

**ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ
У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО
ПРОСТОРУ**

УДК 37.013-053.5(082)
ББК 74.200я43
Т 43

ISSN 2308-3778

Рекомендовано Вченою радою
Інституту проблем виховання НАПН України. Протокол № 9 від 30 жовтня 2017 року.

Видання здійснено за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
“Консалтинг і Тренінг” та Східно-Європейського Інституту Психології (Україна – Франція)

Редакційна колегія випуску:

Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Ляшенко О.І., Коцур В.П.,
Вашуленко М.С., Бех І.Д., Петрович Ж.В.

Відповідальний редактор випуску:

Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць - Тематичний випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – Вип. 21. – Кн. 3. – Том IV (78). – К.: Гнозис, 2017. – 578 с.

Theoretical and methodical problems of education of children and pupils: sciences works - Thematic issue “Higher Education of Ukraine in the Context of Integration into the European Educational Space”. - Vol. 21. - Ch. 3. - Volume IV (78). - K.: Gnosis, 2017. - 578 p.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 20691-10491.

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України Наказом МОН України від 12.05.2015 № 528.

Збірник включено до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus International, Google Scholar, ERIH PLUS.

У тематичному випуску розміщені наукові статті фахівців з питань вищої освіти, присвячені актуальній проблемі входження України до європейського освітнього простору. Перспективи євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти, вимоги Болонського процесу та питання готовності України відповідати цим вимогам, моніторинг якості освіти, стандарти європейського освітнього простору та завдання, що стоять перед вищою освітою України сьогодні - ось далеко не повний спектр проблем та питань, до висвітлення та спроби розв'язання яких звертаються автори випуску. У центрі уваги також питання управління якістю освіти, перспективи запровадження механізмів сучасного освітнього менеджменту, а також - умови й напрями оптимізації та розвитку вищої освіти України в сучасних умовах. Для фахівців-освітян, науковців, дослідників психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

ISBN 978-966-2760-80-4
ISSN 2308-3778

© Інститут проблем виховання НАПН України, 2017 р.
© Східно-Європейський Інститут Психології, 2017 р.
© Міжнародна Експертна Агенція “Консалтинг і Тренінг”, 2017 р.
© Видавництво “Гнозис”, 2017 р.

**HIGHER EDUCATION OF UKRAINE
IN THE CONTEXT
OF INTEGRATION TO EUROPEAN
EDUCATIONAL SPACE**

УДК 37.013-053.5(082)
ББК 74.200я43
Т 43

ISSN 2308-3778

*Рекомендовано вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 9 від 30 жовтня 2017 р.)*

Редакційна колегія:

Бех І.Л., доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор ІПВ НАПН України;

Алексєєнко Т.Ф., доктор педагогічних наук, завідувач лабораторії соціальної педагогіки ІПВ НАПН України;

Комаровська О.А., доктор педагогічних наук, завідувач лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти ІПВ НАПН України;

Коновець С.В., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії громадянського та морального виховання ІПВ НАПН України;

Миропольська Н.Є., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти ІПВ НАПН України;

Петрочко Ж.В., доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи ІПВ НАПН України;

Федорченко Т.Є., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя ІПВ НАПН України;

Шахрай В.М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії виховання в сім'ї та закладах інтернатного типу ІПВ НАПН України;

Золотарьова А.В., доктор педагогічних наук, професор, заступник директора ІПН ФГБОУ ВПО «Ярославский государственный педагогический университет имени К.Д. Ушинского» (Росія);

Ромм Т.О., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології Інституту історії гуманітарної і соціальної освіти Новосибірського державного університету (Росія);

Бурвите С., доктор соціальних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної освіти Литовського едукологічного університету (Вільнюс, Литва);

Півоварські Ю., доктор філософії, почесний професор, ректор Вищої школи громадської та індивідуальної безпеки «Areion» (Краків, Польща);

Юрчак В., доктор філософії, професор, завідувач кафедри безпеки й оборони Академії збройних сил імені генерала Штефаника (Ліптовські Мікулаш, Словаччина).

Рецензенти: **Радул В.В.**, доктор педагогічних наук, професор;

Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

ISBN 978-617-7009-28-2
ISBN 978-966-2760-71-2

ТЕМАТИЧНИЙ ВИПУСК

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Вип. 21-3, Том IV (78), 2017 р.

Тематичні рубрики випуску:

Болонський процес і перспективи розвитку вищої освіти
в Україні, Європі та світі

Управління якістю освіти: стандартизація та інноваційність

Моніторинг якості освіти: засоби, технології та перспективи

**Сучасний освітній менеджмент: економічні, організаційні та психологічні
засоби реалізації в Україні, Європі та світі**

Філософія та психологія освіти

Новітні засоби навчання: проблеми впровадження та стандартизації

**Послідовність загальної середньої та вищої освіти
як європейський стандарт**

Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських
стандартів вищої освіти в Україні

Освіта. Культура. Глобалізація: виклики сьогодення

Інтеграційний потенціал сучасної освіти:
геополітичні, ринкові та екзистенційні важелі впливу

Сучасна освіта як контраверсійний феномен: суперечності та інноватика

**Болонський процес і перспективи розвитку вищої освіти
в Україні, Європі та світі**

Управління якістю освіти: стандартизація та інноваційність

Моніторинг якості освіти: засоби, технології та перспективи

**Сучасний освітній менеджмент: економічні, організаційні та психологічні
засоби реалізації в Україні, Європі та світі**

Філософія та психологія освіти

**Послідовність загальної середньої та вищої освіти
як європейський стандарт**

Новітні засоби навчання: проблеми впровадження та стандартизації

**Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських
стандартів вищої освіти в Україні**

**The Bologna process and prospects of higher education
in Ukraine, Europe and the world**

Management for the quality of education: experience and innovations

Monitoring the quality of education: tools and technologies

**Modern means of training and education:
problems of implementation and standardization**

Philosophy and Psychology of Education

The sequence of secondary and higher education as a European standard

**Modern educational management: economic, organizational and psychological
means implementation in Ukraine, Europe and the world**

**Psychological, educational and organizational conditions for the implementation
of European standards of higher education in Ukraine, Europe and the world**

**Управління якістю освіти:
стандартизація та інноваційність**

**АНДРІЯНОВА Г.І.,
СКОРА Н.А.,**
кафедра іноземних мов,
Національний аерокосмічний
університет
ім. М.Є. Жуковського "ХАІ",
м. Харків, Україна

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ У ТЕХНІЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розкрито можливість використання інноваційних технологій навчання іноземної мови. Визначено, що інтерактивні заняття, які використовують різноманітні програми та технічні засоби, покращують засвоєння знань та розвиток пізнавальних здібностей студентів. Мультимедійний супровід навчання характеризується великим дидактичним потенціалом. У статті детально проаналізовано основні сучасні підходи до викладання іноземної мови у технічному вищому навчальному закладі з метою покращення якості знань студентів та урізноманітнення та вдосконалення процесу викладання іноземних мов.

Ключові слова: іноземні мови, мультимедійний супровід, здібності студентів, інноваційні технології, інтерактивні заняття.

В статье раскрывают возможность использования инновационных технологий обучения иностранному языку. Определяется, что интерактивные занятия, которые используют разнообразные программы и технические средства, улучшают процесс усвоения знаний и развитие познавательных способностей студентов. Мультимедийное сопровождение обучения характеризуется большим дидактическим потенциалом. В статье детально проанализированы основные современные подходы в преподавании иностранного языка в техническом высшем учебном заведении с целью улучшения качества знания студентов, вариативности и усовершенствования преподавания иностранных языков.

Ключевые слова: иностранные языки, мультимедийное сопровождение, способности студентов, инновационные технологии, интерактивные занятия.

The possibility of using innovative technologies of in foreign language learning is shown in the article. It is established that interactive classes which use various programs and technical facilities improve mastering of knowledge and developing cognitive students' skills. Multimedia technologies are characterized by large didactic potential. This article deals with the analysis of the main modern trends in the foreign language teaching in the higher technical education for the aim of increasing the quality of students' skills, varying and refining on foreign languages teaching methods.

Key words: the foreign languages, multimedia technologies, students' skills, innovative technologies, interactive classes.

За останні роки в українському суспільстві відношення до статусу іноземної мови значно змінилися. Стрімке входження України у світове співтовариство, економічна і соціокультурна ситуація в країні забезпечили величезний попит на знання іноземних мов. Вивчення іноземної мови має таку ж довгу традицію як і сама мова. Протягом всього часу залишався контакт між групами людей, які розмовляли різними мовами. Бажання спілкуватися з іншими завжди було притаманне людині, хоча мало й різні наміри і цілі, які спонукали до утворення діалогу.

Сучасні умови диктують необхідність вивчення іноземної мови з орієнтацією на її практичне застосування у побутовому, діловому, професійному спілкуванні. Сьогодні вона є не просто частиною культури певної нації, але і запорукою успіху майбутньої вдалої кар'єри студентів. Головним критерієм необхідності на ринку праці фахівця нового типу стає його професійна мобільність, яка виражається в умінні постійно розширювати межі свого професійного кругозору, швидко накопичувати досвід, набувати нових знань.

Досягнення високого рівня володіння іноземною мовою неможливе без фундаментальної мовної підготовки у вищій школі. У більшості вищих навчальних закладах країни студенти опановують принаймні дві іноземні мови. Тому актуальним постає питання про впровадження підходів до підвищення якості викладання іноземної мови.

З цією метою протягом років було розроблено багато методик, але, як показує досвід, не існує однієї ідеальної. На практиці, в процесі викладання іноземної мови, об'єднуються і використовуються більшість методів. Нове бачення освіти має на меті створення мотиваційного середовища для студентів у процесі вивчення іноземних мов. Сучасні педагогічні технології допома-

гають реалізувати особистісно-орієнтовний підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію та диференціацію навчання з урахуванням можливостей студентів, їх рівня мовної підготовки.

Якісна підготовка майбутнього фахівця неможлива без використання існуючих сучасних освітніх технологій: професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, використання проектної роботи, застосування мультимедійних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами, дистанційні технології у навчанні іноземних мов, створення презентацій у Power Point, використання інтернет-ресурсу, навчання іноземної мови на форумах, у блогах, платформах, через електронну пошту тощо.

Метою статті є визначення основних сучасних підходів до викладання іноземних мов у вищій школі, які б покращили якість знань студентів та вдосконалили процес викладання.

Для його реалізації необхідно враховувати виникаючі психолого-педагогічні і методичні проблеми; навчально-контролюючі програми повинні відповідати всім вимогам, які стоять перед цим процесом.

Якість заняття визначається доцільним поєднанням репродуктивної та продуктивної діяльності студентів, чітким плануванням етапів навчальної роботи, прогнозуванням результатів, завдяки чому оптимально розподіляється зміст, підтримується рівень активності студентів протягом усього заняття, забезпечується поєднання відтворюючої та творчої, колективної та індивідуальної роботи.

Безсумнівно, ефективність роботи викладача іноземної мови залежить від того, наскільки успішно він володіє навичками модернізації сучасної освіти і чи буде він впроваджувати їх у практику викладання іноземної мови.

Викладач указанного напрямку повинен розуміти, що модернізовувати необхідно науково-теоретичний підхід до навчання іноземної мови.

Серед доступних і перевірених практикою шляхів підвищення ефективності занять є їх планування та організація, в процесі яких кожен студент має можливість проявити себе в атмосфері успішності, а група може стати творчим колективом. Такі заняття включають в себе все розмаїття підходів і методів, особливо таких, як проблемне навчання, пошукова діяльність. Протягом цих занять знімається напруга, поживляється мислення, порушується і підвищується інтерес до предмету в цілому.

Все вищесказане вимагає формування нової парадигми вищої освіти, орієнтованої на реалізацію в практиці ідей гуманітаризації і гармонізації та інформатизації особистісно-діяльнісного підходу, що забезпечує нову систему соціалізації й професіоналізації особистості. Актуальним є те, що на відміну від традиційного навчального процесу, який базується на логіці предметної сфери, де головним є одержання знань, а основною метою – формування

професійних умінь і навичок, у гуманізованому навчальному процесі головною є особистість фахівця, а основною метою – фундаментальна мовна підготовка та її всебічний розвиток. При цьому методика «від знань – до вмінь» перетвориться на методику «від активних дій – до знань і вмінь», що відображує закономірності пізнавальної діяльності студентів.

Професійно орієнтоване навчання іноземних мов нині визнають пріоритетним напрямком у процесі оновлення системи освіти. Іншомовне спілкування стає важливим компонентом професійної діяльності спеціалістів. Аналіз педагогічних науково-методичних джерел показав, що є велика кількість методичних напрямків та технологій у навчанні іноземних мов у немовних ВНЗ, кінцевим результатом яких має бути не лише набуття студентами навичок спілкування іноземною мовою, а й отримання спеціальних знань за фахом.

Актуальність проблеми зумовлена необхідністю вивчення сутності напрямів, основних засобів оволодіння іноземними мовами. Розглядаються технології глобальних комп'ютерних мереж, які стрімко розвиваються, створюючи в інформаційній галузі нову систему відносин, яка відображатиме реальність технічного рівня сучасного людства. Одним з ефективних напрямів у сфері навчання іноземних мов стає розробка системи навчання на базі інформаційних технологій. За допомогою поєднання звукових, графічних, анімаційних та текстових ефектів можливо досить вдало імітувати ефект занурення в активне мовне середовище, реалізуючи сучасні лінгвістичні, методичні та педагогічні технології. Крім того, при навчанні іноземній мові за такими програмами відпрацьовуються всі аспекти мови: фонетичний, граматичний, лексичний та комунікативний, що дозволяє більш якісно та швидко оволодівати мовним матеріалом, набувати мовленнєвих звичок та вмінь. У навчальному процесі при створенні іншомовних навчальних об'єктів професійного спрямування можливим є активне використання навчальних ресурсів з мережі Інтернет. А головне завдання освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства – навчити студентів використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології. Тому одним із важливих елементів інформаційної культури - знання інформаційних ресурсів. Спеціаліст певного фаху повинен вміти оцінити отриману інформацію та можливості її використання у навчанні студентів та слухачів курсів з іноземної мови.

Формування свідомості в процесі вивчення іноземних мов відбувається шляхом розкриття різних способів мислення. Специфіка іноземної мови як навчального предмета полягає в тому, що спілкування є не лише кінцевою метою навчання, а й засобом її досягнення.

Мультимедійний супровід навчання характеризується великим дидактичним потенціалом. Завдання викладача при цьому - здійснення загального контролю за роботою студентів, розуміння того, що студент є активним чин-

ником у навчальному процесі. Виклад матеріалу повинен бути орієнтований на вокабуляр і лінгвістичні знання конкретного вікового кола і специфіку підготовки студентів. Розвиток творчих здібностей студентів сприяє успішній їх діяльності щодо засвоєння нових знань. Електронні освітні ресурси допоможуть здобувачу вищої освіти самостійно аналізувати отриманні знання для вирішення професійних та життєвих проблем. Студент повинен вміти опрацьовувати значну кількість інформації та вміти застосовувати її на практиці.

Розвиток умінь аналізувати, синтезувати, узагальнювати інформацію, надає студентам можливість легко орієнтуватися у новому матеріалі, проводити логічні зв'язки між історичними подіями країн, що вивчаються, розвитком економічних і культурних стосунків між ними.

Успіх вивчення будь-якого предмету потребує від студента самостійної роботи. Відносно іноземної мови, роль самостійної роботи зростає удвічі. Оскільки комп'ютерні технології все більше завойовують і навчальний простір, було б доцільно використати їх в самостійній підготовці студентів при вивченні іноземної мови в немовних ВНЗ. У такому випадку необхідно залучати нові різноманітні інтерактивні методи навчання для реалізації поглибленого швидкого засвоєння постійно оновлюваних студентами знань. Неможливо недооцінити роль мультимедійних засобів у проведенні інтерактивного заняття. Головне завдання навчання з використанням мультимедійних засобів при вивченні іноземної мови полягає в тому, щоб привести в рівновагу інтерактивні механізми спілкування. Для покращення вивчення теоретичного матеріалу та отримання практичного досвіду з проблем вивчення іноземної мови надають Веб-квести. Вони дають можливість ефективно використовувати матеріал, який вони знаходять у мережі. Веб-квест – це технологія, яка орієнтована на студентів, занурених у процес навчання. Це насамперед розвиває їх критичне мислення.

Особливістю веб-квестів є те, що матеріал, який знаходиться на сайті для групового або індивідуального використання чи ознайомлення, зустрічається насправді на різних веб-сайтах. Завдяки гіперпосиланням користувачі цього не відчують, а працюють в єдиному інформаційному просторі.

В якості головного завдання професійно орієнтованого навчання іноземних мов в технічному ВНЗ висувається навчання різним видам читання, оволодіння інформаційно-пошуковими прийомами, засвоєння, переробки та отримання при читанні нових знань. При цьому тільки у рамках навчального посібника можлива реалізація програмної вимоги навчання таким прийомам і методам інформаційно-пошукової діяльності, як реферування й анотування наукового тексту і подальше використання переробленої інформації в різних ситуаціях професійного спілкування.

Учебний матеріал повинен мати доступний і достатній рівень складності.

Сучасний навчальний посібник з іноземної мови для немовного ВНЗ повинен відповідати потребам студентів технічних спеціальностей, містити необхідну кількість вправ, що забезпечують формування міцних навичок і умінь в різних видах мовної діяльності і включати засоби здійснення поточного, проміжного і підсумкового контролю, самоконтролю. Найважливішим для таких студентів є правильно сформоване технічне завдання. Завдання викладача: створити комфортні умови в групі для висловлювання власної думки кожного з учасників, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Також потрібно ознайомити студентів з чітко сформованими правилами інтерактивної гри та направити їх у правильну сторону розвитку подій. Викладачу необхідно зробити команду, частиною якої є власно і сам викладач. Це все ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співпраці, взаємодії. Студенти вчаться бути демократичними, спілкуватись з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення.

Прикладом вправи може бути:

Прочитавши реферат, виконайте наступні дії:

- а) розкажіть про найцікавіше з абзацом на вашу думку і поясніть чому саме він;
- б) перерахуйте всі види аспектів, які використовувались в даній роботі;
- в) напишіть, що краще: книга чи інтернет - ресурс? Вкажіть чому ви так вважаєте;
- г) позбавтеся зайвих слів: метал, бібліотека, мережі, культура, релігія, лабораторія, записи, кваліфікація, вища математика тощо;
- д) зробіть короткі висновки кожного розділу з використанням ключових слів.

Інша вправа пропонує завдання на розвиток навичок усного мовлення, на закріплення активної лексики та завдання дискусійного характеру за темою "Advertising".

Exercise. Consider the pros and cons of advertising and take sides.

Arguments for:

1. It gives information. We can read adverts from different companies and compare.
2. It can be beautiful. Life would be dull without it. Often a 30 second advert costs more than the one hour TV programme it breaks into. So, it should be good!
3. It employs people: artists, directors, designers.
4. It's experimental. Adverts need to have new ideas, and allow artists room for creative thinking.

Arguments against:

1. It creates false differences between similar products. For example, tests show that all detergents are equally effective. As a result detergents are heavily advertised, which puts the price up.
2. It creates false ideals and images. People worry because they use the wrong deodorant. People see images of men and women with ideal figures, and worry if they are different. The idea of a consumer society is promoted.
3. It causes annoyance, nuisance, noise and ugliness. Posters clutter streets. Bits of paper flood through the letter box.
4. Advertisers use children to pester their parents into buying something.

Exercise. Recall some advertisements or advertising campaigns to illustrate this or that argument.

Exercise. Effective advertisement design takes full advantage of buyers' ad reading habits. What attracts, interests, convinces and prompts the buyers? Match these parts.

<u>Attract</u> the buyers when they scan	A. Reliability Authorized sales & Service Specialization Completeness of Service
<u>Interest</u> the buyers when they review	B. Illustration Logos Slogans Headlines
<u>Convince</u> the buyers when they read	C. Information Map Invitation phrase
<u>Prompt</u> the buyers when they buy	D. Size Border Color

Exercise. Explain how you understand the following quotations:

1. Advertisements contain the only truth to be relied on in a newspaper. (Gefferson Thomas)
2. You can fool all the people some of the time, and some of the people all the time, but you can not fool all the people all the time. (Lincoln Abraham)
3. Advertising contributes to a high standard of living. (U.H. Borden) [1].

Приведені вище актуальні форми для обговорення змушують студентів аналізувати думки, перш ніж їх озвучувати, адже обов'язковим елементом є не лише промова, але й пояснення ходу власних думок.

Інтерактивна взаємодія виключає як домінування однієї власної думки над іншою, так і одного учасника групи над іншим. Це діалогічне навчання, де

студент відчуває досконалість своєї праці та продуктивність освітнього процесу. Запропонований матеріал мотивує студента до самостійної пізнавальної діяльності в сучасному інформаційному просторі з використанням мережі Інтернет, надає йому можливість проявити творчий підхід у умінні знаходити інформацію з різноманітних джерел і задіяти свій особливий досвід у вивченні теми. Даний метод вчить активному самостійному пошуку відповіді, що є одним з основних завдань Болонського процесу.

Вправи інтерактивного методу мають бути спрямовані не лише на розвиток творчого потенціалу студента, але й на вміння мислити та швидко реагувати, покращуючи комунікативні навички. Приведена нижче гра передбачає оволодіння словниковим запасом з вивченої теми. Ця гра покращує навички швидкого реагування, критичного мислення.

Grabaminute – A game in which the student is given 1 minute to represent the term written on the interactive map. The participant should provide the most information about this subject or term, its meaning, use etc. Wins a student who provided the most complete and consistent information on the subject or term indicated on the card.

Насамперед це гарна перевірка знань словникового запасу з певної теми у поєднанні з граматиною. А також чудовий засіб для закріплення матеріалу.

З наведених прикладів та вправ бачимо, що існує велика кількість форм інтерактивних занять. Отже, викладач не повинен використовувати одну методику викладання або бути прихильником однієї форми викладання інтерактивного заняття. Треба пам'ятати, що канали сприйняття не бувають односторонніми, тому слід залучати різні форми. З розвитком інформаційної революції швидко вдосконалюється технологічний процес, студенти звикли до постійного оновлення та змін. Також, слід пам'ятати, що мультимедійний супровід у навчанні повинен відповідати системі психологічних, дидактичних та методичних вимог. Виклад навчального матеріалу повинен відповідати не тільки вербально-логічному, але і сенсорно-перцептивному рівню когнітивного процесу.

Таким чином, збільшення обсягу інформації, світові процеси гуманізації, глобалізації, інтеграції зумовлюють модернізацію змісту освітніх програм, програм навчальних дисциплін, оновлення форм, методів і засобів навчання. Використання електронних освітніх ресурсів у викладанні іноземної мови дозволяє відійти від традиційних форм навчання й переглянути вимоги до висококваліфікованого фахівця.

Не менш важливим виглядає підвищити індивідуалізацію навчальної діяльності студентів ВНЗ, оптимізувати засвоєння мовних структур та граматичних правил, а також подолати монотонність заняття при формуванні мовленнєвої та комунікативної компетенції студентів. Особливу значимість набу-

ває уміння навчити студентів поєднувати професійні знання і навички з комп'ютерною грамотністю і при цьому навчити володіти мовою в різних життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Advertising. Реклама: сборник учебно-методических материалов / Сост. Г.В. Данилова; УрСЭИ АтиСО – Челябинск, 2008.-36с.
2. Гольдштейн А., Хомик В. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / Пер. з англ. В.Хомика. – К.: Либідь, 2003. – 520 с
3. Засоби і технології єдиного інформаційно-освітнього простору / За ред. В.Ю. Бикова, Ю. О.Жука. – К.2004. –240 с.
4. Ключковська І.М. Інноваційні підходи у викладанні іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах// Сучасні проблеми лінгвістики та навчання іноземних мов у контексті Болонського процесу. – К.: Знання, 2005. – С.67-69.
5. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках іноземної мови:тематичний збірник праць /Упоряд.: А.А. Волосюк; за заг. редакцією А.О. Лавренчука. – Рівне : РОІППО, 2013. – 29 с.
6. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник для студентів вищих закладів освіти.-К.: Ленвіт, 1999.-320 с.
7. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.С.К., 2005. – С. 192.
8. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови / В. Редько // Рідна школа. – 2011. – № 8-9. – С. 28-36.
9. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс. М.: АСТ, 2008.-238 с.
10. Тарнопольський О.Б. Методика навчання англійської мови. – Київ: Вища школа, 1993.
11. Total Physical Response – English Methodology
12. <http://osvita.ua>

Transliteration of References:

1. Advertising. Reklama: sbornik uchebno-metodicheskikh materialov / Sost. G.V.Danilova; UrSEI AtiSO – Chelyabinsk, 2008. - 36 s.
2. Goldshteyn A., Homik V. Trening umin' spilkuvatisya: yak dopomogti problemnim pidlitkam / Per. Z angl. V.Homik. – K.: Libid, 2003. – 520 s.
3. Zasobi i tehnologiYi edinogo informatsiyino-osvitn'ogo prostoru / Za red. V.Yu. Bikova, Yu.O. Zhuka. – K. 2004. – 240 s.
4. Klyuchkovc'ka I.M. Innovaciyni pidhodi u vikladanni inozemnoyi movi u vischih navchal'nih zakladah// Suchasni problemi lingvistiki ta navchannya

- inozemnih mov u konteksti Bolons'kogo procesu. – K.: Znannya, 2005. – S.67-69.
5. Viktoristannya informaciiyno-komunikaciiynih tehnologiiy na urokah inozemnoyi movi: tematichniiy zbirnik prac' / Uporyad.: A.A.Volocuyk; za zag. redactieyu A.O. Lavrenchuka. – Rivne: ROIPPO, 2013. – 29 s.
 6. Metodika navchannya inozemnih mov u serednih navchl'nih zakladah: Pidruchnik dlya studentiv vischih zakladiv osviti. – K.: Lenvit, 1999. – 320 s.
 7. Pometun O., Pirozhenko L. Suchasniy urok. Interaktivni tehnologiYi navchannya / O. Pometun, L. Pirozhenko. – K. : A.S.K., 2005. – S. 192.
 8. Red'ko V. Interaktivni tehnologiyi navchannya inozemnoiy movi / V. Red'ko // Ridna shkola. – 2011. - №8-9. – S. 28-36.
 9. Solovova E.N. Metodika obucheniya inostrannim yazikam. Bazoviiy kurs. M.: AST, 2008. – 238 s.
 10. Tarnopol's'kiiy O.B. Metodika navchannya angliiys'koYi movi. – KiYiv: Vischa shkola, 1993.
 11. Total Physical Response – English Methodology
 12. <http://osvita.ua>

Main approaches to increase quality of teaching foreign language by future factors in technical higher educational institution.

ANDRIYANOVA G.I., SKORA N.A., Department of Foreign Languages, National Aerospace University by M.E. Zhukovsky «KhAI», Kharkiv, Ukraine
E-mail: vestagloriya@bk.ru
E-mail: galina1andriyanova@gmail.com

БОЙЧУК О.Г.,

доктор медичних наук, професор,
кафедра акушерства та гінекології
ННІПО, Івано-Франківський
національний медичний університет,
м. Івано-Франківськ, Україна

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ УПРОВАДЖЕННЯ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Автором окреслено проблеми сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців – медичних працівників. Доведено, впровадження медичної реформи в Україні ініціює зміни до професійної підготовки студентів. Зазначено, що оновлення професійних знань повинно відбуватися як під час навчання у ВНЗ, так і в системі додаткової професійної освіти з упровадженням європейських стандартів та кращих національних традицій у систему підготовки медичних працівників. До основних перетворень професійної медичної підготовки віднесено перебудову змісту освіти та форм викладання; створення умов для опанування студентами професійних знань та вмінь в межах обраної спеціальності; розвиток їхнього інтелекту; формування професійно-особистісних якостей, власних поглядів на професію та своє місце в ній; формування гуманістичних ціннісних орієнтацій, потреби постійного безперервного самовдосконалення. Зазначено, що вагомим стимулом до здобуття майбутньої професії для студентів є приклад викладача. Окреслено низку вимог до викладачів медичних ВНЗ: професійна культура, культура спілкування, рівень професійної підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка, медичний працівник, викладач, медична реформа, безперервна освіта, підвищення кваліфікації.

Автором обозначены проблемы современной профессиональной подготовки будущих специалистов – медицинских работников. Доказано, что внедрение медицинской реформы в Украине инициирует изменения в профессиональной подготовке студентов. Отмечено, что обновление профессиональных знаний должно происходить как во время обучения в вузе, так и в

системе дополнительного профессионального образования с внедрением европейских стандартов и лучших национальных традиций в системе подготовки медицинских работников. К основным преобразованиям профессиональной медицинской подготовки отнесены: обновление содержания образования и форм преподавания; создание условий формирования у студентов профессиональных знаний и умений в пределах выбранной специальности; развитие их интеллекта; формирование профессионально-личностных качеств, собственных взглядов на профессию и свое место в ней; формирование гуманистических ценностных ориентаций, потребности постоянного непрерывного самосовершенствования. Отмечено, что весомым стимулом получения будущей профессии для студентов является пример преподавателя. Очерчен ряд требований к преподавателям медицинских вузов: профессиональная культура, культура общения, уровень профессиональной подготовки.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, медицинский работник, преподаватель, медицинская реформа, непрерывное образование, повышение квалификации.

The author highlighted the problem of modern professional training of future specialists – medical workers. It is proved that the introduction of medical reform in Ukraine initiates changes to the professional training of students. It is noted that updating of professional knowledge should take place both during studying in higher educational institutions and in the system of additional professional education with the implementation of European standards and the best national traditions in the system of training of medical workers. The main transformations in professional medical training include the restructuring of the content of education and forms of teaching; creating conditions to acquire professional knowledge and skills within the chosen specialty; development of their intellect; formation of professional-personal qualities, own views on the profession and its place in it; the formation of humanistic value orientations, the needs for continuous self-improvement. It is known that the teacher's example is a powerful incentive for a future profession for students. A number of requirements are outlined for teachers of medical universities such as professional culture, communication culture, level of professional training.

Key words: professional training, medical worker, teacher, medical reform, continuous education, certification training.

Вітчизняна система охорони здоров'я нині перебуває в пошуку шляхів виходу з кризової ситуації та побудови нової моделі, наближеної до європейських стандартів. 22 березня 2017 р. у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему «Медична освіта в Україні: погляд у майбутнє», під час яких обговорено проблемні питання та окреслено шляхи їх вирішення [8]. 28 грудня Президент України підписав ключовий законопроект медичної реформи № 6327 [10].

Медична реформа в Україні набула чинності 1 січня 2018 року. Для втілення положень реформи необхідні зміни мислення та сталих стереотипів і переходу від нинішньої патерналістської моделі до ринкової. І тут, безумовно, роль медичної освіти є надзвичайно важливою, адже одним із найважливіших ресурсів успішної реалізації освітніх реформ є належне кадрове забезпечення та якісна підготовка медичного персоналу. Проте за роки існування незалежної України в системі медичної освіти накопичилися численні проблеми, які призвели до зниження рівня знань і умінь майбутніх спеціалістів та негативно позначилися на якості освітніх послуг, на міжнародному іміджі та конкурентоспроможності української системи вищої медичної освіти. А сучасні системні зміни у вітчизняній медицині потребують нової генерації якісно та різнобічно підготованих медичних працівників, що покладає особливу відповідальність на вищу медичну школу.

На сьогодні маємо низку досліджень з проблем професійної підготовки майбутніх медиків. Так, окремі аспекти гуманізації медичної освіти досліджували А. Алексєєнко, В. Гуменюк, Н. Зінченко, В. Кравченко, Л. Кустарьова, М. Міхалін, Е. Ніколишина, Т. Петрушанко, С. Тихолаз та ін.; проблеми виховання гуманності у майбутніх медиків висвітлені у працях О. Андрійчук, Т. Дем'янчук, А. Остапенка; питання медичної деонтології досліджували Є. Вагнер, М. Васильєва, В. Вербицький, Ю. Кундієв, Л. Переймибіда, Л. Пиріг та ін. Утім, медичні реформи ініціюють значні корективи у підготовці майбутніх медичних працівників.

Актуальність окресленої проблеми зумовлена низкою суперечностей, які існують у медичній освіті: між необхідністю перебудови вищої медичної освіти у зв'язку з упровадженням медичної реформи і недостатністю системного науково обґрунтованого аналізу інноваційних процесів, що формують сутнісні характеристики системи вищої медичної освіти; між необхідністю розроблення методологічних основ концептуального удосконалення медичних ВНЗ і недостатньою розробленістю цього підходу в рамках сучасної наукової методології; між визнанням значимості проблеми формування професійних компетентностей майбутніх медичних працівників та їхньою недостатньою розробленістю і моніторингом.

Україна має доволі розвинуту мережу вищих медичних навчальних закладів різного рівня акредитації, яка готує спеціалістів для потреб вітчизня-

ної охорони здоров'я, а також фахівців для інших країн світу. Утім, потребує перегляду структура та зміст вищої медичної освіти, удосконалення навчальних планів, створення наскрізної програми підготовки студентів медичних факультетів та лікарів-інтернів, впровадження в освітньо-інтегративний процес сучасних міжнародних медичних та освітніх стандартів, підвищення інтелектуального, науково-освітнього, професійно-орієнтованого рівня майбутніх лікарів та, особливо, викладачів, забезпечення їх сучасними інноваційними та інформативними медичними технологіями. Підвищувати якість навчання пропонують також шляхом створення мережі університетських клінік, які забезпечуватимуть підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації медичних працівників [1, с. 14].

На нашу думку, основними проблемами медичної освіти є недосконалість, а для окремих галузей – відсутність державних стандартів; повільне впровадження європейських стандартів та кращих національних традицій у систему підготовки медичних працівників. Потребує належного нормативно-правового забезпечення система підготовки молодших спеціалістів з медичною (фармацевтичною) освітою для потреб галузі охорони здоров'я з метою збереження мережі та статусу медичних училищ та коледжів.

В умовах виникнення воєнної загрози, проведення антитерористичної операції набуло особливої актуальності питання підготовки медичних кадрів для потреб оборони, спроможних надавати вчасну кваліфіковану медичну допомогу в умовах бойових дій з метою мінімізації людських втрат, захисту й збереження життя і здоров'я як військових, так і цивільних громадян.

Сучасний розвиток медичної науки і практики зумовлюють необхідність вносити корективи в підготовку та підвищення кваліфікації медичних працівників з наближенням їхньої освіти до міжнародних стандартів. Тому актуальними вбачаємо питання вивчення передового зарубіжного досвіду розвитку медичної освіти як складової професійної вищої освіти, імплементації його елементів у професійну підготовку фахівців в Україні. Нагальним є компаративістичний аспект вивчення української та світової системи підготовки медичних працівників, виокремлення позитивних, можливих для упровадження елементів медичної освіти країн – лідерів галузі. У руслі реалізації цього напряму удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців викладачами Івано-Франківського національного медичного університету (далі – ІФНМУ) у 2017 році укладено сім нових угод щодо розвитку наукового співробітництва, реалізації дослідницьких та навчальних проектів із такими навчальними закладами, як Гуманітарно-економічна академія в Лодзі (Польща), Вища державна професійна школа в Хелмі (Польща), Тартуський університет (Естонія), Карлів університет (Чехія), школа медицини університету Лідса (Великобританія), Collegium Masoviense Вища школа наук про здо-

ров'я (Польща), університет Вальядоліду (Іспанія). Співробітники та студенти ІФНМУ представляють університет на міжнародних конференціях та беруть участь у закордонних стажуваннях [5].

Медицина повинна забезпечити високоякісну підготовку студентів і стати важливою складовою реформування галузі охорони здоров'я та реалізації соціальних пріоритетів держави, оскільки від рівня підготовки майбутніх лікарів залежить якість надання медичної допомоги населенню країни. Реформування в системі охорони здоров'я створює нові вимоги до формування спеціалістів нового типу, які повинні не тільки досконало володіти спеціальністю, а й мати навички комунікабельності, ділового спілкування, вміння адаптуватися до нових змін, бути компетентними у питаннях страхування, економіки та юриспруденції.

У сучасних умовах упровадження медичної реформи в Україні професійна діяльність викладачів медичних ВНЗ характеризується, насамперед, великою соціальною відповідальністю, адже їхні зусилля спрямовуються на підготовку фахівців вищої кваліфікації, від рівня знань та умінь яких залежить втілення положень медичної реформи, впровадження в практику роботи закладів охорони здоров'я нових методів лікування і діагностики захворювань, новітніх інформаційних і сучасних телемедичних технологій, що дадуть змогу працювати в єдиному професійному світовому чи європейському просторі, розвивати інноваційні медичні технології. В умовах упровадження сучасних медичних реформ від медичних працівників вимагають насамперед компетентності і професіоналізму.

Формування сучасної моделі професійної медичної освіти в Україні відображає не лише тенденції, пов'язані з питаннями глобалізації, а й тенденції, пов'язані з проблемою соціального запиту на фахівців, готових до успішної професійної самореалізації. Модернізаційні процеси, що зумовлюють потребу приведення у відповідність із цивілізаційними вимогами системи вищої освіти, викристалізували проблеми практики підготовки медичних працівників у ВНЗ. У науковій літературі йдеться про те, що в медичній освіті інтегруються два погляди на людину: природнонауковий, який пояснює природу людини в усій її різноманітності, і гуманітарний – спрямований на тлумачення унікальності особистості. У медичній підготовці фахівців зацентровано на формуванні компетентностей лікаря для медичної практики як гуманітарної сфери діяльності. Водночас у низці документів окреслено позиції, згідно яких працівники закладів охорони здоров'я потребують і спеціальної педагогічної підготовки, спрямованої на формування умінь здійснювати просвітницьку діяльність із пацієнтами та їхніми родичами щодо усунення факторів ризику й формування навичок здорового способу життя, гігієнічних заходів оздоровчого характеру тощо.

Підготовка майбутніх медичних працівників сьогодні здійснюється в динаміці соціального й економічного розвитку постіндустріального суспільства, яке характеризується змінами у змісті й характері діяльності лікаря-професіонала. В контексті упровадження медичних реформ підготовку медичних працівників розглядають як загальнолюдську цінність, освіту трактують як особистісну цінність, як ідеал культури.

Інноваційні процеси в державі ініціюють трансформацію існуючої системи медичної освіти. Оновлення професійних знань повинно відбуватися як під час навчання у ВНЗ, так і в системі додаткової професійної освіти. Це дозволить медичним працівникам адаптуватися до нових соціально-економічних умов і бути конкурентноспроможним фахівцем. причому зміни повинні стосуватися не лише форм підготовки медичних працівників, а й змісту медичної освіти загалом.

Успішне професійне становлення фахівця вимагає розвиненої особистісної, професійної (предметної) та соціальної рефлексії, а також сформованості на її базі конструктивної професійної самосвідомості, яка передбачає творче ставлення до аксіології та феноменології фаху, особистісну самореалізацію, уміння втілювати власні переконання в професійній діяльності. Сучасні реалії потребують фахівців, що не лише опанували професійні знання та вміння в межах обраної спеціальності, а й мають розвинений інтелект, сформовані професійно-особистісні якості, власні погляди на професію та своє місце в ній, керуються відповідними ціннісними орієнтаціями, прагнуть до постійного безперервного самовдосконалення, що є основою для успішного вирішення життєвих і професійних проблем [6, с. 73].

Ю. Колісник-Гуменюк, В. Гуменюк зазначають, що формування особистості майбутнього медика передбачає: гуманістичне поєднання професійного становлення з формуванням високоморальних рис громадянина України; формування всебічно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної особистості, здатної до самовдосконалення та самореалізації, виховання у неї почуття відповідальності, високої духовності; формування цінностей у процесі усвідомлення своїх інтересів та переваг; знання джерел і рушійних сил самовизначення особистості; запобігання негативному впливу на свідомість студентів інформації, яка містить елементи жорстокості, бездуховності; впровадження у свідомість молодих людей переваг здорового способу життя, формування національної культури, соціально активної, здорової та духовно багатой особистості [6, с. 74]. Для вирішення цих завдань на базі наукової бібліотеки ІФНМУ вперше в історії університету 18–19 травня 2017 р. була проведена XVI Міжнародна науково-практична конференція «Медичні бібліотеки як осередки збереження та популяризації історико-культурної національної пам'яті» [5].

Об'єктом педагогічної діяльності науково-педагогічних працівників медичних ВНЗ є молодь, юнаки та дівчата з певними задатками, потребами, інтересами, особливостями пізнавальних та емоційно-вольових процесів. Це ставить перед викладачами вищої школи дуже відповідальне завдання – допомогти їм стати висококваліфікованими фахівцями, спроможними знайти місце на ринку праці, творчо реалізувати набуті у ВНЗ знання та практичні уміння.

Основними напрямками діяльності викладача ВНЗ є: навчальна, методична, наукова (науково-технічна) та організаційна діяльність [3, с. 187].

Так, навчальна діяльність спрямована на організацію та здійснення процесу навчання відповідно до нормативних документів: проведення лекційних, практичних занять, консультацій, контрольних заходів, керівництво курсовими і дипломними роботами тощо.

Методична діяльність пов'язана з підготовкою навчального процесу, його забезпеченням і вдосконаленням.

Наукова (науково-технічна) діяльність має за мету організацію наукових досліджень у певній, галузі знань, підвищення наукового рівня та розвитку творчого потенціалу викладача і студента.

Організаційна діяльність полягає в організації виховного впливу на майбутніх фахівців у процесі викладання навчальних дисциплін і в позааудиторній роботі.

Для покращення професійної підготовки студентів – майбутніх медиків вагоме значення має інформатизація ВНЗ. Так, в ІФНМУ здійснено перехід на гібридну хмарну платформу Microsoft Office 365, що відкрило студентам доступ до всієї необхідної навчальної та методичної інформації. Відкритий доступ студентам до інтелектуальних продуктів університетської спільноти надають також створювані електронні архіви медичних ВНЗ – репозитарії. У репозитарії ІФНМУ на сьогодні маємо більше двох тисяч записів, що надають доступ студентам до відкритої інформації та знань. Репозитарій позитивно впливає на підготовку студентами до навчальних занять, їхню наукову активність. Однією з важливих функцій репозитарію є інформаційний супровід самостійної роботи студентів та надання їм online-доступу до навчально-методичних, лекційних та інших освітніх матеріалів.

Для успішної професійної діяльності важливим є знання іноземної мови. Саме тому в ІФНМУ діє навчально-тренінговий центр «Іноземні мови для професійного спілкування», слухачі якого мають можливість удосконалити професійну іноземну мову (англійську, німецьку, французьку, польську), а також підготуватися до іспиту FCE з англійської мови на рівень B 2 (за програмами Cambridge English Language Assessment) [5].

Образ лікаря, його особистісні та професійні якості формуються zde-

більшого під впливом викладачів ВНЗ. Комплексним показником, який характеризує якість виконання науково-педагогічним працівником його функцій, є професіоналізм. Професіоналізм педагога вищої школи полягає в ефективній реалізації системи професійних знань і умінь:

- спеціальних (знання теорії науки, яку викладає, та практичні уміння застосовувати їх у практиці викладання);
- психолого-педагогічних (знання психологічних та дидактичних основ викладання обраної дисципліни, знання і урахування психологічних особливостей студентів і власних особистісних рис, закономірностей сприймання студентами змісту навчання);
- методичних (володіння методами, прийомами і засобами донесення наукової інформації до студентів);
- організаційних (володіння уміннями здійснювати оптимальну організацію власної діяльності та керувати діяльністю студентів) [3, с. 187–188].

Для медичного працівника особливо важливо поєднувати професіоналізм із людяністю, гуманністю, чуйністю. Адже у медичній професії споконвіку закладені любов до людини, співчуття до хворого, здатність поділяти чужий біль [4, с. 33].

Одним із основних мотиваційних чинників для студентів медичних ВНЗ виступає професійна культура викладача. Цікавий, доступний виклад матеріалу, високий рівень етичної культури, об'єктивність оцінювання та інші фактори, пов'язані з педагогічною діяльністю викладача, підвищують інтерес майбутніх лікарів до навчання, викликають бажання глибше вивчати дисципліни. С. Пудова вказує на підвищені вимоги студентів як до професійної компетентності викладача (знання дисципліни, вміння доступно пояснити складний матеріал тощо), так і до етичної складової його особистості (комунікативна культура, моральні якості тощо). Підвищені вимоги простежуємо також при визначенні студентами рівня професіоналізму викладача, який згідно кореляційного аналізу прямо пропорційно та сильно залежить від кожного елемента професійної культури [11, с. 163].

Соціально значущим показником здібностей викладача вищої школи, уміння реалізувати взаємини зі студентами, іншими людьми, вміння сприймати, засвоювати, розуміти зміст думок, почуттів є професійна культура спілкування викладача вищої школи. Вона також є показником, як за допомогою найбільш важливих конкретних завдань, способів спілкування викладача вдається реалізувати загальні соціально значущі принципи навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Педагогічне спілкування – вид духовного виробництва, і воно обов'язково містить у собі як передачу (ретрансляцію) знань, умінь та навичок на осно-

ві творчого, продуктивного їх викладу, так і створення нового – формування позитивних загальнолюдських рис особистості медичного фахівця. Якщо викладач не здатен налагодити свої взаємини зі студентами, в такому разі навряд чи варто вести мову про наявність спілкування. Ця обставина є визначальною для професійного спілкування викладача як уміння сприяти розвитку особистості студента медичного ВНЗ (формувати необхідний обсяг наукових знань, закріплювати важливі соціальні цінності, прищеплювати корисні навички до праці, теоретичного, творчого мислення). Важливим показником професіоналізму викладача є також його здатність виражати своє ставлення до кожного студента, вміння правильно оцінювати його вчинки, здатність адекватно відгукуватися на поведінку, обирати систему впливів, які найкраще відповідають індивідуальним особливостям студента [7, с. 124].

Вагоме значення для лікарів має здатність вчитися впродовж усього життя, постійно підвищувати рівень своєї кваліфікації. Сучасні процеси активізували нові форми додаткової професійної освіти: бізнес-школи, дистанційна освіта, корпоративні університети, університети для людей «третього віку» тощо. Учені активно розробляють нові ефективні способи використання людського капіталу, що потребують нових моделей розвитку системи освіти. Концепції «освіти впродовж усього життя» трактовано як ефективну систему неперервної освіти, що включає як навчання у ВНЗ, так і додаткову освіту дорослих. До загальних теоретичних та практичних умінь медичних працівників сьогодні додаються володіння базовими компетентностями комп'ютерної грамотності, технологічною культурою, вміння орієнтуватися в потоці інформації, адаптуватися до змін тощо.

Утім, для комплексного вирішення питань покращення кваліфікації спеціаліста в післядипломній освіті також потрібні зміни. У сучасному світі розвиток медичної науки вимагає від лікарів постійного навчання, самовдосконалення, вміння аналізувати дедалі більший обсяг знань і застосовувати його у своїй лікарській практиці. Є додипломна освіта, коли лікар отримує диплом, але не має статусу спеціаліста, є післядипломна освіта, де він отримує спеціальність. Перші два рівня післядипломної освіти – це інтернатура і резидентура. Третій рівень – безперервний професійний ріст. Кожен лікар мусить вчитися все своє професійне життя.

В Україні основним видом освіти після отримання диплому є інтернатура. Інтерн знаходиться у вузі лише 1/3 часу, 2/3 часу вуз не має до нього жодного відношення. Резидентура – це форма навчання, яка проводиться після інтернатури для здобуття устоїв спеціальності, проводиться виключно у вузі, а не у закладах охорони здоров'я. В Україні резидентура передбачена, але не реалізована.

Тому реформування системи післядипломної освіти лікарів має врахову-

вати необхідність скорочення кількості спеціальностей в інтернатурі за рахунок переведення вузьких та високотехнологічних спеціальностей у лікарську резидентуру; розробки моделі підготовки фахівців в інтернатурі, лікарській резидентурі та спеціалізації, а також переліків спеціальностей; затвердження нових положень про інтернатуру та лікарську резидентуру; забезпечення поетапного скасування лікарських (провізорських) кваліфікаційних категорій відповідно до закінчення терміну їхньої дії; запровадження нової системи підтвердження фахової кваліфікації тощо.

Варто відмовитися від архаїчних підходів до оцінки професійної придатності лікаря – атестації, забезпечити поетапне скасування лікарських, провізорських, кваліфікаційних категорій та запровадити нову систему підтвердження фахової кваліфікації із залученням професійних медичних асоціацій [1, с. 16].

Вагомого значення набуває система безперервного підвищення кваліфікації і викладачів вищих медичних навчальних закладів. Така робота, як правило, здійснюється в трьох основних напрямках, визначених нормативними документами: психолого-педагогічна підготовка; загальнотеоретична підготовка; фахово-професійна підготовка. Основна форма навчання – цикл підвищення кваліфікації. Наприклад, на факультеті підвищення кваліфікації викладачів НМУ ім. акад. О. О. Богомольця підвищення кваліфікації на ФПК для викладачів ВМНЗ України III-IV рівнів акредитації проводиться диференційовано для завідувачів кафедрами (професорів), доцентів, асистентів первинного та повторного навчання. Для викладачів ВМНЗ України I-II рівнів акредитації – диференційовано для директорів, заступників директорів з навчальної та з виховної роботи, методистів і викладачів первинного та повторного навчання [9].

Утім, зазначає Ю. Вороненко, розвиток безперервної професійної освіти викладачів ВНЗ стримується рядом факторів, а саме: негнучкістю діючих законів, що регулюють діяльність освітніх закладів; жорсткими, запізнілими і відстаючими від вимог часу ліцензійними нормами, що гальмують розвиток навчальних структур, освітніх установ післядипломної професійної освіти різних організаційно-правових форм; відсутністю законодавчо закріпленого різноманіття форм отримання освіти та навчання; відсутністю єдиної системи загальнодержавних кваліфікаційних вимог та професійних стандартів безперервної професійної освіти [2, с. 28].

Висновки. Таким чином, в умовах упровадження медичної реформи в Україні зростає роль професійної освіти медичних працівників. Метою професійної підготовки майбутніх медичних фахівців є не лише формування системи знань, умінь, навичок, розвиток особистісних якостей, що відповідають вимогам майбутньої професійної діяльності, а й розвиток самої особи-

стості, що передбачає залучення її до системи гуманістичних, загальнолюдських цінностей. Підвищення якості підготовки та виховання фахівців медичної галузі потребує перегляду психолого-педагогічних засад діяльності вищих медичних навчальних закладів, упровадження сучасних концепцій і підходів, посилення акценту на формування професійної культури студентів.

Список використаних джерел:

1. Беззуб І. Сучасний стан та перспективи розвитку медичної освіти в Україні / І. Беззуб // Громадська думка про правотворення: інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів: Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі» / гол. ред. В. Горовий. – № 8 (133) (квітень 2017 р.). – С. 12–21.
2. Вороненко Ю. В. Сучасні погляди на організацію безперервного професійного розвитку викладачів в системі медичної освіти / Ю. В. Вороненко, О. П. Мінцер, О. Г. Шекеда, В. В. Краснов // Здоров'я суспільства. – 2013. – № 3–4. – С. 18–28.
3. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія: навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко. – Дніпропетровськ, 2014. – 416 с.
4. Дедишина Л. Професіоналізм і людяність / Л. Дедишина // Фармацевт-практик. – 2014. – № 2. – С. 33–34.
5. Звіт ректора Івано-Франківського національного медичного університету про виконання колективного договору в 2017 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifnmu.edu.ua/images/diyalnist_universitetu/zvit_rektora_2017.pdf
6. Колісник-Гуменюк Ю. І. Особистісна характеристика медичного працівника / Ю. І. Колісник-Гуменюк, В. В. Гуменюк // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2015. – Вип. 1–2. Серія: Педагогічні науки. – С. 72–77.
7. Лещенко Т. О. Професіоналізм спілкування в структурі педагогічної майстерності викладача вищої медичної школи / Т. О. Лещенко, В. Г. Юфименко // Сучасні технології управління навчальним процесом у вищих медичних навчальних закладах: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю. – Полтава, 2014. – С. 124–125.
8. Медична освіта в Україні: погляд у майбутнє // Аптека: спеціалізоване медичне Інтернет-видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/405874>
9. Навчально-науковий центр неперервної професійної освіти // Національний медичний університет імені О. О. Богомольця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nmu.ua/vipuskniku/fakultet-pidvyshhennya-kvalifikatsiy/>
10. Проект Закону про державні фінансові гарантії надання медичних послуг

та лікарських засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=6327&skl=9

11. Пудова С. С. Професійна культура викладача медичної та біологічної фізики очима майбутніх лікарів / С. С. Пудова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2014. – Вип. 33. – С. 163–166.

Transliteration of References:

1. Bezzub I. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku medychnoi osvity v Ukraini / I. Bezzub // Hromadska dumka pro pravotvorennia: informatsiino-analitychnyi biuleten na bazi operatyvnykh materialiv: Dodatok do zhurnalu «Ukraina: podii, fakty, komentari» / hol. red. V. Horovyi. – № 8 (133) (kviten 2017 r.). – S. 12–21.
2. Voronenko Yu. V. Suchasni pohliady na orhanizatsiiu bezperervnogo profesiinoho rozvytku vykladachiv v systemi medychnoi osvity / Yu. V. Voronenko, O. P. Mintser, O. H. Shekera, V. V. Krasnov // Zdorovia suspilstva. – 2013. – № 3–4. – S. 18–28.
3. Hladush V. A. Pedahohika vyshchoi shkoly: teoriia, praktyka, istoriia: navch. posib. / V. A. Hladush, H. I. Lysenko. – Dnipropetrovsk, 2014. – 416 s.
4. Dedyshyna L. Profesionalizm i liudianist / L. Dedyshyna // Farmatsevt-praktyk. – 2014. – № 2. – S. 33–34.
5. Zvit rektora Ivano-Frankivskoho natsionalnogo medychnogo universytetu pro vykonання kolektyvnogo dohovoru v 2017 rotsi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ifnmu.edu.ua/images/diialnist_universitetu/zvit_rektora_2017.pdf
6. Kolisnyk-Humeniuk Yu. I. Osobystisna kharakterystyka medychnogo pratsivnyka / Yu. I. Kolisnyk-Humeniuk, V. V. Humeniuk // Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. – 2015. – Vyp. 1–2. Seriia: Pedahohichni nauky. – S. 72–77.
7. Leshchenko T. O. Profesionalizm spilkuvannia v strukturi pedahohichnoi maisternosti vykladacha vyshchoi medychnoi shkoly / T. O. Leshchenko, V. H. Yufymenko // Suchasni tekhnolohii upravlinnia navchalnym protsesom u vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladakh: materialy navch.-nauk. konf. z mizhnar. uchastiu. – Poltava, 2014. – S. 124–125.
8. Medychna osvita v Ukraini: pohliad u maibutnie // Apteka: spetsializovane medychne Internet-vydannia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.apteka.ua/article/405874>
9. Navchalno-naukovyi tsentr neperervnoi profesiinoi osvity // Natsionalnyi medychnyi universytet imeni O. O. Bohomoltsia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://nmu.ua/vipuskniku/fakultet-pidvyshhennya-kvalifikatsiy/>

10. Proekt Zakonu pro derzhavni finansovi harantii nadannia medychnykh posluh ta likarskykh zasobiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=6327&skl=9
11. Pudova S. S. Profesiina kultura vykladacha medychnoi ta biolohichnoi fizyky ochyma maibutnikh likariv / S. S. Pudova // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pedahohika. Sotsialna robota. – 2014. – Vyp. 33. – S. 163–166.

Modern requirements for professional preparation of future medical workers in conditions of implementation of medical reform in Ukraine.

BOICHUK L., Doctor of Medical Sciences, Professor, Department of Obstetrics and Gynecology, NNIPD, Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
E-mail: L.Boichuk@gmail.com

ВЕРНИГОРА О.Л.,

аспірант відділу змісту і технологій
навчання дорослих, Інститут
педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України,
м. Київ, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті обгрунтовано педагогічні умови формування лінгвокраїнознавчої компетентності вчителя-філолога (оновлення змісту, методів і форм; активізація науково-дослідної роботи і самостійної діяльності; упровадження моделі формування лінгвокраїнознавчої компетентності); охарактеризовано найбільш ефективні форми і методи, які зумовлюють формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів-філологів у процесі професійної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах.

Ключові слова: педагогічні умови, лінгвокраїнознавча компетентність; майбутні вчителі-філологи; професійна діяльність; зміст; форми; методи; фахові дисципліни.

В статье обоснованы педагогические условия формирования лингвострановедческой компетентности учителя-филолога (обновление содержания, методов и форм; активизация научно-исследовательской работы и самостоятельной деятельности; внедрение модели формирования лингвострановедческой компетентности) охарактеризованы наиболее эффективные формы и методы, которые обуславливают формирование лингвострановедческой компетентности будущих учителей-филологов в процессе профессиональной подготовки в высших педагогических учебных заведениях.

Ключевые слова: педагогические условия, лингвострановедческая компетентность; будущие учителя-филологи; профессиональная деятельность; содержание; формы; методы; профессиональные дисциплины.

The pedagogical conditions for development of a literature teacher's linguistic and local history competence (updating a content, methods and forms) are based in the article; revitalization of the research work and independent activity; implementation a model of a linguistic and local history competence. The most effective methods and forms that contribute the development of future literature teachers' linguistic and local history competence as part of their training in higher educational institutions have been described. So the development of linguistic and local history competence which aims at training of a superior, qualified and competitive future literature teacher takes place in higher educational institutions. It is necessary to create certain conditions which foster the development of this personal characteristic because a future literature teacher first of all should understand the necessity and the importance of his future professional activity. He is supposed to be not only a native speaker but also an innovator, a scientist, a repeater who will be able to pass spiritual, national cultural values of our people.

Key words: *pedagogical conditions, linguistic and local history competence, future literature teachers, professional activity, a content, methods, forms, special branches of science.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування освіти окреслилися нові пріоритети у підготовці майбутніх учителів-філологів. Загальноосвітні школи потребують висококваліфікованих педагогічних працівників, тому заклади вищої освіти повинні створювати всі необхідні умови для підготовки учителів-словесників як інноваційної особистості. В Законі України «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти у ХХІ столітті та інших законодавчих документах наголошується на необхідності створення умов для навчання, розвитку, здобуття якісної вищої освіти та самореалізації майбутніх фахівців: «Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості» [5].

Аналіз останніх досліджень щодо проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів розкрито в працях І. Бахова, Н. Остапенко, М. Пентилюк, О. Семеног, Л. Синельникової, І. Соколової. Однак у роботах дослідників недостатньо розроблено питання формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутнього вчителя, змісту, форм і методів.

Мета статті: обґрунтувати педагогічні умови, що зумовлюють формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів-філологів.

Виклад основного матеріалу. У наукових джерелах, словниках та довідниках поняття «умова» трактується як «необхідна обставина, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [2, с.1506]; «сукупність чинників, що впливають на кого-небудь, що-небудь, що створюють середовище, в якому відбувається щось» [11, с.625]; «сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів, що діють на фізичний, психологічний, моральний розвиток людини, її поведінку, виховання, навчання, формування особистості» [9, с.36]. Над проблемами педагогічних умов у різних галузях освіти працювали такі науковці, як: О. Белкін, К. Біктагіров, Т. Гуцан, К. Касярум, М. Малькова, В. Манько, Т. Каминіна, О. Федорова та ін. Під педагогічними умовами Л. Качалов розуміють «сукупність необхідних факторів, обставин, компонентів, передумов, заходів, що сприяють сприятливому, успішному протіканню процесу навчання і виховання» [6, с.213]. О. Федорова педагогічні умови розглядає як «сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленої завдання» [12].

Т. Гуцан наголошує на таких необхідних педагогічних умовах, як: структурно-змістове забезпечення; науково-методичне й матеріально-технічне забезпечення; інформаційно-психологічне забезпечення; контроль процесу [3].

На основі аналізу праць зазначимо, що педагогічні умови – це сукупність форм і методів, що передбачають надання високопрофесійних знань, умінь і навичок майбутнім учителям та формують необхідні професійні компетентності під час підготовки у вищому педагогічному закладі. Охарактеризуємо педагогічні умови, що сприяють формуванню лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів-філологів.

Залежно від того, наскільки сформованою буде лінгвокраїнознавча компетентність майбутнього вчителя-філолога та наскільки він буде усвідомлювати її необхідність у своїй подальшій професійній діяльності, варто обґрунтувати сутність умов, що впливають на цей процес.

Л. Базиль визначає вісім педагогічних умов, що сприяють розвитку літературознавчої компетентності вчителя-філолога і потребує створення такого освітнього середовища, в якому майбутній фахівець матиме змогу самостійно обирати спосіб роботи з науковим, навчальним і художнім матеріалом, розробляти і планувати власне дослідження, визначати його складові компоненти й ключові аспекти, розвивати творчу уяву, створювати нові образи, контролювати ступінь відповідності досягнутих результатів і мети, що була

поставлена [2].

Узагальнюючи наукові дослідження вчених, нами визначено такі педагогічні умови, що впливають на формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів-філологів:

1. Оновлення змісту фахових дисциплін шляхом збагаченням змістових модулів фахових дисциплін лінгвокраїнознавчим матеріалом, використання інтерактивних методів, форм.

2. Активізація науково-дослідної роботи і самостійної діяльності.

3. Реалізація моделі формування лінгвокраїнознавчої компетентності вчителя-філолога.

1. Оновлення змісту фахових дисциплін лінгвокраїнознавчим матеріалом є необхідною умовою у процесі формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутнього вчителя-філолога. Аналіз програм таких фахових дисциплін, як: вступ до мовознавства, літературознавство, фольклористика та ін., доводить, що формування лінгвокраїнознавчої компетентності відбувається фрагментарно. Зміст освіти постійно оновлюється залежно від розвитку науки та культури, враховуючи потреби як самої людини, суспільства, так і держави в цілому. В. Кремінь зазначав, що «необхідно відпрацювати механізм систематичного оновлення змісту навчання, відповідно до розвитку науки та набуття людством нових знань. Зміст навчання має відображати все багатство раціональних знань людства, зокрема в духовній сфері» [8, с.384-385].

Взявши за основу методику Г. Козлової [7], нами було виділено ті методи і форми викладання, які найбільш сприятимуть формуванню лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах під час вивчення фахових дисциплін у процесі науково-дослідної роботи. Традиційними вважаються лекції, практичні, семінарські та індивідуальні заняття.

Використовуючи проблемні лекції з мовознавства, увага студентів сконцентрується на лінгвокраїнознавчому матеріалі, якщо під час такої роботи лектор надасть студентам коло питань для самостійного розмірковування, і, не чекаючи їхніх відповідей, сам на них відповідає, але він цікавиться їхніми думками. Наприклад: що таке реалія? Чому реалію вважають носієм національного колориту? Охарактеризуйте етнографічні реалії. Які ви знаєте реалії-топоніми, реалії-антропоніми? В таких умовах викладач змушує студентів сконцентруватися і почати активно мислити в пошуках правильної відповіді.

Міні-лекції передбачають виклад матеріалу за короткий проміжок часу і може проводитись як частина заняття-дослідження з тем лінгвокраїнознавчого спрямування. Наприклад: взаємодія мови і культури; місце української мови серед інших мов світу.

Семінари-дискусії передбачають обмін думками і поглядами. Проведення наукових обговорень лінгвокраїнознавчої тематики під керівництвом викладачів кафедри також сприятимуть формуванню лінгвокраїнознавчої компетентності, зокрема, пропонуються такі теми: «Зміни у мові та її демократична природа».

Роботу в малих групах у межах практичних і семінарських занять можна використати для опрацювання теми лінгвокраїнознавчого характеру у спеціально відведений час. Пропонуємо провести ділову гру на тему «Українські привітання та поздоровлення», «Реалії звичаїв, традицій, свят» та ін.

2. Активізація науково-дослідної і самостійної роботи.

Науково-дослідна робота є однією із необхідних умов, що сприяє розвитку лінгвокраїнознавчих знань та умінь. В «Енциклопедії освіти» розкривається сутність поняття «науково-дослідна робота» як «важлива складова навчального процесу, органічна складова частина освіти, базовий елемент і рушійна сила її розвитку» [4, с.554] .

Науково-дослідну роботу майбутніх учителів-філологів, яка сприятиме формуванню лінгвокраїнознавчої компетентності, можна запропонувати студентам філологічних факультетів, взявши за основу дослідження Н. Саприкіної, де розкрито сутність науково-дослідної роботи, етапи, форми й умови її ефективної організації у навчальному процесі вищих закладів освіти. Науково-дослідну роботу студентів умовно розглядають за такими напрямками: науково-дослідна робота у структурі освітнього процесу (організація та проведення загальноуніверситетських наукових заходів, публічних читань, написання рефератів, участь у науково-практичних конференціях та ін.); науково-дослідна робота, яка проводиться поза освітнім процесом (участь у роботі проблемних груп, наукових гуртків, підготовка різноманітних дослідницьких проектів). Така робота є логічним продовженням аудиторної, сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності, творчому оволодінню знаннями, реалізації творчих здібностей. [10]. Основними формами науково-дослідної роботи з лінгвокраїнознавчим матеріалом студентів-філологів є: написання рефератів (наприклад: «Лінгвокраїнознавство. Основні поняття», «Проблеми визначення статусу лінгвокраїнознавства на сучасному етапі розвитку української мови»); участь у роботі проблемних груп на таку тематику: «Народні звичаї та традиції, що зберігаються у великих сучасних містах України», «Ставлення молодого покоління до національних традицій», «Мова як відображення культури народу», наукових гуртків, авторських проблемних майстерень тощо; виступ з доповіддю на конференціях, семінарах, круглих столах; участь у конкурсах студентських наукових робіт.

Наукові семінари є однією з важливих форм проведення заняття в освітньому процесі майбутніх учителів-філологів, при якій викладач організовує

дискусію з лінгвокраїнознавчої тематики. Наприклад: «Значення реалій побуту в українській мові», «Якою є взаємодія української мови і культури?», «Майбутнє української мови», «Як змінилося ставлення молодого покоління до української мови, культурно-національних цінностей за останні три роки», «Ціннісне значення рідної мови на сьогоднішньому етапі в різних регіонах нашої держави». Студенти мають підготувати тези власних виступів та індивідуальні завдання.

3. Реалізація моделі формування лінгвокраїнознавчої компетентності вчителя-філолога є відображенням процесу формування означеної якості та вимагає кілька етапів. Найбільш доцільними для реалізації моделі формування лінгвокраїнознавчої компетентності є такі етапи: ціннісно-мотиваційний, змістово-когнітивний, діяльнісний і рефлексивно-оцінний. На ціннісно-мотиваційному етапі відбувається формування ціннісного ставлення до отриманих лінгвокраїнознавчих знань та умінь, розуміння їх значущості та прагнення у використанні в майбутній педагогічній діяльності (організація екскурсій у краєзнавчі, літературознавчі музеї, зустрічі з педагогами, науковцями-лінгвокраїнознавцями та ін.). Змістово-когнітивний етап спрямований на оволодіння лінгвокраїнознавчими знаннями, комунікацією, культурою мовлення, компетентністю (лекції з фахових дисциплін, різні інформаційні ресурси, самонавчання, практикуми). На діяльнісному етапі відбувається формування аналітичних, дослідницьких, комунікативних умінь. Майбутній учитель-філолог у своїй професійній діяльності ретранслюватиме знання, інтегруватиме їх, використовуючи різноманітні форми і методи (підготовка наукових робіт, участь у наукових заходах, проблемно-пошукові завдання, викладання спецкурсу). На рефлексійно-оцінному етапі формуються такі якості, як: самооцінювання, прагнення до підвищення рівня самовдосконалення та рівня сформованості професійних якостей, здатність до організації лінгвокраїнознавчої діяльності та до підвищення рівня лінгвокраїнознавчої компетентності. У результаті поєднання ціннісно-мотиваційного, змістово-когнітивного, діяльнісного, рефлексивно-оцінного етапів відбувається формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх словесників.

Отже, формування лінгвокраїнознавчої компетентності, що спрямована на підготовку високорозвиненого, кваліфікованого та конкурентоспроможного майбутнього вчителя-філолога, відбувається у вищих педагогічних навчальних закладах. Необхідно створити певні педагогічні умови, які б сприяли формуванню цієї якості. Адже майбутній учитель-філолог насамперед повинен розуміти необхідність і значення своєї професійної діяльності, бути не тільки носієм рідної мови, але й новатором, науковцем, ретранслятором, який зумів би передати духовні, національно-культурні цінності нашого народу.

Перспективою подальшого дослідження є визначення компонентів, показників та рівні сформованості лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх вчителів-філологів.

Список використаних джерел:

1. Базиль Л.О. Педагогічні умови розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів-словесників / Людмила Базиль // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей : матеріали звіт. наук. конф. Ін-ту пед. освіти і освіти дорослих НАПН України за 2009 рік. – Вінниця : Планер, 2010. – С. 62-65.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
3. Гуцан Т. Г. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів економіки до профільного навчання старшокласників / Т. Г. Гуцан // Україна наукова: матеріали п'ятого всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. 23-25 грудня 2008 р. / зб. тез доповідей. – К., 2008. – Ч 1. – С. 115-119.
4. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Закон України «Про вищу освіту» (Редакція станом на 01.01.2018). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.
6. Качалов А. В. Педагогические условия формирования творческой самостоятельности студентов педвуза / А. В. Качалов // Известия Уральского государственного университета. – 2009. – № 1/2 (62). – С. 212-217.
7. Козлова Г. М. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. – Одеса: ОНЕУ, ротапринт, 2014. – 200 с.
8. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – [2 е вид.]. – К.: Т во «Знання» України, 2010. – 520 с.
9. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике / В. Полонский. – М.: Высшая школа, 2004. – 512 с.
10. Саприкіна Н. О. Науково-дослідна робота як засіб розвитку креативних здібностей студентів-філологів / Н. Саприкіна // Вісник Львівського університету. – 2010. – Вип. 50. – С. 342-348.
11. Советский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1991. – 1600 с.
12. Федорова О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения / О. Ф. Федорова. – М. : Высшая школа, 1970. – 301 с.

References:

1. Bazyl, L.O. (2010). The educational conditions for development of future literature teachers' literary competence. In *Pedagogical excellence as the system of professional and art competences* (pp. 62-65). Vinnytsia, Planer.
2. Busel, V.T. (2009). *Big lexicon of modern Ukrainian*. Kyiv: VTF Perun.
3. Gutsan, T.G. (2008). The educational conditions for development of future teachers of economy willingness to specialized instruction in older classes. In *Ukraine scientific: the proceedings of the fifth Ukrainian scientifically practical internet conference* (P.1, pp. 115- 119). Kyiv.
4. Kremen, V.G. (Eds.). (2008). *Encyclopedia of education*. Kyiv: Yurinkom Inter.
5. The Law on Higher Education of the Ukraine (version at 01.01.2018). Retrieved from zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.
6. Kachalova, A.V. (2009). The educational conditions for developing creative independence of students' pedagogic higher education institutions. *Ural State University Izvestia*. № 1/2 (62). – pp. 212-217.
7. Kozlova, G.M. (2014). *Teaching methods in higher school*. Odessa: ONEU.
8. Kremen, V.G. (2010). *Philosophy of person- centism in educational space*. Kyiv: Tovarystvo "Znannya" Ukrainy.
9. Polonskii, V.M. (2004). *Dictionary on education and pedagogic*. Moscow: Vysshaya shkola.
10. Saprykina, N.O. (2010). Research work as a means to personality enrichment of literature students. *Bisnyk Lvivskogo universitetu* 50, 342-348.
11. *Soviet Encyclopedic Dictionary*. (1991). Moscow: Sov. entsiclopediya.
12. Fedorova, O. F. (1970). Some issues of pupils' revitalization in the process of theoretical and industrial training. Moscow: Vysshaya shkola.

Pedagogical conditions for development of future literature teachers' linguistic and local history competence in higher educational institutions.

**VERNYGORA Olena, Post-Graduate Student, Institute of Pedagogical and Adult Education of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
E-mail: vn.elena@ukr.net**

ВОВК М.П.,

доктор педагогічних наук, старший
науковий співробітник, головний
науковий співробітник відділу змісту і
технологій навчання дорослих
Інституту педагогічної освіти і освіти
дорослих НАПН України,
м. Київ, Україна

МОВНОКОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА

У статті охарактеризовано сучасну тенденції реформування вищої правоохоронної освіти, яка полягає в тому, що майбутній офіцер як культуромовна особистість має володіти аксіологічно спрямованою позицією щодо реалізації адекватної мовностратегічної поведінки в управлінській діяльності, а також знаннями і практичними вміннями щодо її забезпечення у сфері професійної комунікації. Акцентовано увагу на тому, що мовнокомунікативна компетентність є показником управлінської культури офіцера. У межах вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» запропоновано застосовувати інноваційні форми і методи, збагачувати змістові модулі з метою набуття високого рівня мовнокомунікативної компетентності як вагомого показника управлінської культури курсанта.

Ключові слова: мовнокомунікативна компетентність, управлінська культура, майбутній офіцер, мовна стратегія, мовна поведінка, українська мова.

В статье охарактеризована современная тенденция реформирования высшего правоохранительного образования, которая заключается в том, что будущий офицер как культурноязыковая личность должна обладать аксиологической позицией по реализации адекватного языкового стратегического поведения в управленческой деятельности, а также знаниями и практическими умениями профессиональной коммуникации. Акцентируется внимание на том, что языковая коммуникативная компетентность является показателем управленческой

культуры офицера. В рамках изучения дисциплины «Украинский язык (за профессиональной направленностью)» предложено применять инновационные формы и методы, обогащать модули с целью формирования высокого уровня языковой коммуникативной компетентности как весомого показателя управленческой культуры курсанта.

Ключевые слова: языковая коммуникативная компетентность, управленческая культура, будущий офицер, речевая стратегия, речевое поведение, украинский язык.

This article proves that the future officer as a cultural and linguistic personality should have an axiologically directed position in relation to the implementation of adequate communicative behaviour in management, as well as knowledge and practical skills for its implementation with the goal of providing professional communication. The attention is focused on the fact that the communicative competence is an indicator of the management culture of an officer. The cooperative strategy is optimal for the communicative behaviour, which allows implementing the characteristics of management culture of an officer. It was determined that in the process of professional training future officers should master the basic theoretical knowledge, communication skills, which will ensure the dialogical interaction in the course of professional activities, the effective communicative dialogue in the context of managerial decision-making. In the framework of the discipline «Ukrainian language (for professional purposes)», it is proposed to use innovative forms and methods, to enrich thematic modules with a view to acquiring a high level of communicative competence.

Key words: communicative competence, management culture, future officer, communicative strategy, communicative behavior, Ukrainian language.

У контексті сучасних реформаційних змін у правоохоронній сфері актуалізується проблема підготовки майбутнього офіцера як культуромовної особистості, наділеної високим рівнем мовнокомунікативної компетентності, що становить вагомий показник його управлінської культури. Виявом професіоналізму офіцера, його компетентністю характеризується, що забезпечує ефективність професійної комунікації, реалізацію стратегії діалогової взаємодії з метою вирішення професійних завдань, виконання управлінських функцій є управлінська культура. Відповідно мовнокомунікативна компетентність як показник управлінської культури забезпечує суб'єкт-суб'єктну взаємодію з метою нала-

годження управлінського процесу, реалізації поетапності прийняття управлінських рішень. Адже саме володіння об'єктивними стратегіями комунікативної поведінки, добір адекватних мовно-стилістичних засобів, їх використання відповідно до ситуації є провідним фактором здійснення управлінської діяльності.

Теоретичні проблеми удосконалення професійного мовлення, комунікативних умінь висвітлено у працях Н. Берестецької, Т. Гороховської, І. Радомського та ін. Дискурс комунікативних стратегій майбутнього фахівця представлено в сучасних дослідженнях (А. Корольова, І. Лисичкіна, Л. Пелепейченко, В. Посмітна та ін.). Питання поетапності формування управлінської компетентності, управлінської культури розглянуто у напрацюваннях О. Луцького, В. Ягупова та ін. Однак є необхідність у визначенні специфіки формування мовнокомунікативної компетентності офіцера як показника управлінської культури з позиції вибору ефективної комунікативної стратегії.

На сучасному етапі прослідковується тенденція формування фахівця як культуромовної особистості, яка, на думку О. Семеног, «глибоко шанує українську мову і має фундаментальні знання мови та літератури, збагачені знаннями традицій національного виховання, вважає їх часткою свого світогляду і світосприйняття, характеризується розвиненим мисленням, інтелектом, мовленнєвою пам'яттю, мовним чуттям» [6, с. 7]. Зауважимо, що майбутній офіцер як культуромовна особистість має володіти аксіологічно спрямованою позицією щодо реалізації адекватної мовностратегічної поведінки в управлінській діяльності, а також знаннями і практичними вміннями щодо її реалізації з метою забезпечення професійної комунікації у системі «керівник – підлеглий» з метою вирішення управлінських завдань. На переконання Л. Пелепейченка, «офіцер має усвідомлювати, що більша залежність підлеглого від керівника – у порівнянні з невійськовим колективом – накладає на командира і значно більшу відповідальність як за вчинки, так і за мовні дії. Через слово, як і через приклад командира, пізнається військова справа, формується ідеал офіцера, уявлення про характер службових стосунків, закладаються звички професійного спілкування, а отже, і мовної культури офіцера внутрішніх військ» [3, с. 217]. Йдеться насамперед про необхідність обрання стратегії професійного діалогу, конструктивної мовної взаємодії, яка є виявом високого рівня управлінської культури, що передбачає вибір стилю управлінської діяльності та відповідне його мовне оформлення, дотримання етичних принципів комунікації та добір мовних форм з урахуванням комунікативної ситуації, етикетності поведінки і відповідне використання мовно-етикетних мовних форм.

У цьому контексті слушною є думка І. Лисичкіної, яка зауважила, що офіцер «повинен уміти осмислювати дискурс у сукупності його елементів і добирати оптимальну комунікативну стратегію і тактику, прогнозувати ступінь успішності комунікації, моделювати власну мовленнєву поведінку у відповідності до

комунікативної ситуації, знаходити засоби подолання комунікативних бар'єрів та нейтралізації конфліктних ситуацій» [2].

Відповідно мовнокомунікативна компетентність майбутнього офіцера виявляється у виборі насамперед комунікативної стратегії, яка спрямована на ефективність налагодження співробітництва, використання етико-естетичного потенціалу мови з метою пристосування до умов спілкування, що відповідно сприятиме вияву управлінської культури в дії. Науковці визначають три стратегії мовної поведінки: конфронтаційну, нейтральну, кооперативну.

А. Корольова обґрунтовує сутність відповідних стратегій:

1) конфронтаційна стратегія мовленнєвої поведінки – демонструє установку проти партнера по комунікації; зорієнтована на те, щоб активно і самостійно домагатися власних цілей/інтересів, не звертаючи уваги на інтереси партнера/партнерів; відбиває прагнення одного з учасників спілкування взяти перевагу, самоутвердитися, нав'язати своє бачення і рішення проблеми, не прагнучи до спільних дій; поведінка комунікантів – стратегічно конфронтаційна;

2) нейтральна стратегія мовленнєвої поведінки – характеризується наявністю в одного з учасників спілкування (або в кожного з них) установки на ігнорування партнера по комунікації, прагнення уникнути спілкування з людиною, яка потенційно налаштована заподіяти комунікативну незручність співрозмовникові;

3) кооперативна стратегія мовленнєвої поведінки – відрізняється установкою в спілкуванні на партнера по комунікації; один (або обидва) з учасників спілкування бажають спрямувати конфліктну ситуацію в сприятливе русло, використовуючи різні регулятивні засоби; реалізується через переговори; спрямування конфлікту в раціональний формат [1].

Оптимальною стратегією поведінки, яка дозволяє реалізувати характеристики управлінської культури офіцера, є кооперативна. Відповідно у процесі професійної підготовки майбутні офіцери мають опанувати основні теоретичні знання, комунікативні уміння, які забезпечуватимуть у діалогічну взаємодію, ефективний комунікативний діалог у контексті прийняття управлінських рішень. Однак зазначимо, що навчальними планами підготовки офіцерів у вищих навчальних закладах системи МВС України передбачено вивчення однієї дисципліни рідномовного фахового спрямування – «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (I курс). Тому варто зауважити, що майбутні офіцери не можуть достатньою мірою опанувати стратегії ефективної комунікативної поведінки, недостатньо ґрунтовно вивчають потенціал мовних засобів різних стилів, які забезпечуватимуть комунікативні процеси у майбутній професійній діяльності. Відповідно курсанти, як правило, мають низький або середній рівень мовнокомунікативної компетентності, що не дозволяє цілісно виявляти дієвість управлінської культури у професійному середовищі. Тому викладач має

за достатньо обмежений термін спрямувати майбутніх правоохоронців на вибір доцільної стратегії мовної поведінки, насамперед щодо її практичного втілення в умовах реальної професійної комунікації.

В. Посмітна вважає, що формування мовнокомунікативної компетентності охоплює два рівні засвоєння мови: 1) правильність мовлення, володіння літературними нормами; 2) майстерність мовлення, вміння обирати з багатьох варіантів найбільш точний щодо змісту, стилістично і ситуативно доречний, виразний [5]. Однак, на наше переконання, крім означених рівнів, мовнокомунікативна компетентність курсанта має охоплювати опанування саме стратегій комунікативної поведінки, вміння моделювати професійно орієнтовані комунікативні ситуації, виявляти гнучкість мовного оформлення думки, доцільність вибору мовних засобів з урахуванням індивідуальних, психологічних особливостей і досвіду комуніканта, що свідчатиме про відповідний рівень управлінської культури. З-поміж основних ознак мовнокомунікативної компетентності повинні бути такі, як: засвоєння мовних норм; здатність до самооцінки власного мовлення, знань і умінь щодо мовної поведінки; вміння сприймати і порівнювати мовні явища і факти, оцінювати їх щодо нормативності уживання; здатність до аналізу мовних порушень, мовленнєвих огріхів; вміння конструктивно дискутувати, наводити аргументи, готувати доповіді та виголошувати усні виступи; здатність до конструювання діалогу на основі норм мовленнєвого етикету з урахуванням специфіки фаху. Водночас у процесі вивчення фахових дисциплін мовнокомунікативного спрямування курсанти мають усвідомити негативність вживання військового, правоохоронного сленгу, який є сукупністю слів і словосполучень, що вирізняються ненормативністю, стилістичною зниженістю, фамільярністю, функціональною обмеженістю, використовуються в межах вузько професійного середовища з метою забезпечення інтенсивної, лаконічної комунікації, пов'язаної зі специфікою військового фаху. К. Панасюк вважає, що «помірне використання сленгів курсантами вносить у їхнє мовлення певний колорит, іноді полегшує спілкування... Однак не задумуються офіцери нинішні й майбутні, що їхня мова має бути іміджевою... Офіцер, командир чи викладач не має права говорити «низьким стилем» [4, с. 171]. Власне використання сленгу свідчить про низький рівень мовнокомунікативної компетентності офіцера, про невміння адекватно використовувати нормативні мовні засоби, що нівелює основні вимоги до володіння управлінською культурою офіцера.

На переконання В. Ягупова, управлінська культура – складне системне утворення, що виражає сукупність, взаємодію та взаємовплив її ціннісно-мотиваційної, когнітивної, емоційно-вольової, менеджерської, праксеологічної, контрольно-оцінювальної та суб'єктивної складових [7]. Варто зауважити, що у структурі управлінської культури окремим компонентом необхідно визначити мовнокомунікативний, який забезпечує реалізацію і взаємодію інших компо-

нентів, так як детермінує мовне оформлення думки, вияв знань, праксеологічну спроможність щодо здійснення професійної діяльності.

З метою формування мовнокомунікативної компетентності пропонуємо у межах вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» інтерактивні форми і методи опанування нормами літературної мови, стратегіями мовної поведінки, що визначатиме у подальшому їх уміння налагоджувати ефективний комунікативний діалог, реалізовувати діалогічну взаємодію, кооперативну стратегію мовної комунікації.

Вважаємо, що доцільним є здійснення *проектної роботи*, що передбачає *роботу у малих групах* над такими проблемами: сленг як різновид розмовної мови; суржик як соціальний феномен; правоохоронний і військовий сленг як різновид соціальних діалектів; комунікативні бар'єри спілкування у правоохоронному професійному середовищі та ін. Підготовка проекту передбачає такі етапи, як: систематизація наукових джерел, добір емпіричного матеріалу, його опрацювання, обговорення у групах, підготовка виступу і презентації, представлення кожною групою результатів проекту під час практичного і семінарського заняття, вибір найкращого проекту для участі на факультетській конференції чи семінарі з проблеми підвищення рівня професійної компетентності, специфіки управлінської діяльності офіцерів.

Ефективною формою підвищення рівня мовнокомунікативної компетентності є опрацювання лексикографічних джерел у процесі підготовки до практичних занять, у межах організації систематичної самостійної роботи курсантів. З цією метою запропоновано *укладання глосарію* упродовж вивчення курсу української мови (за професійним спрямуванням). Глосарій має включати як поняття, які репрезентують загальну лінгвістичну термінологію, що дозволяє актуалізувати знання майбутніх офіцерів щодо мовних явищ, а також систему терміносполук, що визначають специфіку мовної поведінки правоохоронця у майбутній діалогічній взаємодії у системі «керівник – підлеглий» з урахуванням особливостей управлінської діяльності. До кожного змістового модулю варто запропонувати поняття, з визначеннями яких курсанти мають ознайомитися шляхом опрацювання довідниково-енциклопедичних видань, електронних лексикографічних праць тощо. Зокрема до першої групи належать поняття «фахова мова», «військовий сленг», «соціальний діалект», «мовна політика», «професіоналізм» та ін.; до другої – «мовнокомунікативна компетентність офіцера», «військова лексика», «мовний етикет правоохоронця», «спілкувальний етикет офіцера», «управлінська культура офіцера», «мовний етикет керівника-офіцера».

Словникова робота має передбачати використання *методу стилістичного аналізу*. Зокрема можна запропонувати курсантам створити тексти, у яких продемонструвати використання синонімічних слів з урахуванням стилістичного

забарвлення, доцільності їх вживання відповідно до специфіки функціональних стилів (наприклад, відправник – адресат; апеляція – звернення, петиція, прохання, просьба, клопотання, скарга; відомості – вісті, звістка, повідомлення, чутки, інформація; затверджувати – схвалювати, ухвалювати, узаконювати, накладати гриф, ратифікувати; наказ – загал, веління, повеління, припис, настанова, вказівка тощо). Цей метод дозволяє збагатити словниковий запас курсантів, спроектувати можливості використання синонімічних словосполук у процесі фахової діяльності, вирішення управлінських функцій шляхом добору доцільних лексем.

Однією з ефективних форм формування мовнокомунікативної компетентності курсантів, спрямованих на активізацію усних комунікативних умінь, розвиток діалогічного мовлення на основі кооперативної стратегії мовної поведінки, є *дискусія*. Проблематика дискусії має стосуватися саме проблем мовної комунікації у правоохоронному середовищі, ефективності використання мовноетикетних висловлювань, що дозволяють виявляти високий рівень управлінської культури: «Чи має спілкування офіцерів бути педагогічно спрямованим?», «Сприятливий соціально-психологічний клімат у військовому чи правоохоронному колективі: основа ефективної комунікації чи перешкода у реалізації управлінських рішень?»; «Використання невербальних засобів спілкування у правоохоронній сфері: доцільність вживання чи порушення норм спілкування?»; «Міжособистісний комунікативний простір: чи важливим є врахування його специфіки у процесі спілкування» тощо.

У процесі формування мовнокомунікативної компетентності курсантів у межах опанування курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» важливо формувати якості усної комунікації шляхом наближення майбутніх офіцерів-управлінців до реальних умов. Відповідно доцільним методом у цьому процесі є *моделювання* проблемних ситуацій. Курсантам варто запропонувати ситуації, наближені до реальності, зокрема ті, які пропонують вирішення конфліктних ситуацій у системі «керівник – підлеглий» у правоохоронному середовищі за допомогою доцільних мовноетикетних висловів. З-поміж проблемних ситуацій можливі такі: змоделювати способи вирішення конфлікту, що зумовлений перепонами у досягненні цілей спільної професійної діяльності; діалог, що спрямований на вирішення конфлікту, спричинені перепонами у досягненні особистих цілей; продемонструвати використання прийомів переконання чи навіювання у процесі прийняття управлінського рішення; представити прийоми подолання бар'єрів у спілкуванні (сміслового, психологічного, емоційного, невпевненості у своїх уміннях) тощо.

Таким чином, означивши основні вектори вивчення базової фахової дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у професійній підготовці майбутніх офіцерів у вищих навчальних закладах, зауважимо, що

негативні наслідки короткострокового вивчення курсу (лише упродовж I курсу) можна подолати шляхом посилення практико орієнтованої спрямованості дисципліни, добору інтерактивних форм і методів, проведення комунікативних тренінгів, активізації проектної діяльності тощо. У результаті залучення майбутніх офіцерів у середовище нормативної, уніфікованої, «живої» професійної комунікації з урахуванням специфіки фаху сприятиме формуванню у них установок, ціннісної спрямованості на оволодіння рідної мовою як засобу професійного спілкування. Відповідно майбутні фахівці правоохоронної сфери повинні бути спрямовані на саморозвиток у напрямі удосконалення власної мовнокомунікативної компетентності, опанування адекватної комунікативної стратегії, збагачення власного глосарію професійною термінологією, використання потенціалу різних функціональних стилів у писемній і усній формі діалогічного і полілогічного спілкування. Збагачення когнітивного, практичного досвіду комунікації має стати одним із стимулів професійного зростання офіцерів, розвитку їх управлінської культури як чинника акмеособистісного удосконалення. Означена проблема може стати предметом подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Корольова А. Стратегії і тактики комунікативної поведінки учасників спілкування в ситуаціях конфлікту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://philology.knu.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_1/048_053.pd
2. Лисичкіна І. Комунікативний кодекс офіцера як чинник формування соціального іміджу внутрішніх військ / Ірина Лисичкіна // Наукові записки. Серія: Філологічні науки. – Вип. 89(5). – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
3. Мовна комунікація в діяльності сил охорони правопорядку : Теоретичні засади галузевої комунікації : [монографія / за ред. Л. М. Пелепейченко]. – Харків : Академія внутрішніх військ МВС України, 2009. – 272 с.
4. Панасюк К.В. Формування мовної особистості у вищому військовому навчальному закладі / К. Панасюк // Військова освіта: зб. наук. пр. Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. – 2015. – № 1 (31). – С. 171.
5. Посмітна В.В. Мовнокомунікативна компетенція майбутнього офіцера-офіцера [Електронний режим]. – Режим доступу: <http://www-center.univer.kharkov.ua/vestnik/full/308.pdf>
6. Семеног О.М. Культура наукової української мови: навч. посіб. – 2-ге вид., стереот. – К.: «Академія», 2012. – 216 с.
7. Ягунов В. Управлінська культура офіцера як системна психолого-педагогічна проблема [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/5511/1/vios_2013_2_25.pdf

Transliteration of References:

1. Koroleva A. Strategies and tactics of communicative behaviour of the participants of communication in conflict situations [Electronic resource]. – Access mode: http://philology.knu.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_1/048_053.pdf
2. Lysychkina I. The communicative code of the officer as a factor of formation of the social image of internal troops / Iryna Lysychkina // Scientific notes. Series: Philological Sciences. – Vol. 89(5). – 2010 [Electronic resource]. – Access mode: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
3. Communication in the activities of security forces: theoretical foundations of industry communication: [monograph/edited by L. M. Pelepeychenko]. – Kharkiv: Academy of Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, 2009. – 272 p.
4. Panasiuk K.V. The formation of the linguistic personality in the higher military educational institution / K. Panasiuk // Military education: collection of scientific works of the Ivan Chernyakhovsky National Defense University of Ukraine. – 2015. – No. 1 (31). – P. 171.
5. Posmitna V.V. Communicative competence of the future officer [Electronic resource]. – Access mode: <http://www-center.univer.kharkov.ua/vestnik/full/308.pdf>
6. Semenoh O.M. The scientific culture of the Ukrainian language: textbook. – 2nd edition. – K.: Akademia, 2012. – 216 p.
7. Yagupov V. The managerial culture of the officer as the systematic psychological and pedagogical problem [Electronic resource]. – Access mode: http://lib.iitta.gov.ua/5511/1/vios_2013_2_25.pdf

Language communicative competence as indicator of the managerial culture of the future officer.

**VOVK Myroslava, Doctor of Sciences in Education, Senior Researcher, Chief Researcher of the Department of Content and Technologies of Adult Learning, Institute of Pedagogical and Adult Education NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine
E-mail: miravovk79@gmail.com**

HRYSHYNA O.A.,

PhD, National Technical University
of Ukraine "Ihor Sykorsky Kyiv
Polytechnic Institute",
Kyiv, Ukraine

THE MAIN ISSUES OF THE INTERACTIVE ENGLISH LANGUAGE COMPETENCE FORMATION OF THE ENGINEERING POSTGRADUATE STUDENTS

The author gives the perspectives outline for the development of the foreign language communicative competence. The interactive pattern of the foreign language competence introduces the most important its elements. Due to the every competence outlined, the writer highlights the most important points of the effective overall formation of the postgraduate scientific interaction in the foreign language. The main criteria defined give the reader the understanding how to design the teaching process successfully. The scientist presents the core definition of the scientific genre. Moreover, the basic notions of the core terminology contribute greatly to the research as a bulk of the foreign lexical competence to be acquired by the postgraduates.

Key words: professional skills, the foreign communicative competency matrix, the Postgraduate student, scientific paper, special terminology

Автор здійснив огляд перспектив розвитку професійної іншомовної компетентності. Запропонована автором її інтерактивна модель охоплює найважливіші компоненти ефективного формування іншомовної, зокрема, англomовної наукової компетентності. Визначені основні критерії уможливають розуміння ефективності організації навчального процесу. Дослідник пропонує основне визначення провідної термінології наукового жанру. Також, автор аналізує основні поняття професійної термінології, що уможливило успішну реалізацію формування лексичної компетентності в читанні спеціальної літератури та, в цілому, формуванню іншомовної наукової компетентності засобами інтерактивного навчання іноземної мови професійного спрямування студентів третього рівня вищої освіти.

Ключові слова: професійні вміння, студент аспірантури, компоненти іншомовної компетентності, наукова стаття, професійна термінологія.

Автор осуществил обзор перспектив развития профессиональной иноязычной компетентности. Предложенная автором ее интерактивная модель охватывает важнейшие компоненты эффективного формирования иноязычной, в частности, англоязычной научной компетентности. Обозначенные основные критерии позволяют понять наиболее целостно эффективность организации учебного процесса. Исследователь предлагает основное определение ведущей терминологии научного жанра. Также, автор анализирует основные понятия профессиональной терминологии, что позволяет реализовать формирование лексической компетентности в чтении специальной литературы и, в целом, позволяет сформировать иноязычную научную компетентность средствами интерактивного обучения иностранному языку студентов третьего уровня высшего образования.

Ключевые слова: профессиональные умения, студент аспірантури, компоненти іноземної комунікативної компетентності, наукова стаття, професійна термінологія.

The higher education is growing fast due to the modern requirements in all the education spheres. In the framework of the specific criteria and an appropriate content structuring the syllabus for doctoral study, the Foreign Language professional skills are of great concern. The perspectives of the teaching enhancement are following: the overall organization; the outline of skills; the exact definition of the purposes etc . Primarily the teaching effectiveness depends on the system structuring, here in the foreign language education for the postgraduates in the technical universities. The educational management may be provided through clear vision of the following subsystem notions: modern scientific approaches determination; comprehensive technology construction; techniques for skill acquisition / mastery; ultimate outcomes outline.

The overall study provides doctoral students with a foundation for becoming the specialist in different non-linguistic branches. It also encourages the exploring of range of scientific data according to the foreign language education programme. The language course as a minor area promotes the into-depth branch research. Owing to this, strong linguistic skills are to be constantly developed Moreover, it

boosts the post graduate competence skills which are clear to be in strong need for successful academic career. The system study approaches/technology/techniques related to design development/implementation for the successful fundamentals creation drive teaching into being the effective force. The overall doctoral study explores the variety of different methods and techniques across the foreign language competence formation with one of the goals: to pursue specific researches in different technically related fields in order to create an empirical and theoretical paper/dissertation etc, that can be used to shape and fit exactly into the future scientific research itself. Primarily, its noteworthy to investigate, the competency matrix the Postgraduate student must be deeply engaged into, to introduce the list of the research skills within the foreign professional competence with the further outlining of the basic notions of the lexical competency in the professional reading, and, finally, analyze the scientific texts to be acquired by the postgraduate students. Tom Blasingame proposes to rank the competencies as: required, valued and not required[17]. The Council of Europe outlines the components of the foreign communicative competency as linguistic, sociolinguistic, pragmatic competencies [5]. To define the linguistic competence there are *lexical, grammatical, semantic, phonological, spelling and orthoepic* competences whereas the sociolinguistic competence consists of certain socio-cultural conditions for the use of the foreign language. The pragmatic competence deals with the *discursive and functional* competences. Having considered the foreign communicative competency structure as a matrix of the *foreign special communicative competency* and in accordance with the Program of English for Specific Purposes, we define its components as follows: linguistic, socio-cultural, and professional competencies [2]. The content of the program opens up the outline for the formation of a professional foreign communicative competency, which creates all the perspectives for the acquisition of the Foreign Language of Level B2, the level of an Independent user. The advanced level B2 ensures the professional activity of students of non-linguistic higher educational universities and allows using *the foreign language for professional purposes*.

We have identified the following components of the foreign special reading communicative competency: linguistic, speech, socio-cultural and professional competencies. Consequently, the foreign language competence in professional literature reading is an integral part of the foreign communicative competency of future scientists.

Nowadays, the development of the foreign language education in the technical universities, communicative approach in the foreign language education causes a rethinking of the main goals of teaching in the technical higher educational institutions, namely, the main goal of the foreign communicative competency formation, especially, the professional reading competence formation.

The implementation of a communicative approach in teaching as a leading method of foreign language professional reading requires a more specific understanding of the components of the foreign communicative competence in special reading at higher educational institutions, the rationale for their separation results from the social and psycho-linguistic points of view.

Alongside, there is a tendency in the scientific and methodological literature to outline new components of the foreign communicative competency, which is associated with the latest trends in the teaching methodology and in linguistics, the problem of identifying the components of the foreign communicative competency is interpreted by many scholars in different ways. Moreover, we consider the concept of the foreign communicative competency of a professional text reader. The foreign communicative competency of a professional text reader is determined by the ability of the students to have an adequate semantic perception of texts of different genres, which is formed during the educational process in classes and in the process of studying professional disciplines [3, 4]. As a result, the foreign communicative competency of the reader is defined by many parameters. Most researchers point out among the main components of the reader's foreign communicative competency of special reading such as linguistic, subjective, textual and strategic ones [14, 16]. Having analyzed the scientific and methodological literature, we determined the basic components of competence – linguistic, socio-cultural, speech competences; special components – objective, discursive, informational and analytical competencies. We specified the components or the matrix of the foreign communicative competency as follows: 1. Basic components: a) the linguistic competency covers the following components: lexical, grammatical and phonetic subcompetencies as well as the rules for the use of foreign language in specific communication situations. This competency reflects the knowledge, skills and the competency of the professionally oriented text reader; b) the speech competency is the basis of professional speech communication which includes the possession of extra-linguistic information. The speech competency means knowing how to formulate thoughts in foreign language. Mastering such skills allows the reader to structure speech clearly, to focus on a communicative intention itself. In other words, the sufficient level of foreign speech skills enables the students to use the foreign language as a means of communication; c) the sociocultural competence determines the knowledge of the sociocultural context in the professional sphere and is the focus of the process of cultural interaction through the sustainable acquisition of students' knowledge of the foreign culture, and provides appropriate behavior that allows you to successfully solve problems in communicative situations. Overall, intercultural diversity gives the driving force for the students' motivation to acquire the foreign language.

2. Special components: a) the text competency or/and discursive one – knowledge, skills and abilities, which provide students' reading activity. The dis-

cursive competence involves the ability to perceive the text as a unit and forms a student's ability to define the text functions and obtain the professional factual information; b) the subject competence is a meaningful and denotative plan of expression, which is formed while mastering the foreign language for specific purposes and the subjects according to the specialty. The basis of the subject competency is the terminology, that is, the knowledge of terms and background knowledge of the reader constitute subject competence, which is closely related to the linguistic competence [4]. The subject competence is the core of studying the subject in the foreign language by future technical specialists at universities; c) the information and analytical competencies determine the ability to work with a variety of professional information sources and critically assess the information (understanding, application, analysis, synthesis, evaluation) within the scope of the professional duties of the specialist. Taking into account everything mentioned before, we propose the core doctoral skills to divide into specific sets as follows: first, linguistic skills (reading skills, listening skills, writing skills, speaking skills, translation and mediation skills). The communication approach covers the authentic speech/writing production through the specifically enhanced reading and audio skills acquisition. Second, methodological skills (analysis (critical thinking etc.), research skills, different types of research approaches skills etc). Third, professional/academic skills (organizational skills, self-management skills, behavior-social skills (team work, cohesion, identity formation, leadership formation), interdisciplinary research skills etc). Finally, personal development skills (mind-mapping skills, structured thinking skills, future planning skills, communication skills, problem solving skills) [7]. All subsystems of competencies are essential for every core competence. The special foreign language study area is the research analysis skills in terms of paper writing. Noteworthy that modern research fields propose a diversity of scientific papers types/ design. For example, Action Research design; Case study design; Causal design; Cohort design; Cross-section design; Descriptive design; Experimental design; Exploratory design; Historical design; Longitudinal design; Meta-analysis design; Mixed-Method design; Observational design; Philosophical design; Sequential design etc. All types mentioned vary in the length structure complexity of research describing. Moreover, every type depends largely on the kind of research conducted by a scientist: qualitative research, quantitative research, explanatory research, descriptive research, predictive research, basic research, applied research etc. Due to the peculiarities of the scientific research and development, the crucial and very important is to develop and constantly improve the reading and writing skills as well. The scope of this study is specific content and methods, techniques and means of teaching. It's vitally important for successful and ultimate formation of the foreign language communicative competence in reading professional literature as the main component of the

effectiveness of the educational process. However, the success of such formation is determined by the level of formation of the lexical competence in reading professional literature of future specialists of technical universities. It's noteworthy to highlight one of the main principles of a communicative approach as the principle of cognitive activity. Thus, the level of understanding of professional literature in the process of reading is determined by the level of the formation of lexical competence in reading scientific and technical articles.

Researching the scientific style, we defined the specific features of the scientific and technical styles are as follows: informational value, meaningfulness or content richness, consistency and rationality, clarity, sequence, accuracy and objectivity along with comprehensiveness. The analysis of the specific texts having the most of scientific and technical performance presents a list of such features. The leading feature of the scientific and technical style is the use of special terminology, particularly, each branch of science «produces» its terminology relevant to the subject and methods of research [1]. Terminology is the core of science, being the main feature of scientific interaction to successfully solve the problem of scientific communication. In other words, the term is a word or phrase that clearly names an object or scientific concept and reveals its main content, solving the interactive task within the scientific text. Moreover, the basis of the term is a scientific definition being semantically limited, which is unique and can be identified in terms of a certain classification system [18]. The analysis of professionally oriented scientific articles shows that each article contains 150-200 terminological lexical units. Certainly, with the development of a certain scientific branch, unambiguous terms acquire additional meanings and can be used as general scientific and technical terms, while multi-valued terms become a single-valued one [1]. However, the term should be exact and have one meaning to be comprehensible for reader in the process of cognitive reading –the recognition of a scientific concept in an individual system of a certain scientific branch. In other words, the unique term is independent to be used in different contexts having an exact valuable definition, mostly to be diversely applied in any text [6]. The purpose of such use of terms is to simplify the understanding of scientific texts by readers-future engineers. In other words, when reading such a text the reader does not solve the problem of choosing the definition of a particular term but to perceive the content. Consequently, the term is a part of a logical terminology system of a special scientific branch. To be concise with the terminology acquisition issue, here and after there is a diversity issue of the scientific styles. The following scientific substyles can be recognized: scientific, scientific and educational, popular science [12]. The scientific substyle involves such texts as monograph, dissertation, report, etc. The actual scientific papers are recognized by strict and academic manner of presentation. It combines scientific literature, written by experts and

specialists are the intended readers. Popular scientific texts are opposed to the actually scientific substyle with its function to promote scientific information. Here the author's purpose is to attract the intended reader for the sufficient acquaintance with this science, having presented information in a simple, interesting manner. The peculiarity of the popular scientific substyle is the combination of polar stylistic features: consistency and emotional intensity, objectivity and subjectivity, abstraction and accurateness. In contrast to scientific prose, the popular science literature presents considerably less special terms and other techniques of scientific writing. Scientific and educational substyle combines the features of scientific and popular science. The similarity with scientific substyle implies terminology, the description systematicity of scientific information, consistency and evidence; The similarity with popular science implies accessibility and scientific writing is highly introduced with illustrative material. The genres of the scientific and educational substyle include a manual, a lecture, a seminar paper, exam responses, etc. We introduce the following genres of scientific prose: monograph; journal article; review; textbook (tutorial); lecture; report; an informational message/notice (what happened at the conference, symposium, congress); oral speech (at a conference, symposium, etc.) or conference proceedings; doctoral dissertation; a scientific report. It's noteworthy, all these genres are primary literature, id est, the author has created the scientific text for the first time. The examples of grey literature refer to sources of scientific literature have not been previously published and distributed, as follows: thesis and dissertations, technical reports, abstracts of conference papers, etc being available only at the conferences. That means, without being reduced within its importance, but that is only the audience is limited for such researches to be gained. The grey scientific research layer is an inevitable part in research and development. Secondary texts, id est, scientific texts have being deeply analyzed and summarized, include: abstract, the author's abstract, notes/summary, thesis, annotation. The genres of educational-scientific substyle include lectures, seminars, abstract, abstract reports.

Summary Perspectives. Having defined certain substyles, an issue arises to learn the every recognized substyle notion, id est abstract and its types within organization and structure, analytical paper and its components etc. The research of the routines for the terminology vocabulary development is an obligatory part for the increasing the comprehension of different scientific texts. Therefore, the techniques of expressing the science concepts in English through acquisition of the special texts are of huge concern for foreign language teachers. Science, technology and innovations are considered as key factors for being the leading driving force in university competences definition [6]. The comprehensive strategy guidelines and evaluation instruments, developed enrichment academic activities are applied to engage the postgraduates into fruitful peers (seminars, presenta-

tions, debates and other kind of academic works). Teaching staff is to standardize the criteria for postgraduate training; ensure that learning outcomes are in harmony with the modern demands of social trends; 2) flexibility in response to the changing requirements of higher education; 3) all doctoral foreign language areas are to comprise the core research activities of university education in terms of scientific research.

Transliteration of References:

1. Arnol'd I. V., Stilistika sovremennogo anglijskogo jazyka / I. V. Arnol'd. — Leningrad : izd-vo «Prosveshhenie», 1973. — 302 s.
2. Bakaeva G. Є. Programa z anglijs'koï movi dlja profesijnogo spilkuвання [The programme for the English for Specific Communication], Kiev —2005, Lenvit, 119 p.
3. Barabanova G. V. Ocinka komunikativnoï kompetencii studentiv tehnicnih vishnih navchal'nih zakladiv pri navchannja inshomovnogogo profesijno orijentovanogo chitannja [The communicative competence evaluation of the technical students during the foreign special reading], Kyiv — 2005, Lenvit, 290 p.
4. Brejgina M. E. Kontrol' v obuchenii inostrannym jazykam u uchashhihsja srednih proftehuchilishh [The evaluation in the foreign language education at the colleges], Moscow —1979, Vyssh. shk., 63 p.
5. Grishina O. A. Realizacija komunikativnogogo pidhodu do testovogo kontrolju inshomovnoï komunikativnoï kompetencii v chitanni v majbutnih inzheneriv [The communicative approach implementation in the testing the foreign communicative special reading competence], Harkiv — 2010: HNU imeni V. N. Karazina, p. 60—62.
6. Gryshyna O. A. The selection of the scientific speech material for the communicative testing of the competence in reading of the future foundry engineers / O. A. Gryshyna // The Advanced Science Journal. — United States, December 2013. — Vol. 2013, issue № 13. — P. 9—12.
7. Zakon Ukraïni Pro vishhu osvitu [Elektronnij resurs] : Vidomosti Verhovnoï Radi (VVR) — 2014, № 37-38, st. 2004 — Rezhim dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
8. Kulikova O. V. Formirovanie jazykovej kompetencii u studentov nelingvisticheskikh special'nostej v svete kognitivnoj teorii interpretacii teksta [The language competence formation of non-linguistic students in the cognotive discourse theory and the text interpretation], Moscow—2010, p. 242.
9. Kuhta I. V. Inshomovna kompetentnist' u konteksti formuvannja komunikativnoï kul'turi studentiv u procesi vivchennja inozemnoï movi [Elektronnij resurs] / I. V. Kuhta // Gumanizm ta osvita : IX mizhnar. nauk.-prakt. konf. 2008,

- (Uzhgorod, Ukraïna VNTUU). — Rezhim dostupu : <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/>.
10. Ogarev E. I. Kompetentnost' obrazovanija: social'nyj aspekt [Education competence: social discourse], Saint Petersburg—1995, RAOIOV, 85 s.
 11. Passov E.I. Metodika kak teorija i tehnologija inozazychnogo obrazovanija [Methodology as a theory and foreign education technology], Moscow—2010, BGU im. I.A.Bunina, 543 p.
 12. Pidgotovka naukovno-pedagogichnih kadriv u sistemi pisljadiplomnoi osviti: zmist, organizacijni formi, tehnologii / [avt. kol.: Є. R. Chernishova, N. V. Guzij, V. P. Ljahoc'kij ta in.] — K.: DVNZ Un-t menedzhmentu osviti NAPN Ukraïni, 2014. — 318s.
 13. Sankova E. I. O principah professional'no-orientirovannogo obuchenija inostrannomu jazyku v nejazыkovom VUZe [The principles of the foreign language education at the non-linguistic universities], Perm—1982, 24—32 p.
 14. Shchukin A. N. Obuchenie inostrannym jazykam. Teorija i praktika [The teaching the foreign languages. Theory and practice], Russia, 6lzd-vo Filomatis, 478 p.
 15. Tenishcheva V. F. Integrativno-kontekstnaja model' formirovanija professional'noj kompetencii [Integration and context formation model of the professional competence], Moscow —2008, 247 p.
 16. Zagal'noevropejs'ki rekomendacii z movnoi osviti : vivchennja, vkladannja, ocinjuvannja : nauk. red. ukr. vidannja [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR)], (2003), Ju. Nikolaeva and group of authors, Kyiv, Lenvit, 273 p.
 17. Blesingame Tom. The SPE Technical Knowledge for Graduating Engineers Matrix [Електронний ресурс] / Tom Blesingame // http://www.spe.org/training/docs/graduating_matrix.pdf
 18. Hadley A. Teaching Language Cultural in Context / A. Hadley. — Boston : Heinle and Heinle Publishers, 1993. — 532 p.

The main issues of the interactive English language competence formation of the engineering postgraduate students.

HRYSHYNA Olena, PhD, National Technical University of Ukraine “Ihor Sykorsky Kyiv Polytechnic Institute”, Kyiv, Ukraine
E-mail: gryshyna.el@gmail.com

ЗІНУКОВА Н.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської
філології та перекладу,
Університет імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро, Україна

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УСНОГО ПЕРЕКЛАДАЧА: ЦІЛІ, ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті описано принципи створення методичної системи формування фахової компетентності усного перекладача відповідно до цілей, умов та особливостей контингенту студентів, які забезпечують доцільність і результативність навчання усного послідовного перекладу у зовнішньоекономічній сфері.

Ключові слова: усний переклад, методична система, фахова компетентність, магістри-філологи.

В статье описаны принципы создания методической системы для формирования профессиональной компетентности устного переводчика согласно с целями, условиями и особенностями контингента студентов, которые обеспечивают целесообразность и результативность обучения устному последовательному переводу во внешнеэкономической сфере.

Ключевые слова: устный перевод, методическая система, профессиональная компетентность, магистры-филологи.

The article deals with the description of important principles for the methodology of forming professional competence in interpreting in foreign economic activity in accordance with the objectives, conditions and students characteristics. The first group of principles based on learning goals includes the communicative principle in the bilingual environment, assimilation of strength, student awareness, emergence and strengthening of order through fluctuation, holism, professional orientation, linguistic and cognitive contrastiveness, and the dominant role of exercises. The second group of principles based on learning conditions includes the principle of transference, non-closure, observation, independence, training stages and concentration. The third

group of principles based on student characteristics analysis includes the principle of taking into consideration the mother tongue and culture, the principle of psycho-pedagogical individualization, empathy, and the principle of feasibility. In the process of Masters-philologists training the principles which ensure the practicability and effectiveness of consecutive interpreters training in foreign economic field should be realized firstly. According to our concept, the educational process in the context of synergetic, cognitive and competent approaches to the formation of the professional competence in interpreting is based on students-interpreters' professional needs and creation of pedagogical conditions for the development of their professional consciousness, thinking and behavior leading to the mastery of effective strategies to find the ways in translation problems solving in practical situations. Such methodological system will undoubtedly promote the integration of graduates in the European educational space.

Key words: *interpreting, methodological system, professional competence, Masters-philologists.*

Постановка проблеми. Перекладацька діяльність має на меті забезпечити взаємодію комунікантів у певній ситуації, задовольнити потреби замовника/ініціатора перекладу, що виникають у межах їх предметної діяльності, та створити мовленнєвий твір, що *відповідає очікуванням отримувача або/та ініціатора перекладу*. В результаті творчої діяльності зі створення перекладацького продукту реалізується методична схема, яка містить такі етапи: цілеполягання, прогнозування, збір інформації, обробка інформації, використання інформації в індивідуальному творчому перекладацькому продукті, корегування індивідуального творчого перекладацького продукту та усна презентація індивідуального творчого перекладацького продукту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день існує низка лінгводидактичних досліджень, присвячених пошуку ефективних форм і методів підготовки перекладачів до участі у міжкультурній комунікації (О.В. Алікіна, Н.Н. Гавриленко, М.Н. Голіцина, М.А. Краснова, Т.С. Серова, О.В. Старикова, О.В. Сапига, О.В. Федотова, І.І. Халєєва, А.О. Христолюбова, Л.М. Черноватий, Д.Г. Шумаков та ін.). Далеко не останньою за значенням є проблема пошуку оптимальних шляхів формування фахової компетентності майбутніх перекладачів в усному перекладі у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Метою статті є описання цілісної моделі навчання магістрів-філологів усного перекладу, у якій будуть системно об'єднані основні компоненти технології викладання і яка враховуватиме вимоги сьогодення до фахової ком-

петентності перекладача (орієнтацію на ринок праці та професійні стандарти).

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна наука трактує систему як «будь-яке складне явище, що охоплює численні елементи, які утворюють певну сукупність завдяки наявності між ними внутрішніх зв'язків» [5, с. 79]. Окрім відношень і зв'язків між елементами, для системи характерною є нерозривна єдність із середовищем, завдяки взаємодії з яким вона проявляє свою цілісність. Щодо нашої системи навчання магістрів-філологів усного перекладу, її відмітною рисою є максимальне врахування специфіки особистості студента та майбутньої професійної сфери діяльності.

Дослідники розглядають систему навчання як сукупність основних компонентів навчального процесу, який визначає відбір матеріалу, форму його подачі, методи, засоби навчання і форму організації. Усі компоненти системи ієрархічно розташовані та підпорядковані цілям, які формуються під впливом середовища, що впливає на вибір підходів, принципів, змісту, методів і засобів навчання [3; 5; 8]. Отже, *методичну систему навчання магістрів-філологів усного перекладу в зовнішньоекономічній сфері* ми трактуватимемо в єдності таких компонентів: цілі, підходи, принципи, зміст, методи, організаційні форми і засоби навчання.

Загальною *метою* навчання магістрів-філологів усного перекладу та очікуваними результатами освітнього процесу в заданих умовах є *формування професійної компетентності усного перекладача* (ФКУП) у сфері зовнішньоекономічної діяльності, яку ми розуміємо як здатність перекладача креативно використовувати когнітивні ресурси своєї мовної свідомості для вирішення професійних завдань інтерпретації смислу в ситуаціях міжкультурної комунікації [4, с. 271-275].

Розглянемо *компоненти системи навчання* магістрів-філологів усного перекладу в зовнішньоекономічній сфері, зокрема: принципи методичної системи, зміст, методи, організаційні форми і засоби навчання. Вважаємо першочерговим завданням нашої роботи – створення цілісної моделі навчання магістрів-філологів усного перекладу, у якій будуть системно об'єднані основні компоненти технології викладання і яка враховуватиме вимоги сьогодення до фахової компетентності перекладача (орієнтацію на ринок праці та професійні стандарти). У процесі розробки цієї моделі ми спиралися на накопичений у дидактиці і методиці досвід і намагалися знайти оптимальне співвідношення між основними елементами системи.

Важливо зазначити, що компоненти змісту навчання магістрів-філологів усного послідовного перекладу зовнішньоекономічній сфері раніше не виділяли і не розглядали. З метою оптимізації процесу навчання усного перекладу спочатку необхідно звернутися до вивчення потреб студентів, тих цілей, яких вони прагнуть досягти перед початком навчання. У нашому випадку *відміт-*

ною рисою стане максимальне врахування *специфіки білінгвів, вікових особливостей студентів і їх майбутнього професійного середовища*. Білінгвізм розуміється у широкому значенні як володіння двома/трьома мовами і будується за принципом формування двох і більше моделей вербальної комунікативної поведінки у когнітивній сфері майбутнього перекладача, що визначається особливостями контактуючих лінгвокультур. За одними параметрами такі моделі можуть співпадати, за іншими – розрізнятися. В процесі дискурсної діяльності перекладач постійно здійснює пошук тих елементів моделей, які відповідають ситуації і певному моменту.

У зв'язку з цим навчання будуватиметься згідно з конкретними професійно значущими завданнями і цілями, на основі ретельно відібраного матеріалу, який відображає сучасні професійні перекладацькі проблеми і шляхи та способи вирішення перекладацьких завдань.

Вважаємо однією з головних вимог навчання магістрів-філологів усного послідовного перекладу необхідність наблизити зміст до практичних потреб здобувачів, для чого необхідно ретельно вивчити цілі і завдання, що стоять перед певним контингентом студентів. Зміст навчання усного послідовного перекладу в зовнішньоекономічній сфері включає якість, кількість і рівень необхідного для засвоєння матеріалу, який відповідає встановленим цілям і завданням курсу «Практика усного перекладу».

Принципи навчання є найважливішою дидактико-методичною категорією, за допомогою якої можна виокремити взаємопов'язані теоретичні положення, що зумовлюють зміст і організацію навчання, які, у свою чергу, і визначають вимоги до цілої системи навчання та її окремих компонентів. Традиційно в педагогічній та методичній літературі виокремлюють дидактичні принципи навчання (вимоги, що висуваються до навчання будь-якого предмета) і методичні принципи навчання (вимоги з урахуванням специфіки конкретного навчального предмета), а також лінгвістичні й психологічні. Кількість та зміст принципів у дослідників не збігаються [1; 2; 6; 7], але аналіз наукової літератури дозволив встановити, що під принципами розуміють правила та вимоги, виконання яких забезпечує досягнення необхідного рівня ефективності навчання. Перш за все, це правила щодо критеріїв відбору навчального матеріалу, порядку його розташування в процесі курсу навчання, вимоги щодо його введення в навчальний процес, організації засвоєння та контролю.

Стосовно навчання перекладу проблема виділення принципів навчання розроблена недостатньо. Безсумнівно, що для розробки основних принципів формування ФКУП необхідно проаналізувати принципи, які виокремлюються дослідниками щодо навчання іноземних мов і культур, адже в основі ФКУП – знання, вміння та здатності в галузі використання іноземної та рідної мов, включаючи професійну компетентність у галузі основної спеціальності.

Водночас необхідно зауважити, що багато з виділених дослідниками принципів зберігаються в процесі формування ФКУП, деякі набувають специфічних характеристик, але існують також такі принципи навчання, які властиві лише для підготовки перекладачів.

Розглянемо групи принципів стосовно формування ФКУП у майбутніх фахівців з перекладу в зовнішньоекономічній сфері на основі аналізу цілей навчання, умов навчання та контингенту студентів.

На основі аналізу *цілей навчання* виділяємо один з провідних методичних принципів – *комунікативний принцип у білінгвальному середовищі*, враховуючи обставини, за яких відбувається комунікація в процесі здійснення перекладу. Цей принцип передбачає використання на заняттях сукупності особливостей, що дозволяють вважати навчальний процес комунікативним і максимально наближеним до реальних умов. За допомогою такого принципу з'являється можливість створити специфічні умови для перебігу усного послідовного перекладу з переліком усіх його компонентів (джерела повідомлення, реципієнта і самого перекладача), зважаючи на вмотивованість; особистий смисл, коли студент усвідомлює мету комунікації й бачить її характер, вмотивований для нього); інформативність, коли зміст відповідає інтелектуальним та віковим можливостям студента і є цікавим; новизну, яка визначає не тільки зміст текстів для роботи, але й прийоми навчання, ситуації тощо; проблемність, яка впливає на формування самостійності студентів, розвитку їхнього логічного, критичного і творчого мислення.

На основі аналізу цілей навчання формулюється *принцип міцності засвоєння*, який «забезпечується за рахунок науково обґрунтованої системи вправ, що враховує психолінгвістичні механізми перекладацької діяльності та моделює умови реального перекладу, створює позитивний емоційний фон, забезпечує регулярний та ефективний контроль, гармонічно поєднує вправи для розвитку передумов перекладу, перекладацьких навичок, вмінь та здатностей, забезпечує оптимальний темп виконання і обсяг вправ, залучає максимально можливу кількість аналізаторів під час їх виконання» [8]. Міцність засвоєння залежить від кількості повторення матеріалу, у свою чергу, кожний ступінь передбачає використання зазначеного матеріалу або уміння на більш високому рівні.

Такий принцип тісно пов'язаний з *принципом усвідомленості* студентів, який передбачає свідоме ставлення до процесу навчання, розуміння сутності професійної діяльності перекладача та необхідності володіння ФКУП з метою ефективної реалізації такої діяльності, а також свідому доцільність використання певних видів роботи на заняттях.

Принцип *виникнення і посилення порядку через флуктуацію* реалізується в процесі навчання усного перекладу для пояснення нових мовних і куль-

турних змін, які весь час відбуваються в мовах і культурах, що підлягають перекладу.

Ефективна реалізація *принципу холізму* в процесі навчання усного перекладу сприяє цілісному розвитку інтелектуальної, мотиваційної, афективної та інших сфер мовної особистості перекладача як учасника міжкультурної комунікації, що виявляється не тільки у розумінні цінності інших культур, а водночас створенні адекватного образу представника рідної культури.

Для ефективної підготовки магістрів-філологів до професійної діяльності необхідна реалізація *принципу професійної спрямованості*, який передбачає врахування майбутньої професії та фахових інтересів студентів. На заняттях з майбутніми перекладачами в зовнішньоекономічній сфері такий принцип реалізується у відборі матеріалу – текстів, ситуацій для перекладу, тем, завдань тощо.

У методиці формування ФКУП у сфері зовнішньоекономічної діяльності необхідно дотримуватися *принципу лінгвокогнітивної контрастивності*, метою якого є становлення глибинних асоціативних зв'язків між елементами культурно-когнітивного простору в міжкультурному спілкуванні ділових культур. Перекладач має свідомо аналізувати і зіставляти лінгвістичні, структурні, жанрові, соціокультурні особливості дискурсів іноземною та рідною мовами, предметні та фонові знання відправника та реципієнта інформації, фактори комунікативної ситуації з метою визначення ступеня необхідної адаптації тексту перекладу.

Ще одним важливим принципом є *принцип домінуючої ролі вправ*, який означає, що змістом занять з практики усного перекладу мають бути переважно вправи, а не теоретичні розмірковування про переклад. Важливим чинником при цьому є інтенсивність виконання вправ, завдяки чому розвиваються перекладацькі навички і формуються перекладацькі вміння.

На основі аналізу *специфічних умов* формування ФКУП зовнішньоекономічної сфери виокремлено такі принципи.

Принцип трансференції передбачає використання набутих навичок та умінь, що забезпечують адекватне передавання інформації різних типів текстів в усному перекладі, в письмовому і навпаки. Це дозволяє закріплювати психологічні механізми, притаманні будь-якому виду перекладу взагалі, і прискорювати розвиток елементів, специфічних для окремих його видів.

Важливим також є *принцип незамкненості*, що реалізується у межах так званої тріади «культура – освіта – людина», а в умовах навчання перекладу має особливе значення, пов'язане з формами, характером та інтенсивністю взаємодії перекладача з інформаційним середовищем, що виявляється в новому соціокультурному знанні, генерації нової цінної інформації.

За допомогою *принципу спостереження* з'являється можливість моде-

лювати освітнє середовище, враховуючи внутрішні (мотивація, попередній досвід, актуальний рівень володіння мовами, когнітивні стилі і стратегії) та зовнішні (особливості та норми іноземних мов і культур) чинники.

Принцип самостійності формується на основі умінь організації самостійної роботи магістрів-філологів у процесі виконання завдань і різних вправ, а також у процесі набуття додаткових професійних знань. Методична організація процесу навчання усного перекладу передбачає використання різних ресурсів як засобу самостійного пошуку довідкової інформації та набуття знань.

Принцип поетапності є досить актуальним щодо нашої методики навчання усного перекладу і реалізується у зв'язку вивченого матеріалу з тим, що вивчається, і жорсткій послідовності подання навчального матеріалу. Йдеться про забезпечення зв'язків між теорією та практикою перекладу, між семестрами та різними етапами навчання. Також такий принцип реалізується у послідовному формуванні навичок, вмінь і здатностей в усному перекладі.

На кожному наступному етапі навчання має зростати обсяг знань і вмінь. *Принцип концентризму* реалізується у такому відборі матеріалу, при якому забезпечено багаторазове звернення до вже вивченого з поступовим поглибленням і розширенням. Використання такого принципу обумовлене високою вмотивованістю навчання, доступністю, що передбачає розташування матеріалу від простого до складного, та відкритістю, яка дає можливість розширити раніше вивчений матеріал згідно зі змістом заняття.

Ще одна група принципів будується на аналізі **контингенту студентів**.

Одним з найважливіших принципів для методики формування ФКУП є *принцип урахування рідної мови і культури*, який зумовлює необхідність урахування труднощів, які виникають через розбіжності в мовних системах іноземної та рідної мов. Під час формування ФКУП увага акцентується на подоланні мовних розбіжностей трьох груп мовних явищ (повних відповідників, часткових і тих, що не мають відповідників) за допомогою перекладацьких трансформацій.

Важливим вважаємо *принцип психолого-педагогічної індивідуалізації*, який передбачає врахування природних здібностей студента, зумовлених психологічним типом індивіда. У разі навчання усного перекладу найбільш підготовленими вважатимуться студенти, які мають природні здібності, на основі яких розвивається гострота сприйняття. Швидкість реакції, слухові форми запам'ятовування, високий ступінь концентрації, розподілу та перенесення уваги, асоціативна пам'ять тощо.

Принцип емпатії означає здатність людини до паралельного переживання емоцій, що виникають у перекладача під час професійної ділової комунікації і вважаються важливими особистісними якостями фахівця для успішної участі в міжкультурній комунікації.

За принципом посиленості слід враховувати рівень студентів у процесі створення вправ для навчання усного перекладу, які мають ускладнюватися поступово. До критеріїв складності вправ, що передбачають кількість операцій у складі навчальної дії або зміну умов їх виконання, додаються кількість інформації та складність текстового матеріалу.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Проведений аналіз дозволив виокремити певну низку важливих принципів для методики формування ФКУП зовнішньоекономічної сфери відповідно до цілей, умов та особливостей контингенту студентів. Отже, у процесі навчання магістрів-філологів у першу чергу реалізуються принципи, які забезпечують доцільність і результативність навчання усного послідовного перекладу в зовнішньоекономічній сфері. Згідно з нашою концепцією, навчальний процес у контексті синергетичного, когнітивного та компетентнісного підходів до формування ФКУП ґрунтується на професійних потребах студентів-перекладачів та створенні педагогічних умов для розвитку професійної свідомості, мислення та поведінки, що зумовлює оволодіння ефективними стратегіями пошуку способів вирішення проблем у практичних ситуаціях майбутньої професійної діяльності перекладача, і, безсумнівно, сприятиме інтеграції випускників до європейського освітнього простору.

Список використаних джерел:

1. Бим И.Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного ученика / И.Л. Бим. — М.: Русский язык, 1977. — 288 с.
2. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. — М.: Академия, 2004. — 336 с.
3. Задорожна І.П. Організація самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови з практичної мовної підготовки: монографія / Ірина Павлівна Задорожна. — Тернопіль: Вид-во ТНПУ, 2011. — 304 с.
4. Зінукова Н.В. Усний переклад у зовнішньоекономічній сфері: теорія і методика навчання магістрів-філологів: монографія / Н.В. Зінукова. - Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2017. - 424 с.
5. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О.Б. Бігич, Н.Ф. Бориско, Г.Е. Борецька та ін.; за заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої. — К.: Ленвіт, 2013. — 590 с.
6. Пассов Е.И. Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования: метод. пособие для преподавателей рус. языка как иностр. / Е.И. Пассов, Н.Е. Кузовлева. — М.: Рус. яз.; Курсы, 2010. — 568 с.
7. Сысоев П.В. Методика обучения иностранному языку с использованием новых информационно-коммуникативных Интернет-технологий: учеб.-метод. пособие

для учителей, аспирантов и студентов / П.В. Сысоев, М.Н. Евстигнеев. – М.: Глосса-Пресс, 2010. –182 с.

8. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад» / Л.М. Черноватий. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 376 с. – (Серія «UTTA Series»).

Transliteration of References:

1. Bim I.L. Metodika obuchenija inostrannym jazykam kak nauka i problemy shkol'nogo uchenika / I.L. Bim. – М.: Russkij jazyk, 1977. – 288 s.
2. Gal'skova N.D. Teorija obuchenija inostrannym jazykam. Lingvodidaktika i metodika / N.D. Gal'skova, N.I. Gez. – М.: Akademija, 2004. – 336 s.
3. Zadorozhna I.P. Organizacija samostijnoyi roboty majbutnix uchyteliv anglijs'koyi movy z praktychnoyi movnoyi pidgotovky: monografiya / Iryna Pavlivna Zadorozhna. – Ternopil': Vyd-vo TNPU, 2011. – 304 s.
4. Zinukova N.V. Usny'j pereklad u zovnishn'oeekonomichnij sferi: teoriya i metodyka navchannya magistrif-filologiv: monografiya / N.V. Zinukova. – Dnipro: Universy'tet imeni Al'freda Nobelya, 2017. – 424 s.
5. Metodyka navchannya inozemnyx mov i kul'tur: teoriya i praktyka: pidruchnyk dlya stud. klasychnyx, pedagogichnyx i lingvistychnyx universytetiv / O.B. Bigych, N.F. Borysko, G.E. Borecz'ka ta in.; za zag. red. S.Yu. Nikolayevoyi. – K.: Lenvit, 2013. – 590 s.
6. Passov E.I. Osnovy kommunikativnoj teorii i tehnologi inozjazychnogo obrazovanija: metod. posobie dlja prepodavatelej rus. jazyka kak inostr. / E.I. Passov, N.E. Kuzovleva. – М.: Rus. jaz.; Kursy, 2010. – 568 s.
7. Sysoev P.V. Metodika obuchenija inostrannomu jazyku s ispol'zovaniem novyh informacionno-kommunikativnyh Internet-tehnologij: ucheb.-metod. posobie dlja uchitelej, aspirantov i studentov / P.B. Sysoev, M.N. Evstigneev. – М.: Glossa-Press, 2010. –182 s.
8. Chernovatyj L.M. Metodyka vykladannya perekladu yak special`nosti: pidruchnyk dlya stud. vyshhyx zaklad. osvity` za special`nistyu «Pereklad» / L.M. Chernovatyj. – Vinnyca: Nova Knyga, 2013. – 376 s. – (Seriya «UTTA Series»).

Methodical system of formation of professional competence of everyone transfers: aims, approaches and principles of training of builders of the second level of higher education.

**ZINUKOVA Nataliia, Candidate of Sciences in Pedagogy, Associate Professor,
Head of the English Philology and Translation Department, Alfred Nobel
University, Dnipro, Ukraine
zinukova@gmail.com**

КОШАРНА Н.В.,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри іноземних мов і
методик їх навчання
Педагогічного інституту,
Київський університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ШВЕЦІЇ

Стаття присвячена питанню змістового компоненту педагогічної підготовки вчителів у Швеції. Досліджуючи зміст особливості організації та зміст практичної складової підготовки майбутніх вчителів в університетах Швеції, з'ясовано, що саме педагогічна практика є критерієм істинності педагогічної теорії. Складові практичної педагогічної підготовки дають змогу поєднувати та узгоджувати теоретичний і практичний компоненти навчання, синтезувати наукові знання і практичні вміння, формувати стиль професійної діяльності.

Ключові слова: змістовий компонент; партнерська школа; педагогічна підготовка; педагогічна практика; теоретична підготовка; Швеція.

Статья посвящена вопросу содержательного компонента педагогической подготовки учителей в Швеции. Исследуя особенности организации и содержание практической составляющей подготовки будущих учителей в университетах Швеции, установлено, что именно педагогическая практика является критерием истинности педагогической теории. Компоненты практической педагогической подготовки позволяют сочетать и согласовывать теоретический и практический компоненты обучения, синтезировать научные знания и практические умения, формировать собственный стиль профессиональной деятельности.

Ключевые слова: партнерская школа, педагогическая подготовка, педагогическая практика, содержательный компонент, теоретическая подготовка, Швеция.

The article is devoted to the content component of teachers' teaching in Sweden. Exploring the content of the peculiarities of the organization and the content of the practical component of the training of future teachers in the universities of Sweden, it was found that it is pedagogical practice is a criterion for the truth of pedagogical theory. The components of practical pedagogical training make it possible to combine and coordinate theoretical and practical components of teaching, synthesize scientific knowledge and practical skills, to form their own style of professional activity.

Key words: *content component, partner school, pedagogical practice, teacher training, theoretical training, Sweden*

Вступ. Педагогічна практика є складовою педагогічної підготовки майбутніх вчителів, що забезпечує поєднання теоретичної підготовки з їх практичною діяльністю. Сприяючи формуванню творчого ставлення до педагогічної діяльності, вона визначає міру професійної придатності, рівень педагогічної спрямованості. Під час педагогічної практики майбутні фахівці набувають таких професійних умінь, як визначення мети і завдань навчально-виховного процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, вивчення особистості дитини, можливостей її розвитку в колективі, планування педагогічної діяльності, використання різних форм і методів організації навчально-виховного процесу, їх аналіз та корекція тощо.

Основними завданнями практичної підготовки вчителя-професіонала є наступні:

1. Виховання інтересу до професії вчителя.
2. Закріплення та поглиблення педагогічних та спеціальних знань у процесі їх використання при вирішенні конкретних завдань навчання та виховання.
3. Формування професійних умінь та навичок (соціально-перцептивних, інформаційних, розвивальних, орієнтаційних, комунікативних, прогностичних тощо).
4. Ознайомлення зі станом навчально-виховної роботи загальноосвітніх закладів, передовим педагогічним досвідом.
5. Формування творчого підходу до педагогічної діяльності.
6. Виховання професійно значущих якостей особистості вчителя - педагогічної творчості, майстерності, професіоналізму вчителя у процесі вирішення реально поставлених перед педагогами завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Вітчизняними науковцями (Вовк Л.П., 2012) практична підготовка майбутніх

педагогів розглядається як надійна основа для швидкої адаптації фахівців до конкретних умов педагогічної діяльності, оскільки вона є мікроаналогом професійної діяльності вчителя.

Досліджуючи зміст й особливості організації та здійснення практичної складової професійної підготовки майбутніх вчителів в університетах Швеції (Кошарна Н.В., 2013; Ліндстрем М.Н., Біч Д., 2015), ми дійшли висновку, що саме педагогічна практика, розвиває творчу активність майбутніх педагогів, формує професійні вміння та навички, виховує професійні якості - любов до дітей, гуманізм, педагогічну проникливість, уміння користуватися голосом, засобами вербального та невербального самовираження, розвиває інтерес до педагогічної професії, формує індивідуальний стиль діяльності. Цьому сприяє її зміст та структура.

Разом із тим значущими для нашого дослідження були теоретичні положення шведських науковців, у яких обґрунтовано механізми організації та здійснення педагогічної практики студентів в університетах. Аналіз наукових праць, зокрема Drakenberg M. «The Professional Development of Teachers in Sweden»; Bergem T., Bjorkqvist O., Hansen S.-E., Carlgren I., Hauge T. «Research on teachers and teacher education in Scandinavia: a retrospective view»; Bruning B., Martens E., Selander S.-A. «Filosofidaktik (Didactics of Philosophy)»; Carlgren I. «Pedagogy and Teachers' Work»; Gran B. «Research and Innovation in Swedish Teacher Training» та інших засвідчив, що вони вважають педагогічну практику критерієм істинності педагогічної теорії.

Мета статті – дослідити процес реалізації завдань професійної підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах Швеції у процесі організації та здійснення педагогічної практики.

Завдання – простежити динаміку розвитку професійно-педагогічної спрямованості й педагогічних здібностей студентів педагогічних спеціальностей. У формулюванні цього завдання ми виходили з положення, обґрунтованого вітчизняними дослідниками-педагогами про професійно-педагогічну спрямованість і педагогічні здібності як найбільш важливі професійно значущі якості особистості педагога.

Взаємозв'язок між педагогічною теорією і практикою шведські дослідники (Холмберг О., 2003; Лінде Г., 2003) розглядають як проблематичний і такий, що містить у собі суттєві професійні протиріччя, до яких належать наступні:

«Практичний шок», який виникає у вчителів-початківців унаслідок невідповідності змісту теоретичної підготовки та практичної діяльності вчителів. Йдеться про те, що в ході теоретичної підготовки студенти отримують знання на «ідеальному рівні», не переобтяженому численними соціальними зв'язками та взаємообумовленостями. Тому практика, яку проходять студенти в

зкладах освіти, в умовах її детермінованості соціально-економічними, культурними, етичними та особистісними чинниками, призводить до виникнення у майбутніх педагогів відчуття збентеження, нерозуміння, безпорадності у вирішенні численних стратегічних, тактичних та ситуативних професійних завдань.

Протиріччя між необхідністю популяризації новаторського педагогічного досвіду та практичним упровадженням його результатів у масову педагогічну практику з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу та небажанням значної частини вчителів його приймати й використовувати.

Протиріччя між вимогами новітніх реформ у галузі освіти та стереотипним мисленням і діяльністю більшості вчителів (у шведській літературі це протиріччя використовується як суперечність «думати – діяти»).

Зазначені вище протиріччя обумовлюють розгляд проблеми співвідносності між практичною та теоретичною складовими професійної підготовкою як співвідносності між намірами й реальністю. Такий спосіб співвідношення зв'язку між теорією і практикою підготовки вчителів передбачає відносини, в яких практика розглядається як прикладна теорія. Разом із тим використання на практиці теоретико-педагогічних положень обумовлюється не тільки теоретичною підготовкою майбутніх вчителів, але й умовами функціонування школи та особистими амбіціями й намірами майбутніх педагогів.

Тому при організації та проведенні педагогічних практик в університетах Швеції враховується єдність соціального та педагогічного вимірів діяльності вчителя.

Соціальний вимір регламентує відповідальність педагога перед суспільством за виховання кожної конкретно взятої дитини, виконання першочергового завдання вчителя – здійснення турботи про учнів.

Педагогічний вимір регламентує дидактичну діяльність педагога, у межах якої відбувається реалізація цілей освіти. Отже, організація практичної підготовки майбутніх педагогів з урахуванням зазначених вище вимірів обумовлює її значущість як вагомого чинника формування фахівця для освіти.

Порівняльний аналіз змісту й форм практичної підготовки вчителів у Лундському, Уппсальському, Крістіанстадському університетах, Незалежному університеті Мальме під час особистих зустрічей та інтерв'ю, здійснених автором статті під перебування на стажуванні у Швеції, дав змогу сформулювати її провідну ідею: педагогічна практика має забезпечувати зворотній зв'язок, у межах якого вчителі шкіл-баз практик не лише створюють умови для адаптації студентів та формування їх професійних умінь та навичок, але й забезпечують широкий спектр видів діяльності майбутніх педагогів (від виготовлення наочності та проведення консультацій з учнями - до надання соціальної підтримки батькам, сім'ям та здійснення серед них культурно-просвітниць-

кої роботи).

Розкриваючи роль і значення практичної підготовки майбутніх педагогів, О. Холмберг, декан Школи освіти (м. Мальме) стверджує, що соціально-дидактичний зв'язок педагогічної теорії та практики є дихотомічним та в загальних рисах відображає зв'язок між цивілізацією (педагогічною підготовкою учителів) і природою (школа). Дослідник зазначає: «... І природа колись була дикою і небезпечною. Однак, людина, пізнавши її закони й навчившись користуватися ними, перетворила природу на середовище мешкання». Проводячи подібну аналогію з педагогічною теорією та практикою, О. Холмберг стверджує, що професійно-педагогічна освіта повинна бути нормативною до певної міри, оскільки гарно засвоєні теоретичні положення без їх адаптації до педагогічної практики ще не забезпечують успіху професійної діяльності вчителя.

Тому на педагогічну практику покладаються ключові завдання у підготовці педагогів. Реалізації цих завдань, на думку шведських вчених, має допомогти сама громадськість, яка має бути зацікавлена в якісній підготовці майбутніх учителів.

У зв'язку з зазначеною вимогою та її постійним лобюванням шведськими науковцями та викладачами вищої навчальних закладів з підготовки вчителів, з ходом та результатами педагогічних практик обізнані не лише викладачі університетів та директори шкіл, але й представники муніципалітетів як громадських органів, що забезпечують необхідні матеріальні умови та створюють стійку матеріальну мотивацію для педагогічних колективів шкіл в організації педагогічної практики студентів у їхніх навчальних закладах.

У Швеції широко розповсюджена практика створення та успішного функціонування фондів, які сприяють співпраці муніципалітетів з навчальними закладами, що здійснюють підготовку педагогічних кадрів та надають бази для організації та здійснення фахових практик. Ці фонди містять у собі державні кошти й передаються безпосередньо місцевим органам влади, які, у свою чергу, розподіляють їх відповідно до потреб університетів та навчальних закладів (фінансування магістерських програм, виділення фінансів на підвищення кваліфікації вчителів, оплату праці вчителів-наставників практики тощо).

Завдяки такій плідній співпраці, як стверджує О. Холмберг, навчальні заклади, що здійснюють педагогічну підготовку (університети та партнерські школи) забезпечують собі лідерство у публічних дебатах щодо найважливіших політичних питань: освіта, управління школою, результати сучасних інновацій, розвиток навчальних закладів.

Аналіз сутності й особливостей організації практичної підготовки вчителів у шведських вищих навчальних закладах засвідчив наявність її своєрідної

концепції, що реалізується через наступні положення:

Школи, в яких майбутні педагоги проходять практику не повинні виконувати роль тренувального поля для випробовування яскравих теоретичних ідей, що виникли під час теоретичної педагогічної підготовки. Вони мають розглядатися як база досліджень сутності й змісту, форм та методів практичної діяльності вчителя в усіх соціально-культурних зв'язках, база поглиблення й розширення теоретичних знань, удосконалення професійних умінь та навичок.

Організація педагогічної практики має базуватися на фундаментальних ідеях покоління досвідчених педагогів, які вже створили класичні моделі підготовки майбутніх учителів. Накопичений національний досвід і традиції у системі підготовки учителів є дорогим внеском у практичну педагогічну освіту. Тому слід турбуватися про збереження традиційного підходу в організації практичної діяльності майбутніх вчителів, що реалізується через першочергове формування й розвиток вмінь використовувати усталені, традиційні методи й засоби навчання й виховання, а вже потім на підставі їх достатньої сформованості навчати студентів новітнім педагогічним технологіям.

Майбутні вчителі мають бути підготовлені до вирішення педагогічних ситуацій в умовах професійної діяльності в різних освітніх закладах за різних умов організації навчально-виховного процесу. Тому в шведських університетах відсутня практика використання традиційних баз практики або зразкових шкіл. Вищі навчальні заклади співпрацюють з різними школами, окрім того студенти, що вже проходять практику у певній школі, мають право відвідувати інші школи, інші навчальні заклади. Метою такого підходу є забезпечення широких можливостей випускникам для їх подальшого працевлаштування в закладах освіти.

Оскільки кожна школа, що приймає студентів на практику, несе відповідальність за їх практичну підготовку, навчальний заклад не можна розглядати як відокремлений від університету підрозділ. У шведській науково-педагогічній літературі відсутнє поняття «база практики», яке широко використовується у вітчизняних джерелах. Школи, де майбутні педагоги проходять практику називають «партнерськими школами», коло обов'язків педагогічного колективу яких значно відрізняється від тих, що виконують вітчизняні бази практик (загальноосвітні навчально-виховні заклади).

О. Холберг, характеризуючи діяльність студентів протягом педагогічної практики стверджує: «Наші студенти працюють у школі (ми не говоримо «проходять практику»). Вони не мають спеціально призначених керівників, а значить співпрацюють разом з існуючими командами вчителів у наших партнерських школах. Наші студенти не самотні, разом з ними працюють їх однокурсники. Вони помітні в школі, бо роблять істотний внесок в загальний шкільний процес».

Аналіз діяльності університетів Швеції щодо організації та здійснення практичної підготовки майбутніх вчителів дав змогу стверджувати, що завдяки отриманій у 90-х роках XX століття автономії, вищі навчальні заклади самостійно вирішують питання щодо умов забезпечення практичного компонента професійної підготовки. Йдеться про створення системи педагогічної підготовки, в якій студенти змінюють школу регулярно, щоб мати можливість досліджувати різні аспекти діяльності навчального закладу, соціальні та культурні відносини, складені в них між учасниками навчально-виховного процесу.

Так, у методичних рекомендаціях для студентів Мальмського університету зазначається, зокрема, що в регіоні Сколе (південна частина Швеції, де розміщується Мальмський університет) до процесу підготовки вчителів залучені майже всі ланки загальної освіти: дитячі садки, початкові й середні школи. При цьому педагогічний штат партнерських шкіл розширюється завдяки колишнім студентам-практикантам.

Роль та значення партнерських шкіл у підвищенні якості професійної підготовки майбутніх фахівців розкривається в численних дослідженнях шведських вчених (зокрема: Gran B., Fritzel Ch. «Education in Teacher», Holmberg O. «Partner Schools», Kallos D. «The Study of Pedagogical Processes» та ін.). Науковці вважають, що педагогічна практика студентів на базі партнерської школи дає змогу залучитися до навчально-виховного процесу і поглибити свої знання з практичної педагогіки, долучитися до культури і традицій представників різних націй та національностей, які навчаються та працюють у цій школі, спостерігати й досліджувати особливості організації та здійснення навчального процесу протягом тривалого часу.

Таким чином одним з основних призначень партнерських шкіл є всебічна демонстрація сутності педагогічної діяльності, її особливостей, складності й напруженості, а також здійснення максимально можливої адаптації майбутніх педагогів до професійної діяльності.

Підвищенню позитивної мотивації педагогічних колективів шкіл в організації педагогічної практики студентів університету суттєво сприяє той факт, що практиканти надають навчальним закладам суттєву допомогу, беручи на себе вирішення значної частини поточних організаційних та педагогічних завдань, чим суттєво знижують професійне навантаження працюючих учителів.

Отже, відповідно до зазначеної вище концепції практичної підготовки майбутніх учителів функції студентів-практикантів у партнерській школі є такими:

1. Студенти виступають ресурсом у навчальному процесі: вони не лише працюють на робочому місці вчителів, але й здійснюють індивідуальну роботу з окремими учнями, контролюють організацію само-

стійної пізнавальної діяльності окремих їх груп з метою підвищення якості навчання, беруть участь у плануванні навчально-виховного процесу, виконують навчально-дослідницьку роботу (робота над проектами) відповідно до програми підготовки вчителів.

2. Майбутні педагоги протягом навчальної практики виконують функцію мосту між поколіннями у школі, створюючи особливу морально-психологічну атмосферу спілкування між учнями та їх літніми вчителя.
3. Студенти безпосередньо є провідниками між самою системою підготовки вчителів і університетами. Завдяки роботі студентів у школі, навчальний заклад обізнаний з роботою університету, що дає можливість гнучко реагувати на виникнення проблем чи недоречностей як у теоретичній підготовці практикантів, так й у мотиваційній сфері майбутніх педагогів. Для університетів Швеції є традиційною практикою проведення спільних з партнерськими школами методичних семінарів з питань теоретико-практичної підготовки студентів, розробки спільних освітніх проектів, використання новітніх технологій навчання. Яскравим прикладом цього є спільний проект Незалежного університету й партнерських шкіл м. Мальме під назвою «Дослідження явища неоднорідності та полікультурності в школі».
4. Динаміка якісних змін у процесі практичної підготовки окреслена викладачами Мальмського університету як поетапний перехід від майбутнього вчителя-початківця до майбутнього вчителя-професіонала. Індикаторами кожного з чотирьох етапів такого переходу є елементи педагогічної діяльності студента-практиканта, прояви поведінки та професійні судження, які він демонструє протягом педагогічної практики. Перехід від орієнтаційного рівня («майбутній вчитель-початківець») до професійного рівня («майбутній вчитель-професіонал») відбувається поступово під час виконання запропонованих програмою практики завдань, що обумовлюються цілями різних видів практики.
5. Узагальнений аналіз програм педагогічної практики для студентів різних спеціальностей Стокгольмського університету й Школи Освіти м. Мальме уможливив класифікацію видів робіт, що виконуються студентами в контексті організації й здійснення практичного компоненту професійної підготовки, відповідно до зазначених у таблиці рівнів.

Як стверджують укладачі програми, викладачі Дж. Албін, О. Андерсон, К. Ельфверсон, Л. Хокансон, А. Крафт, Л. Рінгдал, А. Олсон, практична підготовка майбутніх учителів зорієнтована на озброєння студентів трьома найбільш

значущими для професійної діяльності вміннями:

- використовувати на практиці отримані теоретичні знання (науковцями Мальмського університету це вміння у програмі практики назване ідентифікацією);
- приймати дидактично правильні рішення (доцільність);
- здійснювати демократичне керування, виявляти лідерські якості (комунікація).

Зазначені вище вміння формуються поступово, упродовж проходження студентами запропонованих університетом видів практики. Виконання завдань, що пропонуються під час кожної практики, мають чітку тенденцію до постійного ускладнення, розширення обов'язків, поглиблення змісту фахової підготовки.

Висновки. Незважаючи на наявність спільних для всіх шведських університетів тенденцій в організації практично-педагогічної підготовки майбутніх учителів, існують суттєві відмінності щодо їх завдань, змісту й термінів проведення в різних навчальних закладах. Підстави для такого висновку дав порівнювальний аналіз змісту й особливостей організації різних видів педагогічної практики в університетах Швеції.

Перспективи подальших досліджень. Зважаючи на оновлення системи шкільної освіти в Україні і, відповідно, системи підготовки вчителів для цієї освітньої ланки, необхідно продовжувати дослідження досвіду провідних країн Європи з метою оптимізації практичної підготовки як складової цілісної системи підготовки учителя в Україні.

Список використаних джерел:

1. Вовк Л. П. Історія освіти і педагогіки в загальній, методологічній і професійній культурі майбутнього вчителя : посібник-коментар із пропедевтики вивчення історії педагогіки / Л. П. Вовк ; Мін-во освіти і науки, молоді та спорту раїни України, Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012.-331 с.
2. Кошарна Н.В. Вища педагогічна освіта Швеції у контексті національної розбудови освіти (кінець XX – початок XXI століття) / Н.В. Кошарна // ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 31, Том VII (49): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2013. – 550 с. – С. 29 – 37.
3. Кошарна Н.В. Організаційно-педагогічні умови запровадження європейських стандартів педагогічної підготовки вчителів в Україні (на прикладі Швеції) / Н.В. Кошарна // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держаний педагогічний університет імені Григорія

- Сковороди» - Дод.4 до Вип. 31, Том IV (12): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – К.: Гнозис, 2014. – 384 с. – С. 113 – 119.
4. Arfwedson G. Didaktik for larare (Didactics for teachers), 4th edition / G. Arfwedson. – Stockholm : HLS Forlag, 1995. – 138 p.
 5. Holmberg O. Partner Schools / Olle Holmberg // Journal Malmo School of Education. – 2003 (May 13). – 4 p.
 6. Linde G. The Meaning of a Teacher Education Reform: national story – telling and global trends in Sweden / Goran Linde // European Journal of Teacher Education. – Vol. 26. – № 1, 2003. – P. 109-122.
 7. Lindström M. Changes in teacher education in Sweden in the neo-liberal education age: Toward an occupation in itself or a profession for itself? / Margareta Nilsson Lindström, Dennis Beach// Published online: 01 Sep 2015, Article: 27020, DOI:10.3402. – Published online: 01 Sep 2015 [e-resource]: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/edui.v6.27020>

Transliteration of References:

1. Vovk L.P. Istoriya osvity i pedahohiky v zahal'niy, metodolohichniy i profesiyniy kul'turi maybutn'oho vchytelya : posibnyk-komentar iz propedevtyky vyvchannya istoriyi pedahohiky / L. P. Vovk ; Min-vo osvity i nauky, molodi ta sportu rayiny Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. – K. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2012. – 331 s.[History of education and pedagogy in the general, methodological and professional culture of the future teacher: manual-commentary on propaedeutics studying the history of pedagogy / L.P. Vovk; Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. ped University named after M.P. Dragomanov. - K.: View of the NPU named after MP Drahomanov, 2012. – 331.]
2. Kosharna N.V. Vyshcha pedahohichna osvita Shvetsiyi u konteksti natsional'noyi rozbudovy osvity (kinets' KHKH – pochatok KHKHI stolittya) / N.V. Kosharna//DVNZ «Pereyaslav-Khmel'nyts'ky derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni Hryhoriya Skovorody» – Dodatok 1 do Vyp. 31, Tom VII (49): Tematychnyy vypusk «Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehtratsiyi do yevropeys'koho osvithn'oho prostoru». – K.: Hnozy, 2013. – 550 c. – S. 29 – 37. [Higher pedagogical education of Sweden in the context of national education development (end of the XX – beg.of the XXI century)/ N.V. Kosharna // Higher Educational Institution «Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda» - Appendix 1 to Vip. 31, Volume VII (49): Thematic issue «Higher Education of Ukraine in the Context of Integration into the European Educational Space». - K. : Gnosis, 2013. - 550 c. - P. 29 - 37.]

3. Kosharna N.V. Orhanizatsiyno-pedahohichni umovy zaprovadzhennya yevropeys'kykh standartiv pedahohichnoyi pidhotovky vchyteliv v Ukrayini (na prykladi Shvetsiyi) / N.V. Kosharna // Humanitarnyy visnyk DVNZ «Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy derzhannyi pedahohichnyy universytet imeni Hryhoriya Skovorody» - Dod.4 do Vyp. 31, Tom IU (12): Tematychnyy vypusk «Mizhnarodni Chelpanivs'ki psykhologo-pedahohichni chytannya». – K.: Hnozs, 2014. – 384 s. – S. 113 – 119. [Organizational and Pedagogical Prerequisites for the Implementation of European Standards for Teacher Education Teachers in Ukraine (by the example of Sweden) / N.V. Kosharna // Humanitarian Bulletin of the State Higher Educational Institution «Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda» - Add.4 to Vip. 31, Volume IU (12): Thematic issue «International Chelpan Psychological and Pedagogical Readings». - K.: Gnosis, 2014. - 384 pp. - P. 113 - 119. Arfwedson G. Didaktik for larare (Didactics for teachers), 4th edition / G. Arfwedson. – Stockholm : HLS Forlag, 1995. – 138 p.]
4. Holmberg O. Partner Schools / Olle Holmberg // Journal Malmo School of Education. – 2003 (May 13). – 4 p.
5. Linde G. The Meaning of a Teacher Education Reform: national story – telling and global trends in Sweden / Goran Linde // European Journal of Teacher Education. – Vol. 26. – № 1, 2003. – P. 109-122.
6. Lindström M. Changes in teacher education in Sweden in the neo-liberal education age: Toward an occupation in itself or a profession for itself? / Margareta Nilsson Lindström, Dennis Beach// Published online: 01 Sep 2015, Article: 27020, DOI:10.3402. – Published online: 01 Sep 2015 [e-resource]: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/edui.v6.27020>

The content component of teacher training in Sweden.

KOSHARNA Natalia, Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Department of Foreign Languages and Methods of their Teaching, Pedagogical Institute, Boris Grinchenko University of Kyiv, Ukraine
E-mail: n.kosharna@kubg.edu.ua

ЛАГОДНЮК О.А.,

кандидат технічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної,
методичної та виховної роботи,
Національний університет водного
господарства та природокористування,
м. Рівне

КОРБУТЯК В.І.,

кандидат технічних наук, доцент,
начальник відділу якості освіти,
Національний університет водного
господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна

КОСТЮКОВА Т.А.,

заступник завідувача навчально-
методичного відділу, Національний
університет водного господарства та
природокористування,
м. Рівне, Україна

ХОМЕНЧУК О.А.,

начальник відділу інформаційних
технологій, Національний університет
водного господарства та
природокористування,
м. Рівне, Україна

КУХАР М.Ф.,

провідний фахівець відділу якості освіти,
Національний університет водного
господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна

**ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ
ВИПУСКНИХ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

*У статті досліджено принципи роботи системи перевірки випускних
кваліфікаційних робіт студентів Національного університету
водного господарства та природокористування на плагіат за*

допомогою сервісу Unicheck. Встановлено перспективи використання даного сервісу в навчальному процесі НУВГП. Описано механізм запобігання плагиату випускних кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти в Національному університеті водного господарства та природокористування. Проведено аналіз практичного застосування системи Moodle в НУВГП. Досліджено поняття «плагиат», «академічний плагиат», «академічна доброчесність» та наведено їх визначення відповідно до законодавства України.

Ключові слова: перевірка на плагиат, академічна доброчесність, сервіс пошуку плагиату Unicheck, система Moodle, механізм запобігання плагиату.

В статье исследованы принципы работы системы проверки выпускных квалификационных работ студентов Национального университета водного хозяйства и природопользования на плагиат с помощью сервиса Unicheck. Установлено перспективы использования данного сервиса в учебном процессе НУВХП. Описан механизм предотвращения плагиата выпускных квалификационных работ соискателей высшего образования в Национальном университете водного хозяйства и природопользования. Проведен анализ практического применения системы Moodle в НУВХП. Исследовано понятие «плагиат», «академический плагиат», «академическая добродетель» и приведены их определения в соответствии с законодательством Украины.

Ключевые слова: проверка на плагиат, академическая добропорядочность, сервис поиска плагиата Unicheck, система Moodle, механизм предотвращения плагиата.

The article explores the principles of plagiarism detection in student's final works using Unicheck service at the National University of Water and Environmental Engineering. It also looks at the prospects of using this service in the educational process of NUWEE. The article describes the plagiarism prevention mechanism for final works of National University of Water and Environmental Engineering graduates. It provides the analysis of its practical application in Moodle system at NUWEE. The concept of "plagiarism", "academic plagiarism", "academic integrity" are defined according to the legislation of Ukraine.

Key words: plagiarism test, academic integrity, Unicheck plagiarism search service, Moodle system, plagiarism prevention mechanism.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти, якісна зміна системи вищої освіти вимагає розроблення нових підходів до навчання та викладання, утвердження чесності та етичних цінностей в освітньому процесі і науковій діяльності, створення нових механізмів побудови комунікації в закладах вищої освіти, що сприятиме формуванню високої академічної культури, носіями якої будуть науково-педагогічні і наукові працівники та здобувачі освіти.

Актуальною задачею, що стоїть на теперішній час перед закладами вищої освіти, є забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти відповідно до вимог Закону України «Про вищу освіту», «Про освіту», нормативно-правових документів Міністерства освіти і науки України та «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти». Інформатизація освіти зумовлює необхідність застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Активне та ефективне впровадження таких технологій в освіті є надзвичайно важливим для створення нової системи освіти, що відповідає вимогам інформаційного суспільства і процесу модернізації традиційної системи освіти, однак в той же час постає проблема плагіату у працях студентів та науково-педагогічних працівників. Цьому сприяє відкритий доступ до світового наукового надбання в мережі Інтернет, що призводить до застосування комбінації клавіш «копіювати-вставити».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання історії та видів плагіату, програмного забезпечення для перевірки наукових текстів на плагіат досліджуються у працях вітчизняних вчених: Т.В. Коваленко, І.В. Романової, А.Р. Вергун, Л.В. Савченко, С.О. Чуканової та інших.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження принципів роботи системи перевірки випускних кваліфікаційних робіт студентів НУВГП на плагіат за допомогою Unicheck та встановлення перспектив її використання в навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цікавими є дослідження стосовно історії плагіату І.В. Романової, яка зазначає, що слово «плагіат» походить від латинського «*plagio*» – краду – і в римському праві означало продаж у рабство вільної людини, відповідно за що передбачалося бичування (*adplagas*). Розширення семантики цієї лексеми відбулося набагато пізніше, а саме в XVII ст., коли за нею закріпилося універсальне на той час розуміння – літературна крадіжка. І хоча явище недобросовісного запозичення чужого твору чи його частини було поширеним за доби античності, утім, некоректно говорити про виникнення плагіату в означений період. Адже, як відомо, інститут авторського права оформився набагато пізніше. Проте перші спроби «запозичити» чужі твори справді з'являються за доби античності [1, с. 267]. Наразі плагіат є розповсюдженою проблемою суспільства та найпоширені-

шою формою порушень у сфері авторського права.

Порушення авторського права відбувається тоді, коли твір, який охороняється авторським правом, використовують шляхом відтворення, перекладу, адаптування, демонстрування, публічного виконання, розповсюдження, транслявання без згоди чи без дозволу правовласника [7, с. 35]. Відповідно до ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [2].

28.09.2017 року набрав чинності Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-19, що запровадив і формалізував єдині для всіх рівнів освіти види порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання). Крім того, стаття 42 Закону України «Про освіту» визначає особливості дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними і науковими працівниками та здобувачами освіти; види академічної відповідальності науково-педагогічних і наукових працівників та здобувачів освіти; права осіб, стосовно яких порушено питання про порушення ними академічної доброчесності тощо.

Законом України «Про освіту» внесено відповідні зміни в Закон України «Про вищу освіту», якими визначено зміст академічної доброчесності. Так, відповідно до пункту І і частини першої статті 1 Закону України «Про вищу освіту» академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

У ст. 69 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворенню опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [3]. В результаті дослідження встановлено, що до плагіату також відносять перефразування частин тексту інших авторів зі зміною порядку слів або наслідування структури їхньої аргументації без посилання на джерело, а також оприлюднення твору, написаного третьою особою на замовлення студента чи викладача та списування письмових робіт інших студентів.

Наш заклад вживає заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінар-

ної відповідальності (пункт і частини третьої статті 32 Закону України «Про вищу освіту»). Університетом підписано угоду та додаткову угоду про надання послуг з товариством з обмеженою відповідальністю «Антиплагіат» для впровадження технічних засобів (українського сервісу Unicheck) з виявлення ознак плагіату в академічних та наукових текстах науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти, як чинник зменшення проявів порушення принципів академічної доброчесності.

Університет має «Систему внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Національного університету водного господарства та природокористування», що відповідно до пункту 8 частини другої статті 16 Закону України «Про вищу освіту» передбачає забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату. А саме створено відділ якості освіти наказом ректора від 28.04.2014 № 196 «Про структуру Національного університету водного господарства та природокористування». Для вирішення питання запобігання плагіату в навчальному процесі та науковій діяльності в Національному університеті водного господарства та природокористування 31.05.2017 затверджено Положення «Про запобігання плагіату випускних кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти». Положення визначає порядок проведення перевірки текстових документів випускних кваліфікаційних робіт, які виконуються здобувачами вищої освіти, на наявність ознак плагіату (текстових збігів) та має на меті підвищення якості навчання, розвиток навичок коректної роботи із джерелами інформації та формування у здобувачів вищої освіти навичок сумлінного дотримання вимог наукової етики, активізацію самостійності та індивідуальності при написанні випускних кваліфікаційних робіт [4].

З 2017 року НУВГП, після попереднього тестування, використовує онлайн-сервіс пошуку плагіату Unicheck для перевірки випускових кваліфікаційних робіт. Даний сервіс перевіряє текстові документи на наявність запозичених частин тексту з відкритих джерел в Інтернеті чи внутрішньої бази документів користувача. Система розкладає текст на окремі фрази та шукає збіг у режимі реального часу через Інтернет чи в документах з бібліотеки користувача, при цьому програма розпізнає підміну символів в тексті (спосіб обману систем пошуку плагіату – заміна символів схожими символами з іншого алфавіту).

Запобігання проявів плагіату у випускних кваліфікаційних роботах студентів НУВГП здійснюється шляхом:

- створення умов для самостійної перевірки здобувачами вищої освіти робіт бакалаврського та магістерського рівнів на плагіат;

- виявлення текстових збігів через систему Moodle за допомогою сервісу Unicheck (з метою запобігання внутрішнього плагіату);
- притягненням до відповідальності за плагіат.

За результатами перевірки сервіс Unicheck автоматично формує звіт, що містить загальний відсоток унікальності авторського тексту, посилання на скопійовані джерела, вказує на неоригінальні частини тексту, виділяючи їх кольором у звіті. Якщо наявність текстових збігів випускової роботи не перевищує 40%, робота може бути допущена до рецензування та подальшого захисту. У разі перевищення 40% випускова кваліфікаційна робота потребує доопрацювання та повторної перевірки.

Кафедри НУВГП здійснюють допуск до захисту випускної кваліфікаційної роботи кожного студента на основі аналізу Заяви щодо самостійності виконання випускної кваліфікаційної роботи та Акту перевірки випускної кваліфікаційної роботи на наявність текстових збігів рішенням засідання кафедри. Студенти заповнюють і підписують заяву щодо самостійності виконання випускної кваліфікаційної роботи (рис. 1). Саме цією заявою підтверджується факт відсутності в роботі запозичень з друкованих та електронних джерел третіх осіб, не підкріплених відповідними посиланнями, й інформованість про можливі санкції у випадку виявлення плагіату. Відмова у заповненні та підписанні заяви автоматично тягне за собою не допуск студента до захисту випускної кваліфікаційної роботи.

Після проходження перевірки випускної кваліфікаційної роботи здобувача вищої освіти на плагіат керівник роботи друкує першу сторінку звіту, який формується в сервісі Unicheck автоматично, та на його підставі складає Акт

ЗАЯВА щодо самостійності виконання випускної кваліфікаційної роботи	
Я, (П.І.Б.), студент _____ курсу _____ групи _____ ННІ _____ заявляю: моя випускна кваліфікаційна робота на тему «_____» (назва роботи), яка надається у екзаменаційну комісію із захисту бакалаврської, магістерської робіт та дипломних проєктів _____ (назва спеціальності) для захисту, виконана самостійно і не містить ознак плагіату. Всі запозичення з друкованих та електронних джерел, у тому числі із захищених раніше випускових кваліфікаційних робіт, кандидатських і докторських дисертацій мають відповідні посилання.	
Я ознайомлений(а) з чинним Положенням, за яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску моєї роботи до захисту та застосування дисциплінарних заходів.	
Дата _____	Підпис _____

Рис. 1. Заява щодо самостійності виконання випускної кваліфікаційної роботи

перевірки (рис. 2). Наявність Акта у випускній кваліфікаційній роботі перевіряється секретарем екзаменаційної комісії із захисту випускних кваліфікаційних робіт до початку їх публічного захисту.

АКТ	
перевірки випускної кваліфікаційної роботи на наявність текстових збігів	
Відповідно до даних сервісу Unichек файл «_____».	
автор: _____	містить _____ авторського тексту.
Дата _____	Підпис _____

Рис. 2. Акт перевірки випускної кваліфікаційної роботи на наявність текстових збігів

Практичне застосування системи Moodle в НУВГП у 2017 році показало, що в перший рік перевірки дипломних робіт на ознаки плагіату було виявлено до 27% випадків плагіату (рис. 3). В результаті проведеного аналізу встановлено, що в університетах, де використовуються сервіси пошуку плагіату, відсоток схожості робіт з кожним роком спадає, що свідчить про підвищення якості випускних кваліфікаційних робіт.

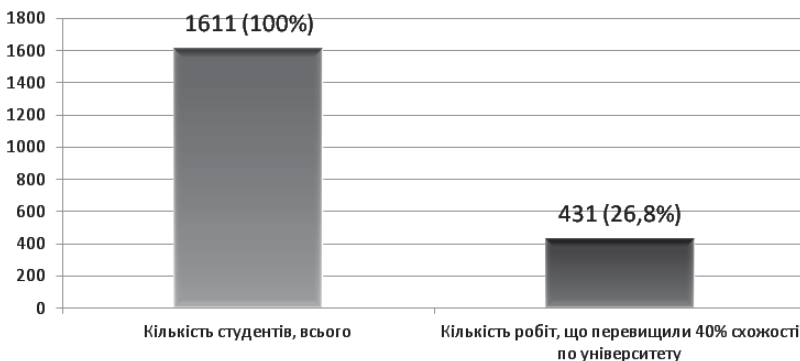

Рис. 3. Кількість робіт студентів НУВГП, що перевищили 40%

На рис. 4 зображено результати аналізу випускних кваліфікаційних робіт студентів НУВГП, що перевищили 40% схожості за окремими інтервалами схожості у відсотках по університету.

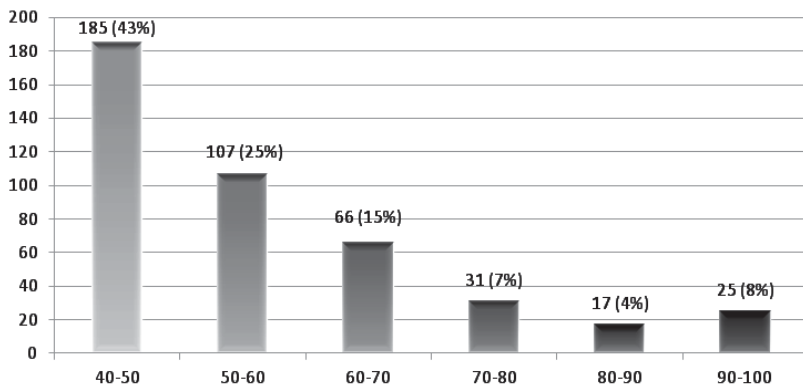

Рис. 4. Кількість робіт студентів НУВГП, що перевищили 40% схожості за окремими інтервалами схожості у відсотках по університету

В результаті дослідження встановлено, що кількість випускних кваліфікаційних робіт з оригінальністю 100% по університету становить 3,3% від загальної кількості (рис. 5).

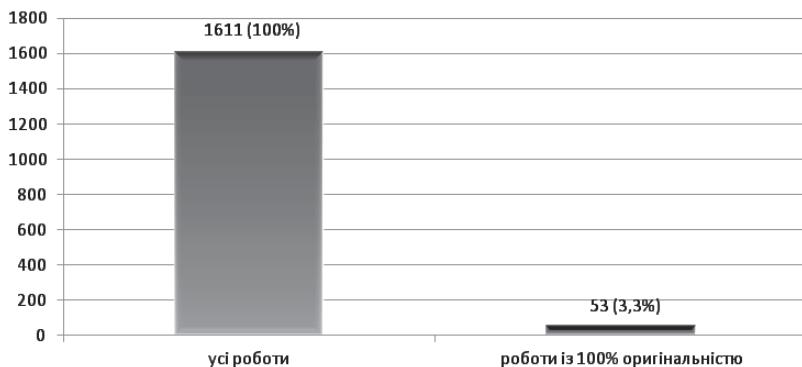

Рис. 5. Кількість робіт з оригінальністю 100% (0% схожості) по НУВГП

Варто зазначити, що сервіс пошуку плагіату Unicheck є простим у використанні та не потребує додаткового навчання для роботи з ним. На даний час сервісом користуються більш ніж 50 українських університетів, а також навчальні заклади США, Іспанії, Бельгії та інших країн світу.

У листі МОН № 1/9-565 від 26.10.2017 року «Щодо забезпечення акаде-

мічної доброчесності у закладах вищої освіти» зазначено, що якісна зміна системи вищої освіти вимагає розроблення нових підходів до навчання та викладання, утвердження чесності та етичних цінностей в освітньому процесі і науковій діяльності, створення нових механізмів побудови комунікації в закладах вищої освіти, що сприятиме формуванню високої академічної культури, носіями якої будуть науково-педагогічні і наукові працівники та здобувачі освіти [5].

Новий Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 року запровадив і формалізував єдині для всіх рівнів освіти види порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання).

В свою чергу, ст. 42 Закону України «Про освіту» визначає особливості дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними і науковими працівниками та здобувачами освіти; види академічної відповідальності науково-педагогічних і наукових працівників та здобувачів освіти; права осіб, стосовно яких порушено питання про порушення ними академічної доброчесності тощо [6].

Відповідно до Положення [4] кафедри Національного університету водного господарства та природокористування інформують здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників про необхідність дотримання правил академічної доброчесності та документів, що унормовують запобігання академічному плагіату та встановлюють відповідальність за плагіат.

Слід зазначити, що заклади вищої освіти зобов'язані вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності (ст. 32 Закону України «Про вищу освіту») [3].

Висновки з цього дослідження. Таким чином, в НУВГП окрім перевірки на плагіат випускних кваліфікаційних робіт, наступним кроком буде перевірка на доброчесність курсових робіт, наукових статей, дисертацій за допомогою сервісу пошуку плагіату Unicheck.

Підтримуємо думку українських авторів, які вважають, що плагіат несе шкоду не лише науковій спільноті, хоча, насамперед, від нього страждають наука та освіта. Він також негативно впливає і на економічну ситуацію в країні, що не є одразу очевидним. Купівля курсових робіт через Інтернет, списування контрольних робіт, самоплагіат, «репліки» наукових праць та результатів наукових досліджень – усе це так чи інакше знижує якість освіти та професійної підготовки фахівців будь-якої галузі. Ми отримуємо «неосвічених» спеціалістів, котрі не можуть виконувати завдання, передбачені їхніми поса-

довими інструкціями на робочих місцях, ми маємо псевдо-науковців, які компілюють свої наукові роботи з уривків інших авторів, підробляють результати досліджень тощо [8, с. 4].

Слід зазначити, що згідно з частиною сьомою статті 42 Закону України «Про освіту» види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності можуть визначатися як спеціальними законами, так і внутрішніми положеннями закладу освіти, за умови затвердження (погодження) основним колегіальним органом управління закладу освіти – вченою радою – та погодження з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

Однозначно, якісні наукові публікації є складовими загального рейтингу закладу вищої освіти, що впливає на його популярність серед абітурієнтів та значимість в системі освіти України та світу. Так, система запобігання та виявлення академічного плагіату Unichesk є складовою системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти в НУВГП.

Список використаних джерел:

1. Романова І. В. Явище плагіату: історія та сьогодення / І. В. Романова // Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. – 2012. – №3. – С. 267–272.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
3. Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Положення «Про запобігання плагіату випускних кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти» : наказ ректора НУВГП від 13.06.2017 № 299
5. Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/57798/
6. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Коваленко Т. В. Плагіат: види та відповідальність / Т. В. Коваленко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – №4. – С. 35–40.
8. Програмне забезпечення для перевірки наукових текстів на плагіат: інформаційний огляд / автори-укладачі: А. Р. Вергун, Л. В. Савенкова, С. О. Чуканова ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська ; Українська бібліотечна асоціація. – Київ : УБА, 2016. – 36с.

Transliteration of References:

1. Romanova I. V. Yavysche plahiatu: istoriia ta s'ohodennia / I. V. Romanova // Zovnishnia torhivlia: pravo, ekonomika, finansy. – 2012, no. 3. – pp. 267–272.
2. Zakon Ukrainy «Pro avtors'ke pravo i sumizhni prava». [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
3. Zakon Ukrainy «Pro vyschu osvitu». [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Polozhennia «Pro zapobihannia plahiatu vypusknnykh kvalifikatsiynykh robit zdobuvachiv vyschoi osvity» : nakaz rektora NUVHP vid 13.06.2017, no 299
5. Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy «Schodo zabezpechennia akademichnoi dobrochesnosti u zakladakh vyschoi osvity». [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/57798/
6. Zakon Ukrainy «Pro osvitu». [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Kovalenko T. V. Plahiat: vydy ta vidpovidal'nist' / T. V. Kovalenko // Teoriia i praktyka intelektual'noi vlasnosti. – 2014, no 4. – pp. 35–40.
8. Prohramne zabezpechennia dlia perevirky naukovykh tekstiv na plahiat: informatsiynyj ohliad / avtory-ukladachi: A. R. Verhun, L. V. Savenkova, S. O. Chukanova ; redkolehiia: V. S. Pashkova, O. V. Voskoboynikova-Huzieva, Ya. Ye. Soshyns'ka ; Ukrains'ka bibliotekna asotsiatsiia. – Kyiv : UBA, 2016. – 36p.

Use of the mechanism for prevention of plagiat of relevant qualification works of higher education builders in NUVGP.

LAGODNYUK O.A., Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Vice-Rector for Scientific-Pedagogical, Methodical and Educational Work

E-mail: o.a.lahodniuk@nuwm.edu.ua

KORBUTIAK V.I., Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Head of Education Quality Division

E-mail: v.i.korbutiak@nuwm.edu.ua

KOSTYUKOVA T.A., Deputy Head of the Educational and Methodical Department

E-mail: t.a.kostiukova@nuwm.edu.ua

KHOMENCHUK O.A., Head of Information Technology Department

E-mail: [HYPERLINK «mailto:khomenchuk@nuwm.edu.ua»khomenchuk@nuwm.edu.ua](mailto:HYPERLINKmailto:khomenchuk@nuwm.edu.ua), o.a.khomenchuk@nuwm.edu.ua

KUKHAR M.F., Leading Specialist in Education Quality Division,

National University of Water Economy and Nature Management, Rivne, Ukraine

E-mail: m.f.kukhar@nuwm.edu.ua

MOSPAN N.,

PhD, Associate Professor of English
Philology
and Translation Department,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Kiev, Ukraine

QUALITY ASSURANCE MANAGEMENT SYSTEM IN HIGHER EDUCATION IN THE EU

The article presents the features of the quality assurance management system of higher education in the EU. Besides, the analysis of the quality assurance system in Europe, namely its external and internal organs is in the center of attention. External mechanisms include education quality assurance regulators at the EU and the EHEA level and national regulators of education quality assurance at the level of Member States. Internal mechanisms are made up of quality control departments within HEIs. It was concluded that the organizational and administrative structure adjustment of standards and quality assurance of education in the EU subject to their own hierarchy, where each mechanisms interact to ensure the quality of the various higher education systems. This system of organizational and management structures regulation of standards and quality assurance of education in the EU allows to implement universe standards of quality assurance in higher education in all EU Member States and countries in the EHEA. However, despite the establishment of relatively universe shape of quality assurance system, there are significant differences in approaches to the system at the national level.

Key words: external quality assurance; higher education; internal quality assurance; quality assurance system; the EU

У статті обґрунтовано особливості організаційно-управлінської структури забезпечення якості вищої освіти в ЄС. Проаналізовано системи забезпечення якості в Європі, а саме її зовнішні та внутрішні органи. Зроблено висновок, що структури регулювання системи якості освіти в ЄС підпорядковуються власній ієрархії, де кожен механізм взаємодіє між собою для забезпечення якістю різних систем вищої освіти. Проте, незважаючи на встановлення відносно

однакової форми зовнішньої системи забезпечення якості, існують значні відмінності в підходах до системи на національному рівні.

Ключові слова: вища освіта; внутрішні органи забезпечення якості; ЄС; зовнішні органи забезпечення якості; система забезпечення якості освіти

В статье обоснованы особенности организационно-управленческой структуры обеспечения качества высшего образования в ЕС. Проанализированы системы обеспечения качества в Европе, а именно ее внешние и внутренние органы. Сделан взвод о том, что структуры регулирования системы качества образования в ЕС подчиняются собственной иерархии, где каждые механизмы взаимодействуют между собой для обеспечения качества различных систем высшего образования. Однако, несмотря на установление относительно одинаковой формы внешней системы обеспечения качества, существуют значительные различия в подходах к системе на национальном уровне.

Ключевые слова: высшее образование; внутренние органы обеспечения качества; внешние органы обеспечения качества; ЕС; система обеспечения качества образования

Introduction. Creating and expanding the EU with its high degree of integration of the economy and labour markets is one of the strongest impacts for developing common standards and quality assurance in higher education. Quality standards are widely used to determine the quality of services to meet the clients and employers' needs who are the main customers of the "product" of higher education. In turn, the student population, as a customer of an educational service, also feels the need for higher standards of higher education quality, realizing under this their "suitability for practical use" (Internal Quality Assurance Systems, 2011, p. 2).

Quality assurance systems in Europe appeared under pressure from the needs of society in greater accountability of universities and they were first launched in the UK, the Netherlands and Denmark. A strong impetus for the establishment of national quality assurance systems was the adoption of the Lisbon Convention on Recognition in 1997, based on the mutual recognition of qualifications and mutual trust between higher education systems. Since then, quality improvement, the demand for higher education, and the establishment of a reliable quality assurance system have had a high priority for all EHEA countries. The Bologna Declaration has become even more powerful quality assurance tool,

where HEIs have been given a decisive role in developing reliable internal systems for quality assurance.

In scientific literature, the issue of quality assurance in higher education attracts considerable attention of researchers, but the issue of the organizational and management structure of regulation of quality assurance in education is not sufficiently highlighted. Accordingly, the **purpose of the article** is to define the quality assurance management system in higher education in the EU, based on the study of authentic documents and reports.

The study of scientific literature on the management structure of the quality assurance in higher education in the EU has shown that this system consists of external and internal mechanisms for quality assurance in higher education (Focus on the Structure of Higher Education, 2007; Internal Quality Assurance Systems, 2011; European Commission / EACEA / Eurydice, 2015). However, the views of scholars are scattered over the question of exactly which structures relate to external or internal mechanisms of quality assurance in higher education.

In his report, Tücek C. (2008) identifies three types of higher education quality assurance structures: 1) external QA agencies; 2) external QA of HEIs; 2) internal QA by HEIs. Loukkola T. (2015) identifies three other types of higher education quality assurance structures: 1) internal QA at HEIs; 2) external QA carried by QAAs; 3) internal QA within QAAs. Studying the structure of higher education in the EU, researchers highlight national bodies for quality assurance (Focus on the Structure of Higher Education, 2007, 37-39), as well as internal Quality Assurance or Quality Management systems (Internal Quality Assurance Systems, 2011). Based on these studies, we determine that external mechanisms include quality assurance management bodies at the EU level, at the level of EU Member States and EHEA. Internal mechanisms of quality assurance management bodies within the university (see Fig.1.). Internal and external quality assurance is mandatory in the most countries, with the exception of Andorra, Armenia, Austria, Bosnia and Herzegovina, Luxembourg and Malta. In Cyprus, this is a demand for private universities (Focus on the Structure of Higher, 2007, p. 48-49).

Fig.1 Quality Assurance System in the EU

Internal quality assurance	External quality assurance
at HEIs level	at the international level / EHEA
	at the EU level
	at the EU Member States level

External quality assurance bodies at the EU level. Adoption of the Standards and Recommendations of Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) in 2005 has given impetus to European cooperation, where two organizations, in particular, play a significant role in the creation of external quality assurance agencies for higher education.

The European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) was established in 2000 to promote cooperation between agencies of the quality assurance in higher education and requires its members to adhere to standards and promote the exchange of the best practice between universities (ENQA). The Association conducts an external review of HEIs by independent experts in the field of quality assurance, and also takes all decisions related to the registration of national quality assurance systems in the EU member states. Its mission is to ensure transparency and information about the results of the quality assurance of the activities of the universities and educational programmes. Among the tasks are increased confidence and recognition of evaluation results, recognition of qualifications and periods of learning, as well as granting permission for registered quality assurance agencies to work throughout the EHEA, and their HEIs - to select an agency for conducting an assessment (An Overview of External Quality 2014).

The European Quality Assurance Register in Higher Education (EQAR) was established in 2008 to enhance the transparency of quality assurance in higher education throughout Europe. The register provides reliable information on quality assurance agencies operating in Europe, thereby maintaining the trust of those quality assurance agencies that wish to work across national borders within the EHEA. The EQAR publishes and manages a register of quality assurance agencies that meet Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area to provide the public with clear and reliable information about EQAR of quality assurance agencies in Europe. "The purpose of the register is to provide all stakeholders and the general public with open access to objective information about reliable quality assurance agencies operating in accordance with ESG" (London Communiqué, 2007). The register promotes cross-border recognition of quality assurance agencies, according to the Bucharest Communiqué, which "allows registered agencies in the EQAR to carry out their activities throughout the EHEA, while respecting national requirements" (Bucharest Communiqué, 2012).

An important role in providing quality assurance in higher education in the EU plays the networks of information centers that cover all countries of Europe, Canada, Israel, the United States and New Zealand. They provide information on the higher education systems of the EU Member States and the EHEA accreditation agencies.

The European Network of Information Centres in the European Region (ENIC)

implements the Lisbon Convention on Recognition and, in general, develops policies and practices for the recognition of qualifications. The European network consists of national information centers of the member-states and is a part of the European Cultural Convention or UNESCO. It is a body created by the national authorities to provide information on the following issues:

- recognition of foreign diplomas, degrees and qualifications;
- education systems in both foreign countries and countries from the European network;
- opportunities for studying abroad, including information on loans and scholarships, as well as recommendations on practical issues related to student mobility (List of recognized organizations).

The European Network works closely with the *Network of National Academic Recognition Information Centers* (NARIC). This network aims to improve the academic recognition of diplomas and periods of study in the Member States, the European Economic Area and Turkey. It is a part of the EU lifelong learning program, which stimulates the mobility of students and staff between universities. All the EU member states have identified national centers whose purpose is to help promote the mobility of students, teachers and researchers by providing authoritative advice and information on academic recognition of diplomas and periods of study received in other countries. The main consumers of this service are universities, students, teachers and potential employers.

It is worth noting that in most countries the universities are autonomous, so they make their own decisions on admitting foreign students and canceling the curricula that may be accepted by students for studying abroad. As a result, the most Network Information Centers do not make decisions, but offer information and advice on foreign education and training systems (List of recognized organizations).

Direction of external quality assurance in higher education. Although the most of all the EHEA countries establish a certain form of external quality assurance system, researchers highlight significant differences in approaches to the system. The main difference is the purpose and direction of external quality assurance:

- in regulating the effectiveness of universities and programmes;
- in funding universities or programmes;
- in determining the quality of programmes or activities of the HEIs.

In higher education systems, where agencies have the right to allow or refuse programmes or universities to work, they play a role of external quality assurance bodies. Higher education systems that have created agencies with decision-making powers are dominated by two to one over those where the bodies are oriented on giving information or improvement of higher education quality

(European Commission/EACEA/Eurydice 2015, p. 90).

The impact of external quality assurance on financing varies considerably depending on the characteristics of the system. Thus, the funding of universities and curricula depends on the decision of quality assurance systems that are of supervisory character. However, systems in which quality control is aimed at improving the performance of higher education institutions does not affect financing more often. Latvia and Malta are in the process of improving the quality assurance system. Russia, the largest system in the EHEA, is also highlighted as a country with variable quality systems. In particular, the system of state accreditation operates in parallel with quality assurance agencies that are full members of the European Quality Assurance Association in Higher Education (European Commission/EACEA/Eurydice 2015, p. 91).

External quality assurance at the national level. The EHEA has started the development of national quality assurance systems that differ in terms of responsibilities, depending on the national specificities of the higher education system. Thus, Austria, the Flemish Community of Belgium, Croatia, France, Germany, Ireland, Macedonia, the Netherlands and Spain have more than one independent quality assurance authority. These bodies are responsible for only one region in one country or another, or there are separate bodies for different types of universities or curricula. In France, the National Evaluation Committee is responsible only for the external evaluation of the university. In six countries (Bosnia and Herzegovina, German-speaking Community of Belgium, Cyprus, Liechtenstein, Luxembourg and Malta), there is no national body for the quality assurance in higher education. The independence of the national quality assurance agency is one of the criteria for accepting it as a full member of the European Association for Quality Assurance in Higher Education (Focus on the Structure of Higher, 2007, p. 37-38).

The European quality assurance process emphasizes the importance of trust between education systems. One important measure of confidence is the permission of the HEI government to be evaluated by quality assurance agencies in another country where the agency works in full compliance with ESG. National responsibility for quality assurance can be perceived and challenged, therefore, some countries do not dare to accept responses by non-national agencies, especially in those systems where the main result of the quality assurance is the decision to grant permission for the functioning of universities or programs (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015, p. 94).

Internal quality assurance at the HEIs level. Almost all countries require from universities to create internal quality assurance systems based on national legislation. According to the European Commission's report on fulfilling these requirements for 2015, in the vast majority of higher education systems (37)

universities are responsible for the internal quality assurance of education. However, Estonia and Switzerland are the only countries of the EHEA where this is not a formal requirement.

Establishment of internal quality assurance bodies in HEIs is complicated by the autonomy of universities, which in most countries can establish internal quality assurance systems at their discretion (Internal Quality Assurance Systems, 2011, p.3). Investigation of this issue by a group of scientists shows that in some countries (Latvia, Poland) the creation of a system of internal quality assurance was not directly provided for by national legislation. Nevertheless, some universities in these countries have set up their own Quality Assurance or Quality Management Systems that have been certified by external quality assurance agencies, some of which have been recognized at the national level, and some have been adopted by management authorities of institutions. Quality management structures have been established either according to international standards (ISO 9001: 2008), or on the basis of standards existing in certain branches of the economy, or according to templates developed by national quality assurance agencies.

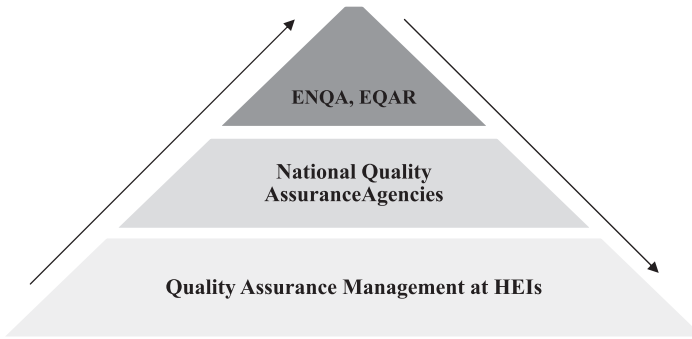
The structure of internal quality assurance management is coordinated at the central level, but has options with the responsible person, depending on the size of the university and national traditions. The responsible person is the Vice-Rector for Academic Affairs (Latvia, Czech Republic and Poland), Quality Management Division (Latvia, Czech and Polish Republic, United Kingdom), Academic Department (Latvia), Educational Center (Netherlands), Office for the Evaluation and Institutional Quality Promotion (Portugal) (Internal Quality Assurance Systems, 2011, p. 8).

Among the factors that influence the process of quality assurance, researchers highlight external quality assurance. In particular, a number of countries show that external quality assurance has a strictly defined framework. Therefore, even if universities are formally responsible for making decisions on the priorities of their internal quality assurance management, in reality the external framework of quality assurance significantly limits the actions of HEIs in making decisions (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015, p. 88).

Nevertheless, many countries report a positive trend towards creating internal quality assurance systems in the EU. The authors of the 2015 report assert that in 33 national higher education systems, 75% of universities have adopted their institutional strategies for continuous improvement of quality (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015, p. 89).

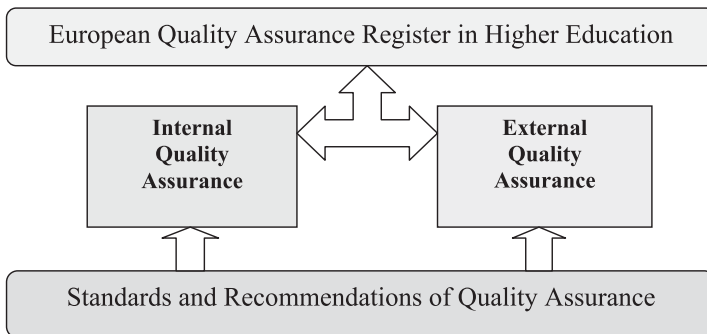
Crosier D. and Parveva T. point out that there are significant differences in the goals and approaches of existing quality assurance systems. One important difference lies in the facility focusing on agencies - at universities, programmes, or

Fig. 2. Quality Assurance Regulation in the EU

both (Crosier D., Parveva T. The Bologna Process, 44). They also note that most of the quality assurance systems in higher education in the EHEA are primarily controlling in nature. Such organizations have the power to allow or prohibit the functioning of programmes or HEIs. They can also perform other functions: to provide advice on improving quality (Crosier D., Parveva T. The Bologna Process, 47).

Fig. 3. Quality Assurance Mechanisms in Higher Education in the EU

From the said above it is possible to assert that the quality assurance system includes external and internal quality assurance mechanisms based on ESG, where the EQAR is a source of information about the system as a whole (see Fig.3).

Conclusions. Thus, the study leads to concluding that quality assurance management system in higher education in the EU are subject to its own hierarchy (see Figure 2), where each mechanism interacts with each other to ensure the quality to different higher education systems. The main role in this hierarchy belongs to external quality assurance bodies (ENQA, EQAR and networks) whose function is to regulate the effectiveness of HEIs and educational programs, as well as to monitor national agencies for compliance with the ESG in their activities. The role of 'executive body' in the regulation of the quality assurance management system in higher education is carried out by national quality assurance agencies that must be a full member of the European Association for Quality Assurance in Higher Education or registered in the European Register to obtain the right to accredit as their higher education systems so and overseas. The last link is the internal quality assurance bodies at universities that carry out 'self-monitoring' on the ground. Such a system of quality assurance management in higher education in the EU allows the implementation of common standards for the quality of higher education in all the EU Member States and in the EHEA.

This study is fulfilled under the Jean Monnet Activities within the ERASMUS+ Programme Project "Higher Education Quality and Its Expert Support: Ukraine's movement towards the European Union".

References:

1. Overview of External Quality Assurance Developments within EHEA. Available at: <http://adm.archimedes.ee/inqaahe/files/2014/05/Melinda-Szabo.pdf>
2. Bucharest Communiqué. Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area, 2012. – 5p. Available at: https://media.ehea.info/file/2012_Bucharest/67/3/Bucharest_Communique_2012_610673.pdf
3. ENQA. European Association for Quality Assurance in Higher Education. Available at: <http://www.enqa.eu/>
4. European Commission/EACEA/Eurydice. The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. Available at: http://www.ehea.info/Uploads/SubmitedFiles/5_2015/132824.pdf
5. Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2006/07 National Trends in the Bologna Process. Brussels: Eurydice, 2007. – 350p. Available at: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/086en.pdf
6. Internal Quality Assurance Systems. Cross-country comparative study, 2011. – 14p. Available at: <http://www.ibar-llp.eu/assets/files/wp5/WP5%20Cross-country%20comparative%20study.pdf>

7. List of recognized higher education accreditation organizations. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_recognized_higher_education_accreditation_organizations
8. London Communiqué. Towards to the European Higher Education Area: responding to challenges of the globalised world. 18 May 2007. – 7p. Available at: <https://www.coe.int/t/dg4/highereducation/EHEA2010/London%20Communique%20-%2018-05-2007.pdf>
9. Loukkola Tia (2015). ESG 2015 – What has changed and what does it mean for QA practitioners? Available at: http://www.equip-project.eu/wp-content/uploads/EQUIP_160509-10_Vienna_pres_LOUKKOLA.pdf
10. Tück C. Quality Assurance in the European Higher Education Area. Baku. Council of Europe seminar. - 26/27 May 2008.

Quality assurance management system in higher education in the EU.

**MOSPAN Natalia, PhD, Associate Professor, English Philology and Translation
Department, Borys Grinchenko Kyiv University, Kiev, Ukraine
E-mail: n.mospan@kubg.edu.ua**

ORCID iD 0000-0001-8610-7965

ПІДГОРНИЙ А.В.,
кандидат хімічних наук, доцент
НАЗАРОВА Т.М.,
старший викладач,
Національний технічний
університет України
“Київський політехнічний
інститут ім. Ігоря Сікорського”,
м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СТАНДАРТІВ ХІМІЧНИХ ЗНАНЬ В ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНОГО РІВНЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ

В роботі розглядаються заходи удосконалення та оптимізації хімічних знань в технічних університетах, які полягають у використанні в освітньому процесі наукових досягнень інноваційних розробок та технологій та втілення в усі форми навчання інтегрованих знань, що здобуваються через дослідження. Зазначено, що нова модель підготовки фахівців не повинна набувати вузькотехнічного характеру, а навпаки, технічні університети мають надавати ґрунтовну фундаментальну освіту та готувати фахівців, здатних розв'язувати складні технологічні завдання, керувати процесами, комплексно та системно оцінювати всі наслідки тих чи інших управлінських рішень. Вказується, що необґрунтована тенденція до процесу скорочення навчальних годин на вивчення дисциплін природничо-наукового циклу в навчальних планах підготовки бакалаврів технічних напрямів суттєво ускладнює здобуття ними основ наукової методології.

Ключові слова: фундаментальність в освіті, нові стандарти середньої та вищої освіти, природничо-наукові дисципліни, наслідки зовнішнього незалежного оцінювання.

В работе рассматриваются мероприятия по усовершенствованию и оптимизации химических знаний в технических университетах, которые заключаются в использовании в образовательном процессе научных достижений инновационных разработок и технологий, во внедрении в различные формы обучения

интегрированных знаний, получаемых посредством исследований. Отмечено, что новая модель подготовки специалистов не должна иметь узкоотехнический характер, а наоборот, технические университеты должны предоставлять основательное фундаментальное образование и подготавливать специалистов, которые способны решать сложные технологические задания, руководить процессами, комплексно и системно оценивать все последствия тех или иных управленческих решений. Указывается, что необоснованная тенденция сокращения учебных часов в учебных планах подготовки бакалавров технического направления на изучение дисциплин естественно-научного цикла существенно усложняет приобретение ими основ научной методологии.

Ключевые слова: фундаментальность в образовании, новые стандарты среднего и высшего образования, естественнонаучные дисциплины, последствия внешнего независимого оценивания.

The paper considers activities on improving and optimization of chemical knowledge in technical universities that are in using of scientific achievements of innovative developments and technologies in education process, in the implementation of the integrated knowledge obtained through research into various forms of education. It is noted that the new model of training specialists should not have a narrow technical character, but on the contrary, technical universities must provide a solid fundamental education and prepare specialists who are able to solve complex technological tasks, manage the processes, comprehensively and systematically assess all the consequences of various managerial decisions. It is pointed out that the unjustified tendency of academic hours reduction in the curricula of the preparation of bachelors of technical direction to study the disciplines of the natural science cycle significantly complicates their acquisition of the fundamentals of scientific methodology.

Key words: fundamentalism in education, new standards of secondary and higher education, natural sciences disciplines, consequences of external independent evaluation.

Поліпшення якості освіти, досягнення відповідності її рівня до актуальних та перспективних потреб суспільства, держави та особистості є пріоритетним завданням освітньої політики України на сучасному етапі. Вища освіта України протягом останніх 10 років здійснює суттєві заходи щодо інтеграції у

європейський освітній простір. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», як один з провідних технічних університетів України, ретельно працює над втіленням у свою роботу ефективної системи керування якістю підготовки майбутніх фахівців для економіки країни. Одним з основних завдань вищого навчального закладу, відповідно до нових реалій, є перебудова роботи і формування таких спільних освітньо-наукових середовищ, в яких освітня компонента наповнювала б наукову сферу і високотехнологічний ринок праці талановитою молоддю, з якої виростуть майбутні вчені, керівники виробництва та бізнесу.

Налагоджена система вищої освіти та організація наукових досліджень забезпечує цивілізаційний рівень існування держави, її прогрес, економічну та політичну незалежність. В період глобальних економічних перетворень інженерні кадри та науковці мають володіти знаннями, навиками та досвідом, щоб бути спроможними усвідомити та вирішувати проблеми повсякденного сучасного життя з урахуванням екологічних, соціальних, культурних та економічних наслідків, тобто взяти на себе глобальну відповідальність. Успішне вирішення цього блоку питань є неможливим без відповідної підготовки кадрів, діяльність яких дозволяла б вирішувати нагальні завдання, пов'язані з забезпеченням сталого розвитку суспільства та бізнесу.

Модернізація національної системи освіти має здійснюватись на основі її постійного розвитку, побудови освітньої політики, пріоритетом якої є забезпечення сучасної якості освіти, що ґрунтується на її фундаментальності та можливості втілення принципів, реалізація яких необхідна в інтересах сталого розвитку, що задекларовані у документах: «Європа-2020», висновку Ради ЄС від 19.11.2010 р., саміту ООН щодо Декларації тисячоріччя (вересень 2010 р.) [1,2]. Базові принципи модернізації освітньої діяльності представлено на Рис.1.

Отже, основним завданням реформування освіти стає створення умов підготовки та випуск спеціалістів, що володіють креативним мисленням, здатних забезпечити інноваційний розвиток суспільства та бізнесу. Успішне вирішення цих задач може бути здійснене у разі, якщо університети будуть готувати спеціалістів, які матимуть систему знань, що формує:

- усвідомлення об'єктивної реальності планети Земля як системи, що має свій еволюційний розвиток та антропогенний вплив різних сфер діяльності суспільства, часто негативного, деструктивного характеру на навколишнє середовище;
- переконаність, що сталий розвиток суспільства у всіх його постіндустріальних проявах (стале виробництво, стале споживання, стала робоча сила, стала якість життя, сталий маркетинг, тощо) може бути досягнутий у разі симбіозу людини в гармонії з природою та законами її розвитку.

Рис. 1. Схематичне зображення вимог до змісту навчання

За останні роки, відповідно до Болонської декларації, розвиток шляхів інтеграції національної системи вищої освіти в єдину європейську є пріоритетним в освітній політиці України. Наскрізню підготовку фахівців за трьома циклами (бакалавр – магістр – PhD) провідні вітчизняні вищі навчально-наукові заклади (ВНЗ) здійснюють за оптимізованими навчальними планами, наповнення яких навчальними дисциплінами обумовлено розробленими концептуальними, методологічними засадами нового покоління галузевих стандартів вищої освіти. Ці галузеві стандарти засновані на компетентісному підході з урахуванням тенденції зміни характеру праці і вимог до компетенції фахівців і світової практики формування освітніх програм (номенклатура, структура, зміст) при збереженні кращих традицій вітчизняної освіти (фундаментальність, практична орієнтація, тощо).

Протягом останніх десятиріч недостатньо обговорюється питання престижності інженерних професій. Освітні пріоритети останнім часом зосереджувалися від сфери питань загальногуманітарних проблем (історія, філософія, політологія, журналістика) до питань економіки, фінансів, банківської справи, торгівлі та до проблем менеджменту та маркетингу. Тому, в реаліях сьогодення після внесення змін до закону "Про освіту" та прийняття нового закону "Про вищу освіту" одним з нагальних завдань залишається підняття престижу інженерних професій. Саме забезпечення формування належного рівня академічної підготовки інженерів та їх підготовленості до генерації нових ідей при вирішенні технологічних та конструкторських проблем стає пріоритетом для діяльності дослідницьких технічних університетів. Успішне

втілення цієї системи підготовки інженерів стає можливим у разі сформованості програм вивчення природничих наук, насамперед, фізики, хімії, математики і біології в рамках бакалаврського циклу підготовки.

У сучасних реаліях навчання – це процес, що формує особистість. Здобуття першої вищої освіти дає можливість поєднати прагнення, ким хоче стати студент з тим, що він хоче пізнавати та як ці знання застосовуються [3]. Вимоги до навчального процесу в аспекті якості підготовки інженерів забезпечуються переформатуванням навчальних програм відповідно до освітніх і професійних стандартів. Такі програми мають враховувати вимоги роботодавців, щодо галузевої інженерної підготовки фахівців, затребуваних сьогодні економікою України та, водночас, забезпечити фундаментальність і науковість підготовки.

Високий рівень вимог до якості знань сприяє збільшенню кількості таких студентів, які намагаються здобути сучасну якісну освіту, досягти високого рівня фахової підготовки та інтелектуального розвитку і мати високі показники конкурентоспроможності на ринку праці.

Успішна інженерна діяльність випускників ВНЗ можлива тільки на основі різнобічного розуміння процесів матеріального світу та навколишнього середовища, усвідомленого пошуку власного місця в повсякденному житті. Тому знання з фундаментальних дисциплін, у тому числі і з хімії, є необхідною основою для формування реальної світоглядної бази, на засадах якої майбутні фахівці можуть ефективно вирішити завдання практичної діяльності під час створення новітніх природничо-технологічних галузей.

Характерною рисою сучасних наукових розробок є усунення умовних розмежувань між галузями досліджень. Навпаки, при вирішенні завдань у сфері матеріального виробництва під час опису процесів та оцінки властивостей конструкційних матеріалів є необхідним застосовувати фізичні погляди на природу явищ в поєднанні їх з фундаментальними основами хімічних знань, а також бути здатним забезпечити дотримання екологічних вимог при їх втіленні. Також зрозуміло, що опис фізико-хімічних процесів, що відбуваються під час функціонування технічних пристроїв або в роботі замкнених циклів виробництва, потребує від інженера достатньо сформованого рівня математичних знань, необхідних для аналізу етапів досліджуваних процесів, розробки практичних рекомендацій з вирішення проблем їх оптимізації. Саме на основі поєднання досягнень хімії та фізики було сформовано та розвинено напрями важливих науково-технологічних досліджень таких, як фізична хімія поверхневих явищ, металофізика, фізична хімія твердого тіла, хімічний каталіз, фізика та хімія плазми, напівпровідникове матеріалознавство, нанотехнології. Суттєві досягнення в розробці та втіленні у практичну сферу методів одержання нових матеріалів з заданим набором фізико-хімічних властивос-

тей знайшли застосування в промисловому виробництві завдяки використанню класичних законів молекулярної та статистичної фізики, хімічної термодинаміки та кінетики в поєднанні з використанням новітніх методів досліджень таких, як спектрофотометрія, хроматографія, різні види спектроскопії. Вирішення завдань дисциплін профільної спеціальної підготовки є можливим лише за умови широкого застосування прийомів та принципів математичного моделювання, фізичних методів дослідження водночас із залученням системи поглядів сучасної хімічної науки [4]. Беручи до уваги вище зазначене, зрозуміло, що беззаперечним фактом є те, що плідна діяльність майбутніх інженерів у різноманітних галузях виробництва та науки є неможливою без опанування системою фундаментальних хімічних знань.

Однак, забезпечення якісного навчання інженерів у рамках програм технічних спеціальностей підготовки значною мірою ускладнюється внаслідок зростання розриву між рівнем підготовки випускників шкіл та вимогами ВНЗ. Так, за результатами складання тестів ЗНО у 2017 році з природничих дисциплін більше двох третин випускників шкіл за підсумковим балом тесту не досягли рівня 150 балів. Наприклад, з математики зазначених підсумків тесту досягло 65,1% контингенту учасників ЗНО, з фізики - 75,4 %, з хімії -61,4%, з біології-73,1%.

Більш того, досягнення такого досить високого межевого підсумкового рівня складання ЗНО абсолютно не гарантує наявність систематизованих знань з предметів, з наведеного переліку природничо-наукового циклу підготовки. Проведений у 2016, 2017 роках контроль залишкового рівня знань серед контингенту першокурсників НТУУ “КПІ ім Ігоря Сікорського” [5] визначив наступні підсумки за показником якості успішності: з математики – на рівні 57%(на різних факультетах в межах від 45 до 79%), з фізики - 50% (на різних факультетах в межах від 40 до 73), з хімії - 65%. Отже, майже половина студентів має знання на рівні нижчому за посередній. Це створює значні ускладнення для забезпечення належного якісного рівня фундаментальної підготовки контингенту студентів інженерних спеціальностей протягом перших навчальних семестрів.

Окрім того, випускники загально-освітніх шкіл характеризуються низьким рівнем зацікавленості в отриманні знань та невпевненістю у своїх здібностях, більшість з них не мають достатньо сформованих навичок пошуку інформації, самостійної роботи, конспектування, публічного виступу, неспроможні раціонально планувати вільний час. Типовими недоліками у більшості студентів також є: вкорінена, з часів навчання в загально-освітній школі, звичка до списування; невміння вмотивовано давати відповіді на запитання, вирішення яких потребує логічного мислення; відсутність навичок творчого засвоєння теоретичного матеріалу та невміння знаходити розв’язок практич-

них індивідуальних завдань із застосуванням комплексу знань природничих дисциплін; неналежна зацікавленість до навчання; в тому числі, внаслідок невпевненості в майбутньому працевлаштуванні у сфері виробництва відповідно до отриманої професійної кваліфікації. Тому цілком зрозуміло, що протягом перших місяців навчання у ВНЗ значна частина студентів першого курсу недостатньо ефективно організовує навчальну роботу. Як наслідок, успішно оволодіти необхідним обсягом знань під час проведення підсумкового семестрового контролю одночасно з декількох фундаментальних дисциплін (вища математика, фізика, комп'ютерні науки, інженерна графіка, тощо) здатні лише до 70% першокурсників.

Для збереження належного рівня вимог до якості знань та створення надійної фундаментальної підготовки, необхідної для успішного навчання у наступних семестрах, викладачі загальноуніверситетських кафедр докладають значних зусиль (попри на відсутність у навантаженні викладачів відповідних годин) для проведення численних консультацій, які необхідні для активізації мислення студентів-першокурсників, формування розуміння важливості та необхідності свідомого вивчення навчальної дисципліни, контролю виконання студентами навчальних завдань до самостійної роботи. У підсумку диференційована фундаментальна освіта студентів-першокурсників забезпечує якісне фахове навчання за впровадженою системою формування траєкторії професійної підготовки (за збудованими освітньої та наукової складовими навчання) з урахуванням рівня знань та уподобань студентів. Водночас, необґрунтована тенденція до процесу скорочення навчальних годин на вивчення дисциплін природничо-наукового циклу в навчальних планах підготовки бакалаврів технічних спеціальностей суттєво ускладнює здобуття ними основ наукової методології, формування розуміння застосування наукових методів для забезпечення належного рівня інженерної роботи та розвитку технологічних і конструкторських розробок.

В найближчій перспективі у зв'язку з впровадженням рекомендацій Міністерства освіти нових стандартів проекту «Нова українська школа» у рамках започаткованої реформи освіти, відповідно до прийнятого «Закону про освіту», можуть виникнути суттєві ускладнення як щодо залучення контингенту школярів до навчання за природничо-науковою спеціалізацією, так і внаслідок недопрацювань, пов'язаних з організацією навчання у старшій школі.

Згідно запропонованих новацій, підготуватися до здобуття вищої освіти учні зможуть у академічних ліцеях, причому така установа буде окремою юридичною особою. У кожному ліцеї мають бути об'єднані по 4-5 класів, кожний з різною спеціалізацією. Пропонується суттєво зменшити число обов'язкових до вивчення предметів - до 9 з 22 (у теперішніх програмах). Відповідно до впроваджених змін, в обов'язковій програмі навчання замість

предметів фізика, хімія, біологія, географія, інформатика з'явиться інтегрований курс «Людина та природа» (три години на тиждень), а замість алгебри та геометрії – курс «Математика» (чотири години на тиждень у 10-му класі та п'ять годин у 11-му класі). Також кожна школа, відповідно до обраної спеціалізації навчання, має обрати 2-3 предмети з рекомендованого МОН переліку. Отже, у «ліцейному» класі старшої школи з академічним профілем підготовки учні для вивчення зможуть обирати такі профільні предмети, як фізика і астрономія, біологія, хімія, географія, інформаційно-комунікаційні технології, екологія. За пропозицією МОН також передбачено введення до програми навчання спецкурсів – для поглибленого розгляду окремих розділів профільних та, у разі потреби, і непрофільних предметів. Загалом, на вивчення профільних предметів та спецкурсів передбачено 11 годин у десятому класі та 13 годин – в 11-му. Відповідно до поглядів авторів запронованих концепцій, рік навчання у «ліцейному» класі має надавати школяреві у плані спеціалізації не менше, ніж перший рік навчання у ВНЗ. При цьому, учні, які вступають до старшої школи, вже мають визначитися щодо своїх подальших пріоритетів та активно готуватися до вступу у вищі навчальні заклади. Відповідно, учні мають одержати можливість поглиблено вивчати ті предмети, які стануть їм у нагоді під час подальшого продовження навчання. Причому, запропоновані зміни передбачають скорочення навчання за програмами бакалаврського циклу підготовки у ВНЗ за рахунок додаткового дванадцятого року навчання у ліцєях академічного профілю. Проте, немає раціонального погляду педагогічної спільноти щодо створення збалансованої програми інтегрованого курсу «Людина та природа», яка за пропозицією МОН має включати загальні знання з шістьох природничих наук. Так само, виникають питання щодо спроможності шкільних вчителів забезпечувати відповідний рівень викладання профільних спеціалізованих предметів, що забезпечує належну якість підготовки на базі бакалаврських програм ВНЗ. Можливо доцільніше зосередити увагу на підвищенні ефективності навчання з природничих дисциплін за рахунок удосконалення змісту шкільних програм та підручників відповідно до забезпечення вимог якісної фундаментальної підготовки конкурентоспроможної системи вищої інженерної освіти. Водночас, протягом трьох років навчання учні мають здобути нових навиків, таких як: вміння думати системно, широко, критично, всупереч шкільному догматизму та порушуючи предметні розмежування; здатність мислити креативно, а не отримувати оцінки за рахунок статистичної моделі запам'ятовування певного обсягу інформації; оволодіння динамічною моделлю пошуку відповідей на актуальні питання з використанням командної роботи; вміння спілкуватися та продуктивно сперечатися; бути спроможними застосовувати здобуті знання на практиці під час вирішення нагальних проблем.

Висновки

Реалізація сучасної парадигми набуття та реалізації знань за ієрархічною спіраллю «освіта – наука – інновації – нові знання в освіті» може бути забезпечена тільки на базі якості фундаментальної підготовки при залученні останніх досягнень науки у формуванні адекватного змісту освіти. Університети мають використовувати в освітньому процесі наукові досягнення інноваційних розробок і технологій, втілювати в усі форми навчання інтегровані знання та можливість їх здобуття знань через дослідження. В такому випадку у студентів виникає стійка мотивація до пізнання та формується творче ставлення до навчальних дисциплін, які мають бути засвоєні під час навчання. Інтегровані знання, що забезпечують розвинення нових спеціальностей та спеціалізацій, зокрема з урахуванням актуальності підготовки фахівців з питань сталого розвитку, екологічного менеджменту, нової енергетики біотехнології, нанотехнології, біомедичної інженерії мають включати досконалу підготовку з фундаментальних природничих дисциплін, особливо з фізики та хімії.

У новій моделі підготовка фахівців не повинна набувати вузькотехнічного характеру. Навпаки, на високотехнологічному ринку праці найбільш затребуваними є фахівці, які отримали ґрунтовну фундаментальну освіту, що здатні формулювати складні завдання, керувати процесами, комплексно та системно оцінювати всі наслідки тих чи інших управлінських рішень.

Зважаючи на проведений аналіз слід зазначити, що зближення та гармонізація стандартів вітчизняної освіти з нормами і принципами підготовки спеціалістів, які діють у європейському освітньому просторі, забезпечує умови підвищення якості природничо-наукової освіти у всіх її різноманітних аспектах: світоглядному – накопичення знань для формування особистісного погляду на світ; освітньому – одержання впорядкованих знань щодо явищ та законів природи; предметному – засвоєння методологічної цілності дисциплін; профільному – одержання знань, необхідних для засвоєння навчального матеріалу інших дисциплін; професійного – засвоєння предметної області майбутньої діяльності випускника.

Список використаних джерел:

1. Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area. [Electronic resource]. URL http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/2010_conference
2. 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication of the European Commission 3.32010 № 52010DC2020 [Electronic resource]. Retrieved from: <http://Eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52010DC2020content/EN/TXT/?uri>.

3. Підгорний А.В., Назарова Т.М. Погляд на проблемні питання підготовки фіхівців вищої інженерної освіти// European Humanities Studies.Education and Training (Slupsk, Poland) - 2016.-Т.II.-S.141-151.
4. Підгорний А.В., Назарова Т.М. Фундаментальна підготовка бакалаврів у контексті забезпечення розвитку науково-дослідницької стратегії інженерної освіти // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору,- Додаток 1 до №5, Т. 56. - 2014. - Київ; Україна, С. 345-351.
5. Якименко Ю.І. Створення конкурентноспроможної освіти - вимога часу // Київський політехнік. - №12 (3151). - 2016.

Transliteration of References:

1. Budapest-Viena Declaration on the European Higher Education Area.- URL : http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/2010_conference
2. 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth.Communication of the European Commission 3.32010 № 52010DC2020 [Electronic resource]. Retrieved from: <http://Eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52010DC2020>.
3. Pidgornyy A.V., Nazarova T.M. A Look at the issues of training specialists of higher engineering education//European Humanities Studies. Education and Training (Slupsk, Poland). - 2016.-T.II.-P.141-151.
4. Pidgornyy A.V., Nazarova T.M. Fundamentalna pidgotovka bakalavriv u konteksti zabezpechennya rozvytku naukovo-doslidnetskoi strategii ingenernoi osvity // Vyscha osvita Ukrainy u konteksti integratsii do evropeyskogo osvitynogo prostoru, - Dodatok 1 do №5, T. (56). - 2014. - Kyiv; Ukraine, P. 345-351 (in Ukraine)
5. Yakymenko Yu. I. Stvorenniya konkurentnospromozhnoi osvity - vymoga chasu // Kyivskyi politechnik. - №12 (3151). - 2016 (in Ukraine).

Improvement and optimization of chemical knowledge standards in technical universities as a factor of providing the modern level of natural and scientific training of engineers.

PIDGORNYI A.V., PhD Chemistry, Assistant Professor, Department of General and Inorganic Chemistry of Faculty of Chemical Technology of National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky KPI», Kyiv, Ukraine
E-mail: a.podgornij@gmail.com
NAZAROVA T.M., Senior Lecturer, Department of General and Inorganic Chemistry of Faculty of Chemical Technology, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine
E-mail: tmnazarova@gmail.com

СЕЛЬСЬКИЙ П.Р.

доктор медичних наук, професор,
кафедра патологічної анатомії з
секційним курсом та судової
медицини, ДВНЗ “Тернопільський
державний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського
МОЗ України”,
м. Тернопіль, Україна

ОБГРУНТУВАННЯ ОБ’ЄКТИВНОСТІ СЕМЕСТРОВОГО ТЕСТОВОГО ІСПИТУ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАЬ ІЗ ПАТОМОРФОЛОГІЇ

Розкрито досвід впровадження новітніх освітніх методик при викладанні патоморфології у Тернопільському державному медичному університеті імені І.Я. Горбачевського. Стаття присвячена інформаційній системі для оцінювання студентів медичних закладів, у якій були вдосконалені та адаптовані до нових умов навчання вже розроблені методи дослідження інформаційних процесів у системі медичної освіти. Розроблено також нову методику незалежного оцінювання. Впроваджено новий підхід до побудови системи підсумкового оцінювання дисципліни у вищому медичному навчальному закладі. Обґрунтовано об’єктивність комплексного семестрового тестового іспиту за результатами оцінювання предмету.

Ключові слова: новітні освітні методики, інформаційна система, медичні фахівці, патоморфологія, незалежне тестування.

Раскрыт опыт внедрения новейших образовательных методик при преподавании патоморфологии в Тернопольском государственном медицинском университете имени И.Я. Горбачевского. Статья посвящена информационной системе для оценки студентов медицинских учреждений, в которой были усовершенствованы и адаптированы к новым условиям обучения уже разработанные методы исследования информационных процессов в системе медицинского образования, разработана также новая методика независимого оценивания дисциплины. Внедрен новый подход к построению

системы итогового оценивания дисциплины в высшем медицинском учебном заведении. Обоснованно объективность комплексного семестрового тестового экзамена по результатам оценивания предмета.

Ключевые слова: новейшие образовательные методики, информационная система, медицинские специалисты, патоморфология, независимое тестирование.

The implementation of innovative educational methods in teaching Pathomorphology in I.Ya. Horbachevsky Ternopil State Medical University has been dedicated. The article is devoted to the information system for evaluation of medical students in which were improved and adapted to the new conditions of education already existing methods of research information processes in medical education system. Was worked out the new method of independent testing also. A new approach to the construction of an assessment system for final subject control in the higher medical educational institution was introduced. According to the subject evaluation results, the objectivity of complex semester exam test has been substantiated.

Key words: innovative tducational methods, information system, medical specialists, Pathomorphology, independent testing.

Вступ. Новітні освітні та комп'ютерні технології, за умов кредитно-трансферної системи навчання, дають змогу раціонально організувати оцінювання та підвищити ефективність викладання дисципліни, що є основою підготовки висококваліфікованих лікарів [1]. У сучасній освіті надають перевагу стандартизованим методам контролю, в першу чергу тестуванню [2, 1, 3], семестрові комплексні тестові іспити є нормою в університетах Європи [4]. Проте не до кінця вирішеною залишається проблема незалежного оцінювання знань студентів. Водночас, створення об'єктивної та незалежної системи оцінювання знань студентів в університеті є важливим і тому, що "послідовне використання оприлюднених критеріїв, правил і процедур" є одним із семи Європейських стандартів і рекомендацій щодо внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах, розроблених Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти. У відповідності до даних стандартів та рекомендацій "очікується, що процедури оцінювання студентів матимуть чіткі і оприлюднені критерії виставлення оцінок; не покладатимуться на судження лише одного екзаменатора" [5].

Важливою складовою нової системи організації навчального процесу в Тернопільському державному медичному університеті імені І.Я. Горбачевського,

у тому числі на кафедрі патологічної анатомії з секційним курсом та судової медицини, є проведення підсумкового контролю у формі комплексного семестрового тестового іспиту (КСТІ) із використанням запитань з багатьма варіантами відповідей та наступною автоматизованою обробкою результатів [6, 7]. Це дозволило оцінювати знання незалежно від людського фактора, тобто уподобань, настрою екзаменатора та інших чинників, які впливають на оцінку знань, шляхом впровадження такого іспиту для студентів усіх факультетів та курсів [7, 8].

Мета дослідження. Обґрунтувати об'єктивність інформаційної системи підсумкового оцінювання дисципліни за методикою комплексного семестрового тестового іспиту для незалежного оцінювання знань із патоморфології.

Результати й обговорення. Починаючи з 2007/2008 навчального року підсумковий контроль знань із патоморфології здійснюється, як складова КСТІ. На даний час створена велика база тестових завдань (біля 2 тисяч), із яких комп'ютерна програма шляхом випадкової вибірки формує буклети, які включають 48 завдань. Тривалість іспиту складає 48 хвилин. Оцінювання здійснюється за 60-бальною шкалою. Іспит вважається складеним за умови правильної відповіді на більше як 24 питання. При цьому оцінка "задовільно" (38-45 балів) виставляється у випадку правильних відповідей на 25-33 питання, оцінка "добре" (46-53 бали) – на 34-41 питання, а оцінка "відмінно" (54-60 балів) – на 42-48 питань.

Для аналізу результатів тестування використано пакет програм "Microsoft Excel" (Microsoft Office 2003). Визначались такі показники: середнє арифметичне (M), середнє квадратичне відхилення (σ) і помилка середнього арифметичного (m). Статистична значущість різниці між середніми арифметичними та відносними величинами оцінювалась за критерієм Ст'юдента-Фішера (t).

КСТІ проводиться із використанням інформаційних моделей бази тестових завдань та тесту, які дозволяють ефективно здійснювати вимірювання із значної кількості теоретичних, фундаментальних медичних та клінічних дисциплін. При цьому використовується спеціальне апаратне та програмне забезпечення для захисту інформації. Тестування відбувається за стандартизованою схемою для студентів усіх курсів та факультетів університету. З метою проведення організаційно-методичної роботи щодо підготовки і проведення централізованого незалежного оцінювання знань студентів, упровадження засад Болонської декларації та основних положень концепції розвитку університету у 2008 році наказом ректора створено навчально-науковий відділ (центр) незалежного тестування знань студентів (ЦНТ). Основними завданнями підрозділу є: організаційно-методична робота щодо створення, обліку і належного зберігання тестових завдань, планування та організація

централізованого незалежного оцінювання знань студентів, контроль ефективності та якості проведення оцінювання, впровадження нових науково обґрунтованих підходів до організації незалежного тестування знань студентів, робота з підготовки статистичних та інших звітів, звітних доповідей. Можливості центру дозволяють одночасно протестувати близько 800 студентів.

Проводиться регулярний аналіз поточної успішності студентів, успішності за результатами КСТІ з усіх модулів. Результатами такого аналізу доводяться до всіх учасників навчального процесу. Це дозволяє виявити ефективність роботи викладачів, переваги і недоліки нових методів навчання та оцінити досягнення студента із виявленням прогалин в його знаннях і вміннях шляхом ефективного зворотного зв'язку.

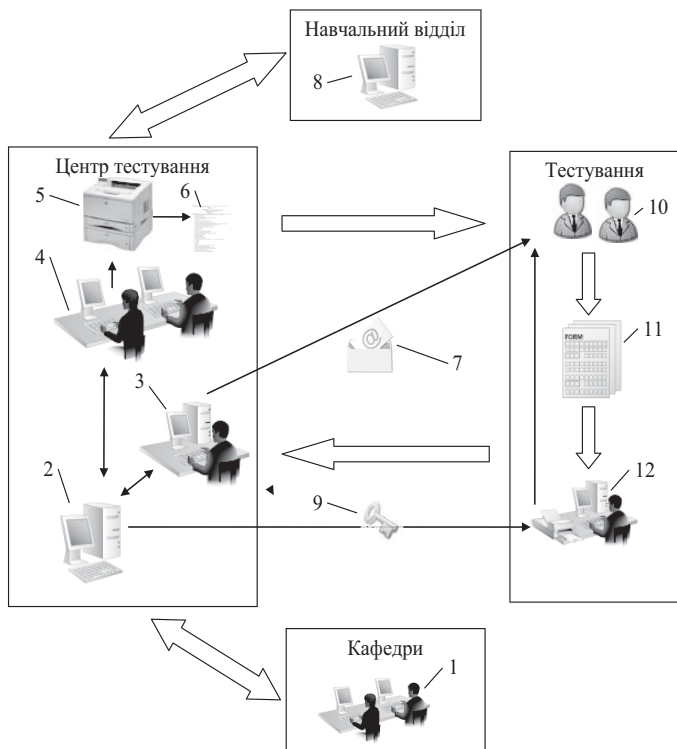
Одним із критеріїв методу вимірювання є об'єктивність, яка показує наскільки мінімізований вплив суб'єктивних чинників та досягається шляхом стандартизації умов проведення вимірювання, умов оцінювання, умов аналізу результатів і забезпечується за допомогою об'єктивності проведення вимірювання, об'єктивності обробки даних та об'єктивності інтерпретації результатів. Саме на достатню об'єктивність КСТІ була направлена і розробка технічного, програмного та інформаційного забезпечення. Високий рівень об'єктивності КСТІ досягається завдяки великій за обсягом тестовій базі, створенню достатньої кількості варіантів тестів на основі рандомізованих вибірок. База тестових запитань включає завдання у вигляді ситуаційних задач на основі клінічних ситуацій. Вимоги до побудови тестових запитань стандартизовані для усіх курсів та факультетів. При підготовці тестових завдань особлива увага звертається на те, щоб вони були зорієнтовані не лише на відтворення інформації (фактів, положень, класифікацій), а й на вміння застосовувати її для логічних висновків та прийняття рішень. Створені тестові завдання підлягають обов'язковому рецензуванню провідними фахівцями з дисципліни та затвердженню на центральній методичній комісії університету.

Для проведення КСТІ використовуються запитання з багатьма варіантами відповідей [9, 10] у формі бланкових тестів з автоматизованою перевіркою результатів, що є об'єктивним інструментом оцінювання з обмеженою відповіддю [10, 11]. Структура тесту для студентів-медиків усіх курсів уніфікована та відповідає навчальним планам відповідно до кредитно-трансферної системи організації навчального процесу. Підготовка та проведення КСТІ відбувається за однаковою стандартизованою схемою у відповідності до процедур проведення тестування та вимог до членів екзаменаційної комісії, згідно екзаменаційної інструкції.

Загальна схема проведення КСТІ в університеті представлена на рис. 1. Робота із формування буклетів здійснюється на опечатаному сервері із системним блоком підвищеної міцності, який має механічну та електронну

системи захисту від несанкціонованого доступу і зберігається в опечатаній серверній стійці. При підготовці тестування сервер повністю ізольований від інших мереж, у тому числі безпроводних. У приміщенні, де знаходиться сервер, ведеться цілодобове відеоспостереження. Формування екзаменаційних білетів можливе лише у присутності робочої групи екзаменаційної комісії та начальника (заступника начальника) підрозділу.

Викладачам кафедр із кожного предмету, включеного в тестовий іспит, надаються для попередньої перевірки тест-білети з умовною нумерацією та відзначеними правильними відповідями. Після внесення відповідних коректив, інспектором здійснюється формування електронних документів та, за

1 – підготовка питань викладачами кафедр; 2 – сервер ЦНТ; 3 – робоча станція обробки результатів тестування; 4 – робочі станції інспекторів центру тестування; 5 – міні-друкарня; 6 – буклети варіантів тест-білетів; 7 – розсилання результатів тестування студентам; 8 – сервер АСУ "Контингент"; 9 – передача ключів варіантів тест-білетів для перевірки робіт; 10 – студенти; 11 – закодовані бланки відповідей; 12 – робоча станція сканування, верифікації та перевірки результатів тестового іспиту.

Рис. 1. Концептуальне представлення інформаційної моделі системи КСТІ

участю членів комісії, варіанти буклетів для тестування тиражуються на міні-друкарні, здійснюється друк і прошивання буклетів із тестовими завданнями. Буклети для проведення іспиту разом із буклетами-еталонами, а також листками-бланками спеціально розробленої структури з підписами голови робочої групи комісії вкладаються у паперові конверти, які опечатуються та зберігаються у сейфі до наступного дня.

За годину до початку іспиту робоча група екзаменаційної комісії переносить в екзаменаційну аудиторію опечатані конверти та розкладає буклети у відповідності до порядку, зазначеному у план-схемі аудиторії. У день складання тестового іспиту студенти відповідно до графіку та часу складання іспиту прибувають до аудиторії, де відбуватиметься тестовий іспит. При вході в аудиторію студенти показують інспектору деканату документ, що засвідчує особу, витягують номерок, на якому зазначене місце, і займають його.

Правильні відповіді позначаються у листках-бланках (рис. 2) шляхом затушовування відповідної клітинки. Після завершення іспиту студент здає роботу та номерок робочого місця одному із членів постійнодіючої комісії, витягує шифр для своєї роботи, який при ньому ж вписується у його бланк із варіантами відповідей членом постійнодіючої комісії. При цьому використовуються шифри, які студенти самостійно вибирають випадковим чином і які відомі лише їм. Студент залишає у себе листочок із шифром своєї роботи.

У ЦНТ у присутності представників постійнодіючої екзаменаційної комісії формується електронний файл-ключ у форматі бази даних Microsoft Access з правильними відповідями на варіанти тест-білетів, який копіюється на флеш-карту пам'яті та в опечатаному конверті комісійно переноситься в екзаменаційну аудиторію. Бланки відповідей студентів у їх присутності вставляються у сканер, за допомогою якого проводиться автоматична перевірка робіт. Всі дії оператора на даній робочій станції демонструються за допомогою мультимедійного проектора в аудиторії, що дає змогу спостерігати за процесом перевірки. Бланки відповідей скануються та обробляються за допомогою програми Abby FormReader. Зазначений додаток [12] не вимагає втручання оператора на етапах сканування й розпізнавання, здійснює автоматичне сортування бланків, розпізнавання тексту, надрукованого на машинці або принтері, включаючи мітки (пункти) і штрих-коди, а також пропонує триступінчасту технологію верифікації, що дозволяє підібрати оптимальний варіант перевірки для кожного типу даних. При цьому включено велику кількість готових правил контролю розпізнаної інформації та забезпечена можливість зберігати результати у файли форматів TXT, DBF, Microsoft Excel, CSV або бази даних, а також зображення у вигляді pdf-файлів.

Після завершення перевірки робіт особисто кожному студенту видаються роздруківки результатів іспитів, де вказано шифри робіт та оцінки. Якщо

Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору

студент не згідний з отриманою оцінкою, то відразу в аудиторії звертається до членів екзаменаційної комісії з проханням повторно перевірити роботу.

Для перевірки відповідей на питання тест-білетів використовуються спеціальні правила контролю, які будуються на основі електронного файла-ключу-

Сторінка
Page **1**

ВАРІАНТ / VARIANT

1 2 8 7 3

Код студента / Student's code

2 0 0 2 6

1

№	A	B	C	D	E
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					

2

№	A	B	C	D	E
25					
26					
27					
28					
29					
30					
31					
32					
33					
34					
35					
36					
37					
38					
39					
40					
41					
42					
43					
44					
45					
46					
47					
48					

3

№	A	B	C	D	E
49					
50					
51					
52					
53					
54					
55					
56					
57					
58					
59					
60					
61					
62					
63					
64					
65					
66					
67					
68					
69					
70					
71					
72					

Правильне заповнення відповіді "ТАК" / Correct filling of the answer "YES" -

4

№	A	B	C	D	E
73					
74					
75					
76					
77					
78					
79					
80					
81					
82					
83					
84					
85					
86					
87					
88					
89					
90					
91					
92					
93					
94					
95					
96					

5

№	A	B	C	D	E
97					
98					
99					
100					
101					
102					
103					
104					
105					
106					
107					
108					
109					
110					
111					
112					
113					
114					
115					
116					
117					
118					
119					
120					

6

№	A	B	C	D	E
121					
122					
123					
124					
125					
126					
127					
128					
129					
130					
131					
132					
133					
134					
135					
136					
137					
138					
139					
140					
141					
142					
143					
144					

7

№	A	B	C	D	E
145					
146					
147					
148					
149					
150					
151					
152					
153					
154					
155					
156					
157					
158					
159					
160					
161					
162					
163					
164					
165					
166					
167					
168					

Рис. 2. Листок-бланк відповідей студента

114

ча. У результаті за допомогою програми Abby FormReader формується електронна таблиця з кодами студентів та відповідними наборами оцінок, що відповідають оцінкам за модулі. Далі інформація передається на робочу станцію обробки результатів тестування. Здійснюється вибіркова контрольна звірка оцінок у екзаменаційних відомостях з оцінками у роздруківках та представлення підписів членів екзаменаційної комісії. Голова робочої групи екзаменаційної комісії передає відомості у ЦНТ, звідки вони передаються у відповідний деканат. Отримані результати тестування також зберігаються в базі даних ЦНТ. У подальшому дана інформація використовується для визначення валідності запитань, калібрування бази завдань та проведення статистичного аналізу успішності студентів з навчальних дисциплін.

Об'єктивізації оцінювання сприяє і відповідна програмна архітектура із системою керування базою даних Firebird [13], у якій поєднано елементи однорівневого та трирівневого клієнт-серверних додатків та забезпечено високий рівень узгодженості зовнішніх представлень у зв'язку з необхідністю роботи великої кількості користувачів з ідентичними даними. Створено комплекс автоматизованої системи захисту інформації з підготовки матеріалів для проведення незалежного тестування знань студентів (АС "Тести").

Отримано Атестат відповідності, в якому Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України засвідчує, що комплексна автоматизована система захисту інформації з підготовки матеріалів для проведення незалежного тестування знань студентів (АС "Тести") забезпечує захист інформації відповідно до вимог нормативних документів системи технічного захисту інформації в Україні. Ця система включає термінальні станції Prime PC Tipi з відеомоніторами і біометричною системою доступу, серверну шафу із сервером Prime PC Pro та відеореєстратором, принтери Gestetner і комутатор типу D-Link.

Уся конфіденційна інформація зберігається на жорсткому диску сервера. Імпорт та експорт інформації з термінальних станцій на знімні носії унеможливлені. На комп'ютер-сервер, який розміщено у серверній шафі підвищеної міцності, встановлено електронну систему захисту інформації ЛОЗА-2. Зазначена система не лише захищає інформацію від несанкціонованого доступу в системі, а й забезпечує контроль друку та експорту, входу користувачів і реєстрацію подій. Ведеться цілодобове відеоспостереження із підключенням відео реєстратора до блоку безперебійного живлення. Для запобігання стороннього дистанційного проникнення під час формування буклетів вмикається апарат "Генератор радіошуму PIAC-1M".

На основі застосування зазначеної автоматизованої системи розроблено поетапну багаторівневу систему захисту інформації під час підготовки та проведення тестування із реалізацією не менше трьох рівнів захисту на кож-

ному етапі. При цьому кожний наступний рівень забезпечує не лише захист інформації у певному сегменті, а й дублює захист попереднього рівня.

Про об'єктивність оцінювання знань студентів із патоморфології за методикою КСТІ свідчать результати тестування 353 студентів-медиків третього курсу (2017 р.).

На “незадовільно” іспит склало 4,82% студентів, на “задовільно” – 22,95%, на “добре” – 41,93%, а на “відмінно” – 30,31% студентів. Таким чином якісна успішність становила 72,24%, а абсолютна – 95,18%. Середній бал за іспит складав $(46,93 \pm 1,51)$ балів. При цьому середній бал студентів на першому потоці (167 осіб, $(47,00 \pm 1,38)$ балів) не суттєво ($P > 0,05$) різнився від зазначеного показника на другому потоці (186 осіб, $(46,89 \pm 1,58)$ балів). Не виявлялось статистично значущої різниці і між показником загальної групи та середніми балами на обох потоках ($P > 0,05$).

Висновки.

Застосування новітніх технологій оцінювання дозволяє об'єктивно та ефективно визначати рівень знань із патоморфології, про що свідчить показники якісної та абсолютної успішності студентів. Відсутність суттєвої відмінності між середніми балами за іспит між потоками також вказує на те, що семестровий тестовий іспит є об'єктивною формою незалежного оцінювання знань із патоморфології в умовах кредитно-трансферної системи.

Комплексний багаторівневий підхід з відповідним програмним і технічним забезпеченням дає можливість максимально мінімізувати вплив суб'єктивних чинників, досягти об'єктивності проведення вимірювання, обробки даних та інтерпретації результатів.

Перспективи подальших досліджень. Подальше удосконалення освітніх методик, упровадження інформаційних технологій для незалежного оцінювання знань при викладанні патоморфології суттєво покращать підготовку висококваліфікованих фахівців на додипломному етапі.

Список використаних джерел:

1. Банчук М. В. Сучасний розвиток вищої медичної та фармацевтичної освіти й проблемні питання забезпечення якісної підготовки лікарів і провізорів / М. В. Банчук, О. П. Волосовець, І. І. Феценко // Медична освіта. – 2007. – № 2. – С. 5-13.
2. The practicum script concordance test: an online continuing professional development format to foster reflection on clinical practice / E. H. Hornos, E. M. Pleguezuelos, C. A. Brailovsky [et al.] // J. Contin. Educ. Health Prof. – 2013. – Vol. 33, № 1. – P. 59–66.
3. Белоус Н. В. Дифференциальное оценивание знаний при дистанционном тестировании / Н. В. Белоус, И. В. Куцевич // Штучний інтелект. – 2009.

- № 1. – С. 63–73.
4. Досвід Віденського медичного університету в реформуванні системи освіти. Перспективи співпраці / [за ред. Л.Я.Ковальчука]. – Тернопіль : ТДМУ, 2006. – 290 с.
 5. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. – К. : Ленвіт, 2006. – 35 с.
 6. The quality of in-house examination / R. F. Jozefowicz, B. M. Koeppen, S. Case, R. Galbraith, D. Swanson, R. H. Glew // Acad. Med. – 2002. – №. 77. – P. 156-161.
 7. Семестрові комплексні тестові іспити – надійний критерій оцінки знань студентів / І. Р. Мисула, В. П. Марценюк, К. О. Пашко, О. О. Стаханська // Медична освіта. – 2010. – № 1. – С. 16-37.
 8. Ковальчук Л. Я. Впровадження новітніх методик і систем навчального процесу в Тернопільському державному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського / Л. Я. Ковальчук // Медична освіта. – 2009. – № 2. – С. 10–14.
 9. Wass V. Standardized or real patients to test clinical competence? The long case revisited / V. Wass, R. Jones, C. Van der Vleuten // Med. Educ. – 2001. – Vol. 35. – P. 321–325.
 10. Norcini J. J. The death of the long case? / J. J. Norcini // British Medical Journal. – 2002. – № 324 (7334). – P. 408-409.
 11. The quality of in-house medical school examination / R. F. Jozefowicz, B. M. Koeppen, S. Case, R. Galbraith [et al.] // Acad. Med. – 2002. – Vol. 77, № 2. – P. 156–161.
 12. ABBYY FormReader [Електронний ресурс] / Режим доступу до сайту : <http://www.abbyy.ua/products/datacapture/formreader>.
 13. Firebird – The RDBMS that's going where you're going [Електронний ресурс] / Режим доступу до сайту : <http://www.firebirdsql.org>.

Transliteration of References:

1. Bunchuk M.V. The contemporary development of higher medical and pharmaceutical education and problem issues of quality training of doctors and pharmacists / M. V. Banchuk, O. P. Volosovets, I. I. Feshchenko // Medical education. – 2007. – Vol. 2. – P. 5-13.
2. The practicum script concordance test: an online continuing professional development format to foster reflection on clinical practice / E. H. Hornos, E. M. Pleguezuelos, C. A. Brailovsky [et al.] // J. Contin. Educ. Health Prof. – 2013. – Vol. 33, № 1. – P. 59–66.
3. Belous N.V. The differential estimation of knowledge at remote testing / N.V. Belous, I. V. Kutsevich // Artificial Intelligence. – 2009. – Vol. 1. – P. 63–73.
4. The experience of the Vienna University of Medicine in reforming the

- education system. Prospects for cooperation / [for ed. L. Ya. Kovalchuk]. – Ternopil : TSMU, 2006. – 290 p.
5. The standards and recommendations on quality assurance in the european higher education area. – K. : Lenvit, 2006. – 35 p.
 6. The quality of in-house examination / R. F. Jozefowicz, B. M. Koeppen, S. Case, R. Galbraith, D. Swanson, R. H. Glew // Acad. Med. – 2002. – №. 77. – P. 156-161.
 7. The semester complex test exams – a reliable criterion for assessing students' knowledge / I. R. Misula, V. P. Martsenyuk, K. O. Pashko, O. O. Stakhanskaya // Medical education. – 2010. – Vol. 1. – P. 16-37.
 8. Kovalchuk L.Ya. On an implementation of the newest methods and systems of educational process at I. Ya. Gorbachevsky Ternopil State Medical University / L. Ya. Kovalchuk // Medical education. – 2009. – Vol. 2. – P. 10–14.
 9. Wass V. Standardized or real patients to test clinical competence? The long case revisited / V. Wass, R. Jones, C. Van der Vleuten // Med. Educ. – 2001. – Vol. 35. – P. 321–325.
 10. Norcini J. J. The death of the long case? / J. J. Norcini // British Medical Journal. – 2002. – № 324 (7334). – P. 408-409.
 11. The quality of in-house medical school examination / R. F. Jozefowicz, B. M. Koeppen, S. Case, R. Galbraith [et al.] // Acad. Med. – 2002. – Vol. 77, № 2. – P. 156-161.
 12. ABBYY FormReader [Electronic resource] / Access to the site : <http://www.abbyy.ua/products/datacapture/formreader>.
 13. Firebird – The RDBMS that's going where you're going [Електронний ресурс] / Режим доступу до сайту : <http://www.firebirdsql.org>.

The substantiation of semestr test exam objectivity for knowledge assessment of pathomorfology.

SELSKYY Petro, Doctor of Medical Sciences, Professor, Department of Pathological Anatomy with section course and Forensic medicine, I. Horbachevsky Ternopil State Medical University , Ternopil, Ukraine

E-mail: selskyy@tdmu.edu.u

ORCID Number: <http://orcid.org/0000-0001-9778-2499>

СНОПКОВА Е.И.,

кандидат педагогических наук,
доцент, заведующая кафедрой
педагогики, Могилевский
государственный университет
имени А. А. Кулешова,
г. Могилев, Республика Беларусь

МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ЭМПИРИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

В статье представлены результаты исследования методологической культуры педагога в системе непрерывного образования. Автором характеризуются продукты дескриптивно-аналитической работы, раскрывается сущность теоретической модели методологической культуры, выступающей продуктом конфигурирования результатов педагогических и философско-методологических исследований. Обосновывается роль процессов и позиций в педагогической деятельности, которые конституируют методологическую культуру в ее составе. Приводятся дефиниции понятий, включенных в проблемное поле исследования, дается описание компетентностного профиля методологической культуры педагога, который позволил перевести гипотетические онтологические характеристики в измеряемые компетенции и на его основе разработать диагностический инструментарий для определения уровней развития методологической культуры педагога. Представляются эмпирические данные в области готовности педагогов системы общего среднего образования к реализации типовой деятельности в позиции в составе методологической культуры педагога.

Ключевые слова: методология, критериально-типологизирующая модель, методологическая культура, компетентностный профиль методологической культуры, позиции в деятельности

У статті представлені результати дослідження методологічної культури педагога в системі неперервної освіти. Автором характеризуються продукти дескриптивно-аналітичної роботи,

розкривається сутність теоретичної моделі методологічної культури, що виступає продуктом конфігурування результатів педагогічних та філософсько-методологічних досліджень. Обґрунтовується роль процесів і позицій педагогічної діяльності, що конституїують методологічну культуру в її складі. Наводяться дефініції по-понять, включених в проблемне поле дослідження, дається опис компетентнісного профілю методологічної культури педагога, що дало можливість перевести гіпотетичні онтологічні характеристики в вимірювання компетенції на його основі розробити діагностичний інструментарій для визначення рівнів розвитку методологічної культури педагога. Представляються емпіричні дані в області готовності педагогічних працівників системи загальної середньої освіти до реалізації типодіяельнісних позицій у складі методологічної культури педагога.

Ключові слова: методологія, критеріально-типологізуюча модель, методологічна культура, компетентнісний профіль методологічної культури, позиції в діяльності.

The article presents the research results of the methodological culture of the teacher in the system of continuous education. The author characterizes the products of descriptive and analytical work, reveals the essence of the theoretical model of methodological culture, which is the product of the configuration of the results of pedagogical and philosophical-methodological research. The role of processes and positions in pedagogical activity that constitute a methodological culture in its composition is substantiated. The definitions of the concepts included in the problem field of the study are given, the description of the competence profile of the methodological culture of the teacher is given, which allows to translate the hypothetical ontological characteristics into the measured competencies and on its basis to develop a diagnostic tool to determine the levels of development of the methodological culture of the teacher. Empirical data are presented in the field of readiness of teachers in the system of general secondary education for the implementation of types of activities in the methodological culture of the teacher.

Key words: methodology, criterial-typological model, methodological culture, competence profile of methodological culture, position in activity

Введение. В процессе исследования методологической культуры педагога как объекта и предмета научного изучения нами проанализированы подходы к характеристике сущности данной категории в проблемном поле педагогической науки. Осуществленный нами генезис исследований позволил выделить следующие направления анализа данного феномена по ее субъекту: методологическая культура личности, которая рассматривается во взаимосвязи с профессиональной культурой (Е. В. Бондаревская, О. С. Гребенюк, И. Ф. Исаев, М. И. Рожков, В. А. Сластенин и др.), мировоззренческой культурой (В. С. Лукашов), естественнонаучной и гуманитарной культурами (Е. Ю. Иванова); методологическая культура исследователя в области педагогической науки (Е. В. Бережнова, Н. М. Борытко, В. В. Краевский, Н. А. Масюкова, Б. В. Пальчевский, В. А. Сластенин, Н. А. Соловцова, И. И. Цыркун и др.); методологическая культура преподавателя/педагога/учителя (В. И. Андреев, Е. В. Бережнова, Е. Ф. Бойко, Л. Ю. Боликова, Е. Н. Васякина, Э. Г. Гельфман, М. В. Дубова, С. А. Загвоздина, П. Г. Кабанов, С. Я. Казанцев, Л. А. Казанцева, Р. В. Киселева, М. В. Корепанова, В. В. Краевский, С. В. Кульневич, Р. А. Куренкова, В. А. Мосолов, Ю. К. Пенская, Ю. В. Сенько, В. А. Сластенин, В. В. Смирнова, В. Э. Тамарин, О. В. Тупилко, А. Н. Ходусов, О. М. Шкуропатова); методологическая культура студента (Е. Ю. Иванова, С. Я. Казанцев); методологическая культура студента-будущего педагога/ преподавателя (С. К. Багадирова, М. В. Дубова, М. В. Корепанова, С. В. Кульневич, Е. Л. Прасолова); методологическая культура учащегося (С. В. Бубликов, Ю. И. Глаголева и др.).

При всем многообразии подходов к пониманию сущности методологической культуры педагога, нами выделены следующие контексты изучения данного феномена: культура мышления (Э. Г. Гельфман, П. Г. Кабанов, М. В. Корепанова, В. А. Мосолов, Ю. К. Пенская), культура современного научно-педагогического мышления (Е. В. Бережнова, Е. Ф. Бойко, Н. М. Борытко, В. В. Краевский, А. В. Моложавенко, И. А. Соловцова), особая форма функционирования педагогического сознания (С. В. Кульневич), особый склад педагогического мышления (В. И. Андреев, Л. А. Казанцева), концептуальное мышление (С. К. Багадирова, Е. Л. Прасолова, О. М. Шкуропатова); характеристика личности учителя, личностное новообразование (М. В. Дубова, С. Я. Казанцев, Р. В. Киселева, М. В. Корепанова, В. А. Сластенин, В. Э. Тамарин, О. В. Тупилко, А. Н. Ходусов, О. М. Шкуропатова); нормы деятельности и их освоение (Ю. А. Сауров), позиция и способ осуществления педагогической деятельности (Л. Ю. Боликова, Е. Н. Васякина, Е. Ю. Иванова), авторская позиция (Ю. В. Сенько), культура субъекта деятельности (Ю. И. Глаголева); компонент профессиональной культуры (Е. В. Бондаревская, О. С. Гребенюк, А. И. Заглевская, И. Ф. Исаев, М. И. Рожков, Е. Б. Спасская, Т. Г. Юсупова), высший уровень, основа профессионализма, характеристика профессио-

нальной компетентности (С. К. Багадирова, С. А. Загвоздина, В. В. Смирнова).

Отдельные составляющие методологической культуры педагога в различных интерпретациях авторов занимают доминирующие позиции, что позволило выделить наиболее часто встречающиеся компоненты, проанализировать частоту их повторений и реконструировать морфологическую онтологию исследуемого феномена как системно-структурную онтологию, состав которой включает аксиологический, когнитивный, операционально-деятельностный и рефлексивный компоненты. Описание компонентов методологической культуры в разных контекстах осуществляется авторами достаточно произвольно, используется разная степень обобщения ее характеристик, не соблюдается субординация знаний, интеллектуальных умений, способов мышления и др., которые включаются в ее структуру. Ряд исследователей ограничивают понимание методологической культуры контекстом общенаучной или исследовательской культуры (П. Г. Кабанов, С. К. Багадирова, О. В. Тупилко Н. М. Борытко и др.).

Ретроспективный анализ и конфигурирование результатов педагогических исследований позволил сформулировать задачи, результаты решения которых представлены в настоящей статье: выход за пределы монодисциплинарности и дидактического подхода, разработка синтетической модели методологической культуры, операционализация ее содержания как высшего уровня развития мыследеятельностных процессов, ее конституирующих, и конкретизация этого содержания в компетентностном профиле методологической культуры педагога.

Основная часть. На основе анализа и совмещения результатов методологических, философских и педагогических исследований осуществлена дефиниция понятия методологической культуры как философского и педагогического феномена, обоснованы процессы, которые порождают методологическую работу в системе педагогической деятельности.

Философско-гносеологический уровень определения сущности методологической культуры позволяет трактовать ее как интериоризованную способность осуществлять процессы исследования, конфигурирования, конструирования, проектирования, программирования в качестве новых форм мышления, обусловленных неэффективной деятельностью и возникающих на основе анализа разнообразных рефлексивных содержаний с целью преодоления разрывов и проблемных ситуаций. При осуществлении перехода от философско-гносеологического содержания категории «методологическая культура» к предметно-педагогическому, появляется контекст педагогической деятельности, уточняющий базовые процессы, конституирующие методологическую культуру педагога, в качестве которых мы рассматриваем диагностику, проектирование, конструирование, ОРУ (организация, руковод-

ство, управління) и экспертизу. Основаниями для различения вышеуказанных процессов выступают место в функциональной системе педагогической деятельности, целевые детерминанты процесса, предметная направленность процесса, процедурные средства, продукты, критерии результативности.

Важной составляющей теоретического описания методологической культуры педагога наряду с процессами являются стилевые особенности методологического мышления и осваиваемые типы знаний. Педагогическое мышление в методологическом контексте рассматривается как знание о деятельности (ее целях, средствах, процедурах, результатах и др.). В этой связи, возможность соотнесения функций, реализуемых педагогом внутри типодетельностной позиции (диагностико-исследовательской, проектно-программной, конструктивно-технической, экспертной) со стилем методологического мышления, является, с нашей точки зрения, эвристической. Стиль мышления «характеризует особенности отражения противоречий, постановки проблем и решения задач» [2, с. 7], в многообразии подходов и концепций исследования стилового своеобразия мышления выделяются когнитивное, функциональное и психофизиологическое направления. Мы исходим из предположения, что стиль мышления выступает одним из его регуляторов и формируется в деятельности. В методологическом стиле мышления проявляются особенности инициации и последующего развертывания мышления с точки зрения продуцирования и вхождения новых знаний в систему деятельности. Проблема стиля рассматривается нами в контексте самоорганизации мышления в деятельности, а также тех функций, которые закреплены в типодетельностной позиции педагога. Можно говорить о том, что нормы деятельности выступают своеобразным запускающим механизмом для появления стиливых особенностей методологического мышления при работе с ними. Конструкты методологического стиля представляют собой репертуар способов, средств, техник мышления, интериоризация которых и влияет на стиливые особенности мышления педагога.

Методологическая культура педагога как профессионально-личностный феномен рассматривается нами обобщенным интегральным образованием в составе профессионально-педагогической культуры и выражает модальность связи педагогического мышления, деятельности и рефлексии. Нами разработан теоретический конструкт в форме критериально-типологизирующей модели, который связывает систему онтологических характеристик методологической культуры, включающих ценности профессиональной деятельности, стилевые характеристики методологического мышления, совокупность знаний, ориентированных на определенные деятельностные процессы, способы деятельности в контексте реализации процессов, определяющих сущность методологической работы, типодетельностные позиции и рефлекс-

сивные способности педагога [3].

Важным компонентом в структуре методологической культуры являются методологические способности, которые позволяют педагогу осуществлять методологическую работу по обеспечению педагогической деятельности нормами и предписаниями различных видов. Под методологическими способностями мы понимаем совокупность интериоризованных педагогом способов деятельности как особых функциональных структур, возникающих в процессах диагностики, проектирования, конструирования, ОРУ (организации, руководства, управления), экспертизы и задающих нормы-требования к педагогическому мышлению и деятельности (Рис. 1).

Рисунок 1. Схема процессов, конституирующих методологическую работу в универсуме педагогической деятельности

Так как способ деятельности соотнесен со всем личностным потенциалом, имеющимся у педагога, его знаниями, умениями, интериоризованными средствами деятельности, их система позволяет проектировать и осуществлять актуальные процессы, составляющие универсум педагогической деятельности [4; 5]. Способы мышления и деятельности педагога, выступающие основой развития методологических способностей в процессе их интериори-

зации, являются нормативным содержанием, обеспечивающим воспроизводство и трансляцию системы педагогической деятельности, которые объединяют в себе задачу, знание, действие и средства. Назначение способа мышления и деятельности состоит в двух взаимосвязанных функциях: во-первых, выступает в качестве средства построения актуальной деятельности; во-вторых, является идеальным объектом для трансляции в процессе профессиональной коммуникации передачи / присвоения образцов педагогической деятельности.

Важнейшей характеристикой методологической культуры педагога, с нашей точки зрения, является способность занять определенную типодеятельностную позицию (термин Ю. В. Громыко) [6], предел которой задается вышеуказанными процессами, конституирующими методологическую культуру. Выделение, осознание и занятие определенной позиции в педагогической деятельности позволяет гарантированно осваивать культурные нормы, обеспечивающих ее процессов. Содержание позиций определялось нами на основе синтеза идей Г. П. Щедровицкого (базовые процессы, конституирующие методологическую работу; культурная норма и ее роль в развитии деятельности) [7] и концептуальных положений мыследеятельностной педагогики Ю. В. Громыко, в частности различение типодеятельностных и педагогических позиций, идея антропологической онтологии [8].

Методологическая культура рассматривается нами как эталонный набор качеств личности педагога и особенностей его профессионального мышления и деятельности. Эталонные характеристики высшего уровня развития методологической культуры педагога были обоснованы в процессе теоретического моделирования и представлены содержанием критериально-типологизирующей модели. На следующем этапе исследования нам было необходимо перевести эти гипотетические представления в измеряемые компетенции, что, с нашей точки зрения, позволяет реализовать компетентностный профиль методологической культуры педагога. Конструирование вышеуказанного профиля осуществлялось нами с опорой на идеи и разработки «профиля компетенций» преподавателя высшей школы О. Б. Даутовой, О. Н. Крыловой, А. В. Торховой [9]. Компетентностный профиль состоит из пяти блоков, соответствующих обоснованным нами базовым процессам, конституирующим методологическую культуру в составе диагностики, проектирования, конструирования, ОРУ (организации, руководства, управления) и экспертизы и включает 25 компетенций.

Понятие компетентности выступает по своей сути деятельностной категорией, что позволяет связать его с реализацией типодеятельностных позиций педагога в вышеуказанных процессах: 1 блок – профессиональные компетенции в составе диагностико-исследовательской позиции педагога; 2

блок – профессиональные компетенции в составе проектно-программной позиции педагога; 3 блок – профессиональные компетенции в составе конструкторской позиции педагога; 4 блок – профессиональные компетенции в составе управленческой позиции педагога; 5 блок – профессиональные компетенции в составе экспертной позиции педагога [10].

В эмпирическом исследовании готовности педагогов системы общего среднего образования к реализации типодейятельностных позиций в составе методологической культуры в своей практике приняло участие 80 человек. Был организован он-лайн опрос на странице кафедры педагогики Могилевского государственного университета имени А. А. Кулешова (<https://fppd.msu.by/index.php/kafedry/kafedra-pedagogiki/anketirovanie-pedagogov>), результаты которого представлены в Таблице 1.

Таблица 1. Результаты он-лайн опроса педагогов учреждений общего среднего образования Республики Беларусь

№ п/п	Утверждения	Никогда	Иногда	Почти всегда	Всегда
1	Не начинаю проектировать учебную тему без результатов диагностики	10 чел. 12,5%	29 чел. 36,3%	30 чел. 37,5%	11 чел. 13,8%
2	Прогнозирую барьеры и риски, которые могут возникнуть у обучающихся	4 чел. 5%	11 чел. 13,8%	51 чел. 63,8%	14 чел. 17,5%
3	Самостоятельно разрабатываю методы диагностики и диагностический инструментарий	7 чел. 8,8%	45 чел. 56,3%	26 чел. 32,5%	2 чел. 2,5%
4	Изучаю стартовый уровень развития личностных и метапредметных компетенций обучающихся	3 чел. 3,7%	21 чел. 25,9%	39 чел. 48,1%	15 чел. 18,5%
5	Изучаю стартовый уровень развития предметных компетенций обучающихся	4 чел. 4,9%	15 чел. 18,5%	37 чел. 45,7%	24 чел. 29,6%
6	Выявляю индивидуальные образовательные потребности обучающихся	2 чел. 2,5%	8 чел. 9,9%	34 чел. 42%	36 чел. 44,4%
7	Анализирую возможности своего педагогического опыта для обеспечения индивидуальных образовательных потребностей обучающихся	2 чел. 2,5%	6 чел. 7,4%	36 чел. 44,4%	36 чел. 44,4%
8	Осуществляю педагогическое проектирование с учетом такой комплексной нормы как подход	7 чел. 8,75%	24 чел. 30%	34 чел. 42,5%	15 чел. 18,75%
9	Разрабатываю диагностично выраженные образовательные цели	6 чел. 7,5%	21 чел. 26,25%	35 чел. 43,75%	18 чел. 22,5%
10	Отбираю и конструирую структуры содержания образования с учетом результатов диагностики	5 чел. 6,25%	23 чел. 28,75%	35 чел. 50%	17 чел. 21,25%
11	Выявляю метапредметное и междисциплинарное содержание образования	7 чел. 8,75%	24 чел. 30%	36 чел. 45%	13 чел. 16,25%

12	Готовы разрабатывать и использовать новые технологии	-	33 чел. 41,3%	30 чел. 37,4%	17 чел. 21,3%
13	Владею дидактическим сценированием	16 чел. 20%	25 чел. 31,25%	22 чел. 27,5%	17 чел. 21,25%
14	Признаю систему учебных задач основой организации учебной деятельности	5 чел. 6,25%	18 чел. 22,5%	23 чел. 28,75%	34 чел. 42,5%
15	Конструирую учебные задачи с учетом разных типов образовательных ситуаций	3 чел. 3,7%	22 чел. 27,5%	26 чел. 32,5%	29 чел. 36,3%
16	Конструирую поддерживающую среду на уроке	5 чел. 6,25%	21 чел. 26,25%	44 чел. 55%	10 чел. 12,5%
17	Конструирую образовательную среду как социокультурное пространство опережающего развития обучающихся	7 чел. 8,75%	26 чел. 32,5%	38 чел. 47,5%	9 чел. 11,25%
18	Владею методикой конструирования и педагогического сопровождения индивидуальных траекторий развития обучающихся	13 чел. 16,25%	33 чел. 41,25%	27 чел. 33,75%	7 чел. 8,75%
19	Конструирую систему электронных образовательных ресурсов	18 чел. 22,5%	34 чел. 42,5%	19 чел. 23,75%	9 чел. 11,25%
20	Формирую и развиваю познавательные интересы обучающихся	2 чел. 2,5%	7 чел. 8,75%	34 чел. 42,5%	37 чел. 46,25%
21	Использую методы совместного целеполагания и организации деятельности обучающихся	3 чел. 3,75%	20 чел. 25%	38 чел. 47,5%	19 чел. 23,75%
22	Реализую педагогические позиции консультанта, эксперта, модератора	9 чел. 11,25%	21 чел. (26,5%)	37 чел. 46,25%	13 чел. 16,25%
23	Выбираю и разрабатываю методы, активизирующие обучающихся	4 чел. 5%	12 чел. 15%	38 чел. 47,5%	26 чел. 32,5%
24	Разрабатываю дистанционные средства поддержки самостоятельной познавательной деятельности обучающихся	23 чел. 28,75%	39 чел. 48,75%	10 чел. 12,5%	8 чел. 10%
25	Использую разнообразные источники, методы и средства получения обратной связи	5 чел. 6,25%	16 чел. 20%	36 чел. 45%	23 чел. 28,75%
26	Проектирую образовательный процесс с учетом данных обратной связи	7 чел. 8,75%	16 чел. 20%	31 чел. 38,75%	26 чел. 32,5%
27	Знаю и использую критерии экспертизы образовательных проектов	15 чел. 18,75%	38 чел. 47,5%	21 чел. 26,25%	6 чел. 7,5%
28	Анализирую учебные достижения в области предметных знаний	1 чел. 1,25%	4 чел. 5%	32 чел. 40%	43 чел. 53,75%
29	Анализирую личностные и метапредметные (ключевые) компетенции обучающихся	8 чел. 10%	26 чел. 32,5%	27 чел. 33,75%	19 чел. 23,75%

Утверждения 1-7 характеризуют диагностико-исследовательскую позицию педагога; утверждения 8-13 выступают содержанием проектно-программной позиции в составе методологической культуры педагога; утверждения 14-19 выражают конструкторскую позицию; утверждения 20- 24 характеризуют оргуправленческую позицию педагога; утверждения 25-29 являются содержанием экспертной позиции.

Ограничение объема статьи не позволяет осуществить интерпретацию результатов самооценки готовности и способности педагогов к реализации позиций своей профессиональной деятельности. Однако их визуализация, с нашей точки зрения, является достаточно информативной и позволяет проследить те направления профессиональной деятельности, которые требуют специальной работы в области профессионально-педагогической и методологической культуры.

Таким образом, в функциональном аспекте методологическая культура педагога рассматривается как высокого уровня обобщенное интегральное образование в составе профессионально-педагогической культуры и представляет собой системное личностное образование, выражающее модальность связи педагогического мышления и деятельности, гарантирующее создание, рефлексия и трансляция средств преодоления противоречий педагогической деятельности, что обеспечивает координирование процессов воспроизводства, функционирования и развития в универсуме образования. Функциональные свойства методологической культуры педагога как культуры мышления проявляются в том, что она:

- гарантирует разработку культурно-нормативной системы педагогической и учебной деятельности;
- синтезирует временные модальности деятельности: прошлое, настоящее, будущее посредством новых форм мышления: проектирования, программирования, планирования и др., а также пространственные модальности: сущее, должное, возможное;
- интегрирует знание о процессах производства, воспроизводства и развития системы деятельности;
- гарантирует полипредметное изучение ситуации педагогической/учебной деятельности;
- обеспечивает связь педагогической науки и педагогической практики.

Функциональные свойства методологической культуры педагога в контексте культуры деятельности проявляются в том, что она:

- объединяет компоненты деятельности в целостную систему;
- обеспечивает внутренний механизм развития профессиональной деятельности;
- обеспечивает нормативное регулирование всех видов деятельностных процессов в сфере образования и гарантирует совмещение требований различных типов деятельностей;
- обеспечивает выход во все типы сервисных деятельностей, а также их организацию в общей функциональной системе;
- обеспечивает трансляцию, освоение и авторизацию педагогического опыта;

- позволяет выйти за пределы типовых ситуаций деятельности, реализовать творческий потенциал в созидании новых ценностей, целей, способов и средств педагогической деятельности и мышления.

Функциональные свойства методологической культуры в контексте рефлексивной культуры педагога проявляются в том, что она:

- обеспечивает исследование и критику норм деятельности;
- фиксирует знания о незнании в процессах проектирования и реализации деятельностных ситуаций;
- позволяет осознать противоречия и разрывы образовательной и педагогической деятельностей, обеспечивает средствами для депроблематизации;
- позволяет эффективно использовать результаты рефлексии практической и научной работы для совершенствования образовательного процесса.

Представленные в статье теоретические и эмпирические результаты исследования являются фундаментом для концептуализации проектирования содержательных и процессуальных характеристик развития методологической культуры педагога в системе непрерывного образования. Повышение уровня методологической культуры педагога позволяет, с точки зрения автора, обеспечивать самоопределение педагогов, гарантировать понимание своего места в сложных системах профессионально-педагогической кооперации; осваивать нормативные содержания в системе педагогической деятельности, способствующие ее эффективному функционированию и развитию; нормировать образовательные процессы на диагностической основе, превратить профессиональную деятельность педагога в антропологическую практику; инициировать рост инновационных образовательных практик и способствовать их тиражированию.

Список використаних джерел:

1. Снопкова, Е.И. Методологическая культура педагога: онтологические, когнитивные и логические основания исследования / Е. И. Снопкова // Вестник МГИРО. – №4 (23). – 2015. – С. 24 – 29.
2. Белоусова, А.К. Стиль мышления: Учебное пособие / А.К. Белоусова, В.И. Пищик. – Ростов-на-Дону, 2010. – 152 с.
3. Снопкова, Е. И. Методологическая культура педагога: критериально-типологизирующая модель / Е. И. Снопкова // Актуальные проблемы педагогики и психологии: вызовы XXI века: сборник научных трудов / Под ред. В.А. Шабунинной, А.С. Гильяно, Н.В. Дунаевой, Л.П. Илларионовой. – М.: Издательство Российского государственного социального университета, 2017. – С.4 – 8.

4. Слободчиков, В. И. Деятельность как антропологическая категория (о различении онтологического и гносеологического статуса деятельности) / В. И. Слободчиков // Вопросы философии. – 2001. – №3. – С. 48 – 57.
5. Щедровицкий, Г. П. Программирование научных исследований и разработок / Из архива Г. П. Щедровицкого. Т.1. – М., 1999. – 288 с.
6. Громыко, Ю. В. Педагогические диалоги / История разработки деятельностного содержания образования: Пособие для учителя. – М.: Пушкинский институт, 2001. – 416 с.
7. Щедровицкий, Г. П. Об одном направлении в современной методологии/ Г. П. Щедровицкий// Философия. Наука. Методология/ Редакторы-составители А. А. Пископелль, В. Р. Рокитянский, Л. П. Щедровицкий. – М.: Шк.Культ.Политики. – 1997. – С. 364 – 423.
8. Громыко, Ю. В. Мыследеятельностная педагогика (теоретико-практическое руководство по освоению высших образцов педагогического искусства). – Минск: Технопринт, 2000. – 376 с.
9. Психолого-педагогическая подготовка современного преподавателя вуза на основе реализации компетентностного подхода : монография / ФГБНУ «ИПО ОБ РАО». Под общей редакцией О. Б. Даутовой, А. В. Торховой. – СПб.: Изд-во Политехн. Ун-та СПб, 2014. – 296 с.
10. Снопкова, Е. И. Методологическая культура педагога: междисциплинарные основы и теоретическое содержание : монография / Е. И. Снопкова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2017. – 188 с.

Transliteration of References:

1. Snopkova, E.I. Metodologicheskaya kultura pedagoga: ontologicheskie, kognitivnyie i logicheskie osnovaniya issledovaniya / E. I. Snopkova // Vestnik MGRO. 2015, №4 (23), pp. 24 – 29.
2. Belousova, A.K. Stil myishleniya: Uchebnoe posobie / A.K. Belousova, V.I. Pischik. – Rostov-na-Donu, 2010, 152 p.
3. Snopkova, E. I. Metodologicheskaya kultura pedagoga: kriterialno-tipologiziruyushchaya model / E. I. Snopkova // Aktualnyie problemy pedagogiki i psihologii: vyzovyi XXI veka: sbornik nauchnyih trudov / Pod red. V.A. Shabuninoy, A.S. Gilyano, N.V. Dunaevoy, L.P. Illarionovoy. – M.: Izdatelstvo Rossiyskogo gosudarstvennogo sotsialnogo universiteta, 2017, pp. 4 – 8.
4. Slobodchikov, V. I. Deyatel'nost' kak antropologicheskaya kate'goriya (o razlichenii ontologicheskogo i gnozeologicheskogo statusa deyatel'nosti) / V. I. Slobodchikov // Voprosy filosofii. 2001, №3, pp. 48 – 57.
5. Schedrovitskiy, G. P. Programmirovaniye nauchnyih issledovaniy i razrabotok / Iz arhiva G. P. Schedrovitskogo. T.1. M., 1999, 288 p.
6. Gromyko, Yu. V. Pedagogicheskie dialogi / Istoriya razrabotki deyatel'nostnogo soderzhaniya obrazovaniya: Posobie dlya uchitelya. – M.: Pushkinskiy

- institut, 2001, 416 p.
7. Schedrovitskiy, G. P. Ob odnom napravlenii v sovremennoy metodologii/ G. P. Schedrovitskiy// *Filosofiya. Nauka. Metodologiya/* Redaktoryi-sostaviteli A. A. Piskoppel, V. R. Rokityanskiy, L. P. Schedrovitskiy. – M.: Shk.Kult.Politiki, 199, pp. 364 – 423.
 8. Gromyiko, Yu. V. Myisledeyatelnostnaya pedagogika (teoretiko-prakticheskoe rukovodstvo po osvoeniyu vyisshih obraztsov pedagogicheskogo iskusstva). – Minsk: Tehnoprnt, 2000, 376 p.
 9. Psihologo-pedagogicheskaya podgotovka sovremennogo prepodavatelya vuza na osnove realizatsii kompetentnostnogo podhoda : monografiya / FGBNU «IPO OV RAO». Pod obschey redaktsiey O. B. Dautovoy, A. V. Torhovoy. – SPb.: Izd-vo Politehn. Un-ta SPb, 2014, 296 p.
 10. Snopkova, E. I. Metodologicheskaya kultura pedagoga: mezhdistsiplinarnyie osnovy i teoreticheskoe soderzhanie : monografiya / E. I. Snopkova. – Mogilev : MGU imeni A. A. Kuleshova, 2017, 188 p.

Methodological culture of the teacher: theoretical and empirical results of the research.

SNOPKOVA Elena, Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, The head of the Chair of Pedagogy, Mogilev State University named after A.A. Kuleshov, Mogilev, The Republic of Belarus
E-mail: elenasnopkova@mail.ru

ТРОЯН О.І.,

кандидат медичних наук,
доцент кафедри нейрохірургії
НМУ ім. О.О.Богомольця,
м. Київ, Україна

МАРУЩЕНКО М.О.,

кандидат медичних наук,
доцент кафедри нейрохірургії
НМУ ім. О.О.Богомольця,
м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ-НЕЙРОХІРУРГІВ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано сучасний стан підготовки лікарів-нейрохірургів згідно концепції неперервної освіти впродовж життя. Відзначено необхідність опанування лікарем на етапі навчання базовими професійними компетентностями: професіоналізм, комунікативні та міжособистісні якості, практичні навички, базові теоретичні знання, етичне ставлення до пацієнтів тощо. Наголошено на необхідності використання у навчанні як академічної, формальної освіти, так і неформальної, а також елементів інформальної освіти. Проаналізовано переваги та недоліки загальноприйнятих навчальних моделей, які можуть застосовуватися при підготовці лікаря-нейрохірурга: модель конструктивізму, «будівельних лісів», «піраміда Міллера» і когнітивного учнівства. Наголошено на тому, що процес підготовки лікаря-нейрохірурга на засадах загальноєвропейських та світових стандартів є складним, багаторівневим процесом, який потребує постійного удосконалення та базується на принципах неперервного навчання і розвитку пацієнтоцентричного клінічного мислення. Урахування цих принципів при навчанні лікарів дасть можливість підвищити якість надання нейрохірургічної допомоги, що є надзвичайно актуальною проблемою сучасної системи охорони здоров'я України.

Ключові слова: підготовка лікарів-нейрохірургів, компетентності, неперервне навчання, навчальна модель.

В статье проанализировано современное состояние подготовки врачей-нейрохирургов в соответствии с концепцией непрерывного образования в течении жизни. Отмечена необходимость освоения врачом на этапе обучения базовыми профессиональными компетенциями: профессионализм, коммуникативные и межличностные качества, практические навыки, базовые теоретические знания, этическое отношение к пациентам и т.д. Отмечена необходимость использования в обучении как академической формы образования, формального образования, так и неформальной, а также элементов информального образования. Проанализированы преимущества и недостатки общепринятых учебных моделей, которые могут применяться при подготовке врача-нейрохирурга: модель конструктивизма, «строительных лесов», «пирамида Миллера» и когнитивного ученичества. Отмечено, что процесс подготовки врача-нейрохирурга на основе общеевропейских и мировых стандартов является сложным, многоуровневым процессом, который требует постоянного совершенствования и базируется на принципах непрерывного обучения и развития пациентоцентрического клинического мышления. Учет этих принципов при обучении врачей позволит повысить качество оказания нейрохирургической помощи, что является чрезвычайно актуальной проблемой современной системы здравоохранения Украины.

Ключевые слова: подготовка врачей-нейрохирургов, компетентности, непрерывное обучение, учебная модель.

In the article the current state of the training of neurosurgeons according to the concept of lifelong learning throughout life was analyzed. The necessity of mastering the doctor at the stage of training by the basic professional competencies is noted: professionalism, communicative and interpersonal qualities, practical skills, basic theoretical knowledge, ethical attitude to patients etc. The necessity of using as an academic, formal and informal education as well as elements of informational education is emphasized. The advantages and disadvantages of commonly accepted educational models that can be used in the preparation of a neurosurgeon are analyzed: the model of constructionism, "scaffolding", "Miller's pyramid" and cognitive apprenticeship. It is emphasized that the process of training of neurosurgeons on the basis of European and world standards is a complex, multilevel process that requires continuous improvement

and is based on the principles of continuous training and development of patient-centered clinical thinking. Taking these principles into account in the training of doctors will improve the quality of neurosurgical care, which is an extremely actual problem of the modern Ukrainian health system.

Key words: *training of neurosurgeons, competence, continuous education, educational model.*

Вступ. Проблема удосконалення критеріїв оцінки якості підготовки лікарів, яка актуалізувалася нині в Україні, пов'язана зі значними соціально-економічними змінами у суспільстві та у системі охорони здоров'я зокрема [2,3]. Питанню підвищення якості підготовки лікарів приділяється значна увага і в інших країнах світу [4-6]. Так, одним із прикладів організації системи контролю за якістю підготовки лікарів є діяльність Ради з акредитації вищої медичної освіти (ACGME) у США, до завдань якої входить розробка критеріїв ефективності підготовки лікарів різних фахів згідно з основними компетенціями: професіоналізм, комунікативні та міжособистісні якості, практичні навички та їх постійне удосконалення, базові теоретичні знання, ставлення до пацієнтів тощо [6,7]. Світова тенденція щодо перегляду стандартів контролю за якістю підготовки лікарів зумовила появу нових підходів щодо цієї проблеми, зокрема, збільшення часу на клінічну підготовку, перегляд системи оцінювання професійних компетенцій із посиленням ролі досвідченого наставника-учителя у підготовці майбутнього фахівця та ін. І хоч за даними літератури погляди на стандарти підготовки лікарів у різних країнах значно відрізняються, автори однак у необхідності підтримки на державному рівні концепції безперервного професійного розвитку практичних лікарів [4,8].

Метою нашої роботи було проаналізувати сучасні світові напрямки підготовки лікаря-нейрохірурга у контексті запровадження новітніх засобів навчання у систему безперервної освіти дорослих.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційна формальна (загальноприйнята, визнана на державному рівні) нейрохірургічна освіта як в Україні так і за кордоном здійснюється досвідченими нейрохірургами в академічних медичних навчальних закладах. Здебільшого, ці нейрохірурги навчають і виховують власним прикладом, який базується на багаторічному клінічному досвіді. Але формальна освіта, як правило, не може забезпечити опанування усіма нейрохірургічними технологіями, які дуже швидко удосконалюються в умовах збільшення кількості знань та сучасних викликів. Тому, в підготовці сучасного нейрохірурга вагому роль має відігравати, окрім академічної, формальної освіти, також неформальна освіта, а також елементи інформальної освіти [1,2].

Відомо, що так звана неформальна освіта може бути спланованою самим фахівцем або навчальним закладом, що забезпечує надання освітніх послуг і є доповненням та / або альтернативою формальній освіті у безперервному навчанні лікаря впродовж життя. Прикладом неформальної освіти для лікарів-нейрохірургів можуть бути цикли тематичного удосконалення, короткотривалі навчальні лекційні та практичні фахові курси чи тренінги та ін. І хоча неформальна освіта відбувається у рамках освітніх кваліфікаційних програм, вона більш мобільна і може реально сприяти підвищенню рівня компетентностей у практичних лікарів. Чудові результати у міждисциплінарній комунікації дають різноманітні онлайн-курси, вебінари та інші форми дистанційного навчання. Важливою складовою безперервної фахової освіти для дорослих є професійні стажування на робочому місці, а також у профільних відділеннях як у медичних закладах своєї країни, так і за кордоном [1].

Важливим доповненням до удосконалення професійних компетентностей є використання лікарем елементів інформальної освіти, спрямованість якої визначається здобувачем самостійно. Прикладами інформальної освіти може слугувати самопідготовка, самонавчання, самоудосконалення лікаря-нейрохірурга, як вагової складової професійної підготовки.

Незважаючи на величезне різноманіття освітніх методик підготовки лікарів-нейрохірургів у різних країнах, існують кілька універсальних, загальноприйнятих підходів до підготовки фахівців, елементи яких використовуються і в Україні [2-4,6,7].

Навчання лікаря-резидента передбачає опанування 3-ма складовими: знання, навички і можливість працювати в команді. У літературі описана ціла низка моделей навчання, зокрема, базових чотири, які є особливо актуальними для нейрохірургічної освіти: модель конструктивізму, «будівельних лісів», «піраміда Міллера» і когнітивного учнівства [6].

Конструктивістська точка зору, в якій навчання є процесом побудови нових знань на основі базових, вже відомих для молодого лікаря знань є, на думку авторів, найбільш актуальною для нейрохірургічної освіти. Наприклад, коли нейрохірург бачить пацієнта з новим процесом хвороби або чує лекцію про цю хворобу, він порівнює це з тим, що вже йому відомо, розмірковує про відмінності (проводить диференційну діагностику). Це може бути представлено емпіричною моделлю (схемою Колбі) – учень (студент, резидент) отримує конкретний досвід при спостереженні нової процедури, переосмислює побачене (шляхом переосмислення учень формулює абстрактні поняття і робить відповідні узагальнення (починає виконувати процедуру під безпосереднім наглядом). Потім учень застосовує нові навички у нових клінічних ситуаціях (напр., виконує цю процедуру і аналогічні процедури зі зменшенням рівня нагляду, а потім самостійно), що забезпечує конкретний досвід, і цикл триває,

оскільки учень з часом сам стає учителем і навчає інших [6].

Термін «будівельні ліси» («scaffolding») відображає освітню модель, яка базується на тому, що кожна нова інформація є частиною цілого, при цьому наставник-куратор підтримує резидента, поетапно підводячи до правильного рішення. Навчання згідно з цією моделлю включає в організацію навчальних програм конкретні завдання для самостійного опрацювання, тематичні лекції, і планові навчання в клініці і операційній і очікуваний результат підготовки молодого фахівця. Ймовірно, найкращим прикладом цієї системи є Базова навчальна програма, розроблена освітніми і науковими лідерами в конкретній галузі, спрямована на створення «основної навчальної програми» для резидентів [6].

Третя модель навчання, так звана піраміда Міллера, яка передбачає кілька рівнів підготовки. Так, лікарі- резиденти 1-го та 2-го років навчання отримують фактичні знання у якості передумови для майбутнього досвіду, це перший рівень піраміди, який умовно можна назвати «*знає*». У системі підготовки лікаря-нейрохірурга це передбачає отримання ґрунтовних знань з нейроанатомії, нейрофізіології, топічної діагностики, які перевіряються шляхом проведення усних та письмових екзаменів тощо. Наступний рівень даної піраміди можна умовно назвати «*знаю як*», проходження якого передбачає здатність учня (резидента середнього рівня) використовувати наявні у нього знання при діагностиці та лікуванні конкретного пацієнта. Резидент останнього року навчання має бути на рівні «*показує як*», тобто усі набуті знання та навички він має застосовувати у конкретних ситуаціях, виконуючи маніпуляції самостійно, під незначним контролем учителя-наставника. І, нарешті, найвищий рівень піраміди Міллера є етап «*робить*», який відповідає практикуючому нейрохірургу, який є незалежним у своїх діях і не потребує подальшого нагляду. До традиційної схеми Міллера додається додаткова складова «*робить краще*» етап, в якому практикуючий лікар набуває подальшого досвіду, освоює інноваційні технології, бере участь у дослідженнях, вчиться «впродовж життя», виводячи свою галузь на передові позиції [6].

Нарешті, є поняття моделі когнітивного учнівства. Згідно з цією моделлю новачок взаємодіє із більш досвідченими колегами, виконуючи поставлене завдання або вирішує проблему. Модель включає в себе елементи демонстрації процесу мислення, підтримки резидента наставником (використання методу «будівельних лісів») самоаналіз і самооцінку, вербалізацію результатів, а також формування і тестування власної теорії. Основний акцент у даній методиці ставиться на осмисленні та переосмисленні набутого досвіду, компетентностей [6].

Які б педагогічні підходи до підготовки лікарів-нейрохірургів ми не застосовували, оцінка їх професійної підготовки має базуватися на оцінці їх

професійних компетентностей. На кожному рівні навчання має здійснюватися об'єктивна оцінка отриманих навичок, оскільки підготовка лікаря-нейрохірурга включає в себе не лише професійні компетентності (робота в операційній, невідкладна допомога, робота у палатах із пацієнтом), але і відпрацювання комунікативних, командних, організаційних, етико-деонтологічних складових діяльності тощо.

Ефективний метод оцінки компетентностей лікаря-резидента має відповідати меті контролю та оцінки (тобто перевіряти необхідну компетенцію), бути економічно вигідним та зрозумілим широкому загалу лікарів, бути максимально об'єктивним, надійним і валідним. Наприклад, прогностична валідність застосування тієї чи іншої методики підготовки лікаря-нейрохірурга може бути підтверджена практичними результатами роботи лікаря-нейрохірурга (коректна діагностика захворювань та безпечне, висококваліфіковане оперативне втручання). Подальший професійний ріст, тобто більш високі стандарти валідності можуть підтверджуватися у рамках періодичних професійних зустрічей молодого фахівця та куратора в подальшому, проходження різних типів іспитів та сертифікаційних випробувань

Контрольовані, міжособистісні наставництва, розроблені в рамках прямого навчання, роботи в операційній є ключовим компонентом підготовки лікаря-нейрохірурга, адже реформування медичної освіти та медичної галузі в цілому ставить за кінцеву мету підготовку висококваліфікованого фахівця за найкоротший термін, який зможе виконувати нейрохірургічні втручання на високому рівні, що дає можливість прогнозувати мінімальний рівень ускладнень у пацієнтів та забезпечить максимально короткий період їх перебування у стаціонарі. Які ж методи навчання допоможуть підготувати такого конкурентоспроможного фахівця ?

Серед лікарів-викладачів досить популярною є методика навчання «чат-стимульованого відгуку» «chart-stimulated recall», який є поєднанням процесу навчання та оцінювання, коли лікар-резидент оглядає пацієнта самостійно, аналізує хід операцій чи маніпуляцій і в подальшому обговорює результати своїх роздумів, спостережень із керівником, який наприкінці даної дискусії оцінює резидента. Такі аналітичні звіти за результатами ведення пацієнтів є сенс повторювати двічі або тричі на рік, що дасть можливість керівнику простежити професійний ріст резидента та оцінити його, а самому резиденту побачити удосконалення своїх власних навичок, порівняти рівень знань на початку та наприкінці навчання. Варіантом даної методики є сумісна робота резидента та керівника з пацієнтом та в операційній, під час якої керівник проводить оцінку навичок лікаря-початківця [7,8].

Однак вищезазначені методики безпосереднього контролю та зворотно-го зв'язку є традиційними методиками підготовки лікарів і є доволі суб'єктив-

ними. На думку низки провідних фахівців-нейрохірургів об'єктивізувати набуті компетентності у нейрохірургів-початківців дозволяють такі комплексні тести як: Об'єктивна структурована оцінка практичних навичок (OSATS) [6], Об'єктивний структурований клінічний іспит (OSCE) [6], Глобальна рейтингова шкала хірургічних навичок та інші. Найчастіше при підготовці нейрохірургів використовують іспит –OSATS, при якому за 5-бальною системою оцінюють основні професійні компетентності: навички роботи з різними тканинами (шкірою, кісткою, мозковою речовиною, судинами тощо), час виконання процедур і мануальні навички, робота з хірургічними інструментами, знання ходу операції, маніпуляції тощо. Одним із варіантів навчання є відео OSATS - відеозапис маніпуляцій, які проводить лікар-резидент на камеру, яка вмонтована в інтраопераційний мікроскоп чи знаходиться в операційній з подальшим детальним аналізом куратором помилок та оцінкою на основі побаченого рівня підготовки резидента. Незважаючи на ефективність даної методики, даний вид оцінювання потребує обладнання для відеофіксації, додаткового часу для аналізу та оцінювання резидентів, що є певним недоліком [6].

Однією із найбільш популярних складових підготовки лікарів-нейрохірургів є також робота у стимуляційних центрах, де за допомогою віртуальних програм та стимуляторів-тренажерів можна відпрацювати основні етапи хірургічних втручань та маніпуляцій, покращити знання з клінічної анатомії [7].

Обговорення та висновки. Таким чином, процес підготовки лікаря-нейрохірурга на засадах загальноєвропейських та світових стандартів є складним, багаторівневим процесом, який потребує постійного удосконалення [8,9]. Одним із найважливіших складових підготовки фахівців-нейрохірургів є визначення базового набору знань, які необхідні для безпечної нейрохірургічної практики лікарями-нейрохірургами. У низці країн розроблені базові навчальні плани підготовки резидентів-нейрохірургів, згідно з яким здійснюється навчання та оцінка рівня необхідних компетентностей двічі на рік у визначних професійною асоціацією університетських навчальних центрах. Але методи оволодіння професійними компетентностями і методи оцінки їх рівня за даними літератури суттєво відрізняються. Навчання резидента-нейрохірурга пов'язане із надзвичайно щільним графіком роботи (клініка, відділення інтенсивної терапії, обхід палат, велика кількість пацієнтів та часті чергування), в умовах якого не вистачає часу на самопідготовку, професійне спілкування із старшими колегами-кураторами, обговорення складних випадків та аналіз помилок, відпрацювання навичок на симуляторах тощо. Оцінка підготовки лікаря-нейрохірурга зазвичай базується на результатах клінічної діяльності, професійної поведінки, практичних навичок і кількості виконаних самостійно маніпуляцій та операцій. Слід враховувати, що в сучасних умовах на нейрохірурга покладається відповідальність як на лідера мультидисциплі-

нарної команди: саме лікар-нейрохірург має організовувати та скеровувати підготовку медичних сестер, молодшого медичного персоналу, студентів, резидентів та менш досвідчених колег. Удосконалення системи підготовки нейрохірургів, яка має базуватися на принципах безперервного навчання та розвитку пацієнтоцентричного клінічного мислення дасть можливість підвищити якість надання нейрохірургічної допомоги, що є надзвичайно актуальною проблемою сучасної системи охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вищу освіту» / [Електронний ресурс]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (15.10/14).
2. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / Авт.: В.М.Захарченко, В.І.Луговий, Ю.М.Рашкевич, Ж.В.Таланова / За ред. В.Г.Кременя. – К.: ДП «НВЦ» «Пріоритети», 2014. – 120 с.
3. Bernat JL: Restoring medical professionalism. *Neurology* 2012; 79:820–827 Crossref, Medline
4. Gearhart SL, Wang MH, Gilson MM, Chen B, Kern DE. Teaching and assessing technical proficiency in surgical subspecialty fellowships. *J Surg Educ.* 2012; 69:521–528 Crossref, Medline
5. International Standard Classification of Education ISCED 2011/UNESCO
6. Jensen RL, Alzhrani, G, Kestle GRW, Brockmeyer DL, Douglas L, Lamb SM, Couldwell WT. Neurosurgeon as educator: a review of principles of adult education and assessment applied to neurosurgery. *Journal of Neurosurgery.* 2017; 127(4): 949-957 DOI: 10.3171/2017.3.JNS17242.
7. Kirkman MA, Ahmed M, Albert AF, Wilson MH, Nandi D, Sevdalis N: The use of simulation in neurosurgical education and training. A systematic review. *J Neurosurg* 2014; 121:228–246, 2014 Link
8. Reframing Medical Education to Support Professional Identity Formation / R. Cruess, S. Cruess, D. Boudreau, L. Snell [at all] // *Acad Med* – Nov. 2014 - Volume 89 - Issue 11 - p 1446–1451.
9. Tuning education structures in Europe, TUNING. [Electronic resource] – URL: www.unideusto.org/tuningeu.

Transliteration of References:

1. Law of Ukraine «On Higher Education» / [the e-resource]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (15.10 / 14).
2. Develop educational programs. Guidelines / Ed .: V.M.Zaharchenko, V.I.Luhovyy, Yu.M.Rashkevych, Zh.V.Talanova / Ed. V. Kremen. - K .: SE «SPC» «Priorities», 2014. - 120 p.
3. Bernat JL: Restoring medical professionalism. *Neurology* 2012; 79:820–827

- Crossref, Medline
4. Gearhart SL, Wang MH, Gilson MM, Chen B, Kern DE: Teaching and assessing technical proficiency in surgical subspecialty fellowships. J Surg Educ. 2012; 69:521–528 Crossref, Medline
 5. International Standard Classification of Education ISCED 2011/UNESCO
 6. Jensen RL., Alzhrani, G, Kestle GRW, Brockmeyer DL, Douglas L, Lamb SM, Couldwell WT. Neurosurgeon as educator: a review of principles of adult education and assessment applied to neurosurgery. Journal of Neurosurgery. 2017; 127(4): 949-957 DOI: 10.3171/2017.3.JNS17242.
 7. Kirkman MA, Ahmed M, Albert AF, Wilson MH, Nandi D, Sevdalis N: The use of simulation in neurosurgical education and training. A systematic review. J Neurosurg 2014; 121:228–246, 2014 Link
 8. Reframing Medical Education to Support Professional Identity Formation / R. Cruess, S. Cruess, D. Boudreau, L. Snell [at all] //Acad Med – Nov. 2014 - Volume 89 - Issue 11 - p 1446–1451.
 9. Tuning education structures in Europe, TUNING. [Electronic resource] – URL: www.unideusto.org/tuningeu.

Modern principles for preparing nursery medicines in the conditions for the application of European standards of higher education in Ukraine.

TROIAN Olexandr, MD., PhD, Department of Neurosurgery, Bogomolets Natinal Medical University; Kyiv, Ukraine

E-mail: olexandrtr@gmail.com

MARUSHCHENKO Myroslava, MD., PhD, Department of Neurosurgery, Bogomolets Natinal Medical University; Kyiv, Ukraine

E-mail: miroslavam2006@ukr.net

ФОМЕНКО Т.М.,

викладач кафедри іноземних мов,
Сумський національний
аграрний університет
м. Суми, Україна

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГРАРІЇВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВИХ І ДІЛОВИХ ІГОР

У статті охарактеризовано дидактичні можливості рольових і ділових ігор для формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв. У результаті дослідження встановлено, що використання рольових і ділових ігор сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, підвищенню мотивації до опанування соціокультурної компетентності.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, майбутні аграрії, пізнавальна діяльність, рольові та ділові ігри.

В статье охарактеризованы дидактические возможности ролевых и деловых игр для формирования социокультурной компетентности будущих аграриев. В результате исследования установлено, что использование ролевых и деловых игр способствует активизации познавательной деятельности студентов, повышению мотивации к освоению социокультурной компетентности.

Ключевые слова: социокультурная компетентность, будущие аграрии, познавательная деятельность, ролевые и деловые игры.

The article describes the didactic capabilities of role play and business games for the formation of future agrarians' sociocultural competence. As a research result it is underlined that the use of role play and business games promotes the activation of cognitive activity of students, increasing motivation to master sociocultural competence. The use of role play and business games in the process of forming future agrarians' sociocultural competence contributes to the development of value orientations and personal qualities, without which there can't be successful intercultural communication, socialization and adaptation of youth in changing sociocultural conditions. The

organization of game activity contributes to the assimilation of socio-cultural experience, the bases of verbal and non-verbal communication, norms and rules of intercultural behavior, standards of business communication in various situations.

Key words: *sociocultural competence, future agrarians, cognitive activity, role play and business games.*

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів вищої аграрної освіти є орієнтація на міжнародні стандарти, відповідно до яких майбутній аграрій повинен бути компетентним, мати ціннісні орієнтації, необхідні для здійснення соціокультурної взаємодії. З огляду на це, виникає необхідність у професійній підготовці майбутніх аграріїв цілеспрямованого формування соціокультурної компетентності. На наш погляд, підвищенню ефективності формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв сприяє використання рольових і ділових ігор.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемою формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців різних напрямів займалися О. Жежера (курсанти вищих військових навчальних закладів), О. Квасник (майбутні фахівці інженерно-технічного напрямку), П. Сулейманова (студенти багатонаціонального регіону), О. Усик (студенти філологічних спеціальностей) [5] та ін. Дослідники Н. Білоцерківська, І. Закір'янова, Т. Колодько, С. Шехавцова розглядали процес формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів.

Окремі питання навчання студентів аграрних ВНЗ репрезентовано в студіях Н. Зуєнко, Н. Костриці, О. Кунашенко, І. Ляшенко, Н. Островської [3], Ю. Ніколасенко, С. Штангей, Д. Щепової та ін.

Проблему активізації навчання на різних етапах розвитку вищої школи розглядали психологи й педагоги, зокрема: Ю. Бабанський [1], Д. Ельконін [9], А. Маклаков [2], С. Рубінштейн [4], Т. Шамова [7], Г. Щукіна [8] та ін. Проте питання використання рольових і ділових ігор у процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв не було до цього часу предметом окремого дослідження.

Мета статті – проаналізувати засади використання рольових і ділових ігор у процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність розв'язання проблеми формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв значно залежить від змісту їхньої професійної підготовки. В контексті вирішення цієї проблеми особливого значення набувають гуманітарні дисципліни. Безперечно, вивчення гуманітарних дисциплін в аграрних вишах є невід'ємною складовою підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності.

Поступове зростання зв'язків зі світом праці, розвиток соціального діалогу та міжособистісного спілкування у професійній діяльності аграріїв істотно впливає на значення гуманітарних знань у процесі професійної підготовки. Саме вивчення гуманітарних дисциплін передбачає формування наукового світогляду, ціннісних орієнтацій, професійних якостей, оволодіння комунікативними вміннями тощо.

Так, виникає необхідність оптимізації змісту та структури дисциплін гуманітарного циклу для посилення розвиваючого соціокультурного потенціалу. Безперечно, зміст навчання має відповідати інтересам і професійним потребам майбутніх аграріїв. Інформативність навчального процесу, тобто насиченість новим, невідомим, притягує й акцентує увагу студентів, спонукає до вивчення пропонованої теми, оволодіння новими способами та прийомами діяльності.

Не викликає сумніву, що соціокультурна компетентність передбачає усвідомлення майбутніми аграріями необхідності діяльності, наявність стійкої пізнавальної потреби, прагнення до творчого застосування знань. Лише усвідомлена, вмотивована, активна навчально-пізнавальна діяльність сприяє формуванню соціокультурної компетентності [6].

Безперечно, щоб цілеспрямовано розвивати активність і зацікавленість майбутніх аграріїв у формуванні соціокультурної компетентності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, потрібно використовувати найбільш результативні прийоми організації навчальної діяльності; створювати умови не лише для розвитку навчального інтересу, але й творчої активності майбутніх фахівців.

Як стверджує Г. Щукіна [8], розвитку пізнавального інтересу студентів сприяє: по-перше, відбір змісту навчального матеріалу – знайомство студентів із новими фактами; наведення нових порівнянь; застосування нових форм діяльності, нових способів вирішення завдань; актуалізація значущості знань для майбутньої професійної діяльності; по-друге, організація навчальної діяльності – самостійна робота, пов'язана із набуттям нових способів пізнавальної діяльності; організація проблемної ситуації; дослідницький підхід; творча робота (повідомлення та доповіді); по-третє, стосунки, які складаються в навчальному процесі між студентами, а також між ними й викладачем, – позитивний емоційний фон навчального процесу.

Забезпечення пізнавальної активності майбутніх фахівців є одним із важливих складників активізації їхньої навчальної діяльності. Лише вмотивована навчальна діяльність є важливою умовою формування майбутньої професійної діяльності, оскільки сукупність потреб і мотивів, а також цілеспрямованість діяльності майбутнього фахівця визначає зміст його навчально-пізнавальної роботи [3].

Отже, соціокультурна компетентність передбачає усвідомлення майбутніми аграріями необхідності діяльності, наявність стійкої пізнавальної потреби, прагнення до творчого застосування знань.

Особлива роль при формуванні соціокультурної компетентності майбутнього аграрія належить педагогічному стимулюванню. Викладачі гуманітарних дисциплін мають стимулювати діяльність майбутніх аграріїв, щоб останні прийняли цілі навчання, могли оцінити значущість цих цілей для себе особисто, а також мали можливість їх досягати й включатися в активну діяльність по досягненні намічених цілей. Так, під час формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін доцільно враховувати: усвідомлення мети діяльності; прагнення до успіху при вирішенні соціокультурних проблемних ситуацій; рівень пізнавальних інтересів, потреб і прагнень; прагнення до пошуку додаткової соціокультурної інформації; прагнення до комунікації; прагнення до творчих досягнень; генерування нових соціокультурних знань.

Для формування мотивації майбутніх аграріїв до опанування соціокультурної компетентності доцільно застосовувати такі комунікативні вправи професійного спрямування, як *рольові й ділові ігри*, що сприяють не лише реалізації професійних завдань майбутніх аграріїв на основі активізації їхніх мовленнєвих умінь і навичок, але й засвоєнню соціокультурних реалій ділової сфери.

У межах нашого дослідження всі навчальні матеріали гуманітарних дисциплін у аграрних ВНЗ повинні забезпечувати залучення студентів до активної пізнавальної діяльності, мають викликати в них прагнення й бажання здійснювати цю діяльність. Дослідниця Т. Шамова виокремлює три групи чинників, що створюють основу для активізації пізнавальної діяльності студентів: навчальний зміст; методи й прийоми навчання; форми організації навчання [7, с. 74]. Учена вважає, що ці зовнішні стимули впливають на пізнавальну активність через її внутрішні джерела.

Спираючись на основні положення педагогічних праць дослідників (Н. Островської, О. Усик, Т. Шамової, Г. Щукіної та ін.), визначимо основні напрями стимулювання мотивів, потреб, інтересу до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх аграріїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: забезпечення професійного спрямування змісту гуманітарних дисциплін; збільшення частки колективної та самостійної роботи майбутніх аграріїв; удосконалення різноманітних форм, методів, прийомів, засобів навчання; надання переваги нетрадиційним формам організації занять; створення позитивної атмосфери в процесі навчальної діяльності.

Серед методів стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності Ю. Бабанський виокремлює методи формування пізнавальних інтересів

[1]. Методи формування пізнавального інтересу – це, перш за все, методи активізації навчально-пізнавальної діяльності. Такі методи забезпечують найважливіші функції регулювання навчальної діяльності майбутніх аграріїв, їх пізнавальної, вольової та емоційної активізації. Так, найефективнішими методами формування пізнавального інтересу майбутніх аграріїв (відповідно до Ю. Бабанського [1], А. Маклакова [2], С. Рубінштейна [4], Г. Щукіної [8] та ін.) є: рольові та ділові ігри, метод створення ситуації новизни навчального матеріалу, метод опори на здобутий життєвий досвід тощо.

Так, для стимулювання майбутніх аграріїв до опанування соціокультурної компетентності й мотивації їхньої соціокультурної взаємодії доцільним є застосування рольових й ділових ігор, які є видом комунікативних вправ професійного спрямування, сприяють не лише реалізації професійних завдань майбутніх аграріїв на основі активізації їхніх мовленнєвих умінь і навичок, але й засвоєнню соціокультурних реалій ділової сфери.

Виділяють чотири функції гри: засіб розвитку мотиваційно-потребісної сфери, засіб пізнання, засіб розвитку розумових дій і засіб розвитку довільної поведінки [9]. Беручи участь у рольовій грі, студенти отримують можливість застосувати свої знання в реальному житті. Гра є природною формою активності, унікальним механізмом акумуляції та передачі людиною набутого досвіду. Перевага рольових ігор полягає в тому, що в даних типах вправ мовленнєва діяльність розглядається в соціальному контексті, тобто враховується тема розмови, стосунки між партнерами по спілкуванню тощо, що сприяє наближенню навчання до реального життя. Саме в грі студенти засвоюють норми поведінки.

Рольова гра, що охоплює проблемні питання й тим самим зачіпає особистісні інтереси студентів, спонукає їх до висловлювання власної думки. Гра завжди передбачає прийняття рішення – як вчинити, що сказати, як відреагувати. Це загострює розумову діяльність студентів. Таким чином, використання рольової гри з урахуванням вищеназваних ознак сприяє активізації навчальної діяльності студентів у процесі формування соціокультурної компетентності.

В ході рольових ігор майбутні аграрії моделюють ситуації професійної діяльності та спілкування. В навчальній рольовій грі ставляться й вирішуються проблеми, що імітують реальність. При цьому поєднуються два принципи навчання: принцип моделювання майбутньої професійної діяльності та принцип проблемності.

Так, наприклад, на заняттях дисципліни «Іноземна мова» при вивченні теми «Подорожування» доцільним є застосовування вправи «Знайомство в аеропорту», виконуючи яку майбутні аграрії вчать взаємодіяти з представниками конкретних культур у ситуаціях, наближених до реальних.

Рольова гра «Знайомство в аеропорту»

Ситуація: В аеропорт прилітає літак, що доставив гостей-представників різних культур. У залі очікування їх зустрічають земляки.

Завдання 1: Продемонструвати ритуал вітання, дотримуючись правил мовленнєвого етикету.

Завдання 2: Продемонструвати ритуал вітання, використовуючи лише мову міміки, жестів і поз.

Потім ситуація обговорюється. Питання інтерпретації культурних відмінностей є обов'язковим етапом обговорення. В результаті обговорення студенти усвідомлюють культурні відмінності в комунікативній поведінці людей. Таким чином реалізується активність кожного та вміння слухати, демонструються відмінності в комунікативній поведінці через прояв невербальних засобів спілкування. Це дозволяє знизити кількість помилкових атрибуцій і краще зрозуміти поведінку представників іншої культури.

На наш погляд, використання рольових ігор є доцільним при організації роботи майбутніх аграріїв для формування в них умінь долати психологічні бар'єри в міжкультурному спілкуванні. Спрямованість на афективно-емоційну сферу студентів в організації їхньої ігрової навчальної діяльності забезпечує засвоєння соціокультурного, ціннісно-орієнтаційного досвіду через переживання (розвиток уміння оцінювати ситуацію). Ігрові форми роботи сприяли створенню позитивного фону на занятті, зняттю психологічних бар'єрів, зниженню емоційного навантаження. «Проживаючи» соціально-модельовані ситуації, майбутній аграрій усвідомлює себе як особистість, як суб'єкт діяльності, усвідомлює свої соціальні орієнтації та цінності, формує соціально-моральну самооцінку, міжкультурну емпатію й толерантність.

Зазначимо, що специфіка використання рольових ігор при формуванні соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв полягає в організації ігрової, соціально розвиваючої діяльності в умовних соціально-модельованих, проблемних ситуаціях, спрямованих на відтворення та засвоєння соціокультурного, ціннісно-орієнтаційного досвіду, сформованого в соціально закріплених способах здійснення дій.

Щодо іншого виду дидактичних ігор – ділових ігор – слід зазначити, що їхня особливість полягає в тому, що в процесі таких ігор майбутні аграрії розширюють свій словниковий запас професійної термінології, знайомляться з формами формальних і неформальних стосунків; засвоюють основи вербальної й невербальної комунікації, норми та правила міжкультурної поведінки; вчаться засвоювати стандарти ділового спілкування в різноманітних ситуаціях.

На практичних заняттях з дисципліни **«Українська мова (за професійним спрямуванням)»** при вивченні тем **«Культура мовлення фахівця-аграрія»**, **«Ділове телефонне спілкування»**, **«Наради»** проводяться ділові ігри в парах, у

малих групах. Потім результати роботи аналізуються всією групою студентів.

Наведемо приклад ділових ігор.

Ділова гра 1. «Запрошення на День поля»

Завдання: Ви – директор компанії «Лімагрейн Україна». Вам необхідно зателефонувати та запросити на День поля «Лімагрейн Україна» директора компанії «Лімагрейн Туреччина».

Ділова гра 2. «Сезонні роботи агронома».

Завдання: Уявіть, що Ви – директор агропідприємства. Ви плануєте сіво-зміну угідь. Обговоріть це питання з головним агрономом. Спробуйте змоделювати ситуацію спілкування, використовуючи тільки невербальні засоби комунікації. Поміркуйте, чи досягли Ви як учасник спілкування своєї мети.

Ділова гра 3. «Нарада».

Завдання: Уявіть, що Ви – головний агроном. Вам потрібно перервати нараду і на декілька хвилин залишити своїх підлеглих. Доберіть декілька етикетних мовленнєвих формул, якими Ви могли б скористатися в такій ситуації.

На прикладі даних ділових ігор майбутні аграрії відпрацьовують навички мовленнєвого етикету, використовуючи фахову лексику, а також застосовуючи засоби невербального спілкування.

Вивчаючи теми «Сільське господарство в Україні», «Моя майбутня професія» на практичних заняттях з дисципліни «Іноземна мова», студенти в ділових іграх відпрацьовують ті ж самі навички.

Наведемо приклад ділових ігор.

Ситуація 1: Ваш іноземний партнер вперше приїжджає в Україну і хоче більше дізнатись про кліматичні умови та особливості вирощування сільсько-господарських культур у вашому регіоні. Ви повинні організувати спеціальну програму для нього. Обговоріть, що він хоче знати.

Ситуація 2: Ви – головний агроном. Вам потрібно закупити мінеральні добрива. Ви телефонуйте до іноземних постачальників, визначаєте вартість і терміни доставки.

Висновки. Цілеспрямованому розвитку активності й зацікавленості майбутніх аграріїв у формуванні соціокультурної компетентності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін сприяє використання найбільш результативних прийомів організації навчальної діяльності. У результаті дослідження встановлено, що застосування рольових і ділових ігор сприяє реалізації професійних завдань майбутніх аграріїв на основі активізації їхніх мовленнєвих умінь і навичок, засвоєнню соціокультурних реалій ділової сфери.

Список використаних джерел:

1. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной школе. Москва: Просвещение, 1985. 208 с.
2. Маклаков А.Г. Общая психология. Санкт-Петербург: Питер, 1999. 720 с.
3. Островська Н.Д. Особистісно-орієнтований підхід у вивченні дисциплін гуманітарного циклу студентами агротехнічного інституту: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2007. 20 с.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 712 с.
5. Усик О.Ф. Формування соціокультурної компетентності студентів філологічних спеціальностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Криворіз. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2010. 20 с.
6. Фоменко Т. М. Роль мотивації майбутніх аграріїв у процесі формування соціокультурної компетентності. Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”. Київ: Гнозис, 2016. Додаток 3 до Вип. 36, Том II (18): Тематичний випуск „Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання”. С. 408–417.
7. Шамова Т.И. Активизация учения школьников. Москва: Педагогика, 1982. 209 с.
8. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. Москва: Педагогика, 1986. 208 с.
9. Эльконин Д.Б. Психология игры. 2-е изд. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. 360 с.

Transliteration of References:

1. Babanskiy Yu.K. Metodyi obucheniya v sovremennoy shkole. Moskva: Prosveschenie, 1985. 208 s.
2. Maklakov A.G. Obschaya psihologiya. Sankt-Peterburg: Piter, 1999. 720 s.
3. Ostrovska N.D. Osobystisno-orientovanyi pidkhid u vyvchenni dystsyplin humanitarnoho tsyклу studentamy ahrotekhnichnoho instytutu: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Ternop. nats. ped. un-t im. Volodymyra Hnatiuka. Ternopil, 2007. 20 s.
4. Rubinshteyn S.L. Osnovyi obschey psihologii. Sankt-Peterburg: Piter, 2002. 712 s.
5. Usyk O.F. Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti studentiv filolohichnykh spetsialnostei u protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.09 / Kryvoriz. derzh. ped. un-t. Kryvyi

- Rih, 2010. 20 s.
6. Fomenko T. M. Rol motyvatsii maibutnikh ahrariiv u protsesi formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti. Humanitarnyi visnyk DVNZ „Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni Hryhoriia Skovorody”. Kyiv: Hnozs, 2016. Dodatok 3 do Vyp. 36, Tom II (18): Tematychnyi vypusk „Mizhnarodni Chelpanivski psykholoho-pedahohichni chytannia”. С. 408–417.
 7. Shamova T.I. Aktivizatsiya ucheniya shkolnikov. Moskva: Pedagogika, 1982. 209 s.
 8. Schukina G.I. Pedagogicheskie problemy formirovaniya poznavatelnyih interesov uchaschihsya. Moskva: Pedagogika, 1986. 208 s.
 9. Elkonin D.B. Psihologiya igryi. 2-e izd. Moskva: Gumanit. izd. tsentr VLADOS, 1999. 360 s.

Forming future agrarians' sociocultural competence in the process of using role play and business games.

FOMENKO Tetiana, Teacher of the Foreign Languages Department, Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine
E-mail: taniafomenko75@gmail.com

ЧОРНА О.В.,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри німецької
мови і літератури з методикою
викладання, Криворізький державний
педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

ТЕХНОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НІМЕЧЧИНИ

Стаття знайомить із позитивним досвідом німецької вищої школи в розробці систем забезпечення якості освіти. Розглядаються конкретні кроки, зроблені вищими навчальними закладами Німеччини після вступу до Болонського процесу, задля підвищення своєї, і до того загально визнаної, конкурентоздатності в умовах єдиного освітнього простору. Розкривається суть технологій внутрішньої та зовнішньої експертизи (зокрема Peer Review) та акредитації з детальним описом їх структури й етапів; практики проведення оціночно-моніторингових процедур різного рівня організації (від факультету чи ВНЗ до адміністративно-територіальної одиниці) зокрема студентських опитувань; методу Benchmarking. Аналізується багаторівнева структура, функції та принципи роботи німецької акредитаційної системи, наводяться статистичні дані щодо кількості вишів із акредитованими системами забезпечення якості.

Ключові слова: *забезпечення якості освіти, експертиза, Peer Review, акредитація, моніторинг, оцінювання, опитування.*

Статья знакомит с положительным опытом немецкой высшей школы в разработке систем обеспечения качества образования. Рассматриваются конкретные шаги, сделанные высшими учебными заведениями Германии после вступления в Болонский процесс, для повышения своей, и без того общепризнанной, конкурентоспособности в условиях единого образовательного пространства. Раскрывается суть технологий внутренней и внешней экспертизы (в частности Peer Review) и аккредитации с подробным описанием их структуры и этапов; практики проведения оценочно-мониторинговых процедур

разного уровня организации (от факультета или вуза до административно-территориальной единицы) в частности студенческих опросов; метода Benchmarking. Анализируется многоуровневая структура, функции и принципы работы немецкой аккредитационной системы, приводятся статистические данные о количестве вузов с аккредитованными системами обеспечения качества.

Ключевые слова: обеспечение качества образования, экспертиза, Peer Review, аккредитация, мониторинг, оценивание, опрос.

The article introduces the positive experience of the German higher school in the development of quality assurance systems for education. The paper considers specific steps taken by the German higher educational institutions after joining the Bologna Process in order to enhance their already universally recognized competitiveness in the context of the European Higher Education Area. Special attention is devoted to the essence of technologies of internal and external expertise (in particular Peer Review) and accreditation with detailed description of their structure and stages; to the practice of evaluating and monitoring procedures conducting at different organization levels (from the faculty or university to the administrative-territorial unit) in particular to student interviews; to the Benchmarking method. Attempts are made to analyze the multilevel structure, functions and principles of the German accreditation system. The text gives statistical data on the number of universities with accredited quality assurance systems.

Key words: quality assurance of education, audit, peer review, accreditation, monitoring, evaluation, survey.

Вступ. Сучасні системи забезпечення якості освіти німецьких ВНЗ є досить ефективними. Їх загальна особистісно-суспільно-державна спрямованість, яка визначається споживачами освітніх послуг та потребами ринку праці, прийшла на зміну державно-адміністративній і жорстко регламентованій діючим законодавством. За рівнем суспільної ініціативи та інформативності систем Німеччина може слугувати взірцем для багатьох інших країн. Водночас дійсний функціональний стан системи забезпечення якості вищої освіти України потребує оптимізації. Отож, більш детальне вивчення німецького досвіду, з метою його подальшого практичного використання на теренах вітчизняної системи освіти, видається цілком актуальним.

Теоретичною основою дослідження стали праці науковців, які займаються вивченням проблем моніторингу, управління та забезпечення якості вищої освіти, загалом, та способів їх вирішення німецькими освітянами, зокрема, а саме: І. Бабин, Ю. Бобало, І. Булах, І. Ващенко, А. Загородній, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Ляшенко, М. Мартиненко, В. Павлиш, Ю. Романенко, В. Сергієнко С. Шевченко та ін.

Виклад основного матеріалу. Якщо систему забезпечення якості розуміти як сукупність необхідних структур, процесів, методів і засобів, то провідні позиції серед управлінських компонентів діючих німецьких систем якості ВНЗ посідають аналіз, оцінка й прогнозування освітніх процесів та сукупність прийомів їх відстеження; збирання й обробка необхідної інформації для підготовки рекомендацій щодо розвитку досліджуваних процесів і явищ освітнього середовища та необхідного коригуючого втручання; педагогічна експертиза з метою визначення функціональної ефективності структурних елементів навчального закладу у фіксованому часовому розрізі та можливого приводу для початку моніторингу.

Починаючи з 1994 року, за прикладом США, Франції, Великобританії, Данії та Нідерландів в німецьких ВНЗ почали систематично проводитися заходи, спрямовані на забезпечення та моніторинг якості освіти. Тоді оцінюванню підлягала тільки якість навчання/викладання: супровідний контроль і поточне коригування взаємодії педагога та студента в педагогічному процесі – педагогічний моніторинг. Після долучення чотирьох ВНЗ та Конференції ректорів, як національного агента, до пілотного проекту з оцінювання якості навчання у вищій школі в межах ЄС, на теренах Німеччини, як інструментарій внутрішнього самоаналізу та зовнішньої експертизи було вперше застосовано «Peer Review»/огляд рівними. Метою вже стало визначення не тільки якості навчання, а й підготовки фахівців (професіографічний моніторинг).

Витоки Peer Review сягають ще епохи середньовіччя. Ця процедура сформувалась із церковно-княжих візитацій, до складу яких обов'язково мали входити випускники відповідного університету – ті, хто знає систему з середини. Залежно від об'єкта та переслідуваної мети цей метод називають рецензуванням або аудитом. Загалом це форма зовнішнього оцінювання, яке здійснюється «особами рівними за статусом», частіше колегами чи людьми, що працюють на різних посадах у близьких галузях. Група експертів має відвідати певну установу (не тільки освітню), щоб оцінити якість роботи окремих підрозділів чи організації в цілому.

Відповідна технологія заслуговує більшої уваги, оскільки насправді є «спільним знаменником» різних моделей експертних оглядів. Загалом вони варіюються за:

- метою та сферою огляду;

- загальним порядком та методами оцінки;
- принципом добору спостерігачів (в тому числі за кількістю);
- підготовчою роботою та документацією, яку оформлюють рецензенти та рецензовані особи чи установи;
- тривалістю процесу в цілому;
- тривалістю і процесом експертного візиту;
- інтенсивністю та засобами зв'язку між задіяними сторонами;
- ступенем інтеграції в загальну стратегію якості та наслідками колегіального огляду [9, с. 8].

Очевидно, що перелічені вище аспекти колегіального огляду значною мірою визначають специфіку організації процедури та впливають на її реалізацію. Проте найважливішим в цьому процесі є, власне, мета та завдання спостереження. Зокрема може передбачатися підготовка звіту, обмеженого лише узагальненням результатів контролю якості, або спрямованого на її розвиток; відгуку з формувальною метою, або тільки констатуючого змісту. Рушійною силою процедури може бути як внутрішня мотивація (прагнення до самовдосконалення), так і зовнішня (підзвітність закладу громадськості). Таким чином, основною умовою проведення Peer Review є чітке визначення його головної мети. Наступним етапом стає погодження деталей процедури Європейського колегіального огляду, де мають бути враховані додаткові фактори:

- наявність цілісної системи забезпечення якості (на національному, регіональному, місцевому, інституціональному рівнях);
- обсяг і ступінь відповідальності та впливу на інституціональному рівні;
- культурні особливості сприйняття критичної оцінки (національна культура, організаційна культура);
- попередній досвід роботи із забезпечення та розвитку якості, включаючи кваліфікацію персоналу;
- наявність ресурсів;
- конкуренція між постачальниками послуг і можливий конфлікт інтересів;
- участь зацікавлених сторін у процесі прийняття рішень і плануванні [9, с. 9].

Експертні огляди можуть проводитися на макрорівні (рівні системи): зазвичай на національному, регіональному, місцевому чи галузевому; на мезорівні (інституціональний): на рівні організацій, що надають освітні послуги та на мікрорівні (індивідуальний): викладачі, студенти.

Peer Review європейського зразка в галузі вищої освіти є приводом для обміну позитивним досвідом та розширення практики взаємного навчання.

Оцінка на мезорівні навчального закладу зазвичай передбачає огляд

окремих спеціальностей (предметних галузей), навчальних програм, підрозділів (кафедра, факультет) чи всієї організації.

На мікрорівні проводиться оцінка фактичної продуктивності праці окремих викладачів (якість занять, кількість публікацій, цитованість та ін.). Крім того, Peer Review все ширше застосовуються для оцінки досягнень студентів на рівні ВНЗ або окремої дисципліни. Тут метод частіше застосовується до рецензування (взаємного рецензування) творчих письмових творів і діє як педагогічний інструмент для заохочення студентів до співпраці у навчанні та вдосконалення їх загальнодидактичних умінь і навичок. Обое – реферований і рецензент – отримують від нього зиск: вчать аналізувати і критично оцінювати думки інших людей, логічно мислити і редагувати тексти тощо [9, с. 10-11].

Отриманий досвід ліг в основу прийнятого пленумом ректорів вищих шкіл 3 липня 1995 року рішення «Про оцінювання в галузі вищої школи з приділенням особливої уваги навчанню» (Zur Evaluation im Hochschulbereich unter besonderer Berücksichtigung der Lehre) [15]. В ньому були сформульовані діючі й донині принципи організації процедури оцінювання якості в галузі вищої школи. Передбачалися збір, обробка й поширення інформації про дійсний стан педагогічної системи з прогнозуванням її розвитку(освітній моніторинг).

З 1998 року забезпечення/моніторинг якості навчання із залученням студентів став обов'язковим для всіх закладів вищої освіти Німеччини. Цю норму було закріплено в шостому параграфі оновленого Основного закону про вищу школу [10] та відповідних редакціях земельних законів.

Поступово склалася мережа агенцій з оцінювання якості вищої освіти та акредитації освітніх програм. Однак це не стало на заваді активізації власних практик контролю та покращення якості освіти самими ВНЗ. Найчастіше вони мали форму опитувань студентів з метою отримання конструктивної критики. Опитування ще не носили комплексного характеру і не були спрямовані на визначення загального рівня успішності чи якості роботи факультету і ВНЗ в цілому. Як правило вони дозволяли оцінити окремі заняття, курси, роботу конкретних викладачів, різноманітні організаційні заходи. Самі по собі вони майже не мали зворотного впливу і могли бути врахованими тільки для поліпшення організації навчального процесу в межах окремих дисциплін/курсів. Оцінювання конкретних викладачів виливалось у формування так званих «професорських рейтингів». Однак в офіційному виданні Конференції ректорів зазначено, що в поєднанні з опитуваннями викладачів та випускників студентські опитування стають дієвим інструментом моніторингу якості освіти, управління діяльністю ВНЗ та покращення якості освітніх послуг [6, с. 187].

Ще однією поширеною технологією забезпечення якості вищої освіти є

складання, здебільшого за вимогами земельного законодавства, навчальних звітів. Через значні відмінності в законодавчому супроводі діяльності вищої школи навчальні звіти земель суттєво різняться за змістом і формою, тому їх навряд чи можна вважати стандартним або самостійним моніторинговим інструментом. Вони не переслідують певної чітко визначеної мети і найчастіше являють собою суміш статистичних даних з описовими висловлюваннями, в основному обмежуються узагальненням відгуків студентів, випускників або зовнішніх спостерігачів (Peers), тому самі по собі не можуть бути самодостатнім джерелом інформації. Вищими школами звіти нерідко сприймаються здебільшого як зайве бюрократичне навантаження, оскільки їх дані часом не опрацьовуються належним чином і не мають зворотної дії. Законодавці ж у землях традиційно вважають за необхідне розвивати систему звітів, що на їх думку має слугувати засобом постійної самоперевірки ВНЗ та створювати базу даних для наступної акредитації.

Посилаючись на результати опитування, окремі автори стверджують, що менеджмент якості в німецьких ВНЗ відповідно до процедур, закріплених міжнародним стандартом ISO 9000, спочатку також не знайшов однозначно позитивної оцінки. Попри тенденцію поступового зростання з 1999 року кількості ВНЗ, які почали керуватися стандартом у створенні власних систем якості, час від часу від них же чулися нарікання на занадто великий обсяг документації та замалу адаптованість до специфіки освітніх закладів. Проте основоположна ідея менеджменту якості, що пропагує формування спільної єдиної мети забезпечення якості в межах організації і на яку мають спрямовуватись усі моніторингові та оціночні практики, була прийнята більшістю ВНЗ безапеляційно.

Схожа ситуація склалась і довкола методу Benchmarking, який полягає у використанні готових чужих способів (кращих практик – best practice) для оптимізації процесів і продукту, тобто покращення якості діяльності ВНЗ та якості наданих ними послуг. Найчастіше вищі школи послуговуються методом «обміну досвідом» для вдосконалення управління установою, а в навчальному процесі він є малокорисним [6, с. 189].

Для постійного підвищення ефективності оціночних процедур та надання їм моніторингового характеру необхідно спиратися на принцип послідовності, так званий Follow-up. Послідовність оцінювання якості навчання та якості підготовки фахівців визначається тим, що сподіватися на ефективність останньої можна тільки за наявності відструктурованого процесу обробки результатів першої. Він має бути розрахованим на довгострокову перспективу та охоплювати заходи в структурному і фінансовому діапазонах. Інколи процес визначається широким спектром угод між адміністрацією вищої школи та факультетами про співпрацю у сфері забезпечення якості освіти чи односто-

ронніми заявами учасників про наміри щодо постійного покращення якості. Автори [6, с. 191] стверджують, що рівень співпраці та кількість таких домовленостей останніми роками значно зростають. Керівництво ВНЗ і факультетів спільно розробляють оціночні процедури в рамках погодженої сторонами мети, прогнозують наслідки, до яких можуть привести результати оцінювання, та здійснюють моніторинг виконання означених заходів.

Глобалізація концепту вищої школи все частіше змушує сумніватись у виправданості спроб національної регламентації навчальних планів чи напрямів дослідної роботи та водночас веде до інтернаціоналізації процесів забезпечення та менеджменту якості освіти. Болонська декларація значною мірою посприяла активізації загальноєвропейської співпраці в цій сфері. На концептуальному рівні її наслідком стало визначення єдиних стандартів і критеріїв якості вищої освіти, на функціональному – провадження практики моніторингу та забезпечення якості європейськими ВНЗ з розробкою відповідного інструментарію.

У тексті Берлінського комюніке наголошується на відповідальності кожного навчального закладу за якість навчання і створення можливостей для перевірки якості вищої освіти в національних рамках. Зокрема вказується, що система забезпечення якості освіти повинна включати оцінку програм і навчальних закладів (у тому числі, оцінювання, зовнішню експертизу, участь студентів і публікацію результатів) та передбачати наявність акредитації, сертифікації або подібних процедур [13].

Експертиза й акредитація – дві ланки єдиного ланцюга системи забезпечення якості вищої освіти. Кожна з них, у свою чергу, має внутрішню структуру. Так експертиза складається з трьох етапів: самодослідження, незалежне зовнішнє оцінювання, реалізація заходів за результатами перевірки.

Самодослідження здійснює спеціально створена для цього робоча група, яка комплектується з керівників ВНЗ, досвідчених принципових науково-педагогічних працівників закладу, незалежного аудитора-статиста (як правило) і представників студентських організацій. Важливо, що в Німеччині до всіх процедур забезпечення якості, як і до вирішення інших завдань Болонської декларації, обов'язково долучаються представники Вільного союзу студентів та Федерального союзу роботодавців [7, с. 90].

Діяльність робочої групи зводиться до вивчення результатів анкетувань і передбачених діючим законодавством більшості земель регулярних звітів вищого навчального закладу. Програма самоаналізу обов'язково передбачає обмін думками, які нерідко виявляються дискусійними, після чого готується аналітичний звіт із визначенням досягнень і недоліків та конкретними пропозиціями щодо їх усунення. Звіт робочої групи – розлогий документ, який охоплює всі напрямки діяльності закладу від матеріально-технічного, органі-

заційного, науково-методичного і кадрового забезпечення до аналізу кар'єрних досягнень колишніх випускників, демографічної ситуації в зоні інтересів вищого навчального закладу, гендерних аспектів тощо. Особлива увага приділяється оцінці успішності студентів, науково-дослідної роботи та міжнародних зв'язків. Після обговорення визначається термін ліквідації виявлених недоліків та ухвалюється рішення про перехід до наступного етапу моніторингу.

Зовнішня експертиза проводиться спеціальною комісією, яка складається з представників спеціальних агентств. Незалежна комісія вивчає аналітичний звіт про результати самодослідження та інші документи, організовує співбесіди зі студентами і всіма категоріями працівників, вивчає матеріальний стан ВНЗ, після чого (спершу усно) оприлюднює в присутності всіх бажаючих попередні підсумки своєї роботи. Через кілька тижнів навчальний заклад отримує письмовий варіант висновків з відповідними пропозиціями. Вивчення документа зацікавленою стороною може супроводжуватися з'ясуванням недоречностей і коригуванням тексту, який підлягає обов'язковому публічному обговоренню а вже після цього – опублікуванню.

Заключний третій етап процедури присвячується впровадженню в практику роботи вищого навчального закладу заходів з подолання виявлених внутрішньої і зовнішньої експертизою слабких сторін та закріплення сильних [16].

Акредитація є вторинною після експертизи формою перевірки діяльності навчального закладу та засобом забезпечення (підвищення) якості вищої освіти. Перша стовідсотково зорієнтована на покращення якості освітніх послуг. Друга ж має своїм першочерговим завданням встановлення відповідності останніх існуючим стандартам і, в разі виявлення критичних відхилень, призупинення програми. «Кожен ВНЗ зобов'язаний пройти перевірку якості, яка може бути внутрішньою, коли навчальний заклад сам запрошує своїх експертів або зовнішніх експертів... Перевірка – обов'язок ВНЗ, їх внутрішня справа, а от акредитацію роблять вже зовнішні агентства... Тобто на кожну освітню програму потрібно наймати таке агентство, щоб воно могло перевірити і допустити її до користування» [1, с. 5].

Відповідно до параграфу 9 Основного закону про вищу школу [10] Федерація та землі несуть солідарну відповідальність за забезпечення еквівалентності ступенів, екзаменаційних оцінок і кваліфікацій та можливостей їх перезарахування у випадку міграції студентів між вищими навчальними закладами в межах держави, а останнім часом – і європейського освітнього простору.

«Контроль якості освіти передбачає організацію акредитаційних агентств, незалежних від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінка буде ґрунтуватися на тих знаннях, уміннях і навичках, які здобули випускники.

Одночасно визначають стандарти транснаціональної освіти» [2, с. 290]. За даними [4], акредитованими є 10 агентств.

«Традиційно вища освіта в Німеччині є безкоштовною, отже фінансується державою. Держава здійснює і моніторинг вищої освіти» [3, с. 425]. Акредитацію приватних і релігійних університетів з 2001 року проводить Німецька наукова рада (Wissenschaftsrat) [12]. Організацію з акредитації освітніх програм у Німеччині або Раду з акредитації було створено внаслідок резолюції Конференції міністрів культури, освіти і науки (КМК). Рада встановлює принципи і критерії акредитації освітніх програм усіх рівнів, які реалізують сертифіковані агентства [14].

Головною в німецькій системі акредитації (СА) є Організація з акредитації навчальних спеціальностей/програм у Німеччині, створена 8 грудня 1998 року за спільної ініціативи Конференції міністрів освіти земель та ректорів німецьких ВНЗ. Частіше її називають Акредитаційна рада (Akkreditierungsrat). Завдання Ради полягає в атестації чи акредитації агенств, які в свою чергу мають здійснювати акредитацію навчальних програм (спеціальностей) за рівнями бакалавр і магістр. Агенції утворюють другий рівень СА. Як агенції, так і акредитовані ними спеціальності отримують у разі успішного проходження експертизи знак якості Акредитаційної ради (АР). Рада також визначає вимоги до процедури акредитації спеціальностей, систем забезпечення якості та агенцій, відповідає за здійснення акредитації на основі надійних, прозорих та міжнародновизнаних критеріїв.

Діяльність Організації з акредитації навчальних спеціальностей спрямована на врегулювання/регламентацію процесу акредитації (визначення правил, засад, меж повноважень), акредитування та реакредитування агенцій на визначений термін, узгодження загальноземельних та специфічних для кожної землі структурних вимог до акредитації, інтенсифікацію міжнародної співпраці в галузі акредитації та забезпечення якості, сприяння конкуренції між агентствами, оприлюднення результатів акредитації – регулярне звітування перед представниками земель про акредитаційні процеси та моніторинг здійснення акредитації агенціями [14, 1].

Німецька акредитаційна система характеризується децентралізованою організацією (рис. 1). Акредитація окремих спеціальностей (програмна акредитація) та вишівських внутрішніх систем забезпечення якості (системна акредитація) проводиться акредитаційними агентствами, які отримали дозвіл від АР. Правовий фундамент СА складають закон Про заснування організації з акредитації навчальних спеціальностей/програм у Німеччині (Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland) [14]; Узгодження, що діють між Організацією та агенціями і визначають права й обов'язки партнерів по СА; договори, за якими агенції зобов'язуються виконувати рішення АР та

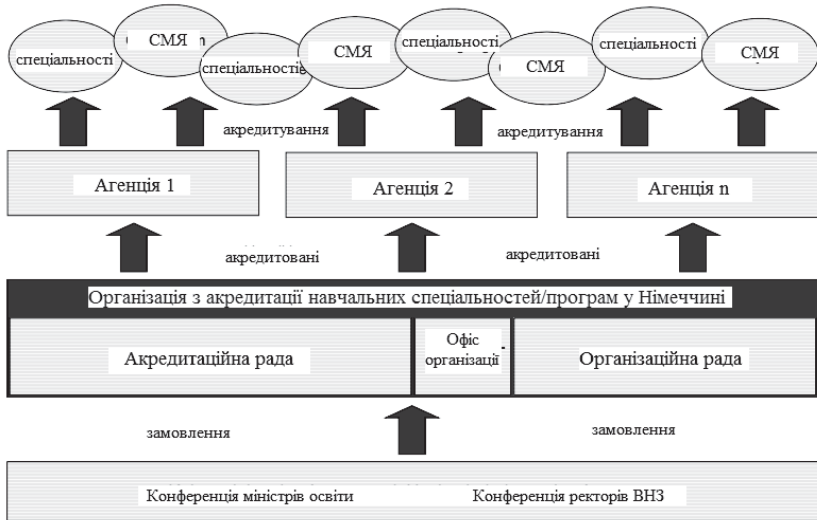

Рис. 1 Німецька система акредитації за [8]

спиратися на Загальні (для всіх земель) структурні вимоги Конференції міністрів освіти (Ländergemeinsamen Strukturvorgaben der Kultusministerkonferenz) [11].

До складу АР входять 4 представники державних чи державно визнаних ВНЗ, 4 представники земель, 5 представників професійної практики (один з яких є уповноваженим зі службового права відповідного земельного міністерства), двоє студентів, двоє іноземних спеціалістів з акредитації, один представник агенції з правом дорадчого голосу [11, с. 3-4].

На першому рівні німецької СА окрім акредитаційної діє Організаційна рада (Stiftungsrat), яка здійснює моніторинг правомірності та ефективності роботи АР і Організації в цілому. До її складу входять 6 представників від земель (призначені Конференцією міністрів освіти на 4 роки) та 5 – від Конференції ректорів (призначені на 4 роки).

Станом на січень 2015 року, за статистичними даними АР, акредитацію системи забезпечення якості успішно пройшли 26 ВНЗ, станом на 25 січня 2018 року, кількість таких закладів становить вже 61 [5]. Як бачимо, процес впровадження систем вищими останнім часом помітно активізувався.

Висновки. Завершуючи аналіз практичного вирішення німецькими ВНЗ продиктованих вимогами часу завдань щодо забезпечення якості освіти, слід сказати, що однозначною перевагою менеджменту якості вищої освіти в сьогоднішньому варіанті його практичного провадження є те, що за характером

процедури він лишається динамічним, варіабельним і спрямованим на постійне вдосконалення системи. За сьогоднішніх вишівських реалій моніторингові процедури (від посеместрового опитування студентів до акредитаційної експертизи і міжнародного рейтингування) досліджують контекст, ресурси, перебіг і результати освітнього процесу. Домінуючими при цьому є принципи абсолютної автономії оціночних агенцій, сумісності внутрішніх вимог із базами міжнародних моніторингів, міжнародної нормативної відповідності. Це особливо важливо з огляду на те, що в історії вищої школи Німеччини, як і нашої, мали місце досить тривалі періоди надзвичайної централізації та надмірного державного адміністрування.

Список використаних джерел:

1. Бадах Г. Реалізація ідей Болонського процесу в Німеччині: забезпечення контролю якості вищої освіти та акредитаційна система країни / Г.Бадах // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – № 98/2009. – С. 4-6. – (Історія).
2. Дужа-Задорожна М. Система вищої освіти ФРН в контексті Болонського процесу / Мирослава Дужа-Задорожна // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 25, ч. 3. – С. 289–297. – (Серія педагогічна).
3. Козик В. В. Зарубіжний досвід акредитації вищої освіти для України / В. В. Козик, В. В. Войцеховська, А. В. Симак // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2013. – № 776 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 422–426.
4. Akkreditierungsagenturen [Електронний ресурс] / Akkreditierungsrat: Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland. – Bonn, 2018. – Режим доступу : <http://www.akkreditierungsrat.de/index.php?id=agenturen&L=0>
5. Akkreditierte Studiengänge : Zentrale Datenbank, Statistik [Електронний ресурс] / Akkreditierungsrat: Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland. – Bonn, 2018. – Режим доступу : <http://www.hs-kompass2.de/kompass/servlet/SuperXmlTabelle>
6. Bologna-Reader: Texte und Hilfestellungen zur Umsetzung der Ziele des Bologna-Prozesses an deutschen Hochschulen / Hochschulrektorenkonferenz // Service-Stelle Bologna. – Bonn, 2004. – Heft 8. – 306 S. – (Beiträge zur Hochschulpolitik)
7. Eckardt Ph. Der Bologna-Prozess. Entstehung, Strukturen und Ziele der europäischen Hochschulreformpolitik / Eckardt, Philipp. – Norderstedt : Books on Demand, 2005. – 158 S.
8. Funktionsweise des Systems [Електронний ресурс] / Akkreditierungsrat: Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland. – Bonn, 2018. – Режим доступу : <http://www.akkreditierungsrat.de/index.php?id=system>

9. Gutknecht-Gmeiner M. Peer Review in Education. Part I: International Research and Analysis. Part II: Recommendations for the development of the European Peer Review Manual / Maria Gutknecht-Gmeiner. – Vienna : ÖIBF, April 2005. – 74 P. – (Peer Review in initial VET Leonardo da Vinci Project).
10. Hochschulrahmengesetz (HRG) [Електронний ресурс] / Bundesministerium der Justiz. – [Berlin], 26.01.1976. – [19 S.]. – Режим доступу : <http://www.gesetze-im-internet.de/hrg/index.html>
11. Ländergemeinsame Strukturvorgaben für die Akkreditierung von Bachelor und Masterstudiengängen : Beschluss vom 10.10.2003 i.d.F. vom 04.02.2010 [Електронний ресурс] / Kultusministerkonferenz. – Bonn, 2010. – Режим доступу: http://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2003/2003_10_10-Laendergemeinsame-Strukturvorgaben.pdf
12. Ländergemeinsame Strukturvorgaben gemäß § 9 Abs. 2 HRG für die Akkreditierung von Bachelor- und Masterstudiengängen [Електронний ресурс] / Kultusministerkonferenz. – Bonn, 2003. – Режим доступу : <http://www.kmk.org/wissenschaft-hochschule/studium-und-pruefung/bachelor-und-masterstudiengaenge/laendergemeinsame-strukturvorgaben-fuer-die-akkreditierung-von-bachelor-und-masterstudiengaengen.html>
13. Realising the European Higher Education Area : Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003 / Conference of Ministers responsible for Higher Education. – Berlin. – 2003. – 9 p. – (Bologna process).
14. Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland : Gesetz vom 15. Februar 2005 [Електронний ресурс] / Kultusministerkonferenz. – Bonn, 2005. – Режим доступу : http://www.akkreditierungsrat.de/fileadmin/Seiteninhalte/AR/Beschluesse/ASG_Stiftungsgesetz.pdf
15. Zur Evaluation im Hochschulbereich unter besonderer Berücksichtigung der Lehre [Електронний ресурс] : Entschließung des 176. Plenums vom 3. Juli 1995 / Hochschulrektorenkonferenz. – Режим доступу : <http://www.hrk.de/positionen/gesamtliste-beschluesse/position/convention/zur-evaluation-im-hochschulbereich-unter-besonderer-beruecksichtigung-der-lehre/>
16. Zur Weiterentwicklung des Akkreditierungssystems: Gestaltung des Institutionellen Qualitätsaudits : Entschließung der Mitgliederversammlung am 24. April 2012 [Електронний ресурс] / Hochschulrektorenkonferenz. – [Berlin], 2012. – Режим доступу : <http://www.hrk.de/positionen/gesamtliste-beschluesse/position/convention/zur-weiterentwicklung-des-akkreditierungssystems-gestaltung-des-institutionellen-qualitaetsaudits/>

Transliteration of References:

1. Badakh H. Realizatsiya idey Bolons'koho protsesu v Nimechchyni: zabezpechennya kontrolyu yakosti vyshchoyi osvity ta akredytatsiyna systema

- krayiny / H.Badakh // Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – # 98/2009. – S. 4-6. – (Istoriya).
2. Duzha-Zadorozhna M. Systema vyshchoyi osvity FRN v konteksti Bolons'koho protsesu / Myroslava Duzha-Zadorozhna // Visnyk L'vivskoho universytetu. – 2009. – Vyp. 25, ch. 3. – S. 289–297. – (Seriya pedahohichna).
 3. Kozyk V. V. Zarubizhnyy dosvid akredytatsiyi vyshchoyi osvity dlya Ukrainy / V. V. Kozyk, V. V. Voytsekhov's'ka, A. V. Symak // Visnyk Natsional'noho universytetu «L'viv's'ka politekhnika». – 2013. – # 776 : Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennya i problemy rozvytku. – S. 422–426.
 4. Akkreditierungsagenturen [Електронний ресурс] / Akkreditierungsrat: Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland. – Bonn, 2018. – Режим доступу : <http://www.akkreditierungsrat.de/index.php?id=agenturen&L=0>
 5. Akkreditierte Studiengänge : Zentrale Datenbank, Statistik [Електронний ресурс] / Akkreditierungsrat: Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland. – Bonn, 2018. – Режим доступу : <http://www.hs-kompass2.de/kompass/servlet/SuperXmlTabelle>
 6. Bologna-Reader: Texte und Hilfestellungen zur Umsetzung der Ziele des Bologna-Prozesses an deutschen Hochschulen / Hochschulrektorenkonferenz // Service-Stelle Bologna. – Bonn, 2004. – Heft 8. – 306 S. – (Beiträge zur Hochschulpolitik)
 7. Eckardt Ph. Der Bologna-Prozess. Entstehung, Strukturen und Ziele der europäischen Hochschulreformpolitik / Eckardt, Philipp. – Norderstedt : Books on Demand, 2005. – 158 S.
 8. Funktionsweise des Systems [Електронний ресурс] / Akkreditierungsrat: Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland. – Bonn, 2018. – Режим доступу : <http://www.akkreditierungsrat.de/index.php?id=system>
 9. Gutknecht-Gmeiner M. Peer Review in Education. Part I: International Research and Analysis. Part II: Recommendations for the development of the European Peer Review Manual / Maria Gutknecht-Gmeiner. – Vienna : ÖIBF, April 2005. – 74 P. – (Peer Review in initial VET Leonardo da Vinci Project).
 10. Hochschulrahmengesetz (HRG) [Електронний ресурс] / Bundesministerium der Justiz. – [Berlin], 26.01.1976. – [19 S.]. – Режим доступу : <http://www.gesetze-im-internet.de/hrg/index.html>
 11. Ländergemeinsame Strukturvorgaben für die Akkreditierung von Bachelor und Masterstudiengängen : Beschluss vom 10.10.2003 i.d.F. vom 04.02.2010 [Електронний ресурс] / Kultusministerkonferenz. – Bonn, 2010. – Режим доступу : http://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2003/2003_10_10-Laendergemeinsame-Strukturvorgaben.pdf
 12. Ländergemeinsame Strukturvorgaben gemäß § 9 Abs. 2 HRG für die Akkreditierung von Bachelor- und Masterstudiengängen [Електронний

- ресурс] / Kultusministerkonferenz. – Bonn, 2003. – Режим доступу : <http://www.kmk.org/wissenschaft-hochschule/studium-und-pruefung/bachelor-und-masterstudiengaenge/laendergemeinsame-strukturvorgaben-fuer-die-akkreditierung-von-bachelor-und-masterstudiengaengen.html>
13. Realising the European Higher Education Area : Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003 / Conference of Ministers responsible for Higher Education. – Berlin. – 2003. – 9 p. – (Bologna process).
 14. Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland : Gesetz vom 15. Februar 2005 [Електронний ресурс] / Kultusministerkonferenz. – Bonn, 2005. – Режим доступу : http://www.akkreditierungsrat.de/fileadmin/Seiteninhalte/AR/Beschluesse/ASG_Stiftungsgesetz.pdf
 15. Zur Evaluation im Hochschulbereich unter besonderer Berücksichtigung der Lehre [Електронний ресурс] : Entschließung des 176. Plenums vom 3. Juli 1995 / Hochschulrektorenkonferenz. – Режим доступу : <http://www.hrk.de/positionen/gesamtliste-beschluesse/position/convention/zur-evaluation-im-hochschulbereich-unter-besonderer-beruecksichtigung-der-lehre/>
 16. Zur Weiterentwicklung des Akkreditierungssystems: Gestaltung des Institutionellen Qualitätsaudits : Entschließung der Mitgliederversammlung am 24. April 2012 [Електронний ресурс] / Hochschulrektorenkonferenz. – [Berlin], 2012. – Режим доступу : <http://www.hrk.de/positionen/gesamtliste-beschluesse/position/convention/zur-weiterentwicklung-des-akkreditierungssystems-gestaltung-des-institutionellen-qualitaetsaudits/>

Technologies for quality assurance of education at the higher education institutions in Germany.

CHORNA Olha, PhD in Pedagogy, Senior Lecturer of the Department of German Language and Literature with Teaching Methods, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Ukraine
E-mail: tschornaja7@gmail.com

**Сучасний освітній менеджмент:
економічні, організаційні та
психологічні засоби реалізації в
Україні, Європі та світі**

ГОЛУБНИК Т.С.,

кандидат технічних наук, доцент,
кафедра технології додрукарських
процесів, Українська академія
друкарства, м. Львів, Україна

СЕМЕНІВ М.Р.,

кандидат технічних наук, доцент,
кафедра технології додрукарських
процесів, Українська академія
друкарства, м. Львів, Україна

СЕМЕНІВ В.В.,

кандидат технічних наук, старший
викладач, кафедра технології
додрукарських процесів, Українська
академія друкарства,
м. Львів, Україна

РОЗРОБКА МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЗАСОБАМИ РЕКЛАМИ

У статті розглянуто роль вчителів та перераховано характерні особливості, які розвиваються у дітей, здобуваючи ними середню освіту. Проаналізовано, що маркетингове управління зможе прискорити реформування вищої освіти і вирішити проблеми вищих навчальних закладів (ВНЗ). Розраховано оцінку обґрунтованості рекламних повідомлень для вибраних закордонних вишів за методом шкали PDI (Persuasive Discourse Inventory) Фелтхема, що визначає ефективність реклами одного із ВНЗ. Розроблено макети рекламних матеріалів для конкретного ВНЗ та створення бази мок-апів (mock-up).

Ключові слова: освітня програма, маркетинг, рекламне повідомлення, ефективність, макет.

В статье рассмотрена роль учителей и перечислены характерные особенности, которые развиваются у детей, получая ими среднее образование. Проанализировано, что маркетинговое управление сможет ускорить реформирование высшего образования и решить проблемы высших учебных заведений (ВУЗ). Рассчитана оценка обоснованности

рекламных сообщений для выбранных заграничных вузов за методом шкалы PDI Т. С. Фелтхема, что определяет эффективность рекламы одного из вузов. Разработаны макеты рекламных материалов для конкретного ВУЗ и создания базы мок-апов (mock-up).

Ключевые слова: образовательная программа, маркетинг, рекламное сообщение, эффективность, макет.

The article is about role of teachers and lists the characteristic features that receive children during study in secondary school. The authors point out that marketing management will be able to accelerate the reform of higher education and solve the problems of higher educational institutions. In the article reader gets to know about the validity of advertising messages by the Feltham PDI (the Persuasive Discourse Inventory) scale method. The calculated evaluation of the advertising messages validity for selected foreign universities has determined the effectiveness of advertising of one of them. The authors conclude that were developed mock-ups of promotional materials for a particular university using selected strategic decisions.

Key words: educational program, marketing, advertising message, efficiency, layout.

Вступ. Аналіз якості підготовки учнів середньої школи [1] свідчить про те, що вони не завжди здатні використати набуті знання, уміння й навички та продовжити навчання у ВНЗ, визначивши напрям для здобуття вибраної професії. У підлітковому віці (10-12 і до 17 років), а саме до такої вікової групи належить абітурієнт, на думку психологів [2] в молодій людини формуються відчуття чим вона хоче займатись, розкриваються її таланти й готовність їх розвивати, відчуває свої призначення. Незважаючи на невтішні прогнози забезпечення випускників вищих учбових закладів роботою [3], попит на здобуття вищої освіти є все ще актуальним питанням серед молоді. Використання маркетингових досліджень в області освітніх послуг та створення ефективного рекламного медіа продукту може цілеспрямовано стимулювати випускників середніх шкіл до вступу у ВНЗ.

Постановка проблеми та обґрунтування її актуальності. У нашій країні та за кордоном проведені численні дослідження, які свідчать про те, що «завжди народжується однакова кількість обдарованих, надзвичайно обдарованих і геніальних людей» [4].

Вагомий вкладносять вчителі для учнів на заняттях, розвиваючи у них характерні особливості. Наприклад, уроки української мови й літератури

забезпечують розвиток і саморозвиток обдарованої особистості, сприяють формуванню в неї високого рівня комунікативних компетенцій, міцному засвоєнню програмового матеріалу, реалізують розвиток критично-го мислення.

Як стверджує В. Остапчук [5]: «Найважливіше – не закопати талант, усіма засобами сприяти розвитку інтелекту. Високий інтелект поєднується з високим рівнем креативності, творча людина частіше добре адаптована до середовища, активна, емоційно врівноважена, незалежна».

Навчальний заклад є виробником освітніх програм, які він пропонує на ринку освітніх послуг, і з якими він виходить на ринок праці, через своїх випускників. Це все зумовлює становлення маркетингу в сфері освіти. Тому, саме маркетингове управління зможе прискорити реформування вищої освіти для підвищення якості освітніх послуг [6].

Наявність в різних ВНЗ ідентичних напрямів підготовки і схожих освітніх програм веде до ще більшої конкуренції, знецінення відмінностей в іміджі освітніх закладів, істотно ускладнює сприйняття, запам'ятовування, впізнавання атрибутів бренду конкретного виробника освітніх послуг в свідомості потенційних абітурієнтів. Широке представництво вузів в межах одного регіонального ринку вимагає від кожного навчального закладу ведення особливої маркетингової комунікативної політики, переконливі раціональні аргументи, що підкреслюють унікальну вигоду, надійність, переваги даного освітнього закладу і його освітніх послуг аналогічним послугам конкурентів.

Із наближенням України до Європейського простору постає питання конкурентної боротьби між ВНЗ. При аналізі цього питання виявляється, що вітчизняні ВНЗ практично не конкурентоспроможні по відношенню до іноземних. Таким чином, необхідно більше уваги приділяти можливостям конкурентоспроможності вітчизняних ВНЗ [7].

За умов постійного зростання конкуренції серед вітчизняних вишів, активного поширення власних освітніх програм досягли закордонні ВНЗ, скорочення обсягів бюджетного фінансування з причини економічної кризи у країні вітчизняні ВНЗ стикаються із проблемою залучення необхідної кількості студентів, як слухачів за наявними освітніми програмами. Саме тому розробка стратегії розвитку ВНЗ має ґрунтуватися на використанні різних підходів, одним із яких є маркетинговий підхід [8].

Сутність маркетингу освітніх послуг полягає у максимальному задоволенні потреб замовника: окремої людини – в одержанні освіти, підприємств та організацій – у зростанні кадрового потенціалу, суспільства – у розширеному відтворенні інтелектуального потенціалу [8].

Для забезпечення довгострокового добробуту ВНЗ в умовах формування ринку освітніх послуг очевидною є необхідність використання маркетингу,

обліку потреб ринку, інтересів установи вищої професійної освіти і суспільства в цілому [9].

Актуальність питання полягає у зниженні числа абітурієнтів, враховуючи демографічну ситуацію в Україні, а також у зв'язку з підвищенням зацікавленості до закордонних вишів. Світові кампанії, які пропонують товари і послуги нарощують клієнтську базу з кожним роком. Тому необхідно перейняти їхній досвід і підійти до вирішення питання зі сторони створення ефективної маркетингової стратегії популяризації освітніх програм певного ВНЗ IV рівня акредитації.

Формулювання мети і завдань статті. Метою даного дослідження є розроблення стратегії залучення уваги абітурієнтів та спонукання до вступу в конкретний ВНЗ IV рівня акредитації засобами рекламних носіїв.

Поставлена перед нами мета, вимагає розв'язання таких завдань:

Визначення ефективності рекламного повідомлення за методом шкали PDI (Persuasive Discourse Inventory – оцінка переконливості повідомлень) Фелтхем;

Аналіз матеріалів рекламних кампаній Кембриджського університету, Університету Сан-Франциско, Бристольського університету.

Розробка макетів рекламних матеріалів для конкретного ВНЗ та створення бази «мок-апів» (mock-up – макет, неробоча модель) для рекламних площ.

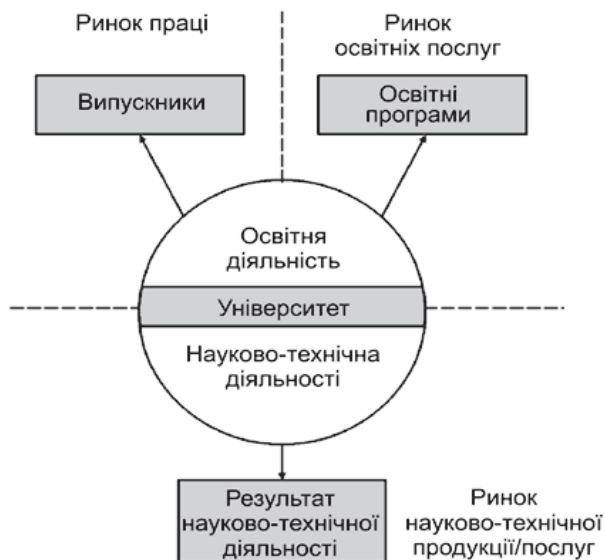

Рис. 1. Університет як суб'єкт ринкових відносин

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринкової економіки технічні університети стикаються з новими реаліями. Основні тісно взаємопов'язані напрямки діяльності університету – освітній і науковий, призводять до того, що вузи знаходяться на трьох видах ринків (рис. 1.) [10]: ринок освітніх послуг, де ВНЗ надає пріоритет своїм освітнім програмам; ринок праці, на який ВНЗ виходить, надавати пріоритет ринку праці своїх випускників; ринок науково-технічної продукції та послуг, де ВНЗ надає результати своєї науково-технічної діяльності.

Університет надає в якості товару пакет освітніх програм (основних, фундаментальних наукових і т.д.). При цьому під освітньою програмою мається на увазі не тільки її зміст, а й її забезпечення у вигляді кадрового, матеріально-технічного, методичного та іншого забезпечення, які дозволяють надавати комплекс освітніх послуг [10].

Споживачами цих товарів виступають, в першу чергу, фізичні особи (абітурієнти, студенти, аспіранти, докторанти, слухачі додаткових освітніх програм). Також в якості споживачів розглядаються підприємства, які замовляють і оплачують додаткове навчання своїх співробітників або цільову підготовку фахівців, так як саме вони приймають рішення про покупку освітніх програм і отримання освітніх послуг на їхній основі.

На ринку праці роботодавцями для випускників ВНЗ є ті ж підприємства (компанії, організації), які наймають випускників з метою задоволення кадрових потреб своїх організацій. Випускників можна тільки умовно назвати товаром ВНЗ на ринку праці.

У той же час специфіка «товару» – випускник, в значній мірі визначається тим, що пропонуючи одну освітню програму, ВНЗ в результаті випускає різних фахівців. Відрізняються вони, в основному, за ступенем засвоєння освітньої програми та особистої орієнтації на ті чи інші аспекти своєї професійної діяльності [10].

Таким чином, особливість освітньої діяльності університету і взаємопов'язаність його товарів полягає в тому, що студенти і випускники, які є безпосередніми споживачами на ринку освітніх послуг, після «споживання» товару – освітньої програми стають «товаром» на ринку праці.

Формування комплексу освітніх послуг ВНЗ, адекватного наявній ринковій ситуації, можливе шляхом проведення маркетингового аналізу за такою схемою (що, на жаль, не є широко розповсюдженим серед вітчизняних ВНЗ): збір інформації від споживачів, її обробка та аналіз, наступні зміни відповідно до отриманих від споживачів даних, передача рекламної інформації споживачам з використанням інтегрованих каналів маркетингових комунікацій [11].

Реклама є одним з найбільш поширених елементів комплексу маркетингових комунікацій. За визначенням відомого американського маркетолога Ф.

Котлера реклама представляє собою неособисті форми комунікації, здійснювані за посередництвом платних засобів поширення інформації, з чітко вказаним джерелом фінансування [12].

Оцінку обґрунтованості рекламних повідомлень доцільно провести за допомогою шкали PDI (Persuasive Discourse Inventory – оцінка переконливості повідомлень) Фелтхем, побудованої на комунікаційній моделі Аристотеля: «переконливе повідомлення, засноване на довірі до його джерела (етос), емоційності повідомлення (патос) та розумності аргументів (логос)». При дослідженні респондент оцінює за 7-мибальною шкалою 17 висловлювань (табл. 1), за допомогою цих оцінок визначається значення факторів «етос», «логос» і «патос» за формулами (1–3) [13].

Таблиця 1

Шкала Т. С. Фелтхем оцінки переконливості рекламного повідомлення

Логос									
L1	раціональна								нераціональна
L2	неінформативна								інформативна
L3	зв'язана з фактами								не зв'язана з фактами
L4	безглузда								осмислена
L5	логічна								нелогічна
Етос									
E1	неймовірна								ймовірна
E2	правдоподібна								неправдоподібна
E3	ненадійна								надійна
E4	достовірна								недостовірна
E5	заслугує довіру								не заслугує довіри
Патос									
P1	зачепила мої почуття								не зачепила мої почуття
P2	торкається мене емоційно								не торкається мене емоційно
P3	стимулююча								не стимулююча
P4	звертається до мене								не звертається до мене
P5	енергійна								неенергійна
P6	залишає байдужим								хвилююча
P7	незахоплююча								захоплююча

$$Етос = E1 + (8 - E2) + E3 + (8 - E4) + (8 - E5) \quad (1)$$

$$Логос = L2 + (8 - L1) + (8 - L3) + L4 + (8 - L5) \quad (2)$$

$$Патос = (8 - P1) + (8 - P2) + (8 - P3) + P4 + (8 - P5) + (8 - P6) + (8 - P7) \quad (3)$$

Для проведення дослідження обрано закордонні ВНЗ, які є одними з найкращих у світі: Кембриджський університет, Університету Сан-Франциско, Бристольський університет.

Кембриджський університет запустив масштабну рекламну акцію у співпраці з рекламним агентством Johnson Banks. На етапі розробки кампанії агентство провело дослідження після яких виявили, що світ університетської агітації став високо конкурентним. Були залучені різні типи рекламних матеріалів: банери, плакати, сіті-лайти, друк на одязі, етикетки [14].

Рекламне агентство Hub Strategy представило рекламну кампанію для Університету Сан-Франциско. Головною ідеєю акції були гумористичні та неординарні звернення до аудиторії. Фоном для макетів були обрані фотографії міста. Головними майданчиками для розміщення реклами будуть біг-борди, автобуси та автобусні зупинки, таксі, трамваї, друковані ЗМІ, онлайн-банери, сіті-лайти [15].

Рекламна кампанія для Бристольського університету була створена Peloton Design разом з Out of Home International та TMP Worldwide. Інноваційність підходу виявляється у використанні QR-коду, що є одним з типів штрих-кодів матричного типу, який при скануванні з мобільного пристрою зберігає в собі до 7089 символів. Для даної акції в код було зашифроване посилання на унікальну сторінку університету. На ній відвідувачі могли познайомитись з додатковою інформацією про освітній заклад та іншою необхідною інформацією.

Рекламними майданчиками слугували в основному залізнична станція Бірмінгем Нью-Стріт, Падінгтон та газети на термін до 6 тижнів. Адже в 2009 році рекламна кампанія Out of Home International провела дослідження в яких

Рис. 2. Гістограма порівняння значень показників «етос», «логос» та «патос» для рекламних матеріалів кампаній вказаних вузів

виявилось, що ті хто регулярно користуються залізничним транспортом є одними із найамбіційніших в країні. Іншими словами це люди, які вважають, що освіта допоможе їм досягнути своїх цілей у житті [16].

Згідно формул (1-3) визначено показники логосу, етосу та патосу, на основі яких побудовано порівняльну гістограму (рис. 2).

Оцінивши переконливість рекламних повідомлень можна говорити про найефективнішу з рекламних кампаній університетів. Беззаперечними перевагами користується кампанія Кембриджського університету, тому що містить найменшу різницю у значеннях для логосу, етосу та патосу. Також має найвищі значення серед трьох оцінюваних університетів.

В умовах ринкової економіки важливо здійснювати зважені та обдумані кроки, згідно медіа планування, при розробці стратегії рекламної кампанії. Одним з таких етапів є аналіз конкурентів для того, аби зрозуміти їх слабкі та сильні сторони. Виявивши їх, можна здійснити кроки, що будуть більш успішними ніж дії конкурентів.

Вступаючи у ВНЗ школяр орієнтується на отримання професійних знань, які в подальшому будуть сприяти його кар'єрному росту. Тому, першою складовою розробленої маркетингової стратегії буде висвітлення успіхів випускників кафедри «Технології додрукарських процесів» Української академії друкарства як кінцевої мети навчання. Друга складова – демонстрація досягнень кафедри та поліграфічної галузі України у житті міста Львів. Даний напрямок стратегії буде направлений на популяризацію поліграфії серед простого населення, що сприятиме зацікавленню молодого покоління, які в подальшому можуть стати студентами Української академії друкарства. Третя складова стратегії – висвітлення подій кафедри та розгорнення рекламної діяльності через мережу Інтернет. Одним з етапів є публікація та постійне оновлення інформації на сайті та у соціальній мережі Facebook. Крім цього цільова аудиторія присутня у соціальній мережі Instagram, що вимагає залучення і даного каналу зв'язку. Свою ефективність показала також контекстна реклама у пошуковій системі Google.

Враховуючи дані стратегічні рішення доцільно обрати рекламні звернення, що будуть ефективно працювати в умовах конкуренції. Звернення має мотивувати споглядача реклами звернутись по додаткову інформацію на сайт кафедри «Технології додрукарських процесів», де споживач ознайомиться з перевагами пропонованої спеціальності та можливостями подальшої роботи за цим напрямком.

Рекламне звернення: «Ми успішні! Ми випускники Української академії друкарства!». Основні асоціації, які мають виникати від споглядання рекламних матеріалів: успіх, кар'єрні успіхи, заможне життя. Основними кольорами для рекламних матеріалів будуть: синій та жовтий.

Синій – концентричний колір, він створює передумову для глибокого роздуму над життям; кличе до знаходження сенсу. Викликає не почуттєві, а духовні враження. Синій колір – це стабільність, наполегливість. Жовтий колір уособлює розум, вплив домінанти. Під впливом жовтого кольору швидко приймаються рішення і миттєво виконуються [17].

Шрифтове оформлення: рублений шрифт, який надає вагомості повідомленню і добре сприймається аудиторією. Необхідні дані розміщені на рекламних матеріалах в залежності від виду продукції: логотип Української академії друкарства та кафедри «Технології додрукарських процесів», звернення до споживача, QR-код з посиланням на сайт кафедри, контактна інформація (телефон, сайт-кафедри, FB-сторінка).

Результатом розробки рекламного продукту є формування макету єврофлаєра (рис. 3), створеного на основі законів композиції, кольорознавства та психології [18, 19]. Рекламними носіями обрано: сіті-лайт, єврофлаєр, біг-борд, банер для сторінки у Facebook.

Абітурієнт, побачивши рекламу зацікавиться начальним закладом, що закінчив випускник представлений на макеті. Для цього школяр скористаєть-

Рис. 3. Фінальна стадія макету єврофлаєра для кафедри ТДП

ся своїм смартфоном та за його допомогою зчитає QR-код і опиниться на сайті кафедри, або вручну введе посилання на сайт. Він отримає всю необхідну інформацію, що збільшить його впевненість у доцільності обрати цю спеціальність. На сайті школяр отримає інформацію про День відкритих дверей. Завдяки таким діям абітурієнт отримає повну інформацію про кафедру «Технології додрукарських процесів» і про УАД.

У більшості напрямків творчості і науки українці черпають інформацію із закордонних джерел. Не виключенням є презентація дизайну різного роду продукції. Дана практика набуває популярності серед дизайнерів України через можливість створити образний прототип продукції. Для цього створені mock-up файли використання конкретних рекламних площ вулиць міста Львова.

Висновки. З метою запровадження маркетингової стратегії популяризації освітньої програми здійснено практичну реалізацію сучасного менеджменту ВНЗ. Вона полягала у розробці рекламних матеріалів для залучення уваги абітурієнтів до вступу у ВНЗ. Серед головних результатів дослідницької роботи, що були досягнуті варто виділити: узагальнена оцінка ролі маркетингової діяльності ВНЗ; аналіз рекламних матеріалів, за методом шкали PDI Фелтхема для кампаній Кембриджського університету, Університету Сан-Франциско, Бристольського університету, показав, що найефективнішою за показниками етосу, логосу і патосу є кампанія Кембриджського університету; розробка макетів рекламних матеріалів для Української академії друкарства та створення бази «мок-ап» файлів для рекламних площ міста Львова. Використання та реалізація напрацьованих матеріалів сприятиме зацікавленості абітурієнтів спеціальності: «Комп'ютерні технології та системи видавничо-поліграфічних виробництв», що в подальшому прогнозує приріст числа студентів обраного ВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Щодо якості підготовки абітурієнтів та зовнішнього незалежного оцінювання // Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». URL: <http://kpi.ua/quality>.
2. Аляб'єва С. С., Коваль К. О., Мензул О. М. Працевлаштування випускників вищих навчальних закладів: проблеми та державний інструментарій їх вирішення. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2014. № 1. С. 128–134.
3. Дольто Ф. На стороне подростка [перевод с фр. А. К. Борисовой; предисл. М. М. Безруких]. Екатеринбург: Рама Паблишинг, 2010. 423 с.
4. Комісарова С., Ведмеденко Д., Білогірна М. Робота з обдарованими дітьми. Психолог. 2006. №25-28. С.57–81.

5. Остапчук В. Обдаровані діти. Які вони? Шкільний світ. 2009. №19. С. 9–10.
6. Паламарчук А. А., Снеговая С. Н. Маркетинг образовательных услуг высших учебных заведений в Украине. URL: <http://ea.donntu.edu.ua>.
7. Кузьмина А. А. Маркетинговая стратегия ВУЗа как основа его предпринимательской деятельности. Журнал Современные наукоемкие технологии. 2010. № 10. С. 231–233
8. Моголова А. Ю., Решетнікова І. В. Особливості маркетингу на ринку освітніх послуг. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 10 (2). С. 21–25.
9. Сударкина Х. В. Маркетинг образовательных услуг вуза: особенности, возможности, перспективы. Известия ЮФУ. Технические науки. Тематический выпуск. С. 138–142.
10. Белаш О. Ю., Рыжов Н. Г., Шестопалов М. Ю. Маркетинговая деятельность технического университета. Инновации. 2011. № 3 (149). С. 12–17.
11. Костюченко А. М. Специфіка маркетингу освітніх послуг та сучасні проблеми освіти в Україні в умовах ринкового середовища. Вісник Дніпропетровського університету Серія «Економіка». 2011. Вип. 5 (3). С. 43–49.
12. Маркетинг образовательных услуг: Учебное пособие / Н. А. Пашкус, В. Ю. Пашкус, М. П. Соловейкина, Л. В. Чебыкина; под ред. Н. А. Пашкус. СПб.: ООО «Книжный Дом», 2007. 112 с.
13. Кыштымова И. М. Методология и методы исследований имиджа. Психология в экономике и управлении. 2013, №2. С. 123–127.
14. Writing a letter to the world. // Johnson Banks. Defining and designing brands that make a difference. URL: <https://www.johnsonbanks.co.uk/work/dear-world-yours-cambridge>.
15. Hub launches new brand campaign for USF. // The San Francisco egitist. URL: <http://www.thesfegotist.com/news/local/2012/april/4/hub-launches-new-brand-campaign-usf>.
16. University of Bristol billboard campaign features QR Codes to attract new students. // The drum. URL: <http://www.thedrum.com/news/2011/11/28/university-bristol-billboard-campaign-features-qr-codes-attract-new-students>.
17. Психологія кольору. // Український національний портал. URL: http://www.aratta-ukraine.com/text_ua.php?id=2117.
18. Мистецтво поєднання кольорів. // Fine Design. URL: http://finedesign.com.ua/art_of_color_coordination/
19. Йоганнес Іттен. Мистецтво кольору. М.: Д. Аронов, 2004. – 90 с.

Transliteration of References:

1. As to the quality of preparation for university entrants and external independent evaluation // National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute". URL: <http://kpi.ua/quality>.
2. Alyabieva S. S., Koval K. O., Menzul O. M. Employment of graduates of higher educational institutions: problems and state instruments for their solving. Bulletin of the Vinnytsia Polytechnic Institute. 2014. № 1. 128–134 pp.
3. Dolto F. On the side of a teenager [translated from fr. AK Borisova; prelude M. M. Bezrukyky]. Yekaterinburg: Rama Publishing, 2010. 423 p.
4. Komissarova S., Vedmedenko D., Bilogirna M. Work with gifted children. Psychologist. 2006. №25-28. 57-81 pp.
5. Ostapchuk V. Gifted children. What are they? School world. 2009. №19. 9-10 pp.
6. Palamarchuk A. A., Snegova S. N. Marketing of educational services of higher educational institutions in Ukraine. URL: <http://ea.donntu.edu.ua>.
7. Kuzmina A.A Marketing strategy of the University as the basis of its entrepreneurial activity. Modern science-intensive technologies. 2010. № 10. 231–233 pp.
8. Mogilova A. Yu., Reshetnikova IV. Features of marketing in the market of educational services. Scientific herald of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and World Economy. 2016. Issue 10 (2). 21–25 pp.
9. Sudarkina H.V. Marketing of educational services of the university: features, opportunities, prospects. Izvestiya SFU. Technical sciences. Thematic issue. 138–142 pp.
10. Belash O. Yu., Ryzhov N. G., Shestopalov M. Y. Marketing activity of the technical university. Innovations. 2011. № 3 (149). 12–17 pp.
11. Kostyuchenko A.M. Specificity of marketing of educational services and modern problems of education in Ukraine in a market environment. Bulletin of Dnipropetrovsk University "Economics" series. 2011. Issue 5 (3). 43–49 pp.
12. Marketing of Educational Services: Textbook / N.A. Pashkus, V.Yu. Pashkus, M.P. Soloveikin, L.V. Chebykina; ed. N. A. Pashkus. SPb.: Knizhnyy Dom, 2007. 112 p.
13. Kyshtymova I.M. Methodology and methods of the image research. Psychology in Economics and Management. 2013, №2. 123–127 pp.
14. Writing a letter to the world. // Johnson Banks. Defining and designing brands that make a difference. URL: <https://www.johnsonbanks.co.uk/work/dear-world-yours-cambridge>.
15. Hub launches new brand campaign for USF. // The San Francisco egitist. URL: <http://www.thesfegitist.com/news/local/2012/april/4/hub-launches-new-brand-campaign-usf>.

16. University of Bristol billboard campaign features QR Codes to attract new students. // The drum. URL: <http://www.thedrum.com/news/2011/11/28/university-bristol-billboard-campaign-features-qr-codes-attract-new-students>.
17. Psychology of color. // Ukrainian National Portal. URL: http://www.aratta-ukraine.com/text_ua.php?id=2117.
18. The art of combining colors. // Fine Design. URL: http://finedesign.com.ua/art_of_color_coordination/
19. Johannes Itten. The art of color. M.: D. Aronov 2004. – 90 p.

Development of a marketing strategy for the popularization of educational programs by means of advertising.

GOLUBNYK T.S., Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Department of Technology for Preprinting, Ukrainian Academy of Printing,
Lviv, Ukraine

E-mail: golubnyk@ukr.net

SEMENIV M.R., Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Department
of Technology for Preprinting, Ukrainian Academy of Printing, Lviv, Ukraine

E-mail: krykm@ukr.net

SEMENIV V.V., Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Department
of Technology for Preprinting, Ukrainian Academy of Printing, Lviv, Ukraine

E-mail: 1986ministr@gmail.com

ЗАДОРОВНА-КНЯГНИЦЬКА Л.

кандидат педагогічних наук, доцент,
Маріупольський державний університет,
м. Маріуполь, Україна

ФОРМИ І МЕТОДИ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

У статті розкрито сутність аудиторних форм та методів навчання у вищих навчальних закладах, що сприяють підвищенню деонтологічної підготовки менеджерів освіти. Описано можливості нетрадиційних видів лекції (проблемної, мультимедійної, лекції з запланованими помилками, лекції-конференції, інтерактивної лекції) та семінарсько-практичних занять у реалізації методологічної, виховної, освітньої, розвиваючої, орієнтаційної функцій деонтологічної підготовки. Наведено приклади використання методів навчання магістрів спеціальності «Менеджмент. Управління навчальним закладом» у межах окремих тем курсу «Управлінська деонтологія». Акцентовано на тому, що ефективність наведених форм та методів зумовлюється: структуруванням змісту конкретного заняття за принципами інтеграції, системності, варіативності, практичної спрямованості, міжпредметності; організацією на засадах динамічності, прогностичності, індивідуального підходу до магістрантів, диференціації та індивідуалізації форм, праксеологічності, діалогічності в підсистемі «викладач – студент».

Ключові слова: менеджер освіти, деонтологічна підготовка, професійна підготовка, форми навчання, методи навчання.

В статье раскрыта сущность аудиторных форм и методов обучения в высших учебных заведениях, которые способствуют повышению деонтологической подготовки менеджеров образования. Описаны возможности нетрадиционных видов лекции (проблемной, мультимедийной, лекции с запланированными ошибками, лекции-конференции, интерактивной лекции) и семинарско-практических занятий в реализации методологической, воспитательной, образовательной, развивающей, ориентационной функций деонтологической подготовки. Приведены примеры использования методов обучения магистров специальности

«Менеджмент. Управление учебным заведением» в рамках отдельных тем курса «Управленческий деонтология». Акцентировано на том, что эффективность приведенных форм и методов обусловлена: структурированием содержания конкретного занятия на основе принципов интеграции, системности, вариативности, практической направленности, межпредметности; организацией на основе динамичности, прогностичности, индивидуального подхода к магистрантам, дифференциации и индивидуализации форм, праксеологичности, диалогичности в подсистеме «преподаватель – студент».

Ключевые слова: менеджер образования, деонтологическая подготовка, профессиональная подготовка, формы обучения, методы обучения.

The article reveals the essence of classroom based forms and methods of teaching in higher educational establishments, which help to increase the deontological preparation of education managers. It is noted that its specificity stipulates the use of such forms and methods that are aimed at transforming deontological knowledge from the subject of educational activity into a means of normative behaviour regulation. Opportunities for non-traditional types of lectures (problem-based lectures, multimedia, lectures with planned mistakes, lecture-conferences, interactive lectures), seminars and practical classes in the formation of deontological competence of education managers are revealed. The peculiarities in the implementation of methodological, educational, developing, orientation functions of the given lessons in the providing of deontological preparation of specialists are described. The emphasis is placed on the need for seminars and practical classes' priority in the classroom-based learning. They contribute most to the formation of deontological competence of education managers through the harmonious combination of studying the theoretical material and the ability to develop skills for their practical application in the classroom simulated setting close to real professional activity. Theoretical generalizations about the effectiveness of the proposed forms and methods of forming the deontological competence of education managers are based on the results of a study carried out at Mariupol State University during 2014-2018 years. The article presents examples of the usage of methods for teaching Masters of the specialty «Management. Management of an educational institution» within the course

«Managerial deontology», which is taught at this educational institution. It is noted that the effectiveness of the presented forms and methods is conditioned by: structuring the content of a particular class on the principles of integration, systematic, variability, practical orientation, interdisciplinary; organization on the basis of dynamism, prognosticity, individual approach to undergraduate students, differentiation and individualization of the forms, praxeology, dialogicity in the subsystem «teacher – student».

Key words: *education manager, deontological preparation, professional preparation, forms of teaching, teaching methods.*

Підвищення ролі керівника закладу освіти в умовах її децентралізації та автономії навчальних закладів, передбачених «Концептуальними засадами реформування середньої освіти (**Концепцією нової української школи**)», **актуалізує професійну підготовку менеджера освіти нової генерації, здатного нести особисту відповідальність за себе, за розвиток і добробут країни.** Вирішення зазначеного завдання неможливе поза контекстом управлінської деонтології, що розкриває проблеми професійного обов'язку та відповідальності, є теоретичним підґрунтям нормативної поведінки керівника закладу освіти.

У свою чергу досягнення високого рівня сформованості деонтологічної компетентності менеджера освіти у межах його професійної підготовки в магістратурі можливе лише за умови доцільної організації процесу навчання з обов'язковою присутністю в ньому цілепокладання та використання ефективних технологій, що характеризуються у межах деонтологічної підготовки певними особливостями, вказують на специфічні ознаки її результату (сформованої деонтологічної компетентності) та потребують адекватних педагогічних рішень.

Слушною є позиція О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонової [5], які вважають, що у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця важливу роль відіграє професійна умілість, що формується під час вивчення навчальних дисциплін і реалізується через систему специфічних професійних (у нашому випадку – деонтологічних) знань та вмінь, кожне з яких є результатом залучення у спеціально визначені види діяльності із використанням оптимального комплексу методів і засобів управління навчальною діяльністю студента.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчує, що проблеми професійної підготовки менеджерів освіти науковці вивчали за такими напрямками:

- методологічні основи сучасної філософії освіти як підґрунтя становлення управління культури керівників навчальних закладів (Т. В.

- Панчук, Н. І. Селіверстова, А. Й. Сиротенко та ін.);
- обґрунтування наукових підходів до професійної підготовки (В. І. Андрєєв, Є. В. Бондаревська, В. П. Бранський, М. Б. Євтух, О. В. Сухомлинська та ін.);
 - формування ціннісного ставлення до світу (І. А. Зимня, В. А. Караковський, В. М. Коротов, Б. Т. Лихачов, М. Д. Никандров, В. Д. Шадриков та ін.);
 - теоретико-методичні основи підготовки менеджера освіти в умовах ступеневої освіти (С. С. Вітвицька), у системі неперервної педагогічної освіти (В. Є. Берека, Л. М. Кравченко), розвиток професіоналізму управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти (Т. М. Сорочан), професійна підготовка керівних кадрів в умовах магістратури до управління якістю освіти (В. Е. Лунячек).

Проблеми деонтологічної підготовки фахівців у закладах вищої освіти розкрито В. Ю. Артемовим, М. І. Береговою, М. П. Васильєвою, В. А. Гашуком, Г. П. Поляковою, Л. В. Преймибідю, І. А. Філатовою, С. С. Хлестовою, які акцентують увагу на тому, що форми й методи формування деонтологічної компетентності фахівця відображають її теоретичний, практичний та особистісний аспекти й зорієнтовані на:

- засвоєння системи базових знань з теорії управлінської деонтології та суміжних з нею проблем, що розкриваються в межах навчальних дисциплін загальної та професійної підготовки;
- формування системи базових деонтологічних умінь і навичок;
- генералізацію базових підсистем деонтологічно актуальних якостей.

У процесі дослідження деонтологічної підготовки менеджерів освіти з'ясовано, що зазначена проблема залишається поза увагою науковців. Недостатньо вивченими є не лише проблеми сутності й змісту деонтологічної компетентності, умов її формування й розвитку, але й форм та методів деонтологічної підготовки менеджерів освіти, що здійснюється в межах їх професійної підготовки в університетах.

Мета статті – у контексті дослідження деонтологічної підготовки менеджерів освіти визначити й обґрунтувати форми й методи аудиторної роботи, що сприяють формуванню їх деонтологічної компетентності.

Зв'язок роботи з науковими програмами і практичними завданнями визначається розробленням низки питань відповідно до науково-дослідної тематики кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету (тема «Теоретичні і методичні засади формування освітньо-професійних і освітньо-наукових програм у магістратурі вищого навчального закладу»).

Відбір методів та форм деонтологічної підготовки менеджерів освіти в

університетах пов'язаний з пошуком співвідношення цілей, складності, логіки, варіативності навчання; моделей взаємодії викладачів і магістрантів; визначенням змісту педагогічного процесу, поєднанням раціонального, емоційного та емпатійного складників; модернізацією технології навчання; врахуванням світового досвіду багаторівневої неперервної освіти; взаємозв'язком та співвідношенням процесів соціалізації та індивідуалізації, новаторства і традицій у педагогічній освіті; методологією та технологією деонтологізації процесу підготовки фахівців на рівні конкретного навчального предмету, університету; співвідношенням філософських, соціальних, психологічних і педагогічних закономірностей та підходів до вирішення проблем професійної діяльності [3, с. 8-12; 8, с. 305].

Основними аудиторними формами навчання у закладі вищої освіти є лекція, практичні, лабораторні, семінарські, індивідуальні заняття, що підпорядковані різним цілям й мають різні можливості для формування окремих компонентів готовності здобувачів вищої освіти до професійної діяльності.

Головною ланкою дидактичного циклу професійної підготовки є лекція. Однак, являючи собою логічно вивершений, науково-обґрунтований і систематизований виклад певного наукового або навчально-методичного питання, ілюстрований, при необхідності, засобами наочності та демонстрацією дослідів [2, с.11], в умовах деонтологічної підготовки менеджерів освіти вона не може зберігати свій класичний зміст, тобто бути переважно монологічним викладенням навчального матеріалу.

Специфіка деонтологічної підготовки з пріоритетом у її завданнях формування поведінкових компетенцій, обумовлює суттєву переорієнтацію в організації та проведенні лекційних занять та широке використання у навчальному процесі таких видів лекцій, що спрямовані на трансформацію деонтологічного знання з предмета навчальної діяльності на засіб регуляції нормативної поведінки, що досягається завдяки відтворенню предметного й соціального контексту майбутньої професійної діяльності. Отже, провідна перевага лекції у контексті здійснення деонтологічної підготовки менеджерів освіти в університетах полягає в її професійній орієнтації, пріоритеті колективних форм роботи та активній участі в них магістрантів.

З огляду на зазначене, у виборі виду лекційних занять слід враховувати основні положення, що відображають специфіку деонтологічного знання, а саме:

- деонтологічні знання мають особистісний зміст для магістрантів – менеджерів освіти й формуються на основі власного попереднього досвіду;
- пізнання деонтологічних принципів, цінностей, норм тощо має відбуватися з одночасним їх осмисленням та усвідомленням;

- для забезпечення осмислення й усвідомлення деонтологічних знань необхідна багатостороння комунікація, що передбачає активну позицію усіх суб'єктів педагогічної взаємодії;
- усвідомлення деонтологічних знань не є можливим поза контекстом організації та здійснення зворотного зв'язку протягом лекційного заняття [1; 11].

Результати здійсненого дослідження, що проводилось у Маріупольському державному університеті протягом 2014-2018 рр. зі здобувачами вищої освіти освітнього ступеня магістра за спеціальністю 073 «Менеджмент. Управління навчальним закладом», підтвердили, що найбільш ефективними в контексті формування деонтологічної компетентності менеджерів освіти є нетрадиційні види лекції: проблемна, мультимедійна, лекція з запланованими помилками, лекція-конференція, інтерактивна лекція та ін.

Зокрема, проблемна лекція, зміст якої забезпечує проблемний характер викладу навчального матеріалу з існуючими суперечностями в управлінській взаємодії, містить проблемні питання, завдання та ситуації деонтологічної насиченості. Вона стимулює виникнення у магістранта бажання знайти вихід з проблемної ситуації, засвоєння теорії управлінської деонтології шляхом власних роздумів, аналізу, пошуку варіантів професійної поведінки, розвиток мислення та формування пізнавальної зацікавленості навчальним предметом.

Мультимедійна лекція передбачає створення мультисенсорного навчального середовища, посилення мотиваційного, емоційного, когнітивного впливу на слухачів шляхом поєднання слова викладача і можливостей мультимедійного обладнання, що забезпечує узгоджений потік звукових і зорових образів. У межах деонтологічної підготовки менеджерів освіти вона забезпечує зростання ступеню засвоєння матеріалу за рахунок збільшення кількості органів чуттів, задіяних у процесі сприймання інформації, що надає їй емоційної забарвленості та створює додаткові можливості для зміцнення ціннісних орієнтирів і полегшення переробки обсягу інформації, сприяє індивідуальній траєкторії осмислення магістрантами матеріалу відповідно до їхнього суб'єктного досвіду.

Лекція з запланованими помилками спонукає магістрантів до пошуку зумисне допущених викладачем помилок у змісті засвоєного раніше навчального матеріалу, на якому базується новий, їх виявлення та виправлення. Її значущість полягає, перш за все, у забезпеченні активізації уваги, актуалізації засвоєних раніше деонтологічних знань, отриманні додаткових мотивів до усвідомленого сприйняття інформації, формуванні здатності оцінювати, аналізувати й критично сприймати її.

Лекція-прес-конференція сприяє ґрунтовному засвоєнню викладеного матеріалу шляхом надання викладачем аргументованих відповідей на задані слухачами питання (залучення до відповідей найбільш сильних в академічному

плані студентів, або тих, які мають досвід управлінської діяльності). Вона забезпечує ліквідацію «прогалин» у деонтологічно актуальних знаннях, сприяє розвитку здатності аргументовано пояснювати власну професійну позицію; актуалізує отримані деонтологічні знання, забезпечує можливості проектувати зміст матеріалу відповідно до особистісних цілей та завдань подальшої професійної діяльності.

Значний потенціал щодо забезпечення деонтологічної підготовки менеджерів освіти мають лекція-дискусія та лекція з розбором професійних ситуацій. Вони сприяють розвитку критичного мислення, формуванню особистої деонтологічної позиції конкретного магістранта, його навичок обґрунтовувати власну думку, аргументовано доводити власні погляди щодо вирішення певної деонтологічно насиченої ситуації в межах управлінської взаємодії, поглиблюють знання з обговорюваної проблеми, сприяють зосередженню уваги на шляхах та засобах вирішення ситуацій морального вибору.

Зазначені лекції є вагомим засобом формування знань як основи практичної дії та вчинку, відтворення предметного й соціального контексту професійної управлінської діяльності.

Отже, в контексті деонтологічної підготовки менеджерів освіти лекція, як організаційна форма навчання, забезпечує реалізацію низки важливих функцій, а саме:

- методологічної, що реалізується шляхом вивчення деонтологічної теорії в русі й розвитку, розкриття генези появи ідей, закономірностей, концепцій деонтологічного знання, теорії пізнання суспільно-деонтологічних явищ;
- виховної, що дозволяє реалізувати завдання формування особистості професіонала, стимулює в ньому розвиток соціальної активності, громадянської відповідальності, сприяє формуванню деонтологічної свідомості;
- освітньої, яка реалізується через передачу системи деонтологічних знань та їх аналіз, залучення новітніх наукових даних, що оперативно відображають процес розвитку деонтологічної думки, надання викладачем допомоги аудиторії у самостійній побудові цієї системи в процесі «образ – мислення» [9, с. 13];
- розвиваючої, що не лише виконує завдання формування пізнавальної активності, вимагає ведення лекційного викладу як процесу самостійного творчого пізнання, забезпечує оптимальні умови для інтелектуального розвитку особистості шляхом включення її в активну розумову діяльність, але й забезпечує розвиток деонтологічно актуальних рис характеру фахівця (зокрема відповідальності, доброчесності, наполегливості тощо);

- орієнтаційної, що спрямовується на забезпечення орієнтування магістранта в потоці деонтологічно актуальної інформації, одержаної з різних джерел, її аналіз, виділення основного, суттєвого, укладання одержаної наукової інформації в чітку систему [4; 10].

В умовах організації та здійснення деонтологічної підготовки менеджерів освіти в університетах набуває особливої значущості практико-орієнтований характер семінарських, семінарсько-практичних, практичних та індивідуальних занять, метою яких є формування в магістрантів деонтологічно актуальних умінь та досвіду здійснення професійної управлінської діяльності на деонтологічних засадах. Йдеться про квазіпрофесійні заняття, що дають змогу магістрантам «заглибитися» у сферу професійної управлінської діяльності засобами її моделювання у межах навчальної аудиторії.

Значні можливості у зазначеному контексті має семінарське заняття. Як особлива форма організації навчальних занять, спрямованих на поглиблення, розширення, деталізацію й закріплення теоретичного матеріалу [9, с. 71], семінар не зводиться до закріплення або копіювання знань, отриманих на лекції, він переслідує завдання розвитку пізнавальної активності та самостійності, уміння творчо застосовувати матеріал лекцій, поглиблення й закріплення деонтологічних знань, отриманих у процесі вивчення предметів загальної й професійної підготовки освітньо-професійної програми, сприяння розвитку деонтологічного мислення, вміння логічно висловлювати й аргументувати свої думки, вибудовувати власний управлінський стиль на деонтологічних засадах.

Базуючись на результатах здійсненої нами експериментальної роботи та керуючись власним досвідом роботи з професійної підготовки менеджерів освіти в університетах, нами зроблено висновок, що семінар поглиблює й розширює теоретичну базу фахівця. Однак застосування у межах деонтологічної підготовки виключно семінарських занять як організаційної форми навчання у класичному її розумінні, навіть за умов переважання в них діалогічної взаємодії (семінар-дискусія, форум, дебати, симпозіум, семінар–«круглий стіл», міжпредметі семінари тощо), через яку обговорюються і вирішуються теоретичні та практичні деонтологічно актуальні проблеми, не мають значного практичного ефекту у забезпеченні деонтологічної підготовки менеджерів освіти.

У зазначеному контексті слід говорити про необхідність поєднання можливостей семінару з його глибокою теоретичною насиченістю з практичним заняттям, основними завданнями якого є : поглиблення та уточнення знань, здобутих на лекціях і в процесі самостійної роботи; формування інтелектуальних навичок і умінь планування, аналізу й узагальнень, опанування навичок організації професійної діяльності; накопичення первинного досвіду організації виробництва та технікою управління ним; оволодіння початковими навичка-

ми керівництва, менеджменту та самоменеджменту [6; 10]. Йдеться про пріоритетність у межах аудиторної роботи семінарсько-практичних занять, оскільки вони найбільшою мірою сприяють формуванню деонтологічної компетентності керівників навчальних закладів через гармонійне поєднання у своїй структурі компонентів опрацювання теоретичного матеріалу та можливостей для вироблення навичок їх практичного застосування в модельованих у навчальній аудиторії умовах, наближених до реальної професійної діяльності.

Наприклад, у межах викладання управлінської деонтології як навчальної дисципліни для закріплення, розширення й поглиблення лекційного матеріалу та теоретичних питань, винесених на самостійне опрацювання, нами використано виключно семінарсько-практичні заняття. Їх безумовною перевагою є єдність видів пізнавальної діяльності, що відповідають особливостям деонтологічної підготовки менеджерів освіти.

Так, у процесі проведення семінарсько-практичного заняття за темою «Особистість сучасного керівника навчального закладу в контексті управлінської деонтології» ми ставили метою закріплення й розширення уявлення про деонтологічно актуальні якості керівника; розкриття сутності його нормативної поведінки у відповідності до його моральної ролі в педагогічному колективі; розвиток здатності організувати діяльність та спілкування в трудовому колективі на деонтологічних засадах.

Зазначена мета реалізується через структуру заняття та реалізацію її основних компонентів:

- теоретичного, що передбачає розгляд та обговорення питань: «Деонтологічно актуальні особистісні якості керівника навчального закладу та особливості їх прояву в управлінській діяльності», «Співвідносність якостей та професійної поведінки адміністратора та морального лідера», «Поняття харизми керівника як здатності захоплювати до спілкування, стимулювання бажання підкорятися деонтологічно виправданими засобами. Харизматичне лідерство», «Деонтологічні прийоми створення «ефекту харизми» керівника навчального закладу»;
- практичного, що містить у собі виконання таких завдань:
 1. Складання порівняльної таблиці проявів поведінки керівника адміністративного типу та лідера трудового колективу та обговорення її змісту.
 2. Опрацювання запропонованого переліку якостей особистості в контексті їх значущості у забезпеченні нормативної поведінки. Визначення та ранжування особистих рис характеру, що забезпечують нормативну поведінку.
 3. Обговорення та аналіз професійних ситуацій, пов'язаних із проявом особистісних якостей керівника навчального закладу в управлін-

ській взаємодії. Моделювання можливих варіантів нормативної поведінки керівника.

У межах проведення семінарсько-практичного заняття за темою «Проблема морального вибору керівника» ми ставили собі за мету закріпити уявлення про поведінку керівника навчального закладу згідно з нормами управлінської деонтології у ситуаціях морального вибору; поглибити знання щодо сутності й змісту конфліктних ситуацій у професійному управлінні, їх подолання деонтологічно виправданими засобами; розвивати критичне мислення у ситуаціях прийняття деонтологічно вираженого управлінського рішення.

Зазначена мета реалізується через структуру заняття у складі наступних компонентів:

- теоретичного, що передбачає розгляд наступних питань: «Поняття ситуації морального вибору. Мета управлінської діяльності й засоби її досягнення у межах ситуації морального вибору», «Сутнісні характеристики явищ «деонтологічна проблема» та «деонтологічна дилема», особливості нормативної поведінки керівника навчального закладу в межах кожної з них», «Природа конфлікту у вимірах управлінської деонтології», «Керівник навчального закладу в контексті вирішення конфліктних ситуацій у управлінській взаємодії»;
- практичного, що містить у собі виконання таких завдань:

1. Опрацювання запропонованого викладачем тексту, обґрунтований вибір одного з трьох підходів деонтологічно виправданого вирішення проблеми «ціль-засоби»; аналіз порад Р. Хеллера щодо сучасної практики управління навчальним закладом; здійснення порівняльного аналізу думки Л. Якокки щодо деонтологічної сутності управління з типовою поведінкою керівників навчальних закладів у контексті вирішення дилеми «суперечки з долею».

2. Аналіз патерналістичної, інструментальної, персоналістичної, контрактної моделей морального вибору на предмет їх ефективності та відповідності деонтологічним нормам поведінки керівника закладу освіти.

3. Обговорення та аналіз професійних ситуацій, пов'язаних із проявом особистісних якостей керівника навчального закладу в управлінській взаємодії. Моделювання можливих варіантів нормативної поведінки керівника.

Таким чином, ефективність наведених форм та методів деонтологічної підготовки менеджерів освіти в університетах зумовлюється: структуруванням змісту за принципами інтеграції, системності, варіативності, практичної спрямованості, міжпредметності; організацією на засадах динамічності, прогностичності, індивідуального підходу до магістрантів, диференціації та

індивідуалізації форм, праксеологічності, діалогічності в підсистемі «викладач – студент», залученням до освітнього процесу партнерів (керівників закладів освіти зі значним досвідом управлінської діяльності).

Зрозуміло, що здійснення деонтологічно насиченої пізнавальної діяльності магістрантів у межах лекційних та семінарсько-практичних занять потребує ретельної організації самостійної роботи, без якої деонтологічна підготовка стає неповноцінною. Зазначене питання є предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Артемов В. Ю. Теоретичні та методичні основи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / В. Ю. Артемов ; НАПН України, Ін-т вищ. освіти. – Київ, 2015. – 489 с.
2. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навч. посіб. для слухачів закл. підвищ. кваліфікації системи вищ. освіти / Я. Я. Болюбаш. – Київ : ВВП «Компас», 1997. – 64 с.
3. Вітвицька С. С. Методологічні основи ступеневої педагогічної освіти / С. С. Вітвицька // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка. – Житомир : В-во ЖДУ, 2005. – Вип. 21. – С. 8–12.
4. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – Київ : Центр навч. літ., 2003. – С. 78–80.
5. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутніх вчителів до педагогічної діяльності: моногр. / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова ; ЖДУ ім. І. Франка. – Житомир, 2003. – 192 с.
6. Курлянд З. Н. Психолого-педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів / З. Н. Курлянд // Наука і освіта. – 2008. – № 8–9. – С. 171–176.
7. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Мороза. – Київ : Вища шк., 2001. – 337 с.
8. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю: монографія / Н. І. Мачинська; за ред. докт. пед. наук, проф., член-кор. НАПН України С. О. Сисоєвої. – Львів: Львів. ДУВС, 2013. – 416 с.
9. Мачинська Н.І. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник / Н. І. Мачинська, С. С. Стельмах. – Львів: Львів. ДУВС, 2012. – 180 с.
10. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / В. Л. Ортинський. – Київ : Центр учбов. літ., 2009. – 472 с.
11. Хлестова С.С. Формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / С.С. Хлестова. – К. : Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова, 2011. – 18 с.

References:

1. Artemov V.Y. Theoretical and methodological principles of specialists' deontological competence formation in the organization of protection of information with restricted access: thesis for Doctor's Degree, Kyiv 2015.
2. Boliubash Ja. Ja. Organization of educational process in higher educational institutions: a manual for students in advanced training institutions, Kyiv 1997.
3. Vitvitska S.S. Methodological basis of graduate pedagogical education . Visnyk Zhytomyr. derzh. un-tu im. Ivana Franka, Zhytomyr 2005. Vyp. 21, P. 8-12.
4. Vitvitska S.S. Basis of higher education pedagogy: methodical manual for Master's degree students. – Kiev 2003. – P. 78-80.
5. Dubaseniuk O. A., Semeniuk T.V., Antonova O.E. Zhytomyr Professinal training of future teacher to pedagogical activities, Zhytomyr 2003.
6. Kurliand Z. N. Psychological and pedagogical conditions for the formation of vocational and pedagogical competence of future teachers. Nauka i osvita. 2008, № 8-9, P. 171-176.
7. Educational process in higher pedagogical school: manual / za zah. red. O.G. Moroz, Kyiv 2001.
8. Machynska N. I. Pedagogical education of students of higher educational institutions of non-pedagogical profile: monography, Lviv 2013.
9. Machynska N. I., Stelmakh S.S. Modern forms of educational process in higher education , Lviv 2012.
10. Ortynskyi V. L. Pedagogy of high school: navch. Posib, Kyiv 2009.
11. Hlyestova S. S. Formation of students' deontological culture in the social and educational work of higher education establishment: manuscript. thesis for the degree of education, Kyiv 2011.

Forms and methods of deontological preparation of education managers in the master's degree program.

**ZADOROZHNA-KNYAGNITSKA Lenina, PhD in Pedagogic sciences, Associate Professor, Head of the Chair of Pedagogics and Education, Mariupol State University, Mariupol city, Donetsk Region, Ukraine
E-mail: zador_knyag@i.ua**

ТОВКАНЕЦЬ О.С.,

кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»,
м. Ужгород, Україна

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЇ В ОСВІТНЬОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

У статті розглянуто методи і прийоми реалізації управлінської дії в освітній установі. Виявлено умови, на основі яких може бути здійснена успішна реалізація управлінської дії в освітній установі: досконале володіння керівництвом стратегією і тактикою переконання; вміння будувати діалог, вести переговори; вміння сформулювати цілеспрямовану установку на виконання управлінської дії. Акцентовано увагу на методах переконання, на стратегічних підходах та тактичних прийомах реалізації управлінської дії. Визначено позитивну, негативну та адекватну установки на сприйняття іншої людини. Зроблено висновок, що для підвищення ефективності управлінської діяльності особливо значущими є особливості прояву комунікативного та психологічного потенціалу особистості, врахування соціально-психологічних аспектів управління в оптимізації управлінської діяльності в освітній установі.

Ключові слова: управлінська діяльність, освітній менеджмент, методи переконання.

В статье рассмотрены методы и приемы реализации управленческого воздействия в образовательном учреждении. Выявлены условия, на основе которых может быть осуществлена успешная реализация управленческого воздействия в образовательном учреждении: владение руководством стратегией и тактикой убеждения; умение строить диалог, вести переговоры; умение сформировать целенаправленную установку на выполнение управленческого воздействия. Акцентируется внимание на методах убеждения, на стратегических подходах и тактических приемах реализации управленческого воздействия. Определены положительная, отрицательная и адекватная установки на восприятие другого

человека. Сделан вывод, что для повышения эффективности управленческой деятельности особенно значимыми являются особенности проявления коммуникативного и психологического потенциала личности, учета социально-психологических аспектов управления в оптимизации управленческой деятельности в образовательном учреждении.

Ключевые слова: управленческая деятельность, образовательный менеджмент, методы убеждения.

The article deals with methods and techniques for implementation of management activities in an educational institution. The conditions on the basis of which successful implementation of management activity in an educational institution can be realized: perfect management of strategy and tactics of persuasion; ability to build dialogue, negotiate; the ability to form a purposeful instruction for management action. The attention is placed on methods of persuasion, strategic approaches and tactical methods of the implementation of management action. Positive, negative and adequate settings for the perception of another person have been identified. It has been concluded that especially for the increase of the efficiency of management activity there are features of the manifestation of the communicative and psychological potential of the individual, taking into account the socio-psychological aspects of management in optimizing management activity of educational institution.

Key words: management activity, educational management, methods of persuasion.

Головною характеристикою XXI століття стає визначення світовою спільнотою гуманістичного спрямування суспільства, його інтеграція та розвиток, перехід від управління за інтуїцією до наукового управління, яке стало потужним важелем у розвитку усіх сфер суспільства. Соціально-економічні умови розвитку держави, що ми в останній час спостерігаємо в країні, та інноваційні процеси зумовлюють необхідність випереджального розвитку освітньої галузі, модернізації управління освітою, якою передбачено «підвищення компетентності управлінців усіх рівнів» [2, с.288–289; 9; 14], а також принципово змінюють суть і механізми людської взаємодії, пріоритети життєвих цінностей та ідеалів, філософію і психологію освіти, роль особистості у суспільстві. Пріоритетні завдання сфери освіти, як зазначається у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», є розвиток людського

потенціалу, забезпечення нового рівня якості підготовки спеціалістів, формування високоосвіченої особистості [9], що зумовлює специфіку управлінської діяльності. Серед особливостей управлінського процесу є розширення можливостей цього процесу за рахунок підсилення його цілісності, педагогічного аналізу функцій та особливостей професійного становлення майбутнього фахівця [7].

У науковій літературі знаходимо різні підходи до визначення тих чи інших аспектів управлінської діяльності. Деякі характеризуються пошуком співвідношення між культурою особистості та культурою суспільства (В. Жмалев [3], Л. Москальова [7]), аналізом соціальної культури особистості (О.Зайченко, В.Кузнецова [4]); інші – розглядають окремі її аспекти: психологічний (Н. Коломінський [5]), комунікативний (Ю. Палеха [8]), управлінський (Г. Єльнікова) тощо. Управлінська культура як складова професійного керівництва освітньої установи характеризується особливостями усвідомлення поведінки та діяльності людей в організації і є частиною сфери культури праці, культури професійної управлінської діяльності, зокрема культури комунікації. Професійна діяльність керівника освітньої установи вимагає спеціальної підготовки, певних професійно значущих якостей, професійної компетентності, управлінської культури. Така діяльність збагачує особистість, розширює її можливості, вводить у сферу соціально-економічної та духовної взаємодії з колективом, формує її мотиваційну сферу, змінює ціннісні орієнтації [7]. Управлінську діяльність можна розглядати як багатоаспектний процес, де існує чимало шляхів і способів його оптимальної реалізації.

Мета статті: обґрунтувати методи і прийоми реалізації управлінської дії в освітньому менеджменті.

Як засвідчують дослідники, культура управлінської діяльності формується на основі співвідношення змісту, способу, ритму, характеру спілкування з різними психофізіологічними і соціальними особливостями сприйняття і реагування всіх, що вступають у ділові стосунки (керівництва, вчителів, учнів і їх батьків). Кожен будує спілкування, виходячи з особливостей всіх своїх партнерів [3; 6].

На підставі аналізу економічної, психологічної та педагогічної літератури [1; 3; 4; 6; 8] нами визначено певні умови, на основі яких, на нашу думку, може бути здійснена успішна реалізація управлінської дії в освітній установі: досконале володіння керівництвом стратегією і тактикою переконання; вміння будувати діалог, вести переговори; вміння сформувати цілеспрямовану установку на виконання управлінської дії. Розглянемо детальніше ці умови.

Першою умовою, на нашу думку, є досконале володіння керівництвом стратегією і тактикою переконання. Переконання або аргументація є основною стадією ділової комунікації, в якій відбувається протиборство думок,

проявляються особистісні якості партнерів, взаємно оцінюються сильні і слабкі сторони співрозмовників. Учасники комунікації, як правило, прагнуть змінити вже сформовану у протилежної сторони думку або закріпити її; критично перевірити положення і факти, викладені співрозмовниками; пом'якшити протиріччя, що намітилися до діалогу. В діловій комунікації важливим є діалог, який може реалізуватися в двох конструкціях: в доказовій, коли потрібно що-небудь обґрунтувати і в контраргументації, коли спростовуються тези протилежної сторони.

Аналітичний огляд наукових джерел дає підстави стверджувати, що в діловій взаємодії ефективним є використання різних методів переконання [6; 7] :

1. «Фактологічний», що полягає в обґрунтуванні доводів незаперечними фактами, відомостями, точними датами, цифровим матеріалом, які стануть вагомими аргументами.

2. «Побудова висновків», метод, який сформований на логічній обґрунтованості доказів, коли ряд міркувань є доказами того чи іншого факту.

3. «Порівняння», суть якого полягає у можливість перехоплення ініціативи в діалозі і переході до наступу.

4. «Так – але», метод, який полягає у спокійному погодженні з доводами виступаючого на початку та переході до контрнаступу наприкінці діалогу. Неодмінною умовою успіху є відмінна обізнаність опонента в питанні.

5. «Метод шматочків» полягає в поділі виступу співрозмовника таким чином, щоб були чітко помітні окремі його частини: повністю достовірні факти, спірні положення і помилкові погляди. При цьому доцільно не зачіпати сильних аргументів, а орієнтуватися на слабкі сторони висловлювань і спробувати спростувати саме їх.

6. «Ігнорування» – метод дипломатичного мовчання та ігнорування цінності незаперечних доказів і фактів опонента, з якими тактично НЕ вигідно погодитися.

7. «Потенціювання», метод, в якому в контрнаступі зміщуються акценти, зроблені раніше співрозмовником. Відповідно до своїх інтересів опонент висуває на перший план те, що його задовільняє, як би не помічаючи всього іншого. Зміщення акцентів в діалозі подібне до постановки коми в тексті, від якої діаметрально протилежно змінюється зміст висловлювання.

8. «Виявлення протиріч», метод, в основі якого є ретельний аналіз висловлювань співрозмовника, якщо готується контраргументація.

9. «Очевидна підтримка», метод, суть якого полягає в тому, що після того, як співрозмовник виклав свої аргументи, на його здивування опонентом не спростовуються його докази, а які нібито приходять на допомогу, наводячи нові докази на користь його точки зору. Але робиться це тільки для видимості, щоб

послабити його пильність. «Ви забули згадати ще про те, що ... (наводиться ряд прикладів на користь висловлювань опонентів), але так як ...» (тут наноситься контрудар).

10. «Опитування» – постановка ретельно і заздалегідь продуманих питань по темі розмови. Метод застосовується при відомому предметі діалогу. Тактика полягає в тому, щоб, побудувати ланцюг запитань – «ударну силу» діалогу, змусити співрозмовника суперечити самому собі.

11. «Виведення» – прийом, заснований на поступовому зміщенні акцентів з наступною зміною суті справи, у процесі якого відбувається цілеспрямовано і планомірно ухилення від теми. Для цього потрібно заздалегідь знати дотичні питання і аргументації співрозмовника, щоб при нагоді саме на них перенести акцент розмови.

Другою умовою успішної управлінської діяльності є вміння будувати діловий діалог, вести переговори, що передбачає врахування стратегічних та тактичних підходів до ведення діалогу, переговорів.

В психологічній та лінгвістичній літературі виокремлює стратегічні підходи до ділового діалогу, ведення переговорів [4;8]: *жорсткий* – коли обидві сторони, зайнявши протилежні позиції, вперто відстоюють їх, застосовуючи тактичні прийоми, щоб ввести противника в оману щодо істинної мети, і роблять невеликі поступки, необхідні для продовження діалогу: *м'який* – коли кожна сторона вважає іншу сторону дружньою. Замість того, щоб робити ставку на досягнення перемоги, вони підкреслюють необхідність досягти хоча б згоди. Стратегія м'якого підходу полягає в тому, щоб робити пропозиції і йти на поступки, довіряти іншій стороні, бути дружельним і поступатися для уникнення конфронтації там, де це необхідно; *принциповий* – альтернативний вищенаведеним, сконцентрований на основних інтересах сторін, взаємовигідних варіантах і справедливих стандартах, приводить до досягнення розумного результату.

Американські дослідники Р. Фішер та У. Юрі описали метод принципових переговорів [12], суть яких полягає у *вимозі вирішувати проблеми, виходячи із суті справи, а не позицій партнерів* по переговорах. Партнери намагаються знайти вигоду взаємну там, де це можливо. А там, де інтереси не збігаються, досягати результату, обґрунтованого справедливими нормами. У результаті застосування принципового підходу [8] діалог або ж переговори повинні привести до такої угоди, яка б максимально задовільняла інтереси кожної сторони, справедливо регулювала суперечності, була довгостроковою і враховувала інтереси суспільства; стосунки між сторонами повинні покращитися чи, щонайменше, не зіпсуватися.

Р. Фішер та У. Юрі наголошують на прийомах принципового підходу як базового елементу діалогу чи переговорів [13]:

- відмежування учасників переговорів від проблеми, тобто потрібно концентрувати увагу на суті проблеми, а не на стосунках сторін, конструювати та підтримувати робочі стосунки;
- концентруватися на інтересах, а не на позиціях, тобто замість того, щоб сперечатися про позиції, треба дослідити інтереси один одного та пояснити свої інтереси; визначити інтереси іншої сторони; обговорити спільну тему; бути конкретними, але гнучкими;
- розробляти взаємовигідні варіанти, тобто відокремлювати судження від рішення; розширити коло підходів; шукати взаємовигоду; допомогти партнеру прийняти рішення;
- наполягати на використанні об'єктивних критеріїв та процедур. Для досягнення розумної згоди, незалежної від прагнень сторін, можна застосувати: справедливі критерії за суттю питання; справедливі процедури регулювання протилежних інтересів.

В психологічній літературі виокремлені наступні прийоми [8], які можуть забезпечити ефективність управлінської дії:

1. *«Ухилення від боротьби»* застосовується тоді, коли торкаються питань, небажаних для обговорення, або коли не хочуть давати партнеру точну інформацію, однозначну відповідь.

2. *«Затягування або вичікування»* – спосіб, близький за змістом до ухилення, його використовують, коли хочуть затягнути процес переговорів, щоб прояснити ситуацію, отримати більше інформації від партнера, додатково вивчити проблему.

3. *«Пакетування»*, суть якого полягає в тому, що для обговорення пропонується не одне питання чи пропозиція, а декілька. При цьому вирішуються подвійні задачі. В одному випадку в «пакет» об'єднуються привабливі і мало прийнятні для партнера пропозиції. Передбачається, що зацікавлений в пропозиціях партнер прийме й невідгідні. В іншому випадку передбачається так званий розмір поступок, тобто шляхом поступок в малозначних пропозиціях домагаються прийняття основних пропозицій.

4. *«Максимальне завищення вимог»* – полягає в тому, щоб включити до обговорюваних проблем пункти, які можна потім безболісно зняти. Зробивши вигляд, що це є поступка, можна вимагати натомість аналогічних кроків з боку партнера.

5. *«Розміщення хибних акцентів у власній позиції»* – суть способу полягає в тому, щоб продемонструвати партнеру надзвичайну зацікавленість у вирішенні якогось питання, яке насправді є другорядним. Іноді це робиться для того, щоб знявши це питання з порядку денного, отримати необхідні рішення з іншого, більш важливого питання.

6. *«Салямі»* – означає надання інформації про свої інтереси, оцінки тощо

дуже маленькими порціями, схожими на тонкі скибочки салами. Використовується прийом для затягування переговорів, необхідності вивідати у партнера більше інформації, змусити його «відкрити карти», щоб одержати таким чином перевагу, поле для маневру.

7. «Ультимативність вимог» використовується, коли одна сторона заявляє про свої наміри вийти з переговорів, якщо не буде прийнята їх позиція.

8. «Висування вимог в останню хвилину» – суть цього прийому полягає в тому, що наприкінці переговорів, коли тільки залишається підписати контракт, один з партнерів висуває нові вимоги. Якщо інша сторона зацікавлена в контракті, вона прийме ці вимоги, хоча підписання контракту з цієї причини може й не відбутися. Тоді як одна сторона погоджується з висунутими вимогами, інша висуває все нові й нові.

Третьою умовою успішної реалізації управлінської дії, на нашу думку, є вміння сформувати цілеспрямовану установку на виконання управлінської дії.

Установки особистості – це прояв неусвідомлених спонукань до діяльності, тобто, як зазначає Д. Узнадзе, неусвідомлюваний особистісний стан готовності до певної діяльності, за допомогою якої може бути здійснена та чи інша потреба [11]. В результаті повторення «ситуації установки» у суб'єкта поступово складається «ряд фіксованих установок», які непомітно для самої людини визначають його життєву позицію в сприйнятті навколишньої дійсності.

Психологи розрізняють три типи установки на сприйняття іншої людини [3; 5; 6]:

- позитивна установка спонукає переоцінювати позитивні якості і ігнорувати слабкі якості людини, тобто людині надається великий аванс, який проявляється в неусвідомленій довірливості;
- негативна установка призводить до того, що сприймаються тільки негативні якості іншої людини, висловлюючи до нього недовірливість, підозрілість;
- адекватна установка пов'язана з розумінням того, що у кожної людини є як переваги, так і недоліки; головне – як вони збалансовані і як оцінюються іншою людиною.

Наявність установок розглядається як неусвідомлене сприймання і оцінювання якості інших людей. Ці установки лежать в основі типових спотворень уявлення про іншу людину:

1. «Ефект ореолу» – вплив загального враження про людину на сприйняття і оцінку часткових властивостей його особистості. Якщо у співробітника або керівника групи склалася позитивна думка про людину, то його поганий вчинок сприймається як випадковість. І як випадковість сприймається хороший вчинок людини, якого всі вважають поганим. Цей ефект дуже часто заважає адекватно сприймати і розуміти людей і створює умови, при яких здібні й

яскраві особистості абсолютно не можуть працювати в конкретній групі, оскільки добре не помічається, а недоліки перебільшуються.

2. «Ефект послідовності». На судження про людину найбільший вплив мають відомості про нього, що пред'являються в першу чергу. Зазвичай недоброзичливець, який бажає нашкодити людині, поспішає повідомити про нього щось погане новому начальнику. На такому установочному фоні людині важко виправдатися і щось доводити. І пройде чимало часу, поки керівник розбереться в ситуації й оцінить, хто є хто.

3. «Ефект авансування» – це коли людині приписують неіснуючі переваги, а потім розчаровуються, стикаючись з його поведінкою, яка неадекватна уявленню, що склалося про нього.

4. «Ефект проектування на людей власних якостей» викликає установку на очікування відповідної поведінки. Цей ефект дуже часто проявляється в невмінні людей поглянути на ситуацію з точки зору іншої людини.

Як особливий вид установки виділяють явища атракції, конформізму, негативізму та колективізму.

Атракція – вид соціальної установки на іншу людину, в якій переважає емоційний компонент привабливості даної людини для інших. На прояв атракції впливають такі обставини, як схожість характеристик партнерів по спілкуванню, близькість, частота зустрічей, взаємодопомога, на основі яких виникають позитивні емоційні відносини. Тому атракцію можна розглядати як функцію емоційної регуляції міжособистісних відносин в групах, в яких афективна сторона міжособистісних оцінок значно переважає над раціональною її стороною [6, с. 473–475].

Конформізм – це усвідомлене або неусвідомлене підпорядкування особистості впливу групи, в яку вона включена, та який може бути як особиста стихійна форма конформізму, захисний конформізм, умовний, чисто зовнішній свідомий конформізм, який наразі триває та за яким суб'єкт погоджується з групою, більшістю, хоча насправді думає інакше. Він може демонстративно підкорятися нав'язливій думці групи, щоб заслужити схвалення або уникнути осуду з боку інших, які входять до групи, успішніше зробити кар'єру тощо.

В управлінській діяльності найбільш небезпечним є протилежна конформізму властивість – негативізм, тобто невмотивована поведінка суб'єкта, що протистоїть вимогам і очікуванням інших людей і соціальним групам. Психологічною основою негативізму є установка суб'єкта на незгоду, заперечення певних вимог, форм навчання, на протест проти традицій даної групи або тверджень конкретної особистості. Крайнім виявом негативізму є впертість, конфліктність особистості.

Колективізм – це свідома солідарність особистості з традиціями і вимогами групи. Людина займає певну позицію (або позитивну, або негативну) в групі

не стихійно, а внаслідок свідомої оцінки відповідності групових впливів своїм власним переконанням, проявляючи тим самим принциповість як важливу морально-вольову якість особистості.

Застосування методів і прийоми реалізації управлінської дії в освітньому менеджменті полягають у врахування психологічної основи ділової взаємодії та застосуванні адекватних методів переконання, «формування, поглядів, відносин, мотивів, почуттів, вольових й інтелектуальних якостей, знань, умінь, навичок, установок особистості на визначену поведінку», що є основою готовності до управлінської діяльності [1, с.11].

Враховуючи викладене вище, можемо говорити, про те, що успішне виконання управлінської діяльності можливе за умови стимулювання творчого підходу до вирішення освітніх завдань, прагнення до новаторської діяльності та визнання суспільства. Для підвищення ефективності управлінської діяльності особливо значущими є особливості прояву комунікативного та психологічного потенціалу особистості, виявлення його структурних компонентів; врахування взаємозв'язку рівня потреби у діловій взаємодії та соціально-психологічних аспектів управління в оптимізації управлінської діяльності в освітній установі.

Список використаних джерел:

1. Аксенова Г.І. Студент як суб'єкт учебного процесса / Г.І. Аксенова. – М. : Рязань, 2001. – 18 с.
2. Верховна рада України. Комітет з питань освіти і науки і освіти: Законодавчі акти України з питань освіти. – К.: Парламентське вид-во, 2004.– С.288 – 289.
3. Жмалев В.Г. Основи менеджменту і управлінської діяльності / Жмалев В.Г., Шимановська Л.М.. – К. : Україна, 1994. – 454 с.
4. Зайченко О. І.Управління людськими ресурсами: навч. пос. / О. І. Зайченко, В. І. Кузнецова /за наук. ред. О. І. Зайченко. – Івано-Франківськ, «ЛілеяНВ», – 2015. – 232 с.
5. Коломінський Н.Л. Психологія педагогічного менеджменту: Навч. посібник / Н.Л.Коломінський. – К.: МАУП, 1996. – 176 с.
6. Маклаков А.Г. Общая психология / А.Г. Маклаков. – Спб.: Питер, 2016 – 583 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/>
7. Москальова Л. Професійне становлення у практиці управління / Л. Москальова, Ю. Шевченко [Електронний ресурс] // Освіта.ua (Вид-во «Плеяди»), 2008. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/manage/1079/>
8. Палеха Ю. І. Ділова етика: Навчально-методичний посібник. – К.: ЄУФІМБ, 2000.– 250 с.

9. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 23 червня 2013 року № 344/2013 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>
10. Товканець О.С. Роль керівника навчально-виховного закладу у забезпеченні якості освітніх послуг/ О.С. Товканець// Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie «Stav, problemy a perspektivy pedagogickeho studia a socialnej prace» (28–29 oktobra 2016, Sladkovicovo). – Sladkovicovo : Vysoka skola Danubius, 2016.– S.156 – 158.
11. Узнадзе Д. Н. Теория установки / Д. Н. Узнадзе // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medbib.in.ua>
12. Д. Путь к согласию, или переговоры без поражения: Пер. с англ. / Д. Фишер, У. Юри. – М.: Наука, 1990. – 158 с.
13. Фишер Р. Переговоры без поражения. Гарвардский метод: Пер. с англ. / Р. Фишер, У. Юри, Б. Паттон. – М.: Эксмо, 2006. – 320 с.
14. Цілі сталого розвитку 2016 – 2030 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua>.

Transliteration of References:

1. Aksonova H.I. Student yak subiekt navchalnoho protsesu [Student is the subject of the educational process] / H.I. Aksonova. – М. : Riazan, 2001. – 18 s.
2. Verkhovna rada Ukrainy. Komitet z pytan osvity i nauky i osvity: Zakonodavchi akty Ukrainy z pytan osvity [Legislative acts of Ukraine on education]. – К.: Parlamentske vyd-vo, 2004.– S.288 – 289.
3. Zhmalev V.H. Osnovy menedzhmentu i upravlinskoi diialnosti [Fundamentals of Management and Management]/ Zhmalev V.H., Shymanovska L.M.. – К. : Ukraina, 1994. – 454 s.
4. Zaichenko O. I.Upravlinnia liudskymy resursamy: navch. pos. [Human Resources Management: Teach. pos] / O. I. Zaichenko, V. I. Kuznetsova /za nauk. red. O. I. Zaichenko. – IvanoFrankivsk, «LileiaNV», – 2015. – 232 s.
5. Kolomynskiy N.L. Psykholohiia pedahohichnoho menedzhmentu: Navch. posibnyk [Psychology of Pedagogical Management: Teaching. manual] / N.L.Kolomynskiy. – К.: MAUP, 1996. – 176 s.
6. Maklakov A.H. Obschaia psykholohiia [General psychology]/ A.H. Maklakov. – Spb.: Pyter, 2016 – 583 s.
7. Moskalova L. Profesiine stanovlennia u praktytsi upravlinnia [Professional development in management practice]/ L. Moskalova, Yu. Shevchenko [Elektronnyi resurs] // Osvita.ua (Vyd-vo «Pleiady»), 2008. – Rezhym dostupu: <http://osvita.ua/school/manage/1079/>
8. Palekha Yu. I. Dilova etyka: Navchalno–metodychnyi posibnyk [Business

- Ethics: Educational Manual]. – K.: YeUFIMB, 2000.– 250 s.
9. Pro Natsionalnu stratehiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 23 chervnia 2013 roku № 344/2013 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>
 10. Tovkanets O.S. Rol' kerivnyka navchalno-vykhovnoho zakladu u zabezpechenni yakosti osvityvnykh posluh [The role of the head of the educational institution in ensuring the quality of educational services]/ O.S. Tovkanets// Zbornik prispievkov z medzynarodnej vedeckej konferencie «Stav, problemy a perspektivy pedagogickeho studia a socialnej prace»(28–29 oktobra 2016, Sladkovicovo). – Sladkovicovo : Vysoka skola Danubius, 2016.– S.156 – 158.
 11. Uznadze D. N. Teoriia ustanovky [Installation theory] / D. N. Uznadze // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://medbib.in.ua/>.
 12. D. Put k sohlasyiu, yly perehovory bez porazheniya [The path to harmony, or negotiation without defeat]: Per. s anhl. / D. Fysher, U. Yury. – M.: Nauka, 1990. – 158 s.
 13. Fysher R. Perehovory bez porazheniya. Harvardskyy metod [Negotiations without defeat. Harvard Method]: Per. s anhl. / R. Fysher, U. Yury, B. Patton. – M.: Eksmo, 2006. – 320 s.
 14. Tsili staloho rozvytku 2016 – 2030 [Sustainable Development Goals 2016-2030] / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.un.org.ua/ua/>

Methods and techniques for the implementation of management activities in educational management.

**TOVKANETS Oksana, Candidate of pedagogical sciences, Associate Professor of the Department of General Pedagogics and Pedagogy, Higher School State University «Uzhgorod National University», Uzhgorod, Ukraine
E-mail: tovkanec@rambler.ru**

**Новітні засоби навчання:
проблеми впровадження
та стандартизації**

БАБАК В.І.,

Начальник кафедри
повітрянодесантної підготовки
факультету підготовки спеціалістів
високомобільних десантних військ,
Військова академія,
м. Одеса, Україна

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДЕСАНТНО-ШТУРМОВИХ ВІЙСЬК

У статті здійснено теоретичний аналіз інноваційних методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх офіцерів. Встановлено, що основною метою військової освіти визначено покращення якості підготовки офіцерських кадрів на основі інтенсифікації навчального процесу. Проаналізовано сучасні теорії підготовки офіцерів до професійної діяльності. Встановлено, що антропоцентричний підхід розглядає курсанта як суб'єкта власного розвитку і передбачає акцентування уваги на активізації його діяльній і творчій сутності. Узагальнено сутність реалізації особистісно-орієнтованого підходу, що забезпечує персоналізацію педагогічної взаємодії педагога і курсанта і дозволяє адекватно залучати в педагогічний процес особистісний досвід майбутнього фахівця. Досліджено специфіку імплементації контекстного, діяльничого, культурологічного, диференційованого підходів у навчально-виховний процес ВВНЗ. Встановлено, що оптимальним методологічним орієнтиром інноватизації військової освіти є акмеологічний підхід.

Ключові слова: курсанти, методологічний підхід, професіоналізм, професійна діяльність, офіцери десантно-штурмових військ.

В статье осуществлен теоретический анализ инновационных методологических подходов к профессиональной подготовке будущих офицеров. Установлено, что основной целью военного образования определено улучшение качества подготовки офицерских кадров на основе интенсификации учебного

процесса. Проанализированы современные теории подготовки офицеров к профессиональной деятельности. Установлено, что антропоцентрический подход рассматривает курсанта как субъекта собственного развития и предполагает акцентирование внимания на активизации его деятельности и творческой сущности. Обзор сущности реализации личностно-ориентированного подхода, обеспечивающего персонализацию педагогического взаимодействия педагога и курсанта, позволяет адекватно привлекать в педагогический процесс личностный опыт будущего специалиста. Исследована специфика имплементации контекстного, деятельностного, культурологического, дифференцированного подходов в учебно-воспитательный процесс вуза. Установлено, что оптимальным методологическим ориентиром инноватизации военного образования является акмеологический подход.

Ключевые слова: курсанты, методологический подход, профессионализм, профессиональная деятельность, офицеры десантно-штурмовых войск.

A theoretical analysis of innovative methodological approaches to the training of future officers of the Armed Forces of Ukraine is carried out in the article. It was found that the main goal of military education is the improvement of the quality of training of officer personnel on the basis of the educational process intensification. The modern theories of training officers to professional activity are analyzed. It has been stated that anthropocentric approach considers a cadet as a subject of its own development and involves emphasizing the focus on activating its active and creative essence. The essence of the implementation of the personality-oriented approach, which provides the personalization of pedagogical interaction between the teacher and the cadet, is generalized and allows to adequately involve the personal experience of the future specialist in the pedagogical process. The specifics of the implementation of contextual, activity, culturological, differentiated approaches in the educational process of higher military educational institutions (MEI) have been explored. It is established that the optimal methodological orientation of innovation of military education is the acmeological approach.

Key words: cadets, methodological approach, professionalism, professional activity, officers of paratrooper-assault troops.

Постановка проблеми. Військова діяльність вимагає від офіцера десантно-штурмових військ професійного ставлення до справи і високого рівня спеціальної підготовленості, яка ґрунтується на професійній компетентності. Перетворення у військовій діяльності, що ведуть до загальної інтеграції праці, пов'язаної з необхідністю колективного обслуговування складних військово-технічних комплексів і виконання бойових задач, до спеціалізації функціональних обов'язків кожного військовослужбовця, породжують військові колективи принципово нового типу. А це вимагає від кожного в процесі виконання загального завдання необхідних умінь самостійно організувати і контролювати свою діяльність, приймати рішення, що значною мірою впливають на хід і результат діяльності. Поряд з цим проведення антитерористичної операції на сході України диктує нові вимоги до підготовки курсантів, адже десантно-штурмові війська – це особливий, окремий рід військ, який призначений для вертикального охоплення противника та дій в його тилу. Специфіка професійної діяльності офіцерів десантно-штурмових військ, сучасні політичні умови розвитку нашої країни детермінують оновлення процесу фахової підготовки курсантів у ВВНЗ.

Так, у концепції розвитку військової освіти [5] визначено основну мету – покращення якості підготовки офіцерських кадрів. Одним із напрямів виконання цього завдання визначено інтенсифікацію навчального процесу шляхом реалізації інноваційних методологічних підходів до підготовки майбутніх офіцерів [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових пошуках вітчизняні вчені зверталися до проблематики формування професійної компетентності українських офіцерів. Низку праць присвячено обґрунтуванню професійного становлення військовослужбовців (О. Андрощук, К. Аркад'єв, А. Галімов, Д. Миценко, М. Нещадим, С. Решетник), формування професійної компетентності курсантів в умовах ВВНЗ (Є. Бондаренко, В. Плотник, О. Торічний, В. Яковенко), підготовці майбутніх офіцерів тилу (С. Каплун, А. Лігоцький, О. Маслій, І. Скворок, Н. Огарков), формуванню готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ В. Георгієв та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний інтерес до проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів, питання імплементації інноваційних підходів у навчально-виховний процес ВВНЗ дотепер залишається недостатньо дослідженим. Це підкреслює необхідність здійснення наукового пошуку у напрямі розтлумачення сутності та специфіки реалізації інноваційних методологічних орієнтирів у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ.

Мета статті полягає у здійсненні теоретичного аналізу інноваційних методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ.

Виклад основного матеріалу. Привертають науковий інтерес військово-педагогічні розвідки у напрямі пошуку умов формування у курсантів тих чи інших професійно значущих якостей шляхом застосування інноваційних методичних підходів. Так, наприклад, у дисертаційному дослідженні А. Фадеева розглядається система організації професійно-етичного самовдосконалення курсантів ВВНЗ на основі антропоцентричного й особистісно-рефлексивного підходів, які, як експериментально перевірів автор, передбачають цілісний розвиток особистості майбутнього військовослужбовця, діалогічну взаємодію учасників педагогічного процесу, систематичну рефлексивну діяльність, оволодіння курсантами різними формами, методами і засобами самоаналізу професійно-етичних якостей. Інваріативним «ядром» таких якостей, на думку автора, виступають: патріотизм; вірність військовому обов'язку; дотримання військового етикету; ініціативність; вимогливість до себе та підлеглих; відповідальність за доручену справу; старанність; готовність до усвідомленого ризику; принциповість; підвищена соціальна та моральна відповідальність, пов'язана з правом віддавати накази; почуття військової дружби тощо. Антропоцентричний підхід до формування у майбутніх офіцерів цих якостей базується на принципах: суб'єктної позиції курсанта в професійній підготовці, діалогічності, співпраці, свободи вибору особистості. Основні принципи особистісно-рефлексивного підходу, на думку А. Фадеева, полягають в урахуванні життєвого й особистісного досвіду майбутніх офіцерів у вирішенні професійно-зорієнтованих завдань під час навчання у ВВНЗ [8, с. 8-11].

Дещо інший аспект професійної підготовки курсантів розглядається в наукових доробках С. Сердюк та Н. Маслянова [4]. Зокрема, дослідники висунули й експериментально перевірили гіпотезу, згідно з якою процес професійної підготовки офіцера слід спрямовувати не тільки на формування професійних знань і вмінь курсантів, але й на розвиток їх лідерських якостей [4, с. 4-6]. Дотримуючись цієї тези, автор розробив військово-адаптаційний варіативний професійно зорієнтований курс «Лідерство та його вплив на соціально-психологічний клімат військового колективу», який є найважливішим дидактичним засобом забезпечення ефективності розвитку лідерських якостей майбутніх офіцерів під час навчання у ВВНЗ [4, с. 8-9].

У зв'язку з тим, що військово-професійна діяльність має свою специфіку і відрізняється підвищеним ризиком для життя, дослідники звертаються до розробки проблеми професійно-екологічної підготовки курсантів ВВНЗ. Так, Н. Шебанов стверджує, що ефективність такої підготовки може бути досягну-

та лише за умови наявності її комплексної екологічної складової, яка передбачає:

- екологізацію навчально-виховного процесу ВНЗ шляхом моделювання та проектування екологічного спрямування змісту навчання з використанням інтерактивної системи дидактичних модулів провідних дисциплін,
- встановлення міждисциплінарної і внутрішньо дисциплінарної інтеграції всіх дисциплін на основі реалізації особистісно-орієнтованого і системного підходів у професійній освіті військових.

У дисертаційному дослідженні С. Кобилянського висвітлено специфіку підготовки курсантів військових ВНЗ до виконання професійних дій в екстремальних умовах. Основними критеріями готовності до таких дій віднесено: фізичні якості фахівця (сила, витривалість, швидкість і спритність); військово-прикладні рухові вміння і навички; професійні вміння та навички дій в екстремальних умовах. Формування зазначених якостей забезпечується, за твердженням автора, використанням спеціальних засобів фізичної культури і комплексу інтелектуально-практичних завдань, які є теоретичними моделями екстремальних умов бойової підготовки, передбачають пошук раціональних способів подолання цих умов. Методичною основою цих завдань є діяльнісний підхід.

Окреслений підхід у навчанні курсантів ВВНЗ досліджував В. Богорєв. Автор дотримується думки, що метою професійного навчання студентів ВВНЗ є формування особистісного потенціалу курсантів, виховання їхньої здатності й готовності до адекватної діяльності в майбутніх професійних ситуаціях, а змістом – вирішення навчальних професійних завдань, які відтворюють реалії цілісної військової діяльності майбутнього військового фахівця. Це наповнює процес навчання особистісним змістом, який виступає як інтегральне утворення, що визначає якість діяльності, в результаті чого здійснюється складний процес трансформації навчальної діяльності в професійну.

У контексті дослідження цінними є висновки автора, щодо особливостей застосування в освітньому процесі ВВНЗ форм організації навчальної діяльності курсантів. Так, В. Богорєв стверджує, що максимальна ефективність професійної підготовки майбутніх офіцерів уможливиться за умови, якщо:

- на лекційних заняттях, семінарах і в процесі самостійної роботи курсантів відбувається засвоєння лише теоретичних уявлень про майбутню професійну діяльність;
- під час практичних занять на основі набутих теоретичних знань вирішуються типові завдання майбутньої цілісної військової діяльності;
- у ході військової гри, тактичного (тактико-спеціального) навчання курсанти вирішуватимуть навчальні, професійні завдання в умовах

наближених до реалій військової діяльності;

- у період військового стажування (практики) вони в умовах військової реальності вирішуватимуть професійні завдання, пов'язані з конкретною військовою посадою.

Поряд з умовами розвитку тих чи інших професійно значущих знань, умінь та особистісних якостей майбутніх офіцерів об'єктом експериментальних досліджень є напрями і чинники вдосконалення навчально-виховного процесу у ВВНЗ. У контексті виконання завдань дослідження особливий інтерес становлять наукові доробки військових педагогів, де пропонуються педагогічні інновації, що підвищують якість професійної підготовки курсантів.

Зокрема, А. Сальников розробив й експериментально перевірів ефективність моделі диференційованого навчання майбутніх офіцерів. Інтегративний підхід до професійної підготовки майбутніх військовослужбовців дослідила А. Пелевіна. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні курсантів фахових дисциплін у ВВНЗ став предметом дослідження В. Ковляшкіна. Його сутність, на думку автора, полягає в поглибленому вивченні індивідуально-типологічних особливостей курсантів, визначенні для них на цій основі освітніх траєкторій, що забезпечують досягнення запланованого результату шляхом розвитку вільної, духовної і творчої особистості майбутнього офіцера, здатного до самовизначення, професійного саморозвитку, пошуку індивідуального стилю діяльності.

Теоретичний аналіз дисертаційних досліджень з проблеми визначення шляхів оптимізації навчально-виховного процесу у ВВНЗ на основі застосування інноваційних педагогічних підходів дав змогу встановити, що основними теоретико-методологічними підходами, на яких базується низка досліджень у галузі військової педагогіки є:

- антропоцентричний, який розглядає курсанта як суб'єкта власного розвитку і передбачає акцентування уваги на активізації його діяльності та творчої сутності (А. Фадєєв [8]);
- особистісно-орієнтований, що забезпечує персоналізацію педагогічної взаємодії педагога і курсанта та дозволяє адекватно використовувати в педагогічному процесі особистісний досвід майбутнього фахівця (В. Ковляшкін);
- контекстний, заснований на ідеї створення системи переходів від навчально-пізнавальної діяльності курсантів до професійної діяльності майбутніх військових фахівців (Н. Маслянов);
- діяльнісний, що обґрунтовує необхідність організації навчання майбутніх військовослужбовців на базі реальної практичної діяльності (С. Кобилянський);
- культурологічний, згідно з яким ефективність підготовки майбутніх

- військових фахівців визначається рівнем формування у них загальної, педагогічної та професійної культури (І. Зелений, Ю. Семенов);
- диференційований, заснований на виборі методів і форм навчання курсантів, які враховують результати діагностики їх стилю навчальної діяльності та вихідного рівня готовності до освоєння програм (А. Пелевіна, А. Сальніков);
- компетентнісний, в рамках якого метою професійного навчання і виховання майбутніх фахівців є формування у них професійної компетентності як інтегральної характеристики ділових і особистісних якостей, які забезпечують готовність до ефективної професійної діяльності, а також здатності до саморозвитку тощо (В. Георгієв [1], О. Євсюков [2], О. Маслій [3], О. Торічний [7] та ін.).

Слушною є думка О. Торічного, що з огляду на сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх офіцерів необхідне ґрунтовне переосмислення шляхів і перспектив становлення особистості фахівця як професіонала у рамках нових концепцій неперервної освіти. На думку автора, потрібно розпочати цілеспрямований пошук перспектив подальшого розвитку особистості у рамках нових концепцій освіти [7, с. 130]. Погоджуємося з науковою позицією С. Пожарського, що без розробки фундаментальних теоретичних концепцій освіти, що базуються на акмеології складно досягнути конкретних емпіричних результатів.

Як стверджують провідні науковці (А. Деркач, В. Зазикін, Н. Кузьміна, С. Пальчевський та ін.), мета акмеології полягає в удосконаленні особистості, допомозі в досягненні нею вершини фізичного, духовного, морального і професійного розвитку, а також гуманізація даного розвитку. Виходячи з цього, предметом її вивчення виступають закономірності самореалізації творчих потенціалів дорослих людей на шляху до вищих рівнів продуктивності та професіоналізму.

Акмеологію як науку вирізняють фундаментальність, гуманістична спрямованість, інтегративність і прикладна орієнтація. Фундаментальність акмеології виявляється у створенні системи спільних і конкретних методологічних принципів, що визначають її проблемний простір, специфіку підходів до людини та об'єкту науки – особи, що розвивається. При цьому гуманістична спрямованість акмеології виявляється в тому, що акмеологічні знання допомагають людям в особистій і професійній самореалізації, професійних та життєвих досягненнях. Тобто, все, що вивчається акмеологією, спрямоване, насамперед, на благо конкретної, а не абстрактної людини, гармонізацію її розвитку та стосунків. Слід відзначити інтегративність акмеології, яка виявляється в тому, що вона змістовно об'єднала низку суміжних наук та галузей знання. Саме інтегративність акмеології забезпечує синтез відомостей, отри-

мання цілісної картини життєдіяльності суб'єкта, в рамках якої об'єднуються не лише дослідницькі, але й діяльнісні, розвиваючі моделі, алгоритми та технології.

Акмеологічний підхід синтезує в собі дослідницькі стратегії з позицій системного підходу при вивченні освітніх систем, цілісного підходу до вивчення людини та теорії функціональних систем. Окреслений підхід в освіті спрямований на самовдосконалення людини в освітньому середовищі, на її саморозвиток, на рух підростаючої та дорослої людини від однієї вершини до іншої, на досягнення «акме», в розвитку всіх її життєвих сил; конкретизує ідеї гуманізації освіти і створює основу нової, сучасної ідеології навчання та виховання. Акмеологічний підхід щодо вивчення закономірностей досягнення вершин професіоналізму і творчості є одним із прогресивних для сучасної вищої школи.

Висновки. Отже, кожен з окреслених підходів відзначається певними особливостями підготовки майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ, проте їх спільною наскрізною тезою є необхідність підсилення практичної підготовки курсантів до професійної військової діяльності шляхом усвідомлення власних цілей на шляху становлення професіоналізму. Зважаючи на те, що десантно-штурмові війська повинні діяти як повітряний десант і призначені для виконання бойових завдань у тактичному та оперативному тилу ворога, які неможливо виконати іншими силами та засобами, офіцери цього роду військ повинні володіти психологічною готовністю, емоційною стійкістю, спрямовувати свої зусилля на досягнення військових цілей як особистих вершин. Теоретичний аналіз інноваційних підходів до підготовки майбутніх офіцерів засвідчив, що акмеологічний підхід є тим методологічним орієнтиром, реалізація якого у навчально-виховному процесі ВВНЗ сприятиме формуванню готовності майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ до активних бойових дій в тилу противника, а також дій у ході ведення оборонних, контрнаступальних, спеціальних антитерористичних та миротворчих операцій.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в окресленні методики реалізації акмеологічного підходу як методологічного орієнтира підготовки майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ до професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Георгієв В. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. / Георгієв Василь Михайлович. – Хмельницький, 2015. – 244 с.
2. Євсюков О. Ф. Педагогічні умови формування професійної компетентно-

- сті майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Євсюков Олександр Феліксович. – Харків, 2006. – 172 с.
3. Маслій О. М. Формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Маслій Олег Миколайович. – Хмельницький, 2011. – 174 с.
 4. Маслянов Н. Н. Психолого-педагогические условия развития готовности курсантов к лидерству : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Н. Н. Маслянов. – Калининград, 2001. – 23 с.
 5. Про створення єдиної системи військової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. № 1410 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-п>
 6. Про нову редакцію Воєнної доктрини України: Указ Президента України від 2 вересня 2015 р. № 555/2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
 7. Торічний О. В. Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання : монографія / О. В. Торічний. – Хмельницький : Вид-во Нац. академії Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2012. – 536 с.
 8. Фадеєв А. В. Современные подходы к организации профессионально-этического самосовершенствования курсантов высших военных учебных заведений : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А. В. Фадеєв. – Рязань, 2004. – 20 с.

Transliteration of References:

1. Heorhiiev V. M. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv vysokomobilnykh desantnykh viisk u protsesi fakhovoi pidhotovky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. / Heorhiiev Vasyl Mykhailovych. –Khmelnytskyi, 2015. – 244 s.
2. Ievsiukov O. F. Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv u navchalnomu protsesi vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Yevsiukov Olexsandr Feliksovych. – Kharkiv, 2006. – 172 s.
3. Maslii O. M. Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv tylu u sferi viiskovo-ekonomichnoi lohistyky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Maslii Oleh Mykolaiovych. – Khmelnytskyi, 2011. – 174 s.
4. Maslianov N. N. Psykholoho-pedahohycheskye uslovyia razvytyia hotovnosti kursantov k lyderstvu : avtoref. dyss. na soyskanye uch. stepeny kand. ped. nauk : spets. 13.00.08 «Teoriya y metodyka professyonalnoho obrazovanyia»

- / N. N. Maslianov. – Kalynynhrad, 2001. – 23 s.
5. Pro stvorennia yedynoi systemy viiskovoi osvity : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 hrudnia 1997 r. № 1410 [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-p>
 6. Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 2 veresnia 2015 r. № 555/2015. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
 7. Torichnyi O. V. Teoriia i praktyka formuvannia viiskovo-spetsialnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv u protsesi navchannia : monohrafiia / O. V. Torichnyi. – Khmelnytskyi : Vyd-vo Nats. akademii Derzh. prykordon. sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho, 2012. – 536 s.
 8. Fadeev A. V. Sovremennyye podkhody k orhanyzatsyy professyonalno-otycheskoho samosovershenstvovaniya kursantov vysshykh voennykh uchebnykh zavedenyi : avtoref. dyss. na soyskanye uchen. stepeny kand. ped. nauk : spets. 13.00.08 «Teoriya y metodyka professyonalnogo obrazovaniya» / A. V. Fadeev. – Riazan, 2004. – 20 s.

Theoretical analysis of innovational methodological approaches to professional training of future officers of paratrooper-assault troops.

BABAK Vasyi, Post-Graduate student of Khmelnytsky humanitarian-pedagogical academy,

Head of Airborne Training Department of faculty of High Mobility Landing Troops Specialists Training, Military Academy, Odessa, Ukraine

E-mail: babak.1972@ukr.net

ВЕРЕІТІНА І.А.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Одеська національна академія
харчових технологій

ПОПЕЛЬ О.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри іноземних мов, Одеська
національна академія харчових
технологій

ДОБРОВОЛЬСЬКА Н.Л.,

аспірант, асистент кафедри іноземних
мов, Одеська національна академія
харчових технологій,
м. Одеса, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ КЕРОВАНОГО ІНТЕРАКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті запропоновано модель керованого інтерактивного освітнього середовища, як віртуального інструменту організації професійно зорієнтованої навчальної діяльності студентів закладів вищої освіти. Інтерактивне освітнє середовище призначено для проведення аудиторних та поза аудиторних практичних занять з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)». Визначено основні складові елементи та надано блок-схему навчального модуля. Застосування моделі при проектуванні і створенні віртуального освітнього середовища дозволить оптимізувати процес навчання завдяки високому ступеню інтеграції й активізації мовного і професійно зорієнтованого матеріалу, що подається у вправах, індивідуалізації навчання, вмотивованості і різноманітності завдань. Доведено, що імплементація новітніх педагогічних технологій у процес навчання буде сприяти підвищенню рівня іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців та зростанню авторитету українських спеціалістів у світі.

Ключові слова: інтерактивне освітнє середовище, моделювання, блок-схема, навчальний модуль, педагогічні технології.

В статье предложена модель управляемой интерактивной образовательной среды как виртуального инструмента организации профессионально ориентированной учебной деятельности студентов высших учебных заведений. Определены основные составляющие элементы и предоставлена блок-схема учебного модуля. Применение модели при проектировании и создании виртуального образовательной среды позволит оптимизировать процесс обучения благодаря высокой степени интеграции и активизации языкового и профессионально ориентированного материала упражнений, индивидуализации обучения и разнообразия задач.

Ключевые слова: интерактивная образовательная среда, моделирование, блок-схема, учебный модуль, педагогические технологии.

The model of managed interactive educational environment as a virtual tool for organizing professionally oriented educational activities of higher educational institutions students is proposed in the paper. The interactive educational environment is intended for classroom and non-class practical trainings in the discipline "English language (for professional purposes)". The basic components are defined and a block diagram of the training module is provided. The proposed model application in the process of virtual educational environment design and creation will optimize the learning process due to the high degree of integration and activation of language and professionally oriented material, applied in exercises, individualization of training, motivation and diversity of tasks. It has been proved that the implementation of the newest pedagogical technologies into the process of training will help to increase the level of foreign language communicative competences of future specialists and increase the significance of Ukrainian specialists in the world.

Key words: interactive educational environments, simulation, block diagram, educational module, pedagogical technologies.

Вступ. Постановка проблеми. Реформування вищої освіти, що проходить в Україні останніми роками, вимагає від закладів освіти нових підходів до процесу навчання. Окрім звичних двох навчальних семестрів, з'явилися поняття «дистанційний семестр», «дистанційний модуль», які поступово постають складовою навчального року. Ані викладачі, ані студенти не знають, що їх чекає через рік, а тим більше, через три – п'ять – сім років. При цьому державою висуваються високі вимоги щодо знання англійської мови як учнями загальноосвітніх, так і студентами усіх рівнів навчання вищих закладів освіти.

Ускладнення проведення Зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з Іноземної мови введенням нового формату тестів, а саме, завдань з аудіювання, на рівні B1 (Intermediate / Середній рівень) - B2 (Upper Intermediate/ Вищий Середній) відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (The Common European Framework of Reference for Languages) передбачає, що учні останнього року навчання розуміють основний зміст поданих у нормальному темпі текстів, уміють читати з повним розумінням тексти, які містять певну кількість незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися; уміють знаходити потрібну інформацію в текстах інформативного характеру, уміють зв'язно висловлюватись відповідно до навчальної ситуації, малюнка, робити повідомлення з теми, простими реченнями передавати зміст прочитаного, почутого або побаченого, підтримувати бесіду, ставити запитання та відповідати на них, уміють написати коротке повідомлення за вивченою темою за зразком у відповідності до заданої комунікативної ситуації (1). Але це в теорії. Цифри говорять про інше. У 2015 році тільки 13 осіб з 72 тисяч (!) абітурієнтів набрали максимальну кількість балів з предмету «Англійська мова». Незадовільні оцінки отримали 13,3% (9,5 тисячі випускників). Ще гіршим був рік 2014, коли майбутні абітурієнти не показали не те що високого, а й належного рівня знань з іноземної мови – успішно пройшли тест лише 0,11% випускників (що нікого не дивує при існуючій ситуації з вивчення іноземних мов в Україні - сітці годин, виділених на вивчення предмету «Іноземна мова», ненааявності підручників у достатній кількості, необов'язковості використання інтерактивних засобів навчання під час занять (через їх відсутність), а подекуди і взагалі повна відсутність уроків протягом року через відсутність педагога).

Після вступу до закладу вищої освіти немовного профілю студенти стикаються з подібною картиною. Кількість аудиторних годин, призначених до вивчення тієї чи іншої дисципліни взагалі, і зокрема дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», скорочується щорічно, збільшуючи тим самим частку годин, а, відповідно і навчального матеріалу, визначеного

до самостійного опрацювання. Але відсутність друкованих підручників та навчальних посібників, спеціалізованих електронних засобів навчального призначення, керованих інтерактивних освітніх середовищ для вивчення англійської мови у кожному закладі вищої освіти для різних галузей освіти (не кажучи вже про спеціальності), проведення занять у звичайній аудиторії, де є тільки крейда та дошка, заміна практичних занять лекціями – все це віддаляє від студентів горизонти володіння іноземною мовою як на побутовому, так і на академічному рівні для подальшого використання у професійній сфері і зводить перспективи оволодіння нею у майбутньому до нуля.

Національний інститут стратегічних досліджень у Аналітичній записці «Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України» визначив, що модернізація вищої освіти в Україні вимагає подолання низки проблем, серед яких найбільш актуальною є, у тому числі, повільні темпи інтеграції в європейський і світовий інтелектуальний простір.

Саме ця інтеграція вимагає від педагогів країни постійного вдосконалення систем забезпечення якості освіти, розробки і використання інноваційних педагогічних технологій, які повинні відповідати запитам суспільства і сучасним світовим тенденціям розвитку освіти, якими є високоякісна освіта для всіх, міждержавна співпраця в області освіти, формування глобального освітнього середовища. Глобалізований світ потребує спеціалістів нової генерації, озброєних не тільки фаховими знаннями для вирішення регіональних проблем, але й здатних до продуктивної міжнародної співпраці для подолання глобальних криз будь-якого характеру.

Оскільки саме іноземна мова є засобом міждержавної комунікації, що надає можливості для співпраці, мобільності студентів та викладачів, переходу на освітні стандарти, що відповідають світовим вимогам, її вивчення у загальноосвітніх школах та закладах вищої освіти слід індивідуалізувати. Перехід від рівня репродуктивної трансформації знань від вчителя/викладача до учня/студента на особистісний рівень формування професійної компетентності через самоосвіту та самовдосконалення протягом життя повинен стати основним пріоритетом освіти України у наступне десятиліття.

Тому **метою** цієї статті є розгляд питань зміни принципів розуміння і інтерпретації процесу вивчення іноземних мов та їх інтеграція у загальний процес розвитку особистості та її професійних якостей. Адже, як зазначає академік І.А.Зязюн «сучасна епоха характеризується процесами становлення нових парадигм у філософії і теорії освіти. Вони взаємозв'язані і ускладнені різноманітністю і суперечністю висхідних начал і висновків. Однак їх спільність – підкреслити практичну реалізацію найновітніших ідей і концепцій у практиці освіти»(2, 22). Така реалізація повинна здійснюватись через інноваційні педагогічні технології (3).

Виклад основного матеріалу дослідження. Ретроспективний аналіз методичних досліджень останніх років показав, що навчання англійської мови у закладах вищої освіти будується на лінгвістичному професійно-орієнтованому матеріалі і забезпечується цілями й завданнями тільки в межах навчальної дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)». Але суперечності навчального процесу між зростаючими вимогами суспільства та необхідністю постійного вдосконалення технологій навчання усного і писемного професійно-орієнтованого спілкування англійською мовою; планованим та наявним рівнем знань, умінь та навичок, необхідних для розв'язання поставлених задач; характером викладу навчального матеріалу (фронтальний/індивідуальний); теоретичними знаннями та практичними навичками й уміннями вимагають відмови від формального навчання іноземної мови.

Відтак, створення керованого інтерактивного навчального середовища як засобу організації англійської професійно-орієнтованої навчальної діяльності студентів є вимогою часу, а модель такого середовища, що є направленим на інтеграцію традиційних і новітніх підходів та педагогічних технологій у єдиний освітній простір буде сприяти вирішенню багатьох проблем, з якими зіштовхуються учасники навчального процесу, надасть простий і зрозумілий інструмент навчання (як аудиторного, так і самостійного) (4).

На рисунку 1 наведено блок-схему навчального модуля, що входить до керованого інтерактивного навчального середовища, призначеного до вивчення дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)».

Навчальне середовище має інтегрований характер і складається з умовно виділених навчального та інформаційно-довідкового блоків.

Кожний навчальний модуль включає інтерактивні професійно зорієнтовані вправи до вивчення англійської мови та тести для контролю рівня сформованості мовних і мовленнєвих навичок і вмінь студентів.

Вступний та базовий курси складаються, відповідно, з 5 та 15 модулів-уроків. Додатково слід включити до навчального середовища модулі до самостійного опрацювання під час «дистанційного» навчального семестру.

Кожний модуль охоплює певний тематичний розділ, у межах якого на основі підібраних текстів вивчається лексичний та граматичний матеріал, здійснюється навчання усім видам мовленнєвої діяльності. Після попереднього ознайомлення з текстом і додатковим матеріалом модуля, студент переходить до виконання вправ. Розглянемо кожну групу вправ, що входять до навчального модуля у послідовності їх виконання у процесі навчання.

Кожний модуль вміщує 9 рівнів. До кожного підрозділу входить 5 обов'язкових до виконання вправ, які забезпечують поетапне засвоєння лексичних одиниць та граматичного матеріалу на основі цих лексичних одиниць.

Рівень 1. Аудіювання – вправи на прослуховування лексичних одиниць

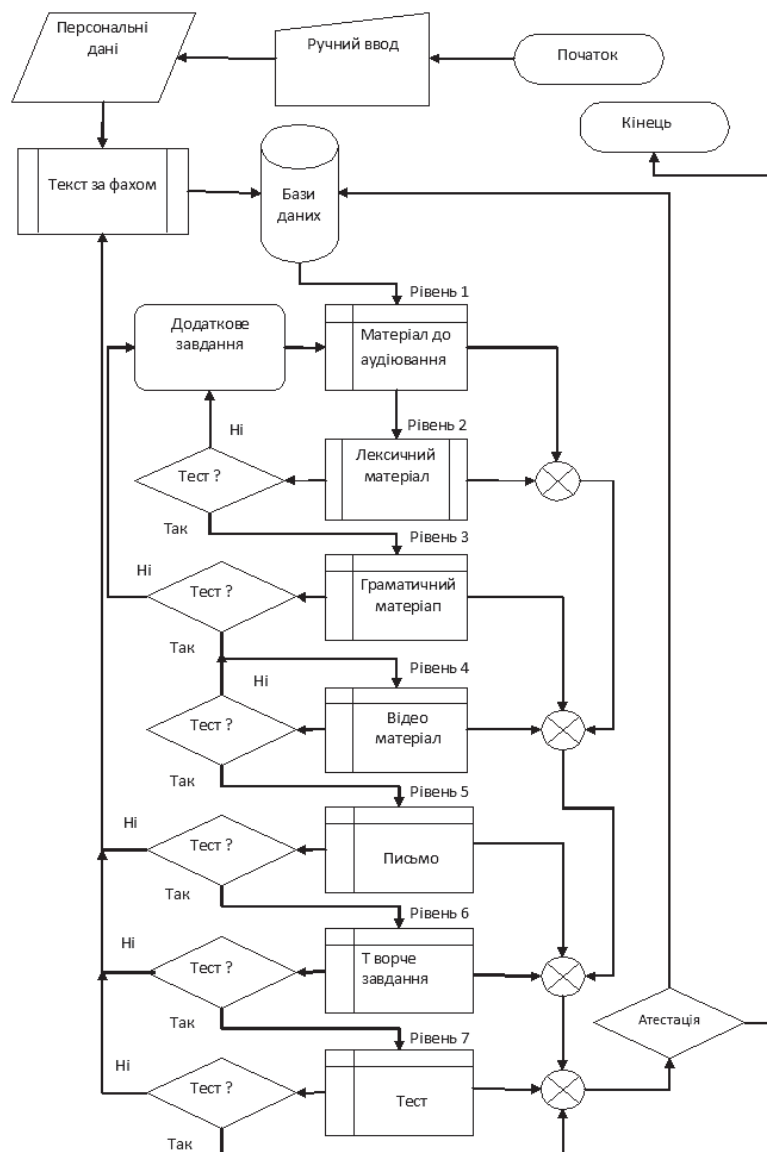

Рис.1 Блок-схема навчального модуля, що входить до керованого інтерактивного навчального середовища до вивчення дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)»

(рецептивні), що підлягають вивченню у даному модулі, у такій послідовності – окремі слова з перекладом, окремі слова без перекладу, колокації слів (словосполучення), речення із включенням цих слів, короткі (3-5секунд) аутентичні аудіо записи ситуацій (бесід), що містять лексичні одиниці, що вивчаються. Після останньої вправи організовано експрес-тест на загальне розуміння прослуханого матеріалу, що містить малюнки, чи фотографії, з яких необхідно вибрати правильний варіант відповідно до прослуханого матеріалу. У випадку, якщо експрес-тест складено з позитивним результатом (70 відсотків правильних відповідей), студент автоматично переводиться на наступний рівень – засвоєння лексичного матеріалу. Якщо ні – повертається до першої вправи рівня 1 для повторного вивчення.

Рівень 2. Засвоєння вивченого лексичного матеріалу – вправи, спрямовані на засвоєння лексичного матеріалу (репродуктивні): на підстановку, трансформацію, відповіді на запитання, повідомлення або запит певної інформації, спонукання до певних дій шляхом засвоєння слів (знайди вірний переклад або вгадай слово та пропущені букви) та їх значень (знайди синонім/антонім), словосполучень (співстав український переклад із словосполученням англійською; створи словосполучення англійською із запропонованих слів), речень (знайди правильний переклад українською або англійською, доповни речення потрібним словом). Експрес-тест цього рівня організовано з використанням міні-тексту, який слід доповнити потрібними словами, вибравши із декількох запропонованих варіантів. У випадку, якщо експрес-тест складено з позитивним результатом (75 відсотків правильних відповідей), студент автоматично переводиться на наступний рівень – засвоєння граматичного матеріалу. Якщо ні – повертається до першої вправи рівня 1 для повторного вивчення.

Рівень 3. Вивчення і засвоєння граматичного матеріалу на базі лексичного матеріалу першого рівня. Вправи, спрямовані на засвоєння граматичного матеріалу (репродуктивні/рецептивні): на підстановку, трансформацію слів (утвори іменник/дієслово/прикметник і т.д.), словосполучень (враховуючи вивчені граматичні правила), речень (повідомлення або запит певної інформації, спонукання до певних дій шляхом використання засвоєного граматичного матеріалу (знайди правильну часову форму дієслова, знайди правильний переклад українською або англійською, доповни речення потрібним словом із наведеного списку). З теоретичним матеріалом з граматики англійської мови студенти ознайомлюються через текст озвученої інструкції до вправи, шляхом самостійного вивчення відповідного теоретичного матеріалу інформаційного блоку або вислухавши пояснення викладача в аудиторії. Експрес-тест цього рівня організовано з використанням міні-тексту, який слід доповнити потрібними граматичними формами, вибравши із декількох

запропонованих варіантів. У випадку, якщо експрес-тест складено з позитивним результатом (80 відсотків правильних відповідей), студент автоматично переводиться на наступний рівень – ознайомлення з відео матеріалом. Якщо ні – повертається до теоретичного матеріалу та першої вправи для повторно-го вивчення рівней 1, 2 і 3.

Рівень 4. Відеоматеріал – перегляд та прослуховування відео матеріалу, що є професійно зорієнтованим та містить лексичні одиниці попередніх рівнів, що підлягають вивченню у даному модулі. Відео ролики є короткими (3-5хвилин) та обов'язково аутентичним. Після останньої вправи організовано експрес-тест для контролю розуміння побаченого і прослуханого відео матеріалу, що містить запитання і декілька варіантів відповідей, з яких необхідно вибрати правильний варіант відповідно до побаченого матеріалу. У випадку, якщо експрес-тест складено з позитивним результатом (85 відсотків правильних відповідей), студент автоматично переводиться на наступний рівень – писемного засвоєння лексичного матеріалу. Якщо ні – повертається до першої вправи цього ж, 4-го рівня для повторного перегляду.

Рівень 5. Письмо – містить вправи (репродуктивні та рецептивні) для засвоєння вивченого лексичного матеріалу (впиши переклад слова, словосполучення, створи і запиши словосполучення англійською із запропонованих слів, письмово доповни речення потрібним словом, уклади речення/запитання із запропонованих слів та запиши їх, склади письмові відповіді на запитання, уклади і запиши повідомлення або запит певної інформації з використанням запропонованих слів). Після останньої вправи організовано експрес-тест для перевірки здобутих лексичних знань й сформованості лексичних навичок, що містить запитання і декілька варіантів відповідей, з яких необхідно вибрати правильний варіант і записати його. У випадку, якщо експрес-тест складено з позитивним результатом (90 відсотків правильних відповідей), студент автоматично переводиться на наступний рівень – творчого завдання. Якщо ні – повертається до читання тексту с наступним повторним виконанням вправ рівнів 1-5.

Рівень 6. Творче завдання – містить вправи -завдання, спрямовані на формування комунікативної компетенції (продуктивні) шляхом самостійного створення монологічного чи діалогічного тексту (усно чи письмово). Після останньої вправи організовано експрес-тест для перевірки рівня сформованості комунікативної компетенції, що містить творче завдання на перевірку умінь побудови логічного висловлювання із заданими параметрами (кількість знаків, стиль, форма і т.і.) – написання есе, твору, листа, резюме, інструкції, листівки, розповіді. У випадку, якщо експрес-тест складено з позитивним результатом (95 відсотків правильних відповідей), студент автоматично переводиться на наступний рівень – творчого завдання. Якщо ні – повер-

тається до читання тексту с наступним повторним виконанням вправ рівнів 1-5.

Рівень 7. Тест - підсумкова атестаційна оцінка студента за роботу в модулі складається статистично з результатів виконання студентами тестових завдань даного рівня. У випадку, якщо експрес-тест складено з позитивним результатом (98-100 відсотків правильних відповідей), студент автоматично переводиться до наступного модуля. Якщо ні – повертається до читання тексту с наступним повторним виконанням вправ рівнів 1-5.

Інформаційно-довідковий блок надає такі види інформації на запит користувача: загальну (характеристику-опис курсу, пояснення та зразки вправ) і спеціалізовану (граматичний довідник, вказівки, коментар щодо виконання окремих завдань). Означений ресурс складає альтернативу традиційному друкованому підручнику англійської мови для вищих технічних закладів освіти за рахунок актуальності, новизни та глибини спеціалізації матеріалів.

Висновки та перспективи подальших розвідок дослідження проблеми.

Запропонована модель навчального модуля керованого інтерактивного навчального середовища як інструменту організації професійно-орієнтованої навчальної діяльності студентів, призначена для використання при проведенні занять з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)», дозволить оптимізувати процес навчання завдяки індивідуалізації навчання, вмотивованості завдань, високого ступеню інтеграції й активізації мовного і професійно зорієнтованого матеріалу, що подається у вправах. Усе вищезазначене буде сприяти підвищенню рівня іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців та зростанню авторитету українських спеціалістів у світі. Подальшим дослідженням підлягають питання включення до віртуального освітнього середовища інших, в тому числі, Інтернет ресурсів, та подальша розробка методик використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі навчальних закладів вищої освіти України.

Список використаних джерел:

1. Council of Europe (2011). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment
2. Зязюн, І.А. (2011) Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти. Науковий вісник МДУ ім. В.О.Сухомлинського. Вип. 1.33. Педагогічні науки с. 22-28
3. Власенко О. М. (2015) Особливості розвитку освітнього середовища педагогічного навчального закладу. Проблеми освіти: зб. наукових праць. Вип. 84. Житомир-Київ. с. 82-85.
4. Верейтіна І.А. (2012) Віртуальність в освітньому середовищі: Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. Тематич. випуск

«Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу. Київ. №3, т.1. С. 96–98.

Transliteration of References:

1. Council of Europe (2011). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment
2. Zyazyun, I.A. (2011) Educational paradigms and pedagogical technologies in the dimensions of the philosophy of education. Scientific Herald of MSU named after V.O. Sukhomlynsky. Vol.1.33. Pedagogical Sciences pp. 22-28
3. Vlasenko O. M. (2015) Peculiarities of development of the educational environment of a pedagogical educational institution. Problems of education: scientific works. Vol.84. Zhytomyr-Kyiv. 82-85.
4. Vereitina I.A. (2012) Virtuality in the educational environment: Higher education of Ukraine: Theoretical and scientific-methodical journal. Topic issue «European Integration of Higher Education in Ukraine in the Context of the Bologna Process. Kiev. №3, т.1. Pp. 96-98.

Simulation of controlled interactive educational environment to foreign language learning in higher education.

VEREITINA I., PhD, Associate Professor, Foreign Languages Department, Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, Ukraine

E-mail: kozak_admin@ukr.net

POPEL O., PhD, Associate Professor, Foreign Languages Department, Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, Ukraine

E-mail: ksenjapopel2580@gmail.com

DOBROVOLSKAYA N., Postgraduate Student, Assistant, Foreign Languages Department, Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, Ukraine

E-mail: natusikdob@ukr.net

ВИСОЧАН Л.М.,

кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра фахових методик і
технологій початкової освіти
Педагогічного факультету,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

У статті охарактеризовано важливість використання проектної технології, запропоновано шляхи її реалізації в навчально-виховній роботі з молодшими школярами.

Ключові слова: *проектна технологія, метод проектів, проект, навички, знання, уміння.*

В статье охарактеризованы важность использования проектной технологии, предложены пути ее реализации в учебно-воспитательной работе с младшими школьниками.

Ключевые слова: *проектная технология, метод проектов, проект, навыки, знания, умения.*

The article describes the importance of using the project technology, and suggests ways of its implementation in educational work with junior students.

Key words: *project technology, project method, project, skills, knowledge, skills.*

Постановка проблеми. У результаті впровадження проектної технології у навчальному закладі створюється інноваційно-розвивальне середовище, що передбачає такі процеси: мотивацію навчальної діяльності; проблемно-креативну спрямованість, інтерактивну організацію освітньої діяльності; набуття знань, умінь і навичок як самостійного, так і колективного пошуку, постійну актуалізацію їх застосування; формування нового досвіду психологічних якостей; орієнтацію на особистий і колективний успіх.

У ході проектної діяльності в учнів відбувається формування навичок критичної оцінки отриманої інформації, свідомо трансформація даних на

рівень категоріальних понять, розвивається креативність мислення, без якої неможливе створення чогось нового та глобального.

Беручи участь у проектній діяльності, вихованці не тільки здобувають і застосовують знання, а й розвивають комунікативні навички, навички самоконтролю, самооцінки, творчі здібності. Учні початкової школи мають лише елементарні знання, досвід, і тому плануючи роботу з впровадження проектної діяльності, враховую вік та можливості учнів, залучаю до цієї роботи батьків. Реалізую ці ідеї як у суто виховній так і в навчальній діяльності.

Актуальність останніх досліджень і публікацій. Розробкою проектної технології займалися такі вчені, як Джон Д'юї, який є її основоположником, його послідовниками були В. Кіппатрік, Е. Коллінгс, Л. Левін. Пізніше цим питанням займалися радянські науковці С. Шацький, В. Шульгін, М. Крупеніна, В. Ігнат'єв, Н. Крупська, український вчений О. Коберник. Вони не лише сформулювали основні засади, схему проекту, а й обґрунтували ефективність використання проектної технології у школі.

Мета статті. Проаналізувати проектну технологію та з'ясувати її вплив на поліпшення якості освіти у початковій ланці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне суспільство є імперією модернізації, інформаційної революції, пришвидшеного прогресу. Воно йде вперед семимильними кроками, щодня змінюючись і удосконалюючись. Саме тому світ вимагає від педагога ХХІ століття підготовки такого молодого покоління, яке могло б творчо розв'язувати проблеми, швидко орієнтуватися у величезному інформаційному вирі, яке прагнуло б змінити на краще своє життя та життя своєї країни. А це може зробити лише молодь, яка має такі якості: ініціативність, оригінальність у рішенні пізнавальних питань, неординарність підходів, інтенсивність розумової праці, дослідницький досвід[1,с.27].

Освітній процес потребує нових підходів, технологій, методик, які змогли б гарантувати підготовку гармонійно і всебічно розвиненої молодої людини, здатної до гнучкості мислення, швидкого реагування та самостійних креативних рішень у розв'язанні життєвих завдань.

Однією з таких новітніх педагогічних технологій, що дає можливість якнайповніше реалізувати поставлену суспільством мету, є проектна технологія, майже універсальна для вивчення будь-яких дисциплін і спрямована на здобуття учнем необхідного у повсякденному житті досвіду.

Метод проектів - педагогічна технологія, зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і набуття нових (часто шляхом самоосвіти). Активне включення учнів у зміст тих або інших проектів дає можливість засвоїти нові способи людської діяльності в соціокультурному середовищі[2,с.7].

Основна мета використання методу проектів – самостійне усвідомлення

учнями природничо-наукових проблем, що мають життєвий сенс для учнів. Цей метод припускає проживання учнями певного відрізка часу в навчальному процесі, а також їхнє залучення до фрагмента формування наукового уявлення про навколишній світ, конструювання матеріальних чи інших об'єктів. Матеріалізованим продуктом проектування є навчальний проект, що визначається як самостійно прийняте учнями розгорнуте розв'язання проблеми у вигляді розробок макетів, схем, презентацій, а також конкретної діяльності з благоустрою місцевого навколишнього середовища, вивчення й опису об'єктів і процесів природи. Підкреслимо, що дидактичною одиницею в методі проектів стає узятя з реального життя проблема (екологічна, хімічна, краєзнавча тощо). Таким чином, проблема і шляхи її розв'язання набувають контурів проектної діяльності. Під час рішення проекту поряд з науковим (пізнавальним) аспектом змісту завжди присутній емоційно-ціннісний та творчий аспекти. Причому саме емоційно-ціннісні й творчі компоненти змісту визначають, наскільки значимим є для учнів проект і наскільки самостійно він виконаний[3].

Працюючи над проектом у навчальному проекті з природничих наук, учні опановують комплексом умінь, (пізнавальних, практичних, оцінних), основами взаємодії один з одним і рефлексією, навчаються самостійно одержувати нові знання а також інтегрувати їх. Проект мусить відповісти на запитання: навіщо він створений? Наскільки новим постає бачення проблеми? Наскільки проект відповідає вимогам часу? Чи придатний він для втілення? Чи завершений, готовий до реалізації?

Метод проектів вирішує багато педагогічних завдань:

- реалізації учнями як дослідницьких, так і практичних завдань, дає їм можливість почуватися особистостями, дотичними до справ суспільства;
- розвиває творчу думку та навички роботи з джерелами інформації; допомагає вирішити і проблеми практично зорієнтованих учнів, яким важко виявити себе на уроках, а реалізуючи проект, вони виявляють найрізноманітніші здібності;
- метод проектів є тим середовищем, у якому учні набувають сил, впевненості, а ситуація успіху може стати відправною точкою для подальшого зростання у власних очах;
- досвід проектної діяльності знадобиться учням не лише в їхній самосвіті та самореалізації, а й узагалі в житті[3].

Найскладнішим для впровадження у навчальний процес дослідницьких проектів є організація цієї діяльності, а особливо підготовчий етап. При плануванні на навчальний рік виділяю провідну тему чи декілька тем, які будуть винесені на проектування. Далі формулюю відповідну кількість як індивіду-

альних, так і групових тем, робота над якими потребує засвоєння учнями необхідних знань і формування необхідного досвіду. Але маю на увазі, що проект учня може перетворитися в реферат, а реферат просто «витагується» із інтернету. Чіткість організації проектування визначаю конкретністю постановки мети, визначенням запланованих результатів, виясненням вихідних даних. Дуже ефективним є використання невеликих методичних рекомендацій чи інструкцій, де вказую необхідну і допоміжну література для самоосвіти, вимоги до якості проекту, форми і методи кількісної оцінки результатів, алгоритми проектування. Організую роботу таким чином, щоб учні навчалися: визначати основні і поточні (проміжні) мету і завдання; шукати шляхи їх вирішення, обираючи оптимальні; здійснювати і аргументувати вибір; передбачати наслідки вибору; діяти самостійно (без підказки); порівнювати отриманий результат з тим, що потребується; об'єктивно оцінювати процес (саму діяльність) і результат проектування[5].

Проектна діяльність передбачає роботу в колективі. Великий інформаційний і технологічний обсяг багатьох проектів примушує учнів об'єднуватися у групи. Така ситуація сприяє становленню, формує соціалізовану особистість, працюючи у команді діти вчатьсь взаємодіяти один з одним, вирішувати можливі конфлікти, набувати навичок етичного міжособистісного спілкування, брати відповідальність за вибір рішення, аналізувати результати діяльності. Досвід свідчить, що найскладніше самостійно розподіляти обов'язки. Важливо зазначити, що тут слід дотримуватися принципу «кожний робить те, що зможе зробити краще інших». Становленню особистості сприяє також необхідність допомогти один одному, оцінювати один одного, критикувати, а найголовніше - нести відповідальність за свою роботу перед собою, своєю групою, всім колективом. Під час роботи з інформаційною частиною проекту деяким учням буде складно зорієнтуватися в інформаційному просторі. Тому рекомендую розпочати навчання учнів із пошуку і відбору необхідних відомостей, передбачаючи для цього тренінгові форми занять у рамках майже всіх навчальних предметів. Певні труднощі для учнів пов'язані з аналітичною частиною проекту. Вони не вміють розставити логічні та емоційні акценти, оцінити явища в цілому. Не завжди легко для них оцінити форму презентації матеріалу. Тому складаю графік індивідуальних консультацій, коли учні подають у чорновому варіанті підсумки чергового етапу роботи над проектом, і коригую у випадку необхідності. Завдяки спланованим діям, я досягаю взаємодії дитячої душі і розуму, навчаю мислити. Ця основа сприяє формуванню вільної творчої особистості.

На основі аналізу досвіду використання проектів можна сказати, що залежності від умов, в початковій школі можна використовувати :

- 1) за домінантою в проекті діяльністю:

- дослідницькі;
 - дослідницько-пошукові;
 - інформаційні;
 - творчі;
 - ігрові (рольові);
 - практично-прикладні;
 - ознайомлювально-інформаційними;
- 2) за предметно-змістовими напрямками:
- монопроекти (в рамках однієї предметної галузі);
 - міжпредметні;
 - надпредметні (поза предметні);
- 3) за кількістю учасників і характером контактів у проекті:
- індивідуальні;
 - парні;
 - групові;
 - колективні;
 - шкільні;
 - українські;
 - міжнародні;
 - з прихованою координацією;
 - з безпосередньою координацією;
 - серед дітей однієї вікової групи;
 - серед дітей різновікової групи;
- 4) за терміном виконання проекту:
- короткотермінові;
 - середньої тривалості [4].

У природничій освіті застосовуються проекти, що розкривають різні аспекти її змісту. Серед школярів особливо популярними є проекти з екологічної, краєзнавчої, комплексно-біологічної та комплексно-хімічної тематики.

Вибираючи теми проектів для виконання учнями в ході вивчення предметів природничого циклу, учитель керується такими критеріями:

- значущість цієї інформації для учнів;
- соціальна значущість проекту;
- наявність у проекті виховного потенціалу;
- зв'язок з досліджуваними темами хімії, біології;
- можливість визначення проблеми;
- час, що відводиться на вивчення певного розділу й теми;
- можливість реалізації між предметних зв'язків;
- співвідношення наявних знань та особистого досвіду учнів на користь перших[3] .

Незважаючи на різну тематику проектів, виділяємо такі основні етапи і зміст проектної роботи:

1. Пошуковий: визначення теми проекту, пошук та аналіз проблеми, висунування гіпотези, постановка цілі, обговорення методів дослідження.

2. Аналітичний: аналіз вхідної інформації, пошук оптимального способу досягнення цілі проекту, побудова алгоритму діяльності, покрокове планування роботи.

3. Практичний: виконання запланованих кроків.

4. Презентаційний: оформлення кінцевих результатів, підготовка та проведення презентації, «захист» проекту.

5. Контрольний: аналіз результатів, коригування, оцінка якості проекту.

Найбільш характерні для навчальних проектів організаційні форми роботи:

- групове обговорення, «мозкова атака», «круглий стіл»;
- самостійна робота учнів; - консультації з керівником проекту;
- консультації з експертами;
- екскурсії;
- лабораторна робота;
- творчий звіт, «захист» проекту.

Домінуючими в проекті можуть бути, наприклад, такі змістові аспекти:

- літературна творчість;
- природничо-наукові дослідження;
- екологічні;
- мовні (лінгвістичні);
- культурологічні (країно-знавство);
- рольово-ігрові;
- спортивні;
- географічні;
- історичні;
- музичні[4].

Слід зазначити, що проектна діяльність молодших школярів це одна із форм пізнавальної активності, бо учні вчаться активно здобувати знання та застосовувати їх в практичній діяльності. Її зміст полягає в мотивованому досягненні поставленої мети для створення творчих проектів та у забезпеченні єдності й наступності різноманітних аспектів процесу навчання.

Висновок. Отже, в даний час метод проектів вважається одним із перспективних видів навчання, тому що він створює умови для творчої самореалізації учнів, підвищує мотивацію для отримання знань, сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей. Учні набувають досвіду вирішення реальних проблем з огляду на майбутнє самостійне життя, які проектують у навчанні. Впровадження методу проектів - це важка, але цікава робота.

Список використаних джерел:

1. Башинська Т. Проектувальна діяльність/Т. Башинська// Початкова школа, №6-7, 2003.
2. Інтернет ресурс: <https://sites.google.com/site/skilnijekspres/dla-vciteliv/proektna-tehnologia-pocatkovi-klasi> - Шкільний експрес.
3. Проектна діяльність у школі / Упоряд. Голубенко М. - К.: Шк. світ, 2007. - 128с. .
4. РазбейкоЛ. В. «Використання проектної технології навчання на уроках природознавства» / інтернет ресурс: <https://rmc.trost.net.ua/wp-content/uploads/2014/12/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C.%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf>
5. Юрчик О. В. Впровадження проектної технології в навчальний процес/ О. В. Юрчик //навч.посіб. – м.Хмельницьк.- 2015.- 88с.

Transliteration of References:

1. Bashyns'ka T. Proektuval'na diyal'nist' / T. Bashyns'ka// Pochatkova shkola, №6-7, 2003.
2. Internet resurs: <https://sites.google.com/site/skilnijekspres/dla-vciteliv/proektna-tehnologia-pocatkovi-klasi> - Shkil'nyy ekspres.
3. .Proektna diyal'nist' u shkoli / Uporyad. Holubenko M. - K .: Shk. svit, 2007. - 128s. .
4. RazbyeikoL. V. «Vykorystannya proektnoyi tekhnolohiyi navchannya na urokakh pryrodoznavstva» / internet resurs: <https://rmc.trost.net.ua/wp-content/uploads/2014/12/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C.%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf>
5. Yurchyk O. V. Vprovadzhennya proektnoyi tekhnolohiyi v navchal'nyy protses / O. V. Yurchyk //navch.posib. - m.Khmel'nyts'k.- 2015.- 88s.

Using the methods of the project on the natural history lesson.

**VYSOCHAN LM., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Department of Professional Methods and Technologies for Primary Education of
the Pedagogical Faculty, State Pedagogical University «Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University», Ivano-Frankivsk, Ukraine
E-mail: lesjavusochan@gmail.com**

ВОРОНОВА Н.С.,

кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології,
естетики та історії,
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
(м. Слов'янськ),
м. Краматорськ, Україна

ЗМІСТОВА СУТНІСТЬ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В КУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ

У статті досліджується змістова сутність культурологічної підготовки у вищих навчальних закладах. Відмічається фундаментальне загальноосвітнє значення культурологічного знання для студентів різних професійних напрямків та спеціальностей. Вивчення культурологічних дисциплін сприяє усвідомленню не лише утилітарних мотивів і цілей діяльності майбутнього фахівця, а й смислів діяльності в історико-культурному контексті. Аналіз змістового наповнення підручників з різних культурологічних дисциплін дозволив зробити висновок про різноманітність їх типологічних ознак. Так, існують підручники філософські; історичні; художні; широкої та вузької проблематики; з виокремленим та контекстним розглядом української культури; систематизовані за історико-хронологічним, проблемно-тематичним, жанрово-видовим принципами та принципами культурних регіонів та культурних домінант. Продовжується дискусія відносно обсягу й меж культурологічної підготовки, дослідницьких напрямків та змістового наповнення навчального матеріалу.

Ключові слова: культурологічна підготовка, змістова сутність, навчальний матеріал, підручник, цінність, духовна культура, освіта, практика.

В статье исследуется содержательная сущность культурологической подготовки в высших учебных заведениях. Отмечается фундаментальное общеобразовательное значение культурологического знания для студентов разных профессиональных направлений и специальностей. Изучение культурологических дисциплин способствует осознанию не

только утилитарных мотивов и целей деятельности будущего специалиста, но и смыслов деятельности в историко-культурном контексте. Анализ содержательного наполнения учебников по различным культурологическим дисциплинам позволил сделать вывод о разнообразии их типологических признаков. Так, существуют учебники философские; исторические; художественные; широкой и узкой проблематики; с выделенным и контекстным рассмотрением украинской культуры; систематизированы по историко-хронологическому, проблемно-тематическим, жанрово-видовым принципам и принципам культурных регионов и культурных доминант. Продолжается дискуссия относительно объема и границ культурологической подготовки, исследовательских направлений и содержательного наполнения учебного материала.

Ключевые слова: культурологическая подготовка, содержательная сущность, учебный материал, учебник, ценность, духовная культура, образование, практика.

In the article the content essence of culturological training in higher educational institutions is investigated. Didactic division of culturological issues into blocks and its division into different educational disciplines in high school is a traditional practice. The issues of culturological cycle courses are extremely close. In our study of «cultural» we call the disciplines presented in the curriculum: «History of Ukrainian culture», «Professional and corporate ethics and aesthetics», «Aesthetic culture of a methodologist of a cultural and educational institution», «Philosophy of culture», «Religious studies», «Stage Art», etc. The general questions of the cultural approach, the substantiation of its system-forming role for pedagogical theory and practice are followed in the works of E. Baller, V. Bibler, E. Bondarevskaya, I. Zyazyun, M. Kagan, N. Krylova, A. Rudnitskaya, G. Tarasenko, N. Schurkova. The important methodological and theoretical problems of the culturological preparation of a modern specialist are researched in the works of A. Arnoldov, L. Bujeva, I. Khefeli, I. Lutsкая, V. Maslov, A. Popova, R. Rosin, Yu. Rozhdestvensky, N. Serdyuk. Insufficiently researched questions remain: the construction of a holistic system of cultural competence, the conditionality of their humanistic value orientations, content of educational material. This determined the purpose of the study: to define and substantiate the content of the educational material in culturological education. The formation of culturological training in

education is conditioned by the presence of negative factors and contradictions that have a socio-cultural character. The main factors are: a decrease in the quality of education, a violation of the principle of cultural correspondence, the lack of a cultural component of the content of education, the domination of a «knowledge» approach to the detriment of «value». An analysis of the content of the textbooks on «Ethics», «Aesthetics», «Religious studies», «Culturology» shows the tendency to flow topics from one culturological course to another. The examples presented in the article show that, firstly, the issues of spiritual culture can be freely rebuilt and systematized in various training courses. Secondly, culturological training more and more claims to the universality and representation of a coherent picture of the development of human civilization through the process of changing cultures. Synthesis of cultural knowledge leads to the emergence of textbooks on the «wide field of problem» and «narrow problem field». The analysis of the educational material shows that the manuals with a «narrow» problem field are becoming more widespread in the Ukrainian university space. In textbooks of the «narrowed problem field» culturology remains a synthetic course – a complex, multi-dimensional one. Consideration of the content aspects of academic culturological knowledge, levels of its organization and structure through reflection in the content of educational literature allows to trace the evolution of the concepts of cultural education.

Key words: *culturological preparation, content essence, educational material, textbook, value, spiritual culture, education, practice.*

Постановка проблеми. Теоретичний аналіз різних підходів до визначення сутності культурологічної освіти, необхідність вивчення її стану в практичній діяльності закладів вищої школи потребують дослідження не тільки її структури, результатів, обґрунтування основних компонентів, а й змістового наповнення навчального матеріалу. Дидактичний поділ культурологічної проблематики на блоки й розділення її на різні навчальні дисципліни у вищій школі – традиційна практика. В основі своєї проблематика курсів культурологічного циклу надзвичайно близька. У межах нашого дослідження «культурологічними» ми називаємо дисципліни, що представлені в навчальному плані ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»: «Історія української культури», «Професійна та корпоративна етика та естетика», «Естетична культура методиста культурно-освітнього закладу», «Філософія культури», «Релігієзнавство», «Організація навчально-виховної роботи культурно-освіт-

нього закладу», «Сценічне мистецтво» тощо.

У сучасних умовах до майбутніх фахівців висуваються підвищені вимоги щодо їх професійних, особистісних якостей. Вони мають бути не лише висококваліфікованими спеціалістами-професіоналами, а й людьми високої культури. Статус і роль професіонала, сьогодні, визначаються і його культурологічною готовністю. Радикальне підвищення професіоналізму, поєднання його із загальною культурою потребує різнобічного особистісного розвитку, формування гуманістичної педагогічної позиції на основі єдності професійної, суспільно-економічної та культурологічної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітлення загальних питань реалізації культурологічного підходу, обґрунтування його системоутворюючої ролі для педагогічної теорії і практики присутні у роботах Є. Баллера, В. Біблера, Є. Бондаревської, І. Зязюна, Н. Крилової, О. Рудницької, Г. Тарасенко, Н. Щуркової. Важливі методологічні й теоретичні проблеми культурологічної підготовки сучасного спеціаліста досліджуються у роботах А. Арнольдова, Л. Бусевої, Т. Зюзіної, І. Кефелі, І. Луцької, В. Маслова, О. Попової, Р. Розіна, Ю. Рождественського, Н. Сердюк.

У низці наукових досліджень обґрунтуванню і експериментальній апробації піддаються культуровідповідні педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя (О. Андреева, Н. Крилова, В. Маслов, О. Попова, Г. Тарасенко). Система культурологічних знань і вмінь (Ю. Юрченко), культурологічна компетентність (М. Боровик, М. Булигіна, І. Лейфа), культурологічна підготовленість (Е. Ємеліна), теоретична і практична готовність (О. Попова, І. Протасова) визначається важливим результатом професійно-педагогічної підготовки.

Аналітичне вивчення наукової літератури, практичного досвіду середньої і вищої ланок освіти свідчать: в дослідженнях відсутній систематизований виклад концептуальних основ культурологічної освіти, практичне впровадження в освітній процес. Залишаються недостатньо дослідженими ряд актуальних питань, пов'язаних з побудовою цілісної системи культурологічних компетентностей, обумовленість їх гуманістичними ціннісними орієнтаціями, змістовим наповнення навчального матеріалу. Не вивчені питання: розробки змісту, структури, компонентів культурологічної складової професійної підготовки, що уможливають формування культурологічної готовності як здатності до культуровідповідної професійної діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Відсутність цілісних, систематизованих досліджень процесу культурологічної підготовки у вищих навчальних закладах зумовили **мету** статті: визначити й обґрунтування змістове наповнення навчального матеріалу в культурологічній освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Інтерпретація освітніх проблем

з позицій культурології освіти дає можливість усвідомити, що суб'єкти освіти – це суб'єкти культурної діяльності. Визначати, проектувати і вирішувати проблеми освіти слід не тільки педагогічними, а й соціокультурними засобами, як то, організацією культуровідповідної діяльності та середовища, культивуванням культурних норм, цінностей і моделей освіти, що веде до зміни її якості.

Культурологія освіти окреслює коло проблем, вирішення яких є нагальним, зокрема: визначення культуротворчих функцій освіти; проектування змін, необхідних для зміцнення зв'язків культури та освіти; актуалізація змін в теорії освіти для забезпечення її відповідності новим культурним орієнтирам; обґрунтування педагогічних технологій і стратегії, які відповідають сучасним культурним пріоритетам; аргументація кардинальної зміни культурно-освітніх цінностей; конкретизація культуровідповідності освіти. Становлення культурологічної підготовки в сфері освіти обумовлене наявністю негативних факторів і протиріч, що мають соціально-культурний характер. Серед головних з них такі, як зниження якості освіти через «культурне старіння» змісту і форм, порушення принципу культуровідповідності; недостатність культурологічного компоненту змісту освіти, домінування «знаннєвого» підходу на шкоду «ціннісного».

Здійснений аналіз змісту підручників з «Етики», «Естетики», «Релігієзнавства», «Культурології» показує тенденцію до «перетікання» тематики з одного культурологічного курсу в інший. Наведемо приклади. Так, у підручнику «Естетика» Е. Яковлева [1] представлено розділ «Мистецтво та світові релігії». У цьому розділі детально розглядаються теми «Будизм і мистецтво», «Іслам і мистецтво», «Християнство і мистецтво». При розгляді теми ґрунтовно висвітлюються питання: «Соціальні аспекти художньо-релігійної цілісності», «Художній образ: естетичні і релігійні домінанти», «Релігійний символ і художній символізм», «Релігійний канон та художній стиль» тощо. Ця проблематика однаковою мірою стосується як релігієзнавства так і естетики. У підручнику «Релігієзнавство» за редакцією І. Яблокова представлена тема «Естетичні проблеми в релігійному і нерелігійному світогляді» [2].

В елліністичній літературі, в римському епосі міфологія, крім релігійного, набуває й літературно-мистецького значення, прислужившись митцям різних часів у створенні алегорій, метафор, мотивів образів тощо. Тема «Міфологія» може вивчатися в різних культурологічних навчальних курсах. Цьому знаходимо підтвердження при аналізі підручників та посібників з культурологічних курсів. Так, в «Етиці» А. Разіна представлена тема «Моральні ідеї в поезії Гомера і Гесіода», «Ідеал людської особистості в мистецтві Давньої Греції і Риму» [3]. У «Культурології» за редакцією Н. Воскресенської тема «Культура Давньої Греції та Риму» розглядається в параграфах 1. Релігія і міфологія. 2. Література. Театр. Музика. 3. Образотворче мистецтво. 4. Наука

й освіта. 5. Менталітет та спосіб життя [4]. В «Етиці» за редакцією А. Гусейнова, М. Апресяна розглядаються погляди моралістів нашого часу, серед яких письменники – Л. Толстой, Т. Драйзер; педагоги – В. Сухомлинський, Я. Корчак; проблеми релігії й моралі в літературі та мистецтві тощо [5].

Наведені приклади свідчать про те, що, по-перше, проблематика духовної культури може вільно перекомпоновуватися та систематизуватися в різні навчальні курси. По-друге, культурологічна підготовка все впевненіше претендує на універсальність і представленість цілісної картини розвитку людської цивілізації через процес зміни культур.

Синтетична цілісність культурологічного знання зумовлює правомірність введення в нашу класифікацію понять підручників та посібників «широкого проблемного поля» та «вузького проблемного поля». У контексті нашого дослідження це означає: чи представлена духовна культура в «повноті» всіх підсистем (філософія, право, мораль, релігія, наука, мистецтво тощо) – «широко»; чи представлена духовна культура фрагментарно, «звужено» тільки через підсистеми: наука, освіта, мистецтво. Аналіз навчального матеріалу свідчить про те, що посібники з «вузьким» проблемним полем стають усе поширенішими в українському університетському просторі (В. Бокань Л. Польовий [6]; В. Греченко, І. Чорний, В. Кушнерук, В. Режко [7], В. Багацький [8]). У підручниках «звуженого проблемного поля» культурологія залишається синтетичним курсом – складним, різноаспектним.

Власне «культурологія» як синтетична навчальна дисципліна має низку особливостей. Вона узагальнююча; мета полягає у визначенні культурної домінанти епохи; у ній представлені проблемно-тематичні блоки: суспільно-історичний; науково-філософський; природничо-науковий; художньо-мистецтвознавчий. Вони можуть розглядатися як рівноцінні, проте, як правило, суспільно-історичне є тлом, на якому в посібниках «вузького» проблемного поля розглядаються наука, освіта, мистецтво. У навчальному курсі «Культурологія» розгляд художньо-мистецьких проблем – лише складова.

Світоглядний характер культурології визначається наявністю в її складі не тільки соціогуманітарних, а й природничо-наукових знань, що розглядаються із загальнокультурної точки зору. Головне в культурологічній підготовці – зрозуміти вектор змін у духовному житті, виявити тенденції перетворень у культурній сфері та своєрідність, специфіку етапів історико-культурного розвитку.

При вивченні різних тем суспільствознавчої проблематики не в самотійному предметному ряду, а в культурно-історичному контексті кожна галузь суспільної думки, форми свідомості збагачуються додатковим змістом. Таким чином, курс «Культурологія» є значним за обсягом, складністю й різноаспектністю матеріалу. У навчальній дисципліні «Культурологія» представлена

можливість скласти цілісне уявлення про культуру епохи за сумою різних видів мистецтв. Культурологічний підхід до проблематики мистецтва відрізняється від мистецтвознавчого тим, що фіксує увагу не на техніці, мові мистецтва, а на тому, які зміни економічного, соціально-політичного життя суспільства впливають на світогляд людей і як ці зміни віддзеркалюються у творчості.

В контексті культурологічної підготовки, проаналізуємо мистецьку проблематику в підручнику «Культурологія» з «художньою» домінантою авторів В. Боканя, Л. Польового [6]; В. Греченко [7], В. Багацького [8]. Соціальний контекст розгляду мистецького твору представлений аспектами: соціально-економічним, політико-ідеологічним, духовним (етичним, естетичним, релігійним), попереджається оглядом наукової та освітньої проблематики, загальною характеристикою розвитку художньої культури. Інтеграція мистецтв – провідний принцип викладення мистецтвознавчої проблематики. Також, звернемо увагу на те, що викладання проблем історії мистецтва в підручниках з культурології відбувається в чотирьох варіантах: за країнознавчим принципом (наприклад, мистецтво Іспанії); за жанрово-видовим принципом (наприклад, історія музичного мистецтва та різних його жанрів: опери, романсу, симфонічної музики тощо); за персоналіями (наприклад, творчість Бетховена); за принципом «історія шедеврів» (наприклад, Шекспір «Гамлет»). Історія розвитку кожного виду мистецтва (літератури, архітектури, скульптури, живопису, пам'яток культури, музеїв тощо) може як варіант розглядатися у світовому контексті або країнознавчому аспекті в різні часові періоди (наприклад, «Розвиток музичного мистецтва в Німеччині», «Український театр у 20 – 30 роки ХХ ст.», «Зірки хореографічного мистецтва», «Проблеми сучасного кіно»).

На наше переконання, навчальна дисципліна «Культурологія» як презентація переважно гуманітарного культурознавства в сучасному університетському просторі, повинна представляти як наукову, так і художню інформацію. Також, ми вважаємо, що художня культура в межах університетського гуманітарного культурологічного знання повинна бути представлена максимально широко, через канали всіх культурологічних дисциплін – «Етики», «Релігієзнавства», «Культурології», «Професійної та корпоративної етики та естетики». Отже, культурологія, є по-суті, інтегрованим навчальним курсом, демонструючи сучасні тенденції гуманітарного знання в освітній площині.

Активізувався процес підготовки та видання підручників і навчальних посібників. Доказом цього є навчальні посібники 2004, 2005, 2006 років видання. Серед активних членів авторських колективів з підготовки навчальних посібників відомі вітчизняні вчені М. Закович, І. Зязюн, О. Семашко (їх авторський підручник «Культурологія» має класичну структуру: Теорія. Світова культура. Українська культура) [9], О. Шевнюк (філософсько-культу-

рологічний) [10], В. Піча, А. Яртись, Я. Я. Чорненко, Т. Гончарук (підручник «Культурологія» – теоретичний, філософський), Є. Подольська, В. Лихвар, К. Іванова (посібник філософського характеру, з прикладними розділами «Міжкультурна комунікація», з порадами щодо культурної адаптації); І. Тюрменко [11]; С. Абрамович, М. Тілло, М. Чікарькова (тип підручника «широкого проблемного поля»: у ньому виділяються як чинники культури: релігія, суспільне життя, наука та освіта, література та мистецтво [12]; Л. Дещинський (приклад контекстного розгляду української культури в підручнику мистецько-художнього типу) [13] та інші. Враховуючи значний обсяг запропонованої інформації, для навчального матеріалу характерна відсутність регіонального компонента української культури зокрема, та світової взагалі. Аналіз навчальних посібників дає підстави зробити висновки про динаміку й глибину освоєння вищою школою культурологічної підготовки.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Змістова сутність культурологічної підготовки має фундаментальне загальноосвітнє значення в процесі навчання студентів за різними професійними напрямками та спеціальностями. Зміст культурологічних дисциплін є інформаційно-знаннєвою основою формування соціокультурної та соціально-особистісної компетенції, що є структурними елементами професійної культури фахівця з вищою освітою. Культурологія має непересічне значення для виховного впливу на студентську молодь, яку б професію вона не отримувала, оскільки сприяє формуванню: здатності до передбачення соціально-економічних, екологічних, моральних наслідків професійної діяльності; моральних, етичних та соціальних понять, необхідних для діяльності в інтересах суспільства, позитивної особистісної філософії. Засобами культурологічного знання в суспільстві створюється гарантія соціальної безпеки.

В культурології як новому раціональному соціально-гуманітарному знанні – відкритому, поліцентричному, варіативному, мінливому – реалізувалася характерна для сучасної самосвідомості ідея перегляду ієрархічних принципів класифікації наук. Подібне знання вибудовується на основі вільного, усвідомленого вибору різних загальних та галузевих теорій, дослідницьких підходів, мов, дискурсів. Продовжується дискусія відносно обсягу й меж предмета культурології, понятійного апарату, дослідницьких напрямків та проблемних полів.

Досліджуваний матеріал свідчить про те, що в Україні в останній період, продовжують виходити підручники різного типу: філософські (теорія культури); історичні; художні; «широкого» та «звуженого» проблемного поля; з виокремленим та контекстним розглядом української культури; систематизовані за історико-хронологічним, проблемно-тематичним, жанрово-видовим принципами та принципами «культурних регіонів» та «культурних домінант».

При розробці підручників нової генерації фахівці прагнуть до реалізації всіх функцій навчання – інформаційної, розвивальної, виховної в циклі культурологічних дисциплін.

Розглядаючи еволюцію концепцій змісту підручників та посібників ми показали, що для української навчальної літератури 2000-х років останньої хвилі «нової генерації», зорієнтованих на загальногуманітарну, а не на фахову підготовку, характерною є розробка прикладного культурологічного знання – гуманітарного культурознавства. Головний проблемний орієнтир – представлення історії науки та освіти в культурологічному ракурсі, що поєднується з детальною представленістю проблем художньої культури, розгляд яких супроводжується естетичним обґрунтуванням, естетичним коментарем фактологічних даних з мистецтвознавства та літературознавства. У цілому, простежується посилення уваги до літературознавчого компонента. Феномен трансформації предмета навчального курсу «Культурологія» яскраво відбивається в принципах складання «Хрестоматій». Вони представляють як філософські тексти, так і мистецтвознавчі, художні, публіцистичні та літературні.

Пріоритетність, незамінність навчального посібника зумовлена стійкими уявленнями, що визначають погляд значної частини педагогічного співтовариства на навчання як процес передачі абсолютного, закінченого знання визначеного обсягу в готовому вигляді, деякої суми фактів, достатньої для того, щоб вважатися сучасно освіченим. Дискусійність цієї тези ні в якій мірі не заперечує значення змістового компоненту в навчальному процесі, важливість якості підручника для освоєння наукової галузі. Тексти навчальної літератури представляють підходи до педагогічного проектування змісту навчальних курсів, що означає визначення сукупності змістових елементів, їх порядку та обсягу в освітній презентації культурологічного знання і в значній мірі визначають ефективність управління процесом навчання.

Аналіз дидактичних одиниць, що представлені в підручниках та посібниках з культурологічної підготовки, дозволив здійснити вибірковий поелементний аналіз змісту навчального матеріалу та його логічної структури й зробити висновок, що пошук оптимальної змістової сутності продовжується. Підвищена проникливість дисциплінарних меж академічної культурології, з одного боку, створює труднощі у визначенні змістово-предметного стрижня освітніх програм, а з іншого – виправдовує варіативне включення в них різних проблемних блоків у якості дидактичних одиниць. Розгляд проблемно-змістових аспектів академічного культурологічного знання, рівнів його організації та структури через віддзеркалення в змісті навчальної літератури дозволяє відслідковувати еволюцію концепцій культурологічної освіти.

Список використаних джерел:

1. Яковлев Е. Г. Эстетика : учеб. пособие для вузов / Е. Г. Яковлев – М. : Гардарики, 2004. – 464 с.
2. Релігієзнавство : навч. посіб. для студ. усіх напрямів підготов. / І. М. Сурмай та ін.; за ред. І. М. Сурмай. – Л. : Вид-во нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2004. – 340 с.
3. Разин А. В. Этика : история и теория : учеб. пособие для вузов. / А. В. Разин. – М. : Академ. проект, 2002. – 496 с.
4. История мировой культуры / под ред. Н. В. Воскресенской. – М. : ЮНИТИ–ДАНА: Единство, 2003. – 759 с.
5. Этика : учеб. / под ред. А. А. Гусейнова, М. О. Апресяна. – М. : Гардарики, 2004. – 491 с.
6. Бокань В. Історія культури України : навч. посіб / В. Бокань, Л. Польовий. – 3-тє вид., стер. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.
7. Історія світової та української культури : підруч. для вищ. закл. освіти / В. А. Греченко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. – К. : Літера ЛТД, 2002. – 464 с.
8. Багацький В. В. Культурологія : історія і теорія світової культури ХХ століття : навч. посіб. для вузів / В. В. Багацький, Л. І. Кормич. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : Кондор, 2004. – 304 с.
9. Культурологія : українська та зарубіжна культура : навч. посіб. для вузів / за ред. М. М. Заковича, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін. – К. : Знання, 2004. – 567 с. – (Вища освіта ХХІ ст.).
10. Шевнюк О. Л. Культурологія : навч. посіб / О. Л. Шевнюк. – К. : Знання–Прес, 2004. – 353 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
11. Культурологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / авт. кол. І. Тюрменко (кер. авт. кол.) та ін. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 468 с.
12. Абрамович С. Д. Культурологія : посіб. для вузів / С. Д. Абрамович, М. С. Тілло, М. Ю. Чікарькова. – К. : Кондор, 2005. – 352 с.
13. Українська та зарубіжна культура / за ред. Л. Є. Дещинського. – Л. : Бескід-Біт, 2005. – 304 с.

Transliteration of References:

1. Yakovlev E. G. (2004). Estetika [Aesthetics]. Moskva : Gardariki [in Russian].
2. Surmai I. M. (Eds.). (2004). Relihiieznnavstvo [Religious studies]. Lviv: Lvivska politekhnikha [in Ukrainian].
3. Razin A. V. (2002). Etika [Ethics]. Moskva : Akadem. Proekt [in Russian].
4. Voskresenskaya N. V. (Eds.). (2003). Istoriya mirovoy kulturyi [History of world culture]. Moskva : YNITI–DANA : Edinstvo [in Russian].
5. Guseynov A. A., Apresyan M. O. (2004). Etika [Ethics]. Moskva : Gardariki [in Russian].
6. Bokan V., Polovyi L. (2002). Istoriia kultury Ukrainy [History of culture of

- Ukraine]. Kyiv : MAUP [in Ukrainian].
7. Hrechenko V. A., Chorny I. V., Kushneruk V. A., Rezhko V. A. (2002). Istoriiia svitovoi ta ukrainskoi kultury [History of world and Ukrainian culture]. Kyiv : Litera LTD [in Ukrainian].
 8. Bahatskyi V. V., Kormych L.I. (2004). Kulturolohiia : istoriia i teoriia svitovoi kultury XX stolittia [Culturology: History and Theory of World Culture of the Twentieth Century]. Kyiv : Kondor [in Ukrainian].
 9. Zakovych M. M., Ziazun I. A., Semashko O. M. (2004). Kulturolohiia : ukrainska ta zarubizhna kultura [Culturology: Ukrainian and foreign culture]. Kyiv : Znannia [in Ukrainian].
 10. Shevniuk O. L. (2004). Kulturolohiia [Culturology]. Kyiv : Znannia–Pres [in Ukrainian].
 11. Tiurmenko I. (Eds.). (2004). Kulturolohiia [Culturology]. Kyiv : Tsentri navch. lit-ry [in Ukrainian].
 12. Abramovych S. D., Tillo M. S. , Chikarkova M. Yu. (2005). Kulturolohiia [Culturology]. Kyiv : Kondor [in Ukrainian].
 13. Deshchynskyi L. Ye. (Eds.). (2005). Ukrainska ta zarubizhna kultura [Ukrainian and foreign culture]. Lviv : Beskid-Bit [in Ukrainian].

Content of educational material in cultural education.

**VORONOVA Nadezhda, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
SHEE «Donbas State Pedagogical University», Slavyansk city, Ukraine
E-mail: voronova.ns@ukr.net**

HAVRYLENKO K.M.,

PhD,

Senior teacher of Linguistics Faculty,
National Technical University of Ukraine
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute,
Kyiv, Ukraine

CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING IN TEACHING TECHNICAL SPECIALISTS

The paper is devoted to the study of conditions of distance learning teaching of technical universities students through implementations of available computer technologies with traditional and modern methods of teaching. The analysis of scientific literature showed the possibilities for bringing innovations and offering new methods and models in distance learning. A brief overview is given of the different methods used in distance education and historically developed models of distance learning process for achievement of students' professional aspirations. The role of distance learning in the system of higher technical education in science-driven conditions has been outlined, the main advantages and problems of distance courses creation and implementation into the educational process have been determined.

Key words: computer technologies, distance education, distance education model, distance learning, knowledge-based educational environment, science-driven educational environment, teaching method.

Стаття присвячена дослідженню умов дистанційного навчання студентів технічних університетів за допомогою впровадження доступних комп'ютерних технологій з використанням традиційних і сучасних методів навчання. Аналіз наукової літератури допоміг визначити можливості для впровадження інновацій та створення нових методів і моделей в дистанційному навчанні. Представлений короткий огляд різних методів і освітніх моделей, що використовуються в дистанційному навчанні, розроблених для досягнення професійних устремлінь студентів. Визначено роль дистанційного навчання в системі вищої технічної освіти у наукомістких умовах, визначені основні переваги та проблеми створення та впровадження дистанційних

курсів у навчальний процес.

Ключові слова: комп'ютерні технології, дистанційна освіта, модель дистанційного навчання, дистанційне навчання, освітнє середовище, наукомістке освітнє середовище, метод навчання.

Статья посвящена изучению условий дистанционного обучения студентов технических университетов посредством внедрения доступных компьютерных технологий с использованием традиционных и современных методов обучения. Анализ научной литературы показал возможности для внедрения инноваций и предоставления новых методов и моделей в дистанционном обучении. Представлен краткий обзор различных методов и образовательных моделей, используемых в дистанционном образовании, разработанных для достижения профессиональных устремлений студентов. Определена роль дистанционного обучения в системе высшего технического образования в наукоемких условиях, определены основные преимущества и проблемы создания и внедрения дистанционных курсов в учебный процесс.

Ключевые слова: компьютерные технологии, дистанционное образование, модель дистанционного обучения, дистанционное обучение, образовательная среда, наукоемкая образовательная среда, метод обучения.

Introduction. Modern Ukraine has been developing a new level of economics based on modern knowledge and technology. The epoch of innovative economy assumes introduction of a scientific and technical achievements in industrial production. Ukrainian universities possess high innovative potential, which is determined, by their innovative educational activities as well as by scientific research.

Development of science-driven products is a complex and long process, since it requires the creation of an environment for the modern specialist training and the introduction of continuous process from an innovative idea emerging to industrial samples testing. Training of a student as a future specialist in a knowledge-intensive educational environment is possible only if the student understands the connections between integration of the innovative idea into production and services at the industrial level.

Theoretical framework. The analysis of scientific and educational literature on distance learning technologies implementation has shown that the results of technical students' training in a science-driven educational environment depends on a range of conditions. The greatest influence on the teaching results is dependent on

educational, scientific, innovative, project, and communicative activities. At the same time, teaching conditions of future technical specialists are fragmentarily reflected at the implementation of distance education technologies.

Currently, a number of studies have been carried out on the methodological and technological aspects of distance learning conditions. Among them should be mentioned works of D. Abrioux, A. Bandura, F. Binns and A. Otto, J. Brennan, R. Dillemans, T. Elias, S. Hargadon, J. Harris, C. K. Jackson, E. Bruegmann, O. J. Jegede, D. Keegan, S. Nikolaenko; various aspects of the distance learning technologies implementation in the university education were studied by D. Bodnenko, M. Korolov, T. F. Luschei, S. D. Dimyati, and D. N. Padmo, C. D. Maddux, D. L. Johnson and J. W. Willis. Scientific and methodological principles and psychological and pedagogical aspects, as well as the diagnostics and evaluation of the effectiveness of the system of distance learning, are considered in the works of R. Mayer, B. Means, L. M. O'Dwyer, M. Potashnik, J. Capper, Y. Tatur, M. Shilova, A. Yakovlev and others.

Objectives. The analysis of scientific and pedagogical literature showed that conditions for distance learning technologies in a science-driven educational environment do not fully reflect the systematic vision of the problem and requires further study. This compels thorough study of the problem contradiction between the university's need for changing the content and technology of teaching in a science-driven educational environment and the lack of sound pedagogical conditions for distance learning implementation. This contradiction permitted us to formulate the aim: what are the pedagogical conditions for teaching the technical specialists in a science-driven educational environment.

Results. According to UNESCO open learning concepts definition distance education is "an educational process and system in which all or a significant proportion of the teachers is carried out by someone or something removed in space and time from the learner" [6].

Distance education is a planned learning experience or method of instructions characterized by quasi-permanent separation of the instruction and learner(s). Within a distance education system, information and communication are exchanged through print or electronic communications media [13]. The educational environment creates a range of possibilities for the student's learning system that promotes better self-expression and self-realization of the learner's personality.

The problem of distance education implementation is more complicated in the training of future high technology specialties, which requires not only the provision of high-quality faculties, up-to-date equipment and timely updating of the syllabus, but also the change of educational paradigm. The training of technical students requires changes, both in content and in the organization of the educational process. Hence, the educational process for technical specialties should

include the training system within the boundaries of the theoretical and practical foundations of research organization and innovative communication activities, which supports the concept of a knowledge-intensive educational environment. An educational environment is defined as a set of social, cultural, psychological-pedagogical and legal conditions, means and technologies of the learning system, resulting in students' interaction within the methodological culture of research conduction.

The process of distance technologies implementation in the educational process is very dynamic. Together with their development, new requirements for modern specialists arise. Distance educational technologies are the newest trends in education based on the communication technologies use for students' communication, their interaction with the teacher and scientific world. It sets a requirement for organization of the educational process in development of the student's active attitude to educational, cognitive and teaching and learning activities based on general and professional self-determination. We need to define the methods and educational techniques, which provide the most effective impact in this respect. Distance learning technologies can solve this problem.

The main purpose of distance learning at the present stage of development is the organization of learning process for involvement of all students in the process of obtaining new knowledge and skills. The analysis of pedagogical literature and practical experience permitted to distinguish the main features of the distance learning process organization in the science driven educational environment.

1. Project method in teaching future technical specialists permits conducting group activities. The creation of learning environment like distance learning system is productive for the scientific goals implementation in teaching.

2. Education at modern universities cannot only employ classical methods of teaching due to the hazards of traditional instruction dependent environment, which influences students' self-development. Modern students are able to increase their creative and intellectual potential due to high self-organization, striving for knowledge and use of modern computer information and communication technologies. Therefore, IT technologies are of increasing importance for the learning process in the system of distance learning.

3. Students' training in the system of distance learning involves a larger number of participants and sponsors (various enterprises, organizations, scientific centers, representatives of small and medium businesses) in joint activities for creation of an innovative scientific product.

4. During the project implementation in the process of distance learning it is necessary to support teacher-students, student-students, students-the world scientific community, students-representatives of small and medium businesses communication presented in the form of interactive communication between the

student and the teacher, company, or scientific community.

5. Students in the distance learning system constantly interact with international professional and student communities through social services and other web technologies, which teach them how to maintain international communication, enriches professional vocabulary, provide information about communication technologies.

6. Teaching students in the distance learning system requires the creation of a communication network, which contributes to raising the general intellectual level in the process of innovative projects implementation with various enterprises, organizations, scientific centers, supporting interest in innovative research activities.

These specific features of distance learning system in a science-driven educational environment provide the organization of students' educational process. Students develop such general learning and professional competencies as working in the team, self-acquisition and use of new knowledge and skills in practical activities, ability of solving practical problems through modern information and communication technologies.

Implementation of remote technologies in learning facilitates students' cognitive abilities, promotes self-studying, develop communication skills and educational motivation. Considering students' educational process organization specifics in the distance learning system we should carefully chose the methods and forms of training appropriate for the distance education. An important feature of distance learning is the use of the main pedagogical methods and used in traditional educational process. Having chosen the method of communication between teachers and students as a classification feature, let us consider these methods:

Method of minimal teacher's participation (self-training) implemented through creation or selection of a range of educational resources: printed, audio and video materials, as well as teaching aids delivered via telecommunication networks (interactive databases, electronic publications and computer-based training systems).

Method of individual teaching is realized in distance learning mainly through such technologies as telephone, voice mail, fax, e-mail, video communication system.

Method based on the teacher's presentation techniques of material, while the students do not play an active role in communication. This method is used when the students are a homogeneous group with more or less equal level and learning background. Inherent in the traditional educational system, this method has received new development on the basis of modern technologies of distance learning. Thus, different lectures recorded on audio or video cassettes, read by radio or

television, are supplemented in modern distance learning by so-called electronic lectures, i.e. lectured material distributed over computer networks. An electronic lecture created and selected by teachers can be a collection of texts, audio and video materials or extracts from them, as well as educational aids for preparing students to future dialogues and professional discussions. On the basis of electronic bulletin board technology, the method of conducting electronic training symposiums is also being developed, representing a series of speeches by well-known scientists.

Use of the method of active interaction between all participants of the learning process is increased significantly with the development of telecommunication training technologies. This method is focused on the group work of students by means of scientific and technical services, which is of the greatest interest for distance learning. It facilitates the extensive use of research and problem-based teaching methods.

The method of peer training appeared as an alternative to the traditional lecture system. It combines the concepts of team training, mutual evaluation, and training in small groups. The role of the teacher is reduced to the topic selection for students and creation and maintaining of a favorable communication environment and psychological climate, which promote the cooperation between students. The teacher is responsible for the coordination, management, as well as for the preparation of materials, the development of the syllabus and lesson plans, the issues for discussions. Distance training has its specifics different in practical implementation from traditional studying.

Distance education is also a broad approach characterized by a high degree of variation. Such variation includes the types of media or technology used (print, radio, computer); the nature of the learning (workshop, seminar, degree program, supplement to traditional classroom, levels of support); institutional settings; topics addressed; and levels of interactivity support (face-to-face, online, blended, none) [9].

Thanks to changes in technology, communication, and our knowledge of teaching and learning, the field of distance education has changed dramatically. Yet successful distance education process requires structured planning, well-designed courses, special instructional techniques and methods of communication by electronic and other technologies

Proliferation of new electronic delivery methods, particularly the Internet, blurs the neat distinctions between different types of learning techniques and materials. Accordingly, a distance education system may use print, audio, video, multimedia, and broadcast elements. Distance education approaches often use other secondary technologies, such as radio and audio, Internet resources for teaching students.

Historically types of distance education have been developing from print correspondence models, audio-based and televisual models to computer- and Web-based models. Now we can state that mobile-based models are also being developed [5].

A number of cross-sectional trends throughout all distance education modes of delivery can be noticed. First, the various programs associated with each distance education mode have different entry requirements, duration, and organization. Even distance education “clusters” (such as online learning) differ from one another in terms of their linearity, types of interactions, temporality (fixed-time or self-paced), models of learning (team-based or individual learning), structure (open or closed enrollment), and purpose [5].

Moreover, many forms of distance education have different target recipients. Some of them (print and Web-based modes) are directed mainly at teachers. Audio programs, virtual classrooms, films, computer learning games, virtual reality are primarily directed at students. Nevertheless, a lot of research-based facts show that modern technologies can be used as “dual audience direct instruction” [4] models providing materials and instructional advantages to both teachers and students.

Creation of distance education training programs for technical students tend toward one model of distance learning, but blending of multiple distance education modes are increasing. Many programs that have integrated emerging technologies into student learning use a combination of print, radio and television materials with online course materials, online communication, subject-specific technical websites.

Finally, distance learning types for technical students training often involve a multiple approach, with classroom teaching blended with distance education and vice versa. Similarly, many of the mentioned distance education models permit teachers either to work with their students as part of a formal, structured learning methods or to let students work alone as a form of self-study.

Conclusions. The result of the different distance types of studying demonstrated that distance education comprises an integrated learning process which permits students to show independence in planning, organizing and controlling their educational and cognitive activities. The teaching method is always focused on the independent activities of students (individual, pair, group work), which they perform for a certain period of time. The educational value of teaching methods and models in preparing students in a science-driven educational environment in the distance learning system provides differentiation in time and volume of students' activities; promotes personal and professional skills development, prepare them to life in modern society; foster individual talents and abilities, stimulates student self-awareness, helps to overcome fear for an incorrect answer; teaches to support own points of view and take into account the interests of other people.

The practical implementation of distance learning in students' training can also be described as a process depending both on the content and organization of education as well as on the teaching goals and expected results. The outlined conditions of distance education for future technical specialists require further deep and comprehensive research on pedagogical and psychological levels and provide the background for further practical implementation of distance learning technologies.

Список використаних джерел:

1. Abrioux, D. A. M. X. (2006). Strategic issues in single- and dual-mode distance education: The organizational blending of two Canadian distance universities. Vancouver, BC: Commonwealth of Learning.
2. Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
3. Brennan, J., & Shah, T. (Eds.). (2000). Managing quality in higher education. Milton Keynes, UK: OECD, SRHE, & Open University Press.
4. Burns, M. (2007b). Improving teaching quality in Guinea with interactive radio instruction: A case study. Washington, DC: World Bank. Retrieved from <http://www.infodev.org/en/Document.500.aspx>
5. Dillemans, R., Lowyck, J., Van der Perre, G., Claeys, C., & Elen, J. (1998). New technologies for learning: Contribution of ICT to innovation of education. Leuven, Belgium: Leuven University Press.
6. Distance learning. (n.d.). United Nations Education, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Retrieved from <http://www.unesco.org/education/educprog/lwf/doc/portfolio/definitions.htm>
7. Elias, T. (2010, May). Universal instructional design principles for Moodle. International Review of Research in Open and Distance Learning 11(2), 111–113.
8. Hargadon, S. (2009, December 16). Educational networking: The important role Web 2.0 will play in education. Retrieved from <http://www.scribd.com/doc/24161189/Educational-Networking-The-Important-Role-Web-2-0-Will-Play-in-Education>
9. Fillip, B. (2001). Distance education in Central America and the Caribbean: Making the most of the region's experience and tackling challenges and opportunities of the new information and communications technologies. Tokyo, Japan, and Washington, DC: Japan International Cooperation Agency.
10. Harris, J. (1998). Virtual architecture: Designing and directing curriculum-based telecollaboration. Eugene, OR: International Society for Technology in Education.
11. Jackson, C. K., & Bruegmann, E. (2009, July). Teaching students and teaching each other: The importance of peer learning for teachers. NBER

- working paper No. 15202. Washington, DC: National Bureau of Economic Research. Retrieved from <http://www.nber.org/papers/w15202>
12. Jegede, O. J., Fraser, B. J., & Fisher, D. L. (1995). The development and validation of a distance and open learning environment scale. *Educational Technology Research and Development* 43, 90–93.
 13. Keegan, D. (1996). *Foundations of distance education* (3rd ed.). London, UK, and New York, NY: Routledge.
 14. Korolov, M. (2011, January 11). Next stop: Open Sim. *Technology Horizons in Education*. Retrieved from <http://thejournal.com/articles/2011/01/11/next-stop-open-sim.aspx>
 15. Luschei, T. F., Dimiyati, S. D., & Padmo, D. (2008, August). Maintaining e-learning while transitioning to online instruction: The case of the Open University of Indonesia. *Distance Education* 29(2), 165–174.
 16. Maddux, C. D., Johnson, D. L., & Willis, J. W. (1997). *Educational computing: Learning with tomorrow's technology*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
 17. Mayer, R. (2001). *Multimedia learning*. New York, NY: Cambridge University Press.
 18. Means, B., Toyama, Y., Murphy, R., Bakia, M., & Jones, K. (2009, June). Evaluation of evidence-based practices in online learning: A meta-analysis and review of online learning studies. Washington, DC: United States Department of Education.
 19. O'Dwyer, L. M., Masters, J., Dash, S., DeKramer, R. M., Humez, A., & Russell, M. (2010, June). *E-learning for educators: Effects of online professional development on teachers and their students* [PDF document]. Retrieved from http://www.bc.edu/research/intasc/PDF/EFE_Findings2010_Report.pdf
 20. Potashnik, M., & Capper, J. (1998). *Distance education: Growth and diversity*. Washington, DC: World Bank.

Transliteration of References:

1. Abriu, D. A. M. KH. (2006). *Stratehichni problemy odno- ta dvorivnevoyi dystantsiynoyi osvity: orhanizatsiyna sumish dvokh kanads'kykh dystantsiynykh vyshchykh navchal'nykh zakladiv*. Vankuver, Brytans'ka Kolumbiya: Spivdruzhnist' navchannya.
2. Bandura A. (1986). *Sotsial'ni osnovy myslennya ta diyi: sotsial'na kohnityvna teoriya*. Enhlvuds'ki skeli, shtat N'yu-Dzhersi: Prentice Hall.
3. Brennan, Dzh., I Shakh, T. (red.). (2000 r.). *Upravlinnya yakisty u vyshchii shkoli*. Milton Keynes, Velyka Brytaniya: OESR, SRHE, & Vidkrytyy universytet Pres.
4. Berns M. (2007b). *Pidvyshchennya yakosti navchannya v Hvineyi za dopomohoyu interaktyvnoyi radioperedachi: tematychne doslidzhennya*. Vashynhton, okruh Kolumbiya: Svitovyy bank Otrymano z <http://www.infodev>.

- org/en/Document.500.aspx
5. Dillemans, R., Louyk, Dzh., Van der Perre, H., Klayes, K., Elen, Dzh. (1998). *Novi tekhnolohiyi navchannya: Vnesok IKT v innovatsiyi u sferi osvity*. Leven, Bel'hiya: Press Leuven University.
 6. Dystantsiyne navchannya. (n.d.). Orhanizatsiya Ob'yednanykh Natsiy z pytan' osvity, nauky i kul'tury (YUNESKO). Otrymano z <http://www.unesco.org/education/educprog/lwf/doc/portfolio/definitions.htm>
 7. Elias, T. (2010, traven'). *Universal'ni pryntsypy rozrobky navchal'noho planu dlya Moodle*. Mizhnarodnyy ohlyad doslidzhen' vidkrytoho ta dystantsiynoho navchannya 11 (2), 111-113.
 8. Harhadon S. (2009, hruden' 16). *Osvitni merezhi: Vazhlyvu rol' Web 2.0 bude vidihravaty v osviti*. Otrymano z <http://www.scribd.com/doc/24161189/Educational-Networking-The-Important-Role-Web-2-0-Will-Play-in-Education>
 9. Filip, B. (2001). *Dystantsiyna osvita v Tsentral'niy Amerytsi ta Karybs'komu baseyni: maksymal'no vykorystaty dosvid rehionu ta vyrishyty problemy ta mozhlyvosti novykh informatsiynykh ta komunikatsiynykh tekhnolohiy*. Tokio, Yaponiya ta Vashynhton, okruh Kolumbiya: Yapons'ke ahent-stvo mizhnarodnoho spivrobitnytstva.
 10. Harris, Dzh. (1998). *Virtual'na arkhitektura: proektuvannya ta keruvannya telekomunikatsiyamy na bazi navchal'nykh prohram*. Yevhen, O.R. : Mizhnarodne tovarystvo tekhnolohiy osvity.
 11. Dzhekson, K. K. & Bruegmann, E. (2009, lyphen'). *Navchayuchy studentiv ta navchayuchy odyin odnoho: vazhlyvist' navchannya odnolitkiv dlya vchyteliv*. Robochyy dokument NBER № 15202. Vashynhton, okruh Kolumbiya: Natsional'ne byuro ekonomichnykh doslidzhen'. Otrymano z <http://www.nber.org/papers/w15202>
 12. Jegede, O. J., Fraser, B. J., & Fisher, D. L. (1995). *Rozrobka ta pidtverdzhennya dystantsiyi ta vidkrytoho masshtabu navchal'noho seredovyscha*. Doslidzhennya ta rozvytok osvitnikh tekhnolohiy 43, 90-93.
 13. Kihan D. (1996). *Osnovy dystantsiynoyi osvity (3-e yzd.)*. London, Velykobrytaniya, i N'yu-York, N'yu-York: Routledge.
 14. Korolov M. (2011, sichen' 11). *Nastupna zupynka: Vidkryte Sym. Tekhnolohichni horyzonty v osviti*. Otrymano z <http://thejournal.com/articles/2011/01/11/next-stop-open-sim.aspx>
 15. Lushche, T. F., Dmyt'i, S. D. i Padmo, D. (2008, serpen'). *Pidtrymka elektronnoho navchannya pry perekhodi do onlaynovoho navchannya: vypadok vidkrytoho universytetu Indoneziyi*. Dystantsiyna osvita 29 (2), 165-174.
 16. Madduks, K. D., Dzhonson, D. L., Uillis, Dzh. U. (1997). *Osvitni obchyslennya: navchannya z zavtrashn'oyu tekhnolohiyeyu*. Boston, shtat Massachuset-s: Alin i Bekon.

17. Mayyer, R. (2001). *Mul'tymediyne navchannya*. N'yu-York, NY: Kembrydzhs'kyy universytet Pres.
18. Zasoby B., Toyama, YU., Merfi, R., Bakiya M., I Dzhons K. (2009, cherven'). *Otsinka dokazovoyi praktyky v onlaynovomu navchanni: metaanaliz ta ohlyad doslidzhen' v Interneti*. Vashynhton, okruh Kolumbiya: Ministerstvo osvity SSA.
19. O'Dveyer, L. M., Masters, Dzh., Dash, S., Dekremer, R. M., Yumets A., & Rassel M. (2010, cherven'). *Elektronne navchannya dlya vykhovateliv: Vplyv profesiynoho rozvytku onlayn na vchyteliv ta yikhnikh studentiv* [PDF document]. Otrymano z http://www.bc.edu/research/intasc/PDF/EFE_Findings2010_Report.pdf
20. Potashnik M., & Kapper, J. (1998). *Dystantsiyna osvita: zrostannya ta riznomanitnist'*. Vashynhton, okruh Kolumbiya: Svitovyy bank

Conditions of distance learning in teaching technical specialists.

**HAVRYLENKO K.M., PhD, Senior Teacher of Linguistics Faculty, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, Ukraine
E-mail: Asdi15@i.ua**

ГОНТАРЕНКО І.С.,

кандидат педагогічних наук, викладач,
кафедра педагогіки та іноземної
філології, Харківський національний
економічний університет
ім. С. Кузнеця,
м. Харків, Україна

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ФОРМУВАННІ ПРОЕКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Постановка проблеми. Одним з найбільш революційних досягнень за останні десятиліття, що значно вплинуло на освітній процес в усьому світі, стало створення всесвітньої комп'ютерної мережі, що отримала назву Інтернет (у буквальному перекладі – «міжнародна мережа» (англ. international net)). Використання Інтернету з навчальною метою є абсолютно новим напрямом загальної дидактики і методики, оскільки відбуваються зміни, що стосуються всіх сторін навчального процесу, починаючи від вибору прийомів і стилю навчання, закінчуючи зміною вимог до академічного рівня студентів.

Аналіз останніх досліджень. Проведений аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що проблему застосування Інтернету в навчальному процесі досліджують в таких аспектах, як розроблення теоретико-методологічних засад модернізації освіти в умовах запровадження інтернет-технологій (А. А. Андрєєв, В. Ю. Биков, М. Ю. Бухаркіна, В. В. Гриншкун, М. В. Моїсєєва, О. В. Овчарук, Є. С. Полат, О. В. Співаковський, В. П. Тихомиров, С. О. Христочевський, А. В. Хуторської та інші), висвітлення шляхів їх застосування у практиці навчання (Н. Р. Балик, Л. В. Брескіна, Н. П. Дементієвська, Г. В. Жабєєв, М. Ю. Кадемія, С. Г. Литвинова, Є. Д. Патаракін, Г. В. Стеценко, О. М. Шимон, Л. О. Флегантов та інші).

Формування цілей статті. Мета роботи – проаналізувати сутність використання можливостей інтернет-ресурсів при викладанні гуманітарних дисциплін, з'ясувати особливості використання освітніх інтернет-ресурсів, визначити сучасні засоби інтернет-комунікації, що дають можливість швидкого обміну навчальною інформацією, взаємодії між учасниками навчальних проєктів. Для вирішення вказаної мети поставили такі **завдання**: проаналізувати різні класифікації ключового поняття «інтернет-ресурси», розглянути специфіку застосування інтернет-ресурсів, проаналізувати теоретичні засади інтернет-ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Безперечно, Інтернет відкриває нові шляхи і дає широкі можливості для диференціації й індивідуалізації навчання, всебічної активізації творчих, пошукових, особистісно-орієнтованих, комунікативних форм навчання, сприяє підвищенню його ефективності, мобільності й відповідності запитам професійної діяльності.

Безсумнівно, мережа забезпечує такі дидактичні можливості, корисні для навчання студентів: 1) публікацію навчально-методичної інформації в гіпермедійному вигляді; 2) спілкування між суб'єктами й об'єктами навчального процесу в Інтернеті; 3) он-лайн доступ до інформаційних ресурсів, віддалених бібліотечних каталогів і файлів електронних бібліотек, до файлів користувачів, а також до баз даних і знань; 4) дистанційне використання віддалених обчислювальних ресурсів і дистанційних лабораторних завдань. Саме ці можливості дозволяють широко використовувати Інтернет у системі професійної підготовки студентів [1].

У науковій літературі, окрім терміна «інтернет-ресурси», вживають такі синонімічні поняття, як «мережеві ресурси», «веб-ресурси» тощо [1]. Оскільки у дослідженні використовуємо поняття «освітні інтернет-ресурси», то пропонуємо таке його визначення: освітні електронні ресурси, які розміщено у веб-просторі локальної чи глобальної мережі у вигляді різних форматів (текстових, графічних, звукових, відеоформатів та ін.) [8].

Як відомо, інформаційні ресурси мережі створюються її користувачами для різних цілей і не проходять попередньої експертизи, тому застосування таких ресурсів у навчальному процесі неможливе без аналізу надійності джерела, актуальності й достовірності представленої інформації. Різномовність, різнотипність, різноформатність ресурсів глобальної мережі потребує наявності вмінь застосовувати спеціалізовані технологічні засоби для роботи з ними. На погляд С. Д. Криштоф, користувачеві необхідно систематизувати й поглибити власні знання мережі, розвинути інформаційно-пошукові, інформаційно-аналітичні, інформаційно-технологічні вміння, які є ключовими для роботи з інтернет-ресурсами [1].

Безперечно, для вихідної інформації освітніх інтернет-ресурсів, що застосовується в інформаційно-аналітичних дослідженнях, характерні такі вимоги: достовірність (точність передачі, підкріплення джерелами); об'єктивність (відсутність перекохань і сторонніх оцінок); однаковість (відсутність суперечностей між даними, одержаними з різних сайтів); актуальність; релевантність (відповідність інформаційним запитам на неї); повнота інформації (висвітлення всіх аспектів поставленої проблеми); достатність (кількість наданої інформації має бути достатньою для розв'язання поставленого завдання, але без надлишкових відомостей) [3].

Педагогічний аспект проблеми використання освітніх інтернет-ресурсів характеризується змістом інформаційних відомостей, які є у просторі Інтернету, педагогічними завданнями, що вирішуються при цьому, рівнем технології та інформаційної культури користувача. Дійсно, Інтернет створює умови для отримання будь-якої необхідної студентам інформації, у будь-якій точці земної кулі: країнознавчий матеріал, новини з життя молоді, статті з газет і журналів, необхідну літературу тощо [7].

Загальновідомо, що Web – це величезний інформаційний простір, в якому користувачу доступні незліченні архіви документів, пов'язаних між собою посиланнями. Такі документи прийнято називати гіпертекстовими, а посилання – гіперпосиланнями. Інформація в WWW може бути представлена у вигляді текстів, графіки, звуку або відеозображення. На сьогодні WWW залишається найпопулярнішим сервісом, завдяки якому Інтернет є джерелом інформації, фантастичним за своїми обсягами і спроможним надати велику інформаційну підтримку, зокрема на стадії пошуку базової інформації.

За допомогою браузерів відбувається перегляд змісту веб-сайтів, реєстрація на освітніх сайтах, вхід в онлайнівіртуальні бібліотеки тощо. Практично кожна веб-сторінка містить посилання на інші сторінки з інформаційними ресурсами. Крім того, існують пошукові сервери, за допомогою яких можна знайти потрібну інформацію в мережі. Розміщені в Інтернеті матеріали містять відео-, аудіопрезентації, а також посилання на спеціально розроблені для цих цілей сайти, наприклад веб-квести. Усі ці матеріали можуть бути переглянуті й вивчені учнями за допомогою браузерів. У системах типу Internet Explorer передбачена можливість використання активних каналів для оформлення передплати на потрібні веб-сайти, інформація з яких автоматично завантажується у комп'ютер користувача [7].

Отже, використання сучасних освітніх інтернет-ресурсів дає змогу:

- удосконалити процес вивчення навчального матеріалу з дисципліни;
- значно активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів шляхом застосування різноманітних форм, видів та способів подання теоретичного, практичного, довідкового матеріалів;
- ефективно застосовувати сучасні гіпертекстові та гіпермедіа технології в навчальному процесі;
- систематично проводити діагностику інтелектуальних можливостей студентів, а також визначати рівень їхніх знань, умінь та навичок, готовність до певного виду діяльності;
- здійснювати управління навчальним процесом, автоматизувати процеси контролю результатів навчання, тренування, тестування, генерувати завдання залежно від інтелектуального рівня кожної особистості, рівня знань, умінь, навичок;

- забезпечити умови для самостійної навчальної діяльності, самонавчання, саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти, самореалізації;
- працювати в сучасних телекомунікаційних середовищах, забезпечити управління інформаційними потоками даних [8, с. 28–29].

Інтернет пропонує широкий вибір сучасних засобів комунікації, у тому числі: електронна пошта, блоги зі зворотним зв'язком, соціальні мережі, такі як «Twitter», «Facebook» та програмне забезпечення «Skype». За допомогою сучасних засобів Інтернету стає можливим онлайн-доступ до навчальної інформації, обмін нею учасниками проектів незалежно від їх диспозиції. Як засвідчує наведений перелік, сучасні інтернет-ресурси як засоби нової комунікації набувають специфічного значення в навчальному процесі. Таким чином, Інтернет є важливим засобом виконання проектних завдань, навчальних проектів, що свідчить про значні його дидактичні можливості в гуманітарній освіті.

Дійсно, актуальним є застосування такого програмного забезпечення, як Skype. Skype – сучасний програмний продукт, що є засобом комунікації в мережі Інтернет, створений для забезпечення аудіо- та відеозв'язку між користувачами, а також для миттєвого обміну повідомленнями. Skype надає можливість швидкого передавання файлів і текстових документів, що зручно використовувати з метою звітності. Ще однією перевагою Skype є трансляція робочого стола співрозмовників. Така функція дає можливість співрозмовникам одночасно працювати над текстовими документами, обговорюючи їх, допомагає користуватись різним програмним забезпеченням для підготовки презентацій, відеороликів, фотографій, креслень, схем, структур, графіків, таблиць тощо.

За допомогою такої функції Skype можна швидко й наочно показати співрозмовникові, як працювати з певною програмою або інтернет-ресурсом. Функція також може бути дуже корисна для спільної роботи над різного роду проектами й наочних консультацій. Таким чином, можна транслювати відеоролики, фотографії, роботу з текстовими документами, консультувати тощо. Ще Skype дозволяє провести педагогічні чат-наради й чат-конференції, що зручно використовувати для дистанційних дискусій, обговорення проблемних питань, проблемних тем та з метою короткої звітності про виконану роботу. Чат-конференції можна використовувати з метою надання групових та індивідуальних консультацій [9].

Сучасною є комунікація в соціальній мережі з сервісом мікроблогінгу Twitter, що оснований на розміщенні коротких повідомлень, яких виявилось достатньо для того, щоб обмінюватися ідеями, брати участь у міжнародних проектах і навчатися в процесі спілкування. Перелічимо основні переваги використання мікроблогінгу Twitter: 1) відсутність соціальної ізоляції при пошуку

відповіді (студент не залишається наодинці з поставленим перед ним завданням); 2) швидкість отримання відповідей; 3) різноманітність відповідей з прикладами і посиланнями на онлайн-ресурси (наприклад, студент працює над створенням проекту, презентації і не знає, як додати інформацію до слайдів, він пише своє питання в Twitter для учасників своєї групи і отримує відповіді, де вказано різні онлайн-ресурси з прикладами, що пояснюють, як додати інформацію до демонстрації слайдів, і згодом студент виконує завдання); 4) швидке поширення корисної інформації серед одногрупників (наприклад, студенти знайшли гарний відеоресурс на Youtube з тематики онлайн-проектів, що вивчаються, і розмістили послання на нього в Twitter для учасників своєї групи); 5) підтримання дистанційного навчання (наприклад, викладачі виїхали на конференцію, але завдяки Twitter можуть залишати інструкції студентам і обговорювати почуте на конференції); 6) реалізація «живого» спілкування; 7) отримання консультацій від фахівців (наприклад, студент ставить у Twitter запитання про наявність роботи для програмістів мовою COBOL і отримує відповіді відразу від декількох IT-фахівців із вказівкою посилань на корисні ресурси і контакти, які можуть допомогти студенту при проведенні наукового дослідження).

Відомою є соціальна мережа Facebook – одна з найбільш популярних полімовних соціальних мереж. У травні 2012 року в соціальній мережі Facebook була створена сторінка «Facebook в освіті», головна мета якої – пояснити викладачам, учителям, студентам, учням і їхнім батькам, як можна використовувати Facebook у школах і університетах, залучати їх до участі в спільних онлайн-проектах. Ця соціальна мережа планує подальше розширення сервісів для організації роботи вчителів і викладачів з учнями, студентами і їхніми батьками. Останнім часом спостерігається об'єднання деяких освітніх соціальних мереж із Facebook. Зокрема, в співпраці з Facebook освітній фонд Дж. Лукаса (George Lucas) розробив соціальну мережу Edutoria, головна мета якої – допомагати навчальним закладам створювати і впроваджувати соціальні медіа-засоби в навчальний процес. Головною мотивацією Дж. Лукаса при розробленні мережі Edutoria стала, за його словами, «...ізоляваність традиційної освіти від реального життя і абстрактність навчальних планів, а також гостра необхідність викладачів і студентів в пошуку ресурсів і отриманні порад від експертів за межами класної кімнати».

Останнім часом широкого використання набув один з найпопулярніших методів дистанційного навчання – вебінар. Цей термін утворено від слів «web» та «seminar». Застосовують його для позначення різних онлайн-заходів: семінарів, конференцій, дискусій, зустрічей, презентацій, а в деяких випадках – тренінгів та мережових трансляцій тих чи інших подій. У ході вебінару зв'язок між учасниками підтримується через Інтернет, за допомогою встановленого на комп'ютері або спеціального веб-додатку.

Як відомо, вебінари – це формат заходів, що має велику кількість незаперечних переваг, особливо для корпоративного навчання. Важливо й те, що будь-який вебінар з легкістю може бути записаний і згодом використаний для безлічі цілей – формування внутрішньої корпоративної бібліотеки знань, викладання в Інтернет у відкритий для всіх чи тільки для учасників доступ. Ще одна перевага вебінарів полягає в тому, що в одному заході цього формату може брати участь значно більше людей, ніж в очному семінарі або тренінгу. Обмеження кількості учасників зумовлено тільки можливостями того чи іншого технологічного рішення та умовами користування ними.

Переваги використання вебінарів:

- 1) економія коштів. Не потрібно платити за оренду залу, харчування, друковані матеріали, транспортні витрати;
- 2) масштаб аудиторії. У вебінарі може брати участь необмежена кількість учасників. За винятком тих випадків, коли мова йде про тренінг. У процесі тренінгу викладач повинен не тільки видавати інформацію, а й отримувати її. Зокрема, відстежувати реакції аудиторії та оперативно адаптувати форму подавання інформації для забезпечення виконання навчального проекту;
- 3) прямий доступ до допоміжних бібліотек. У процесі навчання студент може відвідати будь-яке сховище даних он-лайн, зазначених у вебінарі. Це також зручно для викладача, який може заздалегідь підготувати необхідні посилання на зовнішні ресурси;
- 4) легка архівація. Вебінар легко може бути збережений, заархівований, розміщений на веб-ресурсі або електронному носії та наданий на вимогу. Більш того, з матеріалів вебінару цілком можна створити електронний курс.

Проте, окрім переваг, необхідно розглянути і обмеження, яких не можна уникнути в умовах проведення онлайн-семінарів:

- 1) особистісний контакт. Немає факту фізичної присутності інших людей. Відповідно, процес тренування майже не можливий: учасник не відчуває реакції інших людей на свої прояви;
- 2) обмежена можливість тренування. Не можливо ефективно тренувати очну комунікацію в умовах її відсутності. Втрачається можливість ефективно проводити групові та парні вправи, знижується рівень персональної відповідальності, втрачається ефект переживання особистого досвіду, учасники позбавлені можливості моделювати свої стратегії в умовах живого спілкування.

Отже, технологія вебінарів надає потужний функціонал для реалізації навчального процесу та має значні дидактичні можливості, але і досі вони залишаються цілком порівнюваними з можливостями традиційного навчання.

Одним із найбільш потужних сервісів для проведення вебінарів з підтримкою відео є платформа BigBlueButton: відео- та аудіозв'язок, зображення, слайд-ві презентації, опитування та голосування, дошки для малювання та коментарів, текстовий чат, спільне користування додатками. Єдине, чого у вебінарі може не вистачати, – це особистісний компонент, психологічний контакт між викладачем та студентами. Тому виникає комплекс послідовних завдань, на вирішення яких доцільно спрямувати подальші наукові розвідки.

Також одним із найбільш доцільних у використанні в педагогічній практиці є мережевий щоденник, тобто блог. Термін «блог» походить від англ. *blog* (*web loggin*) – мережевий журнал або щоденник подій.

Блоги – це досить короткі записи (пости) тимчасової значущості, відсортовані у зворотному хронологічному порядку, які містять особисті думки, матеріали автора. Найбільш цікавою для вчителя є інтерактивність блогів – це можливість розміщення автором навчальної інформації у будь-якому вигляді, яку інші відвідувачі можуть використовувати, коментувати, оцінювати, тобто брати участь у формуванні електронних ресурсів.

Блог відрізняється від сайта (хоча, нагадуємо, блог є його різновидом) тим, що: блог більш персоніфікований, тобто записи блогу найчастіше є роздумами однієї людини (блогера), ніж статті сайта, де інформація подана у безособовому вигляді, офіційно; найголовніше – блог частіше оновлюється постами, тобто це стрічка повідомлень, що динамічно змінюється; блог обов'язково містить можливість публікації відгуків та коментарів відвідувачів, що робить їх середовищем мережевого спілкування; до дизайну блогу висувають не такі жорсткі вимоги, як до зовнішнього вигляду сайта.

Особливості блогу:

- кожен пост блогу має свою URL-адресу, за якою можна до нього звернутися;
- відразу після тексту поста розміщується запрошення до публікації коментарів;
- визначати тему блогу чи ініціювати обговорення на сторінках блогу можуть тільки його автори;
- головна сторінка містить лише останні пости, попередні можна переглянути в архіві;
- редагування блогу здійснюється за допомогою звичайного браузера.

Використання блогів в освітній діяльності надає учасникам спілкування низку переваг та відкриває безліч цікавих можливостей. Дедалі більше викладачі використовують інтернет-ресурси з метою урізноманітнення роботи, трансляції певних знань не тільки в аудиторії, а й за її межами, зокрема у блогах [3; 4].

Як свідчить практика, найпоширенішими системами управління освітніми інтернет-ресурсами на сьогодні є сайти. З кожним днем освітніх сайтів стає дедалі більше, вони мають різну структуру, зміст, призначення, тому для зручності використання їх доцільно подати у вигляді тематичних груп. Ураховуючи різноманітність та постійний розвиток технологій функціонування освітніх сайтів, зробити їх універсальний тематичний поділ досить складно, але дослідники все ж виділяють певні категорії.

З огляду на це важливо наголосити, що проблемою тематичного поділу освітніх сайтів Інтернету займалося багато дослідників. Зокрема, О. В. Рєзіна пропонує такий тематичний поділ освітніх ресурсів мережі:

- наукові й науково-популярні матеріали (електронні бібліотеки, електронні версії наукових і науково-популярних періодичних видань, новини науки і техніки тощо);
- довідкові матеріали (веб-словники, енциклопедії, довідники);
- освітні матеріали (сайти, присвячені проблемам освіти, методичні розробки, дистанційні курси, проектні програми тощо);
- пізнавальні матеріали (електронні версії пізнавальних журналів і газет, тематичні сайти, віртуальні музеї) [6].

На наше переконання, обізнаність студентів з питань освітніх інтернет-ресурсів сприятиме набуттю ними основних знань і вмінь, потрібних для використання інтернет-ресурсів у навчанні: інформативних, необхідних для роботи з інтернет-ресурсами, інструментами і комунікаціями (вміння модифікувати, комбінувати різні інтернет-ресурси, адаптувати їх до змісту і мети навчання, опановувати функції Інтернету, налаштовувати засоби інтернет-комунікацій тощо); педагогічних, що дають змогу з'ясувати значущість Інтернет-ресурсів як у контексті підвищення результативності навчання, так і в контексті його гуманізації (вміння здійснити аналіз педагогічної якості інтернет-ресурсу або інструменту, аргументувати переваги його застосування для досягнення певної педагогічної мети тощо); методичних, опанування яких надає можливість ефективно застосовувати інтернет-ресурси в навчальному процесі (вміння конкретизувати мету і спосіб її застосування у професійній діяльності, організовувати проектну діяльність тощо).

Так, студенти можуть опановувати сучасний педагогічний інтернет-інструментарій загального і предметного спрямування, усвідомити завдання, які він допомагає вирішувати, оволодіти прийомами його використання, набути вмінь застосовувати інтернет-комунікацію для організації різних форм навчальної діяльності, створювати каталоги предметних освітніх інтернет-ресурсів тощо [5; 6].

Отже, для оптимального та ефективного використання мережевих ресурсів з навчальною метою потрібна значна системна робота, результати

якої дозволять визначити загальні та конкретні принципи роботи, критерії відбору інтернет-ресурсів, сайтів і матеріалів, а також суттєво оновити арсенал методичних засобів і прийомів.

З огляду на це у роботі з інтернет-ресурсами змінюється і роль педагога, основне завдання якого – підтримувати і спрямовувати розвиток особистості студентів, їх творчий пошук у процесі проектної діяльності. Стосунки зі студентами будуються на принципах співпраці та спільної творчості.

Висновки. За допомогою сучасних засобів комунікації – електронної пошти, пошукових систем, блогів, соціальних мереж «Twitter», «Facebook» та програмного забезпечення «Skype» – став можливий миттєвий обмін інформацією, повідомленнями між учасниками проекту з різних куточків світу. Таким чином, Інтернет є важливим засобом виконання навчальних проектів, який значно розширює освітні можливості.

Список використаних джерел:

1. Гонтаренко І.С. Формування проектної компетентності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін засобами інтернет-ресурсів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ірина Сергіївна Гонтаренко. – Х., 2016. – 296 с.
2. Криштоф С. Д. Підготовка майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін до використання Інтернет-підтримки у процесі навчання старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. Д. Криштоф. – Харків, 2012. – 20 с.
3. Левин Я. М. Ответы на актуальные вопросы по Internet / Ян Маргарет Левин. – К. : НИПФ «Диасофт ЛТД», 1996. – 384 с.
4. Мировая сеть Интернет: уменьшение в науке и бизнесе / Ю. М. Горностаев, В. Н. Гурин. – М. : Просвещение, 1994. – 136 с.
5. Овсяня Н. Г. Ресурси Інтернет для вивчення англійської мови / Н. Г. Овсяня / Англійська мова та література. – К, 2008. – № 19–21. – С. 47–49.
6. Резіна О. В. Формування інформаційно-пошукових та дослідницьких умінь учнів старшої школи в процесі навчання інформатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ольга Василівна Резіна. – К., 2005. – 234 с.
7. Стеценко Г. В. Освітні веб-ресурси та їх класифікація / Г. В. Стеценко // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2007. – № 6 (62). – С.23–26.
8. Ткачук Г. В. Методика використання освітніх веб-ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики : монографія / Галина Володимирівна Ткачук. – Умань : Видавець «Сочинський», 2011. – 177 с.
9. Ahmad K. Computers, Language Learning and Language Teaching / K. Ahmad, G. Corbett, M. Rogers. – Cambridge: Cambridge University Press, 1985. – 109 p.

Transliteration of References:

1. Hontarnoko I.S. Formuvannya proektnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv humanitarnykh dystsyplin zasobamy Internet-resursiv: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Iryna Serhina Hontarno. - KH., 2016. - 296 s.
2. Kryshtof S. D. Pidhotovka maybutnikh uchyteliv pryrodnycho-matematychnykh dystsyplin do vykorystannya Internet-pidtrymky v protsesi navchannya starshoklasnykiv: avtoref. dys. na здобуття наук. ступеня канд. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesiynoyi osvity» / S. D. Kryshtof. - Kharkiv, 2012. - 20 s.
3. Levyn YA. M. Vidpovidi na aktual'ni pytannya po Internetu / Yan Marharet Levyn. - K. : NYPF «Dyasoft LTD», 1996. - 384 s.
4. Myrovaya set' Ynternet: umenentye v nauke y byznese / YU. M. Hornostaev, V. N. Hurin - M. : Prosveshchentye, 1994. - 136 s.
5. Ovsyana N. H. Resursy Internet dlya vyvchennya anhliys'koyi movy / N. H. Ovsyana / Anhliys'ka mova ta literatura. - K, 2008. - № 19-21. - S. 47-49.
6. Ryezina O. V. Formuvannya informatsiyno-poshukovykh ta doslidnyts'kykh umin' uchniv starshoyi shkoly v protsesi navchannya informatyky: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 / Ol'ha Vasylivna Ryezina. - K., 2005. - 234 s.
7. Stetsenko H. V. Osvitni veb-resursy ta yikh klasyfikatsiya / H. V. Stetsenko // Komp'yuter u shkoli ta sim'yi. - 2007. - № 6 (62). - S.23-26.
8. Tkachuk H. V. Metodyka vykorystannya osvitnikh veb-resursiv u protsesi pidhotovky maybutnikh uchyteliv informatyky: monohrafiya / Halyna Volodymyrivna Tkachuk. - Uman': Vydavets' «Sochyns'kyy», 2011. - 177 s.
9. Akhmad K. Komp'yutery, vyvchennya mov ta vykladannya movy / K. Akhmad, Dzh. Korbett, M. Rodzhers. - Kembrydzh: Cambridge University Press, 1985. - 109 stor.

The didactic potential of internet-resources in formation of the project competency of future teachers.

GONTARENKO I.S., Candidate of Pedagogical Sciences, lecturer, Department of Pedagogy and Foreign Philology, Kharkiv National University of Economics by S. Kuznets, Kharkiv, Ukraine

E-mail: irynagavrikova@gmail.com

ira-gavrikova@mail.ru

ГРИЦАК Н.Р.,

кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри методики
викладання світової літератури,
Національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті теоретично обґрунтованні поняття «інноваційне навчання» та «інноваційні технології». Автор доводить, що актуальними питаннями у системі вищої освіти в умовах кредитно-модульного навчання є впровадження інноваційних технологій. Розглянуто поняття «інновація» у трьох аспектах. Проаналізовано основні складові інноваційного навчання. Розкрита роль і значення інформаційних технологій, а також аргументована доцільність впровадження новітніх технологій в навчально-освітній процес вищих навчальних закладів. Автором частково запропоновано найбільш ефективні методи і форми навчальної роботи студентів-словесників на заняттях із зарубіжної літератури вищих навчальних закладів. Доведено, що застосування інноваційних технологій концентрує увагу студентської аудиторії, стимулює запам'ятовування навчального матеріалу, формує інформаційну культуру студентів-філологів, посилює творчу складову традиційної форми навчання.

Ключові слова: інноваційне навчання, інноваційні технології, лекція-конференція, лекція-прес-конференція, мультимедіа.

В статье теоретически обоснованы понятия «инновационное обучение» и «инновационные технологии». Автор доказывает, что актуальными вопросами в системе высшего образования в условиях кредитно-модульного обучения являются использование инновационных технологий. Рассмотрено понятие «инновация» в трех аспектах. Проанализированы основные составные части инновационного обучения. Раскрыта роль и значение информационных технологий, а также аргументирована целесообразность применения инновационных технологий в учебно-образовательном

процессе высших учебных заведений. Автором частично предложены наиболее эффективные методы и формы учебной деятельности студентов-словесников при изучении зарубежной литературы высших учебных заведениях. Доказано, что применение инновационных технологий концентрирует внимание студенческой аудитории, стимулирует запоминание учебного материала, формирует информационную культуру студентов-филологов, повышает творческую основу традиционной формы обучения.

Ключевые слова: инновационное обучение, инновационные технологии, лекция-конференция, лекция-пресс-конференция, мультимедиа.

The article deals with theoretical substantiating of the concepts "innovative education" and "innovative technologies". The state of scientific researches of the problem of the introduction of innovative technologies in the educational process of students-philologists in higher school is explored. Three aspects of the notion "innovation" are examined in the article. The principle components of innovative education are analyzed. Innovative education predicts a new inquiry-based approach in teaching the traditional learning courses at the faculty of philology of higher educational establishments. The role and importance of information technologies are exposed; the expedience of the introduction of new information technologies in the educational process of higher educational establishments is advanced arguments. It is demonstrated that the tendencies of the development of higher education in Ukraine require the search and realization of different forms, methods, principals of education which facilitate the progress high results in educational process. The concept innovative pedagogical activity is ascertained. Innovative education is the realization of the novelty in contents, methods, techniques and forms of education. Innovative education is the opposition to the traditional forms of education as provides changing of educational priority. One of the principle aspects of the problem of the effective introduction of Innovative education is removal accent of lecturer's functions. Innovative pedagogue's activity needs special knowledge, skills and mastering logical thinking, creativity and finding the ways of solving the problem. Innovative pedagogical activity is the activity in consequence of which the complex of developed (different levels of complexity), novelty or reinterpretation, and accordingly creative realization of the heritage of other scholars and

pedagogues is developed. The author partly propounds the most effective methods and forms of educational work of students-philologists at the classes of world literature of the institutions of higher education. It is defined that the application of innovative technologies concentrates the student audience's attention, stimulates the retention of educational material, forms the information culture of students-philologists, and improves creative components of the traditional forms of education.

Key words: *innovative education, innovative technologies, lecture-conference, multimedia.*

Інноваційні виклики сьогодення спрямовані й на освітній простір України. Так, одним із пріоритетних напрямків розвитку української освітньої системи XXI століття є впровадження у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів інноваційних педагогічних технологій («Про освіту», «Про вищу освіту»). Слушно констатує С. М. Яшанов, що «створення індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню і є важливою передумовою реалізації ефективних стратегій досягнення цілей освіти» [9, с. 12]. Тому цілком закономірним є той факт, що інноваційне навчання передбачає новий підхід у викладанні традиційних курсів на філологічних факультетах вищих навчальних закладів.

У дослідженнях з питань застосування новітніх інформаційних технологій в освітньому процесі можна виділити такі основні напрямки:

- визначення основних термінів понятійного апарату інформатизації освіти (З.А. Абасов, В.Ю. Биков, Є.О. Співаковська-Ванденберг, Ю.С. Рамський та ін.);
- дослідження інформаційно-комунікаційних технологій (Н.І. Білик, Л.І. Білоусова, А. Бляшевська, М.Ю. Бухаркіна, М.І. Жалдак, Н.В. Житенева, І.М. Дичківська, А.А. Каленський, С.Ф. Клепка, П.І. Матвієнка, М.В. Моїсєєва, А.Є. Петров, Є.С. Полат та ін.);
- застосування сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі (В. Андрущенко, О. Дубасенюк, М.Т. Мартинюк, Л.М. Наконечна, В.В. Осадчий, В.П. Сергієнко, С.О. Сисоєва, В.Ю. Стрельников, І.А. Ткаченко, І.В. Роберт та ін.);
- поєднання традиційних та інноваційних методів навчання (В. Андрущенко, Т. Туркот, Д. Чернілевський та ін.);
- формування комп'ютерної компетентності викладача (Т.А. Алексеєнко, Л.І. Білоусова, Н.П. Дементієвська, Г.А. Добровольський, М.В. Дудик, А.М. Кокарева, О.І. Козлова, Ю.М. Краснобокий, С.М. Яшанов та ін.);
- наукове обґрунтування принципів дистанційної освіти та можливості

- використання в навчальному процесі (Д. Аветисян, В. Баженова, А. Іванников, С. Зінов'єв, О. Олійник, П. Марков, А. Мелюхін та ін.);
- реалізація засобів мультмедіа у навчальному процесі (Т.В. Будкевич, Л. Головка, М.І. Жалдак, Ю.О. Жук, Т. Зінченко, К. Корсак, Ю.М. Краснобокий, Т.П. Медведовська, О. Семеніхіна, Є.О. Співаковська-Ванденберг, І.А. Ткаченко, М.І. Шут, А. Юрченко та ін.);
 - впровадження інноваційних технологій при вивченні зарубіжної літератури у школі (С. Дячок, О. Ісаєва, О. Куцевол, А. Мартинець, Є.О. Співаковська-Ванденберг, Г. Токмань, Н. Химера, В. Шуляр та ін.).

Отже, студіювання науково-педагогічної літератури демонструє наявність різноманітних, навіть інколи суперечливих поглядів щодо розуміння сутності інноваційного навчання, відсутність єдиної класифікації інноваційних технологій. Також не розглянуто деякі аспекти застосування інноваційних технологій при вивченні зарубіжної літератури студентами-філологами, що створює простір для вирішення цієї проблеми.

Мета статті – теоретично обґрунтувати поняття «інноваційне навчання» та «інноваційні технології», аргументувати доцільність впровадження новітніх технологій в навчально-освітній процес та частково запропонувати найбільш ефективні методи і форми навчальної роботи студентів-словесників на заняттях із зарубіжної літератури вищих навчальних закладів.

Питання реалізації нововведення в освітній галузі є актуальними для наукової та методичної спільноти, адже традиційна форма навчання, яка ґрунтується на репродуктивній діяльності, на формуванні виконавських здібностей, на розвитку уваги і пам'яті, вже у недостатній мірі відповідає вимогам сьогодення. Пріоритетним завданням вищої школи є підготовка високопрофесійного, конкурентоспроможного і креативного фахівця, який буде вміти систематизувати матеріал і творчо застосовувати отримані знання, знаходити потрібну інформацію і володіти сучасними інформаційними технологіями. Слушно зауважує М.І. Жалдак, що «педагог повинен вміти використовувати сучасні інформаційні технології для підготовки, супроводу, аналізу, коригування навчального процесу; добирати раціональні методи і засоби навчання, враховувати індивідуальні особливості студентів; ефективно поєднувати традиційні методичні системи навчання із новими інформаційно-комунікаційними технологіями [2, с. 53]. Саме тому більшість вчених, методистів і учителів вважають, що впровадження у навчальний процес інноваційних технологій є ефективним засобом у підготовці особистості до динамічних соціальних, економічних, політичних змін, у формуванні творчих здібностей і професійної компетентності майбутніх спеціалістів.

Під поняттям «інновація» розуміють нововведення, зміну, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях.

Само поняття «інновація» вперше з'явилося в працях культурологів XIX ст. і означало введення певних елементів однієї культури в іншу. Терміни «інноваційний процес», «нововведення» вперше були використані Й. Шумпетером («Теорія економічного розвитку»). Вчений розглядав інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих чинників, мотивованих підприємництвом, що здійснює підприємець, який, у свою чергу, «спрямовує засоби виробництва в нове русло» і, відповідно, отримує додатковий підприємницький прибуток [8, с. 159].

Н.Т. Тверезовська пропонує трактування поняття «інновація» у таких трьох аспектах: «інновація в широкому значенні – як будь-яка зміна, підвищує конкурентоспроможність суб'єктів навчання; інновація у вузькому значенні – як процес трансформації наукових досягнень у виробництво; інновація, яка впроваджена в практику» [7, с. 238]. Виходячи з цього, буде правомірно стверджувати, що інноваційні технології – це послідовна система дій педагога, яка передбачає якісно нові форми, методи і засоби навчання, виховання й управління з метою покращення результатів освітнього процесу.

Цілком погоджуємось із твердженням Н. Мачинської та Ю. Комарової, що «інновація в освіті необхідна: для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися інакше; як «результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем»; як системні новоутворення, що постають на основі різноманітних ініціатив; як продукти інноваційної освітньої діяльності, які характеризуються процесами створення, поширення й використання нового засобу в галузі педагогіки та наукових досліджень» [6, с. 241].

Отже, вчені-методисти інноваційне навчання розглядають як:

- цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог.
- інноваційне (лат. *innovatio* – оновлення, зміна) навчання – зорієнтовано на динамічні зміни в навколишньому світі, це навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості;
- впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів.

Таким чином, під інноваційним навчанням розуміємо реалізацію нововведень у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності. Інноваційне навчання виступає опозицією до традиційного навчання, оскільки передбачає зміну пріоритетів освіти.

У питанні ефективного впровадження інноваційного навчання одним із ключових аспектів є зміщення акцентів функцій викладача. Інноваційна діяльність педагога потребує не лише особливих знань, навичок та здібностей, але й володіння логічним мисленням, креативністю, пошук шляхів конструктивного вирішення поставленої проблеми. Усвідомлюючи, що не всі педагоги готові до нововведень, К. Ангеловські запропонував класифікацію типів вчителів, зокрема новатори (вчителі з яскраво вираженим новаторським духом, які завжди першими сприймають, застосовують та розповсюджують нове); передовики (вважають, що інновації потрібно впроваджувати відразу після їх створення, першими здійснюють практичну, експериментальну перевірку цінності інновації у конкретному освітньому середовищі); помірні (не намагаються бути серед перших, але й не будуть останніми, сприймають нововведення після схвалення колег); передостанні (більше вагаються, ніж вірять в ефективність нового, нарешті, віддаючи перевагу старому); останні (консерватори, які вірять у святість традиційних підходів) [1]. У цьому контексті має рацію Л. Козак, коли стверджує, що «викладач виступає в ролі педагога-менеджера й режисера навчання; студент є суб'єктом діяльності разом із викладачем, а його особистий розвиток виступає однією з головних освітніх цілей» [4, с. 101].

Ще одним вагомим моментом інноваційного навчання є елемент психологічного сприйняття студентом чи викладачем будь-яких новацій. Так, М.І. Жалдак підкреслює, що «в умовах комп'ютерного навчання необхідно враховувати основні принципи сучасної психології: нероздільна єдність свідомості і діяльності, трактування пізнавальних процесів як форм діяльності, врахування рівнів психологічного розвитку, індивідуальності студентів, орієнтування дії, проблемності в навчанні, а також врахування ролі людських факторів, зокрема таких, як діяльність, свідомість, особистість, які є свого роду характеристиками зв'язків і стосунків людини з іншими людьми, із суспільством, світом, зокрема з технікою» [2, с. 66].

Отже, інноваційну педагогічну діяльність трактуємо як таку діяльність внаслідок якої створено та впроваджено в особистісну педагогічну практику комплекс розроблених (різних за складністю і ступенем новизни) нововведень або переосмислення й, відповідно, творча реалізація надбань інших вчених чи педагогів. Водночас не можемо не згадати слова А.М. Кокаревої, зокрема, що навчальний процес не повинен перетворитися на «заміну традиційних дидактичних принципів та функцій на нові, а перегляд і наповнення їх таким змістом, який дозволив би в умовах, що змінилися, конструктивно їх використовувати» [5, с. 95].

Загальновідомим є той факт, що інформативно насичений матеріал набагато краще засвоюється за умови його активізації та візуалізації. Одним

із таких факторів є впровадження в навчальний процес мультимедіа, принцип діяльності якої полягає в об'єднанні в одній системі тексту, звуку, графічного зображення чи відеозображення. Безперечно, що використання мультимедійних презентацій (демонстрація слайдів, відеофрагменти з коментарем, аудіо-записи) дозволяють підвищити ефективність і якість викладання навчального матеріалу; здійснити індивідуалізацію і диференціацію процесу навчання за рахунок поетапного розкриття зазначеної проблематики; формувати інформаційну культуру студентів-філологів; посилити творчу складову традиційної форми навчання. Хоча у той же час цілком погоджуємось й із зауваженням О. Ісаєвої, що «...на жаль, сьогодні процес використання комп'ютерних технологій у процесі вивчення зарубіжної літератури має стихійний характер» [3, с. 3]. Саме тому мова йде, насамперед, про результативне використання мультимедійних презентацій, відеофільмів, електронних тестів, аудіозаписів, відеопередач, відеоконференція чи інших засобів навчання. Викладач самостійно приймає рішення про дидактичну доцільність використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Застосування засобів мультимедіа, на нашу думку, найбільш ефективно, коли тема лекції стосується загального огляду літературознавчого процесу чи характеристики історико-літературної епохи. Такі презентації можна застосовувати під час вивчення тем «Давньогрецький театр», «Література Давньої Греції. Міфологія», «Історико-літературний процес XVII століття», «Доба Просвітництва» тощо.

Наприклад, при вивченні епохи Відродження текст лекції супроводжується презентацією, слайди якої містять лаконічно сформульовані тези, що розкривають суть Ренесансу, репродукцію картини італійського художника Сандро Боттічеллі «Народження Венери». Студентам наголошується, що творчість С. Боттічеллі – це своєрідне обличчя епохи Відродження, адже митець зумів передати загальну тенденцію флорентійської культури того часу, що знаменувалася розквітом гуманізму, філософії та поезії, пошуком нових духовних і естетичних цінностей. Далі студентам пропонуються слайди, на яких зображена статуя давньогрецького скульптора Праксітеля «Афродіта Кнідська», статуя скульптора Мирона «Дискобол», картина Дуччо ді Буонінсенья «Мадонна з немовлям», фігури маркграфа Еккехарда II та його дружини Ути, що знаходяться у Наумбурзькому соборі святих апостолів Петра і Павла. Показ шедеврів епохи Античності та Середньовіччя є допоміжним елементом в розумінні специфіки та своєрідності уявлень про людину та її природу.

Наступним кроком є етап самостійної роботи студентів, зокрема, перед ними постає завдання виявити спільні та відмінні риси щодо трактування людської суті у продемонстрованих творах мистецтва. У більшості випадках

лекція-бесіда переходить у формат лекції-дискусії. Ідеї, висловлені в обговоренні, узагальнені викладачем і оформлені в таблицю (це наступний слайд). Студентській аудиторії можна роздати паперовий варіант слайду.

Натомість на практичному чи семінарському занятті з вивчення аналогічних тем пропонуємо студентам віртуальну екскурсію (створення якої може бути частиною самостійної роботи студента). Перевагу використання віртуальних екскурсій вбачаємо у розвитку творчої уяви, спостережливості, вмінні систематизувати матеріал, активізації самостійної діяльності, диференційованому підходу в навчанні.

Супровід лекції мультимедійними презентаціями значною мірою концентрує увагу студентської аудиторії, стимулює запам'ятовування навчального матеріалу, а також дає можливість збільшення обсягу викладу інформації.

На практичному занятті з елементами компаративного аналізу за творами С. Цвейга «Лист незнайомки», О. Купріна «Гранатовий браслет», Шолом-Алейхема «Пісня над піснями» розмірковуємо зі студентами на тему: «Чи гідний ти великого кохання?». Після обговорення специфіки сюжетних ліній, співвідношення епічного та ліричного началу, психологізму творів тощо включаємо студентам сонату № 2 Людвіга ван Бетховена. Під музичний супровід пропонуємо студентській аудиторії виконати роль співавтора художнього твору, зокрема, створити свій варіант фінальної сцени чи продовження сюжету аналізованих творів. Цей вид навчальної діяльності, на наш погляд, дає можливість безпосереднього спілкування студентів із творами мистецтва, розкриває глибинність художнього слова, сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу та психологічному розвантаженню.

У вивченні зарубіжної літератури засобами новітніх технологій варто зупинитися на аудіокнигах, які, вважаємо, доцільно використовувати, по-перше, насамперед, як еталонне прочитання художнього твору, по-друге, значна кількість студентів замінює традиційну форму читання художнього твору прослуховуванням аудіокниг. Щоправда, практика викладання зарубіжної літератури демонструє, що у процесі аналізу художнього твору в цієї групи студентів виникає ряд труднощів, зокрема відсутність навичок «безпосереднього спілкування» з художнім текстом (розкривається у невмінні своєчасно знайти потрібну цитату чи епізод), зменшення так званого «занурення» в художній світ книги, що, з рештою, веде за собою відмирання традиційної культури читання та знецінення культу книги.

Крім впровадження в навчальний процес інноваційних технологій, використовуємо систему методичних прийомів, завдання яких підвищити мотивацію студента, викликати активність розумової діяльності, виявити творчі можливості кожного студента, навчити обґрунтовувати свою позицію, надавати пропозиції та рекомендації. Наприклад, при вивченні теми «Французька

література XVII ст.» використовуємо лекцію-конференцію, призначення якої залучити студентів до наукових конференцій, наблизитися до дослідницької діяльності, створити атмосферу наукового середовища. Так, заздалегідь студентам роздана тематика виступів, кожен з яких повинен максимально точно й всебічно висвітлити заявлену тему лекції, після кожного виступу йде етап обговорення, який може перейти у форму дискусії. Також пропонуємо впроваджувати в навчальну діяльність лекцію-«прес-конференцію», яка за своєю суттю нагадує «бліц-гру», оскільки лекція проводиться у форматі «запитання – відповідь». Головним принципом цієї форми навчального процесу є послідовність й логічність. Використання видів та прийомів навчання сприяє самостійному здобуванню знань студентів.

Таким чином, тенденції розвитку вищої освіти в Україні сприяють пошуку та реалізації різних форм, методів, принципів навчання, що сприятиме досягненню високих результатів у навчальному процесі.

Список використаних джерел:

1. Ангеловски К. Учителя и инновации: Кн. для учителя: Пер. с макед. – М: Просвещение, 1990. – С. 49–51.
2. Жалдак М.І., Лапінський В.В., Шут М.І. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання математики, фізики, інформатики: посіб. для вчителів. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – 182 с.
3. Ісаєва О.О. Комп'ютер на уроці літератури як методична проблема // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2009. – № 5. – С. 2–5.
4. Козак Л.В. Дослідження інноваційних моделей навчання у вищій школі // Освітлогічний дискурс. – № 1(5). – 2014. – С. 95–107.
5. Кокарева А.М. Застосування інформаційних технологій у вивченні природничих дисциплін на підготовчих відділеннях технічних університетів: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 – К., 2006. – 265 с.
6. Мачинська Н., Комарова Ю. Упровадження інноваційних технологій навчання у вищій школі // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – № 1 (14). – 2015. – С. 240–246
7. Тверезовська Н.Т. Інтерактивні інноваційні технології у системі вищої освіти // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: зб. наук. праць. – К.: ІВЦ «Політехніка», 2009. – № 3 (27). – С. 236–240.
8. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. – М.: Директмедиа Паблшинг, 2008. – 401 с.
9. Яшанов С.М. Система інформативної підготовки майбутніх учителів трудового навчання: монографія / За наук. ред. акад. М.І. Жалдака. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 486 с.

Transliteration of References:

1. Anhelovsky K. Uchytelya y unnovatsyy [Teachers and innovations]: Kn. dlya uchytelya: Per. s maked. – M: Prosveshchenye, 1990. – pp. 49–51.

2. Zhaldak M.I., Lapins'kyi V.V., Shut M.I. Komp'yuterno-orijentovani zasoby navchannya matematyky, fizyky, informatyky [Computer-oriented means of teaching mathematics, physics, computer science]: posib. dlya vchyteliv. – Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2004. – 182 p.
3. Isayeva O.O. Komp'yuter na urotsi literatury yak metodychna problema [Computer in the classroom as a methodological problem]. Vsesvitnya literatura v serednikh navchal'nykh zakladakh Ukrainy, 2009, Vol. 5, pp. 2–5.
4. Kozak L. V. Doslidzhennya innovatsiynykh modeley navchannya u vyshchiiy shkoli [Research of innovative models of education in high school]. Osvitolohichnyy dyskurs, 2014, Vol 1(5), pp. 95–107.
5. Kokaryeva A.M. Zastosuvannya informatsiynykh tekhnolohiy u vyvchenni pryrodnyykh dystsyplin na pidhotovchykh viddilennyakh tekhnichnykh universytetiv [Application of information technologies in the study of natural sciences at the preparatory departments of technical universities]: dys. ... kandydata ped. nauk : 13.00.04 – K., 2006. – 265 p.
6. Machyns'ka N., Komarova Yu. Uprovadzhennya innovatsiynykh tekhnolohiy navchannya u vyshchiiy shkoli [Implementation of innovative teaching technologies in higher education]. Naukovy visnyk Melitopol's'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohika. 2015, Vol. 1 (14), pp. 240–246
7. Tverezovs'ka N.T. Interaktyvni innovatsiyni tekhnolohiyi u systemi vyshchoyi osvity [Interactive innovative technologies in the system of higher education]. Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskyy politekhnichnyy instytut». Filosofiya. Psykholohiya. Pedahohika: zb. nauk. prats'. – K.: IVTs «Politekhnik», 2009, Vol. 3 (27), pp. 236–240.
8. Shumpeter Y.A. Teoryya ekonomicheskoho rozvytya [The theory of economic development]. – M.: Dyrektmedya Pablyshynh, 2008. – 401 p.
9. Yashanov S.M. Systema informatyvnoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv trudovoho navchannya [The system of informative training of future teachers of labor education]: monohrafiya / Za nauk. red. akad. M.I. Zhalbaka. – K. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2010. – 486 p.

Innovative approaches in teaching and learning of world literature in higher school.

**HRYTSAK Natalia, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Doctorate in the Department of Methodology of Teaching of World Literature,
National Pedagogical University by M.P. Drahomanov, Kyiv, Ukraine
E-mail: grycak78@ukr.net**

ГУЛЯК О.Б.,

кандидат педагогічних наук,
в. о. доцента кафедри іноземних мов,
Львівський інститут
економіки і туризму,
м. Львів, Україна

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇХНЬОЇ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

У статті з'ясовуються особливості самостійної роботи студентів при вивченні іноземних мов з точки зору їхньої професійно-особистісної самореалізації. Розглядаються умови ефективної організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої на активізацію актуальних особистісно-професійних якостей студента. Також висвітлюється чинник мотивації, що є потужним рушієм його професійного становлення. У статті зазначається, що в процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності у студента формується культура самостійної роботи, яка є невід'ємною складовою загальної культури особистості. У процесі виконання самостійних завдань, проектів, підготовки презентацій тощо студент також опановує методологічною культурою та розвиває здатність до більш осмисленої діяльності.

Ключові слова: професійна самореалізація, особистісний розвиток, мотивація, самостійна робота, активізація.

В статье выясняются особенности самостоятельной работы студентов при изучении иностранных языков с точки зрения их личностно-профессиональной самореализации. Рассматриваются условия эффективной организации самостоятельной учебно-познавательной деятельности, направленной на активизацию актуальных личностно-профессиональных качеств студента. Также анализируется фактор мотивации, который выступает разрушительной силой его профессионального становления. В статье отмечается, что в процессе самостоятельной учебно-познавательной деятельности у студента формируется культура самостоятельной работы, которая является неотъемлемой составляющей общей

культуры личности. В процессе выполнения самостоятельных задач, проектов, подготовки презентаций и т.д. студент также овладевает методологической культурой и развивает способность к более осмысленной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная самореализация, личностное развитие, мотивация, самостоятельная работа, активизация.

The article explores the peculiarities of independent work of students in the study of foreign languages in terms of their professional and personal fulfillment. It also considers the necessary conditions for effective organization of independent educational and cognitive activity aimed at activating the relevant personal and professional qualities of students. Also highlighted is the motivation factor, which is a powerful motive for their professional development. It is pointed out in the article that in the process of independent educational and cognitive activity the student forms the culture of independent work, which is an integral part of the general culture of the individual. In the process of performing independent tasks, projects, preparing presentations, etc., the student also learns methodological culture and develops the ability to do more meaningful activities.

Key words: professional fulfillment, personal development, motivation, independent work, activation.

Вступ. Отримання якісної професійної підготовки у вищій школі значною мірою залежить від чинника резервних можливостей особистості студента, його інколи невивільненого чи не до кінця зреалізованого потенціалу щодо засвоєння знань, умінь та навичок майбутньої професійної діяльності, зокрема в аспекті володіння іноземними мовами. Реалізація цього потенціалу залишається пріоритетним завданням сучасної вищої школи за умов швидко оновлюваного інформаційно-освітнього простору, який забезпечує необхідні можливості для постійного особистісного розвитку та професійного зростання. При цьому акцент робиться на таких ключових особистісно-професійних якостях сучасного фахівця, як конкурентоспроможність, компетентність та самостійність.

Формування цих рис – у цьому полягає суть порушеного питання – безпосередньо залежить від правильної організації самостійної роботи студентів, яка вважається невід’ємною складовою навчального процесу як елемент творчості та самоактуалізації і вдосконалює підготовку студента-майбутнього фахівця до своєї професійної діяльності.

Самостійна робота студентів – це різноманітні види навчально-пізнавальної діяльності студентів, які здійснюються під керівництвом, але без безпосередньої участі викладача на занятті або в позааудиторний час. Це особлива форма навчання, спрямована на виконання завдань викладача, яке вимагає активної мисленнєвої, пошуково-дослідницької та аналітичної діяльності [8, с. 24].

Метою самостійної роботи студентів при вивченні іноземних мов є поглиблене оволодіння знаннями, вміннями та навичками іншомовної комунікації, а також формування самостійності як особистісної якості сучасного фахівця.

Самостійна робота студентів як педагогічна проблема завжди була в центрі уваги провідних педагогів: досліджувались сутність та зміст, принципи організації, методи, форми самостійної роботи (Буряк В. К., Івасишин А. М., Луценко В. В., Підкасистий П. І., Євдокимов О. В., Гарунов М. Г.); особливості організації самостійної роботи студентів на молодших курсах (Мороз О. Г., Бабенко К. Б., Тесленко В. С. та ін.); керівництво самостійною роботою студентів у позааудиторний час (Клименко Л. В., Шпак В. П. та ін.); системний підхід до організації самостійної роботи студентів (Гнитецька Г. М., Заякина Л. І.)

Організація самостійної роботи в процесі навчання іноземних мов була предметом дослідження учених Журавської Н. С., Заскалети С. Г., Онучак Л. В., Cooper H., North S., Pillay H., Painter L.

Однак, у дослідженнях проблеми самостійної роботи студентів, на наш погляд, недостатньо вирішеними залишались такі її частини, як аспект особистісно-професійного становлення студента в процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності при вивченні іноземної мови та розвиток при цьому таких фахових компетенцій, як професійно-комунікативна, соціокультурна та інформаційна.

Метою даного дослідження є визначити особливості організації самостійної роботи студентів при вивченні іноземних мов з точки зору самореалізації та самоактуалізації майбутнього фахівця та з'ясувати сутність та умови активізації актуальних для сучасного суспільства особистісно-професійних якостей у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для ефективної організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі оволодіння іноземною мовою, насамперед, необхідно враховувати чинник мотивації. Активна самостійна робота студентів можлива лише за наявності серйозної мотивації. Стійка мотивація щодо виконання студентами самостійної роботи, перш за все, підтримується формулюванням чітких конкретних вимог щодо отримуваних результатів: викладач повинен максимально переконливо спря-

мувати студента на обов'язкове виконання домашніх завдань, чітке дотримання термінів виконання, систематичність та відповідальність у навчанні [10].

Значно підвищує мотивацію при вивченні іноземних мов усвідомлення студентами практичної значущості виконуваної самостійної роботи не лише для майбутньої професійної діяльності, але й для ефективної організації навчального процесу. Наприклад, розробка презентацій, підготовка майстер-класів, «круглих столів», складання буклетів тощо покращує навчально-методичне оснащення кафедри іноземних мов, що, в свою чергу, посилює співробітницький та конструктивний підходи до навчання іноземних мов, забезпечує комфортне середовище для педагогічної взаємодії викладача та студента.

Однак, найсильнішим мотивуючим чинником, на думку багатьох учених, залишається формування готовності до успішної професійної діяльності після закінчення навчального закладу [10]. Потреба самореалізуватись та бути конкурентоспроможним у подальшому професійному житті є потужним рушієм якісних змін в особистості студента. У процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності – аудиторної та позааудиторної – у студента формується культура самостійної роботи, яка є невід'ємною складовою загальної культури особистості. У процесі виконання самостійних завдань, проектів, підготовки презентацій тощо студент також опановує методологічною культурою та розвиває здатність до більш осмисленої діяльності.

Методологічна культура в широкому сенсі – це володіння теорією усієї людської діяльності, вміння оперувати загальними методами, прийомами, способами, підходами до пізнання і перетворення дійсності. Образно кажучи, методологія – це «механізм людських зусиль», який уможливорює самореалізацію та самоактуалізацію особистості, забезпечуючи її необхідними для цього знаннями, вміннями та навичками.

Відомо, що в своєму соціальному генезисі сутність людини проявляється у таких формах, як індивід, індивідуальність, особа, особистість. Поняття особистості найширше. Особистістю людина стає тоді, коли вона виступає суб'єктом своїх вчинків, коли вона усвідомлює власні дії і відповідальність за них. Така людина є ініціатором свого життя, вона спроможна виробити й зреалізувати власну життєву стратегію [11, с. 54].

Зрозуміло, що без активної самостійної роботи студент навряд чи зможе стати особистістю. Саме самостійна діяльність молодшої людини – рефлексія, самостійне осмислення суті речей та закономірностей, самостійне прийняття рішень, аналіз результатів своєї діяльності – творять особистість, формують життєву позицію. За твердженням американського вченого Дж. Брунера, основоположника структуралістичної педагогіки, найвищий рівень людської автономності і досконалості досягається тоді, коли людина самостійно і для

свого ж блага відкриває закономірності оточуючого природного і соціального середовищ [2].

Існують певні умови, які активізують особистісно-професійне становлення студента в процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності при вивченні іноземної мови:

- усвідомлення корисності виконуваної роботи. У процесі інтенсивної самостійної роботи (виконання лексичних, фонетичних та граматичних вправ і тестів, переклад текстів з однієї мови на іншу, складання словника незнайомих слів, підготовка рефератів і доповідей англійською мовою, пошук інформації на відповідну тематику, написання творчих робіт, творів, підготовка презентацій англійською мовою тощо) студенти реально відчувають вивільнення своїх резервних можливостей щодо запам'ятовування, усвідомлення та спілкування, а також користування мовою, що допомагає долати мовний бар'єр, сприяє виробленню впевненості та комунікабельності;
- участь студентів у науково-дослідній роботі кафедри, яка відіграє надзвичайно важливу роль у когнітивному розвитку та професійному становленню студента, забезпечує належну методологічну основу для формування необхідних фахових компетенцій. У процесі здійснення наукового пошуку виявляється творчий потенціал студента, розвиваються уміння самостійного вивчення і узагальнення наукової інформації, засвоюються методи наукового пізнання, напрацьовується досвід розв'язання проблемних ситуацій;
- індивідуалізація навчання у процесі аудиторної та позааудиторної самостійної роботи, яка прискорює цілісне формування індивідуальності студента, активізуючи його індивідуально-психологічні якості. Індивідуалізація навчання, в основі якої лежить особистісний підхід до навчально-пізнавальної діяльності, стимулює розвиток індивідуальності шляхом формування у студента незалежності від авторитетів, готовності до самостійного вибору, ініціативності, критичності мислення, навичок рефлексії та всебічного розвитку свого „я”;
- привабливість самостійної роботи для студента. Звільнення окремих студентів від складання екзамену або диференційованого заліку як «нагорода» за успішне виконання позааудиторної самостійної роботи (проекту), так зване зарахування заліку «автоматом» за активну самостійну роботу на заняттях стають потужним чинником мотивації для більшості студентів за умови правильної структуризації змісту самостійної навчально-пізнавальної діяльності – підбір тем самостійної роботи має забезпечувати виконання навчальної програми дисципліни;

- провідна роль викладача іноземної мови в рамках такої педагогічної взаємодії, яка зумовлює активну діяльність студента та інтерактивні методи навчання, при якому викладач стає помічником і наставником, а студент бере на себе відповідальність за власне навчання, усвідомлюючи свої потреби та можливості. Ефективність самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземних мов безпосередньо залежить від якості керівництва нею викладачем, який розробляє систему завдань, визначає мету та завдання кожного з них, пропонує методику раціональних прийомів, тобто алгоритм їх вирішення, дає необхідні вказівки щодо виконання завдань, спостерігає за процесом самостійної роботи студента з метою надати своєчасну допомогу у випадку труднощів та помилок, підводить підсумки, аналізує та оцінює результати кожної роботи.

Організація самостійної роботи студентів з необхідністю передбачає інтенсивне використання інформаційних технологій, зокрема мультимедійних засобів та Інтернет-технологій. Використання інформаційних технологій під час самостійної роботи студентів створює необхідні умови для самореалізації особистості, прискорює формування її інформаційної компетенції. Максимальне наближення практичних завдань з іноземної мови до реальних ситуацій професійного спілкування при роботі з мультимедійними програмами сприяє розвитку слухової, зорової, письмової та комунікативної активності студента.

Студенти широко використовують Інтернет-ресурси для написання реферату, підготовки наукового повідомлення, створення презентацій, підготовки до модульного контролю тощо.

Застосування інформаційних технологій уможливорює зворотний зв'язок студентів і викладача, здійснення педагогічної корекції, діагностики, посилює систематичність та об'єктивність контролю у процесі навчальної діяльності.

Реалізація технічного потенціалу комп'ютерної техніки забезпечує позитивне мислення, емоційно насичене навчальне середовище, що також створює необхідну мотивацію та зумовлює пізнавальний інтерес студентів у процесі навчання іноземних мов.

На думку багатьох учених, саме автентичний веб-матеріал є для студентів найкращим джерелом знань про іншу країну, культуру інших народів. Його регулярне опрацювання вдосконалює фонові знання студентів, забезпечує формування їхньої соціокультурної компетенції. Використання інформаційних технологій дозволяє студентам проникати в інші культури та способи життя, зближує кордони, зменшує відстані, створює відчуття, що вони можуть легко подорожувати з однієї країни в іншу без матеріальних витрат та фізичних перешкод [9].

Активізація у процесі самостійного виконання аудиторних чи позааудиторних завдань таких особистісно-професійних якостей студентів, як конкурентоспроможність, компетентність та самостійність, забезпечується, зокрема, виділенням достатньої кількості академічних годин на виконання самостійної роботи, а також відповідною структурацією змісту навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Іноземна мова за професійним спрямуванням» тощо. Присутність чинника самостійної роботи в змісті навчання іноземних мов сприяє виробленню комунікативної компетенції, яка є багатокомпонентним явищем і включає мовленнєву, мовну й соціолінгвістичну компетенції, стратегічну та дискурсивну компетенції, інформативну компетенцію, соціальну і прагматичну компетенції, граматичну компетенцію, когнітивну компетенцію, які у спілкуванні мають виступати інтегровано [6, с. 41].

Розумові операції, що мають місце при самостійній навчально-пізнавальній діяльності, відіграють істотну роль у формуванні когнітивних навичок студентів, а відповідно й когнітивної компетенції, тому що іноземна мова може бути засвоєна з комунікативною метою лише як інструмент думки, оскільки комунікативний зміст у процесі спілкування не лише передається, але й створюється в результаті мовленнєво-розумової діяльності.

Застосування комунікативно-когнітивного підходу при вивченні іноземної мови, зокрема в процесі самостійної роботи над нею, активізує реалізацію мовою своїх основних функцій: комунікації та пізнання, що також актуально для розвитку професійно-комунікативної компетенції студентів, яку складають, перш за все, вміння здійснювати професійне спілкування, вибираючи відповідні вербальні та невербальні засоби.

Висновки. Для ефективної організації самостійної роботи при вивченні іноземних мов слід розвивати позитивне ставлення студентів до самостійної навчально-пізнавальної діяльності і на занятті, і в позааудиторний час. Таке ставлення формує специфічну ціннісну установку студентів на самоактуалізацію та самореалізацію, що надзвичайно важливо для майбутньої професійної діяльності. Щоб стимулювати таке позитивне ставлення, особливо, до позааудиторної самостійної роботи, необхідно на кожному її етапі з'ясовувати цілі роботи, контролювати розуміння цих цілей студентами і тим самим формувати в них уміння самостійно формулювати мету та завдання власної самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

У процесі самостійної роботи студентів викладач повинен бути прикладом і як професіонал, і як творча особистість, що може допомогти студентам розкрити свої резервні можливості та зреалізувати свій творчий потенціал, ту первинно задану сутність людини, закладену в ній з моменту народження ніби в «складеному» вигляді, актуалізація якої забезпечується скоріше внутрішнім ростом, а не формуванням ззовні [7, р. 149]. Однак, умілі спрямову-

ючі впливи з боку викладача, на наше тверде переконання, лише вдосконалюють особистість студента, сприяють виробленню відповідної інформаційної культури молодій людині, певних світоглядних засад, уможливають адекватну інформаційному суспільству модель поведінки.

Віра в успіх кожного, доброзичливість як основа взаємин між викладачем та студентами, між членами навчальної групи, авторитет викладача, високо вмотивована навчальна діяльність, спрямована на опанування змісту навчання, – все це стимулює і забезпечує розкриття резервних можливостей особистості в процесі самостійної роботи при вивченні іноземних мов.

Перехід навчання іноземних мов з авторитарного на інтерактивне, заглиблене в спілкування, підтримує сталу мотивацію та готовність до іншомовного спілкування, сприяє становленню методологічної культури студентів, зокрема культури їхньої самостійної роботи. Визначення системи інтерактивних впливів викладача на ці процеси, на нашу думку, могло б скласти предмет подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Головешко Б. Р. Мотиваційно-ціннісне спрямування майбутніх фахівців з менеджменту на успішну професійну діяльність / Б. Р. Головешко // Науковий огляд. – 2016. – №1(22). – С. 35-43.
2. Bruner J. S. The relevance of education / J. S. Bruner J. S. – New York : Norton, 1973.
3. Інформаційні технології і засоби навчання: Зб. наук. праць / За ред. В.Ю. Бикова, Ю.О. Жука / Інститут засобів навчання АПН України. – К.: Атіка, 2005. – 272 с.
4. Коваль Т. І. Інтерактивні технології навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах / Т. І. Коваль // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – №6 (26).
5. Kohlberg L., Mayer R. Development as the Aim of Education / L. Kohlberg, R. Mayer // Harvard Educational Review. – 1972. – vol. 42, № 4. – P. 461.
6. Кузьмінський А.І., Вовк О.І. Методика навчання англійської мови в аспекті комунікативно-когнітивного підходу : навчально-методичний посібник / А. І. Кузьмінський, О. І. Вовк . – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – 316 с.
7. Maslow A. Motivation and Personality / A. Maslow. – New York, 1951. – 340 p.
8. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навчальний посібник / А. М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.І. Підкасистий, В. А. Козаков та ін. – К.: ІСДО, 1993. – 336 с.
9. Пашивкіна К. В., Мартиненко М. Ю. Організація самостійної роботи студентів у ВТНЗ засобами інформаційних технологій.[Електронний ресурс] / К. В. Пашивкіна, М. Ю. Мартиненко. – Режим доступу: http://intellectinvest.org.ua/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_15/
10. Редун О.В. Роль самостійної роботи студентів у підвищенні мотивації вивчення іноземної мови [Електронний ресурс] / О.В. Редун. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/...13/redun.htm.
11. Тугаринов В. П. Философия сознания (современные вопросы) / В. П. Тугаринов.

– М.: Мысль, 1971. – 189 с.

Transliteration of References:

1. Holoveshko B. R. Motyvatsiino-tsinnisne spriamuvannia maibutnikh fakhivtsiv z menedzhmentu na uspihnu profesiinu diialnist / B. R. Holoveshko // Naukovyi ohliad. – 2016. – №1(22). – S. 35-43.
2. Bruner J. S. The relevance of education / J. S. Bruner J. S. – New York : Norton, 1973.
3. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia: Zb. nauk. prats / Za red. V. lu. Bykova, Yu. O. Zhuka / Instytut zasobiv navchannia APN Ukrainy. – K.: Atika, 2005. – 272 s.
4. Koval T. I. Interaktyvni tekhnolohii navchannia inozemnykh mov u vyshchykh navchalnykh zakladykh / T. I. Koval // Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia. – 2011. – №6 (26).
5. Kohlberg L., Mayer R. Development as the Aim of Education / L. Kohlberg, R. Mayer // Harvard Educational Review. – 1972. – vol. 42, № 4. – P. 461.
6. Kuzminskyi A.I., Vovk O.I. Metodyka navchannia anhliiskoi movy v aspekti komunikativno-kohnityvnoho pidkhodu : navchalno-metodychnyi posibnyk / A. I. Kuzminskyi, O. I. Vovk . – Cherkasy: Vydavnytstvo ChNU im. B. Khmelnytskoho, 2011. – 316 s.
7. Maslow A. Motivation and Personality / A. Maslow. – New York, 1951. – 340 p.
8. Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv v umovakh intensyfikatsii navchannia: navchalnyi posibnyk / A. M. Aleksyuk, A.A. Aiurzanain, P.I. Pidkasystyi, V. A. Kozakov ta in. – K.: ISDO, 1993. – 336 s.
9. Pashyvkina K. V., Martynenko M. Yu. Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv u VTNZ zasobamy informatsiinykh tekhnolohii. [Elektronnyi resurs] / K. V. Pashyvkina, M. Yu. Martynenko. – Rezhym dostupu: http://intellectinvest.org.ua/pedagog_editions_emazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_15/
10. Redun O.V. Rol samostiinoi roboty studentiv u pidvyshchenni motyvatsii vyvchennia inozemnoi movy [Elektronnyi resurs] / O.V. Redun. – Rezhym dostupu: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/...13/redun.htm.
11. Tugarinov V. P. Filosofiia soznanyia (sovremennye voprosy) / V. P. Tugarinov. – М.: Мысль, 1971. – 189 с.

Independent work of students in the study of foreign languages as the element of their future professional fulfillment.

**HULIAK Oksana, PhD. in Pedagogy, VA Associate Professor, Department of Foreign Languages, Lviv Institute of Economics and Tourism, Lviv, Ukraine
E-mail: oribak@ukr.net**

ЗАРІВНА О.Т.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
НТУУ «КПІ» імені Ігоря Сікорського,
м. Київ, Україна

МЕРЕЖЕВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФОРМА АНГЛОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ

Стаття присвячена питанню формування англомовної компетенції молоді за допомогою соціальних мереж. Розглядаються мовні та непрофільні соціальні мережі. Порушена проблема психологічних і комунікативних ефектів від використання нових слів в інтернет середовищі.

Ключові слова: соціальні мережі, англійська мова, компетенція, Інтернет.

Статья посвящена вопросу формирования англоязычной компетенции молодежи с помощью социальных сетей. Рассматриваются языковые и непрофильные социальные сети. Нарушенная проблема психологических и коммуникативных эффектов от использования новых слов в интернет среде.

Ключевые слова: социальные сети, английский язык, компетенция, Интернет.

The article is sanctified to the question of forming of the English-language competence of young people by means of social networks. Language and unprofile social networks are examined. Broken problem of psychological and communicative effects from the use of new words in the internet environment.

Key words: social networks, English, competence, Internet.

Кожен з нас сьогодні розуміє, що Інтернет володіє значними інформаційними можливостями та величезними послугами. Адже він створює унікальну можливість для студентів користуватися аутентичними текстами, слухати та спілкуватися з носіями мови. Мережа сьогодні стала засобом масових знань, уміщуючи в собі і засоби масової комунікації, і розваги, й інформаційні ресурси, тобто є елементом інформаційного суспільства, без якого не уявляється сучасне життя. Особливо його люблять молоді люди, готові до контактів, відкриті до спілкування з неймовірним бажанням інтегруватися в світову спільноту. Зрозуміло, що для цього їм потрібно бути

модільними, толерантними, освіченими, і звичайно, знати іноземні мови. Це є одночасно проблемним для тих, хто дбає про досконалість, канонічність і чистоту мови, бо як зазначає Майкл Уллман, керівник дослідженнями Лабораторії мозку та мови при університеті Джорджа Вашингтона: «У попередні століття змішування культур і міжнародна торгівля призводили до появи піджинів – так називають спрощені мови з максимально прозорою граматичною структурою. Коли наступне покоління носіїв піджину починає нарощувати його словник і граматику, піджин перетворюється на креольську мову. З'являються різні закінчення, мова стає складнішою і більш систематизованою. Напевно, щось подібне відбувається зараз і з англійською в мережі» [2]. Він також зазначає, що ця мова настільки поширена, що її навіть вивчають британські дипломати, а компанії мобільного зв'язку перекладають нею застосунки для смартфонів [2].

Педагоги констатують, що основна мета навчання іноземних мов – це формування і розвиток комунікативної компетенції, яка включає в себе вміння міжкультурної взаємодії; практичне оволодіння іноземною мовою, як засобом спілкування. Тому пріоритет надається комунікативності, інтерактивності, автентичності спілкування, вивченню мови в культурному контексті. Для цього треба створити реальні, справжні життєві ситуації, які будуть стимулювати вивчення матеріалу і виробляти адекватну поведінку. Один із найефективніших засобів досягнення поставленої мети – це занурення молоді в мовленнєве середовище, що стає можливим за допомогою використання онлайн-ових соціальних мереж. Питання інтеграції Інтернет-технологій в сучасну освіту та застосування їх під час навчання іноземних мов є досить актуальним. Застосування Інтернет-мережі як засобу навчання іноземної мови реалізує багато цілей і завдань навчального і виховного процесу. Поза межами навчальних аудиторій вивчення англійської мови продовжується в соціальних мережах, де молодь спілкується на зрозумілій «інтернет-мові» зі своїми однолітками без кордонів.

Метою статті є: схарактеризувати складові англомовної компетенції користувачів соціальних мереж, визначити особливості їх тезаурусу та лексичні індикатори встановлення контактів.

Соціальна Інтернет мережа – це інтерактивний вебсайт із багатьма користувачами, контент якого наповнюється самими учасниками мережі. Сайт є автоматизованим соціальним середовищем, що дозволяє спілкуватися групі користувачів, які об'єднані спільними інтересами. Отже, це місце спілкування, файлообмінник, база даних, місце зберігання мультимедіа (фото, аудіо, відео), спільнота за інтересами і джерело інформації. Соціальні мережі ніколи не зводяться до комунікаційних мереж, до переміщення наявної інформації. Будь-який соціальний суб'єкт може вільно обробляти,

нагромаджувати, створювати нову інформацію, бути суб'єктом вільного волевиявлення і дії. Соціальні мережі являють собою складну проекцію суспільства на інтернет-простір, що ґрунтується на засадах публічності, загальнодоступності, всезагальної рівності. Соціальні мережі нівелюють рольові характеристики адресата та адресанта, кожен учасник комунікації має рівне право голосу [1].

Для цього набувається так звана англomовна компетенція – вміння практично користуватися англійською мовою у визначених ситуаціях, вміння висловлювати бажання, прохання, побажання і свої думки. Ця мовленнєва компетенція – фонетична, граматична, діалогічна та монологічна є основою формування культури спілкування. [4]. До компонентів іншомовної комунікативної компетенції належать мовна, мовленнєва та соціокультурна компетенції. Мовна компетенція передбачає опанування знаннями з лексики, граматики, фонетики, орфографії та формування відповідних навичок: фонетичних, лексичних, граматичних, морфологічних, синтаксичних, орфографічних, графічних та каліграфічних. Мовленнєва компетенція – володіння чотирма видами умінь: аудіювання, говоріння, читання та письмо. Соціокультурна компетенція складається з: країнознавчої компетенції – знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається; лінгвокраїнознавчої компетенції, що передбачає володіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв. Кожному виду мовленнєвої компетенції (лексичній, граматичній, монологічній, діалогічній, фонетичній та ін.) притаманні вікові особливості та зміст. Беручи до уваги коло власних зацікавлень, студентство, навіть мимовільно, формує систему знань з цих питань, заглядаючи до різних джерел інформації, здебільшого оригінальних, написаних англійською мовою. Це стимулює заглядати в словник, вивчати нові слова і ділитися знаннями з іншими.

Складові міжкультурного спілкування іноземною мовою виражаються у трьох компонентах:

1. Розвиваючий компонент: формування здатності до інтелектуального, культурного, морального, фізичного й професійного саморозвитку й самовдосконалення; формування здатності володіння культурою мислення, здатності до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації, постановки мети й вибору шляхів її досягнення, умінню логічно правильно, аргументовано і зрозуміло будувати усне й письмове висловлювання; формування готовності до сприйняття культури й звичаїв інших країн і народів, толерантного відношення до національних, расових, конфесійних відмінностей, здатність до міжкультурних комунікацій.

2. Освітній компонент: формування мовних експресивно-лексичних і граматичних навичок на комунікативно-достатньому рівні; удосконалюван-

ня необхідних для немовних спеціальностей фонетичних навичок; удосконалювання вмінь і навичок говоріння на соціально-побутові теми; формування навичок і розвиток умінь листування; формування навичок і розвиток умінь у діалогічній і монологічній формах спілкування; формування й розвиток у перекладі зі словником; навчання письмової мови.

3. Практичний компонент: формування здатності до письмової й усної комунікації іноземною мовою, готовності до роботи в іншомовному середовищі; формування здатності володіти основними методами, способами й засобами одержання, зберігання, переробки інформації; мати навички роботи в професійній діяльності.

Важливо зазначити, що предметно зорієнтовані (спеціально створені, мовні, профільні) соціальні мережі з вивчення мови мають такі переваги як навчальний майданчик [1].

1. Звичне середовище.
2. У соціальній мережі молодь виступає під своїм іменем-прізвищем.
3. Технологія Wiki дозволяє всім учасникам мережі створювати мережевий навчальний контент.
4. Можливість спільної роботи.
5. Наявність форуму, стіни, чату.
6. Кожний учень – учасник може створити свій блог, як електронний журнал.
7. Активність учасників прослідковується через стрічку друзів.
8. Зручно використовувати для проведення проекту.
9. Підійде в якості портфоліо як для учня, так і для вчителя.

Отже, мовні соціальні мережі – дуже простий і корисний інструмент для розвитку та підтримки навичок спілкування та письма. Наводимо перелік ресурсів для вивчення іноземної мови:

- sharedtalk.com – багатомовний сайт. Безкоштовна реєстрація з віковим обмеженням 16 років. Сайт призначений не для простого спілкування, а конкретно для вивчення мови. У зв'язку з цим існують вельми суворі правила, з якими важливо ознайомитися перед реєстрацією;
- omegle.com – сайт створений виключно для спілкування. Досить зайти на сторінку, вибрати мову і автоматично з'єднатися з людиною з таким же інтересом. Реєстрація не обов'язкова. Сайт зроблений англійською мовою, але можна вибрати будь-яку мову з наданого списку;
- langued.com/home.php – сайт доступний російською, англійською та німецькою мовами. Створений для безкоштовного вивчення іноземних мов, також є опція перегляду фільмів і прослуховування музики;

- www.englishbaby.com – сайт для вивчення англійської мови та спілкування. Безкоштовна реєстрація, різні рівні мови. Сам сайт, відповідно, англійською;
- www.interpals.net – сайт для вивчення мов за допомогою спілкування. Можливість завести друзів з інших країн, підвищити рівень іноземної мови та вивчити щось нове;
- livemocha.com – сайт доступний на багатьох мовах. Безкоштовна реєстрація і початковий курс іноземної мови. Великий вибір курсів. Більш високі рівні – платні. Тут можна виконувати завдання та публікувати їх на сайті, тоді носії мови будуть їх перевіряти і допомагати виправляти помилки. Також є функція чату з носіями іноземних мов;
- www.babbel.com – сайт для вивчення іноземних мов. Реєстрація не обов'язкова, але бажана;
- www.busuu.com – сайт для вивчення іноземних мов і міжнародного спілкування. Простий у користуванні, реєстрація безкоштовна;
- lang-8.com – ви створюєте записи на тій мові, яку вивчаєте. Носії мови бачать їх і виправляють допущені помилки, паралельно коментуючи важливі моменти. Послуга безкоштовна, потрібна тільки реєстрація.

Як видно з переліку цих послуг, вони доступні, безкоштовні, деякі навіть не потребують реєстрації. Завдання викладачів іноземної мови – донести до своїх студентів інформацію про наявність таких мовних соціальних мереж.

Застосування у віртуальних навчальних групах технологій форумів і Wiki дозволяє всім учасникам самостійно або спільно створювати навчальні матеріали, що стимулює власну пізнавальну діяльність. Можливість сполучення індивідуальних і групових форм роботи сприяє більшому ступеню розуміння й засвоєння знань, а також вибудовуванню індивідуальних освітніх траєкторій. Спільний для всіх учасників навчального процесу комунікативний простір дає можливість колективної оцінки процесів і результатів роботи, спостереження за розвитком кожного учасника й оцінки його внеску в колективну творчість. Високий рівень взаємодії забезпечує безперервність навчального процесу, що виходить за рамки занять. Зрозумілість ідеології й інтерфейсу соціальних мереж більшої частини Інтернет-аудиторії дозволяє заощадити час, обминаючи етап адаптації учнів до нового комунікативного простору. Мультимедійність комунікативного простору гранично полегшує завантаження й перегляд у віртуальній навчальній групі відео й аудіоматеріалів, інтерактивних додатків. Прикладом використання соціальних мереж у навчанні може бути навчання за допомогою блогів і Wiki, де учні можуть робити огляди, створювати, коментувати, редагувати власні й

спільні письмові мережеві проекти. Крім того, соціальні мережі можуть використовуватися для підтримки відносин між учасниками конференцій, семінарів, літніх шкіл, що дозволить не тільки поліпшити емоційний клімат групи, але й підвищити якість проведених заходів шляхом обміну ідеями й зауваженнями. За допомогою засобів соціальних мереж можна організувати клубну діяльність, об'єднавши учнів різних регіонів [3].

Однак, цікавість користувачів соціальних мереж викликають завдання, пов'язані з особливостями «мережевої мови» – характерної для мережевого спілкування лексики. Це мова, яка має політичне та соціальне значення, навіть якщо вона не унікальна з лінгвістичної точки зору. Наприклад, нові слова-значення наступних слів-запозичень [1]:

- *френд* (від англ. *friend* – друг) – назва блогів і їх авторів (блогерів), що володіють більшими правами при читанні записів, ніж звичайні учасники;
- *френдстрічка* («френдлента») – список друзів блогера, а також сторінка, на якій показані всі останні записи друзів;
- *фоловити* (від англ. *to follow* – впливати) – синонім слова «френдити», використовується переважно в Твітері – «додавати мікроблоги в свою стрічку для читання їх записів»;
- *інвайт* (від англ. *to invite* – запрошувати) – запрошення в закриті інтернет-співтовариство;
- *контент* (від англ. *content* – зміст) – інформаційне наповнення сайту;
- *сабж* – (від англ. *subject* – предмет, тема) – тема повідомлення, предмет обговорення;
- *пост, постити* – (від англ. *to post* – вивішувати афішу, плакат) – створювати повідомлення в інтернеті;
- *лайк, лайкати* – (від англ. *to like* – любити, подобатися) – позитивно оцінювати зміст повідомлення або опублікованого матеріалу;
- *юзерпİK* – (від англ. *user picture* – зображення користувача) – картинка, яку користувач вибирає собі в якості «особи» для спілкування в соціальній мережі.

Окрім цього, можна зустріти в молодіжній інтернет-комунікації певну кількість питомих англійських слів, записаних згідно з правилами англійського правопису, або підданих явищу екскламації: *nice, whaaaat, seriously, lol, woow, outstanding, cool, sweetie, sure*. Це засвідчує потребу молоді у вивченні англійської мови, її популярність і необхідність.

Паралельно із запозиченням переважно англословних слів для передачі нових значень, розвиваються нові значення й у слів питомих українських. Новий світ і новий стиль життя в Інтернет – мережах зумовив використання нових мовних засобів комунікації та трансформації старих, що

позначилося на:

- сленгу, штучно створеного користувачами Інтернету, який поступово переходить у загальноповсякденну лексику;
- відродженні епістолярного жанру у вигляді електронного листування, який також має свою мовну специфіку;
- ігрових умовах віртуального простору, які сприяють наближенню комунікації до гри, що на рівні мови виявляється в тяжінні до манери усного розмовного мовлення (спрощених, коротких речень) навіть на серйозні теми та в офіційних мережах.

Тобто, твориться нова мова-суміш, яка не заважає, а навпаки дозволяє розвиватися англійській, наприклад, надаються нові значення традиційним англійським словам: у сингліш (сінгапурській англійській) англійське «blur» (розмитість) стало означати «спантеличений» або «повільний»; або на основі звичних слів можуть створюватись нові – у конгліш (корейській англійській) існує іменник «skinship» – щось на кшталт «шкірування», що означає тісний фізичний контакт: тримання за руки, доторки, пестощі. Ці слова, ніби, стирають межі між учасниками інформаційного простору, дають відчуття їх абсолютну рівність, спорідненість і незалежність. За підрахунками ЮНЕСКО, до кінця століття половина з 6000 мов, які існують в наш час, зникнуть. Але нові дослідження показують, що соціальні мережі та, зокрема, обмін текстовими повідомленнями підтримують мовне розмаїття [2].

Як зазначає сайт BBC Україна, англійська стала мовою міжнародного спілкування в мережі – і сама почала змінюватися. Лінгвісти вірять, що англійська лишатиметься основною мовою мережі в найближчі 10 років – але в зовсім іншій формі, ніж ми знаємо її зараз. Це відбувається тому, що кількість людей, для яких англійська не є рідною, вже перевищила кількість питомих англомовних. І останні дедалі частіше користуються нею для спілкування із першими – особливо по інтернету, де на граматику і орфографію звертають менше уваги і не треба дбати про вимову. «Інтернет дає свободу тим, хто знає англійську неідеально, користуватися нею і бути зрозумілим», – зазначає Наомі Бейрон, професор лінгвістики з Американського університету в Вашингтоні. Наприклад, користувачі Facebook уже спілкуються цілим рядом варіантів англійської – індійською англійською, або хінгліш, іспанською англійською – спенгліш або корейською англійською – конгліш. Ці варіанти мови вже давно існували в межах окремих культур, але нині вони активно поширюються і виходять в онлайн [2].

Крім очевидних переваг психологічного плану соціальні мережі мають набір зручних інструментів роботи з контентом [5], а саме:

1. Інструменти для публікації контенту й спільної роботи з ним. Хоча

неспеціалізовані соціальні мережі не є сховищами (хостингами) для файлів різного типу, вони дозволяють легко публікувати текст, документи, файли, аудіо, відео й посилання на зовнішні ресурси всім учасникам навчального курсу, що стимулює їх пізнавальну активність. У традиційних системах можливість публікації матеріалів звичайними користувачами дуже обмежена. Необхідно зауважити, що велику увагу при використанні мультимедійного контенту слід приділяти дотриманню авторських прав.

2. Інструменти для обговорення. Практично будь-який елемент контенту в соціальній мережі може одержати коментарі учасників. Вивчення коментарів дозволяє збирати корисну інформацію про успішність курсу, психологічну атмосферу в групі, про те, наскільки адаптований кожний з учасників. Коментарі можуть самі по собі бути навчальним завданням, виконуватися досліджуваною мовою й підлягати оцінці й взаємооцінці. Коментарі фахівця є основою для самокорекції, а також корисні для інших.

3. Інструменти для організації контенту. Соціальна мережа дає можливість кожному учасникові привласнювати теги, впливати на рейтинг будь-яких елементів контенту. В результаті при пошуку або моніторингу певного питання всі учасники одержують більш релевантну й важливу інформацію.

4. Інструменти для контролю й моніторингу. Підписавшись на персональну RSS стрічку учасника курсу, у якій з'являються оповіщення про всі його дії, адміністратор може контролювати його активність і відслідковувати прогрес. Отже, скориставшись різними сервісами неспеціалізованих соціальних мереж у навчанні іноземних мов, можна забезпечити:

- ефективну координацію дій фахівця і учнів;
- сприятливі психологічні умови взаємодії учасників навчального процесу;
- зручність роботи з контентом.

На жаль, педагоги, що використовують соціальні мережі в навчанні іноземній мові, відзначають ряд обмежень і труднощів, що виникають у цьому процесі. Серед них: відсутність мережевого етикету учасників, невисокий рівень мотивації й інформаційних компетенцій викладача, високий ступінь затрат з організації й підтримки навчального процесу для викладача, часта відсутність відкритого доступу до соціальних мереж з навчальних аудиторій. Проте, творчий підхід і цілеспрямована робота зі зняття зазначених труднощів дозволять значно збагатити навчальний процес новими формами роботи, підвищити його ефективність і реалізувати принцип особистісно зорієнтованого навчання. Адже, згідно з сучасними міжнародними освітніми вимогами випускники вищих закладів освіти повинні володіти вміннями ініціативного висловлювання іноземною мовою без помітних зусиль, пов'язаних із пошуком засобів вираження у процесі досягнення

ними соціальних і професійних цілей.

Насправді, англомовна компетенція молоді виходить за межі класного розуміння і сприймається як можливість використовувати власний тезаурус для встановлення контактів з іноземцями з практичною метою – порозумітися.

Вивчати мову за допомогою соціальних мереж не тільки просто, але й весело, а головне – ефективно. Бо, навіть якщо соціальні мережі мають більш розважальний характер, ніж навчальний, все ж час від часу користувачі будуть знаходити в своїх новинах нагадування про граматику англійської мови, тематичні списки слів, поради та зразки з правильного написання резюме англійською або аудіо подкасти з таблицями неправильних дієслів. Така мотивація стає визначальною для молодих людей, які хочуть спілкуватися без кордонів, шукати друзів у світі, і просто бути сучасними.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Е. Соціальні мережі як інструмент розвитку: види й можливості. URL: <http://www.trainings.ru/library/articles/?id=10067> (дата обігу 20.01.2012)
2. Джейн О'Браєн. Інтернет змінює англійську мову //BBC News Magazine http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2012/12/121216_english_change_hk/
3. Клименко О. А. Соціальні мережі як засіб навчання й взаємодії учасників освітнього процесу [Текст] // Теорія й практика утвору в сучасному світі: матеріали Междунар. науч. конф. (м. Санкт-Петербург, лютий 2012 р.). – Спб.: Реноме, 2012. – С. 405-407.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. редактор Н.В.Ярцева – М.: Сов.энциклопедия, 1990 – 685с.
5. Можаева Г.В., Фещенко А.В. Використання віртуальних соціальних мереж у навчанні студентів-гуманітаріїв. URL: http://ido.tsu.ru/files/pub2010/Mojaeva_Feschenko_Ispolzovanie_virtualnyh_social_nyh_setei.pdf (дата обігу 20.01.2012)

Transliteration of References:

1. Bondarenko E. Sotsial'ni merezhi yak instrument rozvytku: vydy y mozhlyvosti. URL: <http://www.trainings.ru/library/articles/?id=10067> (data obihu 20.01.2012)
2. Dzheyn O»Brayen. Internet zminyuye anhliys'ku movu //BBC News Magazine http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2012/12/121216_english_change_hk/
3. Klymenko O. A. Sotsial'ni merezhi yak zasib navchannya y vzayemodiyi

- uchasnykiv osvithn'oho protsesu [Tekst] // Teoriya y praktyka utvoru v suchasnomu sviti: materialy Mezhdunar. nauch. konf. (m. Sankt-Peterburh, lyuty 2012 r.). - Spb.: Renome, 2012. - S. 405-407.
4. Lymphvystycheskyy entsyklopedycheskyy slovar' / Hl. redaktor N.V.Yartseva – M.,: Sov.entsyklopedyya, 1990 – 685s.
 5. Mozhaeva H.V., Feshchenko A.V. Vykorystannya virtual'nykh sotsial'nykh merezh u navchanni studentiv-humanitariyiv. URL: http://ido.tsu.ru/files/pub2010/Mojaeva_Feshchenko_Ispolzovanie_virtualnyh_social_nyh_setei.pdf (data obihu 20.01.2012)

Network environment as a form of teaching English communication.

ZARIVNA Oksana, PhD, Associate Professor, Department of the English Language of Technical Orientation №2, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine
E-mail: oksanazarina5@gmail.com

ЗЕЛЕНЬСКА О.П.,

доктор педагогічних наук, професор,
Львівський державний університет
внутрішніх справ,
м. Львів, Україна

ЗНАЧЕННЯ АНОТУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ НЕЛІНГВІСТИЧНОЇ МАГІСТРАТУРИ ТА АСПІРАНТІВ

У статті розглядається проблема анотування іншомовної наукової літератури в процесі навчання іноземної мови студентами немовної магістратури та аспірантами, зокрема значення написання анотацій іноземною мовою для розвитку мислення, інтелектуальних здібностей студентів та аспірантів, для формування їх навичок та вмінь обробляти інформацію, аналізувати, синтезувати, узагальнювати, робити висновки. Виділяються та описуються характерні особливості анотацій. Певна увага приділяється взаємозв'язку мови та мислення, значенню іноземної мови для формування сучасного фахівця, процесу розуміння першоджерела та компресії як основного виду переробки тексту.

Ключові слова: студент магістратури, аспірант, анотація, анотування, іноземна мова, іншомовна наукова література.

В статье рассматривается проблема аннотирования научной литературы на иностранном языке в процессе обучения иностранному языку студентов неязыковой магистратуры и аспирантов, в частности значение написания аннотации на иностранном языке для развития мышления, интеллектуальных способностей студентов и аспирантов, для формирования их навыков и умений обрабатывать информацию, анализировать, синтезировать, обобщать, делать выводы. Выделяются и описываются характерные особенности аннотаций. Определенное внимание уделяется взаимосвязи языка и мышления, значению иностранного языка для формирования современного специалиста, процессу понимания оригинального источника и компрессии как основного вида переработки текста.

Ключевые слова: студент магистратуры, аспирант, аннотация, аннотирование, иностранный язык, научная литература на иностранном языке.

This article aims to investigate the problem of abstracting the scientific literature written in a foreign language in the process of teaching a foreign language to the students taking a non-linguistic Master's Course and post-graduate, particularly the importance of writing an abstract in a foreign language for developing thinking, intellectual abilities of the students and post-graduates, for forming their skills and habits of processing information, analyzing, synthesizing, summarizing, and making conclusions. The characteristic peculiarities of the abstract are marked out and identified. Certain attention is paid to the interrelation of a language and thinking, and the significance of the foreign language for forming of a modern specialist, to the process of cognition of the original text and to the compression as the main type of processing the text.

Key words: student taking a Master's Course, post-graduate, abstract, to abstract, foreign language, scientific literature in a foreign language.

Сьогодення висуває значні вимоги до загальної та професійної освіти. Освіті необхідно вирішити два основних завдання: озброїти основами знань та задовольняти конкретні потреби в додаткових знаннях, що постійно виникають. Динамічний розвиток сучасної педагогічної науки характеризується пошуком фундаментальних підходів до побудови навчально-виховного процесу, що знаходить відображення в освітніх документах України, в яких зазначено, що метою освіти і виховання має бути професійно компетентний, ініціативний, творчий громадянин, наділений почуттям обов'язку і відповідальності перед суспільством, здатний швидко адаптуватися до сучасного світу, характерними рисами якого є підвищення ролі особистості, інтелектуалізація її діяльності у контексті швидких змін техніки і технологій, неперервного експонентного зростання обсягів інформації і поновлення знань, постійного розширення та поглиблення сфер наукового дослідження [3]. Отже, країні потрібні фундаментально освічені працівники, які вміють нешаблонно мислити, здатні поглиблювати та розширювати свої знання, які мають смак до постійного навчання та відчують у цьому потребу.

У реалізації зазначених цілей підготовки фахівця, зокрема майбутнього магістра чи здобувача наукового ступеня з певної галузі наук важливу роль відіграє практичне володіння ними іноземною мовою, що у великій мірі від-

повідас цілям і завданням цих освітніх рівнів. Практичне володіння іноземною мовою, тобто готовність до усного та писемного професійного використання іноземної мови, володіння нею, що дозволяє вільно читати фахову, науково-популярну, суспільно-політичну та художню літературу іноземною мовою та спілкуватися нею, набуття міцних знань і різносторонніх мовленнєвих навичок і вмінь, а також навичок самостійної роботи над мовою, сприяє

- подальшому розвитку та удосконаленню вмінь сприймати та продукувати мовлення в різних ситуаціях професійного, ділового та побутового спілкування, використовуючи інформацію та мовленнєві взірці з прочитаної літератури; формуванню та удосконаленню монологічного та діалогічного мовлення іноземною мовою, оволодінню науково-професійною лексикою та вміннями використовувати її в мовленні;
- глибшому засвоєнню фаху та практичному використанню іноземної мови в професійній діяльності та щоденному, діловому та особистісному спілкуванні;
- використанню іноземної мови в науковій роботі; формуванню знань, умінь і навичок науково-педагогічної та науково-дослідної роботи;
- формуванню у студентів та аспірантів готовності до комунікації в усній та писемній формах для вирішення завдань професійної, соціальної та побутової діяльності в умовах міжкультурної комунікації;
- встановленню та підтриманню контактів із закордонними колегами;
- обміну професійним досвідом;
- використанню, передачі та виробленню професійно значущої інформації;
- інтеграції в мультимовне та мультикультурне професійне, соціальне та культурне середовище;
- готовності до різних форм і видів міжнародного співробітництва (спільні проекти, гранти, конференції, семінари тощо), а також до засвоєння досягнень науки в країнах, мова яких вивчається;
- розвиткові раціональних способів мислення: вміння здійснювати різні логічні операції (аналіз, синтез, встановлення причиново-наслідкових відношень, аргументування, узагальнення і висновки, коментування), підвищенню інтелектуального та загальнокультурного рівня;
- самостійному набуванню за допомогою інформаційних технологій та використанню в практичній діяльності нових знань та вмінь.

Володіння іноземною мовою визнано однією з обов'язкових загальнокультурних компетенцій студентів магістратури та аспірантів. Під час навчання іноземної мови в магістратурі чи аспірантурі студенти та аспіранти оволодівають певними професійно орієнтованими комунікативними компетенціями, до яких можна віднести опрацювання наукової літератури у відповідності з про-

професійною діяльністю; участь у міжнародних наукових семінарах, конференціях; участь у міжнародних проектах з тематики фаху; розробку аналітичних оглядів стану в галузі обраної професійної діяльності; участь у роботі професійних сільових товариств згідно конкретних напрямів діяльності; удосконалення і розширення загальнонаукової бази знань студентів, оволодіння новими методами дослідження, прагнення досягти високих результатів діяльності; формування атмосфери творчості і співробітництва, соціально активної життєвої позиції, підвищення рівня загальнокультурного, морального і фізичного розвитку своєї особистості [1, с. 66]. Все це сприяє підготовці фахівця з поглибленими знаннями відповідно свого фаху, який володіє методологією здійснення наукової діяльності та методами отримання, обробки, фіксації та застосування наукової інформації для практичної роботи з фаху, підвищенню професійного рівня, кар'єрному росту, досягненню професійних цілей, здійсненню ефективної ділової та міжособистісної комунікації. Програма з іноземної мови для студентів магістратури та аспірантів повинна відображати всі важливі мовні аспекти навчання іноземної мови, такі як читання, письмо, аудіювання, мовлення, переклад, граматики та лексики. Під час опрацювання іноземної наукової літератури студенти магістратури та аспіранти повинні набути навичок обробки інформації, написання рефератів та анотацій, що безумовно допоможе їм у подальшій професійній діяльності, оскільки важливо серед великої кількості інформації знайти необхідну, не витрачаючи для цього багато часу та зусиль, а також зацікавити своєю інформацією інших людей. У цьому плані важливим є написання анотації іноземною мовою, що є жанром наукового стилю. Анотація – коротка характеристика праці, яка містить лише перелік основних питань, це джерело інформації стиснутого об'єму, що містить характеристику основної теми, об'єкту дослідження, мети праці та результатів. Анотація виконує певні функції: дозволяє визначити основний зміст тексту і вирішити, чи варто опрацьовувати його повністю; надає певну інформацію про текст; використовується в інформаційних, зокрема автоматизованих системах для пошуку документів та інформації, тобто виконує інформативну, комунікативну та довідкову функції. Серед анотацій іноземною мовою найчастіше зустрічається анотація англійською мовою. Потреба перекладу авторської анотації англійською мовою пояснюється тим, що при публікації в якомусь виданні англійська анотація включається в англійський блок інформації про статтю, завантажується на англійський варіант сайту видання і готується для зарубіжних реферативних баз даних та аналітичних систем (індексів цитування), а отже виконує функцію довідкового інструмента [5].

Необхідність навчання анотуванню зафіксована програмою із іноземної мови для професійного спілкування для рівнів B1 і B2 (незалежний користу-

вач), Програмою ДАК України для аспірантів і здобувачів. Рекомендації ради Європи також передбачають досягнення випускниками ВНЗ рівня B2, в рамках якого необхідно сформувати навички та вміння вилучення інформації, ідей і точок зору із вузькоспеціалізованих джерел у межах своєї сфери [8, с. 250]. Різні аспекти проблеми анотування наукової іншомовної літератури (анотування і формування фахової компетенції студентів, специфіка анотування професійно орієнтованих іншомовних джерел, правила написання анотацій, анотування як ефективний прийом роботи з іншомовною фаховою літературою, навчання студентів написання анотацій іноземною мовою, сучасні підходи до написання анотацій іноземною мовою тощо), привертати увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників І. Алещанової, Л. Безкровної, О. Безлюдного, Н. Дронової, О. Єгорової, О. Зеліковської, С. Калініної, Г. Карловської, В. Леонова, С. Мусійчук, Н. Ротової, Н. Рябової, П. Сисоева, І. Сойкіна, Н. Фролової, А. Brown, E. Cremmins, J. Edge, A. Johns, E. Kissner, Ph. Koorman, M. Markel, T. Newfields, E. Werlich та деяких інших. Проте, враховуючи той факт, що, з одного боку, сучасний фахівець повинен володіти високим професіоналізмом, правильно і швидко орієнтуватися у світі технологічних і технічних інновацій, аналізувати, синтезувати, обробляти інформацію різноманітних джерел, а отже, аналіз документів і матеріалів, що містять ділову інформацію, є одним із найважливіших моментів професійної діяльності студентів [2, с. 265], що потребують посилення теоретичні дослідження у сфері педагогіки, які передбачають аналіз, оцінку, систематизацію емпіричного й узагальненого матеріалу з позицій певної концептуальної парадигми [3], а з іншого боку, те, що ще недостатньо вивчене питання навчання студентів магістратури та аспірантів написання анотації до іншомовних наукових джерел, про що свідчать деякі неякісні анотації до дисертаційних праць і статей, а також труднощі при написання анотації до свого наукового дослідження майбутніми магістрами чи аспірантами, а часом і відсутність анотацій, зокрема англійською мовою до магістерських праць, видається важливим продовжити дослідження проблеми анотування іншомовної наукової літератури студентами магістратури та аспірантами, зокрема питання, що стосується значення анотування іншомовних наукових джерел для розвитку інтелектуальних здібностей студентів магістратури та аспірантів.

Одна з тенденцій реформування вищої освіти в Україні – перебудова освітнього процесу, спрямована на те, щоб засвоєння знань мало творчий характер і заклало основу для науково-дослідної діяльності, що немислимо без володіння іноземною мовою. Мова – це система знаків, які слугують для зберігання, переробки та передачі інформації. Мова фіксує на кожному певному етапі розвитку пізнання людини результат, досягнутий абстрагуючою діяльністю мислення. Навчання іноземної мови вносить вклад у розвиток

мислення, розвиток таких розумових операцій, як співставлення, аналіз та синтез. Мислення відіграє в мовленні іноземною мовою особливо складну та своєрідну роль, що є цілком природно [4]. А однією з позитивних сторін анотування як прийому роботи з іноземною фаховою літературою є формування у студентів магістратури та аспірантів вміння самостійно логічно мислити та самостійно набувати нових знань, без чого не може бути висококваліфікованого, інтелектуального, самостійного, ініціативного, креативного та відповідального фахівця. Тому анотування має ще одну функцію – навчальну.

Анотація як вторинне документальне джерело є результатом переробки первинного документа, що називається компресією, яка дозволяє удосконалювати навички та вміння читати, розуміти та аналізувати наукові тексти, сприяє їх глибшому розумінню. Під документом чи документальним джерелом розуміється матеріальний об'єкт, який містить закріплену інформацію і призначений для її передачі та використання. Основна мета анотації полягає в тому, щоб за допомогою найістотнішої інформації, яка є результатом компресії оригінального джерела, уможливити розуміння сутності цього джерела та зробити відповідні висновки про потребу його подальшого опрацювання. Компресія тексту включає уважне його читання та визначення ключових слів та речень, тобто його структурно-змістовий аналіз; трансформацію інформативного змісту тексту у відповідності з комунікативним завданням, комбінування та коментування інформативного змісту тексту, тобто написання вторинного тексту. Вміння компресії текстового змісту є могутнім інструментом інтелектуального розвитку студента, забезпечуючи концептуалізацію наочних і абстрактних знань – цю одну з базових цілей мовної комунікації обох форм усної й писемної, на будь-якій мові [7, с. 11]. Таким чином, анотація наукового джерела містить коротку релевантну інформацію про це джерело, яка призначена для інших споживачів, тобто відбувається обмін інформацією між людьми, який проходить у науковому процесі. Інформація – це зміст зв'язку між взаємодіючими матеріальними об'єктами, що виявляється у зміні стану цих об'єктів. Цю інформацію можна визначити як смислову, семантичну, що тісно пов'язана з мовою та мисленням. Ця інформація як осмислений результат переробки людиною певного джерела в цьому випадку виступає в писемній формі, тобто виражається безпосередньо на природній мові. Також ще однією важливою особливістю семантичної інформації, що відрізняє її від інших видів інформації (елементарної, біологічної), є те, що вона завжди має суспільний характер. Під час анотування студенти магістратури чи аспіранти обробляють інформацію, аналізують, синтезують, систематизують, узагальнюють, тобто здійснюють певні розумові процеси. Анотація має певні характеристики: вона повинна бути лаконічною, об'єктивною, точною, чіткою, переконливою, оригінальною, мати логічні зв'язки між взаємодіючими мате-

ріальними об'єктами, що виявляється у зміні стану цих структур, охоплювати оригінальне джерело загалом, тобто бути інформативною та змістовною, відповідати мовним нормам, Анотування розвиває вміння отримувати основну інформацію з першоджерела, відділяти головну інформацію від другорядної і має безпосереднє відношення до центрального питання багатьох наук, а саме – розуміння. Розуміння – це когнітивна операція по формуванню концепту тексту (максимально скомпресованого наукового знання), усвідомленню авторських і текстових стратегій, відтворення картини загального смислу тексту [8, с. 252]. Розуміння прочитаного – це встановлення логічного зв'язку між предметами шляхом використання наявних знань [6]. Крім знань необхідно вміти їх застосовувати і володіти певними розумовими прийомами. В результаті цих розумових прийомів відбувається створення нового знання і смислу в процесі розуміння тексту. Для адекватного розуміння інформації, що міститься в тексті, необхідно проаналізувати текст, що є складною структурно-семантичною одиницею комунікації, лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори мови, виявити механізми розуміння, а також визначити причини недостатнього розуміння смислової сторони тексту, якщо такі є. Для того, щоб правильно сприйняти текст, недостатньо знати лише мовні та графічні одиниці та засоби, але й володіти комунікативним фоном, фоновими знаннями (соціальними, індивідуальними, колективними), які забезпечують створення тексту та його декодування. Розуміння прочитаного спрямовано на формування цілісного уявлення про предметну дійсність, яка описується, в процесі чого студенти чи аспіранти на основі аналітико-синтетичної переробки, відтворення структури смислу, закладеного в текст процесом мислення, виділяють з тексту важливі інформаційні факти. Отже, розуміння тексту є активним процесом, оскільки передбачає, з одного боку, пошук зв'язків між елементами матеріалу, що об'єднує їх в єдине ціле, а з другого, виділення суттєвих відношень.

Таким чином, іншомовна компетенція студентів магістратури та аспірантів поряд з високим рівнем їх професійних компетенцій уможливорює підвищення культури їх ділового та професійного іншомовного спілкування, поглиблення знань з обраного фаху, удосконалення вміння аналізувати ситуації, що виникають в професійній діяльності, критично обмірковувати та знаходити відповідні рішення професійних завдань. Однією з ефективних форм практичного володіння іноземною мовою є формування у студентів магістратури та аспірантів навичок і вмінь анотувати іншомовні тексти, тобто навчити їх орієнтуватися в іншомовному матеріалі, здійснювати пошук необхідної інформації, опрацьовувати її та вміло використовувати. Анотування іншомовної наукової літератури дозволяє глибше проникати в ту галузь знань, яка вивчається, уможливорює застосування іншомовної літератури для оволодін-

ня фахом, сприяє професійному удосконаленню, активізує інтелектуальну діяльність, розвиває аналітико-синтетичну обробку інформації, підвищує мотивацію до навчання іноземної мови та оптимізує цей процес.

Список використаних джерел:

1. Базанова Е.М. Проблемы создания магистерских инновационных образовательных программ с использованием Интернет-ресурсов / Е.М. Базанова // Вестник Московского государственного лингвистического университета. Серия «Педагогические науки». – М.: ИПК МГЛУ «Рема», 2010. – Вып. 12 (591). – С. 64-71.
2. Безлюдний О.І. Особливості формування умінь і навичок роботи з іншомовним текстом зі спеціальності / О.І. Безлюдний // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2014. – № 42/43. – С. 265-270.
3. Дубасенюк О.А. Розвиток вищої освіти: тенденції та перспективи / О.А. Дубасенюк // Людиноцентризм як основа гуманітарної політики України: освіта, політика, економіка, культура: матеріали Всеукраїнської конференції. – К.: ІОД НАПН України. – 2011. – С. 135-142.
4. Зеленська О.П. Взаємозв'язок проблемного навчання, мислення та мови / О.П. Зеленська // Педагогічний альманах: збірник наукових праць. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. – С. 26-30.
5. Кириллова О.В. Редакционная подготовка научных журналов для включения в зарубежные индексы цитирования: методические рекомендации / О.В. Кириллова. – М.: ВИНТИ РАН, 2012. – 68 с.
6. Кузнецов О.А. Техника быстрого чтения / О.А. Кузнецов, Хромов Л.Н. – М.: КНИГА, 1983. – 195 с.
7. Мазунова Л.К. Система овладения культурой иноязычного письма в языковом вузе: автореф. дис. ... докт. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)» / Л.К. Мазунова. – М., 2005. – 52 с.
8. Мусійчук С.М. Навчання анотуванню іншомовних джерел у процесі формування фахової компетенції студентів немовних ВНЗ / С.М. Мусійчук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. – 2014. – Вип. 199 (1). – С. 249-254.

Transliteration of References:

1. Bazanova Ye.M. Problemy sozdaniya magisterskikh innovatsyonnykh obrazovatelnykh program s ispolzovaniyem Internet-resursov / Ye. M. Bazanova // Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta. Seriya "Pedagogicheskiye nauki". – M.: IPK MGLU "Rema",

2010. – Vyp. 12 (591). – S. 64-71.
2. Bezlyudny O.I. Osoblyvosti formuvannya umin i navychok roboty z inshomovnym tekstem zi spetsialnosti / O.I. Bezlyudny // Problemy inzhenerno-pedagogichnoyi osvity. – 2014. – No 42/43. – S. 265-270.
 3. Dubasenyuk O.A. Rozvytok vyshchoyi osvity: tendentsiyi ta perspektyvy / O.A. Dubasenyuk // Lyudynotsentryzm yak osnova humanitarnoyi polityky Ukrainy: osvita, polityka, ekonomika, kultura: materialy Vseukrayinskoyi konferentsiyi. – K.: IOD NAPN Ukrainy. – 2011. – S. 135-142.
 4. Zelenska O.P. Vzayemozvyazok problemnogo navchannya, myslennya ta movy / O.P. Zelenska // Pedagogichny almanakh: zbirnyk naukovykh prats. – Kherson: KVNZ “Khersonska akademiya neperervnoyi osvity”, 2017. – S. 26-30.
 5. Kirillova O.V. Redaktsionnaya podgotovka nauchnykh zhurnalov dlya vklucheniya v zarubezhnyye indeksy tsytirovaniya: metodicheskiye rekomendatsiyi / O.V. Kirillova. – M.: VINITI RAN, 2012. – 68 s.
 6. Kuznetsov O.A. Tekhnika bystrogo chteniya / O.A. Kuznetsov, L.N. Khromov. – M.: KNIGA, 1983. – 195 s.
 7. Mazunova L.K. Sistema ovladeniya kulturoy inoyazychnogo pisma v yazykovom vuze: avtoref. dis. ... dokt. ped. nauk: spets. 13.00.02 “Teoriya i metodika obucheniya i vospitaniya (inostrannyye yazyki) / L.K. Mazunova. – M., 2005. – 52 s.
 8. Musiychuk S.M. Navchannya anotuvannyu inshomovnykh dzherel u protsesi formuvannya fakhovoyi kompetentsiyi studentiv nemovnykh VNZ / S.M. Musiychuk // Naukovy visnyk Natsionalnogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy. Seriya: Pedagogika, psykhologiya, filosoфиya. – 2014. – Vyp. 199 (1). – S. 249-254.

The importance of abstracting the scientific literature in a foreign language in the process of training the students taking the non-linguistic Master's Course and post-graduates

ZELENSKA Olena, Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Foreign Languages and Culture of Professional Communication, Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, Ukraine
E-mail: opzelenska@rambler.ru

КОНАКОВА О.В.,

кандидат медичних наук, доцент,
кафедра дитячих інфекційних хвороб,
Запорізький державний медичний
університет, м. Запоріжжя, Україна

УСАЧОВА О.В.,

доктор медичних наук, професор, зав.
кафедри дитячих інфекційних хвороб,
Запорізький державний медичний
університет, м. Запоріжжя, Україна

СІЛІНА Є.А.,

кандидат медичних наук, асистент,
кафедра дитячих інфекційних хвороб,
Запорізький державний медичний
університет, м. Запоріжжя, Україна

ПАХОЛЬЧУК Т.М.,

кандидат медичних наук, доцент,
кафедра дитячих інфекційних хвороб,
Запорізький державний медичний
університет,

м. Запоріжжя, Україна

ДРАЛОВА О.А.,

кандидат медичних наук, асистент,
кафедра дитячих інфекційних хвороб,
Запорізький державний медичний
університет, м. Запоріжжя, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ШОСТОГО КУРСУ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ З ДИТЯЧИХ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ

У статті розглянуті питання організації самостійної роботи студентів з урахуванням сучасних вимог та умов суспільства, а також методи ефективної організації процесу навчання дитячим інфекційним хворобам у вищих медичних навчальних закладах. Висвітлені основні принципи сучасної медичної освіти, які пов'язані з обміном, об'єднанням і узагальненням науково-

педагогічного досвіду впровадження інноваційних технологій у навчальний процес. Визначені високі темпи залучення дистанційного навчання у процес підготовки студентів медичних факультетів. Обґрунтовані переваги використання он-лайн курсів на додаток до традиційних методів навчання для професійної підготовки майбутніх лікарів.

Ключові слова: самостійна робота, он-лайн курс, сучасні інформаційно-освітні технології, медична освіта.

В статье рассмотрены вопросы организации самостоятельной работы студентов с учетом современных требований и условий общества, а также методы эффективной организации процесса обучения детским инфекционным болезням в высших медицинских учебных заведений. Освещены основные принципы современного медицинского образования, связанные с обменом, объединением и обобщением научно-педагогического опыта внедрения инновационных технологий в учебный процесс. Определены высокие темпы привлечения дистанционного обучения в процесс подготовки студентов медицинских факультетов. Обоснованы преимущества использования он-лайн курсов в дополнение к традиционным методам обучения для профессиональной подготовки будущих врачей.

Ключевые слова: самостоятельная работа, он-лайн курс, современные информационно-образовательные технологии, медицинское образование.

The article deals with the organization of independent work of students, taking into account modern requirements and conditions of society, as well as methods of effective organization of the process of teaching children's infectious diseases in higher medical schools. The main principles of modern medical education, related to the exchange, consolidation and generalization of the scientific and pedagogical experience of introducing innovative technologies into the educational process are covered. High rates of attraction of distance learning in the process of preparing students of medical faculties have been determined. Grounded advantages of using on-line courses in addition to traditional methods of training for the professional training of future doctors.

Key words: independent work, on-line course, modern educational technologies, medical education.

На сучасному етапі для вивчення клінічних дисциплін у медичних вищих навчальних закладах невід'ємною частиною освітнього процесу як для студентів, так і для викладачів стає аудиторна самостійна робота [1].

Педагогічні технології системи ECTS передбачають, що у центрі навчального процесу знаходиться студент. Перевага віддається активним методам навчання, підготовка студентів відбувається за індивідуальними планами, збільшується частка самостійної роботи під контролем викладача. Когнітивним інтересам належить одне з провідних місць серед основних чинників ефективного навчання оскільки вони, власне, забезпечують активне пізнання світу [3].

Зважаючи на велику роль інфекційних хвороб у структурі захворюваності і високу летальність при цих хворобах серед дітей, значне погіршення епідеміологічної ситуації у світі, виникнення нових інфекцій, збільшення міграції населення, викладання дитячих інфекційних хвороб у системі вищої медичної освіти є невід'ємною частиною підготовки студентів на медичному факультеті.

Згідно робочої навчальної програми для студентів шостого курсу медичного факультету передбачається аудиторна (лекції та практичні заняття), аудиторна самостійна робота студентів та підсумковий модульний контроль. Одним із компонентів, що впливає на сумарну ефективність навчального процесу є аудиторна самостійна робота, що вимагає сучасного інформаційно-го забезпечення.

Для успішного впровадження нової програми навчання на кафедрі створено якісно нове методичне забезпечення: нові тексти лекцій, мультимедійні матеріали, методичні вказівки до практичних занять для викладачів та студентів з обов'язковим повним поданням теоретичного матеріалу за темою, переліком питань до кожної теми, ситуаційних, проблемних задач, тестових завдань з еталонами відповідей до них, переліком рекомендованої літератури. Методичні матеріали обговорені на центральній методичній Раді ЗДМУ і розташовані на Web-сторінці кафедри. Наявність електронних носіїв кафедри дозволяє всебічно використовувати навчальну літературу, яка регламентована МОЗ України та МОН України. Всі комп'ютерні версії навчальних планів та методичних напрацювань (календарно-тематичні плани лекцій, практичних занять, перелік практичних навичок та тестових завдань для підготовки до поточного та модульного контролю, список додаткової літератури, а також розклад занять і графік проведення модульного контролю) подані українською та англійською мовами.

Слід зауважити, що за сучасних умов, частка самостійної роботи під час навчання в медичному ВНЗ збільшилась і перевищила аудиторну роботу студентів. В останні роки відбулося впровадження аудиторної самостійної робо-

ти, яка на 6-му курсі медичного факультету кожного дня займає 3 академічні години (при цьому практична робота складає 4 години щодня). Отже, розділ «аудиторна самостійна робота» є рівноцінним при викладанні дитячих інфекційних хвороб на 6-му курсі медичних ВНЗ.

Безумовно, студенти, які зацікавлені в отриманні якісної освіти, використовують сучасні технічні засоби при самостійній підготовці (комп'ютерні технології, Інтернет, візуальні та дистанційні форми отримання інформації) [4]. Але більшість студентів потребують вдосконалення навичок для самостійного навчання, поповнення, систематизації та перетворювання знань. Саме викладачі вищої школи повинні цілеспрямовано проводити роботу зі студентами по виробленню навичок працювати з літературою, а також широко використовувати статистичні матеріали, наукову медичну інформацію, періодичні видання, сучасні електронні, мультимедійні засоби, глобальні та локальні мережі навчання [2].

Однією з сучасних моделей навчання є інтерактивна технологія, що реалізує новий тип навчальної взаємодії між викладачами і студентами. В традиційній системі навчання, що склалася, основними активними (із погляду здійснення зворотного зв'язу) темп роботи учнів, необмежений тимчасовими рамками;

- зручне для учня місце занять, обстановка;
- модульність навчання, де кожен окремих курс створює цілісне уявлення про певну галузь знань;
- особистісно-орієнтований підхід у навчанні;
- різноманітність педагогічних технологій, використання різних методів, форм і засобів взаємодії в процесі самостійного, але контрольованого освоєння знань, умінь і навичок.

У медичних вищих навчальних закладах створення он-лайн курсів для вивчення клінічних дисциплін є також важливою формою навчання. Колективом кафедри дитячих інфекційних хвороб Запорізького державного медичного університету (ЗДМУ) для впровадження в освітній процес сучасних інформаційно-освітніх технологій було створено он-лайн курси для самостійної роботи студентів 6 курсу медичного факультету. Створення он-лайн курсу на платформі Edx по дисципліні проводилося у декілька етапи. На початку, була створена та затверджена центральною методичною комісією (ЦМК) ЗДМУ робоча програма он-лайн курсу по самостійній роботі для студентів шостого курсу згідно основної робочої програми навчальної дисципліни. В подальшому розроблено повний сценарій он-лайн курсу та план навчальних елементів (відео, презентації та ін.) з урахуванням тематичних планів по дитячим інфекційним хворобам, які також були затверджені ЦМК ЗДМУ. Після проведення ретельного пошуку сучасного теоретичного матері-

алу для кожної теми, який складався із протоколів діагностики та лікування інфекційних хвороб у дітей, лекцій завідувачої кафедри, презентацій доповідей провідних спеціалістів МОЗ України та ВООЗ, проводилося його розміщення використовуючи он-лайн програму STUDIO. З метою полегшення вивчення модулю студентами, матеріал було оформлено у кілька блоків для кожної теми, що дозволило чітко розподілити інформацію та висвітлити найбільш важливі питання.

Під час створення та впровадження відповідного он-лайн курсу виникли певні труднощі. Розробка он-лайн курсу на платформі Edx, особливо в умовах обмеженого часу, потребувала значного інтелектуального напруження викладачів, які брали участь у проєкті, та має ряд суттєвих проблемних питань. Серед них труднощі, пов'язані з особливостями розміщення матеріалу з урахуванням плагіату та захисту авторських прав в Інтернеті та об'єктивізації оцінювання знань студентів по закінченню он-лайн курсу.

Основним засобом контролю результатів навчання в он-лайн курсах є тести. Для перевірки теоретичних і практичних знань студентів в створеному нами он-лайн курсі використовувалися множинний вибір (студент вибирає відповідь на питання з декількох запропонованих йому варіантів, причому питання можуть припускати один або відразу декілька правильних відповідей). В он-лайн курсі студент може спочатку здійснювати самоконтроль, використовуючи тестові завдання для самоконтролю, а потім – виконувати залікове тестове завдання.

Звичайно, у тестуванні як методу контролю, є і свої обмеження. Найлегше за допомогою тестів перевіряти оволодіння звичайним навчальним матеріалом. Перевірка глибинного розуміння предмету, оволодіння стилем мислення, що властиві вивчаємім дисципліні за допомогою тестів є складною, але можливою. Відсутність безпосереднього контакту зі студентом робить контроль об'єктивнішим, але підвищує вірогідність впливу на результат інших випадкових чинників. Наприклад, є неможливим проконтролювати випадкові помилки студента, що викликані неувагою або неправильним розумінням завдання. Але, в он-лайн курсі, існують досить витончені методи, що дозволяють значною мірою здолати ці недоліки.

Необхідно визначити, що тестові завдання повинні розроблятися відповідно до вимог, які пред'являються до дисципліни, що вивчається. База тестових завдань повинна охоплювати усі дидактичні одиниці змістового мінімуму державного медичного стандарту. Це надає можливість забезпечити єдність вимог до засвоєння дисципліни у рамках навчального закладу.

Теоретичний і практичний матеріал он-лайн курсів, спрямований на індивідуалізацію процесу навчання, враховує особливості того, хто навчається. Створюються комфортні умови для синхронної і асинхронної роботи виклада-

ча зі студентом, що дозволяє ефективно організовувати процес навчання і мотивувати майбутнього лікаря навчатися протягом усього життя, підвищити мотивацію студентів до оволодіння теоретичним і практичним матеріалами курсу і сформувати відповідні професійні якості, необхідні для подальшої професійної діяльності.

Також, на нашу думку, необхідно ширше використовувати мультимедійні програми, компакт-диски та відеофільми для забезпечення наочності при знайомстві із хворими на низку інфекційних захворювань, які включені до навчального плану. Саме сьогодні народжуються нові схеми розуміння і засвоєння знань, менш зв'язані зі словом, більш – із зоровим, тактильним рядом, формою, образом. Вважаємо, що одним з важливих ресурсів у вивченні дитячих інфекційних хвороб є розвиток якісних, інтуїтивних, образних уявлень шляхом використання «наочно-комп'ютерних підходів».

Значні проблемні питання, щодо впровадження аудиторної самостійної роботи студентів, ми вважаємо у створенні ефективної навчальної обстановки під час аудиторного навчання студентів без участі викладача. Ми вважаємо, що важливим є не лише доступне викладання матеріалу у наведених вище видах засобів (лекції, он-лайн курс тощо), але і створення умов для використання їх під час аудиторної роботи. Ми пропонуємо на кожне заняття низку диференційних таблиць, які повинні заповнити студенти, задач та завдань, які вони повинні вирішити після ознайомлення з методичними матеріалами. Таким чином досягається мета не лише спонукання студентів до ознайомлення з засобами з теми, що наявні на занятті.

Крім того, ми використовуємо можливість оцінити якість проведення аудиторної самостійної роботи, за результатами бальної оцінки результатів вирішення наведеної діяльності: діагностичні таблиці, завдання різного рівня (тести, клінічні задачі) тощо.

Важливим є і те, що викладач має змогу регулярно оновлювати матеріали он-лайн курсу, тим самим тривало залишати його актуальним,

Отже, створення сучасних дидактичних методичних матеріалів для аудиторної самостійної роботи студентів створює умови для вивчення теми та об'єктивної оцінки її ефективності за допомогою сучасних контролюючих засобів.

Отже, ми бачимо наступні шляхи поліпшення самостійної роботи при викладанні дитячих інфекційних хвороб в межах аудиторних занять:

1. Підвищення рівня викладацької майстерності, що потребує постійної самоосвіти та обміну досвідом.

2. Оптимізація методичного забезпечення навчального процесу шляхом підготовки власних підручників, навчальних посібників, методичних розробок, збірників ситуаційних задач, які б відповідали сучасним вимогам.

3. Впровадження комп'ютерних технологій, таких як: фото-, відеозадачі.
4. Метод навчання з використанням дистанційних он-лайн курсів для вивчення клінічних дисциплін у медичних вищих навчальних закладах є важливою формою аудиторної самостійної роботи студентів.
5. Розробка адекватних методичних матеріалів, в яких міститься як сучасні літературні дані, що висвітлюють тематику, так і методи контролю отриманих знань.
6. Розробка сучасних ефективних методів контролю освоєння матеріалу під час самостійної роботи студентів.

Список використаних джерел:

1. Додаток до «Типова програма з навчальної дисципліни «Педіатрія з дитячими інфекційними хворобами» підготовки фахівців освітньо-професійного рівня «Спеціаліст» у Вищих навчальних закладах МОЗ України. Галузь 1201 «Медицина». Спеціальність 7.12010001 «Лікувальна справа». – Затверджена МОЗ України 26.06.2016р.». – Протокол №7 від 16.11.2016р.
2. Білозір Л. І. Інноваційні технології та методологія викладання фтизіатрії студентам з англомовною формою навчання в умовах інтеграції медичної освіти /Ільницький І. Г., Костик О. П., Чуловська У. Б., Павленко М. Л// Укр. пульмонол. журнал. - 2013, № 1. - С. 52-56.
3. Гайдай Н.В. Виховання і новітні засоби навчального процесу студентів з англомовною формою навчання з фаху «Акушерство і гінекологія» в умовах запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні. // "Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору". Матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції. – Київ, 2013. – Том IX (51). - С. 204-209.
4. Дубинянський Ю.М. Застосування мультимедійних технологій в навчальному процесі / Дубинянський Ю.М., Шостка В.І. // "Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору". Матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції. – Київ, 2013. – Том IX (51). - С. 248-255.
5. Забара С. Організація самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи / С. Забара // Кредитно-модульна система організації навчального процесу. – К., 2007.– С.112-114.
6. Кухаренко В.М. Розвиток дистанційного навчання на сучасному етапі / Кухаренко В.М. // Науковий вістник Національної академії статистики, обліку та аудиту. Зб. наук. праць – №2. – 2012. – с. 117 –121.

Transliteration of References:

1. Appendix to Typical educational program "Pediatrics with pediatric infectious diseases" for training of specialists in educational and professional level» Specialist «in higher educational institutions of the Ministry of Health of Ukraine. Branch 1201 «Medicine». Specialty 7.12010001 «General medicine». - Approved by the Ministry of Health of Ukraine on June 26, 2016.» - Protocol №.7 from 16.11.2016.
2. Bilozir L.I. Innovative Technologies and Methodology of Teaching ofPhthisiology for Students with the English Language Form of Education in the Integration of Medical Education / Il'nitsky I. G., Kostik O. P., Chulovskaya U. B., Pavlenko M. L. // Ukr. pulmonol magazine. - 2013, № 1. - P. 52-56.
3. Gaidai N.V. Upbringing and the newest means of educational process for students with the English language form of training in the specialty «Obstetrics and Gynecology» in the context of the introduction of European standards of higher education in Ukraine. // «Higher Education of Ukraine in the Context of Integration into the European Educational Space». Materials of the Ukrainian Educational and Scientific Conference. - Kyiv, 2013. - Volume IX (51). - P. 204-209.
4. Dubinyan Yu.M. Application of multimedia technologies in the educational process / Dubynyansky Yu.M., Shostka V.I. // «Higher Education of Ukraine in the Context of Integration into the European Educational Space». Materials of the Ukrainian Educational and Scientific Conference. - Kyiv, 2013. - Volume IX (51). - pp. 248-255.
5. Zabara S. Organization of independent work of students in the conditions of the credit-module system / S. Zabara // Credit-modular system of organization of the educational process. - K., 2007.- P. 112-114.
6. Kukharenko V.M. Development of distance learning at the present stage / Kukharenko V.M. // Scientific journal of the National Academy of Statistics, Accounting and Audit. - №2. - 2012. - p. 117-112.

Organization of auditorium independent work for students of the sixth year of the medical faculty for pediatric infectious diseases.

**KONAKOVA O.V., USACHEVA O.V., SILINA E.A., PAKHOLCHUK T.N., DRALOVA O.A.,
Zaporizhzhia State Medical University, Zaporizhzhia, Ukraine
E-mail: olgakonakova@rambler.ru**

КОТКОВЕЦЬ А.Л.,

викладач, кафедра англійської
мови технічного спрямування №2,
факультет лінгвістики,
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ КОНТРОЛЮ У НАВЧАННІ АНГЛОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

У статті розглядаються ефективні засоби контролю у навчанні англomовного діалогічного мовлення майбутніх інженерів. Надається визначення понять діалогічне мовлення та мовний тест, розглядаються складові компетентності діалогічного мовлення (знання, вміння, навички та комунікативні здібності). Описуються головні функції контролю вмінь діалогічного мовлення. Досліджуються та аналізуються такі засоби контролю у навчанні діалогічного мовлення, як роздавальний матеріал, ділова гра, мультимедійні, аудіо- та відеоматеріали, інформаційно-комп'ютерні технології та мовні тести.

Ключові слова: засоби контролю, діалогічне мовлення, роздавальний матеріал, ділова гра, тест.

В статье рассматриваются эффективные средства контроля в обучении англоязычной диалогической речи будущих инженеров. Дается определение понятий диалогическая речь и языковой тест, рассматриваются составляющие компетентности диалогической речи (знания, умения, навыки и коммуникативные способности). Описываются главные функции контроля умений диалогической речи. Исследуются и анализируются такие средства контроля в обучении диалогической речи, как раздаточный материал, деловая игра, мультимедийные, аудио- и видеоматериалы, информационно-компьютерные технологии и языковые тесты.

Ключевые слова: средства контроля, диалогическая речь,

раздаточный материал, деловая игра, тест.

The article considers the effective assessment tools in teaching English dialogue speech to future engineers. The definitions of the concepts of dialogue speech and language test (as a set of tasks created to check the learned material or the level of certain competence formation) are given, components of the competence of dialogue speech are considered. The main functions of monitoring and assessment of the abilities of dialogue speech are described. Such assessment means and tools in the teaching of dialogue speech, as hand-out materials, business game, multimedia, audio and video materials, computer technologies and language tests are studied and analysed.

Key words: *assessment tools, dialogue speech, hand-out materials, business game, test.*

Володіння студентами технічних спеціальностей іноземною мовою, а зокрема англійською, є важливою умовою успішного працевлаштування, професійного розвитку та мобільності. Очевидно, що контроль є невід'ємною частиною навчання, що дозволяє оцінити його ефективність та визначити подальший напрямок роботи, спираючись на отримані результати. Попри те, що тема контролю знань, вмінь та навичок студентів не нова, вона не втрачає своєї актуальності і сьогодні.

Аналіз наукових та методичних публікацій свідчить про те, що проблеми навчання діалогічного мовлення та контролю в освіті впродовж тривалого часу досліджуються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Так, питанням особливостей навчання діалогічного мовлення займалися В. Л. Скалкин, О. Б. Тарнопольський, В. В. Черниш та інші. Проблеми контролю навчального процесу вивчали В. Л. Ортинський, М. М. Фіцула, С. Торнбері. Однак, мало уваги приділено питанню пошуку засобів перевірки рівня сформованості англомовної компетентності в діалогічному мовленні (АКДМ) студентів технічних спеціальностей. Таким чином, **метою статті** є дослідження засобів ефективного контролю у навчанні англомовного діалогічного мовлення майбутніх інженерів.

Співпраця на міжнародному рівні неможлива без спілкування іноземною мовою. Саме тому першочергове значення має здатність студентів технічних ВНЗ здійснювати усну англомовну професійно-орієнтовану комунікацію, що забезпечується сформованістю англомовної компетентності у діалогічному мовленні. В. Л. Скалкін визначає діалогічне мовлення як поєднання пов'язаних між собою ситуативно-тематичною спільністю та комунікативними моти-

вами усних висловлювань, послідовно породжених двома чи більше співрозмовниками у безпосередньому акті спілкування [5, с. 6]. Порозуміння між співрозмовниками під час діалогу вимагає наявності в учасників комунікації низки мовленнєвих, навчальних, інтелектуальних, організаційних та компенсаційних вмінь; рецептивних та репродуктивних мовленнєвих навичок; декларативних та процедурних знань; а також комунікативних здібностей [2, с. 302-304]. Зазначені знання, вміння, навички та здібності є складовими АКДМ та стають об'єктами контролю у процесі навчання. Контроль англомовного діалогічного мовлення, що повинен здійснюватися поетапно – від перевірки вміння реплікування, до здатності створювати та підтримувати повноцінну дискусію [8, с. 26], дозволяє визначити рівень готовності до спілкування майбутніх спеціалістів інженерної галузі та виконує ряд важливих функцій [7, с. 215-216; 3. с. 274-275], серед яких навчальна (поглиблення та закріплення фахового мовного матеріалу, розвиток мовленнєвих вмінь у процесі виконання контрольних завдань); діагностична та коригувальна (визначення рівня засвоєння матеріалу та сформованості навичок відповідно до цілей навчання); стимулююча (підвищення мотивації студентів до подальшого вивчення мови на основі отриманих результатів їхньої навчальної діяльності); розвивальна (розвиток логічного та критичного мислення, тренування пам'яті та уваги в процесі діалогічного спілкування у професійній сфері тощо); виховна (виховання моральних якостей, етичних норм для здійснення міжкультурної комунікації у майбутній кар'єрі); оцінювальна (визначення відповідності між досягнутим рівнем сформованості мовних та мовленнєвих компетентностей та рівнем, зазначеним у чинній програмі з англійської мови для професійного спілкування); самооцінювальна (розвиток уміння адекватної та об'єктивної оцінки студентами своїх знань, вмінь, навичок та здібностей). Таким чином, контроль у навчанні англомовному діалогічному мовленні майбутніх інженерів дозволяє отримати інформацію про успішність студентів, оцінити результати їхньої навчальної діяльності та організовувати подальший освітній процес у відповідності до отриманих даних.

Безумовно, ефективність контролю визначається багатьма факторами, серед яких низка вимог до контролю, а також підбір оптимальних методів, форм та засобів контролю. Варто детальніше розглянути форми та засоби контролю, вибір яких залежить від виду контролю (поточного, підсумкового тощо). Засобами контролю є навчальні матеріали, що застосовуються для перевірки рівня сформованості англомовної комунікативної компетентності [2, с. 160]. Залежно від мети та об'єктів перевірки, можуть застосовуватися наступні засоби контролю рівня сформованості англомовної компетентності у діалогічному мовленні: роздавальний матеріал (у вигляді карток із запитаннями та завданнями); ділова гра (як комплект завдань та опор); мультимедійні,

аудіо- та відеоматеріали (як основа для обговорень та дискусій); комп'ютерні програми; тести.

Згідно з програмою з англійської мови для професійного спілкування цільовим рівнем володіння мовою бакалаврів інженерних наук є рівень B2 (незалежний користувач), маючи який студент разом з іншими професійними вміннями, повинен бути здатним ефективно спілкуватися англійською мовою у професійному середовищі, щоб обговорювати навчальні та пов'язані зі спеціалізацією питання [4, с. 14, 3]. Відповідно до цих вимог навчальні програми технічних ВНЗ визначають більш вузькі вміння діалогічного мовлення, які стають об'єктами контролю. Так, зручним та ефективним засобом контролю загального рівня сформованості АКДМ студентів інженерних спеціальностей є роздавальний матеріал, що може використовуватися в рамках підсумкового оцінювання та проводитись у формі усної бесіди або дискусії. Студент отримує картку із завданням, запитанням чи темою професійного спрямування для обговорення з викладачем або в парі з партнером. Роздавальний матеріал може також містити різного виду опори, такі як: уривки з фахових автентичних текстів, графіки, таблиці чи зображення, що спонукають до спілкування.

Подібну функцію виконують мультимедійні, аудіо- та відеоматеріали, які дозволяють отримувати інформацію через різні канали сприйняття. На основі почутого та побаченого студенти будують діалоги, які оцінює викладач. Значний потенціал навчальних, документальних та художніх фільмів і записів телевізійних програм, а також слайдів, як джерел інформації для обговорення відзначає О. Б. Тарнопольський, який також підкреслює переваги проектної роботи студентів, що можна презентувати та перевірити за допомогою мультимедійних засобів [6, с. 44-45]. Вищезгадані матеріали можуть також слугувати опорою для дискусій та організованих професійно-орієнтованих ділових ігор, що дають можливість здійснити контроль вмінь цілісного спілкування в діалогічній формі.

Ділова гра як пакет завдань та навчальних матеріалів, що отримують студенти, здатна слугувати ефективним засобом перевірки вмінь діалогічного мовлення, оскільки виявляє ступінь засвоєння студентами мовного і мовленнєвого матеріалу. У процесі ділової гри студенти беруть на себе певні ролі та, спілкуючись англійською мовою, розв'язують проблемне питання у заданій професійній ситуації. Роль другого співрозмовника у діловій або рольовій грі може брати на себе і викладач [9, с. 126]. Контроль та оцінювання з боку викладача проводиться на основі роботи студентів протягом усієї гри та з врахуванням внеску кожного учасника, якщо проводилася парна робота. Об'єктами контролю у діловій грі є вміння і навички у говорінні, а також комунікативні здібності, що включають вміння студентів починати та підтримувати

діалог; висловлювати та відстоювати свою точку зору; погоджуватися, заперечувати, переконувати; ставити запитання та давати відповіді; володіти стратегіями спілкування та ін. Відповідно до встановленої у закладі системи оцінювання та максимальної кількості балів на занятті чи за окремий вид роботи, викладач самостійно більш детально розробляє критерії та параметри контролю.

Важко переоцінити роль інформаційно-комп'ютерних технологій у процесі навчання студентів інженерних спеціальностей англійської мови, та розвитку вмінь говоріння зокрема. Завдяки значному різноманіттю навчальних програм та платформ стало можливим перевіряти вміння діалогічного мовлення шляхом запису та відтворення реплік студентів або ж в режимі реального часу. З цією метою використовують також соціальні мережі та конференції відео зв'язку. Дистанційне навчання та контроль також стають поширеними у всьому світі. Дедалі більшої популярності набирає тестовий комп'ютерний контроль, в тому числі адаптивний, що дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, об'єктивно та достовірно оцінити досягнення студентів.

Значна кількість характерних для технічних спеціальностей термінологічних лексичних одиниць та складних граматичних конструкцій, що викликають труднощі у сприйнятті на слух, розумінні та правильному вживанні зумовлює необхідність перевірки окремих складових АКДМ майбутніх фахівців інженерних наук. Ефективним засобом контролю фонетичних, лексичних та граматичних навичок на проміжному етапі навчання може стати мовний тест, як комплекс завдань для перевірки мовного матеріалу або певної компетентності. Мовний тест можна визначити як створений згідно з певними вимогами комплекс завдань, що були попередньо випробувані, та виявляють рівень мовної компетентності учасників тестування, що дозволяє оцінити результати тестування за встановленими критеріями [1]. Так, для контролю рівня сформованості лексичних навичок типовими письмовими тестовими завданнями є завдання альтернативного чи множинного вибору (студенти мають обрати правильно слово у реченні); завдання перехресного вибору (поєднання слів, що вживаються разом, або слова та його визначення); лексичні диктанти тощо. Контроль рівня сформованості граматичної навички майбутніх інженерів передбачає перевірку їхньої здатності розуміти значення та використовувати у спілкуванні часових форм, складних синтаксичних конструкцій тощо. Тестові завдання множинного, альтернативного чи перехресного вибору, доповнення та перетворення речень, а також завдання на переклад будуть доцільними в такому випадку. Попри те, що формуванню та контролю фонетичних навичок студентів у технічних ВНЗ приділяється мало часу та уваги, викладач, якщо вважає за потрібне, може перевірити засвоєння певного фонетичного матеріалу, наприклад складних термінів та подібних за

звучанням слів. Для цього корисно буде залучити тестові завдання з вибірковою чи конструйованою відповіддю, де, прослухавши слова, пари слів або речення, студенти мають вибрати почуту одиницю або самостійно вписати пропущене в реченні слово. Перелік запропонованих тестових завдань є неповним та відкриває широкі можливості для пошуку і розробки нових контрольних вправ. Здійснення ефективного контролю рівня сформованості мовленнєвих навичок англомовної компетентності в діалогічному мовленні у майбутніх інженерів дозволяє викладачеві відповідно до результатів тесту керувати навчальним процесом, об'єктивно оцінювати студентів, а студентам під час тестування – засвоювати та закріплювати знання, а також розвивати пам'ять і мислення.

Отже, контроль є важливою складовою навчального процесу, що дозволяє оцінити його ефективність, визначити подальший напрямок роботи та виконує ще ряд необхідних функцій. Відповідно до мети, виду та об'єктів перевірки, доцільним може стати використання таких засобів контролю рівня сформованості англомовної компетентності у діалогічному мовленні майбутніх інженерів, як: роздавальний матеріал, ділова гра, мультимедійні, аудіо- та відеоматеріали, інформаційно-комп'ютерні технології та мовні тести. Для підсумкового контролю найкраще підходять усні бесіди, дискусії та ділові ігри з використанням лексичних карток та опор. Зручним та ефективним засобом перевірки рівня сформованості окремих складових АКДМ студентів технічних спеціальностей може слугувати мовний тест. Більш детального розгляду потребує дослідження кількісних та якісних критеріїв оцінювання зазначеної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Коккота В.А. Лингводидактическое тестирование: Научно-теоретическое пособие / В. А. Коккота. – М.: Высшая школа, 1989. – 127 с.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ під загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
3. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / В. Л. Ортинський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
4. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [Бакаєва Г.Є., Борисенко О.А., Зуенок І.І.та ін]. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
5. Скалкин В.Л. Обучение диалогической речи на материале английского языка / В.Л. Скалкин. – М: Инфра, 2009. – 156 с.
6. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : навч. посіб. / Олег Борисович Тарнопольський. – К. : Фірма "ІНКОС", 2006. – 248 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / М. М. Фіцула. – К.:

- Академвидав, 2006. – 352 с.
8. Черниш В. В. Навчання іншомовного діалогічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу / В. В. Черниш // Іноземні мови. - 2012. - № 4. - С. 11-27.
 9. Thornbury S. How to teach speaking / Scott Thornbury. – Harlow: Longman, 2005. – 157 p.

Transliteration of References:

1. Kokkota V.A. Lingvodidakticheskoe testirovanie: Nauchno-teoreticheskoe posobie [Linguodidactical testing: Scientific and theoretical manual]/ V.A. Kokkota– M.: Vysshaya shkola, 1989. – 127 p.
2. Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka: pidruchnyk dlia studentiv klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv [Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice: a textbook for students of classical, pedagogical and linguistic universities] / Bihych O. B., Borysko N. F., Boretska H. E. ta in./ pid zahaln. red. S. Yu. Nikolaievoi. – K.: Lenvit, 2013. – 590 p.
3. Ortynskyi V. L. Pedahohika vyshchoi shkoly: navch. posib. [Higher school pedagogics: textbook]/ V. L. Ortynskyi – K.: Tsentri uchbovoi literatury, 2009. – 472 p.
4. English for Specific Purposes. National Curriculum for Universities/ [Bakaieva H.Ye., Borysenko O.A., Zuienok I.I.ta in]. – K.: Lenvit, 2005. – 119 p.
5. Skalkin V.L. Obuchenie dialogicheskoy rechi na materiale angliyskogo yazyika [Teaching dialogical speech on the material of English language] / V.L. Skalkin. – M: Infra, 2009. – 156 p.
6. Tarnopolskyi O. B. Metodyka navchannia inshomovnoi movlennievoi diialnosti u vyshchomu movnomu zakladi osvity : navch. posib. / [Methodology of teaching foreign language speech activity in a higher linguistic institution of education: textbook] Oleh Borysovych Tarnopolskyi. – K. : Firma “INKOS”, 2006. – 248 p.
7. Fitsula M. M. Pedahohika vyshchoi shkoly: navchalnyi posibnyk [Higher school pedagogics: textbook] / M. M. Fitsula. – K.: Akademvydav, 2006. – 352 p.
8. Chernysh V. V. Navchannia inshomovnoho dialohichnoho movlennia v aspekti kompetentnisnoho pidkhodu [Teaching foreign language dialogue speech in the aspect of competence approach] / V. V. Chernysh // Іноземні мови. - 2012. - # 4. - С. 11-27.
9. Thornbury S. How to teach speaking / Scott Thornbury. – Harlow: Longman, 2005. – 157 p.

The effective assessment tools in teaching english dialogue speech to future engineers.

**KOTKOVETS A.L., NTUU “Igor Sikorsky KPI”, Kyiv, Ukraine
E-mail: a_kotkovets@ukr.net**

КУХТЯК О.Я.,

здобувач, кафедра педагогіки та
соціального управління,
Національний університет
“Львівська політехніка”,
м. Львів, Україна

ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ ДЛЯ ВІРТУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті проаналізовано змістове наповнення електронного навчально-методичного комплексу з дисципліни “Управління діловими інформаційними ресурсами” для підготовки фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи в НУ “Львівська політехніка”. Акцентується увага на тестовому забезпеченні, призначення якого полягає не лише у перевірці та оцінюванні засвоєних знань, умінь і навичок, а також виконує функцію попереднього ознайомлення студентів із специфікою та особливостями майбутньої професії.

Ключові слова: електронний навчально-методичний комплекс, віртуальне навчальне середовище, інформаційні технології, тести, компоненти навчально-методичного комплексу.

В статье проанализировано содержательное наполнение электронного учебно-методического комплекса по дисциплине “Управление деловыми информационными ресурсами” для подготовки специалистов информационного, библиотечного и архивного дела в НУ “Львовская политехника”. Акцентируется внимание на тестовом обеспечении, назначение которого состоит не только в проверке и оценке усвоенных знаний, умений и навыков, а также выполняет функцию предварительного ознакомления студентов со спецификой и особенностями будущей профессии.

Ключевые слова: электронный учебно-методический комплекс, виртуальный учебный, информационные технологии, тесты, компоненты учебно-методического комплекса.

The article outlines the problem of the content of the educational-methodical complex for the specialty “Information, Library and

Archives”, on the example of the discipline “Business Information Management” for the virtual learning environment at the National University “Lviv Polytechnic”. It is emphasized on the necessity of using in scientific and methodical complexes, in addition to traditional means, innovative. The content and functional purpose of each element for the process of professional training have been analyzed. The necessity to use means, which in addition to educational functions formed the necessary professional qualities, has been determined. Particular attention is assigned to the set of test tasks that are used not only as a means of assessment and feedback but also as a means for drawing students’ attention to those parts of the educational material that may remain beyond their control and be lost. However, the quality of the work will depend on their knowledge, understanding and application in future professional activities.
Key words: *electronic educational-methodical complex, virtual learning environment, information technologies, tests, components of educational-methodical complex.*

Постановка проблеми. Глобальна інформатизація сучасного суспільного простору внесла свої корективи і у сферу освіти. Серед першочергових завдань державної програми розбудови інформаційного суспільства постало завдання застосування інформаційних технологій і в освітньому просторі.

Застосування інформаційних технологій у процесі навчання вищих навчальних закладах стимулювало створення інноваційних якісно нових засобів навчання, а саме: віртуальних навчальних середовищ, які забезпечують доступ до навчання не лише з університетських аудиторій. Проте наявність таких середовищ не забезпечує отримання якісної освіти. Важливішим завданням є створення засобів, які б забезпечили ефективну навчально-пізнавальну діяльність студентів, що актуалізує змістове наповнення віртуальних навчальних середовищ.

Метою статті є аналіз змісту та функціонального призначення елементів електронного навчально-методичного комплексу для віртуального навчального середовища з дисципліни “Управління діловими інформаційними ресурсами” для підготовки фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Стан дослідження проблеми. Протягом останніх років накопичено позитивний досвід розробки науково-методичного забезпечення навчальних закладів, однак стрімкі зміни сучасного суспільства і техніки вимагають його постійного оновлення та вдосконалення. Питаннями дослідження різноманітних аспектів навчально-методичного забезпечення займалися: Г. Шемелюк (актуалізація проблеми та особливостей науково-методичного забезпечення

навчального процесу в умовах ступеневої освіти); О. Жорнова, О. Жорнова (дослідження науково-методичного забезпечення навчального процесу у вищій школі, усталених норматив та їх невідповідності вимогам сучасності); Т. Чайківський, Д. Федасюк, Л. Озірковський (наукові та організаційні аспекти, які б могли бути методологічним підґрунтям застосування засобів навчально-методичного забезпечення для віртуальних навчальних середовищ). Проте питанням змістового наповнення електронних методичних комплексів для професійної підготовки фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи залишилися поза увагою науковців.

Виклад основного матеріалу. Національний університет “Львівська політехніка” став одним з перших серед навчальних закладів, в якому було розроблено віртуальне навчальне середовище (ВНС) на базі системи Moodle і яке використовується в першу чергу для підтримки навчального процесу. **На сьогодні це** програмна система, створена для підтримки процесу дистанційного навчання з наголосом саме на навчанні на відміну від керованого навчального середовища, для якого властивий акцент на управлінні процесом навчання. Це мережевий сервіс для щоденного користування, що містить усі необхідні елементи теоретичних і практичних знань, контролю і самооцінки навчальної діяльності, форми організації адаптації, мотивації і творчої спрямованості [1].

Особливістю використання ВНС в Національному університеті “Львівська політехніка” є те, що ВНС використовується на сьогодні “для підтримки всіх форм навчання і в першу чергу стаціонарної” [1]. ВНС реалізовано у вигляді веб-сайту, що є доступний як з мережі *INTERNET* так і з локальної мережі університету [7, с. 7].

Одним із організаційних питань створення ВНС постало питання розробки навчально-методичних матеріалів для дисциплін, які б забезпечили в повному обсязі навчальний процес, відповідали навчальним робочим програмам, та були представлені у електронному вигляді. Навчально-методичний матеріал з дисциплін, що розміщений у віртуальному навчальному середовищі (ВНС), отримав назву електронного навчально-методичного комплексу (ЕНМК) [2].

Для процесу підготовки майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи ЕНМК [3] є засобом забезпечення та підсилення всіх етапів навчального процесу усіх форм навчання.

Навчальна дисципліна “Управління діловими інформаційними ресурсами” (УДІР) входить до нормативного циклу професійної підготовки фахівців спеціальності “Інформаційна, бібліотечна та архівна справа”. Зміст дисципліни висвітлює основні положення ДСТУ 4423-2005 “Керування документаційними процесами”. Необхідність вивчення положень стандарту для майбутніх фахів-

ців галузі “Інформаційна та бібліотечна справа” пов’язана з тим, що цей національний стандарт “відкрив шлях до організації документаційної сфери у світлі світових тенденцій, зокрема щодо створення легітимних службових документів та керування їхнім обігом, формулювання та дотримання принципів та елементів керування документаційними процесами, надання єдиної методології впровадження ISO 15489-1 в усіх організаціях, яким потрібно керувати службовими документами, здійснювати документаційні процеси та враховувати чинники запровадження керування документаційними процесами” [4, 5].

Дослідження сучасного стану підготовки фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи засвідчує низький рівень знань студентів, що стосуються особливостей процесів управління інформаційними ресурсами, відповідно до нормативних вимог, що унеможлиблює якісне формування професійної компетентності фахівця даної галузі. Призначенням ЕНМК з дисципліни УДІР є забезпечення засобами, які сприяли б формуванню необхідних знань та умінь з дисципліни не узагальненого характеру, а знання тонкощів та деталей змісту, формували б спеціальні вміння його застосування.

У ЕНМК з дисципліни “Управління діловими інформаційними ресурсами” увійшли як традиційні засоби навчально-методичного забезпечення, так і інноваційні, підібрані відповідно до специфіки та цілей дисципліни для процесу професійного становлення майбутнього фахівця. Отже, до ЕНМК увійшли:

- робоча програма дисципліни УДІР;
- методичні вказівки до написання контрольних робіт з дисципліни УДІР;
- методичні вказівки та дидактичні матеріали для самостійної роботи з дисципліни УДІР;
- критерії оцінювання знань з дисципліни УДІР;
- розподіл балів при оцінюванні знань з дисципліни УДІР;
- рекомендована література до вивчення теоретичного курсу;
- конспект лекцій;
- практичні роботи;
- глосарій основних термінів та визначень;
- перелік питань для підготовки до семестрового контролю;
- тести.

Розглянемо зміст та функціональне призначення кожного елементу ЕНМК детальніше.

Робоча програма навчальної дисципліни УДІР є нормативним документом, який визначає:

- зміст дисципліни, що висвітлює питання методології створення документованої інформації як інформаційного ресурсу, застосування норм національних стандартів, забезпечення уніфікації та стандарти-

зації інформаційних процесів;

- мету вивчення дисципліни, яка полягає у необхідності формування у суб'єктів навчання необхідних теоретичних і практичних знань про сферу управління інформаційними ресурсами;
- завдання дисципліни, що конкретизують та визначають формування сукупності компетентностей, які необхідно сформувати в процесі вивчення дисципліни, а саме: здатність застосування інформаційних та комунікативних технологій, аналізу та синтезу, розуміння предметної області та фаху; здатність до обробки та аналізу інформації, отриманої з різних джерел; розробляти та керувати проектами; продукувати нові ідеї (творчість); ідентифікувати, формулювати та розв'язувати задачі; оцінювати та підтримувати якість виконаної роботи; застосовувати знання в практичних ситуаціях; проводити дослідження на відповідному рівні; приймати обґрунтовані рішення. До фахових компетентностей належать: здатність використовувати інтернет-ресурси для вирішення експериментальних, практичних і прогностичних завдань у галузі професійної діяльності; відстежувати тенденції розвитку предметної сфери шляхом аналізу документних інформаційних потоків та масивів; аналізувати закономірності функціонування документопотоків та масивів даних; створювати чітку, стислу та точну управлінську документацію відповідно до чинних стандартів; керувати колективом та приймати ефективні управлінські рішення; організовувати автоматизований облік та опрацювання інформації; забезпечувати проектну діяльність установи; володіти технологіями електронного урядування та електронного документообігу; застосовувати комп'ютерні технології у галузі професійної діяльності;
- перелік попередніх та супутніх навчальних дисциплін визначає з якими дисциплінами сформовано міжпредметні зв'язки. Такими дисциплінами є: "Документні ресурси" та "Сучасні технології управлінського документообігу".
- анотацію до навчальної дисципліни, яка в лаконічній формі озвучує призначення дисципліни в освітньо-професійній підготовці фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи, а саме: проблеми організації єдиної державної системи діловодства, організації документообігу, питання документування управлінської діяльності, складання номенклатури і формування справ, організації контролю за виконанням документів та підготовка справ до зберігання, організації праці діловодної служби;
- структуру навчальної дисципліни. Цей пункт робочої програми дисципліни відображає зміст навчальної дисципліни, що представлений

тематичним планом вивчення дисципліни, визначає кількість годин, що відводяться для вивчення тем;

- методи діагностики результатів навчання з дисципліни, складові елементи оцінювання;
- критерії оцінювання результатів навчання студентів;
- навчально-методичне забезпечення дисципліни. Призначенням цього елемента є надати відомості про перелік засобів, за допомогою яких здійснюватиметься навчальний процес;
- рекомендована література як елемент програми є інформаційним ресурсом, що містить перелік літератури як базової, так і допоміжної, яка передбачена для використання в процесі навчання.

Методичні вказівки до написання контрольних робіт з дисципліни УДІР є компонентом ЕНМК, який ознайомлює студентів з:

- актуальністю вивчення сфери управління інформаційними ресурсами в процесі професійної підготовки фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи;
- тематикою контрольних робіт, яка зосереджена на проблемах організації єдиної державної системи діловодства, організації документообігу, питання документування управлінської діяльності, складання номенклатури і формування справ, організації контролю за виконанням документів та підготовка справ до зберігання, організації праці діловодної служби;
- технічними вимогами до оформлення контрольної роботи;
- вимогами до змісту структури контрольної роботи;
- вимогами до оформлення списку використаних джерел, та наведено приклади їх оформлення.

Написання контрольних робіт є формою самостійної роботи, що полягає у написанні студентами рефератів з дисципліни, що передбачають дослідження основних питань програмного матеріалу.

Методичні вказівки та дидактичні матеріали для самостійної роботи з дисципліни УДІР є компонентом, що забезпечує формування практичної складової засвоєння змісту дисципліни, конкретизує завдання та надає методичні рекомендації щодо виконання завдань самостійної роботи. Перелік завдань, що рекомендовані для самостійного опрацювання, поділено за темами, в межах яких визначені основні сегменти, що розкривають та конкретизують завдання для виконання. Після кожного завдання подано методичні рекомендації, які деталізують зміст роботи.

Дидактичні матеріали, що надаються студентам для виконання в процесі самостійної роботи, містять три види завдань: перше завдання є питанням теоретичного характеру, що охоплює тематику дисципліни і їх виконання

передбачає розкриття змісту теорії керування інформаційними ресурсами. Виконання другого завдання передбачає завдання практичного характеру, що вимагає застосування знань і виконання процедур розробки, впровадження, контролю, реєстрації, захисту, передавання на зберігання, знищення інформаційних ресурсів відповідно до державних галузевих стандартів. Виконання третього завдання вимагає від студента певних умінь вирішення виробничих завдань. Для виконання завдань цього рівня, студенту необхідно володіти не лише знаннями та уміннями, а й виявити творчість у їх застосуванні.

Критерії оцінювання знань з дисципліни УДІР є специфічним інформаційним ресурсом, призначенням якого є інформувати студентів про вимоги екзаменаційного контролю з дисципліни. Відтак здійснено розподіл завдань за ступенями складності та зроблено пояснення щодо особливостей оцінювання їхнього виконання.

Компонент *“Розподіл балів для оцінювання знань з дисципліни УДІР”* є інформаційно-ознайомлювальним компонентом оцінювання результатів навчання. Подано форми контролю та максимальні бали за виконання завдань.

Компонент *“Рекомендована література до вивчення теоретичного курсу”* дисципліни УДІР містить перелік літератури нормативного, методичного та навчального характеру, Перелік рекомендованої літератури є засобом уточнення необхідної для опрацювання інформації, що передбачено в процесі засвоєння змісту дисципліни.

Вагомим компонентом комплексу є *“Глосарій основних термінів та визначень”*, який містить нормативні терміни та їх тлумачення, які упорядковано відповідно до змісту дисципліни. Призначенням глосарію є сформулювати поняттєвий апарат суб'єкта навчальної діяльності без необхідності звернення до довідкової чи спеціальної літератури. Тлумачення термінів, що подано у глосарію узгоджено з ДСТУ 4423:2004 “Керування документаційними процесами” та ДСТУ 2732:2004 “Діловодство й архівна справа”.

Компонент *“Перелік питань для підготовки до семестрового контролю”* містить питання, узагальнюючого характеру сфери управління діловими інформаційними ресурсами, які в сукупності відтворюють зміст дисципліни і служать орієнтиром для процесу підготовки до підсумкового оцінювання.

Завданням компоненту комплексу *“Практичні роботи”* є закріпити теоретичні знання з дисципліни та забезпечити формування вмінь і навичок практичного характеру, що передбачені навчальною програмою в процесі вивчення дисципліни, а саме: моделювання створення службового документу; розроблення та впровадження документаційних систем; створення номенклатури справ; долучення службових документів до документаційних систем; реєстрування, класифікування; встановлення статусу службових документів для передавання їх на зберігання до архіву або вилучання для знищування; керу-

вання доступом до інформації; захист документної інформації.

Кожна практична робота є чітко структурована і містить назву практичної роботи, мету роботи, короткі теоретичні відомості, що актуалізують необхідні знання для виконання роботи. “*Хід роботи*” є підрубрикою, в якій подано покрокові інструкції щодо виконання роботи. Крім цього, у цій підрубриці подано наочний матеріал, метою якого є ознайомлення студентів із зразком виконання певних дій.

Ще один компонент, представлений у ЕНМК ВНС - це “*Тести*”, які розроблені до кожної теми дисципліни.

Використовуються тестові завдання, в першу чергу, як засіб ознайомлення студентів із елементами змісту навчального матеріалу і мають випереджувально-орієнтувальний характер. Метою завдань є забезпечення покращення вивчення матеріалу, адже такі завдання актуалізують та конкретизують необхідні для вивчення сегменти теоретичного змісту дисципліни. Етапи створення таких завдань висвітлено у праці [5]. Особливістю застосування завдань є те, що вони дають можливість звернути увагу студентів на ті деталі нормативних актів, які можуть залишитись поза увагою, стати незасвоєними, а отже втраченими. Проте від їх знання, розуміння та уміння застосування в майбутній професійній діяльності залежатиме якість виконуваних робіт.

Тестові завдання можна використовувати студентами для самооцінювання, а також для проміжного чи підсумкового оцінювання студентів та здійснення зворотного зв'язку для викладача [6].

Теоретичний матеріал дисципліни, поданий у формі *Конспекту лекцій*, розподілений на змістові модулі, кількість яких відповідає кількості тем, що визначені навчальною програмою з дисципліни. Теоретичний матеріал з кожної теми представлений у формалізованому вигляді (таблиці), що дає можливість конкретизувати необхідний для вивчення матеріал.

Таким чином, кожен представлений компонент змістового наповнення ЕНМК з дисципліни “Управління діловими інформаційними ресурсами” виконує своє функціональне призначення, а їхня сукупність забезпечує навчальний процес необхідними навчально-методичними матеріалами. Доцільним є подальше доповнення ЕНМК засобами інноваційного характеру, які б забезпечували не лише якісне засвоєння знань, але й формували б необхідні професійні компетентності. Саме уважність до деталей є однією із найбільш актуальних вимог, які ставлять сьогодні роботодавці до фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Список використаних джерел:

1. Віртуальне навчальне середовище [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lp.edu.ua/virtualne-navchalne-seredovyshche>.
2. Колодій Р. С. Розроблення віртуального лабораторного практикуму для дистанційного дослідження цифрових систем передавання в системі Moodle / Р. С. Колодій // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Інформатизація вищого навчального закладу. – 2013. – № 775. – С. 63-68. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPIVNZ_2013_775_14.
3. Комова М.В. Управління діловими інформаційними ресурсами [Електронний ресурс] : електронний навчально-методичний комплекс / М.В. Комова, Т.М. Білушак, О.Я. Кухтяк, реєстраційний номер Е41-188-179/2017 від 20.03.2017 р. – Режим доступу: <http://vns.lpnu.ua/course/view.php?id=439>
4. Комова М.В. Керування документаційними процесами: навч. посіб. / М.В. Комова, А.М. Пелешишин, Т.М. Білушак. – Львів : Вид-во “Львівської політехніки”, 2013. – 188 с. – (Сер. “Інформація. Комунікація. Документація”; вип. 2).
5. Кухтяк О.Я. Випереджувально-орієнтувальні тестові завдання як засіб управління навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх спеціалістів інформаційної, бібліотечної та архівної справи // О.Я. Кухтяк. – Молодий вчений 10 (50) ч. III, 2017. – 600 с.
6. Кухтяк О.Я. Підходи до оцінювання результатів навчання / О.Я. Кухтяк, Р.В. Швай // Гуманітарн. вісн. ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди” – Д. 1 до Вип. 35, Том VII (58) : Темат. вип. “Вища освіта” України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2015. – 588.
7. Федасюк Д. Віртуальне навчальне середовище Львівської політехніки / Д. Федасюк, Л. Озірковський // Інноваційні комп’ютерні технології у вищій школі : матеріали 2-ої Науково-практичної конференції, 23–25 листопада 2010 року, Львів / Національний університет “Львівська політехніка”. – Львів : Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2010. – С. 5-15.

Transliteration of References:

1. Virtual`ne navchal`ne seredovy`shhe [Elektronny`j resurs] –. Rezhym dostupu: <http://www.lp.edu.ua/virtualne-navchalne-seredovyshche>.
2. Kolodij R. S. Rozroblennya virtual`nogo laboratornogo prakty`kumu dlya dy`stancijnogo doslidzhennya cy`frovy`x sy`stem peredavannya v sy`stemi Moodle / R. S. Kolodij // Visny`k Nacional`nogo universy`tetu “L`vivs`ka

- politehnika". Informaty`zaciya vy`shhogo navchal`nogo zakladu. – 2013. – # 775. – S. 63-68. – Rezhy`m dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPIVNZ_2013_775_14.
3. Komova M.V. Upravlinnya dilovy`my` informacijny`my` resursamy` [Elektronny`j resurs] : elektronny`j navchal`no-metody`chny`j kompleks / M.V. Komova, T.M. Bilushhak, O.Ya. Kuxtyak, reyestracijny`j nomer E41-188-179/2017 vid 20.03.2017 r. – Rezhy`m dostupu: <http://vns.lpnu.ua/course/view.php?id=439>
 4. Komova M.V. Keruvannya dokumentacijny`my` procesamy`: navch. posib. / M.V. Komova, A.M. Peleshhy`shy`n, T.M. Bilushhak. – L`viv : Vy`d-vo "L`vivs`koyi politehniky", 2013. – 188 s. – (Ser. "Informaciya. Komunikaciya. Dokumentaciya"; vy`p. 2).
 5. Kuxtyak O.Ya. Vy`peredzhuval`no-oriyentuval`ni testovi zavdannya yak zasib upravlinnya navchal`no-piznaval`noyu diyal`nistyu majbutnix specialistiv informacijnoyi, bibliotechnoyi ta arxivnoyi spravy` // O.Ya. Kuxtyak. – Molody`j vcheny`j 10 (50) ch. III, 2017. – 600 s.
 6. Kuxtyak O.Ya. Pidxody` do ocinyuvannya rezul`tativ navchannya / O.Ya. Kuxtyak, R.V. Shvaj // Gumanitarn. visn. DVNZ "Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j derzh. ped. un-t im. Gry`goriya Skovorody`" – D. 1 do Vy`p. 35, Tom VII (58) : Temat. vy`p. "Vy`shha osvita Ukrayiny` u konteksti integraciji do yevropejs`kogo osvith`ogo prostoru". – K.: Gnozy`s, 2015. – 588.
 7. Fedasyuk D. Virtual`ne navchal`ne seredovy`shhe L`vivs`koyi politehniky` / D. Fedasyuk, L. Ozirkovs`ky`j // Innovacijni komp`yuterni texnologiyi u vy`shhij shkoli : materialy` 2-oyi Naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi, 23–25 ly`stopada 2010 roku, L`viv / Nacional`ny`j universy`tet "L`vivs`ka politehnika". – L`viv : Vy`davny`ctvo Nacional`nogo universy`tetu "L`vivs`ka politehnika", 2010. – S. 5-1

Content fulfillment of the electronic educational and methodological complex for the virtual environment.

**KUHTYAK Alexandra, Researcher of Department of Pedagogy and Social administration of the «Lviv Polytechnic» National University, the Expert the Second Category of the Center for Testing and Diagnostics of Knowledge of the «Lviv Polytechnic» National University, Lviv, Ukraine
E-mail: Sandra-k@ukr.net**

МЕЛЬКО Л.Ф.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри туризму,
ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК»,
м. Київ, Україна

РОЛЬ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО КУРСУ «ВСТУП ДО ФАХУ» У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ

У статті обґрунтовується необхідність вивчення практико-орієнтованого курсу «Вступ до фаху», розкриваються особливості його впровадження в Університеті «КРОК», наголошується на потужній мотиваційній складовій. Підкреслюється важливість введення курсу з перших кроків опанування професією, розкривається його роль та значення у цілісній практико-орієнтованій системі підготовки майбутніх фахівців з туризму. Розкривається специфіка змістової частини курсу, методичні особливості викладення матеріалу відповідно до тематики. Наголошується на необхідності відвідування, з професійно-орієнтованою метою, підприємств туристичної індустрії різних типів, демонструючи багатоаспектний характер туристичної діяльності.

Ключові слова: туризм, туристична освіта, практико-орієнтоване навчання, фахівець з туризму, туристична індустрія.

В статье обосновывается необходимость изучения практико-ориентированного курса «Введение в специальность», раскрываются особенности его внедрения в Университете «КРОК», отмечается его мощная мотивационная составляющая. Подчеркивается важность введения курса с первых шагов освоения профессии, раскрывается его роль и значение в целостной практико-ориентированной системе подготовки будущих специалистов по туризму. Раскрывается специфика содержательной части курса, методические особенности изложения материала в соответствии с тематикой. Подчеркивается необходимость посещения, с профессионально-ориентированной целью, предприятий туристической индустрии

разных типов, демонстрируя многоаспектный характер туристической деятельности.

Ключевые слова: туризм, туристическое образование, практико-ориентированное обучение, специалист по туризму, туристическая индустрия.

The article substantiates the necessity of doing a practice-oriented course "Introduction to the specialty", reveals the peculiarities of its introduction at "KROK" University and emphasizes a powerful motivational component. The importance of introducing the course from the first steps of mastering the profession is highlighted as well as significant reasons for its implementation, based on the practical experience of the author. The role and significance of the course in a holistic, practice-oriented system of training future specialists in tourism is revealed. The specifics of the content part of the course, methodical features of mastering the material according to the subject are discussed. It is emphasized that it is necessary to visit different types of professionally oriented enterprises of the tourism industry, demonstrating the multidimensional nature of tourism activity.

Key words: tourism, tourism education, practical training, tourism specialist, tourism industry.

Постановка проблеми

Конкурентне бізнес-середовище вимагає фахівців нової генерації, спроможних вирішувати складні завдання в мінливому, нестабільному, масштабному інформатизованому суспільстві. Плинність кадрів в туристичному бізнесі є вражаючою, що спонукає фахівців шукати максимально дієві шляхи і підходи щодо системи підготовки конкурентно-спроможних спеціалістів. Як зазначає О.Самохвал, «аналіз професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму щодо формування їх готовності до професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг свідчить про невідповідність практичної підготовки вимогам працедавців» [5, с.499].

Тому важливою ланкою у підготовці фахівців з туризму залишається практико-орієнтоване навчання, що є предметом пильної уваги та обговорення у професійному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретико-методологічні засади щодо підготовки фахівців з туризму розкриваються у дослідженнях В. Федорченка, Л. Кнодель, О. Любіцевої, Т. Сокол, Г. Цехмістрової, В. Цибуха, Г.Щуки та ін.

Особливостям практичної підготовки фахівців з туризму присвячені

публікації Н. Вольфсон-Гаршиної, Л. Поважної, Л. Польової, О. Самохвал, О. Слободиської, В.Ткач, І.Щоголевої та ін.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що туристична освіта, практико-орієнтована підготовка є предметом уваги численної когорти вчених, але потребує уваги системний підхід щодо практико-орієнтованої підготовки, складовою якого є практико-орієнтований курс «Вступ до фаху», як початкова ланка системи оволодіння професією

Метою статті є обґрунтування доцільності та особливостей впровадження практико-орієнтованого курсу «Вступ до фаху» у системі підготовки фахівців туристичної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження

Практико-орієнтована підготовка конкурентоспроможних фахівців вимагає системного підходу і має бути невід'ємною складовою туристичної освіти. На думку І. Бондар, «конкурентоспроможний фахівець – це фахівець, здатний досягати поставлених цілей в різних, швидко мінливих ситуаціях за рахунок володіння методами вирішення великого класу професійних завдань та наявності певних особистісних якостей [2, с.231].

В Університеті «КРОК» для студентів спеціальності «Туризм» впроваджена система практико-орієнтованої підготовки, складовими якої є: 1) практико-орієнтована спрямованість навчальних дисциплін; 2) навчально-ознайомча та виробнича практики; 3) позааудиторний практико-орієнтований проєкт «Школа професійного зростання»; 4) система тренінгів по формуванню загально-професійних компетентностей [4, с.456].

Практико-орієнтований курс «Вступ до фаху» є першою ланкою щодо формування професійних компетентностей у системі підготовки майбутніх фахівців з туризму, з якого першокурсники (з першого семестру) починають своє навчання у вищому навчальному закладі. Метою дисципліни є: ознайомлення студентів з особливостями обраної професії, з її предметною сутністю, з особливостями діяльності підприємств туристичної індустрії.

Слід зазначити, що у навчальному плані для підготовки бакалаврів з туризму окремо передбачено навчальну дисципліну «Основи туризмознавства» (2 семестр), яка розпочинає цикл спеціальних туристичних дисциплін з організації туризму. На думку Т.Г.Сокол основним завданням даної дисципліни є – «ввести першокурсників у світ туризму як складного туристичного явища, закласти фундамент його поступового пізнання, навчити їх оперувати термінологічним апаратом туризму» [6]. Більшість навчальних закладів саме даний курс вважають як «вступ до фаху», що є також можливим і зрозумілим.

Вкінці першого курсу, після завершення теоретичного навчання, студенти проходять навчально-ознайомчу практику.

Тобто, практико-орієнтований курс «Вступ до фаху» є, по суті, своєрідним практичним вступом до оволодіння професією фахівця з туристичного обслуговування. Як підкреслює І. Щоголева, у процесі вивчення дисципліни «Вступ до фаху» у студентів «формується уявлення про майбутню професійну діяльність з урахуванням усіх функціональних напрямків цієї діяльності, а також понятійний апарат, на якому буде ґрунтуватися подальше вивчення професійно орієнтованих дисциплін» [8, с.323].

Зупинимось на особливостях змістової частини курсу та специфіці його впровадження (таблиця 1).

Таблиця 1

Тема курсу	Сутнісна характеристика
Тема 1. Вступ. Мета та завдання курсу «Вступ до фаху»	Розкриття сутності та значення курсу; залучаються фахівці кафедри туризму
Тема 2. ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» в системі підготовки кваліфікованих кадрів	Розкриття діяльності Університету на ринку освітніх послуг, діяльності структурних підрозділів; залучаються фахівці відповідних підрозділів
Тема 3. Особливості підготовки фахівців з туризму в Університеті «КРОК»	Розкриття діяльності кафедри туризму, специфіки підготовки фахівців; залучаються викладачі кафедри, старшокурсники
Тема 4. Професія «фахівець з туристичного обслуговування»	Розкриття сутності професії, загальних та професійних компетентностей фахівця; залучаються фахівці Центру розвитку кар'єри, підприємств туристичної індустрії
Тема 5. Туристична індустрія на ринку туристичних послуг України	Відвідування підприємств туристичної індустрії; залучаються фахівці відповідних підприємств та організацій

Висвітлимо сутнісні та методичні особливості розкриття тем.

Тема «Вступ. Мета та завдання курсу «Вступ до фаху» є першим важливим кроком до формування у студента уявлення про майбутню професію. Відбувається перша зустріч учасників навчальної взаємодії, яка є надзвичайно потужною щодо емоційної складової та покликана сформувати позитивне враження від обраної спеціальності. Доцільним є застосування таких методів, які дозволять студенту розкритися, поділитися думками щодо мотивів влас-

ного професійного вибору, спонукатимуть працювати у команді. Важливим є проведення першого анкетування щодо мотивації вибору професії, виявлення сподівань студента, його захоплення.

Тема «ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» в системі підготовки кваліфікованих кадрів» покликана ознайомити студента з місією, стратегічною метою, завданнями, історією становлення та розвитку навчального закладу, його структурними підрозділами.

Слід зазначити, що навчальний курс «Вступ до фаху» одночасно впроваджується на усіх спеціальностях першого курсу, що надає можливість студентам познайомитись з університетською спільнотою.

Студенти у формі рольових ігор, тренінгів, майстер-класів знайомляться з діяльністю корпоративного управління, навчально-наукової бібліотеки, центру розвитку кар'єри, департаменту роботи зі студентами, культурного центру, асоціації випускників та ін. Важливим є усвідомлення студентом думки, що він є частиною конкретної освітньої громади з корпоративними традиціями.

Важливо, щоб студенти усвідомили особливості підготовки за спеціальністю «Туризм» саме у відповідному вищому навчальному закладі, тому тема «Особливості підготовки фахівців з туризму в Університеті «КРОК» покликана продемонструвати специфіку здобуття обраної професії у конкретному навчальному середовищі.

Студенти знайомляться не тільки з навчальним планом підготовки бакалаврів з туризму, спектром вибіркових дисциплін, але й з науковою, методичною, проектною діяльністю кафедри, з її здобутками, прагненнями та можливими перспективами. Важливим є представлення відеофрагментів, фотозвітів, демонстрація лабораторій, матеріально-технічного забезпечення. У занятті беруть участь студенти старших курсів, які представляють практико-орієнтовані проекти, у формі бесід, дискусій залучають першокурсників до командної взаємодії, сприяють усвідомленню причетності до «туристської спільноти».

Тема «Професія «фахівець з туристичного обслуговування» є однією із ключових. Першокурсник має зорієнтуватись у можливостях обраної професії, враховуючи багатоаспектність туристичної індустрії. Необхідно познайомити студента з професійними вимогами до фахівця, зі спектром загальних та професійних компетентностей, якими має володіти фахівець з туризму, з можливими посадами на різних типах туристичних підприємств, які може обіймати бакалавр з туризму.

Для проведення заняття запрошуються фахівці центру розвитку кар'єри та працівники підприємств. Заняття варто проводити, використовуючи метод проблемно-пошукового навчання, у формі роботи студентів в малих групах, де вкінці презентуються командні здобутки результатів напрацювань.

По завершенні даного заняття студенти отримують «Творчий щоденник професійного самовдосконалення майбутнього фахівця туристичної сфери», що розроблений кафедрою туризму та центром розвитку кар'єри [7]. Щоденник видається на весь період навчання на бакалавраті. Його головною метою є фіксація та самоаналіз практико-орієнтованих заходів, розробка та накопичення банку власних ідей тощо [3].

Тема «Туристична індустрія на ринку туристичних послуг України» покликана познайомити студентів з різними типами підприємств туристичної індустрії та розкрити спектр можливих посад для випускника бакалаврату за спеціальністю «Туризм». Тому заняття проводяться як практико-орієнтовані екскурсії. Як правило, в рамках курсу, студенти знайомляться з діяльністю одного туристичного підприємства, готелю, відвідують туристичну виставку та музей.

Студенти мають відвідати туристичне та готельне підприємство, де відбувається знайомство із специфікою їхньої діяльності, з роботою персоналу, посадовими обов'язками. Важливо розуміти, що для більшості студентів – це перші екскурсії такого типу. Тому підприємства необхідно підбирати досить ретельно, що є досить непростою справою, враховуючи величезну завантаженість приймаючої сторони.

Позитивним досвідом кафедри туризму Університету «КРОК» щодо організації практико-орієнтованих екскурсій є співпраця з такими туристичними підприємствами як: «Гамалія», «Сакумс», «СвітОгляд», «Медіатур» та ін., з готелями: «Інтерконтиненталь», «Хілтон», «Редісон», «Дрім Хаус Хостел Київ», «Київська Русь» та ін.

Окрім цього, в рамках курсу обов'язковою вимогою є ознайомлення студентів із туристичним історико-культурним потенціалом України. Прикладом може бути: автобусна або пішохідна екскурсія по Києву, відвідування Національного музею «Софія Київська», Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, Національного музею історії України тощо.

Окрім цього, обов'язковим об'єктом для відвідування є туристична виставка UTM «Міжнародний туристичний салон «Україна», яка традиційно щороку відбувається вкінці вересня – на початку жовтня.

Студентам надається завдання зробити спробу проаналізувати ринок туристичних послуг і дати відповіді на запитання та виконати завдання, серед яких: 1) Які туристичні підприємства взяли участь в роботі виставки (вітчизняні та зарубіжні)? 2) Які туристичні напрямки представлені найбільше у цьому сезоні за кордон? 3) Який туристичний продукт пропонується туристичними підприємствами по території України? 4) Що позитивного Ви можете відмітити у роботі виставки? Що, на Вашу думку, необхідно покращити тощо.

Також важливим елементом практико-орієнтованої підготовки є обговорення результатів навчання, яке відбувається у вигляді круглого столу. Команди презентують свої враження від відвідування практико-орієнтовних об'єктів, висловлюють своє бачення проблем, які обговорюються, вчать робити записи у Творчому щоденнику.

Як зазначає дослідниця С.Александрова, «якість комунікативних знань, рівні відповідних умінь, особистісних якостей студентів, їх практичний досвід професійного спілкування дуже відрізняються між собою» [1, с.5]. Тому важливо до обговорення залучити абсолютно усіх студентів.

По закінченні курсу «Вступ до фаху» відбувається захист звітів або творчих проєктів, а також анкетування щодо вражень від курсу.

Аналіз вищевикладеного дозволяє сформулювати наступні **висновки**.

Практико-орієнтовна підготовка майбутніх фахівців з туризму має носити системний характер і здійснюватись упродовж усього навчання.

Навчальний практико-орієнтований курс «Вступ до фаху» є першою важливою ланкою на шляху оволодіння професією.

Активне практичне впровадження курсу автором статті у навчальний процес, результати анкетування дозволяють стверджувати про його доречність і необхідність у підготовці майбутніх фахівців з туризму.

Список використаних джерел:

1. Александрова С.А. Диференційований підхід при формуванні професійно-комунікативної компетентності студентів туристських спеціальностей / С. А. Александрова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2013. – № 18(3). – С. 5–9.
2. Бондарь И.И. Профессиональное туристское образование на современном этапе развития / И.И. Бондарь // Культура народов Причерноморья. – 2012. – № 232. – С. 231–233.
3. Мелько Л.Ф. «Творчий щоденник» як засіб професійного самовдосконалення майбутнього фахівця туристичної сфери / Л.Ф. Мелько // Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції. Луцьк-Світязь, 21-23 травня 2015 р. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. – С. 150–153.
4. Мелько Л.Ф. Вплив навчальної практики на формування професійних компетентностей фахівців з туризму / Л.Ф. Мелько // Українські перспективи у світовому розвитку: матеріали Науково-практичної конференції (Київ, 4 листопада 2016 року) / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2016. – С. 456–458.
5. Самохвал О.О. Теоретичні основи змісту професійної підготовки майбут-

- ніх фахівців туристичної галузі у ВНЗ України / О. О. Самохвал // Молодий вчений. – 2016. – № 11. – С. 497–501.
6. Сокол Т.Г. Місце і значення предмету «Основи туризмознавства» в системі професійної підготовки менеджерів туризму / Т.Г. Сокол // Економіка. Управління. Інновації. – 2011. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2011_1_26
 7. Творчий щоденник професійного самовдосконалення майбутнього фахівця туристичної сфери / Розробники-укладачі Л.Ф. Мелько, Т.С. Поліщук. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2015. – 74 с.
 8. Щоголева І.В. Місце і роль професійно орієнтованих дисциплін у фаховій підготовці майбутніх менеджерів туризму / І. В. Щоголева // Витоки педагогічної майстерності. Сер. : Педагогічні науки. – 2011. – Вип. 8(2). – С. 322–325.

Transliteration of References:

1. Aleksandrova S.A. Dyferentsiiovanyi pidkhid pry formuvanni profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv turystskykh spetsialnostei / S. A. Aleksandrova // Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky. – 2013. – № 18(3). – S. 5–9.
2. Bondar Y.Y. Professyonalnoe turystskoe obrazovanye na sovremennom etape razvytyia / Y.Y. Bondar // Kultura narodov Prychernomoria. – 2012. – № 232. – S. 231–233.
3. Melko L.F. «Tvorchyi shchodennyk» yak zasib profesiinoho samovdoskonalennia maibutnoho fakhivtsia turystychnoi sfery / L.F. Melko // Perspektyvy rozvytku turyzmu v Ukraini ta sviti: materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Lutsk-Svitiaz, 21-23 travnia 2015 r. – Lutsk: RVV Lutskoho NTU, 2015. – S. 150–153.
4. Melko L.F. Vplyv navchalnoi praktyky na formuvannia profesiinykh kompetentnostei fakhivtsiv z turyzmu / L.F. Melko // Ukrainski perspektyvy u svitovomu rozvytku: materialy Naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 4 lystopada 2016 roku) / Vyshchyi navchalnyi zaklad «Universytet ekonomiky ta prava «KROK». – K.: Universytet ekonomiky ta prava «KROK», 2016. – S. 456–458.
5. Samokhval O.O. Teoretychni osnovy zmistu profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv turystychnoi haluzi u VNZ Ukrainy / O. O. Samokhval // Molodyi vchenyi. – 2016. – № 11. – S. 497–501.
6. Sokol T.H. Mistse i znachennia predmetu «Osnovy turyzmoznavstva» v systemi profesiinoi pidhotovky menedzheriv turyzmu / T.H. Sokol // Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. – 2011. – № 1. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2011_1_26
7. Tvorchyi shchodennyk profesiinoho samovdoskonalennia maibutnoho

fakhivtsia turystychnoi sfery / Rozrobnyky-ukladachi L.F. Melko, T.S. Polishchuk. – K.: Universytet ekonomiky ta prava «KROK», 2015. – 74 s.

8. Shchoholieva I.V. Mistse i rol profesiino oriiientovanykh dystsyplin u fakhovii pidhotovtsi maibutnikh menedzheriv turyzmu / I. V. Shchoholieva // Vytoky pedahohichnoi maisternosti. Ser. : Pedahohichni nauky. – 2011. – Vyp. 8(2). – S. 322–325.

The role of practice-oriented course «introduce to the profession» in preparation of future faculties from tourism.

MELKO Liudmyla, PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of Tourism Department, «KROK» University, Kyiv, Ukraine
E-mail: mlf-7@ukr.net

МОРОЗОВА М.М.,

старший викладач, кафедра
товарознавства, торговельного
підприємництва та експертизи товарів
навчально-наукового інституту
торгівлі, обслуговуючих технологій та
туризму Луганського національного
університету імені Тараса Шевченка,
м. Старобільськ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розкрито можливості використання технології модульного навчання студентів ВНЗ гуманітарних спеціальностей у процесі формування їх економічної компетентності. На прикладі розробленого автором спецкурсу „Економічна культура” доведено, що використання в освітньому процесі ВНЗ технології модульного навчання з проблем економічної теорії та практики сприяє формуванню цілісної й міцної системи знань студентів гуманітарних спеціальностей у галузі економіки, розуміння їх практичного значення, вмінь сприймати, узагальнювати, аналізувати та критично оцінювати професійно важливу інформацію економічного спрямування із використанням сучасних інформаційних технологій, усвідомленню необхідності у формуванні своєї економічної компетентності як особистісно-значущої цінності задля забезпечення ефективної професійної діяльності у гуманітарній сфері, розвитку їх здатності до самоосвіти й самовиховання, формуванню базових економічних вмінь і навичок та накопиченню необхідного досвіду економічної діяльності у майбутній професійній галузі.

Ключові слова: економічна компетентність, студенти ВНЗ гуманітарних спеціальностей, технологія модульного навчання, освітній процес ВНЗ, спецкурс.

В статье раскрыты возможности использования технологии модульного обучения студентов вузов гуманитарных

специальностей в процессе формирования их экономической компетентности. На примере разработанного автором спецкурса «Экономическая культура» доказано, что использование в образовательном процессе вуза технологии модульного учения по проблемам экономической теории и практики способствует формированию целостной системы знаний студентов гуманитарных специальностей в области экономики, пониманию их практического значения, умениям воспринимать, обобщать, анализировать и критически оценивать профессионально важную информацию экономического характера с использованием современных информационных технологий, осознанию необходимости формирования своей экономической компетентности как лично-значимой ценности для обеспечения эффективной профессиональной деятельности в гуманитарной сфере, развитию их способности к самообразованию и самовоспитанию, формированию базовых экономических умений и навыков по накоплению необходимого опыта экономической деятельности в будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: экономическая компетентность, студенты вузов гуманитарных специальностей, технология модульного обучения, образовательный процесс вуза, спецкурс.

The article deals with the analysis of the possibilities of use of unit-structured technology in teaching students of the Humanities in the process of the formation of their economic competence. The author works out a special course of training entitled "The Economic Culture" and proves that the use of unit-structured technology in the teaching and educational process of a higher educational establishment for the students of the Humanities dealing with the problems of the economic theory and practice can efficiently contribute to the formation of a solid and substantial system of students' knowledge in the field of economy, to their awareness of its practical significance, to the development of their skills and habits to acquire, analyze, generalize and critically evaluate the professionally important information of economic character with the help of modern computer-based technologies, to understanding the necessity of the formation of their own economic competence as a personally significant value for ensuring their efficient professional activity in the humanitarian field, to the development of their skills in self-education, to the formation of their basic economic skills and habits in storing the

necessary experience of economic activity in their future professional work.

Key words: *economic competence, students of the Humanities of higher educational establishments, unit-structured technology of teaching, teaching and educational process of a higher educational institution, special course of training.*

Передумови реформування та розвитку вищої освіти в Україні на сучасному етапі пов'язані із необхідністю переходу до нових засад формування економічної компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей. Цей процес базується на історико-культурних і духовно-моральних традиціях українського народу та націлений на проведення поглибленого аналізу економічних процесів, які сприяють формуванню у майбутніх фахівців гуманітарного профілю розуміння основ соціально орієнтованої економіки країни.

Одним з найефективніших практичних шляхів формування економічної компетентності у студентів ВНЗ гуманітарних спеціальностей є впровадження в освітній процес ВНЗ технології модульного навчання студентів.

Незважаючи на велику кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань формування у студентів ВНЗ економічної компетентності (В. Бобров, В. Гончаров, Н. Ващенко, М. Вієвська, А. Земцова, Л. Каніщенко, Л. Красовська, Е. Лоркитян та ін.), саме методичний аспект цієї проблеми залишається найменш вивченим.

Отже, **мета** статті – визначити можливості використання в освітньому процесі ВНЗ технології модульного навчання студентів гуманітарних спеціальностей, націлених на формування в них економічної компетентності.

Необхідно наголосити на тому, що в останні роки зростає увага вчених до досвіду використання модульного навчання у вищій школі, про що свідчить аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури (див. праці А. Алексюка [1], С. Вітвицької [2], П. Гусака [3], В. Коваленко [4], І. Тагунової [5], М. Фицули [6], А. Фурмана [7], П. Юцявічене [8] та ін.).

Модуль – це навчальна базова одиниця цільної й логічно структурованої програми з певної дисципліни. Вона містить у собі логічно й дидактично завершені самостійні розділи лекційного й практичного курсів, навчально-технологічні карти, літературу, контрольні блоки й форму звітності. У модулі виділені професійно-прикладні укрупнені проблеми, цілі з урахуванням специфіки ВНЗ й вимог державного стандарту [4, с. 45].

Модуль може бути представлений як навчальний елемент у формі стандартизованого буклету, що складається з наступних компонентів, або блоків [6, с. 147-154]. Розглянемо основні блоки модуля й охарактеризує-

мо кожний з них.

Блок вхідного контролю: містить невелику перевірочну роботу на виявлення залишкових знань, необхідних при вивченні нової теми.

Теоретичний блок короткого викладу: складається з опорних таблиць, складених викладачем з кожного розділу досліджуваної теми.

Теоретичний блок роботи з навчальними елементами: містить більш докладний розгляд кожного розділу досліджуваної теми з доказами й прикладами. Йде спільна робота викладача зі студентами.

Блок застосування: Розв'язок практичних завдань з досліджуваних тем.

Блок поглиблення: Розв'язок професійно-прикладних завдань і завдань більш складного характеру.

Блок контролю: захист студентами вивченої теми у вигляді розв'язку аналогічних завдань із блоку застосування, самостійної роботи або усного опитування.

Блок стикування: розгляд найбільш типових помилок з теми і їх ліквідація.

Блок вихідного контролю: містить розрахунково-графічні роботи, типові розрахунки, курсові роботи, контрольні роботи або колоквіум з вивченої теми.

Виділені блоки модуля добре сполучаються з розглянутими в методичній літературі [1; 2; 3; 5; 8] етапами засвоєння знань, умінь і навичок у курсі певної дисципліни:

- етап мотивації вивчення нової теми – здійснюється спрямованість пізнавальних інтересів студентів – що міститься в блоці короткого викладу, де коротко представлене все, що дає кожна досліджувана тема;
- етап підготовки до вивчення нового матеріалу – визначає ступінь цілісності опорних знань і вмінь – що несе в собі блок вхідного контролю;
- етап безпосереднього одержання нової інформації – визначає рівень евристичності пізнавальної діяльності студентів – це теоретичний блок роботи з навчальними елементами;
- етап первинного закріплення нових знань – означає темп просування учнів в оволодінні новими знаннями (уміннями) – блок застосування;
- етап застосування отриманих знань – показує широту галузі їх застосування – це несе в собі як блок застосування (розв'язок стандартних завдань), так і блок поглиблення (розв'язок поглиблених і більш професійно спрямованих завдань);
- етап корекції знань і вмінь – показує передбачуваний рівень засво-

- ення навчального матеріалу – презентовано у блоці контролю;
- етап узагальнення й систематизації знань з теми – виявляє спрямованість пізнавальних інтересів – несе в собі блок стикування (виявлення більш цікавого й доступного матеріалу), а також основних прогалин у знаннях з досліджуваної теми;
- етап підсумкового контролю – показує планований рівень навчання – це відбувається у блоці вихідного контролю [7, с. 101-102].

Важливо відзначити, що при використанні технології модульного навчання, на відміну від традиційного, змінюється роль викладача як елемента педагогічної системи. У той же час, надання певної самостійності студенту у виборі цілей, змісту, форм, методів і засобів навчальної діяльності не знижує його відповідальності за процес і результат навчання. Викладач і студент стають повноправними учасниками навчального процесу, зацікавленими у досягненні необхідного кінцевого результату. Тут має місце спільний вибір ними оптимального шляху навчання для кожного конкретного студента. Викладач здійснює зворотній зв'язок, який дозволяє побачити рівень підготовленості студентів, відповідність обраних форм, засобів і т.д. змісту навчання, простежити за якістю й темпом засвоєння навчальних блоків, модулів або модульної програми в цілому й на цій основі вчасно скорегувати процес навчання. Викладач створює умови для самоврядування, тому він визначає оптимальну частку особистої участі у процесі управління навчанням.

Як бачимо, модульне навчання, у силу своїх відмінних рис, дозволяє виявити його високу технологічність, яка дозволяє розв'язати багато проблем викладання дисциплін. А блокова структура модуля охоплює всі основні етапи навчання, що робить його легко реалізованим, зрозумілим і доступним у процесі навчання, як для викладача, так і для студентів.

Використання в освітньому процесі технології модульного навчання з проблем економічної теорії та практики супроводжувало увесь процес фахового навчання й виховання студентів гуманітарних спеціальностей у нашому експериментальному дослідженні, проте ми вважаємо за доцільне детально описати шляхи реалізації даної технології на прикладі розробленого нами спецкурсу „Економічна культура”.

Метою даного спецкурсу була підготовка майбутніх фахівців гуманітарного профілю до включення їх в економічні відносини, властиві сучасному суспільству в умовах нестабільності й невизначеності ринкової економіки, систематизації економічних знань, умінь і навичок, підвищення рівня економічного мислення, розширення економічного кругозору й формування цілісного уявлення про сучасну економічну систему, а також виховання раціональної економічної поведінки.

Реалізація даної мети досягалася за допомогою розв'язку наступного кола завдань: а) освоєння теорій, наукових положень, що розкривають соціальні, економічні й психолого-педагогічні аспекти економічної діяльності суб'єкта господарювання; б) формування економічної грамотності, необхідної в умовах трансформації й модернізації соціально-економічної сфери суспільства; умінь і навичок аналізу сучасної економічної ситуації, цілісного уявлення про неї; в) формування навичок з проведення досліджень конкретних проблем, що виникають у процесі економічної діяльності; г) формування в студентів уявлення про раціональну економічну поведінку, проблему вибору в умовах обмеженості ресурсів.

З урахуванням особистісно орієнтованої парадигми освіти (яка спирається на ідеї гуманізації й максимального розвитку особистісних функцій студента та його індивідуальності) навчання в рамках спецкурсу було організовано навколо реальних економічних проблем, які мають особистісне значення для студентів. Головним педагогічним завданням було формування економічної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. Основними напрямками й змістом дослідно-експериментальної роботи стали: розвиток економічних знань, умінь і навичок, здатностей використовувати їх у процесі розв'язку проблемних ситуацій, формування особистісних якостей, що виступають у вигляді передумов раціональності економічної дії.

Для забезпечення прагматичної спрямованості курсу нами було підготовлено низку економічних ситуацій з реальної практики роботи майбутніх гуманітаріїв з метою їх ознайомлення з технікою вирішення проблем і формування найбільш повного уявлення про зміст й психологічні особливості особистості у професійній діяльності.

Цей комплекс завдань, який передбачав активне використання студентами засвоєних економічних знань, умінь і навичок, сприяв також засвоєнню правильної стратегії економічної поведінки у конфліктній ситуації.

З метою вдосконалювання й підвищення рівня економічної грамотності студентів нами був розроблений комплекс рефлексивних завдань, спрямований на оволодіння студентами техніками знаходження й формулювання проблемних питань. Знайомство з відкритими й закритими питаннями, їх аналіз сприяли розвитку комунікативних стратегій при вирішенні економічного конфлікту. Для забезпечення студентів знаннями і вміннями використанням моделей раціональної економічної поведінки, які лежать в основі професійної діяльності, з'явилася необхідність у створенні ситуативних завдань, при контролі яких робився акцент на знанні нормативного забезпечення й етики економічної діяльності. Поетапний розгляд структури й змісту економічної діяльності дозволив нам використовувати низку

колоквіумів, тренінгів з різних тем курсу, а також розробити урок-гру „Бізнес”.

Розроблений нами спецкурс „Економічна культура” для студентів гуманітарних спеціальностей складався з трьох взаємозв’язаних модулів:

1. Основи економічної теорії
2. Методологія економічної діяльності
3. Економічна діяльність у гуманітарній сфері

Основними завданнями у викладанні першого модуля спецкурсу були:

- формування аналітичного й прагматичного мислення у вивченні економічних явищ;
- оволодіння основними поняттями, категоріями, принципами здійснення економічних процесів, на мікрорівні, на макрорівні;
- освоєння наукової економічної бази, необхідної для прийняття практичних економічних рішень.

У змісті даного модуля було представлено наступні теми для вивчення студентами гуманітарних спеціальностей: „Конкуренція й монополія”, „Ринки факторів виробництва й ціноутворення”, „Підприємництво й підприємство”, „Виробнича діяльність фірми”, „Поведінка фірми в умовах повної й неповної конкуренції”, „Макроекономіка як розділ економічної науки. Система національних рахунків”, „Теоретичні основи макроекономічної рівноваги. Сукупний попит та сукупна пропозиція”, „Теорії економічного росту. Циклічність розвитку економіки”, „Система грошово-кредитних відносин. Грошово-кредитна політика держави”, „Фінансова система. Податково-бюджетна політика держави”, „Безробіття як форма макроекономічної нестабільності. Державне регулювання ринку праці”.

Аудиторна й самостійна робота тематично й логічно взаємодоповнювали одна одну. Кількість годин на самостійну роботу з навчального плану відповідало кількості аудиторного навантаження. Тематика проведених аудиторних занять відбивалась у завданнях для самостійних робіт, а виконання останніх передбачало засвоєння матеріалу, досліджуваного в ході лекцій і семінарських занять. Самостійна робота студентів була тісно пов’язана з аудиторною роботою, тобто:

- студенти готували доповнення до семінару з питань, не охоплених на лекціях;
- студенти готували презентації до окремих питань, одержуючи при цьому більш широке уявлення про них;
- студенти, вирішуючи завдання, будували графіки або для закріплення матеріалу, або для наступного розгляду їх на семінарах.

Основними завданнями у викладанні другого модуля спецкурсу були:

- формування компетентного фахівця, підготовленого до науко-

- во-дослідної й викладацької діяльності у галузі економіки;
- формування знань про методологічні основи економічної науки, про основні напрямки й магістральні тенденції в економічному дослідженні;
- обґрунтування ролі методології у розвитку економічної науки й економічного знання;
- формування навичок дослідної роботи;
- оволодіння науковими підходами до організації науково-дослідної роботи.

У змісті даного модуля було представлено наступні теми для вивчення студентами гуманітарних спеціальностей: „Економічне знання. Економічна наука. Економічна теорія”, „Проблема науковості й істинності знання”, „Проблема суб'єкта дослідження. Основні концепції суб'єкта”, „Об'єкт економічного дослідження. Предметна сфера економічного дослідження”, „Наукова картина світу. Економічна картина світу. Парадигма”, „Теорія й метод. Методологія науки”, „Методологічне знання. Рівні методологічного знання”.

Основними завданнями у викладанні третього модуля спецкурсу були:

- формування знань про організацію економічної діяльності закладів освіти та культури;
- оволодіння навичками та вміннями організації економічної діяльності у сфері мистецтва, філології та перекладознавства;
- накопичення досвіду економічної діяльності у майбутній професії гуманітарного спрямування.

У змісті даного модуля було представлено наступні теми для вивчення студентами гуманітарних спеціальностей: „Економіка закладів культури та освіти”, „Економіка мистецької діяльності”, „Економіка філологічної та перекладацької діяльності”, „Економіка сімейного життя”.

Отже, використання в освітньому процесі ВНЗ технології модульного навчання з проблем економічної теорії та практики сприяло формуванню цілісної й міцної системи знань студентів гуманітарних спеціальностей у галузі економіки, беззаперечного розуміння їх практичного значення, вмінь сприймати, узагальнювати, аналізувати та критично оцінювати професійно важливу інформацію економічного спрямування із використанням сучасних інформаційних технологій, усвідомленню необхідності у формуванні своєї економічної компетентності як особистісно-значущої цінності задля забезпечення ефективної професійної діяльності у гуманітарній сфері, розвитку їх здатності до самоосвіти й самовиховання, формуванню базових економічних вмінь і навичок та накопиченню необхідного досвіду економічної діяльності у майбутній професійній галузі.

Перспективи дослідження бачимо у розробці комплексу педагогічних умов, впровадження яких в освітній процес ВНЗ сприятиме ефективному формуванню економічної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей.

Список використаних джерел:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : Підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Гусак П. М. Підготовка учителя : технологічні аспекти : Монографія / П. М. Гусак. – Луцьк, 1999. – 278 с.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : Метод. посібник для студ. маг-ри / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
4. Коваленко В. Г. Модульно-рейтингове навчання в індивідуалізації підготовки майбутніх фахівців / В. Г. Коваленко // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна освіта. – Львів, 2002. – Вип. 16. – Ч. 1. – С. 44 – 50.
5. Тагунова И. А. Критический анализ форм организации и методов активного обучения в университетах США : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 // Тагунова Ирина Августовна. – К., 1986. – 203 с.
6. Фіцула М. М. Педагогіка / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2001. – С.147 – 154.
7. Фурман А. В. Модульно-розвивальне навчання – система педагогічних інновацій / А. В. Фурман // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 3. – С. 97 – 108.
8. Юркшене Е. М. Экономико-математическая компетентность. Современные медиа-технологии в образовании и культуре / Е. М. Юркшене [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nformio.ru/main.php?id=20&pid=121>.

Transliteration of References:

1. Aleksyuk A. M. Pedagogika vishhoi osviti Ukrainy. Istoriya. Teoriya : Pidruchnik / A. M. Aleksyuk. – K. : Libid', 1998. – 560 s.
2. Gusak P. M. Pidgotovka uchitelja : tehnologichni aspekty : Monografiya / P. M. Gusak. – Luc'k, 1999. – 278 s.
3. Vitvic'ka S. S. Osnovi pedagogiki vishhoi shkoly : Metod. posibnik dlya stud. mag-ry / S. S. Vitvic'ka. – K. : Centr navchal'noi literatury, 2003. – 316 s.
4. Kovalenko V. G. Modul'no-reitingove navchannya v individualizacii pidgotovky maibutnih fahivciv / V. G. Kovalenko // Visnik L'vivs'kogo universitetu. Seriya pedagogichna osvita. – L'viv, 2002. – Vyp. 16. – Ch. 1. – S. 44 – 50.

5. Tagunova I. A. Kriticheskiy analiz form organizatsii i metodov aktivnogo obucheniya v universitetah SShA : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 // Tagunova Irina Avgustovna. – K., 1986. – 203 s.
6. Ficula M. M. Pedagogika / M. M. Ficula. – K. : Akademiya, 2001. – S.147 – 154.
7. Furman A. V. Modul'no-rozval'ne navchannya – sistema pedagogichnyh innovatsiy / A. V. Furman // Pedagogika i psihologiya. – 1995. – № 3. – S. 97 – 108.
8. Jurkshene E. M. Ekonomiko-matematicheskaya kompetentnost'. Sovremennye media-tehnologii v obrazovanii i kul'ture / E. M. Jurkshene [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupa : <http://www.nformio.ru/main.php?id=20&pid=121>.

The use of unit-structured technology in teaching students of the humanities in the process of formation of their economic competence.

**MOROZOVA M. M., Senior Lecturer, Department of Commodity Studies, Trade Entrepreneurship and Examination of Goods of the Training and Research Institute of Trade, Serving Technologies and Tourism of Taras Shevchenko Lugansk National University, Starobelsk, Ukraine
E-mail: viosco@ukr.net**

ОСТРЯНСЬКА О.А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
лабораторії дошкільної освіти і
виховання, Інститут проблем
виховання НАПН України,
м. Київ, Україна

ЦЕХМИСТРО О.І.,

головний спеціаліст відділу загальної
середньої, дошкільної та спеціальної
освіти, Управління освіти виконавчого
комітету Полтавської міської ради
(УО ВК ПМР),
м. Полтава, Україна

КОЗЛОВА І.В.,

завідувач міським методичним
кабінетом УО ВК ПМР,
м. Полтава, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЛЕПБУКІНГУ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено передовий педагогічний досвід творчої співпраці педагогів Інституту проблем виховання НАПН України з вихователями експериментальних майданчиків із впровадження актуальної проблеми соціалізації дітей старшого дошкільного віку засобами використання технології лепбукінгу. Презентовано результати творчого доробку науковців і практиків щодо створення елементів навчально-методичного комплексу для формування соціально-комунікативних умінь у старших дошкільників. На основі аналізу результатів експериментальної роботи підтверджено, що новизна та змістовність науково-методичних заходів ІПВ НАПН України на експериментальних майданчиках є простором для інноваційного розвитку педагогічних колективів із теми «Формування соціально-комунікативних умінь у старших дошкільників у процесі театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі».

Ключові слова: соціалізація, формування, соціально-комунікативні вміння, технологія лепбукінгу, заклад дошкільної освіти, дитина старшого дошкільного віку, передовий педагогічний досвід.

В статье освещен передовой педагогический опыт творческого сотрудничества педагогов Института проблем воспитания НАПН Украины с воспитателями экспериментальных площадок по внедрению актуальной проблемы социализации детей старшего дошкольного возраста средствами использования технологии лепбукинга. Презентованы результаты творческих наработок теоретиков и практиков по созданию элементов учебно-методического комплекса для формирования социально-коммуникативных умений у старших дошкольников. На основе анализа результатов экспериментальной работы подтверждено, что новизна и содержательность научно-методических мероприятий ИПВ НАПН Украины на экспериментальных площадках – пространство для инновационного развития педагогических коллективов по теме «Формирование социально-коммуникативных умений у старших дошкольников в процессе театрализованной деятельности в дошкольном образовательном учреждении».

Ключевые слова: социализация, формирование, социально-коммуникативные умения, технология лепбукинга, дошкольное образовательное учреждение, ребёнок старшего дошкольного возраста, передовой педагогический опыт.

The article described the advanced pedagogical experience of creative cooperation of teachers of Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine with educators of experimental grounds of implementation of the actual problem of socialization of older preschool age children. Presented results of the creative work of scientists and practitioners about creating as an element of the teaching-methodical complex for the formation of social and communicative abilities of older preschoolers. On the basis of the analysis of the results of experimental work confirmed that novelty and content of scientific and methodical measures IEP NAPS of Ukraine on experimental grounds is the space for innovative development of pedagogical collectives by theme «Formation of social and communicative abilities of older preschoolers in the process of theatrical activity in preschool educa-

tional institution» and the application of the lepbook technological in the process of socialization of preschoolers children in preschool educational establishment.

Key words: *an educator, forming, social and communicative abilities, lepbook technological, preschool educational establishment, preschoolers, professional activity.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції до європейського освітнього простору стратегія і тактика якісного педагогічного процесу в закладах дошкільної освіти передбачає формування соціоорієнтованої особистості вихованця шляхом залучення до широкої соціальної практики. Це дозволить педагогам успішно реалізувати компетентнісний підхід у цілісному освітньому процесі, а кожній дитині допоможе органічно соціалізуватися в суспільство культурних цінностей, набути унікальний досвід продуктивного розв'язання різнопланових практичних суспільнозначущих завдань, спрямованих на виявлення у міжособистісній взаємодії дошкільника з оточуючими людьми (рідними, близькими, знайомими, незнайомими дорослими й дітьми (ровесниками, молодшими, старшими за віком)) духовно-моральної, соціально-комунікативної, пізнавальної, технологічної й художньої творчості. При цьому домінантними векторами для побудови ефективних людиноцентризованих міжособистісних взаємин є духовно-моральний і соціально-комунікативний, що актуалізує необхідність якісного вирішення проблеми формування у старших дошкільників соціально-комунікативних умінь у тісній співпраці педагогів закладу дошкільної освіти та сім'ї вихованців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу нашого дослідження покладені теоретико-методологічні засади, обґрунтовані в ході глибокого вивчення наукових праць І.Д. Бежа, А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, Н.Ф. Голованової, О.Л. Кононко, В.Г. Кременя, К.Л. Крутій, А.В. Мудрика, Т.О. Піроженко, І.П. Рогальської, С.О. Сисоевої, О.В. Сухомлинської та ін.

Мета статті – висвітлити передовий педагогічний досвід співпраці науковців Інституту проблем виховання НАПН України з педагогами експериментальних майданчиків із актуальної проблеми формування соціально-комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами використання технології лепбукінгу.

Виклад матеріалу дослідження. У рамках якісного науково-методичного супроводу розробки й упровадження науково-дослідної теми лабораторії дошкільної освіти і виховання «Теорія і практика соціалізації старших дошкільників в умовах дошкільного навчального закладу» та підтеми «Формування соціально-комунікативних умінь у старших дошкільників у процесі театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі» (науко-

вий керівник – к.п.н., доц. О.А. Остряньська) забезпечується співтворчість наукових співробітників Інституту проблем виховання НАПН України з вихователями експериментальних закладів дошкільної освіти і НВК м. Полтави (ЗДО № 2 «Віночок», № 7 «Теремок», № 37 «Білосніжка», № 80 «Червона гвоздика», № 82 «Оленка», № 83 «Дзвіночок», СНВК № 3 «Червона калинонька») за підтримки і сприяння науково-дослідній роботі працівників Управління освіти виконавчого комітету Полтавської міської ради (О.А. Марталішвілі, О.І. Цехмистро) й Миського методичного кабінету (І.В. Козлової, О.О. Васильєвої, О.Н. Шептун).

Слід відзначити, що експериментальні майданчики ІПВ НАПН України активно впроваджують у практику діяльності з соціалізації вихованців інноваційний досвід педагогічного колективу Полтавського ЗДО № 58 «Калинка» (керівник – О.В. Вінник, вихователь-методист – І.Ю. Іванченко), зокрема, *технологію лепбукінгу* [1]. Ця інтерактивна технологія передбачає виготовлення власноруч і педагогічно доцільне використання в цілісному освітньому процесі *лепбуків різних видів* (рукотворних папок (тек), книг, блокнотів, альбомів, альбомів-скриньок), що об'єднують у дружній творчій співпраці (включаючи духовно-моральну, соціально-комунікативну, пізнавальну, технологічну, художню творчість) дітей, вихователів та батьків дошкільників.

Слово «*лепбук*» (з англ. *lep* – коліна, *book* – книга) дослівно перекладається як «*наколінна книга*» і передбачає особливу своєрідну форму організації і презентації змісту навчально-виховного матеріалу у вигляді саморобної папки (теки) або рукотворної книги, в якій у стислому вигляді зібрано й упорядковано матеріали з певної теми. Основою *лепбуку* для дошкільників є папка (тека) або інша легка й міцна основа (картон, ватман, канцелярський пластик) із наклеєними на неї з внутрішнього боку маленькими книжечками-розкладанками, карманчиками, конвертиками, в які можна покласти цікаві для дітей розрізні картинки, пазли, розмальовки, вірші, загадки, маленькі оповідання, казки, ребуси, світлини, слова, схеми, речення та ін. Таким чином, *лепбук (lapbook)* – це саморобна тематична інтерактивна папка у вигляді паперової книги з карманами й рухомими деталями (у вигляді віяла, дверцят, віконця, хмаринок, пелюсточок квітки та ін.), які дошкільник може самостійно відкривати, діставати звідти інформацію (словесну, наочну практичну) і користуватися нею (наприклад, складати розповіді, діалоги, переглядати ілюстрації, перекладати вміст папки на свій розсуд тощо).

Лепбуки бувають різноманітними за тематикою і використаними матеріалами. На основі аналізу психолого-педагогічних джерел і досвіду роботи педагогів-практиків нами узагальнено таку *класифікацію лепбуків*:

І. *За формою організації діяльності суб'єктів педагогічного процесу (в ході виготовлення і використання):* індивідуальні та колективні.

II. *За тематикою: вузькоспеціалізовані, загальні.* У таких лепбуках дібрано матеріали з конкретної теми (наприклад, загальної - «Народні промисли України», або вузької - «Ткацтво», «Килимарство», «Вишивка» та ін.), які виконують навчальну, розвивальну й виховну функції.

III. *За призначенням: освітні* (навчальні, виховні, розвивальні); *дозвіллєві* (ігрові, вітальні, святкові, автобіографічні);

IV. *За провідною ідеєю змісту:* 1) *артбук* (*art* – мистецтво, *book* – книга) – графічний альбом, творчий щоденник, що вміщує колекцію зображень, ілюстрацій, фотографій, зібраних із окремих сторінок під єдиною обкладинкою, рукотворна книга, створена і проілюстрована автором; 2) *смешбук* – «щоденник життя», творчий блокнот з великою кількістю орігамі, наліпок, стікерів, кишеньок, конвертів, вирізок; 3) *фемелібук* – сімейний альбом або книга; 4) *френдбук* – книга про друзів; 5) *тревелбук* – книга подорожей; 6) *дрімбук* – книга мрій; 7) *скетчбук* – блокнот для швидких ескізів і нарисів; 8) *кукбук* – блокнот або альбом для кулінарних записів; 9) *неймбук* – книга про імена; 10) *мелбук* – книга, в якій зібрані мапи (географічні карти).

V. *За формою й різновидами папки-основи, використаної у лепбукі:* 1) стандартна книжка формату А4, А 3 із двома розворотами; 2) папка з 3-5 розворотами; 3) книжка-гармошка; 4) фігурна папка. При цьому *спосіб організації матеріалу, вміщеного в лепбукі, може бути представлений:* стандартними кишеньками; звичайними і фігурними конвертами; кишеньками-гармошками; кишеньками-книжками; віконцями та дверцятами; рухомими, обертовими деталями; деталями, що висувуються або розкриваються (розгортаються); картками; тегами; стрілками; пазлами; чистими аркушами для нотаток та ін.

Різні види *лепбуків* виконують *функції* накопичення і впорядкованого зберігання інформації; розвитку творчих здібностей, художніх навичок і естетичного смаку; узагальнення і презентації власного досвіду, цікавих розробок; зняття стресу, підвищення самооцінки; культурно-дозвіллеву (використовуються як популярне хобі). Такі книги ручної роботи мають на меті об'єднати дітей, батьків, вихователів цікавим видом спільної діяльності, розвивати фантазію, художній смак, творчість, бажання експериментувати, змістовно й корисно проводити вільний час.

Дидактична й виховна цінність даної технології *для формування соціально-комунікативних умінь у старших дошкільників* полягає в тому, що: 1) лепбук допомагає дітям за своїм бажанням систематизувати інформацію з певної теми, краще осмислити, зрозуміти і запам'ятати матеріал; 2) це прекрасний спосіб для повторення й узагальнення матеріалу, адже в будь-який зручний час діти відкривають лепбук і з радістю повторюють засвоєне, розглядаючи книжечку, в створенні якої вони брали участь; 3) діти вчаться само-

стійно або у співпраці з іншими людьми (дітьми, дорослими) збирати і впорядковувати інформацію, розміщати її у відповідних розділах; 4) завдання варіюються в залежності від визначеної навчальної, розвивальної, виховної мети, а також від віку дітей, тобто лепбук допомагає побудувати освітню діяльність на основі індивідуальних особливостей і пізнавальних інтересів вихованців, забезпечити підтримку ініціативи дитини (зокрема, комунікативної, пізнавальної); 5) лепбук допомагає істотно збагатити процес соціального розвитку вихованця прожитою особистісно значущою для дитини інформацією; 6) лепбук допомагає налагодити співробітництво дітей і дорослих (у сім'ї, у закладі дошкільної освіти) та прилучити дітей до традицій сім'ї і суспільства.

Особливо цікавим було для старших дошкільників власноруч створювати тематичні лепбуки (та їх різновиди – артбуки) у взаємодії з педагогами, батьками, однолітками. Кожен проект такої спільної праці – унікальний, адже це витвір мистецтва, створений у єдиному екземплярі. Діти бережно тримали колективне диво-творіння в руках, захоплено перегортали й обговорювати неповторні сторінки, роздивлялися світлини й ілюстрації, розповідали про його створення, милуватися прикрашеною обкладинкою, – цей згуртовуючий процес надихав дошкільників на подальшу творчість, зокрема, і на соціально-комунікативну.

Як свідчать результати експериментальної роботи з соціалізації вихованців, використання технології лепбукінгу виявилось ефективним, згуртовуючим, креативним засобом, адже передбачало участь у майстер-класах Полтавського ЗДО № 58 «Калинка» із виготовлення лепбуків (та їх різновидів – артбуків) старшими дошкільниками й вихователями, реалізацію проектної діяльності з дітьми й батьками зі створення лепбука у сімейному колі «*Мій рідний край – моя Полтава*» та групового лепбука «*Я – та моя чудова сім'я*» (рис. 1, 2, 3, 4). Наприклад, у процесі виготовлення лепбука «*Мій рідний край – моя Полтава!*» з дітьми старшого дошкільного віку у творчій співпраці з педагогами й батьками було проведено екскурсії по місту, відвідано визначні, пам'ятні місця Полтави, куточки відпочинку полтавців; потім оформлено виставки малюнків про рідне місто, виготовлено колажі з фотографій. Увесь цей матеріал було розміщено в лепбучі, який діти оформили й прикрасили своїми руками. Він зайняв чільне місце в груповому національно-патріотичному куточку.

Міський методичний кабінет спрямував діяльність педагогів на продовження копіткої роботи із систематизації й узагальнення досвіду зі створення й застосування лепбуків (та їх різновидів – артбуків), зокрема, із народно-прикладного мистецтва з метою забезпечення художньо-естетичної лінії розвитку дітей. У ході організації майстер-класів для педагогів експериментальних майданчиків кандидатом педагогічних наук, доцентом, старшим

Рис. 1, 2. Майстер-клас із виготовлення лепбуків старшими дошкільниками та вихователями ЗДО № 58 «Калинка»

науковим співробітником лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання НАПН України *О.А. Остряньскою* було презентовано узагальнену класифікацію лепбуків, представлено особливості використання технології лепбукінгу (особистісні, інструментальні, методологічні засоби) з метою соціалізації старших дошкільників у духовно-моральному просторі закладу дошкільної освіти і родини вихованців, а також запропоновано наступний алгоритм створення лепбуків за відповідними етапами:

1) вибір теми, визначення виду лепбука і його освітньої мети (навчальної, розвивальної, виховної);

Рис. 3. Реалізація проектної діяльності з дітьми й батьками зі створення лепбука у сімейному колі «Мій рідний край – моя Полтава».

Рис. 4. Реалізація проектної діяльності з дошкільниками та їх батьками зі створення групового лепбука «Я – та моя чудова сім'я»

2) складання плану лепбука, який допоможе різнобічно (повністю чи частково) розкрити тему;

3) малювання макету лепбука (у вигляді теки, книги, альбому);

4) створення лепбука в натуральний розмір:

а) попередній добір і орієнтовне розміщення матеріалу на сторінках лепбука відповідно до теми і визначеної мети;

б) коригування назв, змістових розділів, підрозділів лепбука та їх наповнення;

в) остаточна фіксація частин лепбука на єдиній основі.

Наприклад, при створенні лепбука на тему «Вишивка» добирається детальна інформація, що характеризує цей вид народно-прикладного мистецтва різнобічно:

1) зображення оздоблених вишивкою виробів (скатертина, рушник, серветка, сорочка, хустина, подушка та ін.) і засобів праці вишивальниці (голка, нитки, п'яльця, наперсток, канва, праска та ін.);

2) кольорові зразки народних вишивок різних регіонів України (можна дібрати і зразки сучасних світських вишивок зимової (наприклад, новорічно-різдвяної), весняної (наприклад, великодньої), літньої, осінньої

тематики тощо);

3) вірші про вишивку, легенди, оповідання, пісні, прислів'я, приказки, настанови-обереги;

4) загадки про оздоблені вишивкою предмети (сорочку, рушник, хустину, скатертину) і про засоби праці майстрині-вишивальниці (голку, нитки, п'яльця, наперсток, праску та ін.);

5) розмальовки народних і світських вишивок різних регіонів України, які можна зафарбувати за зразком і за вільним вибором дитини;

6) геометричні елементи (квадрат, трикутник, ромб, хвилясті лінії та ін.), орнаментальні й натуральні зображення рослин, звірів, птахів, яких вишивали народні майстрині;

7) «вишивана абетка імен та літер-українців»;

8) «вишивані мапи України» (мапа України, кожен регіон якої позначено відповідною вишивкою; вишивка-орнамент, що за формою нагадує мапу України);

9) світлини музеїв вишивки та їх визначних експонатів;

10) світлини осередків вишивки у містах і селищах України та фотографії майстринь-вишивальниць;

11) скарбничка ігор, ситуацій, вправ для дошкільників (пов'язаних із названою темою);

12) скарбничка вірувань, звичаїв, обрядів, пов'язаних із вишивкою;

13) «чарівна скринька вишиванок» (світлини сімейних вишитих реліквій, дитячих виробів, спільних вишиванок дорослих і дітей).

Слід зазначити, що лепбук – підсумковий результат спільної роботи з дітьми з певної теми, тому його виготовленню передували тематичні заняття та ігри, обговорення і пояснення складних питань, виконання практичних завдань. Тоді дошкільники виявляли готовність до створення лепбука разом із вихователем, батьками, а тематична папка виступала дієвим закріплюючим, систематизуючим освітнім засобом. Так, у процесі роботи над *лепбуком «Опішнянська кераміка»* педагоги знайомили дітей із різноманітними виробами опішнянського гончарства, елементами опішнянських візерунків, виготовленням керамічних виробів, із майстрами-умільцями з розпису посуду. Діти розмальовували куманці, свищики, барильця, глечики, макітри. Ці роботи, зразки розпису, інформацію про опішнянську кераміку, цікаві завдання для спільного обговорення і виконання, оповіді-секрети майстрів-умільців помістили в лепбук.

Щоб зацікавити дітей *петриківським розписом*, вихователі виконали в цій техніці декілька робіт, які продемонстрували своїм вихованцям. У дітей виникло бажання теж ознайомитись із петриківськими візерунками, навчитись розмальовувати тарілки, півників, дощечки. Окремий *лепбук*

«Петриківський розпис» розміщений у куточку народознавства. На його сторінках здійснено порівняння виробів опішнянських і петриківських майстрів, відмічено спільні та відмінні елементи у візерунках, у матеріалах, із яких вони виготовлені тощо.

Діти настільки захопилися роботою по створенню лепбуків, що зацікавили й своїх батьків. Педагоги запропонували кожній родині створити власну сімейну сторінку про національний одяг Полтавщини. Які витончені, яскраві та цікаві роботи оформили батьки вихованців спільно з дошкільнятами! Ними знайдено матеріали про корсетку, плахту, сорочки, шаровари, хустки. Роботи, виконані батьками разом з дітьми по прикрашанню національного одягу візерунками, а також зразки малюнків для вишивки одягу стали основою лепбука «Національний одяг українців». Для створення лепбука «Полтава вишивана» вихователі й батьки зібрали багато зразків вишивок та іншого цікавого практичного і наочного матеріалу. Дітям сподобалось наносити елементи вишивок на підготовлені вироби, розмальовувати їх різними кольорами. Для ознайомлення дітей із народними іграшками було виготовлено лепбук-скриньку «Народні іграшки-саморобки». Спочатку вихователі декілька іграшок виготовили своїми руками, потім залучили до цього дітей і батьків. У скриньку іграшок-саморобок вміщено ляльки-плетінки, іграшки з тканини, з рогозу, паперу, мотузок. Приємно відзначити той факт, що батьки стали ініціаторами створення «тойбука» (книги про народні іграшки України). Багато матеріалів, фотографій, цікавих історій зібрано з цієї теми. Це дало можливість вихователям більш ґрунтовно розповісти дітям про народну іграшку різних регіонів України. Так, ознайомлюючи дошкільнят із Яворівською іграшкою, зверталась увага на матеріали, з яких вони виготовляються: з дерева (явора, осики, верби, сосни, груші), з глини (особливість - розширений у боках тулуб, короткі ноги у вигляді підставки). Діти із задоволенням ліпили такі іграшки власноруч, розмальовували їх. Ці матеріали, фотографії спільних заходів, зразки розпису, історичні відомості про народні іграшки різних регіонів України розмістили в лепбучі.

У процесі ознайомлення дітей із таким народним промыслом, як ткацтво, дошкільнятам розповідали про історичні відомості, спеціальні станки для плетіння, види килимів, майстрів ткацького ремесла. У ЗДО було виготовлено дерев'яні рамки для плетіння, показано способи ткання килимків. Діти навчилися самостійно створювати невеличкі килимки для іграшкового куточка зі стрічок, мотузочок, ниток, паперу і поповнили ними лепбук-скриньку «Ткацтво України». Завдяки використанню технології лепбукінгу задіюється міжособистісний механізм соціалізації вихованців, який функціонує в процесі взаємодії дитини з особистісно значущими для неї дорослими (батьками, педагогами) й дітьми; розширюється духовно-моральний простір спілкування; ефективно

відбувається узагальнення знань про культурні осередки нашої Батьківщини; формується розуміння унікальності культури і мистецтва регіонів, які складають як кольори у палітрі цілісне уявлення про духовну спадщину України.

Висновки. Отже, педагогічно доцільне впровадження в практику роботи закладів дошкільної освіти технології лепбукінгу дозволило вихователям згуртувати дитячий колектив групи, забезпечити багаторазове застосування дітьми соціально-комунікативних умінь для розв'язання нових проблемних ситуацій у різних формах спільної конструктивної взаємодії в закладі дошкільної освіти та в сімейній дозвілєвій діяльності з членами своєї родини, зміцнити міжпоколінні зв'язки.

Перспективи подальших досліджень. Подальших досліджень потребує проблема забезпечення наступності й перспективності процесу соціалізації вихованців у тісній співпраці вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкової школи.

Список використаних джерел:

1. Крутий К.Л. Лепбук як дослідницький проект дошкільника. – Режим доступу: <http://ukrdeti.com/lepbook-yak-doslidnickij-proekt-doshkilnika>

Transliteration of References:

1. Krytiy K.L. Lepbuk yak doslidnickij proekt doshkilnika. – Rezhim dostypu: <http://ukrdeti.com/lepbook-yak-doslidnickij-proekt-doshkilnika>

Application of the lepbook technological in the process of socialization of preschoolers children in preschool educational establishment.

OSTRYANSKAYA O.A., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Senior Researcher, Laboratory of Preschool Education and Upbringing, Institute for Education Problems of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: elena.ostryanskaya@ukr.net

CHEHMISTRO O.I., Chief Specialist of the Department of General Secondary, Preschool and Special Education of the Education Department of the Executive Committee of the Poltava City Council (Uo VK PMR), Poltava, Ukraine

KOZLOVA I.V., Head of the city methodical office of the Ministry of Internal Affairs of the PMR, Poltava, Ukraine

САПРЫГИНА Н.В.,

кандидат филологических наук,
доцент кафедры социальной и
прикладной психологии,
Одесский национальный университет
имени И.И. Мечникова,
г. Одесса, Украина

КИРИЧЕНКО О.Н.,

кандидат педагогических наук,
доцент, кафедра социальной и
прикладной психологии,
Одесский национальный университет
имени И.И. Мечникова,
г. Одесса, Украина

МАСТЕР-КЛАСС ПО ПОНИМАНИЮ ТЕКСТА С ЯЗЫКОВОЙ ЭКСПРЕССИЕЙ

Представлен текст занятия для студентов негуманитарных вузов и для старших школьников, которое рекомендуется проводить в виде мастер-класса. Основной обучающей целью мастер-класса является стимулировать наблюдательность к явлениям языковой экспрессии и их явным и неявным смыслам, относящимся к когнитивной и эмоционально-оценочной сферам личности адресата. Данная цель является частью процесса формирования языковой и коммуникативной компетенции человека с высшим образованием. Цель педагогическая – показать, что художественная литература может быть объектом положительных эмоций для данной группы учащихся, художественные приёмы обладают способностью создать хорошее настроение, а также стимулировать собственную креативность обучающихся. Цель психологическая – помочь преодолеть страх перед изучением художественной литературы и боязнь толстых книг, подсказать способы выражения собственных эмоций. Материалом для мастер-класса явились жемчужины юмористического фольклора и юмористические тексты из русского, украинского и английского языков, а также фрагменты из текстов, обладающие, по экспертным оценкам,

художественной выразительностью. Не используется ставший традиционным в учебной практике анализ сравнений и метафор и примеры данных тропов. Задействованы другие средства выразительности, которые не анализируются в учебной практике преподавания языков и на которые часто не обращают внимания, а именно, нонсенс, парадокс, перевёртыши, двусмысленность, фонетические ассоциации. Для обучающихся дан минимум теоретического материала. Представлено теоретическое обоснование выбора данных эффектов языковой выразительности.

Ключевые слова: понимание текста, лингвистическая и коммуникативная компетентность, обучение, значение, смысл, положительные эмоции, выразительность языка, парадокс, нонсенс, двусмысленность, юмор.

Запропоновано текст заняття для студентів негуманітарних вузів і для старших школярів, яке рекомендується проводити у вигляді майстер-класу. Основною навчальною метою майстер-класу є стимулювати спостережливість до явищ мовної експресії і їх явних і неявних сенсів, що належать до когнітивної та емоційно-оцінної сфер особистості адресата. Дана мета є частиною процесу формування мовної та комунікативної компетенції людини з вищою освітою. Мета педагогічна – показати, що художня література може бути об'єктом позитивних емоцій для даної групи учнів, художні прийоми мають здатність створити гарний настрій, а також стимулювати власну креативність учнів. Мета психологічна – допомогти подолати страх перед вивченням художньої літератури і боязнь нових книг, підказати способи вираження власних емоцій. Матеріалом для майстер-класу з'явилися перлини гумористичного фольклору і гумористичні тексти з російської, української та англійської мов, а також фрагменти з текстів, які мають, за експертними оцінками, художню виразність. Не використовується традиційний в навчальній практиці аналіз порівнянь і метафор і приклади даних тропів. Задіяні інші засоби виразності, які не аналізуються в навчальній практиці викладання мов і на які часто не звертають уваги, а саме, нонсенс, парадокс, перевертні, багатозначність, фонетичні асоціації. Для учнів подано мінімум теоретичного матеріалу. Подано теоретичне обґрунтування вибору даних ефектів мовної виразності.

Ключові слова: розуміння тексту, мовна та комунікативна компетенція, навчання, значення, смисл, позитивні емоції, мовна виразність, парадокс, нісенітниця, багатозначність, гумор.

The text of the lesson for students of non-humanitarian higher education institutions and for senior students is presented. It is recommended to be conducted in the form of a master class. The main learning goal of this master class is to stimulate observance of phenomena of linguistic expressiveness. We also explain explicit and implicit meanings of these expressions which reflect cognitive and emotional-evaluative spheres of an addressee. This main goal is included in linguistic and communicative competence of people with higher education. The pedagogical goal is to show that fiction may be an object of positive emotions, and artistic methods are able to stimulate their own creativity. The psychological goal is to help to overcome the fear of thick books, suggesting the ways to express one's own emotions. The material for the master class was the pearls of humorous folklore and humorous texts from Russian, Ukrainian and English languages. We don't use the traditional analysis of comparisons and metaphors. Other means of language expressiveness are shown, namely, nonsense verse, paradox, ambiguity, phonetic associations. For trainees, a minimum of theoretical material is given. The theoretical basis of these effects choice is presented.

Key words: understanding text, linguistic and communicative competence, training, meaning, sense, positive emotions, language expressiveness, paradox, nonsense verse, ambiguity, humor.

Эффективная конструктивная коммуникация невозможна без уважения к собеседнику, а значит, без стремления понять его личность, понять его личностные смыслы. В то же время у каждого человека есть потребность в самовыражении – трансляции личностных смыслов, уникальных или кажущихся таковыми. Их нужно принимать как уникальные.

Понимание затруднено без стремления коммуникантов понять друг друга. Возможно общение без интереса к личности коммуниканта и без понимания его личностных смыслов, например, при отдавании команд. Но это не полноценное общение.

Для понимания собеседника важно не только знать язык, но ориентироваться в способах выражения смыслов и эмоций в этом языке. Выразительность текста принято называть экспрессией.

В психології виділяються когнитивна, емоційно-оціночна і поведінчеська соціальні установки особистості при взаємодії з іншими. Когнитивна установка пов'язана з знаннями і логікою – способами правильного упорядкування знань, такого, щоб з невеликого числа даних отрималися висновки, придатні для безпомилкового застосування на практиці. Навиків розуміння можна досягти, використовуючи психотехніку і знання можливостей мовної експресії.

«Аналіз реальності означає розкладання її на елементи, розупорядкування; синтез – збирання з елементів, зворотне упорядкування, ведуче до більш високої ступеня розуміння світу. Коли людина відчуває, що він в достатній ступені володіє реальністю, в ній виникає бажання перевірити свої сили в інтелектуальній грі з аналізом і синтезом. (...) Гра ця виконує одночасно кілька призначень. В ній є і серйозний аспект: нонсенс і парадокс ставлять експеримент над співвідношенням дійсності, логіки і мови і є тим самим своєрідною школою логіки і мовного використання. (...) Ніяка розвинута культура не може базуватися тільки на повсякденному «здоровому сенсі». Стало вже загальною мовою говорити про необхідності «безумних ідей» в науці. Але вони потрібні і культурі в цілому, інакше неминуче застигання, стагнація, занурення в звичність і рутину. І, нарешті, парадокс і нонсенс – виявлення самоствердження людського розуму. Людина настільки впевнений в своєму розумі, що може дозволити собі гру з бессмыслицею, з хаосом, з деструктивними силами, демонструючи свою здатність все упорядковувати і перемігати хаос на його власній території» (Ю.Левин [5, с. 39]).

Емоційна установка важлива для розуміння того, що для розмовника головне в повідомленні, тексті, ситуації, що для нього добре або погано, чого він боїться, чому радіє. Це зв'язано з несвідомим. «Небувальщина потрібна дитині тоді, коли він добре утвердився в «бувальщині». (...) Нав'язування предметам несвоєрідних їм функцій захоплює його як гра. (...) Бо дитина – і в цьому вся суть – грає зворотній координацією речей тільки тоді, коли правильна координація стала для нього цілком очевидною. Коли ми зауважуємо, що дитина став грати комплексом понять, це означає, що він став повним господарем цих понять. (...) причина веселості, яку ці вірші-переворотки викликають в дитині: вони підвищують його самооцінку. І це причина велика, бо дитині важливіше всього бути про себе високої думки» (К.Чуковський [7, с. 286, 289, 290]).

Желати розуміти світ в його гармонії, в остаточному рахунок, означає розуміти його в стані фрагментарності. Отже, виражати його в формі фрагментів – означає виражати таким, яким він існує в єдиному мож-

ном для суб'єкта восприятти.

Этот текст, в котором коренным образом изуродованы связи причины и следствия, также состоит из начал историй, которые немедленно заканчиваются. Персонажи умирают, исчезают или становятся сумасшедшими, едва лишь пойдя в повествовательное пространство. (...) читатель сможет в полной мере ощутить доведённое до крайности сокращение человеческого существования (фраза-история-жизнь).

(Жан-Филипп Жаккар [3]).

Поведенческая установка подсказывает выводы и ответные действия или ответные реплики, но может поставить жёсткие ограничения даже для понимания собственных переживаний. С точки зрения психологии, парадокс, алогизм и нонсенс – это прорыв в бессознательное, это никогда не бессмыслица, а способ реагирования на переживания. Бессознательное говорит с человеком языком не логики, а образов и ассоциаций (Г.А. Базеян [2], В.Стюарт [6], Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева [4]). Нонсенс как способ передачи информации есть отсутствие заранее заданного смысла. Именно поэтому он является условием возможности семантического движения как такового, то есть создания смысла.

Принято считать, что если текст выражает не только знания, но и эмоции, это художественный текст. Отметим, что не всегда художественный. Но необычный, экспрессивный. Важно избежать грубости и вульгарности, потому что одни и те же приёмы используются для создания положительных эмоций и для оскорблений, вербальной агрессии.

Основной обучающей целью нашего мастер-класса является стимулировать наблюдательность к явлениям языковой экспрессии и их явным и неявным смыслам, относящимся к когнитивной и эмоционально-оценочной сферам личности адресата, а также стимулировать собственную активность обучающихся по созданию кратких и ярких языковых выражений собственных актуальных смыслов. Данная цель является частью процесса формирования языковой компетенции человека с высшим образованием. Цель педагогическая – показать, что художественная литература может быть объектом положительных эмоций для данной группы учащихся, художественные приёмы обладают способностью создать хорошее настроение. Цель психологическая – помочь преодолеть страх перед изучением художественной литературы и боязнь толстых книг, подсказать способы выражения собственных эмоций и проявления вербальной креативности. Материалом для мастер-класса явились жемчужины юмористического фольклора и юмористические тексты из русского, украинского и английского языков, а также фрагменты из текстов, обладающие, по экспертным оценкам, художественной выразительностью.

Примерный сценарий мастер-класса

Вводное слово.

«Многие люди не любят читать. Почему? Им кажется, что это скучно. Это передаёт не их чувства, а неизвестно что. Это нужно кому-то другому, но не им самим. Может быть, их родители тоже не любили читать, но они мыслят не хуже других, практичны, в жизни не пропали. И нынешняя молодёжь тоже не глупая. Попробуем научиться читать. Складывать буквы в слова вы умеете. Слова в предложения тоже. А понимать прочитанное?

Не любить читать не стыдно. Не нужно любить то, что скучно написано. Интересно бывает не всегда: у людей разные интересы. Бывает, что нужно усвоить содержание, а как написано, это просто не важно. Но есть то, что написано хорошо – искусно, и написано плохо – топорно, неуклюже и т.д. Учимся различать то, что хорошо написано и плохо написано. Начинаем с того, что хорошо. Работает логика.

А что если вы почувствуете, что слово может переливаться и блеснуть, доставлять радость? А что если вы увидите, что тексты похожи на шкатулки – в них тайны? Арабские мыслители говорили: «Книга что ковёр – она может быть свёрнута и развёрнута». Так и смыслы – они на поверхности или в глубине. Сейчас есть интернет, появились новые формы общения с текстами. Нам легче найти то, что нужно, чем старшим без него. Но длинные книги по интернету не прочитаешь. А что если научиться выражать чувства коротко, но ёмко? Словом выразить себя, но не грубым? Самим попробовать себя в этом искусстве?».

Упражнения и задания предназначены для разного возраста – от старших классов (9-11) до студентов-первокурсников негуманитарных вузов. Школьникам можно добавить комментарий по пунктуации. Тогда заданием будет переписать некоторые примеры и объяснить пунктуацию. Только следите, чтобы из-за множества заданий упражнения не стали скучными. Ведь они рассчитаны на улыбку.

Основная цель – побудить наблюдать за выразительными возможностями языка и речи, неожиданными эффектами, искать и осмысливать их смысловую – логическую (когнитивную) и эмоциональную составляющую. Практическая цель – показать, что можно пользоваться словом нестандартно, вызывать положительные эмоции, использовать юмор в общении и в обучении.

Примеры печатаются на раздаточном материале – карточках размером с лист бумаги А5. Помощники среди аудитории раздают карточки постепенно. На карточках может быть 2-3 примера (задания). Важно, чтобы учащиеся увидели не все задания сразу. Иначе это отвлечёт их от комментария.

1. Сравнения и метафоры. Они известны даже тем, кто не любит читать.

Ведь песни мы слышали. А кое-кто и сам поёт. Их суть в том, что у разных предметов общий признак. И добавляется указание на другой предмет с этим же признаком. Время летит как стрела. Признак – быстрота. Но юность не ощущает эту быстроту. Значит, фраза не передаёт наши чувства. Бывают банальные (обычные, повторяющиеся) сравнения, но всё равно выразительные. Устал, как собака. Замёрз, как собака. Голоден, как собака.

2. Но можно просто использовать указание на один предмет, а иметь в виду другой. Намёк, загадка. Поле не меряно. Овцы не считаны. Пастух рогат (небо, звёзды и месяц). Без окон, без дверей, полна горница людей (яблоко и косточки). Указание только на признаки, детали. Два конца, два кольца, посредине гвоздик (ножницы). У носатого Івана одежина дерев'яна. Він у чистім полі ходить і по ньому носом водить. Не стрижений, не чесаний – гострим ножом зетесаний (олівець). Нам нравится разгадывать загадки. В художественном тексте загадок много, но мы не всегда их замечаем. Иногда догадываемся мгновенно, и это доставляет удовольствие.

3. И наоборот – одно и то же по-разному называется, описывается. Тавтология. Не вмер Данило, та хобоба задавила. Не разутий, так босой. Что в лоб, что по лбу. Один у Мирона сын, да и тот Мироныч (неожиданная концовка, думаешь: да и тот дурак, неудачник). Больной долго проживёт? До самой смерти.

4. Небывальщина, нонсенс. Одно с другим несовместимо. Рано утром, вечером, поздно на рассвете дама ехала верхом в почтовОй карете. А за нею во всю прыть тихими шагами волк старался переплыть миску с пирогами (фольклор).

Но это кажущаяся бессмыслица. Если стихи писал не сумасшедший, то бессмыслицы не бывает, бывает непонимание. У текстов есть содержание: люди, вещи, действия, обстоятельства, о которых рассказывается. И есть смысл: почему или зачем так рассказывается. Напр., чтобы передать чувства. Иногда смысл важнее содержания. Снится синице, что её поясница переносится в переносицу, а переносица в Ниццу. У кого-то болит поясница (сидячий труд) и переносица (из-за очков), и он хочет поехать на курорт в Ниццу. Но нет такой возможности: нет денег. Поэтому – снится.

Вышел месяц из тумана, вынул ножик из кармана. А за месяцем луна.

За месяцем луна – означает: прошло три или четыре недели. Фазы луны – молодой месяц, первая четверть, половина, последняя четверть, полнолуние – проходят за 4 недели. Ножик – тонкий рог месяца. В беспокойные годы кто-то боится идти ночью по улице, где разбитые фонари и бандиты. А когда полная луна, делается светлее, и уже не так страшно.)

5. Перевертыши. Все названо правильно, но изменён порядок, и надо мысленно что-то переставить. Ехала деревня мимо мужика, а из-под собаки

лают ворота. Нашему теляти да волка съестъ.

6. Перечисляются признаки, и выясняется, что предмет не тот, или его нет совсем. Топор без лезвия, без обуха, да и без топорича. Безрукий клетъ (склад) обокрал, голопузому за пазуху наклал, глухой подслушивал, слепой подсматривал, немой «караул» закричал, безногий вдогон побежал.

7. Обманутое ожидание. Фраза построена так, что ожидаешь одно, а выходит другое. Самолёт из Киева в Харьков летит полтора часа. А из Харькова в Киев – всего за 90 минут. (На самом деле полтора часа и есть 90 минут.) Здесь нужна внимательность. Что тяжелее – тонна бумаги или тонна дерева? (Одинаково. Тонна и есть тонна. Ожидается: «Что тяжелее в одной единице объёма?»).

8. Парадокс – истина, похожая на ложь из-за неожиданности высказывания. Подальше положишь – поближе возьмёшь (из-за того, что есть порядок, искать легче).

9. Невозможное условие, но дальше логика соблюдается. Хорошо на печи пахать, да заворачивать круто.

10. Требуется сделать логический вывод, но всё ясно и без него. Три мудреца в одном тазу пустились в плаванье в грозу. Прочнее был бы старый таз, длиннее был бы мой рассказ (английский фольклор, перевод С. Маршака). Рассказ короток. Значит, таз непрочен. Но плавать в тазу не получится – ясно и без грозы. Это понимает читатель и может чувствовать себя мудрее мудрецов.

11. Намёк, неявная мораль. “Все мое”, – сказала злато. “Все мое”, – сказал булат. “Все куплю”, – сказала злато. “Все возьму”, – сказал булат. (А.С. Пушкин. Золото и булат) (...и даже то, что ты купишь). Булат – булатный меч, оружие. Золото – деньги. Что не куплено, то завоёвано.

12. Игра слов. Для обычного общения нужна точность, двусмысленность не нужна. А для игры или загадки можно одно слов спрятать в другое. Используются разные значения одних и тех же слов, корней. Вы столь забывчивы, сколь незабвенны (Марина Цветаева)

13. Двусмысленность – буквальное и переносное значение. Про других говорят: светлая голова, а про меня – блондин.

14. Каламбур – игра частей слов. Летела стая, совсем небольшая. Какие птицы и сколько их? (Сов семь). Она не изнежена. Она не из Нежина. (Эти примеры произносятся устно). Что это значит – нежность или город? Настоящий мужчина состоит из мужа и чина (Чехов).

16. Палиндром. Фраза с конца читается так же, как с начала. А Леву Алла увела. Тит еле летит. «Кони. Топот. Инок. Но не речь, а черен он» (Хлебников)

17. Аллитерация. Повторение одних и тех же букв. Но для нас важнее, что звучат одни те же звуки. Этот приём создаёт музыку и образ, потому что

выделяет ключевые слова – усиливает их. От топота копыт пыль по полю летит (скороговорка), Имитация стука копыт.

«Морозной пылью серебрится его бобровый воротник» (А.С. Пушкин «Евгений Онегин»). Усиление слова *мороз* за счёт повтора звуков о, р. Впечатление снежных искр от повторения звука и.

Я ломаю слоиСТые скалы
В час отлива на илиСТом дне,
И таСКает осел мой уСТталый
Их куСКи на мохнатой спине.

(Александр Блок. Из поэмы «Соловьиный сад»). Ст-ск – имитация стука молота о скалу.

Стихотворение о странствующем театре:

Лицо дневное Арлекина
Еще бледней, чем лик Пьеро.
И в угол прячет Коломбина

Лохмотья, сшитые пестро... (А.Блок. Балаган). Какого цвета волосы у Коломбины? Не сказано. А если представить? Рыжие. Почему? Повторяются звуки «р» и «ы».

О доблестях, о подвигах, о славе
Я забывал на горестной земле,
Когда твое лицо в простой оправе
Передо мной сияло на столе.
Но час настал, и ты ушла из дому.
Я бросил в ночь заветное кольцо.
Ты отдала свою судьбу другому,
И я забыл прекрасное лицо (А.Блок)

Какой формы рамка (оправа) фотографии любимой женщины? Овальная. Повторяется звук «о».

18. Для старшего возраста. Профессор Смит должен уехать на конгресс. Он написал на доске: Prof. Smith will not come to his classes tomorrow. (Профессор Смит завтра не придёт на свои занятия.) Один студент решил пошутить и стёр первую букву в слове classes. Получилось Prof. Smith will not come to his lasses tomorrow. (Проф. Смит завтра не придёт к своим девушкам.) Профессор стёр еще одну букву в этом слове. Получилось Prof. Smith will not come to his asses tomorrow. (Проф. Смит завтра не придёт к своим ослам.)

19. Для изучающих французский язык. Combien des 'l' nous devons écrire dans le mot 'hélicoptère' ? S'il avait deux ailes, il fallait écrire deux 'l'. Mais il ne les a pas. Ainsi nous écrivons une 'l'. Сколько «л» нужно писать в слове «геликоптер» (вертолёт)? Если бы у него было два крыла, нужно было бы писать два «л». Но у него их нет. Поэтому пишем одно «л». Deux 'l' (два «л») и deux ailes (два крыла) читается одинаково.

20. Падав сніг на поріг. Кіт зліпив собі пиріг. Поки смажив, поки пік, а пиріг водою стік. (Платон Воронько). Трагическая ситуация – пропадает даром труд. В то же время не верится, что можно так ошибиться. Амбивалентные чувства.

21. Ассоциации – психологическая близость слов. Слова соединяются в нашем мышлении не только логически, но и если они часто встречаются вместе, если похожи по звучанию, или предметы встречаются в одной ситуации. Мнемоника – использование ассоциаций для облегчения запоминания (мнемы). Телефон редакции одного детского журнала времён СССР был 6-44-68. Редактор написал заметку. «Запомнить наш телефон легко. На шесте (6) две сороки (44), шест и осень (68)». Спустя годы телефон изменился. Но сотрудники редакции накрепко запомнили прежний номер.

22. Для старшего возраста. В рассказе Карела Чапека «Поэт» автомобиль сбил старушку и скрылся. Полицейский ищет свидетелей происшествия. Свидетелем был один поэт. Он был в шоке и помнит только то, что женщина упала. Но он написал стихи. Полицейский спросил, какие. «О шея лебедя, о грудь, о барабан, и эти палочки – трагедии знаменье!» Полицейский понял, что это ассоциации с номером автомобиля – 235.

Задания (во время мастер-класса или домашние. Выполнять всё не обязательно!) I. К какому типу языковой игры принадлежат примеры?

1. Жила-была старушка, вязала кружева. И если не скончалась, она ещё жива. 2. Не мешай грибам цвести. 3. Неудобно спать на потолке: одеяло падает. 4. Я Индию видел, Иран и Ирак, я индивидуум, не попка-дурак (В. Высоцкий. Песня попугая).

5. Плывёт корабль ночью вдоль берега. Капитан ищет бухту, чтобы причалить. Видит огонёк: то потухнет, то погаснет. Нашёл ли капитан пристань? (Нет. Огонёк не горел. Ожидается: то зажжётся, то погаснет.)

6. «Жил один рыжий человек, у которого не было глаз и ушей. У него не было и волос, так что рыжим его называли условно». (Даниил Хармс. Голубая тетрадь № 10)

II. Придумайте мнемонические обозначения для цифр и составьте фразу, чтобы друзья запомнили Ваш телефон. Напр., 1 – палка, 2 – лебедь, 3 – чайка, 4 – ветка, 5 – крючок, 6 – вишенка, 7 – кочерга, 8 – велосипед, 9 – подсолнух, 0 – бублик. Важно не перепутать самим. Лебедь с чайкой – белые птицы; одно

из слов нужно заменить. Палку не перепутать с кочергой. 1 – посох, 3 – галка. Важно, чтобы вам самим нравились эти образы, вы их ярко видели (можно подключить и звуковые ассоциации, напр. велосипедист звенит в звонок, 0 – бубен, барабан). Выберите обозначение для восьмёрки: что вам больше нравится – очки или велосипед. Или ваш вариант.

Выводы. Понимание текста с намеренно нарушенной логической структурой аналогично разгадыванию загадок. Решение этих задач вызывает положительные эмоции. В текстах могут присутствовать намёки на ситуации или эмоции, ключ к смыслу которых лежит в ассоциативно-звуковом ряде.

Список використаних джерел:

1. Артемьева Е.Ю. Психология субъективной семантики : [монография] / Е. Ю. Артемьева ; предисл. А. Ш. Тхостова. – Изд. 2-е. – Москва : [Изд-во ЛКИ], 2007. – 126 с.
2. Базеян Г.А. О психологических особенностях художественного сознания / Г.А. Базеян // Вопросы психологии. – 2001. – № 4.-с. 81-90
3. Жаккар Ж.-Ф. Даниил Хармс и конец русского авангарда (1991) / Ж.-Ф. Жаккар; пер. с фр. Ф. А. Петровской; науч. ред. В. Н. Сажин. — СПб.: Академический проект, 1995. — С. 247-250.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Проективная диагностика в сказкотерапии / Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева, Е.А. Тихонова. – СПб.: Речь, 2005.
5. Левин Ю. Фольклор ставит эксперимент /Ю. Левин // Знание – сила. -1982. – № 10. – С. 37-39.
6. Стюарт В. Работа с образами и символами в психологическом консультировании /Пер. с англ. Н.А. Хмелик. – М.: Независимая фирма «Класс», 1998
7. Чуковский К.И. Лепые нелепицы / Корней Иванович Чуковский // Чуковский К.И. Сочинения. – В 2-х томах. – Том 1. – С.270-307

Transliteration of References:

1. Artem'yeva Ye.D. (2007) Psikhologiya sub'yektivnoy semantiki [Psychology of subjective semantics]. Moscow ; LKI [In Russian]
2. Bazeyan G.A. (2001) O psikhologicheskikh osobennostyakh khudozhestvennogo soznaniya [On the psychological features of artistic consciousness]. Voprosy psikhologii. Psychology issues, 4,81-90 [In Russian]
3. Zhakkar Zh.-F.(1995) Daniil Kharms i konets russkogo avangarda [Daniil Harms and the end of the Russian avant-garde]; (pp. 247-250). St. Petersburg : Akademicheskii proyekt. [In Russian]
4. Zinkevich-Evstigneeva T.D. (2005) Proyektivnaya diagnostika v skazkoterapii [Projective diagnostics in a fairy tale therapy]. St. Petersburg : Rech, 2005.

- [In Russian]
5. Levin Yu. (1982) Fol'klor stavit eksperiment [Folklore sets the experiment]. Znaniye – sila - Knowledge is power, 10, 37-39. [In Russian]
 6. Styuart V. Rabota s obrazami i simvolami v psikhologicheskom konsul'tirovanii [Working with images and symbols in psychological counseling]. Moscow : Khlass, 1998. [In Russian]
 7. Chukovskiy Kh.I. (1990) Lepye nelepitsy [Reasonable absurdities] Chukovskiy Kh.I.. Sochineniya [Works] (Vol. 1), (pp.270-307) [In Russian]

Master class on taking account of language express.

SAPRYGINA N.V., Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of Social and Applied Psychologists Department, Odessa National University named after I.I. Mechnikov, Odessa, Ukraine

KYRYCHENKO O.N., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Social and Applied Psychology, Odessa National University named after I.I. Mechnikov, Odessa, Ukraine

E-mail: vadimovan@rambler.ru

САХНЕВИЧ І.А.,

кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра англійської мови,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ (АНГЛІЙСЬКОЇ) МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ ЯК ОДИН З ЕФЕКТИВНИХ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ВТНЗ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Стаття висвітлює застосування проектної діяльності у ВТНЗ (на прикладі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (ІФНТУНГ), Україна) у процесі вивчення професійно-орієнтованої іноземної (англійської) мови. Особливу увагу приділено Інтернет-технологіям, мультимедійним програмним засобам тощо як основним джерелам підготовки кінцевого результату проектної діяльності. Зроблено спробу проаналізувати основні принципи упровадження проектів, їх типи, етапи підготовки та методи оцінювання на прикладі реалізації проектів як одного з видів модульного контролю на заняттях з іноземної (англійської) мови професійного спрямування у студентів сп. «Екологія» в ІФНТУНГ. Доведено ефективність застосування проектів у навчальній діяльності у ВТНЗ.

Ключові слова: проектна діяльність, іноземна мова професійного спрямування, технічні спеціальності, Інтернет-технології, модульний контроль, мотивація студентів.

В статье рассказывается о применении проектной деятельности во ВТУЗах (на примере Ивано-Франковского национального технического университета нефти и газа), Украина) в процессе изучения профессионально-направленного иностранного (английского) языка. Особое внимание уделено Интернет-технологиям, мультимедийным программным средствам и т.д. как основным источникам подготовки конечного результата проектной деятельности. Была сделана попытка проанализировать основные принципы применения проектов,

их типы, этапы подготовки и методы оценки на примере реализации проектов как одного из видов модульного контроля на занятиях иностранного (английского) языка профессиональной направленности при подготовке студентов сп. «Экология» в ИФНТУНГ. Доказана эффективность применения проектов в процессе обучения во ВТУЗах.

Ключевые слова: проектная деятельность, иностранный язык профессиональной направленности, Интернет-технологии, модульный контроль, мотивация студентов.

The article highlights project activity application in teaching-learning process dealing with professionally oriented foreign language (English) in high technical schools (providing Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (IFNTUOG) as an example). Particular attention is paid to Internet technologies, multi-media software tools, etc. as the main sources to prepare the final result of the project activity. An attempt is made to analyze the main principles of the application of projects, their types, stages of application and methods of project evaluation as one of the types of module control in professionally oriented English classes with the students of the "Ecology" specialization in IFNTUOG. The effectiveness of the project application in the teaching-learning process in high technical schools is proved.

Key words: project activity, professionally oriented foreign language, technical specialization, Internet-technologies, module control, students' motivation.

Постановка проблеми. Прийняття нового Закону про Вищу освіту, приєднання України до європейського освітнього простору вимагає від ВТНЗ оновлення змісту, форм і методів навчально-виховного процесу. Тому вагомим значення набуває володіння сучасними кваліфікованими фахівцями іноземною (англійською) мовою, особливо у професійних умовах спілкування з представниками іншомовної культури. Як один з ефективних методів навчання у цьому процесі є проектна діяльність на заняттях з професійно-орієнтованої іноземної мови. Тому **метою** дослідження є аналіз переваг застосування проектної діяльності у процесі вивчення іноземної (англійської) мови у ВТНЗ. Серед **основних завдань** – визначення важливості і основних принципів використання методу проектів на заняттях з іноземної мови у ВТНЗ; виявлення найефективнішого типу проектної діяльності в процесі вивчення іноземної мови професійного спрямування у ВТНЗ; окреслення основних етапів проек-

тної методики на заняттях з англійської мови; обґрунтування основних вимог щодо оцінювання результатів проектної діяльності студентів у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом проблемі впровадження проектних технологій у навчальний процес національної школи приділяють увагу такі науковці, як Г. Гаврилюк, А. Гринчишина, С. Ізбаш, В. Мирошніченко, Н. Поліхун та ін. Водночас застосування таких сучасних медіаосвітніх засобів та інформаційних технологій, як Інтернет-технологій, цифрових засобів (аудіо, відео) у навчальному процесі середньої та вищої школи сьогодні цікавлять О. Баранова, Ч. Ворснопа, Н. Войтко, Л. Зазнобіну, Л. Найдьонову, А. Новікову, Г. Онкович, Дж. Панжене, С. Пензина, Б. Потятинника, Л. Усенко, Ю. Усова, О. Федорова, І. Чемерис, О. Шарикова, О. Янишин та інших педагогів. Проектні технології у процесі вивчення іноземних мов набули актуальності у працях педагогів-новаторів С. Бондаренко, М. Ворник, В. Каліти, С. Купрікової, І. Мазур, І. Олійник, З. Ступчик, В. Янчук, Л. Ясинської та ін.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства у галузі освіти усе більше стає **актуальним** застосування інформаційних технологій і засобів у навчальному процесі у ВНЗ. Паперові (підручники, методичні вказівки, тощо), плівкові й перші недолугі цифрові інформаційні засоби (касети, DVD) успішно замінені на комп'ютерні системи і технології, які забезпечують вирішення багатьох навчально-виховних завдань, зокрема:

- 1) освітніх – отримання професійних знань, засвоєння умінь і навичок роботи з комп'ютерними системами і технологіями, які є найбільш ефективними у вивченні іноземної мови професійного спрямування у ВНЗ;
- 2) педагогічних – сприяння швидкому й ефективному засвоєнню навчального матеріалу на основі унаочнення та застосування індивідуального підходу до навчання студентів; сприяння комп'ютерному обліку і контролю якості засвоєних знань, умінь і навичок володіння професійно-спрямованим іншомовним мовленням;
- 3) організаційних – навчання співробітництву у парній роботі, у підгрупах і групах з метою удосконалення навичок колективної взаємодії у процесі вирішення поставлених завдань.

Новітні комп'ютерні засоби і технології навчання дозволяють забезпечити розвиток нових форм мислення, пізнання світу і творчої діяльності, сприяють актуалізації самостійних навичок навчання, підвищують рівень мотивації студентів у вивченні професійно-спрямованої іноземної мови. Водночас викладач має змогу підвищити рівень науковості в організації методики навчання іноземній мові, а методи і форми організації навчального процесу набувають експериментально-дослідницького характеру і сприяють інтелектуалізації навчання [1, с. 2].

До сучасних комп'ютерних технологій і засобів навчання, які активно впроваджуються у навчально-виховний процес вивчення іноземної мови професійного спрямування відносяться такі медіаосвітні засоби і технології як Інтернет-технології, мультимедійні програмні засоби, спеціалізоване програмне забезпечення, електронні посібники та підручники, системи дистанційного навчання. Інтернет-технології використовуються з метою самоосвіти учасників навчально-виховного процесу: ознайомлення з досвідом вивчення і викладання іноземної мови в інших містах і регіонах України і світу; сприяння у підготовці конспектів, рефератів, доповідей, повідомлень, творчих завдань, методичних і дидактичних матеріалів; вивчення довідкових матеріалів, інтерактивних моделей навчання; тестування, проведення самостійних і контрольних робіт; дистанційна участь у регіональних і міжнародних олімпіадах, конференціях тощо. Дистанційне навчання як одна з перспективних освітніх форм вже давно переважає над заочною організацією навчання у ВТНЗ. Саме завдяки застосуванню Інтернет-засобів підвищується мотивація вивчення іноземної мови студентами і її викладання викладачами. На особливу увагу заслуговують Інтернет-мультимедійні програмні засоби навчання, оскільки вони дозволяють поєднувати різні форми необхідної іншомовної інформації: текстову, графічну, відео, звукову і навіть анімаційну.

Варто відзначити, що метод проектів почав привертати увагу провідних педагогів ще на початку XX століття: одними з перших застосування знань на практиці привернуло увагу таких відомих науковців як американського філософа, психолога та реформатора освіти Д. Дьюї, американського педагога, засновника методу проектів У. Х. Кілпатріка, австрійського доктора філософії та педагога Р. Штайнера. На їх думку, метою упровадження проектів є формування готовності студентів до розв'язання завдань на практиці, інколи навіть у нестандартних ситуаціях. Проект дозволяє поєднати теоретичні і практичні знання у процесі вирішення тієї чи іншої проблеми з одночасним використанням різних методів дослідження - аналізу, синтезу, систематизації знань тощо із залученням особистих творчих методів роботи. Оскільки проект означає задум, план, передбачення можливого об'єкта, сукупність документів та розрахунків для його створення [2, с.2], то проектна діяльність перш за все спрямована на **результат**. У сучасній практиці навчання іноземній мові професійного спрямування у ВТНЗ усе частіше застосовуються різноманітні методики із залученням Інтернет-мультимедійних програмних засобів навчання, зокрема їх вдале поєднання у **проектній діяльності** на практичних заняттях з вивчення англійської мови професійного спрямування на I-IV курсах усіх технічних спеціальностей. Результатом проектної діяльності (на прикладі ІФНТУНГ) є розробка доповіді англійською мовою на професійну тематику. Студенти мають можливість удосконалити раніше здобуті знання, уміння і

навички професійно-орієнтованого іншомовного мовлення під час проведення самостійного дослідження з певної теми. Активне самостійне мислення студентів під час проектної діяльності дозволяє не тільки просто запам'ятовувати і відтворювати знання і навички, але й вміння їх застосовувати на практиці.

Акцент саме на цей вид навчально-пізнавальної діяльності у ВТНЗ базується на певних принципах, зокрема:

- 1) підвищенні мотивації студентів щодо вивчення професійно-орієнтованої англійської мови. Студенти мають можливість удосконалити навички дослідницької діяльності. Вони самостійно обирають час для виконання проекту (тобто відбувається диференціація вибору власного ритму діяльності), його тематику із списку поданих викладачем, аналізують та систематизують необхідні інформаційні джерела. Спираючись на власний рівень здобутих іншомовних знань, умінь і навичок, професійні знання і досвід, вони створюють такий проект, який би був для них максимально комфортним – його розмір, вид, складність, підхід до розробки та методи побудови (мультимедійні програмні засоби), обирають зручні способи презентації, що робить проектну діяльність посилюючою для студентів з будь-яким рівнем попередньої іншомовної підготовки (відбувається диференціація основних шляхів досягнення мети, розвиток критичного мислення, самоаналізу та самооцінки, відкриття нових індивідуальних можливостей);
- 2) проектна діяльність є особистісно орієнтованою, оскільки враховує власні погляди студентів щодо тієї чи іншої проблеми у професійно-мовленнєвому середовищі та дозволяє обирати прийнятні способи і методи їх вирішення. Робота над проектом англійською мовою сприяє порівнянню особливостей двох мовних культур: української та англійської (полікультурна та інформаційна компетентність). Завдання, пов'язані із порівнянням особливостей професійної проблеми в Україні та інших англомовних країнах дозволяє студентам ознайомитись з традиціями і звичаями обраних країн й водночас збагатитися власним розумінням можливих способів вирішення поданої професійної проблеми;
- 3) проектна діяльність має не тільки професійну, але й загальноосвітню цінність, так як сприяє розвитку ініціативи студентів, їх активної позиції у суспільстві, незалежності, уяви, самодисципліни, співпраці у групах або колективі (соціальна компетентність) й набуттю корисних професійно-мовленнєвих навичок. Саме завдяки проектній діяльності відбувається розвиток пізнавальної активності студентів

не тільки у професійній галузі, але й у іншомовній сфері, оскільки студенти опановують новими професійними іншомовними (і не тільки) лексичними одиницями. Так як підготовка проекту відбувається у позаурочний час, проект дозволяє реалізовувати один із важливих принципів навчання у ВТНЗ – принцип самоосвіти. У подальшому такий принцип спонукає до самоосвіти студентів упродовж життя. Іншими важливими принципами проектної діяльності є принципи науковості, свідомості, наступності, активності, комунікативності, наочності, систематичності і самостійності, які є взаємозалежними та обов'язковими для успішного оволодіння іншомовним мовленням у навчанні студентів [2, с. 3-4].

В. Каліта у своїх дослідженнях виокремлює такі види кінцевого продукту проектної діяльності, зокрема: конструктивно-практичні (колаж, щоденник спостережень тощо), ігрові та рольові проекти (гра, власна п'єса, концерт тощо), інформаційно-дослідницькі (вивчення регіону, мовних особливостей тощо), соціологічні проекти (проведення соціологічного опитування, дослідження на певну тему), видавничі, сценарні, творчі проекти [3, с.45].

Інший педагог В. Янчук, дослідивши різні підходи науковців щодо форм навчальних проектів, пропонує такі їх типи: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні та практико-орієнтовні [4, с. 4].

Враховуючи особливості навчання іноземної (англійської) мови професійного спрямування у ВТНЗ, практика проектної діяльності на заняттях в ІФНТУНГ дозволяє зробити висновок про те, що проектної діяльності якогось одного типу виокремити неможливо. Оскільки проекти мають певну тему дослідження, пов'язану з особливостями професійної підготовки, аргументацію її актуальності, мету і завдання, пропонуються можливі шляхи вирішення проблеми, то проект можна із впевненістю назвати дослідницьким. Пошук й накопичення інформації з певної теми, її аналіз і синтез, вибір джерел інформації (друковані, електронні тощо), належне оформлення результату дослідження (стаття, доповідь, відеофільм, слайд-шоу тощо), презентація проекту та його захист у вигляді дискусії з опонентами дозволяє зарахувати проектну діяльність студентів на практичних заняттях з професійно-орієнтованої англійської мови до групи інформаційних та практико-орієнтованих проектів. Отже, дослідницький характер проекту з його обов'язковими інформаційним та практико-орієнтованим модулями є основним типом проектів, які застосовуються у процесі навчання іноземної мови професійного спрямування в ІФНТУНГ.

Серед основних етапів проектної діяльності більшість педагогів (наприклад, І. Мазур) виокремлюють такі:

- 1) підготовчий (вибір теми, визначення мети, основних завдань, роз-

робка плану, визначення можливих джерел інформації, форми кінцевого продукту проекту, ознайомлення з умовами захисту проекту та вимогами щодо його оцінки);

- 2) пошуковий (аналіз джерел інформації, відбір та систематизація інформації згідно з темою та планом проекту, коригування інформації та пошук нової інформації);
- 3) підсумковий (визначення основних висновків проекту, підготовка основних тез доповіді як однієї з форм усного захисту проекту, вибір форми для оформлення проекту);
- 4) захист проекту (повна доповідь, доповідь у вигляді тез, повідомлення, дебати, мультимедійна презентація, друковані матеріали (газета, плакат, листівка тощо).

Практика застосування проектної діяльності на практичних заняттях з професійно-орієнтованої іноземної (англійської) мови на I-IV курсах технічних спеціальностей в ІФНТУНГ дозволяє виокремити такі етапи підготовки проекту:

- 1) відповідна мовленнєва підготовка. Робота над певними професійно-орієнтованими темами англійською мовою, засвоєння вокабуляру та виконання комунікативних вправ на основі поданих текстів. Студенти повинні вільно володіти активною лексикою та граматику в межах навчальних тем професійного характеру перш ніж переходити до їх обговорення. Формування мовленнєвих навичок вживання професійно-орієнтованої лексики у межах обговорюваних тем відбувається одночасно з навчанням певних мовних кліше з метою допомогти студентам логічно та послідовно висловлювати власну думку, погоджуватися або суперечити поданим фактам тощо.
- 2) вибір проблеми для розробки проекту з урахуванням раніше обговорених тем. Студенти самостійно обирають тему проекту (наприклад, проблеми в Україні, у світі, у певних країнах або порівняння проблеми у різних країнах, на різних континентах тощо), обґрунтовують її актуальність, мету, завдання, розробляють приблизний план проекту. Індивідуальний підхід до обрання теми також передбачає визначення недоліків та переваг обраної проблематики, а також пропозицію власних варіантів вирішення проблеми.
- 3) робота над проектом, яка передбачає вибір та опрацювання не тільки англійськомовних, але й українськомовних джерел, роботу з відеоматеріалами, діаграмами, графіками, таблицями, тренування навичок їх правильного читання та можливу розробку власних графіків, таблиць тощо для підсумку результатів дослідження. Робота над основним текстом доповіді як результату проектної діяльності. Оформлення проекту наприклад, у вигляді плакату, застосування Power-Point для

розробки слайд-шоу, відеофільму.

- 4) захист розробленого проекту. Зазвичай для підвищення мотивації студентів щодо вивчення іноземної мови та розвитку навичок наукової роботи оцінювання проекту відбувається не тільки викладачем, але й обраним журі з числа тих студентів групи, які мають найвищий рейтинг з дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням». Такі студенти першими здійснюють захист проектів, а їх оцінювання відбувається декількома викладачами кафедри або у співпраці викладача та цілої групи.

Варто зауважити, що наскрізною вимогою у підготовці проекту студентами технічних спеціальностей у ВТНЗ із навчальної дисципліни «Іноземна (англійська) мова за професійним спрямуванням» є належні знання англійської мови, зокрема фонетичного, граматичного, лексичного, стилістичного аспектів згідно з вимогами навчальних планів та програм з даної дисципліни у ВТНЗ.

Оцінка проектної діяльності студентів (на прикладі ІФНТУНГ) здійснюється за різними параметрами, пріоритет яких залежить від мети проектної діяльності та поставлених завдань. Оскільки проект виконується іноземною мовою професійного спрямування, то можна виокремити дві групи вимог до оцінювання проектної діяльності студентів: власне науково-професійні й мовленнєві. До першої групи вимог варто зарахувати такі:

- 1) важливість та актуальність обраної професійної проблеми для обговорення;
- 2) чи відповідають план, мета та завдання проекту його інформаційному наповненню;
- 3) наскільки різноманітні методи дослідження та обробки отриманих результатів були використані у проектній діяльності;
- 4) якщо проект виконується не одним студентом, оцінити внесок кожного учасника проекту у його створення;
- 5) наскільки доказовими та аргументованими є запропоновані вирішення тих чи інших проблем або недоліків обраної для проекту теми дослідження;
- 6) естетичність обраних методів оформлення результатів дослідження;
- 7) уміння студентів, які захищають проект, відповідати на поставлені запитання опонентів, аргументованість їх відповідей;
- 8) уміння студентів донести свої думки до аудиторії: презентативність, емоційність студентів, вміння налагодити контакт з аудиторією, їх зовнішній вигляд – відповідний дрес-код студента-доповідача для створення належної наукової атмосфери на занятті у процесі захисту проекту.

Мовленнєва група вимог пов'язана із володінням студентами професійно-спрямованою мовою і тому викладач повинен оцінювати:

- 1) правильне володіння студентом фонетичним аспектом обраної теми проекту: наскільки правильно він вимовляє окремі лексичні одиниці і словосполучення з обраної теми, особливо ті, які є запозиченими з інших мов і часто називаються перекладачами «фальшивими друзями» інтонаційне забарвлення речень також варто прийняти до уваги;
- 2) різноманітність та обсяг професійно-спрямованого лексичного вокабуляру обраної теми: чим більше нових лексичних одиниць вивчив студент у процесі підготовки проекту, тим вище має бути оцінка лексичного аспекту володіння іноземною мовою;
- 3) правильність граматичної побудови речень обраної тематики, їх складність (переважають у захисті проекту прості чи складні речення, складносурядні чи складнопідрядні, наскільки правильною є їх структура побудови);
- 4) стилістичний аспект теми: який стиль мовлення переважає у проекті: науковий, науково-популярний, розмовний або суміш різних стилів, яка може знівелювати науковість проекту.

Результати дослідження. Проектна діяльність неодноразово застосовується студентами на різних спеціальностях і курсах технічної підготовки в ІФНТУНГ, особливо у якості підсумку вивчення модуля з професійно-орієнтованої англійської мови. Так, студенти III курсу спеціальності «Екологія» (група ПЕ-15-1, ЕКОТ-17-1) мають можливість займатися проектною діяльністю щороку. Так, у V семестрі на основі вивчення таких професійних тем, як: «Air pollution», «Land pollution», «Water pollution», «Radioactive contamination» вони мають можливість завершити модуль підготовкою проекту. Майбутні фахівці самостійно обирають регіон або регіони для вивчення проблем, визначають джерела інформації та терміни підготовки етапів проекту, а обсяг дослідження, його складність та структурне наповнення залежать від індивідуальної іншомовної підготовки кожного студента. Захист проекту зазвичай відбувається у вигляді доповіді у супроводі слайд-шоу, яке містить необхідні фото та відеоматеріали, діаграми, таблиці, малюнки, схеми тощо. Обов'язковою вимогою є укладання вокабуляру до теми та термінологічного словника, які представляються групі перед початком захисту. Неодноразове застосування проектної методики на заняттях з іноземної мови професійного спрямування (зокрема у групах ПЕ,ЕКО) дозволяє зробити такі **висновки**:

- 1) метод проектів є ефективним, цікавим та актуальним методом вивчення іноземної мови, який спонукає студентів до самостійної діяльності та враховує їх індивідуальні особливості, а саме: рівень іншомовної підготовки, психологічні особливості;

- 2) такий метод розширює світогляд студентів, збагачує їх професійними знаннями, навчає основам наукової діяльності, комп'ютерній грамотності, так як спонукає працювати з різними програмами, наприклад, Power-Point;
- 3) за допомогою цього методу студенти мають можливість розвинути свої мовленнєві здібності, удосконалити фонетичні, лексичні, граматичні та стилістичні навички володіння англійською мовою професійного спрямування. Оволодіння ораторським мистецтвом також є важливим, особливо у майбутньому на керівних посадах;
- 4) за 3 роки проведення занять з професійно-орієнтованої іноземної мови із застосуванням методики проектів не було жодного негативного оцінювання проектної діяльності, а для студентів із слабкою іншомовною підготовкою проект сприяє збільшенню зацікавленості у вивченні іноземної мови, а відтак і мотивації щодо навчання у ВТНЗ.

Перспективи використання результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути використаними в процесі підготовки до практичних занять з іноземної мови у ВТНЗ.

Список використаних джерел:

1. Торубара О. М. Застосування новітніх інформаційних технологій в навчальному процесі вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_20
2. Мазур І. М. Теоретичне обґрунтування проектної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://orfev.com.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=205:proekt-na-diyalnist-na-urokakh-angliyskoyi-movi-ta-evropeyske-movne-portfolio&Itemid=550
3. Каліта В. В. Застосування методу проектів у викладанні іноземної мови як засіб створення навчальної середовища формування та розвитку життєвих компетентностей учнів / Вікторія Володимирівна Каліта // Навчально-методичний збірник. – Харцизьк, 2010. – 61 с.
4. Янчук В. О. Впровадження методу проектів на уроках англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gradum103.zp.ua/index.php/pedagogicheskaya-vystavka/30-spetsifika-uchebnykh-predmetov/421-yanchuk-v-o-vprovadzhennya-metodu-proektiv-na-urokakh-anglijskoji-movi>

Transliteration of References:

1. Torubara O. M. Zastocuvannya novitnikh informaziynykh tekhnologiy v navchalnomu prozesi vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_20.

2. Mazur I. M. Teoretychne obgruntuvannya proektnoy diyalnosti [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: http://orfey.com.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=205:proektna-diyalnist-na-urokakh-angliyskoyi-movi-ta-evropeyske-movne-portfolio&Itemid=550.
3. Kalita V. V. Zastosuvannya metodu proektiv u vykladanni inozemnoyi movy yak zasib stvorenniya navchalnoyi seredy formuvannya ta rozvytku zhyttevukh kompetentnostey uchniv / Viktoriya Volodymyrivna Kalita // Navchalno-metodychnyy zbirnyk. – Kharzyzsk, 2010. – 61 c.
4. Yanchuk V. O. Vprovadzhennya metodu proektiv na urokakh angliyskoyi movy [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://gradum103.zp.ua/index.php/pedagogicheskaya-vystavka/30-spetsifika-uchebnykh-predmetov/421-yanchuk-v-o-vprovadzhennya-metodu-proektiv-na-urokakh-anglijskoji-movi>.

Application of project activity for exemptions from foreign language professional direction as one of the effective methods of improving motivation of students of higher technical universities in the teaching process.

**SAKHNEVYCH I., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Department of English Language, Ivano-Frankivsk National Technical University of
Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine
E-mail: chiropodist1@yahoo.co.uk**

СІНЕЛЬНИКОВА Н.О.,

кандидат педагогічних наук, Київський
університет ім. Б. Грінченка,

МІЩЕНКО О.О.,

студентка IV курсу,
Київський університет
ім. Б.Грінченка,
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТФІЛЬМІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПЕРШОГО КЛАСУ

Зорієнтованість початкової школи на впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі визначає пошук сучасних динамічних, яскравих, доцільних наочних засобів навчання. Одним із таких засобів є мультфільм, який дозволяє повідомляти нову інформацію в доступній формі, демонструвати способи поведінки, міркувати, робити висновки, висловлювати власну думку, таким чином, розвивати критичне мислення молодших школярів. Методика роботи над одним з таких мультфільмів описана в статті.

Ключові слова: мультфільм, критичне мислення, розвиток, першокласник, «Початкова школа: освіта для життя», методи, прийоми.

Практическое значение работы состоит в разработке и внедрении в образовательный процесс начальной школы методики развития критического мышления учащихся первого класса средствами мультфильмов. Результаты исследования могут быть применены на уроках, в воспитательной деятельности в начальной школе, при составлении учебно-методических пособий, а также в проекте «Начальная школа: образование для жизни».

Ключевые слова: мультфильм, критическое мышление, развитие, первоклассник, «Начальная школа: образование для жизни», методы, приемы.

The orientation of the elementary school to the implementation of information and communication technologies in the educational pro-

cess determines the search for modern dynamic, bright, appropriate visual means of study. One such tool is a cartoon that allows you to communicate new information in an accessible form, demonstrate behavior, reason, make conclusions, express your own thoughts, and, consequently, develop critical thinking of junior pupils. The article reveals the essence and content of the basic concepts, namely: «critical thinking», «critical thinking of first-graders», «development of critical thinking of first-graders», «cartoon», «cartoon as a means of developing critical thinking of first-graders». The practical significance of the work is the development and implementation of the methodology for critical thinking development of first grade students by means of cartoons in the educational process of the elementary school. The results of the study can be applied at the lessons, in educational activities in elementary school, during the placement of teaching aids, as well as in the project «Primary school: education for life».

Key words: cartoon, critical thinking, development, first-graders, elementary school, education for life, methods, receptions.

Сучасні діти значно відрізняються від попередніх поколінь. Перед ними постають нові вимоги та нові проблеми. Одним зі шляхів підготовки до розв'язання життєвих проблем є розвиток у дітей критичного мислення. Саме воно допоможе дитині залишатися собою, відстоювати власну точку зору, вміти аргументувати свою позицію з будь-якого питання та формулювати оцінні судження щодо будь-якої інформації.

Говорячи про дітей, на наш погляд, найбільш сприятливим для розвитку означеного поняття є молодший шкільний вік, а саме – шестилітки. Привчаючи маленьку особистість з раннього віку до критичного самостійного аналізу ситуацій, інформації, ми сформуємо критично мислячу особистість. Відповідно до вікових особливостей діти можуть створювати власні проекти, проводити дослідження, а вчитель буде помічником у вирішенні таких завдань. Орієнтуючись на вік дитини, найбільш доцільним, на наш погляд, буде використання мультфільмів, які мають не лише виховний, а й навчальний характер та допомагають розвивати критичне мислення школяра. Оскільки таких мультфільмів на сьогодні немає, то розроблена нами (О. Міщенко, Н. Сінельніковою, І. Сухопарою) серія навчальних мультфільмів допоможе вчителям у їхній праці.

Основними документами, які розкривають означену проблему, є: Концепція нової української школи (ухвалена рішенням колегії МОН 27. 10.

2016) [2]; оновлений Закон України «Про освіту» (№ 2145-19 від 05. 09. 2017) [1]; Проект державного стандарту початкової загальної освіти [7]. Саме у них розкривається вагоме значення критичного мислення для гармонійного розвитку дитини.

Проблеми розвитку критичного мислення висвітлено в працях зарубіжних науковців М. Ліпмана, Д. Брунера, Дж. Гілфорда, С. Заір-Бека, А. Кроуфорда, К. Мередіт, С. Метьюза, Д. Рассела, Ф. Станкато, Ч. Темпла, К. Уейда, Д. Халперна, Дж. Чаффа та вітчизняних дослідників – Н. Березанської, В. Бондаря, Т. Воропай, Н. Дайрі, В. Дороз, І. Кожуховської, А. Ліпкіна, О. Пометун, Л. Терлецької, С. Терно, О. Тягло, А. Федорова, Т. Яковенко та ін.

Упровадження технології критичного мислення учнів у початковій школі досліджували О. Белкіна-Ковальчук, Л. Варзацька, М. Вашуленко, С. Гончаренко, О. Савченко, Л. Ткаченко та ін. У наукових доробках авторів висвітлено питання розвитку в учнів молодших класів уміння самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, виконувати завдання проблемного характеру, робити умовиводи, помічати та виправляти як власні помилки, так і помилки однокласників, знаходити шляхи виходу з будь-яких ситуацій тощо.

Сучасні школи намагаються знайти найбільш оптимальну навчальну програму, яка б розкривала увесь потенціал дитини. Вони беруть участь у експериментальних програмах, серед яких найбільш популярними є: «Інтелект України», «Розумники», «Початкова школа: освіта для життя», інтегративно-діяльнісне навчання за педагогічною технологією «Росток», навчальне середовище «1 учень – 1 комп'ютер» та ін. На наш погляд, найбільше сприятиме розвитку критичного мислення учнів програма «Початкова школа: освіта для життя». Саме тому ми розробили мультфільми та завдання до них, які відповідають змісту програми та є доповненням до міні-проекту «Школа чемних», розробленого науковцем Г. Бондаренко.

Актуальність цього питання полягає у тому, що нині відбувається реформування вітчизняної освіти через орієнтацію на технологію розвитку критичного мислення. Ця технологія дозволить учню самостійно вчитися, здобувати знання, організовувати свою роботу з розв'язання проблем, співпрацювати з іншими учнями, набувати навичок ефективної комунікації, знаходити достовірні результати, набувати уміння самоконтролю, самооцінки, самовдосконалення. О. Пометун [6] надає великого значення критичному мисленню як одному зі шляхів виховання активної особистості, що може взяти на себе ініціативу і діяти відповідно до чинного законодавства.

Зарубіжний науковець М. Ліпман розглядав це поняття як нагальну потребу для життя в сучасному світі, оскільки це складне уміння дозволяє правильно розв'язувати широке коло практичних проблем у будь-якій професійній діяльності, в людських взаєминах, у науковій діяльності, у повсякден-

ному житті тощо [14]. Таким чином, учений визначав критичне мислення як уміння розмірковувати.

Схожі погляди висловлює зарубіжний науковець Ф. Станкато. Вчений визначає критичне мислення як формулювання оцінних суджень стосовно правдивості та реальності заяв або відповідей щодо розв'язання проблем [15].

Сучасна психологія трактує критичне мислення як таке, що «сприяє формуванню здатності людини усвідомлювати власну позицію з того чи іншого питання, уміння знаходити нові ідеї, аналізувати події та критично їх оцінювати» [6, с. 15].

Зарубіжні науковці Н. Дауд і З. Хусін акцентують увагу на тому, що різні твердження критичного мислення приводять до загального розуміння такого феномену, як свідомі зусилля з визначення того, які твердження вважати правильними, а які – ні [13]. Таким чином, можна стверджувати, що до основних завдань критичного мислення належать: навчити учнів правильно аргументувати свої думки, виявляти недоліки у своїй та чужій аргументації; визначати істинність чи хибність тверджень, оцінок, ідей, рішень тощо.

У зв'язку з цим варто звернути увагу на інтелектуальні зусилля учнів, а саме: визначенні правильності чи неправильності; доцільності чи недоцільності; правомірності чи неправомірності; ефективності чи неефективності; моральності чи аморальності тощо.

Відповідно до визначення дефініції «критичного мислення» його розвиток розцінюють як процес і результат кількісних та якісних змін у мисленні людини. Саме розвиток, на відміну від формування, пов'язаний із постійними, безкінечними змінами, які переходять з однієї якості в іншу, характеризується динамічністю від простого до складного. Для такого процесу, як розвиток, характерним є виникнення нового стану об'єкта.

За С. Векслером, розвиток критичного мислення передбачає такі етапи: формування мотивів розвитку означеної якості; оволодіння системою спеціальних логічних операцій; уміння застосовувати знання цих операцій у діяльності; коригування діяльності [11].

Відповідно до проведеного аналізу праць науковців розвиток критичного мислення розуміємо як процес і результат кількісних та якісних змін у мисленні першокласників, що спрямований на самостійне розв'язання ними конкретної пізнавальної чи життєвої проблеми через її розгляд на основі різних джерел інформації, визначення шляхів розв'язання цієї проблеми, їх оцінювання й обґрунтований вибір оптимального.

Задля розвитку критичного мислення С. Терно рекомендує: створювати проблемні ситуації у процесі навчання; пропонувати нетривіальні проблемні завдання; ознайомлювати учнів із принципами та стратегіями критичного мислення; регулярно створювати ситуації вибору; організовувати діалог у

процесі вирішення проблемних задач (інтерактивні форми навчання); передбачати письмове викладення розмірковувань учнів з подальшою рефлексією; надавати право на помилку та моделювати ситуації виправлення помилок. Дотримання представлених рекомендацій сприятиме усвідомленості, самостійності, рефлексивності, обґрунтованості, контрольованості та самоорганізованості, тобто розвиватиме критичне мислення учнів [10, с. 15].

Нами встановлено, що існує досить багато методів та прийомів розвитку критичного мислення у першокласників, а саме: кластер, асоціативний куш, мозковий штурм, робота в парах, кошик ідей, ажурна пила, дискусія, метод «ПРЕС», сенкан, Фішбоун (Fishbone), «Ромашка Блума» тощо.

Охарактеризуємо найбільш дієві, на наш погляд, методи для застосування під час демонстрації мультфільмів для учнів першого класу.

Метод «ПРЕС» навчає школярів формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного питання аргументовано, в чіткій та стислій формі. Цей метод має свою «структуру та етапи: 1. Висловлення власної позиції щодо інформації, яка сприймається. Допоміжна фраза – Я вважаю, що... 2. Визначення доказів, аргументація своєї думки, її обґрунтування. Допоміжна фраза – ...тому, що... 3. Наведення прикладу, фактів для підтвердження власних доказів. Допоміжна фраза – ...наприклад... 4. Формулювання висновків, узагальнення власної думки, заклик до інших для прийняття визначеної позиції. Допоміжна фраза – Отже (тому), я вважаю...» [3, с. 48].

Наступним методом є Фішбоун (Fishbone), або «Рибна кістка», що являє собою «візуальне зображення причинно-наслідкових зв'язків (у вигляді риб'ячої кістки), що у стислій та послідовній формі розкриває причини виникнення тієї чи іншої проблеми. У голові риб'ячого скелета позначається проблема, яка розглядається, на верхніх кісточках скелета зазначаються причини виникнення проблеми, на нижніх – наводяться факти на підтвердження причин» [5, с. 199].

Схожим за своєю візуальною характеристикою є метод «Ромашка Блума», або «Ромашка запитань», що являє собою зображення причинно-наслідкових зв'язків у вигляді квітки з шести пелюсток – шести типів запитань. Такими запитаннями є: прості (фактичні) запитання – Що? Де? Коли?, які допомагають назвати факти, згадати і відтворити інформацію. Уточнювальні запитання – Ти вважаєш, що...? ...тобто, ти сказав, що ...?, – що надають дитині можливості зворотного зв'язку щодо сказаного. Інтерпретаційні (пояснювальні) запитання – Чому...? Що мається на увазі...?, – які спрямовані на пошук зв'язків між ідеями, фактами, визначеннями та цінностями. Творчі запитання – А що, якщо...? Як би покращили...?, – у яких є елемент прогнозу, припущення, вони заохочують до створення нового. Оцінювальні запитання – Чим щось відрізняється від іншого...? Як би Ви визначили...?, – що

вимагають від учня формування суджень на зразок: добре чи погано, правильно чи неправильно та передбачають оцінювання якості набутої інформації або, в окремих випадках, власної поведінки щодо нової інформації. Практичні запитання – Де це застосовується у повсякденному житті? Як це можна використати на практиці?, – що спрямовані на встановлення взаємозв'язків між теорією і практикою.

Найбільш цікавим для першокласників, на нашу думку, є використання мультфільмів у освітньому процесі із залученням названих методів.

У словнику подано таке визначення досліджуваного поняття: «мультфільм» (мультиплікаційний фільм) – це фільм, створений методом мультиплікації. Мультиплікація – вид кінознімання, об'єктом якого є серія малюнків або об'ємних фігур, що зображують послідовні фази руху й на екрані створюють ілюзію руху нерухомих об'єктів [4, с. 700].

Роль мультфільмів у вихованні, розвитку та формуванні дитини розкривали вітчизняні науковці Л. Бірюкова, О. Вовчик-Блакитна, Н. Гавриш, Г. Клокова, М. Сітцева, Р. Силко, О. Тупичкіна, І. Харченко, Ю. Хомська, В. Шебанова, О. Шестопалова та ін.

На думку М. Сітцевої, «у буденній свідомості мультиплікації сприймаються як невід'ємний складник дитинства, засіб розважання та розвитку підростаючої особистості» [9].

Науковець Р. Силко зазначає, що «мультиплікація – це універсальна та інтернаціональна мова спілкування дітей і дорослих у всьому світі. Вона є дуже близькою до світу дитинства, бо в ній завжди присутня гра, порив фантазії й немає нічого неможливого. Мультиплікація є універсальним багатограним засобом розвитку дитини у сучасному візуально насиченому світі» [8]. Авторка зазначає, що мультиплікація є найбільш сприятливою для дитини та стимулює активність і розкутість мислення.

Відповідно до поглядів науковця Ю. Хомської, «проблема сприйняття мультфільмів дітьми полягає у тому, що маленьким глядачам не вистачає ані художнього, ані життєвого досвіду, щоб сприйняти сюжетну лінію мультфільму. Діти не бачать тих прихованих смислів, які зазвичай містяться у словах і діях героїв» [12]. Однак, на наш погляд, це допомагає розвивати у дитини фантазію, мислення, уяву тощо і викликає необхідність дорослому разом з дитиною поспілкуватися щодо змісту проглянутого мультфільму.

Можемо дійти висновку, що під мультфільмом як засобом розвитку критичного мислення першокласників розуміється фільм, створений методом мультиплікації, спрямований на досягнення кількісних та якісних змін у мисленні першокласника, на самостійне розв'язання ним конкретної пізнавальної чи життєвої проблеми через її всебічний розгляд на основі різних джерел інформації, визначення шляхів розв'язання цієї проблеми, їх оціню-

вання й обґрунтований вибір одного з них з постійною рефлексією та корекцією власної мисленнєвої діяльності.

Зазначені характеристики реалізуються із залученням низки методів навчання критичного мислення, які у своїй практичній діяльності застосовують учителі. Вірогідно, що розвивати критичне мислення можна на будь-якому предметі у початковій школі. Адже навіть запитання допомагають розвивати цей феномен. Усе залежить лише від його змісту та мети. Так, у контексті нашого дослідження провідними є не лише мультфільми, а й запитання як форма, що сприяє розвитку мислення першокласника.

Створення мультфільмів для розвитку критичного мислення учнів першого класу здійснювалося за допомогою сервісу Animaker, який має велику колекцію об'єктів і персонажів, що, в свою чергу, мають запрограмовані анімаційні ефекти. Саме тут були обрані персонажі наших мультфільмів. Для комбінування різних мультфільмів за власно створеним сюжетом користувалися Movavi Video Editor – простим у користуванні редактором відео, який допоміг створити мультфільми.

Головним персонажем мультфільмів «Балакучі сороки», «Ввічливі сніговики», «Під час перерви» виступає снот, тварина, яка досить поширена в Україні, а в окремих місцях (Полісся, Галичина, Наддніпрянщина) є однією з домінантних груп хижих ссавців. Снот – надзвичайно миролюбна і доброзичлива, активна, допитлива, кмітлива тваринка з досить високий рівнем інтелекту (вони цілком здатні вчитися і пам'ятати вирішення тієї чи іншої проблемної ситуації протягом трьох років).

Подаємо один із прикладів змістового наповнення розроблених нами мультфільмів. Сюжетом мультфільму «Поведінка на перерві» є ілюстрація ситуації, коли назустріч дівчинці, яка йшла і дивилася собі під ноги, біг хлопчик із м'ячем і ненароком її штовхнув. Дівчинка розсердилася на хлопчика, але коли він повернувся, підійшов до неї і сказав дещо, вона одразу усміхнулася. Завданнями мультфільму було: розвиток критичного мислення першокласників; формування правил правильного поводження на перервах; визначення способів вирішення конфліктних ситуацій. Учням пропонується за допомогою запитань і завдань самостійно розв'язати проблему в групах: «Що сказав хлопчик дівчинці?», «Поясни, що трапилося з дівчинкою?», «Як би ти вчинив у схожій ситуації?». Першокласникам пропонується знайти рішення за допомогою методу розвитку критичного мислення Фішбоун (Fishbone), або «Рибна кістка».

Робота з мультфільмами проводилася під час навчальних занять за експериментальною програмою «Початкова школа: освіта для життя». Під час виконання завдань зошита-посібника «Школа чемних» школярі додатково переглядали мультфільм на екрані телевізора або інтерактивної дошки, на

яких демонструвалися мультфільми, пропонувалися запитання та завдання за їх змістом, можлива схема відповіді. Виконання завдань відбувалося у групах по 5-6 чоловік, де кожен учень міг висловити власну думку, вислухати думку інших, запропонувати розв'язання проблеми. Під час такої роботи школярі вчилися критично аналізувати, обговорювати достовірність чи хибність думок кожного, знаходити оптимальне рішення. У процесі обговорення застосовувалися такі методи, як: «ПРЕС», «Ромашка Блума», або «Ромашка запитань», Фішбоун (Fishbone), або «Рибна кістка». Далі учні висловлювали своє спільне рішення, або індивідуальне (залежно від змісту завдання), після чого на екрані демонструвалася правильна відповідь або поради першокласникам.

Зазначена структура роботи з розвитку критичного мислення першокласників засобами мультфільмів демонструє свою результативність. Розроблена методика роботи, апробована у загальноосвітніх закладах, підтвердила свою ефективність.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Концепція «Нової української школи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzMbWtPYU9lWXM/view>.
3. Максимюк С.П. Педагогіка : навч. посіб. / С.П. Максимюк – К. : Кондор, 2009. – 670 с.
4. Новий тлумачний словник української мови. У чотирьох томах. Том 2 / укладачі : В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – К. : Аконіт, 2001. – 911 с.
5. Огородник Н. Є. Розвиток критичного мислення майбутніх фахівців флоту на заняттях з англійської мови / Н. Є. Огородник // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Роль іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей у сучасному освітньо-професійному середовищі». 17–18 травня 2016 року, Херсон. / за заг. ред. В. І. Грицини, Т. В. Мунтян. – Херсон, 2016. – С.196–200.
6. Пометун О. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи : методичний посібник для вчителів / автори-укладачі : О. І. Пометун, І. М. Сущенко. – К., 2017. – 96 с.
7. Проект державного стандарту початкової загальної освіти, 26.07.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkcXJ4R3UtSkNCVmc/view>.
8. Силко Р. М. Мульт-терапія як технологія виховання дітей. Активна мульт-терапія / Р. М. Силко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 120. – С. 188–190.

9. Сітцева М. Роль мультиплікації у розвитку дитини в умовах інформаційного суспільства / М. Сітцева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inforum.in.ua/conferences/12/2/12>.
10. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії / С. О. Терно. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. – 70 с.
11. Харченко Н. В. Критичне мислення як характеристика сучасної особистості підлітка / Н. В. Харченко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2016. – Вип. 20(2). – С. 276–286.
12. Хомська Ю. Вплив мультиплікаційних фільмів на формування гендерних стереотипів у дітей молодшого шкільного віку / Ю. Хомська. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2014/vplyv-mulytyplikatsijnyh-filmiv-na-formuvannya-hendernyh-stereotypiv-u-ditej-molodshoho-shkilnoho-viku>.
13. Daud N. Developing Critical Thinking Skills in Computer-Aided Extended Reading Classes / N. M. Daud, Z. Husin // British Journal of Educational Technology. – 2004. – Vol. 35, № 4. – P. 477– 488.
14. Lipman M. Critical thinking: What can it be? / Matthew Lipman. – Institute of Critical Thinking. Resource Publication. – 1988. – Series 1. – № 1. – 12 p.
15. Stancato F. Tenure, Academic Freedom and the Teaching of Critical Thinking / F. A. Stancato // College Student Journal. September, 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://findarticles.com/p/articles/mi_m0FCR/is_3_34/ai_66760558.

Transliteration of References:

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Kontseptsiya «Novoyi ukrayins'koyi shkoly» [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMbWtPYU9IWXM/view>.
3. Maksymyuk S.P. Pedahohika: navch. posib. / S.P. Maksymyuk - K. : Kondor, 2009. - 670 s.
4. Novyyi tlumachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy. U chotyrykh tomakh. Tom 2 / ukladachi: V. V. Yaremenko, O. M. Slipushko. - K. : Akonit, 2001. - 911 s.
5. Ohorodnyk N. YE. Rozvytok krytychnoho myslennya maybutnikh fakhivtsiv flotu na zanyattiyakh z anhliys'koyi movy / N. YE. Ohorodnyk // Materialy Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh «Rol' inshomovnoyi pidhotovky studentiv nefilolohichnykh spetsial'nostey u suchasnomu osvith'o-profesiynomu seredovyshchi». 17-18 travnya 2016 roku, Kherson. / za zah. red. V. I. Hrytsyn, T. V. Muntyan. - Kherson, 2016. - S.196-200.
6. Pometun O. Putivnyk z rozvytku krytychnoho myslennya uchniv pochatkovoyi shkoly: metodychnyy posibnyk dlya vchyteliv / avtoriv-vkladachiv: O. I. Pometun, I. M. Sushynko. - K., 2017. - 96 s.

7. Proekt derzhavnoho standartu pochatkovoyi zahal'noyi osvity, 26.07.2017 r. [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkcXJ4R3UtSkNCVmc/view>.
8. Sylko R. M. Mul't-terapiya yak tekhnolohiya vykhovannya ditey. Aktyvna mul't-terapiya / R. M. Sylko // Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky. - 2014 rr. - Vyp. 120. - S. 188-190.
9. Sittseva M. Rol' mul'typlikatsiyi v rozvytku dytyny v umovakh informatsiyoi suspil'nosti / M. Sittseva [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.inform.in.ua/conferences/12/2/12>.
10. Terno S. O. Metodyka rozvytku krytychnoho myslennya shkolyariv u protsesi navchannya istoriyi / S. O. Terno. - Zaporizhzhya: Zaporiz'kyy natsional'nyy universytet, 2012. - 70 s.
11. Kharchenko KH. V. Krytychna myslennya yak kharakterystyka suchasnoyi osobystosti pidlitka / KH. V. Kharchenko // Teoretyko-metodychni problemy vykhovannya ditey ta uchniv's'koyi molodi. - 2016 r. - Vyp. 20 (2). - S. 276-286.
12. Khoms'ka YU. Vplyv mul'typlikatsiynykh fil'miv na formuvannya hendernykh stereotypiv u ditey molodshoho shkil'noho viku. Khoms'ka. - 2014 [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://naub.oa.edu.ua/2014/vplyv-multyplikatsiynyh-filmiv-na-formuvannya-hendernyh-stereotypiv-u-ditey-molodshoho-shkilnoho-viku>.
13. Daud N. Rozrobka krytychnykh myslyachykh navychok u komp'yuternykh klasakh rozshyrenoho chytannya / N. M. Daud, Z. Husin // Brytans'kyy zhurnal navchal'nykh tekhnolohiy. - 2004. - Tom. 35, № 4. - S. 477- 488.
14. Lipman M. Krytychne myslennya: shcho tse mozhe buty? / Mett'yu Lipman. - Instytut krytychnoho myslennya. Publikatsiya resursiv. - 1988. - Seriya 1. - № 1. - 12 stor.
15. Stanko F. Volodinnya, akademichna svoboda ta vykladannya krytychnoho myslennya / F. A. Stenkato // Student-s'kyy zhurnal koledzhu. Veresen' 2000 r. [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: http://findarticles.com/p/articles/mi_m0FCR/is_3_34/ai_66760558.

The use of cartoons in the development of critical thinking students of the first class.

SINELNIKOVA N.O., Candidate of Pedagogical Sciences, Kyiv University by Borys Grinchenko, Kiev, Ukraine

E-mail: sinat@ukr.net

**MISCHENKO O.O., student, Kyiv University by Borys Grinchenko
Kiev, Ukraine**

E-mail: oomishchenko.pi14@kubg.edu.ua

ТУРЧИНА Т.,

асистент, кафедра іноземних мов,
Навчально-науковий інститут бізнес
технологій «УАБС» СумДУ

м. Суми, Україна

МЕДВЕДОВСЬКА Д.,

асистент, кафедра іноземних мов,
Навчально-науковий інститут бізнес
технологій «УАБС» СумДУ

м. Суми, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Використання мобільних додатків для вивчення іноземних мов. Сьогоднішнє суспільство мобільне та глобальне. Реалізація інформаційних технологій є необхідною умовою ефективного навчання іноземних мов в сучасних умовах. Інноваційні технології дають як викладачеві, так і студентам не тільки можливість отримати доступ до необмежених джерел інформації, але й знаходити нові шляхи взаємодії, побачити актуальність мовного курсу та можливості її практичного використання. Дана стаття присвячена актуальним питанням навчання за допомогою мобільних додатків та їх практичне використання під час уроку.

Ключові слова: іноземні мови, освітні ресурси, інноваційні, інформаційні технології, електронне навчання, інтернет.

Использование мобильных приложений для изучения иностранных языков. Сегодняшнее общество мобильное и глобальное. Реализация информационных технологий является необходимым условием эффективного обучения иностранным языкам в современных условиях. Поскольку английский язык превратился в универсальный язык, его присутствие и ценность в мире за последние десятилетия чрезвычайно расширилась. Инновационные технологии позволяют как преподавателю, так и студентам не только возможность получить доступ к неограниченным источникам информации, но и находить новые пути взаимодействия, увидеть актуальность языкового курса и возможности его практического использования. Данная статья

статья посвящена актуальным вопросам обучения с помощью мобильных приложений и их практическое использование во время урока.

Ключевые слова: иностранные языки, образовательные ресурсы, инновационный, информационные технологии, электронное обучение, интернет

Use of mobile applications for learning foreign languages. Today's society is global and mobile. Laptops, tablets and smartphones connect users with information in less than a second and these advancements mean students have to be ready to learn and work on a global scale. Using a mobile device and the Internet, it's easy to help students on the path to global thinking. As English has become a universal language, its presence and value in the world over the past decades has grown enormously. The implementation of information technologies is a must for effective teaching of foreign languages nowadays. Innovative technologies give both the teacher and the students not only the opportunity to get access to the unlimited sources of information, but to find the new ways of interaction, to see the language course relevance and possibilities of its practical use. This article is devoted to the actual questions of learning through mobile applications and their practical applications in the classroom.

Key words: foreign languages, educational resources, innovative, information technologies, e-learning, Internet.

Постановка проблеми. Сьогоднішнє суспільство мобільне та глобальне. В умовах сучасних суспільно-економічних відносин, росту і розвитку міжнародних контактів, необхідно досягти такого рівня підготовки студентів, при якому вони будуть спроможні брати участь у міжкультурній комунікації іноземною мовою і самостійно вдосконалювати свої знання. Тому пошуки шляхів підвищення ефективності навчання набувають зараз все більшої актуальності.

Інформаційна технологія відкриває як для студентів, так і для вчителів нові можливості: наявність професійної та повсякденної інформації на іноземній мові сприяє розвитку світогляду та відкритих ресурсів для створення інтерактивних завдань, підвищує ефективність роботи студентів та їх мотивацію. Більшість дослідників погоджуються, що навчання іноземній мові у вищому навчальному закладі вимагає постійного вдосконалення освіти, створення ефективних дидактичних систем, нових технологій, форм і методів

що могло б забезпечити інтенсивне оволодіння системою знань і далі на цій основі - значне підвищення рівня студентської діяльності. До речі, це переконливо доводить ефективність методу BYOD (Bring Your Own Device), що безпосередньо пов'язаний зі змішаним навчанням, це комбінація заходів класу з онлайн-спілкуванням. Світова практика показує ефективність навчально-виховної роботи у форматі змішаного навчання, зокрема, викладання іноземних мов. Змішане навчання дозволяє впроваджувати інтерактивні технології, покращуючи якість освіти та залучаючи більше студентів.

Мета цієї статті – розглянути та порівняти існуючі онлайн-програми та доречність їх використання як для самостійної, так і для аудиторної роботи. Ефективна інтеграція технології досягається, коли студенти можуть вибрати технологічні інструменти, які допоможуть їм своєчасно отримувати інформацію, аналізувати та синтезувати інформацію та представляти її професійно. Технологія повинна стати невід'ємною частиною навчання.

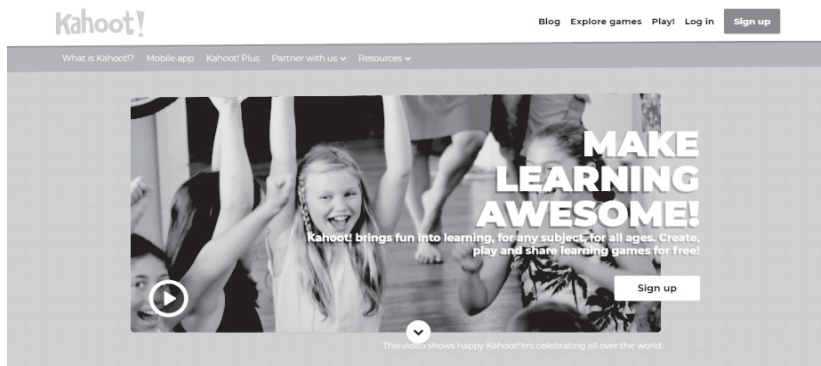
Основи теоретичного дослідження. Іноді важко описати, як технологія може впливати на навчання, оскільки термін «технологічна інтеграція» є такою широкою парасолькою, яка охоплює безліч різноманітних інструментів і практик; існує багато способів перетворення технології в невід'ємну частину навчального процесу. Нижче наведено лише декілька з цих способів, але щодня з'являються нові технологічні інструменти та ідеї.

Щоб максимально використати можливості онлайн-навчання, як вчитель, так і учень повинні скористатись великою кількістю ресурсів, доступних в Інтернеті. Є сотні онлайн-сервісів, які пропонують доступ до інформації, а Вікіпедія - видатний приклад [1].

Аналіз результатів дослідження. З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, особливо комп'ютерів, ряд дослідників (Morrison et al., 2010) намагалися побачити переваги та ефект від їх використання у порівнянні зі старим традиційним навчанням. Протягом багатьох років ми намагалися дати відповіді на питання про переваги та недоліки між традиційним та сучасним викладанням, де існують переважають освітні технології [2]. Білл Ферстер, науковий співробітник Університету Вірджинії написав історичний огляд технологій навчання. Його книга «Педагогічні машини: навчання з перехрестя освіти та технологій» - це, перш за все, історія, зосереджена на людях, що беруть участь у впровадженні новітніх технологій для перетворення навчального ландшафту з покращеною якістю. Завацький-Ріхтер та Андерсон основують своє власне ставлення до Інтернет-дистанційної освіти (ODEL) на дослідженнях в 2009 р., проведених самим Завацьким-Ріхтером. Серед перших досліджень порівняння традиційних та сучасних способів за допомогою досліджень освітніх технологій був Кларк Річард (Clark, R. 1983). Він намагався порівняти дослідження між лекціями та комп'ютерними настановами та

вказівками, щоб визначити, який з них є кращим способом навчання. Він дійшов висновку, що вони ефективні в залежності від способів їх використання.

Сайт Kahoot! є одним із найбільш популярних інструментів змішанного навчання, якій можна використовувати як під час аудиторної роботи, так і для виконання домашнього завдання.

<https://getkahoot.com>

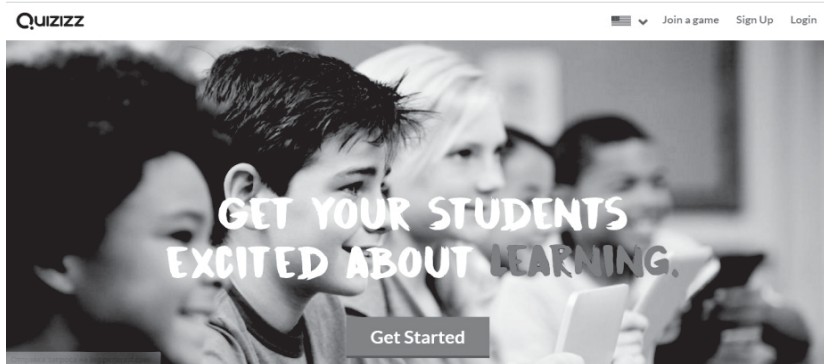
Студентам подобається використовувати свої гаджети під час роботи на парі і вони завжди беруть активну участь у виконанні завдань, коли ми використовуємо цей сайт. Kahoot! це безкоштовна система реагування на основі ігор, в якій може приймати участь вся група в режимі реального часу. Під час використання системи, викладач виводить на екран або дошку питання тесту або опитування, а студенти відповідають на них, використовуючи власні мобільні пристрої. Студенти можуть користуватися будь-якими мобільними пристроями (телефон, планшет або ноутбук) для участі у гри. Веб-сайт Kahoot! дуже простий та зручний у використанні. Крім того, він дає можливість створювати тести та опитування для будь-якої предметної області.

Як можна використовувати Kahoot! під час навчання іноземним мовам.

- Для введення нової теми або розділу. Щоб викликати інтерес у студентів, можна розпочинати нову тему із цікавого теста. Замість звичайних повторень або нецікавих графіків, вони беруть участь в інтерактивному опитуванні – тесті, якій вимірює рівень їх знань. Можна вимкнути нарахування балів для такої гри, щоб учні не переймалися помилкою. Замість того, щоб надати нову інформацію методом лекції, почніть з Kahoot!, а потім детально обговорюйте кожне питання.
- Грати, щоб вдосконалювати майстерність. Режим «гість» («Ghost Mode») в Kahoot! дозволяє студентам грати ту ж саму вікторину кіль-

ка разів. Ця функція може бути корисною для посилення навчання шляхом повторення. Студенти працюватимуть до того рівня власної майстерності, якій їх буде влаштовувати, та зможуть побачити зростання своїх навичок.

- Створювати опитування. Kahoot! також дозволяє створювати опитування та обговорення через власну платформу. Такі опитування надають навіть слабким студентам можливість висловлювати свою думку, допомагаючи їм почувати себе важливими та залучати до процесу навчання. Участь студентів у опитуванні Kahoot! - це чудовий спосіб зібрати студентську думку. На відміну від тестів, опитування не мають правильної або неправильної відповіді, а також відсутні бали за участь. Але ви все одно отримаєте змогу побачити гістограму між зміною питань, яка покаже, скільки студентів вибрали ту чи іншу відповідь. Ці опитування можна використати для ведення бесіди. Якщо ви хочете швидко поставити питання про щось важливе на даний момент (і записати відповіді для подальшого аналізу) і знаходитесь в середині лекції або презентації, можна створити дискусії. Ця опція ідентична опитуванню, але з обмеженням лише одного питання.
- «Трамплін» для подальшої дискусії. Активний товчок для подальшого навчання може відбутися після залучення тестів, тому разом із студентами розбирайте правильні та невірні відповіді на Kahoot!. Запитуйте студентів «чому?», після відповідей. Kahoot! приносить яскраву динаміку в аудиторію і процес навчання.
- Залучайте студентів зробити свої власні Kahoots!. Вони можуть взяти матеріал із певного розділу підручника і створити свої власні тести та опитування. Можна зробити «день повторення», граючи в кожен із

<https://quizizz.com/>

створених студентами Kahoots!. Під час створення власних тестів, студенти потребують чіткого розуміння змісту, щоб мати можливість створювати запитання та відповіді (де неправильні відповіді також досить реалістичні). Тому процес створення тестів закріплює інформацію, яку вони отримали під час навчання.

Kahoot! був створений для відтворення тестових питань на великому екрані, а завдання студентів відповідати за допомогою мобільних пристроїв. Quizizz використовує інший підхід.

Під час використання Quizizz немає необхідності використання проектора, тому що гравці бачать питання та відповіді на їхніх екранах. Quizizz дозволяє створювати тести, які працюють практично на будь-якому пристрої. Питання можна налаштувати рендомно для кожного учня, тому викладачу не потрібно турбуватися про те, що хтось відповідає не самостійно. З Quizizz, студентам-гравцям не доведеться чекати на відповіді всього класу, вони можуть надавати відповіді в зручному для кожного темпі. Якщо вам потрібно зупинитися після кожного питання, для обговорення або аналізу, то краще використовувати Kahoot!. З Quizizz, гравці відповідають на питання в їхньому власному темпі, залишаючи всі запитання та обговорення на кінець тесту.

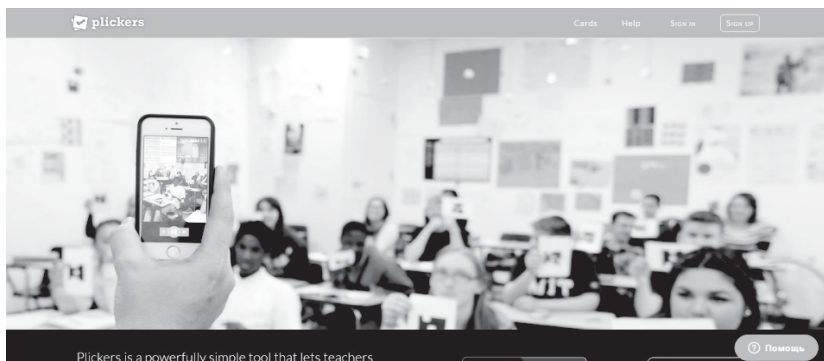
Quizizz надає можливість доповнити тести музикою та веселими «вірний» або «невірний» зображеннями, з популярних засобів масової інформації. Ці картинки з веселими повідомленнями про правильність або неправильність відповіді – дуже цікавий момент гейміфікації навчання. Вони з'являються на екрані після того, як студент відповів на запитання, щоб показати, вірність відповіді. Quizizz дозволяє створювати власні малюнки. При створенні тесту, можна використовувати попередньо завантажені зображення або завантажувати свої власні. Після закінчення тесту, викладач має доступ до всіх відповідей та може проаналізувати ці звіти. Таким чином можна побачити загальну ефективність групи під час конкретного тесту або результати окремих студентів.

Quizizz також можна інтегрувати з Google Classroom. Тому, якщо ви використовуєте цю систему управління навчаннями, можна легко розіслати готові тести своїм студентам, і вони вже будуть авторизовані за допомогою їх електронних листів. Деякі з особливостей інтеграції Google Classroom включають в себе наступне:

- 1) звіти Quizizz відображають реальні імена ваших студентів;
- 2) безпека студентів підвищується, оскільки вони входять у свої облікові записи Google;
- 3) відстеження прогресу студентів полегшується, оскільки звіти про результати тестів доступні в Google Classroom.

Використання таких інструментів навчання як Kahoot! та Quizizz безумов-

но, весело. Але коли кожен відповідає на різні запитання в різний час, увага викладача дещо відволікається на різних студентів. Коли тест Quizizz закінчиться, ви можете переглянути всі питання одразу, але існує вірогідність втрати концентрації. «Plickers» – це один чудовий і безкоштовний ресурс для впровадження системи відповідей в аудиторії.

<https://plickers.com>

За допомогою цього інструмента викладач можете швидко перевірити знання студентів шляхом питань з декількома варіантами відповідей або питань з true/false відповідями. Студенти отримують картки з QR-кодами, для кожного такий код є унікальним. Кожній стороні такого QR-кодом присвоюється відповідь. Викладач відтворює питання на екран за допомогою свого мобільного телефона та комп'ютера. Студенти відповідають, піднімаючи картки відповідною стороною QR-кода догори. Коли викладач готовий зчитувати дані, він використовує мобільний додаток Plickers для сканування QR-кодів, щоб переглянути гістограму відповідей. Зчитування відповідей цілої групи займає кілька секунд, і QR-коди можна сканувати практично з будь-якої точки приміщення.

Засоби використання Plickers в аудиторії під час викладання іноземної мови.

- Миттєві запитання. Це, мабуть, найбільш популярне використання для Plickers. Викладач ставить запитання з кількома варіантами відповіді (multiple-choice question) або вірно/невірно питання (true/false question), та негайно отримує відповідь групи. Коли викладач відтворює питання на екрані, студенти вирішують, яка відповідь вірна і піднімають свою картку. Однією з найкращих характеристик цих карток є те, що кожне зображення QR-коду має унікальну форму, тому студен-

там марно дивитися на карту сусіда у пошуках вірної відповіді. Крім того, через унікальність зображень студенти не почнуть відчувати себе незручно, в разі невірної відповіді. Анонімність таких відповідей допомагає залучити більш слабких студентів до активної роботи під час занять.

- Оцінювання рівня знань на «вході/виході». Plickers використовують для перевірки рівня знань студентів, з якими тільки розпочинаєте працювати, або навпаки, вже закінчуєте. Це набагато легше і швидше, ніж давати звичайні паперові тести, які потрібно роздруковувати, а потім перевіряти. Використовуючи Plickers можна за декілька хвилин отримати картину розуміння теми чи окремого питання. Викладач відтворює питання, студенти піднімають свої картки і вже є чітка картина розуміння/нерозуміння питання.
- Формування груп або вибір теми. Якщо у вас виникає проблема з участю студентів, яким необхідно обирати проектні групи теми, використовуйте Plickers. В разі збереження анонімності результатів, у студентів набагато більше шансів обрати тему, яка цікава саме їм, а не їхнім друзям.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Застосування освітніх технологій підвищує навички та пізнавальні характеристики. За допомогою нової технології виникає вибух навчання та отримання нової інформації, особливо на мобільних пристроях. Ми бачимо, що якість навчальних програм має певні видатні переваги і може багато чого зробити для студента. Очевидно, що подібні програми можуть накопичувати успіхи в розвитку та досягненні особистості. Постійне використання програм може допомогти студентам покращити свій прогрес у своїх дослідженнях, підкреслюючи набагато більш позитивний менталітет щодо освіти в цілому. Застосування та розробка нових технологій швидко зростає, і питання полягає в тому, чи навчаються вчителі, щоб йти в ногу з ними. Щоб отримати кращі знання в галузі використання педагогічних технологій, викладач повинен мати більше професійних тренінгів за допомогою різноманітних курсів, семінарів, конференцій та презентацій.

Інтеграція навчальних онлайн програм у класі, реалізація інформаційних технологій є необхідною умовою ефективного навчання іноземних мов в сучасних умовах. Інноваційні технології дають як викладачеві, так і студентам не тільки можливість отримати доступ до необмежених джерел інформації, але й знаходити нові шляхи взаємодії, побачити актуальність мовного курсу та можливості її практичного використання.

Список використаних джерел:

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, цінювання// наук. Ред.. укр.. видання. – К. Ленвіт, 2003. – С. 273.
2. Маслюк Ю.А. Проблеми використання інформаційних та комунікативних технологій у навчальній діяльності. Ю.А. Маслюк//Інновації у світі - 2006.- №1. – С. 117-123.
3. Brigham D. Converting students support services to online delivery./D. Brigham// International review of research in open and distance learning. www.irrodl.org/index.php.2010.
4. Kelly, T., Minges, M. (2012). Maximizing mobile, information and communications for development. The World Bank. Available online at: www.worldbank.org/ict/IC4D2012
5. Lane P., Hunt J., Farris J. Creative learning and innovative teaching./ P. Lane, J. Hunt, J. Farris//Journal of Entrepreneurship Education. – 2011. – p. 394.

Transliteration of References:

1. Zahal'noyevropeys'ki rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladannya, tsinyuvannya// nauk. Red.. ukr.. vydannya. – K. Lenvit, 2003. – S. 273.
2. Maslyuk YU.A. Problemy vykorystannya informatsiynykh ta komunikatyvnykh tekhnolohiy u navchal'niy diyal'nosti. YU.A. Maslyuk//Innovatsiyi u sviiti - 2006.- №1. – S. 117-123.
3. Brigham D. Converting students support services to online delivery./D. Brigham// International review of research in open and distance learning. www.irrodl.org/index.php.2010.
4. Kelly, T., Minges, M. (2012). Maximizing mobile, information and communications for development. The World Bank. Available online at: www.worldbank.org/ict/IC4D2012
5. Lane P., Hunt J., Farris J. Creative learning and innovative teaching./ P. Lane, J. Hunt, J. Farris//Journal of Entrepreneurship Education. – 2011. – p. 394.

Use of mobile applications for learning foreign languages.

TURCHYNA Tamara, Teaching Assistant of the Foreign Languages Department, Education and Research Institute for Business Technologies “UAB” Sumy State University, Sumy, Ukraine

E-mail: turtam.vas@gmail.com

MEDVEDOVSKA Darya, Teaching Assistant of the Foreign Languages Department, Education and Research Institute for Business Technologies “UAB” Sumy State University, Sumy, Ukraine

E-mail: D.Medvedovskaia@uabs.sumdu.ua

УРБАНОВИЧ А.М.,

доктор медичних наук, доцент

СУСЛИК Г.І.,

кандидат медичних наук, асистент,
Львівський національний медичний
університет ім. Данила Галицького,
м. Львів, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ – ВИТОКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Функціональними особливостями освіти в умовах формування інноваційного суспільства є надання тим, хто навчається, здобутого у попередні роки обсягу знань і навичок та розвиток змоги до сприйняття та використання на практиці нових наукових ідей, технічних інструментів та методів виробництва, формування у студентів новаторських здібностей, ініціативи та підприємливості. Для більшості країн з високим рівнем конкурентоспроможності характерним стає перехід від екстенсивного використання людських ресурсів з низьким рівнем базової професійної підготовки до інтенсивного використання висококваліфікованої робочої сили, більш гнучкої у сфері прийняття рішень і процесі адаптації до нових технологій. Розуміння того, що освіта – це один із головних факторів наукового та економічного прогресу, потребує системного реформування національної вищої школи, адекватної модернізації та інтеграції її до європейського економічного, культурного, інформаційного простору. Трансформація освіти вимагає в першу чергу вирішення таких нагальних питань як орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча демократизація освіти...

Ключові слова: інновації, інтерактивні методи навчання, інтенсивні технології навчання, компетентнісний підхід у навчанні.

Функциональными особенностями образования в условиях формирования инновационного общества является предоставление учащимся, полученного в предыдущие годы объема знаний и навыков и развитие возможности к восприятию

и использованию на практике новых научных идей, технических инструментов и методов производства, формирование у студентов новаторских способностей, инициативы и предприимчивости. Для большинства стран с высоким уровнем конкурентоспособности характерным становится переход от экстенсивного использования человеческих ресурсов с низким уровнем базовой профессиональной подготовки к интенсивному использованию высококвалифицированной рабочей силы, более гибкой в сфере принятия решений и процессе адаптации к новым технологиям. Понимание того, что образование - это один из главных факторов научного и экономического прогресса, требует системного реформирования всей системы образования, адекватной модернизации и интеграции ее в европейское экономическое, культурное, информационное пространство. Трансформация образования требует в первую очередь решения таких актуальных вопросов как ориентация на человека, фундаментальные ценности, решительная демократизация образования ...

Ключевые слова: инновации, интерактивные методы обучения, интенсивные технологии обучения, компетентностный подход в обучении.

Summary. The functions of education in the age of innovative social development are providing the students with the formerly obtained knowledge and skills and developing their ability to perceive and make practical use of new scientific ideas, technical tools and production methods, as well as awaking the spirit of innovation, initiative and enterprise. Most of the highly competitive countries tend to switch from the extensive involvement of human resources with low professional training to the intensive involvement of highly qualified people, more flexible in decision-making and more adaptable to new technologies. Understanding that education is one of the key factors of scientific and economic progress requires systemic reformation of national higher school, its proper modernization and integration into the European economic, cultural and informational space. First of all, the transformation of education needs to solve such urgent issues as focus on a person, fundamental values, and a strong democratization of education...

Key words: innovations, interactive methods of education, intensive learning technologies, competency-based learning approach.

Вступ. Суспільство, в якому ми живемо, постійно розвивається та змінюється. Сучасний світовий освітній простір регулярно поповнюється новим змістом знань та новими кваліфікаційними ознаками. Виникають нові сфери відносин, нові спеціальності, які формують нові дисципліни. Вища школа України зараз перебуває у стадії реформування. Закон України «Про вищу освіту» серед основних завдань вищих навчальних закладів передбачає «забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності» [17]. Це зумовило пошук нових форм та технологій навчання. У державних документах про освіту декларуються істотні зміни щодо удосконалення вищої освіти: орієнтація на кращі світові зразки систем освіти, нові інтенсивні технології навчання, диференціація та інтеграція змісту освіти. Сучасні світові стандарти в галузі освіти передбачають підготовку висококваліфікованих спеціалістів, здатних інтегрувати теоретичні знання і практичні уміння в цілісну систему, володіти новими технологіями тощо [1].

Сучасна наука стоїть перед прикрим фактом: в умовах традиційних форм та методів навчання студенти, які пасивно отримують інформацію, не вміють здобувати її самостійно і застосовувати те, що знають. Натомість соціальне замовлення не тільки України, а й світового співтовариства вимагає перш за все людей, здатних самостійно самовдосконалюватися. Це знайшло відображення і у доповіді ЮНЕСКО «Сталий розвиток після 2015 р. Освіта: прихований скарб», де проголошено: «Людина має навчитися:

- пізнавати, тобто оволодівати інструментарієм, необхідним для розуміння того, що відбувається у світі;
- діяти таким чином, щоб робити потрібні зміни у середовищі свого існування;
- жити в суспільстві, беручи участь у всіх видах людської діяльності».
- Варто звернути увагу на третій пункт, що також є кризовим моментом сучасної освіти, адже відійшовши від тоталітарного розуміння та культивування колективу та колективізму, наша освіта часто заходить на позиції крайнього, деструктивного індивідуалізму, формуючи випускника, не готового до життя, а особливо до плідної спільної роботи в колективі, де йому доведеться жити та працювати [18].

На сьогодні стає все більш очевидним те, що сучасна вища освіта відходить від інформативної парадигми науки орієнтованої на передавання знань і переходить до запровадження нових стандартів викладання на засадах компетентнісного підходу, зокрема, і в навчанні медицини. Основними рисами такого нововведення є інноваційний характер змісту та методів навчання, формування у студентів здатності до клінічного та критичного мислення, здатності до комплексного багаторівневого бачення проблеми та здатності до

креативності та прояву ініціативи у прийнятті рішень. Тому пріоритетним у розвитку сучасної системи освіти у вищій школі має бути гармонійне співіснування двох стратегій навчання – традиційної та інноваційної, тобто формування готовності студента до динамічних змін у суспільстві за рахунок розвитку різноманітних форм мислення, а також формування у собі лідерських якостей [2].

У результаті Всесвітнього економічного форуму в Давосі (2016 році) були сформульовані основні вимоги до професійних якостей фахівця не залежно від обраної професії, які гарантують йому попит на ринку праці в умовах жорсткої конкуренції:

- Комплексне багаторівневе бачення проблеми
- Критичне мислення
- Креативність
- Уміння управляти людьми та мотивувати їх
- Взаємодіяти з людьми
- Емоційний інтелект
- Формування власної точки зору для прийняття рішень
- Уміння вести переговори
- Гнучкість розуму

Саме тому пріоритетом вищої школи має стати особистість студента, який в умовах навчально-професійної діяльності перебуває у безперервному динамічному як професійному, так і особистому розвитку. З урахуванням цього одним із завдань є навчити його умінню самостійно вчитися, працювати та комунікувати. А це, у свою чергу, обумовлює необхідність модернізації та реформування системи професійної підготовки фахівців та методів викладання у ВУЗі як інструмента формування відповідних навичок, знань та вмінь [1, 4, 5].

Посткласична методологія навчання докорінно відрізняється від класичної, насамперед, місцем і роллю основних учасників навчального процесу: викладача і того, кого навчають, а також їх взаєминами, змістом і характером діяльності. У традиційній класичній системі освіти чітко виражена підсистема “суб’єкт — об’єкт”. Викладач відіграє роль суб’єкта, який визначає весь зміст навчання, його норми і принципи, стиль ставлення до тих, кого навчають. І ця позиція безапеляційно і однозначно закріплена за ним. Відхід від цієї ролі неможливий, а якщо він і трапляється, це розглядається як відхилення від норми. Ще міцніше прив’язаний до своєї ролі той, кого навчають – він перебуває під контролем викладача, деканату, а часом і суспільної думки. Посткласична система навчання починається там, де зникають не викладач і студент, як основні фігури навчального процесу, а зникає їхнє жорстке закріплення за своїми ролями. Вони отримують більшу свободу, ніж у класичній

системі навчання. Студент неминуче починає бути суб'єктом навчальної діяльності. Активно включаючись у процес обговорення ситуації, він додає у спілкування знання, у тому числі авторські, тобто здобуті ним самим. Сама ситуація спілкування формує досить значний набір особистих якостей студентів. Вони стають більш самостійними і дієвими, оскільки аналіз ситуації потребує індивідуальної активності та осмислення [1, 13, 15].

Формування особистості і її становлення відбувається в процесі навчання, коли дотримуються певних умов: створення позитивного настрою для навчання; відчуття рівного серед рівних, забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей, усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених умовисновків, можливість вільно висловити свою думку і вислухати свого колегу, викладач не є засобом „похвали і покарання», а - другом, радником, старшим товаришем. По суті, новітні методи навчання принципово змінюють систему ролей, що виконуються. Із поняття «викладач ↔ основне, а часом і єдине джерело інформації, студент ↔ інформаційний реципієнт» трансформуються в інші змістові поняття, такі як «активний учасник інформаційної взаємодії, оратор, слухач, зрідка ретранслятор отриманої раніше інформації, комунікатор, що вибудовує інформаційну взаємодію, старший товариш, колега» [6, 7, 8].

Класична система навчання формує цілком визначені якості викладача, серед яких домінують суворість, чіткість, воля, повчальність. Студент при цьому повинен бути інтелектуальним виконавцем, який отримує інформацію від викладача і не піддає її сумніву. Його розумові навички формуються дуже повільно внаслідок багаторазового сприйняття мислення викладача. Викладач завжди прагне того, щоб студент думав так, як думає він. Студент, намагається опанувати стиль мислення професіонала-викладача. Тому неминуче складається дуже дивна ситуація, у якій один вважає, що він навчає, а інший переконаний у тому, що він навчається, хоча і той, й інший у кращому разі, зайняті трансляцією інформації.

У посткласичній системі картина трохи інша. Викладач тут цілком реалістичний. Він позбавлений утопічної впевненості у власній непогрішимості. Більш того, він розуміє, що деякі аспекти пропонованого матеріалу йому просто невідомі. Він сам повинен з'ясовувати їх разом зі студентами. Тому він вирізняється лояльністю, відкритістю і демократичністю стосовно студента [9]. Оскільки студент не отримує готового знання у вигляді відповідей викладача, а сам змушений шукати їх, то у нього формуються самостійність, самоповага і, найголовніше, здатність думати [19]. Варто звернути увагу й на те, що викладач перестає залежати від конспекту. Він змушений тримати в голові не стабільну, відпрацьовану систему знання, а певний динамічний процес. Студент також змушений відійти від законспектованого матеріалу і постійно

розв'язувати деякі завдання, що потребують постійного переосмислення вивченого. Іншою стає і мотивація діяльності як студента, так і викладача. Студент починає прагнути лідерства, намагається демонструвати власні здібності і досягнення. Викладач перестає працювати тільки зі старанними відмінниками, постійно думає про активізацію роботи всієї групи, розвиток творчості та змагання [10, 11, 20]. Активні методи навчання допомагають викладачу не втрачати контакт з аудиторією, постійно розвивати і повною мірою використовувати комунікативні здібності. Активність студентів під час проведення практичних занять та лекцій з використанням нових технологій допомагає їм стати впевненішими в собі, у власних поглядах, підготувати себе до роботи з людьми, налагодити доброзичливі, товариські взаємини у спілкуванні. Від викладачів вимагається використання імпровізацій у навчальному процесі, щоб максимально наблизити студентів до реальних ситуацій і необхідності приймати адекватні управлінські рішення. Особистісно-зорієнтоване навчання у цьому плані є досить перспективним, оскільки воно виходить із самоцінності особистості, її духовності та суверенності. Його метою є формування людини як неповторної особистості, творця самої себе і своїх обставин [20, 22, 23].

В умовах конкурентоспроможного виходу України на міжнародну освітню арену, усе складніше стає забезпечити високий рівень освіченості студентів ВНЗ, застосовуючи для цієї мети тільки традиційні методи навчання. Залучення нових ефективних методів навчання для підготовки студентів, стало не лише бажаним, а й необхідним. Серед передових методів у сучасному навчальному процесі велику увагу приділяють інтерактивним методам, заснованих на особистісно орієнтованому підході до студента, спрямованих на розвиток не лише творчого потенціалу вивчаючого, але й на вміння мислити та швидко реагувати, покращуючи комунікаційні навички. Студенти демонструють вміння думати та комунікувати; в них формується самостійне критичне мислення; розвивається вміння аналізувати, порівнювати, оцінювати. Вони вчаться зауважувати як недоліки у чужій роботі, так і шукати позитивні речі, аналізують їх. Також намагаються критично оцінювати та аналізувати результати своєї роботи [14, 25, 26].

Найкраще сприяють цьому інтерактивні методи навчання, що завзято розробляються останнім часом.

Інтерактивне навчання – це навчання діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей студентів. Під час інтерактивного навчання учасники вчаться бути демократичними, спілкуватися з товаришами, критично мислити, поважати думку одне одного, приймати продумані рішення.

Слово «інтерактив» (пер. з англійської “inter” – взаємний, “act” – діяти) означає взаємодіяти. Термін «інтерактивна педагогіка» був введений в 1975 р. німецьким вченим Гансом Фріцем, який визначив мету інтерактивного процесу «... як зміна і поліпшення моделей поведінки його учасників: аналізуючи власні реакції та реакції партнера, учасник змінює свою модель поведінки». «Інтерактивне навчання» можна визначити як взаємодію викладача та студента в процесі спілкування та навчання з метою вирішення практичних та комунікативних завдань. Інтерактивна діяльність включає організацію та розвиток діалогічного мовлення, спрямованих на взаємодію, взаєморозуміння, вирішення проблем, важливих для кожного із учасників навчального процесу [24, 29].

Отже, інтерактивне навчання – це перш за все діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня. За визначенням О.Пометун та Л.Пироженко: «Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці)...» [15].

Які сильні сторони інтерактивних методів навчання? Перш за все – підвищення коефіцієнта корисної дії процесу засвоєння інформації. За даними американських вчених, під час лекції студент засвоює всього лиш 5% матеріалу, під час читання – 10%, роботи з відео/аудіоматеріалами – 20%, під час демонстрації – 30%, під час дискусії – 50%, під час практики – 75%, а коли учень навчає інших чи відразу застосовує знання – 90%. Як бачимо, відносно пасивні методи навчання (коли студент лише засвоює та відтворює інформацію) мають на рівень (в 5-10 разів!) нижчу ефективність, ніж активні та інтерактивні [28]. Під час інтерактивного навчання студент стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку. Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання, що сприяє його ефективності. Завдяки ефекту новизни та оригінальності інтерактивних методів при правильній їх організації зростає цікавість до процесу навчання. Особлива цінність інтерактивного навчання в тому, що студенти навчаються ефективній роботі в колективі. Інтерактивні методи навчання є частиною особистісно-зорієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості, усвідомлення себе як частини колективу, своєї ролі і потенціалу [7, 27].

Основними формами інтерактивної роботи є навчальна взаємодія у парах і мікрогрупах. Студенти демонструють вміння мислити, спілкуватися; в них формується самостійне критичне мислення; розвивається вміння аналізувати, порівнювати, оцінювати. Вони не тільки помічають недоліки у чужій роботі, а й відшуковують позитивні моменти, аналізують їх. Також вчать критично оцінювати та аналізувати результати своєї роботи. Для цього застосо-

ують такі методи навчання: метод прогнозування; постановка та рішення проблемного запитання; метод образного бачення; встановлення причинно-наслідкових зв'язків; метод порівняння; метод «уживання»; метод запитань; метод рецензій; метод аналізу; об'єднання розрізнених фактів у цілісний образ; метод оцінювання дій інших; метод дослідження проблеми; метод інформації; творчі завдання [3, 10, 11].

Розрізняють індивідуальні та колективні (інтерактивні) методи. До індивідуальних належать імітаційні вправи, аналіз конкретних ситуацій тощо, до колективних — розігрування ролей, ігрове проектування, навчальні ділові ігри. Ці методи базуються на наслідуванні якогось процесу, події, структури управління та ін. Характеризуються вони наявністю імітаційної моделі. Імітаційні форми та методи, з одного боку, сприяють поглибленню та вдосконаленню знань, а з іншого — імітації індивідуальної та колективної професійної діяльності. Крім того, вони активізують творчі зусилля, розвивають самостійність у розв'язанні проблемних і виробничих ситуацій, формують позитивні риси динамічного стереотипу майбутнього спеціаліста (організаційні, професійні уміння та навички, уміння керувати та спілкуватись); забезпечують високий рівень засвоєння знань; розв'язують низку дидактичних цілей та завдань. Для того, щоб допомогти студентам розібратися з новими для них поняттями, розвинути професійний інтерес, надати творчого характеру навчально-пізнавальному процесу, використовують найбільш поширені та актуальні інтерактивні методи навчання — ділові ігри. Вони включають такі методи, як робота з малими групами, конкретна ситуація, рольова гра, модерація. Таке навчання сприяє формуванню почуттів відповідальності, дружби, товарищескості, любові до обраної професії, полегшує процес профадаптації студентів тощо [14, 15].

Отже, гармонізація вищої освіти України відповідно до вимог Європейського простору вищої освіти, її розвиток має здійснюватися за певними принципами. Це насамперед пріоритетне запровадження інноваційних досягнень освіти і науки. Адже відомо, що саме інноваційний шлях розвитку суспільства можна забезпечити, сформувавши покоління людей, які мислять та працюють по-новому. Як наслідок, основна увага має приділятися розвитку особистості, її культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати і розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички. Інтерактивне навчання сприяє: формуванню загальнонавчальних та предметних навичок і вмінь; виробленню життєвих цінностей; максимальному використанню своїх здібностей; створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей; формуванню доброзичливого ставлення до інших; можливості висловлювати, відстоювати та пропонувати свою думку; формуванню навичок толерантного спілкування; опано-

уванню нового матеріалу за короткий час; вмінню аргументувати свою точку зору, знаходити альтернативне рішення проблеми; можливості проявити ініціативу, самостійність; винахідливості та творчому підходу до розв'язання проблеми.

Список використаних джерел:

1. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі (методичний огляд). – Київ. – Персонал. – 2010. – 32с.
2. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України / Ю.В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство. – 2015. – № 1 (4). – С. 27-33.
3. Використання новітніх технологій для особистісної підготовки студентів ХНМУ: матеріали Всеукр. навч. наук. конф. / В.М. Лісовий, В.Д. Марковський та ін. – Тернопіль. – 2012. – С. 45–47.
4. Гушин Ю.В. Интерактивные методы обучения в высшей школе. / Ю.В. Гушин // Психологический журнал Международного университета природы, общества и человека. – 2012. – №2. – С.1-18.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології [навч. посіб.] / І.М. Дичківська – К.: Академвидав. – 2004. – 320 с.
6. Дяченко М. Активні методи навчання у ВНЗ // Витоки педагогічної майстерності – №14. – 2014. – С. 74-79.
7. Запорожан В. М. Узагальнення досвіду використання нових технологій для якісної підготовки майбутніх фахівців: матеріали Всеукр. навч. наук. конф. / В.М. Запорожан, В.Й. Кресюн, О.В. Чернецька. – Тернопіль, 2012. – С. 26–30.
8. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / П. Ю. Саух // Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка – 2011. – 443 с.
9. Киричок В. А. Можливості застосування інтерактивних методів навчання у системі післядипломної медичної освіти / В. А. Киричок // Медична освіта. – 2016. – № 1. – С. 25-28.
10. Кліщ Г. І. Форми організації і навчання у медичних університетах Австрії / Г. І. Кліщ // Медична освіта. – 2014. – № 4. – С. 56–59.
11. Комліченко О. О. Використання інтерактивних методів в навчальному процесі та підсумковому контролі знань студентів / О.О. Комліченко, О.М. Цветкова // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. – 2013. – Вип. 3(4). – С. 178-186.
12. Лисенко М. В. Інноваційна парадигма вищої освіти України за умов переходу до інформаційного суспільства : автореф. дис. канд. філос. наук : 09.00.10 / Лисенко Микола Владиславович // М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». – К. – 2013. – 16 с.

13. Максименко С. Д. Педагогіка вищої освіти: підручник / С. Д. Максименко, М. М. Філоненко - К.: «Центр учбової літератури» – 2014. – 288 с.
14. Подковко Х. В. Компетенції як складові компоненти розробки національної рамки кваліфікацій / В. Подковко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г.Шевченка. – 2011. – № 90. – С. 168–170.
15. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: Теорія, досвід: метод. посіб./ О. І. Пометун; авт.-уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.П.Н. – 2002. – 136 с.
16. Попович О. Я. Сучасні інноваційні методи навчання на циклі «хірургія» лікарів-інтернів. // Буковинський медичний вісник. – Том 18. – № 3 (7). – 2014. – С. 3-9.
17. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. №1556-VII // Офіц. вісн. України. – 2014. – №63. – Ст. 1728.
18. Программа устойчивого развития на период после 2015 года [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_norm/relconf/documents/meetingdocument/wcms_221646.pdf (дата звернення: 05.02.2015).
19. Психологія і педагогіка. Особливості проведення навчальних дискусій: навч.-метод. посібник / за ред. О. І. Кадикало. – Львів: ЛІБС УБС НБУ. – 2013 – 20 с.
20. Сисоева С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоева. – К. : ВД “ЕКМО”, 2011. – 320 с.
21. Спірін О. М. Методологічні засади розвитку сучасних систем вищої освіти [Електронний ресурс]. – режим доступу <http://eprints.zu.edu.ua>
22. Стараєва А. М. Інтерактивна технологія навчання студентів у вищій школі / А.М. Стараєва // Наукова праці. – Том 42. – 2015 – С. 29-32.
23. Ступіна С. Б. Технологии интерактивного обучения в высшей школе: учебно-методологическое пособие. /С.Б. Ступина. – Саратов. Наука. – 2009. – 52 с.
24. Сучасні методи викладання медичних дисциплін у вищій школі / Л.А. Гай, Ю.В. Сухін, В.Ф. Венгер та ін // Медична освіта – 2016. – № 1. – С. 15-18.
25. Філоненко М. М. Психологічні особливості процесу та структури учіння студентів-медиків / М. М. Філоненко // Психологія і особистість. – 2015. – № 1 (7). – С. 186-198.
26. Філоненко М. М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря: монографія / М. М. Філоненко. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 420 с.
27. Хасия Т. В. Педагогические инновационные технологии в вузе / Т.В. Хасия // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы междунар. науч. конф. – 2011. – С. 120–122.
28. Чернишова Л. І. Інтерактивні методи навчання як сучасний напрямок

активізації пізнавальної діяльності студентів у ВНЗ / Л.І. Чернишова // Матеріали науково-педагогічного семінару. – 2014. – С.83-88.

29. Шкільняк Л. І. Дискусія як метод інтерактивного навчання у вищій медичній школі / Л. І. Шкільняк // Вісник Вінницького національного медичного університету. – 2015. – №1. – Т.19. – С. 189-192.

Transliteration of References:

1. Activation of the educational process in the modern high school (methodical review). - Kiev - Staff. - 2010 - 32с.
2. Bystrov Yu.V. Innovative Methods of Teaching in Higher School of Ukraine / Yu.V. Bystrov // Law and Innovation Society. - 2015. - No. 1 (4). - P. 27-33.
3. The use of the latest technologies for personal training of students of the HNMU: materials Allukr. tutor sciences conf. / V.M. Forest, V.D. Markovsky et al - Ternopil. - 2012. - pp. 45-47.
4. Gushchin Yu.V. Interactive teaching methods in higher education. / Yu.V. Gushchin // Psychological Journal of the International University of Nature, Society and Human. - 2012. - No. 2. - P.1-18.
5. Dychkivska I. M. Innovative pedagogical technologies [curriculum. manual.] / I.M. Dychkivskaya - K.: Akademvidav. - 2004. - 320 p.
6. Dyachenko M. Active teaching methods in higher educational institutions / Origins of pedagogical skill - №14. - 2014 - pp. 74-79.
7. Zaporozhan V.M. Generalization of the experience of using new technologies for qualitative preparation of future specialists: materials of Allukr. tutor sciences conf. / V.M. Zaporozhan, V.Ya. Kreysun, O.V. Chernetska - Ternopil, 2012. - S. 26-30.
8. Innovations in higher education: problems, experience, perspectives: monograph / P. Yu. Saukh // Zhitomir: ZHDU im. I. Franko - 2011. - 443 p.
9. Kirichok V.A. Possibilities of application of interactive methods of teaching in the system of postgraduate medical education / VA Kirichok // Medical education. - 2016. - № 1. - P. 25-28.
10. Klyshh G. I. Forms of organization and training in medical universities of Austria / G. I. Klyshch // Medical education. - 2014. - No. 4. - P. 56-59.
11. Komlichenko O. O. The use of interactive methods in the learning process and the final control of students' knowledge / O.O. Komlichenko, O.M. Tsvetkova // Information technologies in education, science and production. - 2013. - Issue 3 (4). - P. 178-186.
12. Lysenko MV Innovative paradigm of higher education of Ukraine in the conditions of transition to the information society: author's abstract. dis Cand. Philosophy Sciences: 09.00.10 / Lysenko Nikolay Vladislavovich // Ministry of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. tech Unity of Ukraine «Kyiv. Polytechnic

- in-t». - К. - 2013. - 16 p.
13. Maksimenko S. D. Pedagogy of Higher Education: Textbook / S. D. Maksimenko, M. M. Filonenko - К .: «Center for Educational Literature» - 2014. - 288 p.
 14. Podkovko H.V. Competencies as Components of the Development of the National Framework of Qualifications / V. Podkovko // Bulletin of the Chernigiv National Pedagogical University named after T. Shevchenko. - 2011. - No. 90. - P. 168-170.
 15. Pometun OI Interactive Learning Technologies: Theory, Experience: Method. manual / O. I. Pometun; aut.-layout .: O. Pometun, L. Pirozhenko. - К.: A.P.N. - 2002. - 136 p.
 16. Popovich O. Ya. Modern innovative methods of training in the cycle «surgery» of interns. // Bukovinsky Medical Bulletin. - Volume 18 - No. 3 (7). - 2014. - pp. 3-9.
 17. About Higher Education: Law of Ukraine dated July 1. 2014 # 1556 VII // Officer. Visn Of Ukraine. - 2014 - # 63. - Art. 1728
 18. Sustainable Development Program after 2015 [Electronic Resource]. - Access mode: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_norm/relconf/documents/meetingdocument/wcms_221646.pdf (application date: 05.02.2015).
 19. Psychology and pedagogy. Features of conducting educational discussions: teaching method. manual / ed. O. I. Kadikalo. - Lviv: LIBS UBS NBU. - 2013 - 20 s.
 20. Sysoev S.O. Interactive technologies of adult education: teaching method. manual / S.O. Sysoev. - К.: ВД «ЭКМО», 2011. - 320 с.
 21. Spirin O.M. Methodological bases of development of modern systems of higher education [Electronic resource]. - access mode <http://eprints.zu.edu.ua>.
 22. Staraeva A. M. Interactive technology of students' education in high school / A.M. Staraeva // Scientific works. - Volume 42. - 2015 - P. 29-32.
 23. Stupina SB, Technology of Interactive Learning in Higher Education: Methodological Guide. /SB Stupin - Seratov Science. - 2009. - 52 p.
 24. Modern methods of teaching medical disciplines in high school / L.A. Guy, Yu.V. Sukhin, V.F. Wenger, etc. // Medical education - 2016. - No. 1. - P. 15-18.
 25. Filonenko MM Psychological features of the process and structure of the teaching of medical students / MM Filonenko // Psychology and personality. - 2015. - No. 1 (7). - P. 186-198.
 26. Filonenko MM Psychology of the personal formation of the future doctor: a monograph / M. M. Filonenko. - К .: Center for Educational Literature, 2015. - 420 p.
 27. Hasiya T. V. Pedagogical innovative technologies in high school / T.V. Khasi // Actual problems of modern pedagogy: materials of international. scientific conf. - 2011. - P. 120-122.

28. Chernyshova L.I. Interactive methods of teaching as a modern direction of activating cognitive activity of students in higher educational institutions / L.I. Chernyshova // Materials of the scientific and pedagogical seminar. - 2014. - p.83-88.
29. Shkilnyak L.I. Discussion as a Method of Interactive Learning in Higher Medical School / L.I. Shkilnyak // Visnyk Vinnitsa National Medical University. - 2015 - 1. - T.19. - P. 189-192.

Theoretical aspects of interactive methods of education - curriculums of pedagogical mastery in modern education.

URBANOVYCH A.M., M.D., Associate Professor of Medical Science, Lviv Danylo Halytskyi National Medical University, Lviv, Ukraine
E-mail: rinylogala@gmail.com
SUSLYK G.I., Candidate of Medical Science, Associate Professor, Lviv Danylo Halytskyi National Medical University, Lviv, Ukraine
E-mail: rinylogala@gmail.com

ХАРЖЕВСЬКА О.М.,

кандидат психологічних наук, доцент,
Хмельницький національний
університет,
м. Хмельницький, Україна

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ІЗ ВРАХУВАННЯМ ПРИНЦИПІВ КОГНІТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Стаття присвячена дослідженню процесу викладання та навчання іноземної мови із врахуванням принципів когнітивної психології. Зосереджено особливу увагу на змісті та наповненні підібраних підручників та навчально-методичних матеріалів ситуативно-обумовленими завданнями та комплексом вправ, що сприяють подальшому розвитку у студентів комунікативної компетенції з іноземної мови. Психологія пізнання та фактори психолого-педагогічної діяльності дозволяють впроваджувати новий метод викладання іноземної мови з використанням наративного підходу, який полягає в аналізі позитивного впливу на якість навчання іноземної мови, а також на академічну успішність студентів. З точки зору когнітивної психології аналіз та дослідження гармонійного поєднання процесу навчання та викладання іноземної мови мають істотний вплив на ефективне засвоєння лексичного та граматичного іншомовного матеріалу. У статті обґрунтовано зв'язок психолого-педагогічних принципів якісного навчання, емоційно-ціннісних та орієнтовно-освітніх чинників у студентів при оволодінні іноземною мовою, також враховано навчально-методичні та професійно-кваліфікаційні якості особистості викладача.

Ключові слова: когнітивна психологія, іноземна мова, наративне навчання, викладання, комунікативна компетенція.

Статья посвящена исследованию процесса преподавания и изучения иностранного языка с учетом принципов когнитивной психологии. Особое внимание сосредоточено на содержании и наполнении подобранных учебников и учебно-методических материалов ситуативно-обусловленными заданиями и комплексом упражнений, которые способствуют дальнейшему развитию у студентов коммуникативной компетенции по иностранному языку. Психология познания и факторы психолого-педагогической деятельности позволяют внедрять

новый метод преподавания иностранного языка с использованием нарративного подхода, который заключается в анализе позитивного влияния на качество изучения иностранного языка, а также академическую успеваемость студентов. С точки зрения когнитивной психологии анализ и исследование гармоничного сочетания процесса изучения и преподавания иностранного языка оказывают существенное влияние на эффективное освоение лексического и грамматического иноязычного материала. В статье обоснована связь психолого-педагогических принципов качественного обучения, эмоционально-ценностных и ориентировочно-образовательных факторов у студентов при овладении иностранным языком, также учитываются учебно-методические и профессионально-квалификационные качества личности преподавателя.

Ключевые слова: когнитивная психология, иностранный язык, нарративное обучение, преподавание, коммуникативная компетенция.

The article is dedicated to the process of teaching and learning the English language taking into account the principles of cognitive psychology. Special attention must be focused on the content and selection of situation modeling tasks in preferred textbooks and educational materials thus contributing to the further development of students' foreign language communicative competence. The psychology of cognition and factors of psychological and pedagogical activity allow to implement a new method of foreign language teaching, using a narrative approach which consists of the analysis of positive influence on the qualitative learning of foreign language as well as successful students' academic records. From the point of view of cognitive psychology, the analysis and study of the process of harmonious combination of learning and teaching of foreign language have a significant impact on the effective acquisition of lexical and grammatical foreign language material. The article substantiates the connection between psychological and pedagogical principles of qualitative education, emotionally valuable and educationally oriented factors of students' foreign language training, as well as educational, methodological and professional qualities of teacher's personality are taken into account.

Key words: cognitive psychology, foreign language, narrative teaching, training, communicative competence.

Постановка проблеми. Людині притаманно постійно прагнути до чогось нового, пізнавати незвідане і цікаве у своїй сфері діяльності, розвивати інтереси, набувати більшого досвіду, аналізувати отриману інформацію, розмірковувати над прийняттям рішень. Люди дають відповідь на різноманітні запитання в пізнавальному сенсі за допомогою передачі інформації, процесу сприйняття іншої людини і способу розуміння її мовлення, тобто когнітивна психологія полягає в основному у вивченні психологічного механізму людини отримувати та обробляти відповідну інформацію за допомогою розумової діяльності. Аналіз та міркування реципієнта є головною ідеєю цієї психологічної дисципліни.

Когнітивна психологія або психологія пізнання була розроблена в XX столітті, згодом стала важливою дисципліною західних психологічних досліджень. Під терміном когнітивної психології розуміють психологічний процес, коли людина пізнає певні явища, коли можна пояснити психологічну реакцію та мовну діяльність людини в когнітивному процесі шляхом модифікації, осмислення, обробки та збереження інформації за допомогою пам'яті, мови, уваги та інших психологічних реакцій. Оскільки пізнавальна психологія розвивається на основі розвитку мови та сучасного методу обробки інформації, а мова є домінуючим та обмеженим системним символом, тому в навчальному процесі слід використовувати набутий та перевірений на практиці когнітивний метод навчання іноземної мови. Деякі експерти з пізнавальної психології вважають, що сам процес навчання полягає в тому, що когнітивна поведінка сприяє організації отримання інформації, а потім постійно аналізує та обробляє отриману інформацію. Набуті знання – це інтеграція психологічного досвіду, психологічної структури та теорії, що поєднують об'єктивні речі та взаємодіють між собою у самому процесі навчання[1,2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У викладанні іноземної мови вплив когнітивної психології на інтелектуальну діяльність студентів, як правило, є “стресовим” у психологічному розумінні, а рівень оволодіння іноземною мовою розвивається шляхом вдосконалення, осмислення та використання лексико-граматичних і фонетичних правил.

Новітні теорії і принципи системи освіти ставлять перед викладачем завдання створити студентам умови для їх максимального самовизначення й саморозвитку. Зрозуміло, що персональний вектор розвитку студента не завжди збігається із напрямком руху у велику науку, проте всі здатні вчитися із задоволенням і користю. Для цього процес навчання має бути побудований із максимальним наближенням до запитів і можливостей особистості.

Теоретико-методологічною основою даного дослідження постали ідеї психологічного пізнання при навчанні, оцінці і осмисленні знань; процес навчання полягає у формуванні пізнання структури зовнішніх речей, а потім у

формуванні нової системи структури знань після фрагментації та інтеграції. Ці ідеї знайшли своє відображення у працях вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема таких як: Дж. Р. Андерсон [1], Дж. Велч, Л. С. Виготський [2], В. В. Давидов, Дж. Дьюї, Л. В. Занков [3], Д. Б. Ельконін, С. Д. Крашен [8], В. Дж. Кук, О.М. Леонтьєв, С. Д. Максименко [9]. Тому у викладанні іноземної мови має бути присутнє її органічне поєднання із психологією, що, у свою чергу, робить сам процес навчання ефективним та науково-дослідним.

Умовою успіху в розвитку когнітивного мислення є висока пізнавальна активність всіх, хто навчається. Ефективне засвоєння знань передбачає таку організацію пізнавальної діяльності, при якій навчальний матеріал стає предметом активних розумових і практичних дій кожного студента в групі. Пошуки методів навчання, що підсилювали б активізацію процесу навчання, ведуть до підвищення актуальності розвивальних і проблемних методів, самостійної роботи, творчих завдань. Психологічно обґрунтованою є така організація заняття, коли всі навчаються не з примусу, а за бажанням, відповідно до внутрішніх потреб. Адже давно відомо, що студенти оволодівають знаннями краще, якщо їм дають можливість самостійно вивчати основи досліджуваного матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Педагоги цікавляться новими технологіями, які б мали найкращий ефект в опануванні знаннями. Серед таких педагогічних технологій на особливу увагу заслуговує пізнавально-розвивальне навчання. Ще на початку 30-х років XX століття видатний психолог-гуманіст Л.С. Виготський обґрунтував можливість і доцільність навчання, як пряму і безпосередню мету. Вчений встановив, що розвиток інтелекту учнів відбувається через зону «ближнього розвитку», коли людина спочатку може робити щось у співпраці з іншими, а потім переходить на такий рівень розвитку, коли цю дію можна виконати самостійно [2].

На широкій експериментальній основі гіпотезу Л.С. Виготського почали перевіряти і конкретизувати вчені двох наукових напрямів: Л.В. Занков і Д.Б. Ельконін. З їхніми іменами пов'язують створення теорії, навчальної діяльності, яка лежить в основі системи розвивально-пізнавального навчання. Традиційне навчання спрямоване здебільшого від конкретного до загального, абстрактного, від випадку – до системи. Це, на думку В. В. Давидова, формує емпіричне мислення. Вчений поставив питання про можливість розробки нової системи навчання, керуючись від абстрактного до конкретного, від системного – до самостійного. Мислення, що розвивається в процесі такого навчання, називається теоретичним, а навчання – розвивально-пізнавальним [3].

В основі розвивального навчання лежить уявлення про розвиток дитини як суб'єкта особистої діяльності. Тому головна мета вчителя – забезпечити її

розвиток, вивчити особисті навчально-пізнавальні можливості, визначити індивідуальні зони її найближчого розвитку та допомогти сформувати ще несформовані здібності. Головною метою розвивального навчання є формування активного, самостійного творчого мислення учня і перехід до самостійного навчання [4].

Завданням розвивального навчання є формування особистості із гнучким розумом, з певними навичками та творчими здібностями, розвиненими потребами до подальшого пізнання та самостійних дій. Для того, щоб навчання дійсно було розвивально-пізнавальним, потрібно звернути увагу на сам хід заняття, його побудову. Готуючись до кожного заняття, викладач продумує і організовує навчальну діяльність так, щоб відбувався розвиток процесів сприйняття, уяви, щоб студенти опановували матеріал, і в них накопичувався би індивідуальний досвід пошукової діяльності, формувалися якості, потрібні для комбінування, конструювання, перетворення. Для організації розвивального навчання доцільно використовувати такі методи, які викликають найбільший інтерес в тих, що навчаються: проблемні, продуктивні, дослідницькі, що розвивають творче мислення і уяву. Ефективності заняття сприяють такі психологічні умови його підготовки:

- визначення рівня розумового розвитку студентів, їх ставлення до навчання;
- творче самопочуття на занятті;
- психологічний контакт з групою;
- організація пізнавальної діяльності студентів.

Суть технології розвивального навчання полягає в тому, що студент самостійно обирає рівень опрацювання навчального матеріалу. Завдання наставника — визначити «зону найближчого розвитку» і допомогти йому перейти на вищий рівень розумових операцій, тобто забезпечити цей розвиток.

Отже, тут виникає питання, яким же чином потрібно планувати навчання, щоб процес пізнання став цікавим для студентів, розвивав у них не лише прагматичну мотивацію до вивчення іноземної мови, але і підвищував рівень пізнавально-освітніх та емоційно-ціннісних видів мотивації? Одним із таких пізнавально-освітніх шляхів є впровадження у педагогічну практику інтерактивних методів. Вони сприяють не тільки отриманню знань, але й більшою мірою, навичок, умінь. Важливі не пошук єдиної правильної відповіді, а здатність вирішувати проблему. Інтерактивна технологія навчального процесу розвиває критичне мислення студентів, їх читацьку і мовну культуру, здібності самостійного аналізу проблеми, виховує толерантне ставлення до іншої думки, розвиває культуру полеміки. Також значно розширюються пізнавальні можливості студентів. Використовуючи інтерактивні методи навчання, викладач активізує навчальну діяльність в групі, стає організатором колективу,

консультантом дискусії [5, с.189-193].

Студенти мають можливість розвивати комунікативні вміння та навички. Проблема викладання іноземної мови полягає в тому, як допомогти студентові досягти рівня знань, що об'єктивно є ефективним (корисним), і як не застрягати, не зупинятися на тому рівні, на якому іноземна мова не є придатною, тобто коли її неможливо вміло використовувати через недостатність знань.

Знання іноземної мови можна описати на чотирьох рівнях: формальне засвоєння, семантичне засвоєння, комунікативна здатність і творчість. Передбачається, що ці чотири рівні забезпечують послідовність вивчення іноземної мови: спочатку вивчається форма, яка згодом поєднується зі значенням, потім розвиваються комунікативні уміння, і, нарешті, той, кого навчають, починає вільно оперувати мовою, щоб її творчо використовувати. Звичайно, ці рівні навчання іноземної мови потрібно розглядати не як розділені окремо, а як діючі одночасно і узгоджено [6, с.65-67].

Інтерактивне навчання – це навчання через спілкування. Головна його особливість полягає в тому, що пізнавальний процес відбувається у спільній діяльності наставника та учнів. Інтерактивне навчання, як спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, має конкретну, заздалегідь визначену мету, – створити комфортні умови для навчання, за яких кожен учасник відчуває свою успішність, інтелектуальну можливість. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин і ситуацій. Під час такого навчання студенти вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати обдумані і зважені рішення [7].

Розглянемо процес навчання іноземної мови через пізнання. Через призму когнітивного навчання англійської мови результат можна отримати лише завдяки більш практичному тренуванню мовних зразків та навчанню на основі вивчення граматичних правил, що сприяє розумінню мови, а самих студентів слід сприймати як центр вивчення англійської мови, які здатні самостійно виправляти та аналізувати помилки. Оскільки пізнавальна психологія є приблизно однаковою із когнітивним мисленням і є виразним способом мислення пізнавальної психології, то вона, в основному, втілюється в практику викладання англійської мови у наступному: 1) приділяє більше уваги поведінці людини у її когнітивній структурі; 2) оволодіти іноземною мовою можна лише засвоївши та аналізуючи англійську лексику, вимову та граматику, і саме створення штучних мовних ситуацій, максимально наближених до мовного середовища, дозволять розвивати мовну компетенцію. Практичні комунікативно-мотивовані завдання можна проводити використовуючи поширені структури речень, сталі вирази; 3) пізнавальний психологічний аспект в ово-

лодінні іноземною мовою виявляється саме у широкому застосуванні інтерактивних методів викладання цієї дисципліни.

Враховуючи пізнавально-психологічний аспект при застосуванні інтерактивного навчання, доречно запропонувати наративний підхід до процесу оволодіння іноземною мовою. Американський вчений Дж. Велч розробив і запропонував досить цікаву систему розвивального навчання, де як інноваційна модель педагогічного спілкування використовується «reciprocal teaching», тобто реципрокальне навчання, коли діяльність вчителя полягає в тому, що він своїми висловлюваннями активізує діяльність учнів, яка спрямована на перетворення цих висловлювань у власні педагогічні засоби [8,9].

Процес навчання англійської мови можна поділити на три етапи. Перший етап – це класичне навчання студентів, де в основному вивчається структура мови та теоретичний матеріал; другий етап – це посткласичне наративне навчання, де фактори викладацької педагогічної діяльності приймають ситуативний характер; третій етап – це поєднання теоретичних знань і практичного досвіду. Впровадження наративного підходу має неабияке значення до осмислення і пізнання іншомовного мовлення, тобто розуміння природного явища мови. Цей підхід включає в себе кілька навчальних концепцій та методів викладання: 1) бесіду іноземною мовою, яка вводить в штучне мовне середовище, демонструє ситуацію на заняттях розповідально-описовим способом. Розвиток у студентів вміння розпізнавати мовлення на слух, говорити, запам'ятовувати і виражати думки, тобто їхня ініціатива до навчання та розвиток монологічного і діалогічного мовлення залежить повністю від включення у мовний простір; 2) вдосконалення, доповнення та поєднання новітніх методів навчання із технічним забезпеченням сприяють розширенню мовного кругозору; 3) використання в основному лише іноземного мовлення, в окремих випадках пояснення рідною мовою, полягає в тому, щоб мотивувати поведінку між студентами та викладачем. Включенням наративного методу дозволяє здійснювати моніторинг знань та інформації [10].

Розвиток комунікативної компетенції іноземною мовою здійснюється за допомогою соціалізації між самими студентами та пізнавально-освітньою програмою викладання.

Структура соціально-пізнавального штучного іншомовного простору має за мету: 1) забезпечити студентів знаннями, розвинути в них навички іншомовного спілкування; 2) студенти навчаються співпрацювати між собою як команда, готуючи спільні проекти, значно краще взаємодіятимуть із суспільством, будуть готові легше пристосуватися до співпраці в робочому колективі; 3) когнітивна теорія навчання іноземного мовлення впливає на весь навчальний процес, формує зрілу, впевнену в собі особистість майбутнього фахівця, надаючи навчальному процесу відповідного змісту, створює атмо-

феру життєдіяльності студентського навчального колективу, максимально наближену до навколишнього середовища [5,11].

Сучасна психологія справедливо підкреслює важливе значення емоційних та ірраціональних факторів у всіх аспектах людського життя. Але вони поки що не отримали адекватного визнання та використання в освіті і на них не дуже зважають у викладанні іноземних мов. Це не означає, що між педагогом та його учнем має бути особливий особистий зв'язок або взаємна симпатія, як у випадку між матір'ю та дитиною при вивченні рідної мови. Мають бути позитивні дружні стосунки, жваві та неформальні, що зовсім не притаманно суворому, стриманому ставленні, що є, зазвичай, правилом.

Можна організувати багато видів активізації пізнавальної діяльності для створення сприятливого психологічного клімату шляхом пожвавлення навчання із використанням гумористичних розповідей та дотепних фраз, каламбурів, словесних трюків та кейс-методів. Доповнення заняття цікавими проблемно-пошуковими професійно-орієнтовними завданнями робить дуже особливий внесок у підсвідомість, справляє на неї дуже чітке враження і, відповідно, процес запам'ятовування відбувається з великою легкістю [1].

Напевно, прийшов час відмовитися від хибної думки, що навчання завжди повинно супроводжуватися суворим і трудомістким регламентом. Доречно перетворити навчальний процес на жваву, емоційну діяльність, звернути увагу на можливість впровадження іншого впливового чинника: загальний та яскравий інтерес, викликаний нетрадиційними видами навчальної діяльності. Вчитель, який є не просто автоматом, що чітко диктує граматичні правила, має запропонувати головоломки, ділові ігри, проекти, кінцеві змагання, щоб стимулювати своїх учнів прагнути до навчання, особливо при введенні складного матеріалу з граматики або теорії та практики перекладу.

Вивчення нових граматичних конструкцій і синтаксису набуває абсолютно іншого значення, стає середовищем для отримання задоволення від процесу навчання, викликає інтерес до оволодіння. Таким чином, це дає розумове задоволення, яке компенсує необхідне навантаження при систематичному вивченні мови. Це ставлення не настільки революційне та однозначне, як може здаватися. Як писав Г. Спенсер: "Коли розмовляють мовою, то багато віршів написано перед тим, як осмислюється граматики і просодія. Граматика повинна допомагати нам розвивати мову як живий організм, а за допомогою синтаксису ми розкриваємо її психологічні характеристики та експресивну цінність" [8].

Така послідовність у вивченні мови відповідає загальному принципу еволюції та росту, що регулює або має керувати всіма аспектами людського життя. Перший прямий досвід, живий контакт і асиміляція, потім демонстративне відображення і чітке уявлення про дані, які раніше асимілювалися;

спочатку, підсвідоме сприйняття, потім самосвідоме володіння. Спершу практика, потім теорія. Все навчання повинно бути спрямоване, перш за все, на полегшення та урізноманітнення досвіду і контакту студентів з реальним життям [8].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, згідно теорії пізнавальної психології ефективніше проходить навчання в умовах класно-урочної системи, де створено штучні мовні ситуації із максимальним наближенням до реальності. Щоб ефективно покращити якість навчання студентів, викладач може органічно поєднати нові здобуті знання та набутий реальний досвід. Створити самостійне навчальне сприятливе мовне середовище для покращення рівня володіння студентами комунікативною компетенцією. У процесі навчання викладач повинен усвідомлювати, що навчання полягає у формуванні пізнавальної структури розуміння навчального матеріалу. Студентів не потрібно розглядати як контейнер, який вивчає і накопичує знання. Окрім авторитетного носія знань, викладач є також організатором, керівником, який керує навчально-виховним процесом. Отже, у змісті навчального процесу особливість когнітивно-пізнавальної теорії і практики навчання є основним чинником, що впливає на якість та ефективність оволодіння знаннями.

У перспективі дане дослідження передбачає: використання ситуативно-обумовлених завдань із підручників і навчально-методичних матеріалів як основних моментів, моделювання навчальних ділових ігор, використовуючи методи та засоби навчання, а також надання рецептивно-репродуктивних та умовно-комунікативних навичок при опануванні іноземним мовленням.

Впровадження навчально-тренувальних мовних ситуацій може не лише ефективно покращити емоційно-ціннісну, пізнавально-освітню та професійну мотивацію і зробити весь навчальний процес більш комунікативно спрямованим, а й створити сприятливе середовище для розвитку іншомовної компетенції у студентів та сформувати висококваліфіковану особистість майбутнього фахівця.

Список використаних джерел:

1. J. R. Anderson. Cognitive Psychology/ Anderson J. R. – Changchun: Jilin Education Publishing House, 1989. – P. 65-69.
2. Выготский Л.С. Психология развития человека. – М.: Изд-во Смысл; Эксмо, 2005. – 1136 с.
3. Занков Л. В. Избранные педагогические труды/ Л. В. Занков. – 3-е изд., дополн. – М.: Дом педагогики, 1999. – 608 с.
4. Шаповаленко І.В. Вікова психологія (Психологія розвитку та вікова пси-

- хологія)/ І.В. Шаповаленко. – М.: Гардаріки, 2005 – 349 с.
5. Харжевська О. М. Розвиток пізнавальних можливостей студентів під час диференційованого навчання з іноземної мови / О.М. Харжевська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія». / ред. кол.: І.Д. Пасічник, Р.В. Каламаж, Л.В. Засєкіна та ін. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. – Вип. 4. – С.187–195.
 6. Гринчишин О.М. Щодо основ комунікативно-мотивованого підходу до оволодіння іноземною мовою / О. М. Гринчишин, О.Ф. Волобуєва // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2002. – Т.IV. Ч.6. – С. 65 – 67.
 7. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.А.С.К., 2004. – 192 с.
 8. Krashen S. D. Second language acquisition and second language learning/ S. D. Krashen. – Oxford: Pergamon, 1981. – 274 p.
 9. Максименко С.Д. Психологічні засади взаємозв'язку професійного навчання і розвитку особистості майбутнього фахівця: Навчальний посібник/ С.Д. Максименко. – Київ, 2003. – 235с.
 10. Pu Lijuan. On relationship between knowledge view of modern cognitive psychology and creativity/ Lijuan Pu. – Yunnan Education, Vol. № 5 2002. – P. 9 –12.
 11. Олександренко К. В. Психолого-педагогічні умови розвитку професійної комунікативної діяльності майбутнього фахівця / К. В. Олександренко // Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. пр. – К., 2013. – Вип. 1 (32). – С. 253–257.

Transliteration of References:

1. J. R. Anderson. Cognitive Psychology/ Anderson J. R. – Changchun: Jilin Education Publishing House, 1989. – P. 65-69.
2. Vygotskyi L.S. Psykhologiya razvitiya cheloveka. – М.: Yzd-vo Smysl; Eksmo, 2005. – 1136 s.
3. Zankov L. V. Izbrannyye pedagogicheskie trudy/ L. V. Zankov. – 3-e izd., dopoln. – М.: Dom pedahohiki, 1999. – 608 s.
4. Shapovalenko I.V. Vikova psykhologhiya (Psykhologhiya rozvytku ta vikova psykhologhiya)/ I.V. Shapovalenko. – М.: Hardariky, 2005 – 349 s.
5. Kharzhevska O. M. Rozvytok piznavalnykh mozhlyvostey studentiv pid chas dyferentsiyovanoho navchannya z inozemnoyi movy / O.M. Kharzhevska // Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostrozka akademiya». Seriya «Psykhologhiya». / red. kol.: I.D. Pasichnyk, R.V. Kalamazh, L.V. Zasyekina ta in. – Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiya»,

2016. – Vyp. 4. – S.187 –195.
6. Hrynychshyn O.M. Shchodo osnov komunikatyvno-motyvovanoho pidkhodu do ovolodinnia inozemnoi movoi / O. M. Hrynychshyn, O.F. Volobuieva // Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii. Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy. – K., 2002. – T.IV. Ch.6. – S. 65 – 67.
 7. Pometun O. Interaktyvni tekhnolohii navchannia: teoriia, praktyka, dosvid / O. Pometun, L. Pyrozhenko – K.A.S.K., 2004. – 192 s.
 8. Krashen S. D. Second language acquisition and second language learning/ S. D. Krashen. – Oxford: Pergamon, 1981. – 274 p.
 9. Maksymenko S.D. Psykholohichni zasady vzayemozv'yazku profesiynoho navchannia i rozvytku osobystosti maybutnoho fakhivtsya: Navchalnyy posibnyk/ S.D. Maksymenko. – Kyiv, 2003. – 235s.
 10. Pu Lijuan. On relationship between knowledge view of modern cognitive psychology and creativity/ Lijuan Pu. – Yunnan Education, Vol. № 5 2002. – P. 9 –12.
 11. Oleksandrenko K. V. Psykholoho-pedahohichni umovy rozvytku profesiinoi komunikatyvnoi diialnosti maibutnoho fakhivtsia / K. V. Oleksandrenko // Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy: zb. nauk. pr. – K., 2013. – Vyp. 1 (32). – S. 253–257.

Activating the foreign language teaching taking into account the principles of cognitive psychology.

**KHARZHEVSKA Olha, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Foreign Languages Department, Khmelnytskyi National University,
Khmelnytskyi, Ukraine
E-mail: kharzhevskag@gmail.com**

ХИМАЙ Н.І.,

старший викладач, кафедра
англійської мови технічного напрямку
№2, Національний технічний
університет України “Київський
політехнічний інститут
імені Ігоря Сикорського”,
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРЕНТ-РЕСУРСІВ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Статтю присвячено проблемі впровадження інтернет-технологій в процес навчання іноземних мов. Проаналізовано та детально охарактеризовані такі інтернет-ресурси як ютуб-канал, подкасти, соціальні мережі та блоги. Обґрунтовується їх роль в процесі навчання іноземних мов. Виділено мотивуючі чинники інноваційного навчання і впровадження інтернет-технологій в процес навчання іноземних мов, а саме: гнучкість навчального процесу, підвищення ефективності класної роботи, активна участь студентів в процесі навчання, можливість виконувати завдання поза уроком. Розглянуто позитивні аспекти використання електронного навчання в процесі викладання іноземної мови.

Ключові слова: інтернет-технології, електронне навчання, ютуб-канал, подкасти, соціальні мережі, блоги, іноземна мова, мотивація, викладання.

Статья посвящена проблеме внедрения интернет-технологий в процесс обучения иностранным языкам. Проанализированы и подробно охарактеризованы такие интернет-ресурсы как ютуб-канал, подкасты, социальные сети и блоги. Обосновывается их роль в процессе обучения иностранному языку. Выделены мотивирующие факторы инновационного обучения и внедрения интернет-технологий в процесс обучения иностранным языкам, а именно: гибкость учебного процесса, повышение эффективности классной работы, активное участие студентов в процессе обучения, возможность выполнять задания вне урока. Рассмотрены положительные аспекты использования электронного обучения в процессе преподавания иностранного языка.

Ключевые слова: интернет-технологии, электронное обучение, ютуб-канал, подкасты, социальные сети, блоги, иностранный язык, мотивация, преподавание.

This paper reports on the problem of introduction of Internet technologies in the process of teaching foreign languages. Such Internet resources as YouTube channel, podcasts, social networks and blogs are analyzed and described in detail. Their role in the process of teaching foreign languages is substantiated. Motivating factors of innovative training and introduction of Internet technologies in the process of teaching foreign languages are highlighted, namely: the flexibility of the educational process, the increase in the effectiveness of class work, the active participation of students in the learning process, the ability to perform assignments outside the lesson. The positive aspects of the use of e-learning in the teaching process are listed.

Key words: Internet technologies, e-learning, YouTube, podcasts, social networks, blogs, foreign language, motivation, teaching.

Поширення технологій в сучасному світі вплинуло на різні аспекти людського життя. Викладання і навчання не стали винятком. Електронне навчання (e-learning) відноситься до використання інформаційних технологій та Інтернету у навчальних цілях[1]. Дистанційне навчання стало дуже важливим, воно значно полегшило учням доступ до знань та обміну інформацією. Впровадження електронного навчання у викладання іноземної мови – це наукова область, що швидко розвивається, і мета якої – більш ефективно допомогти студентам підвищити рівень володіння іноземною мовою. Технологія дозволила вчителям інтегрувати різні методи навчання, засновані на потребах учнів. Інноваційні методи сприяють підвищенню мотивації студентів та можливостей взаємодії. Крім того, в даний час освітні системи пропагують ідею навчання, при якій роль вчителя в класі не повинна бути центральною, навчальна діяльність повинна бути реалізована за участю студентів, яким належить домінуюча роль. Відповідно, викладач повинен підбирати ті методи навчання, які ґрунтуються на потребах учнів і на формуванні в учнів професійних і ключових компетенцій. Ключові компетенції – це сукупність базових знань, загальних (універсальних) умінь, особистісних якостей, що дозволяють досягати позитивних результатів у професійній та інших сферах життєдіяльності[2]. Актуальність статті обумовлена все більшою інтеграцією інтернет-технологій у процес навчання іноземної мови. Використання ютуб-каналу, подкастів, соціальних мереж, блогів може полегшувати і покращувати роботу,

як викладачів, так і студентів, оскільки використання цих ресурсів не тільки забезпечує автентичним матеріалом, але й дає можливість для отримання та обміну інформацією. Крім того, це може допомогти студентам стати більш незалежними, оскільки вони мають можливість контролювати зміст, послідовність, темп і час навчання. Детально охарактеризуємо кожен з інтернет-ресурсів і розглянемо їхню роль у процесі навчання іноземної мови.

Ютуб-канал (YouTube).

Матеріал, який часто включають до програми навчання може бути обмеженим, нудним і іноді застарілим. Тому відео в процесі електронного навчання є дуже потужним інструментом, оскільки воно привносить динамічний елемент в урок, покращує передачу знань, допомагає пояснити складні теми. Використання відеоматеріалів на уроці іноземної мови сприяє розвитку у студентів вміння правильно говорити, порівнювати, аналізувати, робити висновки. Відеоматеріали сприяють розвитку критичного мислення. Найпопулярнішим відеохостингом, який забезпечує величезною кількістю автентичного відеоматеріалу, є ютуб-канал. YouTube – популярний відеохостинг, що надає послуги розміщення відеоматеріалів. Користувачі можуть завантажувати, переглядати, оцінювати, коментувати, додавати в обране і ділитися тими чи іншими відеозаписами.[3] Зручність полягає в тому, що користувачі не повинні платити за доступ до нескінченної кількості контенту. Студенти, як правило, орієнтуються на ютуб-канал цілком природно, і це один з їхніх джерел інформації. YouTube містить сотні тисяч освітніх відеороликів і стає плацдармом в академічних колах, а також у корпоративних тренінгах. Існує кілька способів використання відео у навчанні, а саме: відео-лекції, інтерв'ю, відео-щоденники, записи, демонстрації та інструкції. Відеоролики є особливо ефективними помічниками для проведення дискусії. Після перегляду відео на YouTube можна запропонувати онлайн-дискусію. Студенти зможуть поділитися своїми особистими думками: що їм сподобалося в відео, було щось, що вони не зрозуміли, як відео стосувалося їх особистого досвіду і почуттів. Завантаження контенту на YouTube робить його доступним у всій мережі, а це означає, що студенти можуть отримати до нього доступ і переглядати його в будь-який час за допомогою смартфонів і планшетів. Учні можуть переглядати відеоматеріали з паузами та по частинах до тих пір, поки повністю не зрозуміють суть і ключові моменти. Можна використовувати YouTube в якості платформи не тільки для пошуку онлайн-відеоресурсів, але і для обміну презентаціями, а також брати участь в коментарях. Візуальні контексти допомагають студентам легко здобувати знання, оскільки демонстрація є найбільш ефективним способом отримання інформації. Навички сприйняття дуже важливі для учнів, оскільки здатність аналізувати інформацію і зосередитися на важливих моментах допомагає впоратися з інформа-

ційним перевантаженням сучасного світу. Використовуючи цю знайому платформу, викладачі можуть створювати відео або слайд-шоу, які надають корисну і релевантну інформацію.

Відео уроки не повинні бути пасивними. Згідно з С. Ждановим, можна виділити такі етапи при роботі з відеоматеріалом: допереглядовий, переглядовий і після переглядовий етапи.[4] Як один з інтернет ресурсів, YouTube дає можливість замінити пасивне навчання на активне, де кожен студент має голос, кожен може зробити свій внесок у контент і підтримувати його в навчальних цілях. Крім того, відеоролики оновлюються щодня, що робить YouTube необмеженим ресурсом для користувачів. За оцінками, кожную хвилину на сайт завантажуються 15 годин нових відеороликів.

Подкасти.

В Інтернеті є величезна кількість навчальних матеріалів для вивчення іноземної мови, більшість з яких зосереджені на читанні та письмі. Існує значно менше ресурсів для прослуховування. Самим популярним ресурсом для аудіювання є подкаст. Розглянемо поняття подкаст та переваги його використання для вивчення іноземної мови. Подкаст - це мультимедійний файл (.mp3, .wma, .m4), завантажений в інтернет радіостанцією, будь-якою компанією або організацією, що хоче поширити інформацію в аудіоформаті. Подкаст - це термін, адаптований під слово «iPod» і «трансляція». Згідно з Wikipedia, подкаст можна визначити як серію аудіо і відеофайлів або цифрових медіафайлів, які доступні в Інтернеті[5]. Завдяки тому, що подкасти мають формат медіафайлів, вони можуть бути завантажені на комп'ютер, портативний програвач або портативний накопичувач. Викладачі можуть використовувати подкасти в класі, супроводжуючи їх завданнями, які спрямовані на вивчення лексики, граматичних структур, або розвиток мовленнєвих навичок. Використання подкасту в класі дає викладачеві більшу свободу. Він може використовувати подкаст як одне із завдань для прослуховування, або він може побудувати весь свій урок на основі одного подкасту. Подкасти зазвичай безкоштовні. Якість подкастів варіюється від аматорських до професійних. Викладач може знайти подкаст у відповідності з рівнем знань та інтересів кожного студента. Знайти подкаст легко. Можна використовувати пошукову систему в Інтернеті або завантажити безкоштовне програмне забезпечення, наприклад Podcast Addict, яке шукає і безпосередньо взаємодіє з файлами подкастів, не переходячи на будь-яку веб-сторінку. Одними з кращих сайтів подкастів для навчання англійської мови є:

- <https://www.englishlistening.com/> Подкасти прості та з точною вимовою. Є текст і нова лексика. Представлені повсякденні ситуації.
- <https://www.englishclass101.com> Подкасти з різним рівнем складності, доповнені граматичними вправами.

- <https://www.betteratenglish.com/be-episode-archives> Подкасти з упором на вимову. Є розшифровка кожного випуску в текстовому форматі, а також ідіоми та словосполучення для діалогів.
- <http://www.bbc.co.uk/programmes/p02pc9zn/episodes/downloads> Подкасти представлені невеликими діалогами. Вони оновлюються щотижня. Випуски з частинами довжиною по кілька хвилин і поясненнями[6]. Викладачі можуть створювати свої власні подкасти як частину завдання з його подальшою презентацією на уроці. Для цього необхідне обладнання для створення подкасту, таке як комп'ютер, мікрофон, навушники, і програма для запису і редагування аудіо. Найчастіше для запису подкастів рекомендують програму Audacity. Вона безкоштовна і має простий у використанні російськомовний інтерфейс. Створений подкаст можна розмістити на власному сайті та на блогах (Wordpress, Livejournal, Blogger), на спеціальних платформах для подкастів, або на iTunes[7]. Для студентів існує багато переваг використання подкастів, оскільки їх можна слухати в будь-якому місці, у будь-який час і по мірі необхідності. Студенти можуть використовувати цей інструмент динамічного навчання, щоб практикувати розуміння мови вдома (зі своїх комп'ютерів або програвачів компакт-дисків) або в дорозі. В останні роки з поширенням смартфонів студенти більш охоче використовують технології та онлайн-ресурси як активи для вивчення мови. Студенти можуть краще зрозуміти текст, прослуховуючи його кілька разів в зручному для них темпі. Вони мають можливість тимчасово зупиняти, перемотувати або відтворювати його знову. Якщо студенти створюють свій власний подкаст, вони не лише розвивають і практикують свої вміння говорити та слухати, вони набувають навички інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Таким чином, студенти здійснюють самостійну навчальну діяльність, в ході якої вони самонавчаються і саморозвиваються. Зацікавленість і мотивація також привносять позитивні аспекти для студентів, щоб вони могли покращити свої знання та навички при вивченні іноземної мови. На закінчення можна сказати, що викладачі іноземної мови можуть використовувати подкасти на заняттях як цікавий вид діяльності, при якому студенти розвивають навички спілкування, і який мотивує їх до придбання знань; як простий і легкий спосіб вивчення англійської мови; як спосіб навчання з різноманітними видами завдань, які засновані на подкастах; як спосіб підвищення компетентності студентів у використанні технологій, які дозволяють їм виконувати завдання.

Соціальні мережі.

В даний час соціальні мережі стали тенденцією серед молоді у всьому світі. Що таке соціальна мережа? Соціальна мережа – це веб-сайт, який з'єднує людей у всьому світі й дозволяє їм ділитися ідеями, темами, що становлять для них інтерес. Соціальна мережа використовується для спілкування і взаємодії. Facebook і Twitter є одними з кращих і популярних соціальних мереж по всьому світу. Більшість бесід в Twitter є загальнодоступними, і кожен має можливість приєднатися до них, що робить цю соціальну мережу відмінним місцем для вивчення іноземної мови, для спілкування з носіями мови. Соціальна мережа може бути ефективним способом навчання. Одним зі способів використання соціальної мережі для навчання є створення облікового запису або групи для класу. Студент разом зі своїми однокласниками і вчителями може ділитися і обмінюватися думками про своє навчання. Крім того, це дозволяє студентам, а також вчителям подорожувати Інтернетом, проводячи дискусію за допомогою соціальної мережі. Твіттер має обмеження на довжину кожного повідомлення, яке публікується. Повідомлення в Twitter можуть містити тільки 140 символів. Завдяки цьому, веб-сайт дійсно фокусується на коротких діалогах та обміні думками. Учні можуть ділитися онлайн-інформацією, такою як замітки, питання та документами або матеріалами, пов'язаними з навчанням. Вчителі можуть оновлювати статус групи, публікувати деякі питання, обмінюватися інформацією, відео або посиланнями та блогами, які будуть обговорюватися під час занять. Потім студенти зможуть створити групу, яка дозволяє студентам інших факультетів, інститутів, а також з інших країн приєднатися до неї. Це дасть можливість обмінюватися різноманітними ідеями та інформацією між студентами, як на місцевому, так і на міжнародному рівні. Одна з переваг обміну ідеями на міжнародному рівні – це можливість вивчати і практикувати нову мову. Це також створює нове середовище в процесі навчання. Тому для розвитку навичок письма соціальні мережі мають дуже велике значення. Із-за обмеження коротких повідомлень в Twitter користувачі стали креативними. Це призвело до появи безлічі нових слів і скорочень. Деякі з нових слів навіть використовуються на інших сайтах і в соціальних мережах (наприклад, «хештег»). Hashtag – це символ «#», за яким слідує слово або фраза без пробілів між словами. Ось кілька прикладів хештегов:

#TGIF – (Слава Богу, це п'ятниця). Використовується кимось, хто з нетерпінням чекає вихідних;

#learnenglish – для твітів, присвячених вивченню англійської мови.

Хештегі використовуються як ключові слова, тому відповіді (як іменник, це «повідомлення» в Twitter) легше знайти. Вони також можуть використовуватися для обговорення конкретних тем або певних заходів. В Інтернеті є

кілька блискучих сторінок в соцмережах, використовуючи які студенти вивчають англійську мову:

<https://www.facebook.com/English.Vocabulary.in.Use.Advanced> допоможе збагатити словниковий запас англійською лексикою. Для тих, хто віддає перевагу Twitter, <http://www.dictionary.com/wordoftheday/> - ресурс, який спеціально розроблений для кембриджських іспитів ESOL.

Також слід зазначити менш відомі і популярні серед студентів соціальні мережі для вивчення іноземних мов. Skysrock - одна з найбільших соціальних мереж для вивчення мов у світі. Ви можете вивчати мову в процесі спілкування з іншими користувачами, за допомогою аудіовізуальних курсів або всіляких додатків. Interpals - ресурс для листування та культурного обміну між представниками різних країн. Сайт допомагає знаходити друзів по листуванню і спілкуватися з ними. На порталі представлені десятки самих різних світових мов, які ви можете вивчати разом з носіями.

Sharedtalk.com - мережа мовного обміну для людей з різних країн світу. Знайти співрозмовника просто. На порталі ви зможете ознайомитись з профайлами учасників з різних куточків світу[8].

І так, можна виділити наступні переваги використання саме соціальної мережі у якості навчальної платформи: звичне середовище для учнів; можливість всім учасникам мережі створювати мережевий навчальний контент; можливість спільної роботи; наявність форуму і чату; кожен учень може створювати свій блог в якості електронного зошити. Соціальні мережі надають можливість використовувати велику кількість інформації, розвиватися та самовдосконалюватися.

Блоги.

Блог (англ. blog, від web log - «мережевий журнал чи щоденник подій») - це веб-сайт, головний зміст якого - записи, зображення чи мультимедіа, що регулярно додаються. Для блогів характерні короткі записи тимчасової значущості [9]. Блог може бути постійно оновлюваним ресурсом, який з часом росте і накопичує контент. Доступ до архівної інформації здійснюється з допомогою простого календаря, в якому зазначені дати, коли були зроблені записи. Студентам, які розвивають навички письма іноземною мовою, необхідно писати цією мовою як можна частіше. Блоги є оригінальними, цікавими й комунікативними ресурсами, які найкраще відповідають цієї мети на уроках іноземної мови і в позаурочний час. Блоги - багаті і зручні у використанні середовище як для учнів, так і для викладачів. А. В. Філатова виділяє наступні види блогів: за автором - особистий, колективний, корпоративний; за типом мультимедіа - текстовий, подкаст, відеоблог; за особливостями контенту; за видом технічної платформи; за жанром; за правовим статусом - особистий, груповий. Більшість мережевих щоденників володіють кількома

спільними рисами: хронологічною організацією інформації (останні повідомлення розміщені на початку веб-сторінки); наявністю архіву для доступу до минулих повідомлень; можливістю прикріплення мультимедійних об'єктів; інтерактивністю (отриманням зворотного зв'язку через коментарі); посиланнями на інші сайти, RSS-синдикацією, що дозволяє користувачам підписатися на блог [10]. На традиційних заняттях студенти зазвичай представляють свою роботу тільки вчителю або, найбільше, групі студентів. Коли в свою методику викладання вчитель вводить використання блогу, тоді в ньому беруть участь і взаємодіють всі студенти. Блоги стають комунікативними та інтерактивними, оскільки в учасників в процесі написання з'являється кілька ролей: письменників, які пишуть і публікують свої роботи; читачів і рецензентів, які знайомляться з іншими роботами; і як письменників-читачів, які, повертаючись до своїх робіт, реагують на критику. Слід відзначити і потенційну проблему використання блогів - це те, що блоги є публічними. Роблячи запис або коментар у блозі студенти позбавляються конфіденційності. Студент, якому не вистає впевненості, може відчувати страх за те, що інші читають його думки, чи учень, у якого є проблеми з граматиною, буде побоюватися за те, що інші побачать його помилки. На закінчення відзначимо, що три особливості ведення блогів роблять їх привабливим і потужним навчальним компонентом: їх доступність за межами традиційного уроку; групова взаємодія; їх здатність мотивувати учнів працювати автономно (незалежно від того, у парах або невеликих групах), щоб переглядати, писати та рецензувати більшу кількість контенту. Ці функції роблять використання блогу високопродуктивним, комунікативно значущим і ефективним методом вивчення іноземної мови, допомагаючи учням удосконалювати й розвивати свої мовні навички.

Розглянуті в статті інтернет-ресурси, дозволяють зробити висновок щодо мотивуючих чинників інноваційного навчання та впровадження інтернет-технологій у процес вивчення іноземної мови. Серед мотивуючих факторів зазначимо гнучкість навчального процесу, підвищення ефективності класної роботи, активну участь студентів у процесі навчання (а не пасивне засвоєння інформації), можливість виконувати завдання поза уроком.

З іншого боку, слід підкреслити, що сучасний педагог повинен одночасно володіти знаннями в області інформаційних технологій і бути фахівцем щодо застосування нових технологій у своїй професійній діяльності. Принципово нова побудова і виклад матеріалу, дає можливість інтенсифікувати освітній процес, знизити навантаження на студентів та педагогів. Завдяки електронному навчанню процес викладання іноземної мови набуває ряд позитивних аспектів: навчання стає колективною, а не індивідуальною діяльністю; акцент робиться на процес навчання, а не на запам'ятовування

інформації; учні отримують знання у найрізноманітніших формах, а не тільки в текстовій; у процесі навчання з'являються нові форми взаємодії між студентами в класі, між студентами в спільнотах, і між студентами та викладачем.

Список використаних джерел:

1. https://ru.wikipedia.org/wiki/Электронное_обучение
2. Двучичанская Н. Н. Интерактивные методы обучения как средство формирования ключевых компетенций / Наталья Николаевна Двучичанская. // Наука и образование. – 2011. – №4.
3. <https://ru.wikipedia.org/wiki/YouTube>
4. Жданов С. С. Видео как средство наглядности при представлении иноязычного лингвострановедческого материала / Сергей Сергеевич Жданов. // Интерэкспо Гео-Сибирь. – 2015. – С. 54–59.
5. <https://en.wikipedia.org/wiki/Podcast>
6. <https://www.imena.ua/blog/english-podcasts>
7. <https://texterra.ru/blog/kak-sozdat-podkast-ili-kontent-vam-v-ushi.html>
8. Хохлова Е. Социальные сети для изучения английского языка [Електронний ресурс] / Евгения Хохлова – Режим доступу до ресурсу: <https://enguide.ua/magazine/socialnye-seti-dlya-izucheniya-angliyskogo-yazyka>.
9. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Блог>
10. Драгунова А. А. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции у студентов факультета иностранных языков через использование учебных интернет-ресурсов на основе технологий Веб 2.0 : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Драгунова Анна Андреевна – Ярославль, 2014. – 331 с.
11. Beamish, P. Podcasting in the Classroom: A Case Study / Beamish, P, Brown, J.. // TEACH Journal of Christian Education. – 2012. – №2. – С. 21–23.
12. Hiler, J. Blogs as disruptive tech: How weblogs are flying under the radar of the content management giants [Електронний ресурс] / Hiler, J.. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.webcrimson.com/ourstories/blogsdisruptivetech.htm>.
13. Keerti Arora. Social Media in Education: Pros and Cons [Електронний ресурс] / Keerti Arora. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://edtechreview.in/e-learning/268-social-media-in-education-pros-cons>.
14. Michael Wong. Facebook and Education: The Pros and Cons [Електронний ресурс] / Michael Wong. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <https://cilt.ubc.ca/2009/01/30/facebook-and-education/>.
15. Pinkman, K. Using blogs in the foreign language classroom / Pinkman, K.. // The JALT CALL Journal. – 2005. – №1. – С. 12–24.
16. Technologies for foreign language learning: a review of technology types and their effectiveness / Ewa M. Golonka, Ewa M. Golonka, Victor M. Frank та ін.].

- // Computer Assisted Language Learning. – 2014. – №27. – С. 70–105.
17. Using technology with classroom instruction that works / Howard Pitler, Elizabeth R. Hubbell, Matt Kuhn, Kim Malenoski. – Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development, 2007. – 242 с.

Transliteration of References:

1. https://ru.wikipedia.org/wiki/Jelektronnoe_obuchenie
2. Dvulichanskaja N. N. Interaktivnye metody obuchenija kak sredstvo formirovanija ključevyh kompetencij / Natal'ja Nikolaevna Dvulichanskaja. // Nauka i obrazovanie. – 2011. – №4.
3. <https://ru.wikipedia.org/wiki/YouTube>
4. Zhdanov S. S. Video kak sredstvo nagljadnosti pri predstavlenii inozazychnogo lingvostranovedcheskogo materiala / Sergej Sergeevich Zhdanov. // Interjekspo Geo-Sibir'. – 2015. – С. 54–59.
5. <https://en.wikipedia.org/wiki/Podcast>
6. <https://www.imena.ua/blog/english-podcasts>
7. <https://texterra.ru/blog/kak-sozdat-podcast-ili-kontent-vam-v-ushi.html>
8. Hohlova E. Social'nye seti dlja izuchenija anglijskogo jazyka [Elektronnij resurs] / Evgenija Hohlova – Rezhim dostupu do resursu: <https://enguide.ua/magazine/socialnye-seti-dlya-izucheniya-angliyskogo-jazyka>.
9. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Blog>
10. Dragunova A. A. Formirovanie inoyazychnoy kommunikativnoy kompetentsii u studentov fakulteta inostrannyh yazykov cherez ispolzovanie uchebnyh internet-resursov na osnove tehnologiy Veb 2.0 : dis. kand. ped. nauk : 13.00.02 / Dragunova Anna Andreevna – Yaroslavl, 2014. – 331 s.
11. Beamish, P. Podcasting in the Classroom: A Case Study / Beamish, P, Brown, J.. // TEACH Journal of Christian Education. – 2012. – №2. – С. 21–23.
12. Hiler, J. Blogs as disruptive tech: How weblogs are flying under the radar of the content management giants [Elektronnyy resurs] / Hiler, J.. – 2002. – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.webcrimson.com/ourstories/blogsdisruptivetech.htm>.
13. Keerti Arora. Social Media in Education: Pros and Cons [Elektronnyy resurs] / Keerti Arora. – 2013. – Rezhym dostupu do resursu: <http://edtechreview.in/e-learning/268-social-media-in-education-pros-cons>.
14. Michael Wong. Facebook and Education: The Pros and Cons [Elektronnyy resurs] / Michael Wong. – 2009. – Rezhym dostupu do resursu: <https://cilt.ubc.ca/2009/01/30/facebook-and-education/>.
15. Pinkman, K. Using blogs in the foreign language classroom / Pinkman, K.. // The JALT CALL Journal. – 2005. – #1. – С. 12–24.
16. Technologies for foreign language learning: a review of technology types and their effectiveness / Ewa M. Golonka, Ewa M. Golonka, Victor M. Frank та in.].

// Computer Assisted Language Learning. – 2014. – #27. – S. 70–105.

17. Using technology with classroom instruction that works / Howard Pitler, Elizabeth R. Hubbell, Matt Kuhn, Kim Malenoski. – Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development, 2007. – 242 s.

Using of Internet resources in foreign language teaching.

**KHYMAI Nataliya, Senior teacher, Department of the English Language of
Technical Orientation №2, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky
Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine
E-mail: khimai@meta.ua**

ХОЛМАКОВА Ю. В.,

Київський національний університет
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОТЕХНОЛОГІЙ У ТВОРЧИХ ВНЗ ЯК СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАСОБУ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ

Гра, разом із працею і навчанням, є одним із головних видів діяльності людини, феноменом нашого існування. Тому ігрові технології в освіті і психології посідають надзвичайно важливе місце. Під час гри відбувається розширення життєвого простору особистості; внесення в нього нових смислів і цінностей, нових емоційних і інтелектуальних можливостей. Будуються моделі міжособистісних відносин; розвиток креативності та гнучкості в прийнятті рішень і нового досвіду.

Ключові слова: гра, технологія, педагогічна технологія, ігротехнологія, педагогічний засіб, психодрама, соціодрама

Игра, вместе с трудом и учебой, является одним из главных видов деятельности человека, феноменом нашего существования. Поэтому игровые технологии в образовании и психологии занимают чрезвычайно важное место. Во время игры происходит расширение жизненного пространства личности; внесения в него новых смыслов и ценностей, новых эмоциональных и интеллектуальных возможностей. Строятся модели межличностных отношений; развитие креативности и гибкости в принятии решений и опыта.

Ключевые слова: игра, технология, педагогическая технология, игротехнология, педагогический способ, психодрама, социодрама

The game, along with work and study, is one of the main types of human activity, the phenomenon of our existence. Therefore, game technology in education and psychology occupy an extremely important place. The main advantages of the role-play and drama techniques are: the objectives of the game are more in line with the practical needs of the participants; the method allows connecting a wide range of problems and the depth of their comprehension; the

game form involves the moment of individual improvement and at the same time the moment of social interaction; the game component contributes to the greater involvement of participants; the game is saturated with feedback, and more informative in comparison with traditional methods; the game is formed personal settings, easier to overcome stereotypes, adjusted self-esteem; the game method represents the possibility of interpreting the comprehension of the results obtained. The game develops such personality traits as communicative, leadership, self-realization etc., what is necessary for a creative personality.

Key words: *game, technology, pedagogical technology, role-play method, pedagogical, psychodrama, sotsiodrama*

Постановка проблеми, зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Творчість – складний процес який має безліч особливостей і специфічних аспектів. Творча людина відрізняється від інших людей, що виконують більш прозаїчну діяльність. Вона володіє психологічними особливостями, які впливають не тільки на сам творчий процес, але і на взаємини творчої людини в соціумі. Як відомо, творча людина в соціумі не завжди реалізується в процесі спілкування, найчастіше у неї виникають складності в комунікації, проблеми в знаходженні точок дотику, в вибудовуванні комунікативної ланцюжка і в здійсненні комунікативної діяльності. Особливо гостро ця проблема постає в при навчанні в творчому ВНЗ, коли студенти не зацікавлені в навчальному процесі, бо деякі дисципліни, зокрема непрофільні, здаються їм «недостатньо креативними». Щодо викладання англійської мови в творчому навчальному закладі, ми вважаємо, що використання ігротехнологій є дієвим засобом підвищення мотивації до навчання.

Гра, разом із працею і навчанням, є одним із головних видів діяльності людини, феноменом нашого існування. Тому ігрові технології в освіті і психології посідають надзвичайно важливе місце. У педагогіці вони є невід'ємною складовою розвиваючого навчання, яке ґрунтується на розвитку активності, ініціативи і самостійності учнів. Кажучи про роль ігор, відомий педагог і психолог М.И. Махмутов відзначав, що значення цієї технології полягає у розвитку пізнавальної, соціальної і професійної активності учнів.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій.

Психологічні механізми ігрової діяльності спираються на необхідність особистості у самовираженні, самовизначенні, самоствердженні, самореалізації. Феноменом гри займалися і займаються багато педагогів і психологів, наприклад, Д.Н. Узнадзе, який розглядає гру як форму психогенної поведін-

ки, Г.К. Селевко, який розглядає ігрові технології у більш широкому плані, приділяючи більше уваги їх місцю в системі сучасних педагогічних засобів, П.П. Горностай, Березовська Л.І., Волкова Л.В., Чепка О.В. та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

І хоча на сьогодні ігровим технологіям у вітчизняній педагогіці приділяється все більше уваги, все-таки можна зазначити, що акцент робиться переважно на позиціюванні їх як позааудиторних форм роботи. Але на наш погляд, роль ігрових технологій в системі сучасних педагогічних засобів значно ширша.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Мета статті полягає у визначенні ролі ігрових технологій в системі сучасних педагогічних засобів, а також їх використання з метою підвищення мотивації до навчання у студентів творчих спеціальностей.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

У загальному вигляді процес навчання є процес управління, на увазі мається вплив на педагогічну систему, організацію знань. Для успішного його здійснення в педагогічній науці розробляються моделі, сприяючі оптимальному управлінню в педагогічних системах. До них відносяться спеціальні методи (методики) і технології навчання.

Технологія являє собою науково і практично обґрунтовану систему діяльності, що використовується людиною з метою зміни навколишнього середовища, виробництва матеріальних або духовних цінностей [5].

На сьогодні є декілька позицій у вживанні терміну „педагогічна технологія”: 1. Педагогічні технології як розробка і застосування засобів, інструментарію, апаратури, учбового обладнання у навчальному процесі (Б.Т. Ліхачов, С.А. Смірнов, Р. де Кіфер, М. Мейер); 2. Педагогічна технологія розуміється як процес комунікації або спосіб виконання педагогічної задачі (наприклад, В.П. Безпалько, який пропонує наступне визначення поняття педагогічної технології: Педагогічна технологія – це систематичне втілення на практиці наперед спроектованого учбово-виховного процесу); 3. Педагогічна технологія розглядається як широка галузь знання, що займається конструюванням оптимальних навчальних систем і спирається на дані соціальних, управлінських і природознавчих наук (П.І. Підласистий, В.В. Гузєєв, Д. Елі та ін.); 4. Четверта позиція уявляє собою багатоаспектний підхід і пропонує розглядати декілька значень педагогічної технології одночасно (М.В. Кларін, П. Мітчел, Д.Фін, Г.К. Селевко та ін.).

На наш погляд, найбільш широке визначення терміну „педагогічна (освітня) технологія” розробив Г.К. Селевко. Педагогічна технологія – це система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, що побудо-

вана на науковому ґрунті, запрограмована в часі та просторі і що приводить до запланованих результатів [5].

На сьогодні існує безліч педагогічних технологій, що різняться за цілями, завданнями, структурою: за рівнем і характером застосування (мікро-, макротехнології та ін.), за філософським ґрунтом (діалектичні, прагматичні, релігійні та ін.), за методологічним підходом (системні, комплексні, ситуативні, особистісно-орієнтовані та ін.), за ведучим фактором розвитку (біогенні, психогенні та ін.), за зорієнтованістю на особистісні сфери і ключові компетенції індивіда, за характером змісту і структурою (гуманітарні, загальнокультурні та ін.), за типом соціально-педагогічної діяльності (підтримки, соціалізації, адаптації та ін.), за типом управління навчально-виховним процесом (класичні, комп'ютерні, індивідуальні та ін.), за домінуючими методами навчання (активні, пасивні, проблемні, евристичні та ін.), за організаційною формою (класно-урочні, альтернативні та ін.).

Ігрові технології посідають важливе місце серед сучасних психолого-педагогічних технологій навчання. Як метод вони набули популярності у 70ті роки ХХ століття. Сьогодні, залежно від сфери застосування, існують різні модифікації навчальних ігор. Так, при підготовці офіцерів застосовуються військові ігри, для акторів існують сюжетно-рольові ігри, для бізнесменів і керівників – спеціальні тренінги.

Рольові ігри – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення та освоєння суспільного досвіду, в якому формується і вдосконалюється керування поведінкою [5].

Горностай П.П. розглядає ігрові технології з точки зору драматургічної моделі соціуму [1, 38], яка спирається на дві ключові категорії - «роль» і «дія». Роль - це не лише соціальна норма щодо виконання певних функцій, не лише соціальна позиція і статус. Роль - це особистісний модус, що здатний вмістити практично всі виміри особистісного. Дія є дуже ємною категорією, вона вміщує не лише категорії «діяльність» і «поведінка», а й такі важливі поняття, як особистісне рішення, особистісний вибір і вчинок, на яких будуються провідні вітчизняні психологічні теорії. Категорія дії об'єднує групу практичних методів, що отримала узагальнену назву «методи дії». Короткий аналіз методів дії слід почати з рольової гри, що фактично виступає їх основою. Рольова гра - це модель самого життя, вона містить потенціал, який ще не до кінці з'ясований психологічною наукою і, на нашу думку, має дуже великі перспективи для практичної реалізації в надзвичайно широкому спектрі галузей. Рольова гра та побудований на ній рольовий тренінг полягає у рольовому моделюванні дійсності, тобто відтворення реальних ситуацій за допомогою ролей, що відповідають соціальним позиціям учасників. Роль передбачає не лише соціальні експектації (тобто сукупність норм щодо її

виконання, правил поведінки тощо), а й певний типаж, характер, образ, імідж, іншими словами, певне людське обличчя. Рольова взаємодія повинна здійснюватись відповідно соціальних експектацій і нормативів, з одного боку, і згідно психологічного типу - з іншого.

Горностай П.П. також виділяє психодраму, соціограму і аналіз практичних ситуацій (case study), як підвиди рольової гри.

Психодрама - це інтегральний метод, що включає в себе як основу рольову гру, але нею не обмежується. Важливими елементами психодрами є велика група технік, серед яких, на думку Горностая П.П., найважливішими є «дублювання», «обмін ролями», «дзеркало», в результаті використання яких можна подивитися на ситуацію з різних точок зору, сприйняти позицію іншого, зрозуміти неусвідомлені чинники поведінки тощо. Ще однією особливістю психодрами є те, що в психодраматичній грі повинний бути протагоніст (головний герой), який пропонує для постановки свою життєву ситуацію.

Соціодраму часто розглядають, як одну з форм психодрами, хоча інколи вважають самостійним методом дії. Вона дуже схожа на психодраму, відрізняючись тим, що в ній розглядається тема, яка є спільною для групи, і протагоністом в соціодрамі виступає вся група. Соціодрама є дуже корисною, якщо необхідно подолати негативні тенденції групової динаміки, міжгрупове чи внутрігрупове протистояння, ворожі стереотипи, упереджувальне ставлення до точки зору інших. Соціодрама може стати хорошим інтерактивним доповненням до методу групової дискусії. Як суспільно-політична гра, соціодрама, на відміну від психодрами, що переважно орієнтована на особистість та її глибинні проблеми, за своїм означенням орієнтована на соціальні групи і групові проблеми. Метод соціодрами широко використовувався в 60-ті роки в Сполучених Штатах для подолання суспільної напруженості, викликаной такими чинниками, як расистський екстремізм та расові заворушення, війна у В'єтнамі, різні суспільні прояви політичної та економічної криз. Соціодраматичний метод може бути плідно застосований в роботі з численними чинниками соціальної напруженості (класовими, міжетнічними, міжконфесійними тощо), яких дуже багато в сучасному українському суспільстві.

Аналіз практичних ситуацій (case study) - це один з улюблених жанрів будь-якого виду активного навчання. Впровадження методів дії в тренінг та інші форми навчання та в освіту в цілому дозволяє розв'язувати практичні ситуації на зовсім іншому рівні - в інтерактивному режимі рольової гри, що дає змогу знаходити такі ресурсні знахідки, яких не може дати ніяке вербальне обговорення, яке абсолютно переважає в сучасних педагогічних технологіях.

Серед численних суспільних проблем, які можна вирішувати за допомогою ігрових технологій, можна виділити як першочергові для сучасної сус-

пільної практики та освіти такі: а) гендерні проблеми (гендерна стратифікація, гендерно-рольові конфлікти тощо); б) проблеми різних соціальних меншин (наприклад - сексуальних); в) кроскультурні проблеми (міжнаціональні, між-етнічні, міжконфесійні тощо), що включає також і політичне самовизначення; г) соціальне самовизначення (соціальна та професійна адаптація, безробіття тощо); д) особистісне зростання та розвиток творчого потенціалу [1, 44-46].

Ігри у педагогічному процесі виконують три основних функції:

1. Інструментальна: формування певних навичок і вмінь;
2. Гностична: формування знань та розвиток мислення учнів;
3. Соціально-психологічна: розвиток комунікативних навичок.

Кожній функції відповідає певний тип гри: інструментальна функція може виражатися в рольових вправах, гностична – в дидактичних, а остання – безпосередньо в іграх [4].

Для підвищення ефективності гри її технологія повинна відповідати певним вимогам:

- гра повинна відповідати цілям навчання;
- імітаційно-рольова гра повинна зачіпати практичну педагогічну (психологічну) ситуацію;
- необхідна певна психологічна підготовка учасників, яка б відповідала змісту гри;
- можливість використання творчих елементів у грі;
- викладач (або психолог) повинен виступати не тільки в ролі керівника, але більше коректора і консультанта.

Будь-яка повчальна гра складається з декількох етапів:

1. Створення ігрової атмосфери. На даному етапі визначається зміст і основне завдання гри, здійснюється психолого-педагогічна підготовка її учасників;
2. Організація ігрового процесу, що включає інструктаж – роз'яснення правил і умов гри учасникам – і розподіл ролей;
3. Проведення гри, в результаті якої має бути вирішене поставлене раніше завдання;
4. Підбиття підсумків. Аналіз ходу і результатів гри як самими учасниками, так і експертами (психологом, педагогом).

Слід зазначити, що в процесі гри використовується не тільки ігровий метод, а групова і індивідуальна робота, спільне обговорення, може проводитись тестування, створюються ситуації. Інакше кажучи, гра органічно поєднує і дозволяє використовувати різні методи – анкетування, соціометрії, „мозкового штурму” та ін.

Разом з цим в педагогіці ігровий метод має деяку специфіку. У процесі навчання гра часто використовується як допоміжний елемент доповнення до

теоретичного матеріалу і не може виступати в якості основного методу навчання.

Виходячи з методів, цілей і особливостей ігрових технологій можна виділити наступні їх різновиди:

- Імітаційні ігри використовуються в професійному навчання при формуванні певних виробничих навичок.
- Сюжетно-рольові. За основу зазвичай береться конкретна ситуація – життєва, ділова або інша. Гра в цьому випадку нагадує театральну постановку, де кожен учасник виконує (грає) певну роль. Це ігри творчі, сюжет яких є формою інтелектуальної діяльності, тому в даному випадку велике значення грає підготовка учасників і розробка сценарію ігри.
- Інноваційні ігри. Їх основна відмінність від інших видів полягає в їх рухомій структурі і проведенні самої гри в декількох навчально-розвиваючих просторах – наприклад, з використанням комп'ютерних програм. Інноваційні ігри спрямовані на отримання якісно іншого знання з використанням новітніх педагогічних і інформаційних технологій.

Якщо вищеперелічені види ігор розрізнялися за технологією, то принцип класифікації наступних – це мета, безпосередньо призначення гри, що полягає у формуванні певних навичок управління конкретною ситуацією:

- Організаційно-діяльнісні, в яких акцент робиться на діагностиці ігрової ситуації і обґрунтуванні вибору варіантів вирішення проблеми. З точки зору методів, ту найбільша увага приділяється діалогу, спілкуванню учасників і іншим формам групової роботи.
- Ділові тренінги.

Необхідно відмітити, що форми навчальних ігор можуть поєднуватися і взаємодоповнювати одна одну, наприклад, це може бути рольова ділова гра, інноваційно-мотиваційна і т.д. Яскравим прикладом сфери застосування такого виду ігор є навчання іноземних мов. У цьому випадку в іграх поєднуються різноманітні методи, спрямовані на вдосконалення навичок володіння мовою.

Щодо специфіки творчого ВНЗ, студенти якого відрізняються високим рівнем креативності і відкритості до нових форм навчання, то можна зробити висновок, що, ігри є найбільш сприятливою формою для отримання задоволення від занять.

Під час гри відбувається розвиток психічних процесів і властивостей, є базовими для подальшого формування суб'єктивної позиції: регуляторних і мотиваційних. Відбувається розвиток комунікативних навичок і соціально-психологічних властивостей особистості: соціального уяви, соціальної

перцепції (сприйняття) готовність до співпраці і т.д. Ігри сприяють розвитку рефлексії і саморефлексії, що є притаманним креативним і творчим людям. Відбувається розширення життєвого простору особистості; внесення в нього нових смислів і цінностей, нових емоційних і інтелектуальних можливостей. Моделі міжособистісних відносин; розвиток креативності та гнучкості в прийнятті рішень і нового досвіду.

Висновки з даного дослідження.

Таким чином, ігрові технології є дієві технології, які знаходять застосування як і в навчанні, так і в багатьох інших сферах діяльності. У педагогіці вони сприяють активізації учбового процесу, пробудженню творчого початку учнів. При підготовці фахівців психологічні тренінги з використанням ігрових технологій дозволяють знайти вирішення проблем, з якими можна зіткнутися в реальному житті, а також створюють відкриту атмосферу спілкування. Саме за допомогою незвичайного, неочевидного з погляду прагматики сенсу, здійснюється основне призначення людини, що полягає в здатності „піднятися до вершин духу”, відірватися від тілесного і земного. Пробуджуючи уяву та емоції, ігрові технології навчання активізують здібності, викликають захопленість діяльністю – якості, які характеризують наявність творчого початку та активізують вольові зусилля для досягнення творчої мети. Саме у грі створюється щось нове, чого не було раніше.

Основні переваги ігрового методу

- 1) Цілі гри більшою мірою узгоджуються з практичними потребами учасників.
- 2) Метод дозволяє з'єднати широке коло проблем і глибину їх осмислення.
- 3) Ігрова форма включає момент індивідуального вдосконалення і одночасно момент соціальної взаємодії.
- 4) Ігровий компонент сприяє більшій залученості учасників.
- 5) Гра насичена зворотним зв'язком, причому більш змістовної в порівнянні з традиційними методами.
- 6) У грі формуються особистісні установки, легше долаються стереотипи, коригується самооцінка.
- 7) Ігровий метод представляє можливість інтерпретації осмислення отриманих результатів.

Гра розвиває такі якості особистості, як комунікативність, лідерство, самореалізація і т.д.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо у більш детальному розгляді специфіки використання ігрових технологій при навчанні іноземних мов на творчих спеціальностях.

Список використаних джерел:

1. Hornostay P. P. Dramatic-role technologies and transformational processes in society and education / P. P. Hornostay. // Scientific Studies on Social and Political Psychology. – 2005. – – Vyp. 10 (13). – S. S.36–48.
2. Eryomyna L. Y. Educational environment of higher educational institutions and creative development of students in the process of social education [Electronic resource] / L. Y. Eryomyna – Mode of access to the resource: <http://pedagog.pspu.ru/conference/novoselova/digest/section-2/108-obrazovatel'naya-sreda-vuz-a-i-tvorcheskoe-razvitie-studentov-v-protsesse-sotsialnogo-vospitaniya>.
3. Yvanchenko Y. V. The problem of improving the quality of education in high school // Young scientist. — 2016. — №5.1. — S. 18-21.
4. Role-play games and consumer society. Episode II: Empire strikes back [Electronic resource] – Mode of access to the resource: <http://www.jnm.ru/art.shtml>.
5. Sylevko H. K. Alternative Pedagogical Technologies / H. K. Sylevko. – Moskva: NYY shkol'nykh tekhnolohyy, 2005. – 224 s.

Transliteration of References:

1. Hornostay P. P. Dramatychno-rol'ovi tekhnolohiyi ta transformatsiyni protsesy v suspil'stvi ta osviti / P. P. Hornostay. // Naukovi doslidzhennya z sotsial'noyi ta politychnoyi psykholohiyi. - 2005. - - Vyp. 10 (13). - S. S. 36-48.
2. Erimiyina L.YU. Osvitnya obstanovka vyshchyykh navchal'nykh zakladiv ta tvorchyy rozvytok uchniv u protsesi sotsial'noyi osvity [Elektronnyy resurs] / L. YE. Yeriomina - Rezhym dostupu do resursu: <http://pedagog.pspu.ru/conference/novoselova/digest/Sektsiya-2/108-obrazotva-serednya-vzu-i-tvorche-vyrobnytstvo-student-v-protsesy-sotsial'ne-vospitaniya>.
3. Yuvanchenko YU. V. Problema pidvyshchennya yakosti osvity u VNZ // Molodyy vchenyy. - 2016. - №5.1. - S. 18-21.
4. Rol'ovi ihry ta spozhyvche tovarystvo. Epizod II: Imperiya vrazhaye nazad [Elektronnyy resurs] - Rezhym dostupu do resursu: <http://www.jnm.ru/art.shtml>.
5. Syevyelko H.K. Al'ternatyvni pedahohichni tekhnolohiyi / KH.K.Sylevok. - Moskva: NDY shkil'nykh tekhnolohiy, 2005. - 224 s.

Use of role-play techniques in Universities if Culture and Art as modern pedagogic method to increase the motivation of students.

**KHOLMAKOVA Yuliia, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine
E-mail: margaritasante@yahoo.com**

ШАЙНЕР А.І.,

кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра іноземних мов,
Національний університет
“Львівська політехніка”
м. Львів, Україна

АНГЛОМОВНА ПІДГОТОВКА ЯК НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається реалізація концепції невід’ємної складової англомовної підготовки в процесі неперервної освіти, шляхи та способи формування і розвитку особистості впродовж всього життя. Доведено, що у рамках інтеграційного підходу неперервна освіта відповідає різноманітним потребам сучасного суспільства та в континіумі охоплює базову освіту, освіту, що триває, професійну та загальну освіту. Описується актуальність та необхідність концепції «освіти впродовж життя». Наголошується потреба у вивченні та вдосконаленні іноземної мови як європейської професійної вимоги, обґрунтовується її приналежність до складової вищої неперервної освіти та пропонується внесення якісних змін для здійснення належної лінгвістичної підготовки фахівців. Також висвітлюються сучасні визначення, значення, суть «неперервної освіти», першочерговості знання англійської мови як мови провідних міжнародних освітніх організацій.

Ключові слова: неперервна освіта, англомовна підготовка, міжнародні стандарти, якість освіти.

В статье рассматривается реализация концепции неотъемлемой составляющей англоязычной подготовки в процессе непрерывного образования, пути и способы формирования и развития личности на протяжении всей жизни. Доказано, что в рамках интеграционного подхода непрерывное образование отвечает разнообразным потребностям современного общества и охватывает базовое образование, образование, продолжается, профессиональную и общее образование. Описывается актуальность и необходимость концепции «образования в течение жизни». Отмечается необходимость в изучении и совершенствовании иностранного языка как

европейского профессионального требования, обосновывается его принадлежность к составляющей высшего непрерывного образования и предлагается внесение качественных изменений для осуществления надлежащей лингвистической подготовки специалистов. Также освещаются современные определение, значение, суть «непрерывного образования», первоочередности знание английского языка как языка ведущих международных образовательных организаций.

Ключевые слова: непрерывное образование, англоязычная подготовка, международные стандарты, качество образования.

The article deals with the implementation of the concept of an integral part of the English language training in the process of continuing education, ways and means of forming and developing personality throughout his/her lives. Continuous education is proved within the framework of the integration approach to meet the diverse needs of a modern society, and in the continuum, to cover basic education, continuing education, vocational education and general education. The urgency and necessity of the concept of "lifelong education" is described. The need to learn and improve the foreign language as the European professional requirement is emphasized as well as its affiliation to the component of higher continuous education is substantiated. The introduction of qualitative changes is suggested for implementing proper linguistic training of specialists. Current definitions, the meaning, the essence of "continuing education" together with the priority of knowledge of English as the language of leading international educational organizations are highlighted.

Key words: continuing education, English language training, international standards, quality of education.

Постановка проблеми. Англійська мова сьогодні – показовий атрибут ерудованої людини. Високий рівень володіння англійською мовою у наш час не лише бажаний, але виступає необхідною умовою в усіх сферах людської діяльності. Неперервна професійна освіта в контексті глобалізації та інтеграції національних освітніх просторів у єдиний, перш за все європейський, простір вимагає внесення суттєвих змін в іншомовну підготовку даного контингенту. Неперервна освіта супроводжує процес зростання освітнього (загального і професійного) потенціалу особистості протягом життя, який організаційно забезпечений системою державних та суспільних інститутів і відповідає потребам особистості й суспільства.

Метою неперервної освіти є становлення й розвиток особистості як у періоди її фізичного і соціально-психологічного дозрівання, розквіту й стабілізації життєвих сил та здібностей, так і в періоди старіння організму, коли на перший план висувається завдання компенсації сил і можливостей, що втрачаються [4, с. 7-12]. В останні роки помітно зросла динаміка соціальних процесів в цілому; люди в багатьох країнах виявляють високу мобільність в соціальному і географічному відношенні. Навчання повинно стати постійним, безперервним процесом для кожної людини, щоб забезпечити її готовність до життя в сучасному динамічному і мінливому світі. Рівень освіти суттєво впливає на якість людини, але базові дані, які отримує людина в вищому навчальному закладі, діють тільки впродовж 10-15 років. Коли людина не продовжує свою освіту, в різних формах не підвищує свою кваліфікацію, якість її життя знижується. Суспільство потребує підготовки нової генерації і підвищення кваліфікації керівників та фахівців, які працюють в органах державної влади та місцевого самоврядування. Держава зацікавлена у формуванні реального та перспективного резерву їх кадрів, щоб своєчасно гарантувати підготовку фахівців для заміщення нових посад, у тому числі в новоутворених структурах державного апарату, з метою покращення якості та підвищення ефективності управлінського процесу. Оскільки, комунікація з євроструктурами буде здійснюватися на середньому та вищому рівні державних службовців, високопрофесійне знання англійської мови постає досить актуальним. Вільне володіння англійською зростає обов'язковим критерієм при відборі на роботу на державну службу (до 2020 року 100% державних службовців повинні володіти англійською мовою). У США неперервна освіта є напрямком модернізації всієї освіти в цілому. Концептуальні засади неперервної освіти базуються на необхідності розвитку навичок критичного мислення. Англійська продовжує поширюватися світом, фрагментуючись у багато місцевих діалектів, які дістали назву Englishes — англійські мови. Не менш точною є інша назва glocal English — «глокальна англійська» (від поєднання слів global (глобальний) та local (локальний)). Нові підходи до поняття освіти як безперервного процесу впродовж всього життя людини спрямовані на нейтралізацію, усунення цих протиріч. Поняття неперервної освіти багатомірне, вихідним в ньому є положення про розвиток особистості на всіх етапах її життєдіяльності. Неперервна освіта виступає як умова всебічного розвитку особистості, збагачення її творчого потенціалу і можливостей, реалізації здібностей, набуття компетенції, удосконалення отриманих знань, вмінь, навичок. Неперервна освіта є інтегральним елементом життя людини, коли поєднуються базове, додаткове навчання та самоосвіта. Перспектива домінування англійської мови в комунікативному полі ЄС вже сьогодні змусила європейських інтелектуалів свідчити про необхідність заохочення вивчення англійської мови, яка є мовою

міжнародного спілкування. Мовний режим торкається питань юридичного, політичного, культурного, функціонального та бюджетного характеру. Акценти на різні складові мовного режиму визначають різні можливі сценарії вирішення мовної проблеми.

Аналіз останніх досліджень. У сучасних умовах набуло актуальності вивчення впливу глобалізаційних процесів на розвиток неперервної освіти, що відображено в працях Л. Гур'євої, М. Згуровського, В. Кременя, Н. Ничкало, С. Сисоєвої та ін. Важливе значення для дослідження проблем неперервної освіти мають праці з філософії освіти В. Андрущенка, Б. Гершунського, П. Грютингса, І. Зязюна, В. Кудіна, М. Кузьміна, Ф. Кумбса, В. Лутая, А. Марковича, М. Михальченка. Останнім часом дослідники неперервної освіти відзначають тенденцію, яка виявляється в наступному: навчальна діяльність поступово зміщується зі сфери загальної освіти до професійної та корпоративної освіти і досягає сфери оплачуваної праці та економічної поведінки.

Мета цієї статті. Проаналізувати існуючі погляди й підходи до визначення поняття “неперервна освіта”, необхідності англomовної підготовки; навчання повинно бути доступним усім дорослим людям, а не тільки обраним, оскільки воно є складовою суспільного життя. Перші теоретичні розробки з проблем неперервної освіти з'явилися в першій чверті ХХ ст. у працях саме англійських дослідників.

Виклад основного матеріалу. У 2000 році в Лісабоні відбувся Європейський саміт, який підтвердив, що успішний перехід до економіки та суспільства знань повинен супроводжуватися процесом неперервної освіти. Головною ідеєю нового підходу є те, що неперервна освіта перестає бути лише одним з аспектів освіти та фахової перепідготовки, а стає ключовим принципом освітньої системи та завдяки участі в ній людини впродовж всього неперервного процесу навчальної діяльності. В умовах розширення міжнародних зв'язків, наявності значного обсягу інформації іноземною мовою та можливостей всесвітньої комп'ютерної мережі, що відкриває доступ фахівцям різних галузей до високопрофесійних надбань і знань, виникає необхідність володіння високим рівнем мовної та комунікативної компетентності для успішної професійної діяльності, що передбачає професійне зростання на основі вітчизняних та зарубіжних досягнень, обмін досвідом із зарубіжними колегами, наукові дослідження тощо. Вагомої ваги у цьому контексті набувають уміння розуміти і виділяти професійно важливу інформацію, необхідну для підвищення професійної компетентності, підготовки статей, доповідей, переговорів тощо. У зв'язку з цим зростає необхідність досконалого володіння англійською мовою, що є однією з основних умов успішної професійної діяльності.

Як відзначає П. Щедровицький, ідея неперервної освіти стала основною ідеологічною й організаційно-практичною установкою в багатьох країнах

світу. При цьому саме виникнення й розвиток ідеї неперервної освіти стали антитезою існуючим освітнім програмам, а саме: а) “автономізації освіти” (переміщенню освіти тільки в “автономні” освітні установи); б) підпорядкування освіти виробничим завданням, де здійснюється “спеціалізована” підготовка [6, с. 136]. Можна сказати, що “концепція навчання упродовж усього життя у країнах Центральної Європи сформувалася під впливом факторів зовнішнього середовища на базі накопиченого досвіду розвитку систем освіти і є прикладом діалектичного переходу до якісно нового етапу розвитку систем освіти – неперервної освіти” [3, с. 4–5, 6]. Вартий уваги погляд на сутність неперервної освіти польського вченого Ч. Кулисевича, який вважає, що “метою неперервної освіти має бути підготовка людей до навчання інноваційного, альтернативного й одночасно всеохопного мислення, до об’єднання інтересів особистості й суспільства в єдине гармонійне ціле... Неперервна освіта не повинна залишатися на другому плані, мати вузькоспеціальний характер; її необхідно розглядати як повноцінний компонент формального навчання та виховання” [2, с. 27–28].

Більш чітке визначення неперервної освіти дає російський дослідник проблем неперервної освіти О. Владиславлев: “Під неперервною освітою ми розуміємо систематичну, цілеспрямовану діяльність з одержання й удосконалювання знань, умінь і навичок як у будь-яких видах загальних і спеціальних навчальних закладах, так і шляхом самоосвіти” [1, с. 67].

Сучасна західна мовна політика проголошує ідею виховання так званої «єврокомпетентної особистості», готової до вирішення особистісних та професійно значущих завдань. У країнах Європи сьогодні проводиться робота за багатьма напрямками: досліджується рівень володіння іноземною мовою, поширюється програма «Загальноєвропейський мовний портфель», відповідно до якої задаються рівні володіння мовою, що дозволяють порівняти компетентність усіх громадян, розробляються законопроекти з мовної політики в галузі освіти, проводяться спільні заходи з міжнародними організаціями, робляться всебічні зусилля із поліпшення висвітлення в засобах масової інформації нових напрямів у цій роботі, що базуються на результатах заздалегідь проведених ученими досліджень.

У змісті неперервної освіти прийнято виділяти три основні значимі компоненти, пов’язані з навчанням дорослого населення: навчання грамотності в широкому сенсі, включаючи комп’ютерну, функціональну, соціальну та ін.; професійне навчання, що включає професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації (job qualification); загальнокультурну додаткову освіту, не пов’язану із трудовою діяльністю (life qualification). На сучасному етапі теорія неперервної освіти розвивається у двох основних напрямках: 1) перший, в економічному розвитку та конкурентоспроможності, 2) другий – акцентує

увагу на громадянській і особистісній (дозвіллевій, буттєвій) компонентах навчального процесу. Навчання повинно стати постійним, безперервним процесом для кожної людини, щоб забезпечити її готовність до життя в сучасному динамічному і мінливому світі. Метою в цьому випадку стає всебічний розвиток (включаючи саморозвиток) людини, її біологічного, соціального та духовного потенціалу, а в кінцевому підсумку її «окультурення», як необхідна умова збереження та розвитку культури суспільства.

Основною тезою концепції безперервної освіти є положення про тісну взаємодію поведінки індивіда, пізнавальної сфери і оточення. В процесі неперервної освіти суб'єкт поступово виробляє звичку вчитися, набувати нових знань самостійно, без спеціального зовнішнього стимулювання і підкріплення з боку викладача, за допомогою власної інтелектуальної активності і саморегуляції він створює орієнтири для майбутньої діяльності. Щоб постійно розширювати свої знання, вчитися, перекваліфіковуватися кілька разів впродовж життя, людина повинна вміти самостійно оволодівати знаннями. Актуальним у процесах неперервної освіти є пошук стимулів, що активізують розумові дії суб'єктів у різних видах діяльності. Проблемні методи навчання, проблемні педагогічні завдання, пізнавальні задачі сприяють процесу спостережень різних явищ, фактів, розвитку методів їх самостійного аналізу.

Аналіз ситуації щодо реального володіння випускниками українських університетів англійською мовою як засобом міжкультурного спілкування свідчить, що рівень знань мови та сформованості навичок міжкультурної взаємодії не відповідає вимогам сьогодення [5, с. 74]. Англomовна підготовка студентів має свою специфіку, оскільки, відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, навчання іноземної мови, спираючись на загальнодидактичні принципи, відрізняється тим, що головною метою тут виступає не накопичення знань, як це має місце у навчанні інших дисциплін, а оволодіння студентами діяльністю іншомовного спілкування.

Європейські стандарти університетської освіти передбачають, що дві третини навчальної діяльності припадають на самостійну роботу студента: пошук, селекцію й обробку необхідної інформації, зіставлення різних точок зору на одну проблему та шляхи її вирішення, критичне осмислення викладеного матеріалу, вироблення власної думки щодо досліджуваної проблеми тощо. Цей принцип перекликається з європейською концепцією «навчання впродовж усього життя» (lifelong learning), оскільки, лише сформувавши у студента позитивне ставлення до вивчення іноземної мови, віру у власні сили оволодіти нею та озброївши його навичками самостійного набуття знань із різних джерел, можна забезпечити підготовку випускника вищої школи до міжкультурної взаємодії. Для досягнення відповідності європейським освітнім стандартам слід ширше використовувати можливості інформаційно-ко-

мунікаційних технологій для навчання іноземної мови та формування практичних навичок міжкультурного спілкування. Різноманітне іншомовне середовище сприяє утриманню стійкого інтересу студентів до вивчення іноземної мови та залученню їх до подальшого самостійного вдосконалення навичок володіння мовою.

У сучасних умовах технологізації навчального процесу у вищій школі зростає роль інформаційно-комунікаційних засобів підготовки студентів до міжкультурної взаємодії, оскільки англомовне спілкування через Інтернет уможливило реалізацію іншомовних комунікативних навичок у практичній діяльності. Технологізація навчання діяльності іншомовного спілкування передбачає не тільки широке використання інформаційно-комунікаційних технологій, але й існування постійних динамічних зв'язків між різними елементами планування занять, організації самостійної роботи студентів, залучення їх до пошукової діяльності. Послугуючись Інтернет-ресурсами, студенти самостійно налагоджують зв'язки з однолітками з інших країн, беруть участь у міжнародних програмах, заповнюючи документи англійською мовою.

Центральною ідеєю неперервної освіти є розвиток людини як особистості, суб'єкта діяльності та спілкування протягом усього життя.

Сучасна практика вищої школи України засвідчує, що існуюча система вищої освіти зорієнтована переважно на формування професійних знань, умінь і навичок. З огляду на постійний всебічний розвиток суспільства, формування спеціаліста незавершується з одержанням ним диплому, тим більше, не обмежується навчанням у базовому вищому навчальному закладі, а потребує активного вдосконалення рівня професіоналізму, зокрема під час фахової самореалізації, що забезпечується системою неперервної освіти, яка надає простір для постійного розвитку та саморозвитку особистості фахівця відповідно до існуючих вимог.

Висновки. У рамках інтеграційного підходу неперервна освіта відповідає різноманітним потребам сучасного суспільства та в континіумі охоплює базову освіту, освіту, що триває, професійну та загальну освіту. Сфера неперервної освіти охоплює цілий ряд програм, що мають різну мету, включаючи базову освіту, освіту впродовж життя та соціалізацію.

В умовах розширення міжнародних зв'язків, наявності значного обсягу інформації іноземною мовою та можливостей всесвітньої комп'ютерної мережі, що відкриває доступ фахівцям різних галузей до високопрофесійних надбань і знань, виникає необхідність володіння високим рівнем мовної та комунікативної компетентності для успішної професійної діяльності, що передбачає професійне зростання на основі вітчизняних та зарубіжних досягнень, обмін досвідом із зарубіжними колегами, наукові дослідження тощо. Вагомої ваги у цьому контексті набувають уміння розуміти і виділяти профе-

ційно важливу інформацію, необхідну для підвищення професійної компетентності, підготовки статей, доповідей, переговорів тощо. У зв'язку з цим зростає значення вмінь перекладу, які стають однією з основних умов успішної професійної діяльності.

Таким чином, неперервна освіта покликана підвищувати рівень загальних знань і розширювати можливості участі громадян у культурній, соціальній і політичній діяльності країни. Це напрямок у галузі, що обговорюється, тісно пов'язаний з інноваційними технологіями у навчанні всіх категорій осіб безвідносно до їхнього віку, майбутньої або актуальної спеціальності та інших факторів. У відповідь на підвищення вимог суспільства до рівня володіння англійською мовою, зростання конкуренції на європейському ринку праці, глобальні кризові явища, у вітчизняній педагогічній науці відбуваються процеси інтенсивного пошуку таких підходів і методик навчання іноземної мови, які б забезпечили реальну готовність випускників з вищою освітою до міжкультурного спілкування та взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Владиславлев А. Непрерывное образование. Проблемы и перспективы / А. Владиславлев. – М., 1978. – 178 с.
2. Кулисевиц Г. Проблемы непрерывного образования / Г. Кулисевиц // ВВШ.– 1988. – № 1. – С. 89.
3. Ничкало Н.Г. Неперервна професійна освіта як світова тенденція. Професіна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз / Н.Г. Ничкало. – Черкаси : ВІБІР, 2000. – 322 с.
4. Ничкало Н, Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Н. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. - 2001. - Вип. 1.-С. 9-22.
5. Сігаєва Л. Е. Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина XX ст. - початок XXI) : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. - К. : ТОВ «ЕКМО», 2010. - С.318.
6. Щедровицкий П.Г. Избранные труды / П.Г. Щедровицкий. – М. : Педагогика, 1995. – 435 с.

Transliteration of References:

1. Vladislavlev A. Nepreryivnoe obrazovanie. Problemy i perspektivy / A. Vladislavlev. – M., 1978. – 178 s
2. Кулисевиц Г. Проблемы непрерывного образования / Г. Кулисевиц // ВВШ.– 1988. – № 1. – С. 89.
3. Nychkalo N.H. Neperervna profesiina osvita yak svitova tendentsiia. Profesina osvita v zarubizhnykhkrainakh: porivnialnyi analiz / N.H. Nychkalo. – Cherkasy

: VYBIR, 2000. – 322 s.

4. Nychkalo N, H. Neperervna profesiina osvita yak filosofska ta pedahohichna katehoriia / N. Nykalo // Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. - 2001. - Vyp. 1.-S. 9-22.
5. Sihaieva JI. E. Rozvytok osvity doroslykh v Ukraini (druha polovyna XX st. - pochatok XXI) : monohrafiia / za red. S. O. Sysoievoi. - K. : TOB «EKMО», 2010. - S.318.

English training as an integral part of lifelong learning.

**SHAYNER Ann, PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate Professor,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine
E-mail: ann.shayner@gmail.com**

SHALOVA N.S.,

Senior Lecturer, Department of the
English language of technical direction
№2, Faculty of Linguistics, National
Technical University of Ukraine “Kyiv
Polytechnic Institute. Igor Sikorsky “,
Kyiv, Ukraine

E-BOOKS FOR LEARNING ENGLISH AT TECHNICAL UNIVERSITY

The article deals with the problems of creation and introduction in the educational process of electronic textbook to increase the efficiency of ESP at technical university. Expansion of didactic possibilities of electronic textbook for organization of independent work of students and its use in future professional activity is analysed. Author denotes such advantages of e-book as compared with paper textbook as feedback, search of necessary information, samples and models, control. The author emphasizes the importance of developing an electronic textbook for improving the quality of the training of future specialists, for structuring and systematizing educational material. In addition, it is noted that the electronic textbook enhances motivation, develops mental activity of students, provides preparation for the use of the latest communication technologies in educational and professional activities.

Key words: e-book, hypertext, information technologies, Internet, multimedia.

У статті розглядаються проблеми створення та впровадження в навчальний процес електронного підручника для підвищення ефективності професійно-орієнтованого навчання іноземної мови в технічному вузі. Подано аналіз розширення дидактичних можливостей електронного підручника для організації самостійної роботи студентів. Виявлено, що основною перевагою електронних видань порівняно з друкованими є можливість їхнього інтерактивного оформлення. На відміну від звичайного підручника, якісний електронний підручник передбачає наявність миттєвого зворотнього зв'язку, можливість пошуку необхідної довідкової інформації, демонстраційних прикладів і моделей, контролю, мультимедіа.

Автор підкреслює важливість розробки електронного підручника для підвищення якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів, для структурування та систематизації навчального матеріалу. Крім того, зазначається, що електронний підручник підвищує мотивацію, розвиває розумову діяльність студентів, забезпечує підготовку до використання новітніх комунікаційних технологій в навчальній та професійній діяльності.

Ключові слова: електронний підручник, гіпертекст, інформаційні технології, Інтернет, мультимедіа.

В статье рассматриваются проблемы создания и внедрения в учебный процесс электронного учебника для повышения эффективности профессионально-ориентированного обучения иностранному языку в техническом вузе. Выявлено, что основным преимуществом электронных изданий по сравнению с печатными есть возможность их интерактивного оформления. В отличие от обычного учебника, качественный электронный учебник предполагает наличие мгновенного обратной связи, возможность поиска необходимой справочной информации, демонстрационных примеров и моделей, контроля, мультимедиа. Проанализировано расширение возможностей электронного учебника для организации самостоятельной работы студентов. Автор подчеркивает важность разработки электронного учебника для повышения качества подготовки будущих специалистов, для структуризации систематизации учебного материала.

Ключевые слова: электронный учебник, гипертекст, информационные технологии, Интернет, мультимедиа.

The coming in of Ukraine into the European educational space, the problem of development of marketing and economic relations, improvement of integration processes, raising the requirements of society, technology development, computerization of the educational process stipulate the improvement of the content and types of specialists training in the system of higher education from the very beginning of educational process. Therefore, contradictions in the educational process between the growing volume of necessary information, which should be mastered by the student for a limited time, allocated to study, and existing traditional teaching methods, are intensifying. This contradiction can be minimized by intensifying learning with the use of modern information technologies.

Significance of use of electronic books in the education is growing at the

expense of the active use of IT which help to learn the material with the use of multimedia, to store a large amount of information.

When studying foreign languages in a technical university, more attention is paid to improving the quality of education. To solve this problem the development of personal electronic information resources is becoming more and more important. Such an educational resource is an electronic textbook the content of which must correspond to the goals and objectives of the discipline, audience level, technical equipment etc.

Analysis of recent research and publications. Many researchers such as A.G.Asmolov, V.P.Bespalko, A.Y. Vargemenko, Y.M. Gorvits, M.G. Yevdokimova, N.A. Aminov, M.N. Berulava, Y.S. Branovskaya, S.G. Grigoriev, S.M. Kalanova, B.L. Wolson, L.I. Gurier, E.F. Zaer, E.G. Azimov, A.N. Bagrova, E.I. Dmitrieva, D.D. Klymentiev, T. V. Kozhevnikova devoted their work to the problem of introduction of electronic textbooks and determined the main directions and principles of their application. During the analysis of the problems of the development and use of information and communication technologies, studies of such scientists as A.M.Ashmakova, M.B. Bulgakov, V.M. Gasov. Their works reflect the issues of didactic organization of electronic textbooks on the basis of a modular approach.

Formulation of purposes of the article. Given the urgency of the research problem, the purpose of this article is to highlight the problem of creating and using an electronic textbook in a foreign language for improving the quality of professional training of students at a technical university.

General ideas. It should be noted that the use of electronic textbooks that take into account the individual characteristics of each individual is an important part of the introduction of the latest technology of teaching related to the use of computer technologies. The student can work at his own pace, and the instructor can check the work done at a distance. The capabilities of the computer allow you to submit the training material clearly, the student immediately sees the results (score, points), one and the same task can be performed several times until the desired result is achieved. You can also perform several types of training exercises, for example: reading and speaking.

Of course, in the study of foreign languages the most promising is the integrated approach in choosing the means of study. Computer is one of the components of modern teaching methods of foreign languages, it is an excellent means of activating the educational process at the stages of studying new material, training and monitoring its learning. Thanks to him, the student will be able to train his knowledge in writing, speaking, reading and listening [4, c.198].

Let's consider the main criteria for choosing tools for creating an electronic textbook. When choosing means it is necessary to have:

- hardware of a certain configuration;

- certified software systems;
- specialists of the required level.

In addition, it is necessary to take into account the purpose of the electronic textbook, the need for its modification and addition of new data, restrictions on the amount of memory etc.

There are many tools for creating electronic textbooks that can be divided into groups, for example, using a comprehensive criterion that includes indicators such as purpose and functions, technical requirements, and peculiarities of application. In accordance with this criterion, the following classification of electronic textbooks is possible:

- traditional algorithmic languages;
- general purpose tools;
- multimedia;
- Hypertext Tools.

Multimedia tools are becoming cheap enough to be installed on most personal computers thanks to new rapidly developing information technologies.

Among the main requirements for the creation of electronic textbooks for the educational process are the following:

- to be scientific,
- to be accessible,
- to be problematic,
- to be visual

The visual training of using computer programs has some advantages over training with the use of traditional textbooks.

Most developers of so-called electronic textbooks suggest a ready-made product and can not offer an effective way to use this product at the same time because they do not possess the basics of psychological and pedagogical knowledge. Thus, if you decide to create your own e-textbook to use it in a classroom, you will have to pay attention to some recommendations for the development of the electronic textbook and determine the following key stages of its development:

- choice of sources;
- development of the content and the list of concepts;
- word processing in the module by sections;
- implementation of hypertext in electronic form;
- development of computer support;
- selection of material for multimedia implementation;
- development and implementation of audio;
- preparation of material for visualization;
- visualization of the material.

And now more advice:

1. When developing the electronic textbook it is expedient to select sources and printed and electronic publications as well which:

- are the most fully compliant with the standard program,
- are laconic and easy to create hypertext,
- contain a large number of examples and tasks,
- are in convenient formats.

2. The material is divided into parts consisting of modules that are minimal in volume but are closed in content, as well as a list of concepts that are necessary and sufficient for mastering the subject.

3. The texts are processed according to the content and structure of the modules. Texts that are not included in the lists are excluded, and those that are not in the sources are added; links between modules and other hypertext links are determined. Thus, a hypertext project for computer realization is being prepared.

4. Hypertext is introduced in digital form. As a result, a common electronic publication is created which can be used in the educational process.

5. Computer support, instructions for users on the application of the intellectual core of the electronic textbook are developed. Now the electronic textbook is ready for further improvement by means of multimedia.

6. The ways of explaining individual concepts and statements are changed and texts are selected for replacement by multimedia materials.

7. Scripts for visualization of modules to achieve maximum visibility, maximum unloading of the screen from text information and the use of emotional memory of the student to facilitate understanding and memorization of educational material are developed.

8. Visualization of texts i.e. computerized implementation of developed scripts using drawings, graphs and, possibly, animations are made.

At this stage, it is advisable to return to the concept of an electronic textbook, to compare the electronic textbook with the usual text-based textbook. Using a computer to play on the screen of a text monitor and color illustrations that completely copies a regular textbook does not allow the product to be called an electronic textbook, it is just an electronic form of a simple textbook, which is much harder to read on the screen. A conventional textbook can appear in front of us in a written (handwritten) form, and do not change its essence, and at the same time is more readable compared with the electronic form. Again, we can not call any educational product an electronic textbook just because it can be used exclusively with the help of a computer. Reproduction or use of such a product through computer science is a necessary but not sufficient condition.

The rapid process of integrating printed matter into a single media space takes place. There is a combination of printed and electronic publications. The

reasons for this process are the facts that virtually all the latest information technologies have gone digital, professional-level software, and technical means of image processing. The same process occurs with the spread of any kind of information products: CDs and DVDs with electronic publications appeared. Publishers have introduced the latest network technologies related to the dissemination of media information through the intranet and extranet, in the global Internet for more dynamic construction of the process of studying the material and enhancing its motivation, which, in the end, allows you to accelerate the process of perception and memorization of information [3, p.98].

We agree with the idea that the undoubted advantage of electronic publications in comparison with printed ones is the possibility of their interactive design. It is not only about gaming but also about any kind of script type. They can be educational, popular science and even works in which the consumer is not only the reader but also the participant. All elements of electronic publications that simulate processes can be based on this type, i.e. the reader himself becomes a participant of events and in certain limits can influence their course, which approaches the process of working with such publication like business games. This effect can not be achieved with the help of traditional form of information. The manifestation of interactivity is also the ability to simulate different situations of foreign communication, which reproduces linguistic factors, imitates the speech atmosphere facilitating the communication of students among themselves, and the teacher with the group as well as [6, p.83].

The role of electronic publications for training and dictionaries is growing as a result of their rapid modification in accordance with the changes in the level of knowledge achieved. An extremely high level of efficiency of such publications, especially those distributed through computer networks, is achieved.

The database where the electronic publication is stored or published, supports cataloging and other types of library activities, in particular, one of the most important is the access of students to the public catalog with no special knowledge except their subject area they are not required. It allows you to overcome the main limitation of serving students in libraries, allowing many users to work with the same material at a time. In addition, the quality of the material stored (text, illustrations, etc.) does not depend on the intensity of its use: this material is not depreciated and takes much less space that is also an important economic factor.

The term "electronic publication" includes books, magazines and newspapers distributed in any text or other format, for example in Hypertext Markup Language (HTML) or in one of the compressed formats (ZIP, ARJ, RAR, WINZIP etc.). Since the 90s of the XX century. the electronic publications have become to use multimedia components, i.e. digital, audio or video elements and animation

inserted into the main part of the publication as well.

Implementation of hypermedia systems has led to the emergence of an electronic textbook designed mainly for self-study. Such textbooks can be divided into four classes: encyclopedic, informational, educational and examining (text) [8, p.163].

We agree with the opinion of Y.O. Zhuk that the concept of the electronic textbook is at the initial stage of formation, namely: various ways of defining this concept and outlining the limits of its application are offered. The analysis of publications shows that the common feature of the definitions of the electronic textbook is that these terms are characterized by two components: educational material contained on electronic media (in the form of drawings, tables, animations and video clip and other graphic images) and methodical materials for them in printed media [5, p.44].

It should be noted that informational electronic textbooks are purposeful but do not contain a very large amount of information. Similar products are used in the learning process as a well-illustrated supplementary reference guide. Text electronic tutorials contain three main components: a question bank, a testing module and an expert information system for analyzing and evaluating responses. Such software products are widely used in the learning process.

The fact that electronic textbooks have several advantages over traditional (printed) publications is undeniable. Electronic educational literature provides:

- automation and intensification of pedagogical work (in the process of designing training systems, preparation for classes and selection of educational material in accordance with the task of teaching);
- realization of game forms of training;
- ergonomic requirements that are expressed in minimizing the student's mental efforts, i.e. the cost of nervous energy per unit of well-established knowledge;
- machine simulation of real objects with visualization of dynamic simulation results;
- use of hypertext and multimedia presentation of information;
- comfort at work by creating a friendly interface taking into account the individual abilities of the student;
- simplicity of storage of large information arrays (reference information on a CD takes much less space than several volumes of the encyclopedia);
- implementation of environmental requirements (protection of forests from cutting, closure of harmful industries for the production of paper, printing ink, etc.) [1, p.45].

Unlike the usual textbook, a high-quality electronic textbook assumes the presence of:

- instant feedback;
- the ability to find the necessary reference information quickly;
- demonstration of examples and models;
- control (training, self-testing, testing);
- multimedia [2, p.560].

With regard to the stage of consolidation the electronic textbook is an ideal means for practical classes in specialized lectures because it allows the teacher to conduct classes in the form of independent work. When working with an electronic textbook the teacher can quickly and effectively control student knowledge, set the content and the level of complexity of the test. The electronic textbook is convenient for the teacher in that he allows to take on lectures and practical classes material at his own discretion, perhaps less in volume, but the most significant in content, leaving the information that was beyond the scope of classroom activities for self-work with an electronic textbook [7, p.88].

Conclusion. Thus, research work showed that the use of an electronic textbook for a foreign language for students of the basic course of a technical university can improve the quality and efficiency of the educational process, develop productive mental activity of students, increases their motivation for study and learning the subject, provides readiness for the use of the latest computer technologies in educational and professional activities. Training on the basis of an electronic textbook enhances the quality of professional training of a modern specialist, including in the field of language education at a technical university. The urgent areas for further development of the outlined problem are the creation of electronic textbooks for professional use at the foreign language lessons at a technical university. Electronic textbooks are no longer auxiliary but a leading tool at many stages of the educational process dismissing the teacher from the mechanic reproductive work, allow changing the teaching process taking into account the achievements of a particular field, giving it new opportunities for the creative search of content, methods, tools for working with students.

Analysis of structural organization, didactic functions, advantages from application and peculiarities of electronic textbooks allow to conclude that they are an effective means of student's personal development and training increasing the level of interest of students. The use of e-book in the learning process ensures: the development of your creative and intuitive thinking; aesthetic education through the use of the ability of graphics, multimedia; development of communicative abilities; formation of skills to make the optimal decision; formation of informational competence and information culture.

Electronic books not only facilitate the learning of students but also open the possibility of use information technology for students. Further research envisages conducting further analysis and improvement of content and structure of electron-

ic books, the identification of their place and status in the training process. The electronic book is not intended to replace the paper textbook but supplement it by submitting a training material in a new form - with the help of accents on key concepts, abstracts and reference schemes, use of interactive tasks, large amount of multimedia material.

References:

1. Alenicheva E. V., Monastyrev P. V. EHlektronnyj uchebnik (problemy sozdaniya i ochenki kachestva) // Vysshee obrazovanie v Rossii, 2001, №1. S.40-48.
2. Bul' V.A. EHlektronnye izdaniya / V.A. Bul'. – SPb.:BHV-Peterburg, 2003. – S.560.
3. Hurevych P.C. Vykorystannya informatsiynykh tekhnolohiy u navchal'nomu protsesi / P.C. Hurevych . – K.:Naukova dumka, 2002.– 123s.
4. Dolzhenko O.V., SHatunovskij V.P. Sovremennye metody i tekhnologiya obucheniya v tekhnicheskome vuze: Metodicheskoe posobie/ O.V. Dolzhenko, V.P. SHatunovskij. – M.: Vysshaya shkola, 1990. – 256s.
5. Zhuk Y.O. Elektronnyy pidruchnyk ta problema systematyky komp'yuterno-orijentovanykh zasobiv navchannya / Yu.O. Zhuk // Novi tekhnolohiyi navchannya: Nauk. – metod.zb. – K.,2000. – Vyp.25. – S.44-49.
6. Kabanov A.M.Elektronnyj uchebnik kak universal'noe sredstvo organizacii zanyatiya / A.M. Kabanov // Inostrannye yazyki i literatura v sovremennom mezhdunarodnom prostranstve: materialy 2-j mezhdunar. nauch.– prak. konf., Ekaterinburg. 2007 g. Ural.gos.tekh.un-t: Ekaterinburg, 2007. – S.82-85.
7. Morhun O.M., Pidlasyy A.Ts. Komp'yuternyy pidruchnyk yak novyy dydaktychnyy zasib / O.M. Morhun, A.Ts. Pidlasyy // Pedagogika i psykholohiya. – 1994. – #1.
8. Tykhonova T.I. Novi informatsiyni tekhnolohiyi u shkoli i vuzi / T.I. Tykhonova // Osvitni tekhnolohiyi u shkoli ta vuzi. / Materialy vseukrayins'koyi nauk. konfer. – Mykolayiv, 1999.– S. 163– 166.

E-books for learning English at technical university.

SHALOVA N.S., Senior Lecturer, Department of the English language of technical direction №2, Faculty of Linguistics, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute. Igor Sikorsky », Kyiv, Ukraine
E-mail: natasha9@ukr.net

ЯБЛОКОВ С.В.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської філології,
Маріупольський державний
університет,
м. Маріуполь, Україна

НОВІТНІ СВІТОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ – WEB-QUEST

У статті досліджується питання використання такої новітньої педагогічної технології у навчанні англійської мови, як веб-квест. Автор доводить значущість позитивного впливу новітніх педагогічних технологій на навчальний процес, на його ефективність. Обґрунтовано актуальність використання технології веб-квесту під час навчання англійської мови у загальноосвітніх навчальних закладах в умовах реформування системи освіти в Україні. Технологія веб-квесту спрямована на реалізацію особистісного потенціалу учнів; вона сприяє вдосконаленню іншомовних комунікативних навичок та вмінь школярів.

Ключові слова: англійська мова, веб-квест, інноваційні педагогічні технології, іншомовна комунікативна компетенція, навчальний процес.

В статье исследуется проблема использования такой новейшей педагогической технологии в обучении английскому языку, как веб-квест. Автор обосновывает значимость положительного влияния новейших педагогических технологий на учебный процесс, на его эффективность. Обосновывается актуальность использования технологии веб-квест в процессе обучения английскому языку в общеобразовательных учебных заведениях в условиях реформирования системы образования в Украине. Технология веб-квест направлена на реализацию личностного потенциала учащихся; она способствует совершенствованию иноязычных коммуникативных навыков и умений школьников.

Ключевые слова: английский язык, веб-квест, инновационные педагогические технологии, иноязычная коммуникативная компетенция, учебный процесс.

The article highlights the problem of the use of such a modern pedagogical technology in teaching English as a Web-quest. The author proves the significance of the positive influence of the latest pedagogical technologies on the educational process. The author grounds the relevance of the use of the Web-Quest technology in the process of teaching English in secondary schools regarding the process of reforming the education system in Ukraine. The Web-Quest technology is aimed at realizing the personal potential of schoolchildren; it contributes to the improvement of the foreign language communicative skills and abilities of schoolchildren. The Web-Quest technology is characterized by high communicative activities and active inclusion of pupils into the educational activity, by personal responsibility for their success in learning English. The article confirms the effectiveness of the use of this technology.

Key words: educational process, the English language, foreign language communicative competence, innovative pedagogical technologies, Web-quest.

Одними з найважливіших результатів освіти у відповідності з її цілями і завданнями є: вміння учня об'єктивно оцінювати себе в світі, що розвивається, його навички самоосвіти, його готовність до активної конструктивної взаємодії з людьми і прийняття відповідальних життєво важливих рішень. Сьогоднішня шкільна освіта має озброїти учня умінням вчитися і здобувати освіту впродовж усього життя, відносно легко освоювати нові професії у майбутньому, мати чітку життєву позицію, виробити системні компоненти саморегуляції. Тому, вивчення іноземних мов є пріоритетним напрямком реформування сучасного освітнього процесу з урахуванням загальноєвропейських стандартів та принципів.

Сучасне реформування національної системи освіти передбачає використання сучасних інноваційних методів та технологій у процесі викладання дисциплін. Провідні європейські країни успішно відходять від традиційної системи викладання, надаючи перевагу технологічному підходу у педагогічній практиці. Застосування новітніх технологій у навчальному процесі сприяє найбільш ефективному засвоєнню навчального матеріалу завдяки підвищенню в учнів мотивації та інтересу до навчання. Відтак, використання Інтернет технологій в процесі освіти стає важливим чинником стимулювання процесу навчання, формування навичок самостійної навчальної діяльності, підвищення інформативності, інтенсивності та результативності освіти.

На сьогоднішній день, вивчення англійської мови у навчальних закладах неможливе без застосування інформаційно-комунікаційних технологій та

мережі Інтернет. Саме тому, в багатьох наукових дослідженнях постійно наголошується про ефективність застосування цих засобів у освітній діяльності, адже пошукова діяльність в мережі Інтернет дозволяє учням відбирати, аналізувати та адаптувати до індивідуальних особливостей зміст необхідного учебного матеріалу.

Однією з новітніх інноваційних технологій при вивченні англійської мови є технологія Веб-квесту (Web-Quest), яка передбачає застосування інформаційного ресурсу Інтернет у процесі навчання з елементами гри. В умовах сьогодення, коли в Україні використовується європейський досвід реформування освіти та наявний процес комп'ютеризації навчальних закладів, технологія Веб-квесту повинна зайняти належне місце серед інших інноваційних педагогічних технологій.

Можливості використання Інтернет ресурсів у навчанні іноземної мови присвячені роботи таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як Р. Вернер, В. Гезергуда, Р. Гуревич, Т. Гусак, Б. Додж, В. Жульківська, І. Клименко, К. Корсак, Л. Кудрявцева, Т. Марч, Є. Полат, П. Сисоєв, П.Таланчук, М. Танась, С. Терминасова, В. Шейко, Дж. Шейлз, та інші.

Проблеми застосування і впровадження технології Web-Quest в навчальний та виховний процес у рамках вивчення іноземних мов досліджуються Р. Адлером, О. Багузіної, М. Лонгом, А. Миролюбової, О. Полякової та іншими вченими.

Проте, незважаючи на значний інтерес науковців до питань професійної підготовки та неперервної освіти вчителів, проблема використання квест-технології на заняттях з англійської мови, як у теоретичному, так і практичному аспекті, є мало дослідженою, що зумовлено, передусім, новітнім характером самого явища квесту, а також невизначеністю науково-методичних засад підготовки педагогів до застосування освітніх інноваційних технологій.

Метою статті є аналіз сутності та змісту технології Web-Quest, як новітньої інноваційної технології, та визначення практики застосування цієї технології у процесі навчання англійської мови в сучасних умовах реформування середньої освіти України.

В умовах реформування освіти, навчально-виховний процес характеризується постійною боротьбою між традиційною системою освіти та інноваційною. Традиційна система передбачає, що викладач є основним джерелом знань та виконує функції організатора активної пізнавальної діяльності учня. Традиційна система також передбачає переважне застосування таких методів навчання як, наприклад, уроки, робота з підручником, виконання вправ, бесіди тощо. Інноваційна система відходить від переважної ролі викладача в освітньому процесі, надаючи перевагу комп'ютерним та Інтернет технологіям, застосування яких дає можливість самостійної освітньої діяльності учня.

Як показує практика, чималі труднощі, які пов'язані із застосуванням інноваційних педагогічних технологій, викликані насамперед невмінням педагогів зорієнтуватися у великій кількості пропонованих методів і технологій роботи з учнями і виявити ті з них, які виявляться найбільш ефективними в контексті тієї чи іншої освітньої ситуації.

Зазначимо, що на сьогоднішній день, в науково-педагогічній літературі спостерігається певна невизначеність щодо видового складу сучасних технологій. В даний час існують різноманітні авторські класифікації, але немає загальновизнаної класифікації освітніх, педагогічних, або навчальних технологій. Певна термінологічна невизначеність щодо сутності розуміння понять «освітня технологія», «педагогічна технологія» або «технологія навчання» обумовлена наявністю різних критеріїв визначення та багатогранністю цих дефініцій.

Термін «освітні технології» — більш широкий, бо він передбачає ще й виховний аспект, пов'язаність з формуванням і розвитком особистісних якостей учнів.

На думку В.В. Гузєєва, описати покоління освітніх технологій можна єдиним набором параметрів: технологічні цільові установки — елементи змісту, що підлягають засвоєнню учнями; основна структурна одиниця — урок, модуль (цикл), блок уроків; характер планування результатів навчання — мова представлення діагностичних і операціональних цілей; призначення процедур зворотного зв'язку — характер використання інформації зворотного зв'язку, що отримується всередині блоку уроків; методи навчання; організаційні форми навчання; типові засоби навчання; способи (організаційні форми) підсумкового контролю результативності навчання; проектна ефективність — нижня межа вірогідності успішних результатів навчання [3].

Вчені виділяють такі основні найважливіші ознаки сучасних педагогічних технологій:

- педагогічна ідея, тобто певна методологічна, філософська позиція (технологія процесу передачі знань і технологія розвитку особистості);
- фіксована послідовність педагогічних дій, операцій, комунікацій вибудовується у відповідності до цільових установок, конкретного очікуваного результату;
- процес взаємодії вчителя і учнів з урахуванням їх індивідуальних характеристик і дидактичних принципів навчання;
- відтворення будь-яким учителем елементів педагогічної технології, що гарантує досягнення запланованих результатів (державного стандарту) всіма учнями;
- діагностичні процедури, які містять критерії, показники та інструментарій вимірювання результатів діяльності [13].

За В.П. Беспалько, поєднання різних ознак взаємодії вчителя з учнем можна визначити наступними видами технологій (дидактичних систем): класичне лекційне навчання; навчання за допомогою аудіовізуальних технічних засобів; система «консультант»; навчання за допомогою навчальної книги; система «малих груп»; групові і диференційовані способи навчання; комп'ютерне навчання; система «репетитор» – індивідуальне навчання; «програмне навчання» [1].

Поняття «технології навчання» близьке, але не тотожне поняттю педагогічної технології. Воно відбиває шлях засвоєння конкретного навчального матеріалу в межах педагогічної технології. Деякі дослідники називають її ще й дидактичною технологією [17].

В роботах Ф.Я. Савельєва, який розглядає традиційні та інноваційні технології навчання, дана така класифікація технологій навчання: за спрямованістю дії – технології навчання учнів, вчителів, викладачів, працівників галузі, державних діячів; по цілям навчання; по предметній спрямованості, для якої розробляється дана технологія – для гуманітарних, природничих, технічних та інших дисциплін; по застосовуваних технічних засобів – аудіовізуальні, відео-технічні, комп'ютерні та інші; за організацією навчального процесу – індивідуальні, колективні, змішані; за методичною задачею – технологія одного предмета, технологія одного засобу, технологія одного методу [11].

В.Н. Максимова пропонує таку класифікацію технологій: 1) структурно логічні технології, що передбачають поетапну організацію системи навчання, логічну послідовність постановки і розв'язання дидактичних завдань на основі адекватного вибору змісту, форм, методів та засобів навчання на кожному етапі з урахуванням поетапної діагностики результатів; 2) інтеграційні технології як дидактичні системи, які забезпечують інтеграцію різнопредметних знань і вмінь, різних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, навчальних проблем, уроків, інших форм організації навчання; 3) ігрові технології, які включають дидактичні системи застосування різних навчальних ігор, що формують уміння розв'язувати завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів; 4) тренінгові технології – системи діяльності учнів щодо відпрацювання певних алгоритмів рішення типових завдань, в тому числі за допомогою комп'ютера; 5) психологічні тренінги інтелектуального розвитку, спілкування, вирішення управлінських завдань; 6) інформаційні комп'ютерні технології, що реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «учень – машина» за допомогою різного виду навчальних програм (інформаційних, контролюючих, тренінгових та ін.); 7) діалогічні технології, які представляють собою форму організації і метод навчання, які засновані на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах «учень – учень», «учитель – автор», «учень – автор» [9].

Для того, щоб процес вивчення іноземної мови був цікавим, викладачу необхідно цілеспрямовано та цікаво проводити свої заняття, застосовуючи на заняттях сучасні технології інтерактивного навчання. Саме тому, викладачі дуже часто замислюються над тим, як зробити сучасне заняття інформативним, цікавим та пізнавальним. Зацікавити, вмотивувати учнів до вивчення предмету можна шляхом уникнення одноманітності, шаблонності в роботі, шляхом використання таких форм, методів навчання, які збуджують пізнавальний інтерес і стимулюють самостійне мислення.

У сучасному суспільстві джерелом знань може виступати не тільки вчитель, а й комп'ютер, телевізор, відео тощо. Такі способи освіти отримали назву інтерактивних інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасне покоління повинно вміти осмислювати отриману інформацію, трактувати її, застосовувати в конкретних умовах; водночас думати, розуміти суть речей, вміти висловити думку. Саме цьому сприяють інтерактивні інформаційно-комунікаційні технології. «Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, окрім усього іншого, є обов'язковою передумовою формування інформаційного суспільства у широкому розумінні», – зазначив Василь Кремень [10].

Дослідження, проведені Національним тренінговим центром, показують, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити процент засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю (дії, практику). Одним із кроків підвищення ефективності уроку є впровадження інтерактивних технологій навчання [22].

Інтерактивна діяльність ґрунтується на активній комунікації учасників освітнього процесу. «Сутність інтерактивного навчання, – стверджують Н. Побірченко та Г. Коберник, – полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання» [12].

Інтерактивні технології у процесі навчання іноземних мов визначають діалог як провідну форму навчально-пізнавальної інтерактивної взаємодії з оперативним зворотним зв'язком. Значущість інтерактивності, на думку В. Він, І. Лем, Р. Таконіс, полягає в тому, що вона забезпечує навчальний діалог, гнучкість структури подання знань та автономію навчальної діяльності [25].

Комп'ютеризоване навчання на заняттях з іноземної мови реалізується на таких принципах, як:

- індивідуалізація (можливість персонально працювати з кожним учнем, враховуючи його здібності, рівень знань, умінь та навичок);
- диференціація (можна обирати та пропонувати учням необхідні варіанти навчальних завдань, певної складності й кількості та у такій послідовності, що відповідає їхнім пізнавальним можливостям, рівню знань та умінь);

- інтенсифікація (наявні різні засоби презентації навчального матеріалу, його структурування з широким залученням інтерактивних видів і форм робіт) [19].

Можливість застосування комп'ютера на заняттях з іноземної мови обумовлена специфікою навчальної дисципліни. Робота з комп'ютером сприяє підвищенню мотивації та інтересу до навчання. Крім того, комп'ютер дозволяє повністю усунути одну з найважливіших причин негативного ставлення до навчання – неуспіх, обумовлений незрозумінням матеріалу або проблема в знаннях. Саме цей аспект і передбачено авторами багатьох комп'ютерних навчальних програм. Працюючи на комп'ютері, учень дістає можливість довести рішення задачі до кінця, спираючись на необхідну допомогу [5].

Сучасні навчальні Інтернет ресурси повинні бути спрямовані на комплексне формування та розвиток: 1) аспектів іншомовної комунікативної компетенції, включаючи її компоненти: лінгвістичний, соціолінгвістичний, соціокультурний, дискурсивний, навчально-пізнавальний; 2) комунікативно-когнітивних умінь здійснення пошуку та відбору, аналізу і синтезу отриманої інформації; 3) комунікативних умінь представлення та обговорення результатів роботи з ресурсами мережі Інтернет; 4) умінь використовувати ресурси Інтернету для самоосвіти з метою знайомства з культурно-історичною спадщиною різних країн і народів, а також виступати в якості представника рідної культури, країни, міста; 5) умінь використовувати ресурси мережі для задоволення своїх інформаційних та освітніх інтересів і потреб [16].

В англомовній літературі виділяються декілька видів навчальних Інтернет ресурсів, серед яких веб-квест (Інтернет-проект) є найскладнішим. Він включає в себе компоненти інших видів навчальних Інтернет ресурсів і передбачає проведення проекту за участю учнів [15].

Під квестом розуміють: особливу комп'ютерну гру; сюжет літературного твору, у якому головному герою необхідно дійти до мети, виконуючи різні завдання або долаючи різні перешкоди [18]; сайт, з яким можуть працювати учні з метою виконання навчального завдання; елемент проблемного навчання; сучасну освітню технологію, з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та мережі Інтернет.

У 1995 р. в Сан-Дієго викладачами Б. Доджом та Т. Марчем була розроблена концепція освітніх веб-квестів, тобто квестів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та мережі Інтернет. Веб-квест визначається ними як «орієнтовна діяльність, де практично вся інформація береться з мережі Інтернет». В концепції Б. Доджа та Т. Марча визначено, що квести призначені для розвитку в учнів та вчителів вміння аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію [23].

Квест як педагогічна технологія – це продумана у всіх деталях модель

спільної педагогічної діяльності з проектування, організації і проведення навчального процесу з чітко визначеними цілями, діагностикою поточних та кінцевих результатів, яка має певні етапи з виокремленими процедурними характеристиками [6].

Характерними особливостями веб-квесту, що відрізняють його від інших технологій, зокрема від методу проектів, є такі: 1) заздалегідь визначаються ресурси, в яких є інформація, що необхідна для розв'язання проблеми; 2) веб-квест однозначно визначає порядок дій, який має виконати учень для одержання необхідного результату; 3) обов'язковою складовою цієї технології є перелік тих знань, умінь і навичок, які зможуть набути учні, виконавши даний веб-квест; 4) однозначно визначені критерії оцінки виконаних завдань [4].

При розробці веб-квесту автори технології Б. Додж і Т. Марч структурували ресурс і включили в нього такі обов'язкові розділи: 1) вступ (Introduction), в якому повинно міститися формулювання теми або назва проекту, а також опис його значущості і цінності при вивченні відповідної теми, розділу; 2) завдання (Task), в якому уточняється мета проекту, умови виконання, проблема та шляхи її оптимального вирішення, кінцевий результат і форма звітності; 3) процес (Process), який являє собою покроковий опис процесу роботи, розподіл обов'язків кожного учасника або кожної міні-групи з відповідним переліком посилань; 4) ресурси (Resources) – розділ, де представлений список посилань, обраних заздалегідь викладачем, для виконання проекту; 5) обговорення / оцінка результату (Reaching consensus / Evaluation) включає параметри і критерії оцінювання при виконанні завдання. Критерії оцінки залежать від типу навчальних завдань, які вирішуються в веб-квесті; 6) висновок (Conclusion) спрямований на підведення підсумків, презентацію кінцевого продукту і захист проекту.

До сьогодні в педагогічній літературі спостерігаються спори та дискусії стосовно узагальнення поняття та класифікації веб-квестів. Так, О. Шульгіна надає порівняльну таблицю проектів та квестів [21]. К. Чистякова окреслює видову типологію веб-квестів [20]. С. Напалков виокремлює види квестів за цільовою спрямованістю [14]. О. Волкова пропонує п'яти-рівневу класифікацію завдань квестів [2].

Автори освітніх веб-квестів Б. Додж та Т. Марч розробили класифікацію квестів за типом завдань відповідно до таксономії Б. Блума: 1) переказ – демонстрація розуміння теми на основі подання матеріалів з різних джерел в новому форматі: створення презентації, плаката; 2) планування та проектування – розробка плану або проекту на основі заданих умов; 3) самопізнання – будь-які аспекти дослідження особистості; 4) компіляція – трансформація формату інформації, отриманої з різних джерел (створення книги кулінарних

рецептів, віртуальної виставки, капсули часу, капсули культури); 5) творче завдання – творча робота в певному жанрі (створення п'єси, вірша, пісні, відеоролика); 6) аналітична задача – пошук і систематизація інформації; 7) детектив, головоломка, таємнича історія – висновки на основі суперечливих фактів; 8) досягнення консенсусу – вироблення рішення гострої проблеми; 9) оцінка – обґрунтування певної точки зору; 10) журналістське розслідування – об'єктивний виклад інформації (поділ думок і фактів); 11) переконання – схилення на свій бік опонентів або нейтрально налаштованих осіб; 12) наукові дослідження – вивчення різних явищ, відкриттів, фактів на основі унікальних он-лайн джерел [24; 23].

На уроках англійської мови найчастіше використовуються такі види веб-квестів:

1. *Compilation tasks* – завдання зі збирання даних (мета учнів полягає в тому, щоб продивитися певні Інтернет-ресурси і вибрати необхідну інформацію для будь-якої компіляції).

2. *Judgment tasks* – завдання на думку, власний погляд (мета веб-квеста полягає у збиранні даних щодо подій з метою подальшої презентації думки про це).

3. *Retelling tasks* – завдання на переказ (завдання спрямоване на пошук інформації з метою її подальшого переказу).

4. *Persuasion tasks* – завдання на переконливість (учні одержують уявну ситуацію, після вивчення якої, вони мають скласти переконливу розповідь для своєї аудиторії).

5. *Mystery tasks* – детективне завдання (учні зіштовхуються з певною проблемою, таємничою історією або загадкою, що мають розв'язати. За підсумками такої роботи учні мають написати переконливе есе, виступ із захистом своєї точки зору).

6. *Creative tasks* – творчі завдання (їх мета полягає в створенні кінцевого предмету специфічного формату).

7. *Journalistic tasks* – журналістське розслідування (виконуючи подібного роду веб-квест, учні можуть відчувати себе журналістом, збирати інформацію, підсумувати її, представляти у вигляді репортажу).

8. *Design tasks* – дизайн завдання (спрямовані на створення певного, вже затвердженого продукту).

9. *Analytical tasks* – аналітичне завдання (учням необхідно здійснити аналіз будь-якого явища з метою встановлення причинно-наслідкових відношень).

10. *Self-knowledge tasks* – завдання на самопізнання (найменш популярний вид веб-квесту в зв'язку з тим, що він спрямований на саморозвиток через логіку, здогадку, внутрішні людські ресурси).

11. Consensus tasks – завдання на згоду (є певні теми, які суперечливі за своєю суттю. Обговорення подібних тем сприяє висвітленню всіх точок зору, «за» і «проти». Лише тільки після ґрунтовного обговорення може бути досягнення консенсусу).

12. Scientist tasks – наукові завдання (подібні завдання можуть ґрунтуватися на уявних та реальних фактах [4].

Застосування веб-квесту на уроках англійської мови є дуже важливим, адже спрямоване на розвиток критичного мислення учнів, підвищення мотивації до набуття знань, завдяки використанню всесвітньої мережі для навчання; процес навчання стає цікавим та ефективним, так як учні мають можливість аналізувати поставлену проблему з різних точок зору, обирати необхідне, робити висновки та засвоювати інформацію. При цьому технологія виступає засобом формування і розвитку когнітивних умінь школярів і умінь рефлексувати над отриманою інформацією.

Веб-квест також наділений багатим дидактичним потенціалом, завдяки тому, що на заключному етапі роботи з його використанням вся інформація, отримана самостійним способом, актуалізується в продуктивних видах іншомовної мовленнєвої діяльності. Так, у форматі загальної полеміки проходить обговорення отриманих результатів, аргументуються точки зору і формулюється критичне мислення. Такий процес стимулює кожного учасника команди вчитися шукати компроміс, домовлятися з партнерами по спілкування і аргументовано захищати свою загальну позицію [7].

Враховуючи комплексну структуру технології веб-квест і складнощі в організації проведення занять з її використанням, виникає необхідність у розробці алгоритму роботи з веб-квесту, тобто певних методичних вимог, яких необхідно дотримуватися: 1) необхідний чіткий вступ, який визначає рівень активності і надає деяку базову інформацію. У вступі можуть бути описані головні ролі учасників або сценарій веб-квесту. Сюди також можна включити короткий попередній план роботи або огляд веб-квесту; 2) наявне центральне завдання, яке зрозуміло, цікаво і здійснимо. Необхідно дуже чітко визначити, що буде підсумковим результатом самостійної роботи учня. Це може бути серія запитань, на які потрібно знайти відповіді, рішення проблеми, яке потрібно уявити, позиція, яка повинна бути сформульована і захищена і т. п.; 3) наявний опис всього процесу роботи, яку необхідно провести учню для самостійного виконання завдання. Цей розділ повинен включати в себе опис усіх етапів, які необхідно виконати учневі для виконання самостійної роботи; 4) присутній перелік інформаційних ресурсів, необхідних для виконання завдання. Всі види ресурсів повинні бути представлені учням у вигляді роздаткового матеріалу для виконання веб-квесту або розміщені на спеціальному сайті веб-квесту. В процесі виконання учням не обов'язково

використовувати всі джерела інформації; 5) наявна можливість оцінити запропонований веб-квест. В даному розділі наводиться чітке формулювання критеріїв виконання / невиконання завдання, зазвичай у формі рейтингової таблиці; 6) необхідний висновок. У декількох реченнях підсумовується досвід, який буде отриманий учнями при виконанні самостійної роботи над веб-квестом.

Виділяють такі етапи, яких слід дотримуватися при практичній розробці веб-квесту:

1. Підготовчий (для вчителя). Відбір і структурування проблемних ситуацій у відповідності з тематичним компонентом. Завдання рівня навченості і визначення завдання кожного рольового компонента. Відбір автентичних ресурсів мережі Інтернет у відповідності до певних завдань веб-квесту. Визначення тимчасового регламенту на кожному етапі роботи з інформацією. Визначення термінів, форм та оформлення результату. Визначення критеріїв оцінювання відповідно з рівнем сформованості умінь.

2. Основний (для всіх учасників веб-квесту). Складається із ознайомчого, дослідницького та презентативного частин [8].

Технологія розробки веб-квестів – процес тривалий і непростий. Квест – це пригодницька гра, в якій необхідно вирішувати задачі для просування по сюжету. Суть в тому, що є якась мета, дійти до якої можна послідовно розгадуючи загадки. Розробка веб-квесту передбачає здійснення викладачем англійської мови певної сукупності взаємопов'язаних дій та кроків, додержуючись алгоритму.

Незважаючи на той факт, що веб-квест – це пригодницька гра, практика показує, що використання технології веб-квест дозволяє формувати наступні вміння та навички школярів: використання сучасних інформаційних технологій для вирішення навчальних завдань; здатність до самонавчання та самоорганізації; можливість роботи в команді; розвиток вмінь знаходити кілька способів вирішення проблемної ситуації, визначати найбільш раціональний варіант, обґрунтовувати свій вибір та формування навичок публічних виступів.

Список використаних джерел:

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Вітвицька С.С. Практикум з педагогіки вищої школи : навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / С.С. Вітвицька. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 396 с.
3. Гузев В.В. Познавательная самостоятельность учащихся //Химия в шк. – 2004.- №3. – С.16–22.
4. Гуревич Р.С., Кадемія О.В. Веб-квест у навчанні: путівник: навчально-ме-

- тодичний посібник / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, О.В. Шестопалюк. – Вінниця: РВВ ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2012. – 128.
5. Донецкая О.И. Интернет-технологии в обучении иностранным языкам: учебно-методическое пособие [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://old.kpfu.ru/f21/k2/posob/index1.htm>
 6. Дюжакова М.В. Современные реформы высшего педагогического образования США / М. В. Дюжакова // Известия ВГПУ. – 2008. – № 1. – С.165–171.
 7. Евстигнеева И.А. Формирование дискурсивных умений студентов посредством современных интернет-технологий // Вестник Тамбовского университета. Серия Гуманитарные науки. Тамбов, 2013. – Вып. 2 (118). – С. 33–36.
 8. Кононец Н. Технологія веб-квест у контексті ресурсно-орієнтованого навчання студентів / Кононец Н. // Витоки педагогічної майстерності. –2012. – Вип.10. –138 с.
 9. Кошечко Н.В. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – 115 с.
 10. Кремень В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства. // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах, 2006. – № 6. – С. 4.
 11. Левина М.М. Технологии профессионального педагогического образования. – М.: Издат. центр «Академия», 2001. – 272 с.
 12. Левицька Л.В. «Впровадження інтерактивних технологій на уроках української мови та літератури». Методичний посібник / – Вінниця: 2015. – 112 с.
 13. Матеріали виїзного спільного засідання Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти та Консультативної ради з питань інформатизації при Верховній Раді України «Про хід виконання Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006 – 2010 роки». – К. : СофтПресс, 2007. – 208 с.
 14. Напалков С.В. О видовом многообразии веб-квестов в образовательном процессе [Электронный ресурс] / С. В. Напалков // Электронный ежемесячный научно-практический журнал. – Режим доступа: <http://vestnik-rzi.ru/2014/12/2740>
 15. Олійник О.В. Інноваційний підхід до застосування сучасних інформаційних технологій на заняттях з англійської мови в коледжах та технікумах / О.В. Олійник // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер.: Педагогіка. – 2012. – Т. 209, Вип. 197. – С. 22–25.
 16. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: [монографія] / Р.С. Гуревич, Г.Б. Гордійчук, Л.Л. Коношевський, О.Л. Коношевський, О.В. Шестопа; за ред. проф. Р. С. Гуревича. – Вінниця:

- ФОП Рогальська І. О., 2011. – 348 с.
17. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті. / За ред. Сисоевої С.О. – К., 2001. – С. 42–43.
 18. Тихомирова О.В. Міфічний квест у літературній спадщині Дж. Р.Р. Толкіна : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.04 : література зарубіжних країн / О. В. Тихомирова. – К., 2003. – 20 с.
 19. Ткачук-Грушицька Л. В. Інноваційні технології при викладанні іноземної мови / Л.В. Ткачук-Грушицька // Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти: зб. матеріалів всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2014. – С. 47–50.
 20. Чернікова Л.А. Розвиток інформаційно-технологічної компетентності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти : дисер. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 : теорія та методика професійної освіти / Л. А. Чернікова. – Запоріжжя, 2012. – 303 с.
 21. Шульгина Е.М. Методика формирования иноязычной коммуникативной компетенции студентов посредством технологии веб-квестов: дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 : теория и методика обучения и воспитания / Е. М. Шульгина. – Томск, 2014. – 243 с.
 22. Щербина Л.А. Використання інтерактивних технологій на уроках іноземної мови //Українська мова і література в школі. – 2005. - № 1. – С. 27–30.
 23. Dodge B. Some Thoughts About WebQuests [Electronic resource] / B. Dodge // WebQuest'rg: – Access mode: http://webquest.sdsu.edu/about_webquests.html
 24. March T. Are We There Yet? A Parable on the Educational Effectiveness of Technology // Multimedia Schools Magazine. 2000. Vol. 7. № 3.
 25. Veen W., Lam I., Taconis R. A virtual workshop as a tool for collaboration: towards a model of telematic learning environments // Computer & Education: An International Journal. –1998. –Vol. 30. – No. ½ – P. 31–39.

Transliteration of References:

1. Bespalko V.P. (1989). Components of pedagogical technology. Moscow : Pedagogyka).
2. Vitvytska S.S. (2005). Practical training for high school pedagogy. Kyiv : Tsentrvnavchalnoiliteratury).
3. Guzeev V.V. (2004). Cognitive self-study of pupils. Chemistry at school, 3).
4. Gurevich R.S., Kademiy O.V. (2012). Web-quest in learning. Vinnytsa : Vinnytsa State Pedagogical University named after Mychailo Kotsyubynskiy).
5. Donetskaya O.I. Internet technologies in foreign languages teaching. Retrieved from: <http://old.kpfu.ru/f21/k2/posob/index1.htm>).

6. Dyuzhakova M.V. (2008). Modern reforms of higher pedagogical education in the USA. *Volgograd State Pedagogical University Bulletin*, 1, 165–171).
7. Evstigneeva I.A. (2013). Formation of discursive skills of students through modern Internet technologies. *Tambov University Bulletin, Series: Humanities*, 2 (118), 33–36).
8. Kononets N. (2012). Web-quest technology in the context of resource-oriented students learning. *Origins of pedagogical skills*, 10).
9. Кошечко Н.В. (2013). Методика викладання у вищій школі. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. (Koshechko N.V. (2013). *Methods of teaching at high schools*. Nizhyn : Nizhyn State University named after M. Gogol).
10. Kremen V. (2006). Information and communication technologies in education and formation of the information society. *Informatics and information technologies in educational institutions*, 6).
11. Levina M.M. (2001). *Technologies of teachers' professional education*. Moscow : Izdat. tsentr "Akademiya").
12. Levytska L.V. (2015). Implementation of interactive technologies at Ukrainian language and literature lessons. Vinnytsa).
13. Materials of the outgoing joint meeting of the Committee on Science and Education of the Verkhovna Rada of Ukraine and the Advisory Board on Informatization of the Verkhovna Rada of Ukraine "On the Progress of Implementation of the State Program "Information and Communication Technologies in Education and Science" for 2006-2010". (2007). Kyiv: SoftPress.
14. Napalkov S.V. On the variety of web-quests in the educational process. Retrieved from: <http://vestnik-rzi.ru/2014/12/2740>).
15. Olijnyk O.V. (2012). Innovative approach to the use of modern information technologies at English classes in colleges and technical schools. *Scientific works of Chornomorskyj State University named after Peter Mohyla of the complex "Kyivo-Mohylyan Academy". Series: Pedagogy*, Vol. 209, 197, 22–25).
16. Educational environment for future teachers training through ICT. (2011). Monograph. Chief editor Gurevich R.S. Vinnytsa: FOP Rogalska I.O.).
17. Pedagogical technologies in continuous vocational education. (2001). Chief editor Sysoeva S.O. Kyiv).
18. Tychomorova O.V. (2003). Mythical quest in the literary heritage of J. R.R. Tolkien) (PhD thesis abstract). Kyiv.
19. Tkachuk-Grushytska L.V. (2014). Innovative technologies in teaching foreign languages: materials of the Ukrainian scientific and methodical Internet conference "Actual problems of foreign communication: linguistic, methodological and socio-psychological aspects", 47–50. Luts'k).
20. Chernikova L.A. (2012). Development of information and technological competence of teachers in the system of postgraduate pedagogical education)

- (PhD thesis). Zaporiggya.
21. Shulgina E.M. (2014). Methods for the formation of students' foreign-language communicative competence through the technology of web-quests (PhD thesis). Tomsk.
 22. Sherbina L.A. (2005). Use of interactive technologies at foreign language lessons. The Ukrainian language and literature at schools, 1).
 23. Dodge B. Some Thoughts About WebQuests. Retrieved from: http://webquest.sdsu.edu/about_webquests.html
 24. March T. (2000). Are We There Yet? A Parable on the Educational Effectiveness of Technology. Multimedia Schools Magazine, Vol. 7, 3.
 25. Veen W., Lam I., Taconis R. (1998). A virtual workshop as a tool for collaboration: towards a model of telematic learning environments. Computer & Education: An International Journal, Vol. 30, 1/2.

Modern world's technologies for teaching foreign languages – Web-quest.

**YABLOKOV Serhii, Candidate of pedagogical sciences (PhD in pedagogy),
Associate professor of the English philology chair, Mariupol State University,
Mariupol, Donetsk obl., Ukraine
E-mail: serge.yablokov@gmail.com**

ЯСТРЕМСЬКА С.О.,

кандидат біологічних наук, доцент,
директор навчально-наукового
інституту медсестринства ДВНЗ
«Тернопільський державний медичний
університет ім. І. Я. Горбачевського
МОЗ України»,
м. Тернопіль, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В статті обґрунтовано доцільність впровадження спеціальних педагогічних умов в освітній процес професійної підготовки майбутніх магістрів сестринської справи. З'ясовано, що потреба у впровадженні в освітній процес вищих медичних закладів додаткових педагогічних чинників продиктована відсутністю адекватного інструментарію для здійснення дистанційного навчання та ефективних електронних методичних напрацювань, які дозволяють підвищити якість професійної підготовки майбутніх магістрів сестринської справи. Розкрито сутність поняття «педагогічні умови». Висвітлено наукові погляди на проблему професійної підготовки майбутніх магістрів сестринської справи засобами дистанційного навчання. Визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх магістрів сестринської справи у вищих медичних навчальних закладах засобами дистанційного навчання.

Ключові слова: педагогічні умови, професійна підготовка, майбутні магістри сестринської справи, дистанційне навчання.

В статье обоснована целесообразность внедрения специальных педагогических условий в образовательный процесс профессиональной подготовки будущих магистров сестринского дела. Выяснено, что потребность во внедрении в образовательный процесс высших медицинских заведений дополнительных педагогических факторов продиктована отсутствием адекватного инструментария для осуществления

дистанционного обучения и эффективных электронных методических наработок, которые позволяют повысить качество профессиональной подготовки будущих магистров сестринского дела. Раскрыта сущность понятия «педагогические условия». Освещены научные взгляды на проблему профессиональной подготовки будущих магистров сестринского дела средствами дистанционного обучения. Определены и теоретически обоснованы педагогические условия профессиональной подготовки будущих магистров сестринского дела в высших медицинских учебных заведениях средствами дистанционного обучения.

Ключевые слова: педагогические условия, профессиональная подготовка, будущие магистры сестринского дела, дистанционное обучение.

The article substantiates the feasibility of implementation of special pedagogical conditions into the educational process of professional training for future masters of sciences in nursing. It is recognized that the need of implementation of additional pedagogical factors into the educational process of higher medical institutions is dictated by the lack of adequate tools for distance education and effective electronic methodological developments that can improve the quality of the professional training for future masters of sciences in nursing. The substance of the matter "pedagogical conditions" is revealed. The scientific views on the problem of professional training for future masters of sciences in nursing by means of distance education are highlighted. The pedagogical conditions of professional training for future masters of sciences in nursing in higher medical educational institutions by means of distance education are determined and theoretically substantiated.

Key words: pedagogical conditions, professional training, future masters of sciences in nursing, distance education.

Швидкий розвиток інтеграційних процесів в Україні, які зорієнтовані на європейські цінності, зокрема у сфері освіти та медицини, актуалізують проблему збереження здоров'я громадян. Відтак висуваються нові вимоги до якості підготовки майбутніх медичних працівників, зокрема магістрів сестринської справи, спроможних професійно й відповідально виконувати свої фахові функції в умовах швидких і конструктивних змін. Тому вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх магістрів сестринської справи (МСС) у вищих медичних навчальних закладах (ВМНЗ) засобами дистанційного нав-

чання (ДН) має спрямовуватися на створення оптимальних педагогічних умов забезпечення ефективності цього процесу, на повноцінну реалізацією усіх потенційних можливостей і здібностей особистості майбутнього МСС, здатного оперативно діяти у складних ситуаціях, бути готовим до професійного самовдосконалення.

Теоретичний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми окреслив декілька завдань: 1) осмислення сутності поняття «педагогічні умови»; 2) дослідження стану розробки проблеми організації та реалізації педагогічних умов у науковій літературі в контексті професійної підготовки майбутніх МСС; 3) визначення й обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки майбутніх МСС у ВМНЗ засобами ДН.

З метою дослідження окреслених проблем проведено глибинний аналіз довідниково-енциклопедичних джерел, філософської, психолого-педагогічної літератури, дисертацій, соціологічних матеріалів. Встановлено, що поняття «умова» у словниковій літературі тлумачиться як необхідна обставина, що уможливорює здійснення, створення чого-небудь, рушійна сила будь-якого процесу; чинник [1, 1526]; як особливості реальної дійсності, за яких відбувається чи здійснюється що-небудь; правила, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь [8, с. 441].

У педагогічних дослідженнях усі різноманітні умови середовища, в якому протікає освітній процес, розглядаються з позиції впливу. Освіта передбачає цілеспрямоване створення певних умов, які забезпечують досягнення освітніх цілей. Оцінюючи умови здійснення магістерської освіти, Н. Мачинська зазначає, що результати навчання особистості залежать саме від створення оптимальних умов – педагогічних [3, с. 156].

В основі педагогічних умов, на думку Г. Мінтаханової, є результат *цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування* елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення визначених цілей [4, с. 145]. Тобто, по-перше, педагогічні умови не виникають стихійно, незалежно від педагогічних цілей, наприклад як соціальні умови, в яких здійснюється освітній процес, а є прямим результатом діяльності суб'єктів освіти. По-друге, педагогічні умови не завжди є безпосереднім компонентом процесу навчання, однак саме вони забезпечують його здійснення, більше того – визначають його спрямованість на досягнення запланованого результату.

Варто зазначити, що жодна окремо взята умова не здатна забезпечити необхідні параметри освітнього процесу. Підтвердження цього знаходимо в наукових пошуках З. Слєпкань, яка зазначає, що успішне функціонування об'єкта забезпечує лише певний комплекс умов – сукупність заходів і об'єктів, які взаємодіють і взаємодоповнюють один одного [7, с. 23]. Окрім того, оскільки освітній процес – явище динамічне, яке безперервно змінюється та

розвивається під впливом різноманітних чинників нормативно-освітнього, матеріально-технічного характеру, умови його протікання також повинні бути адаптованими до змін. Тому ефективним може бути лише комплекс педагогічних умов, які динамічно розвиваються та забезпечують досягнення освітніх цілей.

Визначаючи педагогічні умови професійної підготовки майбутніх МСС засобами ДН, враховувався той факт, що освітній процес у ВМНЗ заснований на певних *закономірностях*. Саме закономірності зумовлюють послідовність досягнення визначених цілей, уможливають ефективне управління процесом навчально-пізнавальної діяльності студентів шляхом передбачення її результатів та сприяють науковому обґрунтуванню й оптимізації змісту, форм і методів підготовки фахівців з вищою медсестринською освітою на сучасному етапі реформування системи вищої освіти та охорони здоров'я в Україні.

Оскільки вплив усіх можливих чинників у досліджуваній системі підготовки майбутніх МСС у ВМНЗ засобами ДН має бути типізований, відтак вони зведені в певні групи за ознакою спільності очікуваного ефекту цього впливу. На цій основі у дослідженні конкретизовані такі педагогічні умови:

- 1) інтеграція електронних освітніх та дидактичних ресурсів дистанційного навчання в освітньому процесі ВМНЗ;
- 2) дидактичне забезпечення електронного інформаційного освітнього середовища у ВМНЗ для дистанційного навчання майбутніх МСС;
- 3) тьюторський супровід дистанційної професійної підготовки майбутніх МСС на основі реалізації можливостей коучинга;
- 4) організація самоосвітньої діяльності майбутніх МСС засобами ДН.

Специфічні умови дистанційного навчання детермінують пошук і розробку науково обґрунтованих цілісних дидактичних освітніх систем на базі застосування новітніх методів і засобів навчання у поєднанні з традиційними технологіями навчання, які спрямовуються на професійно-особистісний розвиток майбутніх МСС і забезпечують фундаменталізацію і гуманізацію вищої медсестринської освіти. Тому першою педагогічною умовою в межах дослідження визначено *інтеграцію електронних освітніх та дидактичних ресурсів у професійній підготовці майбутніх МСС засобами ДН*.

Зміна засобів навчання неминує спричинює перебудову всієї освітньої системи: змінюється зміст навчального матеріалу, форми і методи навчання, а також діяльність суб'єктів освітнього процесу. У традиційному освітньому середовищі преvalюють репродуктивні методи навчання, активна роль належить викладачеві, а студент є лише об'єктом, на який здійснюється вплив. Натомість в умовах сучасного електронного інформаційного освітнього середовища, побудованого на основі електронних освітніх ресурсів, необхідні зміни в напрямі збільшення частки самостійної і продуктивної діяльності

майбутніх МСС.

Процес інтеграції електронних освітніх та дидактичних ресурсів полягає в поєднанні електронного освітнього ресурсу, що є змістом навчання і дидактичного ресурсу, який охоплює теорії, концепції і принципи навчання в єдине електронно інформаційне освітнє середовище (ЕІОС). Зміст процесу інтеграції електронних освітніх і дидактичних ресурсів передбачає поетапну зміну технологій подання інформації залежно від характеру навчальних і наукових знань з реалізацією комплексу заходів, спрямованих на формування в студентів готовності до професійної метадіяльності.

Для інтеграції електронних освітніх та дидактичних ресурсів використовуються різні засоби, як от інтеграційний портал ВМНЗ, електронні підручники, електронні бібліотеки, комп'ютерні навчальні і тестувальні системи, слайд-лекції (відеолекції, аудіолекції), тематичні сайти в локальній мережі (Інтернет), електронні навчально-методичні комплекси, електронні навчальні курси, а також сукупність навчальних дисциплін, спецкурсів, розділів і тем, згрупованих в електронному інформаційному освітньому середовищі.

З огляду на специфіку підготовки студентів до майбутньої медсестринської діяльності та множинність маршрутів отримання медсестринської магістерської освіти слід зазначити, що в українських ВМНЗ сучасна освітня магістерська програма має інтегрований практико-академічний характер, де основний акцент робиться на науково-дослідній діяльності майбутніх МСС. Така програма використовується й у Тернопільському державному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського. Поступово в університеті сформувалася цілісна інноваційна система вищої медсестринської освіти, основними елементами якої є побудова інноваційних моделей магістерської підготовки нового змісту (наприклад, запровадження дистанційної форми навчання) й організації освітнього процесу. Тобто доцільно говорити про зміну статусу навчально-наукового інституту медсестринства ТДМУ як провайдера освітніх послуг, діяльність якого передбачає створення гнучкого, конкурентного інноваційного електронного освітнього середовища підготовки майбутніх МСС. Саме тому важливою педагогічною умовою професійної підготовки майбутніх МСС є *дидактичне забезпечення електронного інформаційного освітнього середовища у ВМНЗ для ДН майбутніх МСС*.

Якість дистанційного навчання майбутніх МСС у визначальній мірі залежить від рівня навчально-методичного забезпечення, тому на основі українського та зарубіжного досвіду в навчально-науковому інституті медсестринства Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського протягом 5 років створено й реалізовано авторську схему дистанційного навчання майбутніх МСС, яка охоплює:

- навчально-методичні комплекси в електронній формі (ЕНМК);

- відеолекції англійською, російською та українською мовами;
- відеопосібники з дисциплін;
- мед сестринську медіатеку;
- методичні матеріали для забезпечення різних аспектів навчання;
- інформаційно-довідкові матеріали;
- інтерактивні тестові тренажери для самоперевірки і самоконтролю знань та інші матеріали.

Отже, система дистанційної професійної підготовки майбутніх МСС у ВМНЗ зорієнтована, перш за все, на цінності, потреби та інтереси особистості студента, що зумовлює актуальність вивчення діяльності викладача в аспекті її удосконалення, в результаті чого і спостерігається перехід від керівництва до результативнішої позиції – тьюторства. Саме тому в системі підготовки майбутніх МСС засобами ДН важливе місце посідає *тьюторський супровід* освітньої діяльності студентів. Відтак, третьою педагогічною умовою у межах дослідження визначено *тьюторський супровід дистанційної професійної підготовки майбутніх МСС на основі реалізації можливостей коучинга*.

У загальному сенсі супровід – це вплив на процес з метою його упорядкування, збереження якості, специфіки вдосконалення і розвитку [6, с. 419]. Розглядаючи управління як процес упровадження дистанційного навчання у ВМНЗ, О. Набока тлумачить тьюторський супровід як цілеспрямований творчий системоутворювальний процес, який диференціюється від адміністративного управління об'єктом і від технології, яка відображає лише один з аспектів управління [5, с. 55]. Відтак, сутність такого супроводу не зводиться лише до функцій контролю, прийняття рішень, регулювання тощо. Його основою є повноцінна реалізація освітнього потенціалу особистості та гнучкість і багатоваріативність управлінських рішень.

Одним із недоліків тьюторського супроводу освітньої діяльності майбутніх МСС у системі ДН, що обмежує широке використання цієї форми в сучасній освіті, є нівелювання міжособистісної емоційної взаємодії. Однак у практику сучасної вищої медсестринської освіти входять психологічні механізми, які дозволяють індивідуалізувати навчальний процес. Відтак, вибудовування системи ДН майбутніх МСС у контексті *коучингового підходу* уможливорює вирішення низки протиріч, які перешкоджають широкому розповсюдженню віддаленої форми навчання. Розвиток *коучинг-технології* в навчанні пояснюється її гуманістичною спрямованістю, співзвучною змінам, які відбуваються в системі української вищої медсестринської освіти. Коучинг-технології звернені, перш за все, до емоційної сфери і забезпечують розкриття внутрішнього потенціалу студентів. Тому коучинг є ефективним засобом розвитку внутрішньої мотивації студентів, оскільки дає змогу майбутнім МСС не лише зрозуміти власний механізм самореалізації у медсестринській діяльності, а й пов'язати свої

бажання з навчально-професійною діяльністю у ВНЗ, яка дозволить реалізувати ці бажання в майбутній професії [10, с. 244].

Таким чином, реалізація можливостей коучингу в системі професійної підготовки майбутніх МСС у ВНЗ засобами ДН передбачає:

- 1) орієнтацію тьютора на цілісність педагогічного процесу;
- 2) виявлення детермінант розвитку особистості майбутніх МСС;
- 3) ставлення до студентів як повноправних суб'єктів діяльності;
- 4) підтримку ініціативності та самостійності студентів.

Особливості ДН також відображаються на взаємодії викладача-тьютора та майбутніх МСС. У період ДН у ВНЗ студент потребує допомоги і підтримки викладача [9], що зумовлено, передусім, індивідуальним графіком навчання, який передбачає самостійну роботу у вивченні значного об'єму дисциплін за обраною *індивідуальною освітньою траєкторією*. Тому четвертою педагогічною умовою визначено *організацію самоосвітньої діяльності майбутніх МСС засобами ДН*.

Такий вибір зумовлений тим, що нині необхідні нові підходи до організації навчального процесу в магістратурі медсестринського напрямку, і, передусім, це стосується самостійної роботи та самоосвітньої діяльності магістрантів. Викладачі-тьютори, враховуючи доцільність уникнення повторення загальнозрозумілого навчального матеріалу в процесі лекцій спрямовують студентів у бік переміщення акценту на самостійне отримання знань, а магістранти до цього готові і навіть прагнуть [2, с. 176].

У роботах американських дослідників С. Меріам (S. Merriam) та Р. Кафарелла (R. Caffarella) самоосвітня діяльність трактується як форма навчання, в якій студенти несуть основну відповідальність за планування, виконання та оцінювання свого досвіду навчання [11, с. 112]. Доступність і відкритість інформаційного ресурсу у ДН надає студентам можливість здійснювати самоосвітню діяльність у зручний для них час, а викладачам-тьюторам у режимі віддаленого доступу – забезпечувати контроль за самостійною роботою майбутніх МСС. Самостійна робота студентів у ВНЗ з використанням ЕІОС організовується таким чином:

- 1) робота з електронними підручниками, розміщеними в ЕІОС ТДМУ, використання їх у процесі підготовки до практичних занять;
- 2) виконання індивідуальних і групових навчальних проєктів;
- 3) проведення комп'ютерного тестування;
- 4) здійснення індивідуальних консультацій з тьюторами;
- 5) виконання магістерських робіт.

Для організації самоосвітньої роботи майбутніх МСС у ВНЗ засобами ДН також використовуються електронні навчальні курси, підручники, навчальні посібники, тренажери, лабораторні віртуальні практикуми, стенди, мережеві

проекти, телеконференції, тематичні каталоги з окремих медсестринських сфер та ін. Характеризуючи самоосвітню діяльність майбутніх МСС як вид діяльності, що спрямовується на реалізацію потреб особистості, підвищення освітнього рівня, отримання задоволення від здобутого самостійним шляхом знання, ми відзначаємо доступні можливості Інтернету в самоосвітній діяльності студента.

Аналізуючи виокремлені педагогічні умови, ми дійшли висновку, що кожна з них є необхідною для вирішення окремого аспекту проблеми, а взаємозв'язки між цими умовами, взаємодоповнюючи і взаємозбагачуючи одна одну, забезпечують реалізацію розробленої системи професійної підготовки майбутніх МСС у ВМНЗ засобами ДН.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці спеціальних методик для комплексної реалізації визначених педагогічних умов.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
2. Махия Т. Особливості самоосвіти викладачів ВНЗ в умовах інформатизації навчального процесу / Тетяна Махия // *Теорія та методика управління освітою*. – 2013. – № 10. – С. 175–178.
3. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю: [монографія] / Н. І. Манчинська; за ред. С. О. Сисоевої. – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.
4. Минтаханова Г. Е. Педагогические основы повышения квалификации медицинских работников сестринского звена : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Минтаханова Галина Еремеевна. – Улан-Удэ, 2002. – 245 с.
5. Набока О. Г. Управління процесом упровадження дистанційного навчання у вищому навчальному закладі / О. Г. Набока, В. В. Глазова // *Педагогічний процес : теорія і практика*. – 2015. – № 1–2. – С. 53–57.
6. Прозорова М. Н. Модель формирования образовательной рефлексии студентов медицинского колледжа / М. Н. Прозорова // *Фундаментальные исследования*. Сер. : Педагогические науки. – 2013. – № 10. – С. 418–422.
7. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч. посіб. / З. І. Слєпкань. – К. : Вища школа, 2005. – 239 с.
8. Словник української мови (СУМ–11) [Електронний ресурс] / Том 10. – С. 441.– Режим доступу : <http://sum.in.ua/>
9. Чернышева С. В. О внедрении e-Learning в учебный процесс медицинских вузов [Электронный ресурс] / С. В. Чернышева // *Известия Алтайского государственного университета*. – Режим доступа : <http://izvestia.asu.ru/2010/2-1/peda/TheNewsOfASU-2010-2-1-peda-09.pdf>.
10. Grant A. M. Evidence-based coaching : Flourishing or languishing / A. M. Grant, M. J. Cavanagh // *Australian Psychologist*. – 2007. – № 42 (4). – P. 239–254.
11. Merriam S. B. Learning in Adulthood. A comprehensive guide / S. B. Merriam, R. S. Caffarella. – San Francisco : Jossey-Bass, 2011. – 229 p.

Transliteration of References:

1. Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoji ukrajinskoji movy / uklad. i gholov. red. V. T. Busel. – K. ; Irpinj : VTF «Perun», 2009. – 1736 p.
2. Makhynja T. Osoblyvosti samoosvity vykladachiv VNZ v umovakh informatyzaciji navchalnogho procesu / Tetjana Makhynja // Teorija ta metodyka upravlinnja osvitu. – 2013. – # 10. – pp. 175–178.
3. Machynsjka N. I. Pedagoghichna osvita maghistrantiv vyshhykh navchalnykh zakladiv nepedagoghichnogho profilju: [monoghrafija] / N. I. Manchynsjka; zared. S. O. Sysojevoji. – Ljviv : LjvDUVS, 2013. – 416 p.
4. Mintahanova G. E. Pedagogicheskie osnovy povyshenija kvalifikacii medicinskih rabotnikov sestrinskogo zvena : diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Galina Eremeevna Mintahanova. – Ulan-Udje, 2002. – 245 p.
5. Naboka O. Gh. Upravlinnja procesom uprovadzhenja dystancijnogho navchannja u vyshhomu navchalnomu zakladi / O. Gh. Naboka, V. V. Ghlazova // Pedagoghichnyj proces : teorija i praktyka. – 2015. – # 1–2. – pp. 53–57.
6. Prozorova M. N. Model' formirovanija obrazovatel'noj refleksi studentov medicinskogo koledzha / M. N. Prozorova // Fundamental'nye issledovanija. Ser. : Pedagogicheskie nauki. – 2013. – # 10. – pp. 418–422.
7. Slepkanj Z. I. Naukovi zasady pedagoghichnogho procesu u vyshnij shkoli : navch. posib. / Z. I. Slepkanj. – K. : Vyshha shkola, 2005. – 239 p.
8. Slovnyk ukrajinskoji movy (SUM-11) [Elektronnyj resurs] / Tom 10. – pp. 441.– Rezhym dostupu : <http://sum.in.ua/>
9. Chernysheva S. V. O vnedrenii e-Learning v uchebnyj process medicinskih vuzov [Elektronnyj resurs] / S. V. Chernysheva // Izvestija Altajskogo gosudarstvennogo universiteta. – Rezhim dostupa : <http://izvestia.asu.ru/2010/2-1/peda/TheNewsOfASU-2010-2-1-ped09.pdf>.
10. Grant A. M. Evidence-basedcoaching : Flourishing or languishing / A. M. Grant, M. J. Cavanagh // Australian Psychologist. – 2007. – № 42 (4). – P. 239–254.
11. Merriam S. B. Learningin Adulthood. A comprehensive guide / S. B. Merriam, R. S. Caffarella. – SanFrancisco : Jossey-Bass, 2011. – 229 p.

Pedagogical conditions of professional training for future masters of sciences in nursing in higher medical educational institutions using the sources of distance education.

**YASTREMSKA Svitlana, PhD in Biological sciences, Associate Professor, Director of Nursing Institute, State Institution of Higher Education «Ivan Horbachevsky Ternopil State Medical University of the Ministry of Health of Ukraine», Ternopil, Ukraine
E-mail: [HYPERLINK «mailto:yastremska@tdmu.edu.ua»yastremska@tdmu.edu.ua](mailto:HYPERLINKmailto:yastremska@tdmu.edu.ua)**

**Послідовність загальної середньої
та вищої освіти
як європейський стандарт**

ГЕЛЬБАК А.М.,

кандидат психологічних наук,
доцент, комунальний заклад
«Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»,
м. Кропивницький, Україна

ОСВІТНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Обґрунтовано запровадження європейської освітньої системи в Україні. Виявлено сутність перехідних процесів та їх вплив на суб'єктів освітнього процесу. Окреслено особливості готовності педагогів до змін. Визначено умови для професійного розвитку педагогів у зв'язку зі входженням України до європейського освітнього простору та запропоновано шляхи упровадження змін. Зроблено акцент на важливості професійного розвитку сучасного вчителя.

Ключові слова: Нова українська школа, трансформації освіти, перехідні періоди, інноваційна діяльність, професійний розвиток, антиінноваційні бар'єри.

Обосновано введение европейской образовательной системы в Украине. Выявлена сущность переходных процессов и их влияние на субъектов образовательного процесса. Определены особенности готовности педагогов к изменениям. Описаны условия для профессионального развития педагогов в связи с вхождением Украины в европейское образовательное пространство и предложены пути внедрения изменений. Сделан акцент на важности профессионального развития современного учителя.

Ключевые слова: Новая украинская школа, трансформации образования, переходные периоды, инновационная деятельность, профессиональноеразвитие, антиинновационные барьеры.

The introduction of European educational system in Ukraine is justified. The essence of transitional processes and their influence on the subjects of the educational process is outlined. The terms "transi-

tional period" and "anti-innovational barrier" are specified. The peculiarities of readiness of educators to changes are determined. The information about psychological opposition and reasons of its origin in the conditions of implementation of innovations is given. Means and stages of implementation and effective changes are disclosed. The conditions for the professional development of educators in the connection with entering of Ukraine to European educational environment are defined and ways of introducing changes are suggested. Basic courses of changes introduced in the Concept "New Ukrainian school" are identified. The accent on the importance of professional development of a modern teacher, on the necessity of life-long learning, which needs to become a means and style of social and individual being of a person in the informational society, is made.

Key words: *New Ukrainian school, transformation of education, transition periods, innovation activity, professional development, anti-innovation barriers.*

Актуальність теми дослідження. Наявність перехідних періодів (їх ще називають трансформаційними) – відмінна риса епохи XXI століття. Проблеми, що закономірно виникають у ситуації розвитку суспільства в процесі трансформації, є актуальними не тільки у вітчизняній, а й у світовій науці й практиці. Аналізувати перехідні процеси вкрай складно. Тим більше в тій ситуації, коли актуальність проведеного аналізу може змінитися до моменту його опублікування. У цьому полягає одна з найбільш серйозних особливостей перехідного періоду або системної кризи – високий ступінь невизначеності.

Європейський вибір нашої країни відкриває нові перспективи для співробітництва й розвитку, стимулює якісні зміни в системі освіти: інтеркультурність освітнього простору, мобільність ресурсів, конвертованість освітнього продукту, відповідність його вимогам ринку праці тощо.

Філософія Нової української школи полягає в тому, щоб перейти від авторитарної педагогіки до педагогіки партнерства, в тому, щоб, окрім знань, ми переключилися на компетентності, в переході від фактично «фарширування» знаннями дітей і відтворення алгоритмів до проблемно-пошукового, діяльного навчання. Упровадження цих змін перш за все залежать від підготовлених фахівців, які здатні втілювати в практичну діяльність сучасні освітні технології, найкращі педагогічні надбання. Проблема змін в освіті останнім часом постійно перебуває в полі зору наукової і громадської думок. Висвітлюються окремі важливі аспекти освітянської діяльності, пропонуються ті чи інші новації, але часто відчувається методологічна слабкість, несистемність пропозицій.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема трансформації освіти досліджува-лася у різних аспектах. Серед вітчизняних дослідників у цій галузі знань помітно вирізняються наукові праці В. Андрущенко, С. Бабія, В. Бакірова, К. Ващенко, Д. Дзвінчук, І. Зязюна, Д. Касьянова, В. Коваленка, В. Кременя, В. Морозова, Л. Панченко та ін. Теоретичний аналіз наукової літератури свідчить про актуальність дослідження питань готовності педагогів до змін, особливо в умовах сьогоdnішніх реформаційних процесів. Так, питанням особливостей психологічної готовності керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін досліджено та висвітлено у низці наукових праць О. Бондарчук, Л. Карамушки, А. Москальової, Н. Пінчук. Учені розглядають готовність як цілісне довгострокове утворення, значну увагу приділяють мотиваційним особливостям, зокрема усвідомленій потребі в розумінні та впровадженні інновацій, умінню творчо реалізовувати досягнення науки, у безпосередній практичній діяльності.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні впливу освітніх трансформацій на суб'єктів освітнього процесу, визначенні умов для професійного розвитку педагогів у зв'язку зі входженням України до європейського освітнього простору та шляхів упровадження змін.

Виклад основного матеріалу. З погляду філософських наук, проблема трансформаційного періоду пов'язана зі зміною ціннісних орієнтирів. Суспільство перехідного періоду перебуває в стані кризи, коли стара школа цінностей зруйнована, а нова ще не склалася. Протягом перехідного періоду зміни відбуваються в різних сферах життя суспільства: політичній, економічній, культурній; з одного боку, вони детермінують перехідність, а з іншого боку, сама перехідність обумовлює подальші зміни в усіх областях існування соціуму.

Останнім часом в дослідженні перехідних періодів набув поширення підхід, запропонований синергетикою, що акцентує увагу на самоорганізації, нелінійності, глобальній еволюції, на вивченні процесів «становлення порядку через хаос» (І. Пригожин). А. Мережинська наводить вислів М Кагана: «... є всі підстави вважати, що ми є свідками ... нового перехідного процесу соціокультурного розвитку людства ... ми маємо справу з неминучим в такій ситуації «хаосом», у надрах якого зріє гармонія ».

І. Кальной виділяє в перехідному періоді три етапи: «деструктивний, інкубаційний і творчий». Деструктивний етап – час підготовки передумов інкубаційного і творчого періодів. Межі між етапами перехідного періоду умовні. В умовах деструкції вже здійснюється пошук нових ідей, що демонструє можливості і завдання інкубаційного етапу.

Таким чином, під перехідним можна розуміти такий стан, який складається в суспільстві у періоди соціальних криз і потрясінь і характеризується дина-

мічною нерівновагою системи, свободою і відкритістю розвитку, новаторством і різноманіттям форм [3].

Економічні і соціальні трансформації сьогодення диктують необхідність проведення рішучих реформ у системі освіти. Головними принципами становлення майбутнього освітянського простору є свобода вибору, індивідуальний інтерес, права людини, рівність і доступність у сфері освіти тощо. На конкурентоспроможність українських фахівців вітчизняного та європейського ринків праці відчутно впливає якість підготовки та перепідготовки професійних кадрів. Післядипломна педагогічна освіта має сприяти входженню у світовий та європейський простори, розвитку транснаціональної освіти, інформаційних і комунікаційних технологій, нових провайдерів тощо.

Рейтинг 20 найуспішніших освітніх систем світу складає британська компанія *Pearson* на замовлення аналітичного відділу журналу *Economist* і публікує у виданні *Times*. Його складають за результатами міжнародного тесту, а також за статистичними даними самих держав. Наприклад, за кількістю вступників до університетів цей рейтинг у 2015 році очолюють країни Азії, зокрема, Сінгапур, Гонконг, Південна Корея, Японія, Тайвань, Фінляндія опинилась на шостому місці, очоливши рейтинг європейських країн. Україна до рейтингу не потрапила.

Найуспішнішими виявилися країни, де статус учителя високий та розвинена його освітня культура. Вивчивши країни, у яких модель навчання виявилася найбільш успішною, автори рейтингу дійшли висновку: гроші, які виділяють на освіту, важливі, але ще важливіша культура, яка сприяє бажанню й можливості вчитися. Фінансування легко виміряти, сказано у звіті *Pearson*, однак тонші матерії – наприклад, ставлення суспільства до навчання – відіграють у системі освіти важливішу роль [6].

Нові освітні стандарти ґрунтуються на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя». Нова школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін. Реформою передбачено низку стимулів для особистісного і професійного зростання, з метою залучення до вітчизняного освітнього простору найкращих змін.

У Концепції «Нова українська школа» запропоновано такі напрями змін [5]:

- новий зміст, орієнтований на формування ключових компетентностей для життя;
- педагогіка партнерства, що ґрунтується на взаємоповазі між усіма учасниками освітнього процесу;
- умотивований учитель, який має усі необхідні кваліфікації та стимули, щоб стати лідером змін;
- орієнтація на неповторність особистості й індивідуальний підхід до

- задоволення потреб кожного учня;
- виховання на цінностях як інтегральна складова освітнього процесу;
- зміна структури середньої школи задля розширення доступу дітей шкільного віку до якісної освіти а також підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, що спрямовуються на освіту;
- автономія школи, що утверджується пліч-о-пліч із моніторингом якості освітніх послуг, що надаються кожним закладом освіти;
- обсяги фінансування достатні для забезпечення рівного доступу до якісної освіти всім учням, незалежно від їхнього місця проживання;
- створення сучасного освітнього середовища, що стимулюватиме вивільнення творчого потенціалу як учнів, так і педагогів.

Трансформаційні процеси в освіті спричинені вимогами сьогодення – усвідомленням необхідності переходу від авторитарної до гуманістичної педагогіки. З приходом перебудови 80-90-х років почалася активна гуманізація школи. У школі вперше знайшлося місце психологам, які також сприяли підвищенню не стільки рівня освіченості і вихованості школярів, скільки ставили перед собою завдання розвитку і формування здібностей особистості (як учня, так і вчителя).

Традиційна педагогіка в основному має чітку формівну спрямованість. Традиційний урок передбачає повідомлення, роз'яснення, переконання з боку вчителя та уважного сприймання, обмірковування, запам'ятовування й відтворення почутого з боку учня. Навчально-виховний процес базується на монологах учителів, а за їх зразком – на монологах учнів. Таку ситуацію П. Блонський ще в 20-ті роки минулого століття назвав «антипсихологічною школою активного вчителя і пасивно-уважних дітей» [2].

Як показує практика, більшість учителів звертають основну увагу на ті психологічні процеси та якості учнів, які є значущими для навчання, для засвоєння знань, опрацювання й запам'ятовування навчальної інформації. Значно рідше оцінюються такі якості особистості учня як доброзичливість, чесність, почуття власної гідності, творче мислення, комунікативна гнучкість, здатність мати власну думку та вміння її відстоювати. Проте саме ці якості створюють найсприятливіші умови для вільного, без побоювань, висловлювання, вияву своїх почуттів, переживань, думок, сумнівів, критичних зауважень з боку учнів, без чого неможливе створення розвивальної ситуації.

Якщо поглянути на ситуацію в школі, то на сьогодні вона є екстремальною. Передусім через брак головного ресурсу – часу, одночасно з намаганням «втиснути» в нього якомога більше предметного змісту. Відтак, звичайні домашні завдання третьокласник виконує протягом усього вечора, завдяки зусиллям усієї сім'ї. Дитина і дорослий разом усвідомлюють ненормальність ситуації і начебто разом відповідають за результат. Але перед ким? Перед

учителем, директором, тим, хто запроваджує програму? І всі розводять руками, коли виявляється, що підліток не бажає вчитися, не бажає ходити до школи, поводить ся вкрай зухвало, абсолютно некерований.

Учителям не вистачає часу, щоб навчити дитину всьому, що знадобиться в житті, а дитині не вистачає часу, щоб про життя подумати. Отже, свідомість дитини формується в умовах вибору «з того, що дають» (тобто, діє принцип обмеження). Тим самим учень позбавлений можливості зрозуміти й спробувати себе в ситуації свободи вибору – усвідомлювати не «те, що дають», а те, що насправді він хоче. А. Маслоу називає цю ситуацію – кризою освітнього простору, адже, ті знання, які учні отримують на уроках, не є актуальними в позаурочній діяльності. І навпаки – знання, уміння та навички, набуті дітьми за межами школи, не можуть застосовуватися у стінах навчального закладу [2].

На думку П. Лушина, спроби реформування освіти (а саме: комп'ютеризація чи «болонізація» школи) не призвели до принципової зміни традиційного формату авторитарності і роз'яснювально-ілюстративного характеру навчання. Розвиток психічних функцій залишається поза увагою. Криза в освіті продовжується: діти все менше цікавляться школою і відходять в альтернативні сфери комп'ютерних ігор, телебачення й розваг [4]. Все це й спричинило освітні трансформаційні процеси.

Викликами для сучасних освітян є: постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів, безперервне оволодіння прогресивними освітніми технологіями, розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок, робота в єдиному інформаційному середовищі тощо. На думку психологів, упровадження нової ідеї, проекту або технології часто наштовхується на різні перешкоди, які названо антиінноваційними бар'єрами.

Антиінноваційні бар'єри – зовнішні або внутрішні перешкоди, які заважають здійсненню інноваційної діяльності. До зовнішніх бар'єрів відносять: соціальні, організаційні, методичні, матеріально-технічні бар'єри. До внутрішніх – психологічні (особистісні), які приховують глибинні особистісно-професійні проблеми.

Психологічні бар'єри – психічні стани, що виявляються в неадекватній пасивності педагога, яка заважає здійснювати інноваційну діяльність. Опір нововведенням є поширеним явищем. Він може поставати як пряма відмова від участі в інноваційній діяльності, імітація активності з одночасною демонстрацією того, що нововведення не дає позитивних результатів, тощо.

Часто на шляху нового стає консервативний і непліддливий до новацій досвід роботи. Певні проблеми щодо цього пов'язані з особливостями мислення багатьох освітян, що орієнтуються на здоровий глузд і сталі уявлення стосовно професійної діяльності, які зводяться до висновку нібито педагог має

добре знати свою справу, а все інше – зайве. Заважають інноваціям застарілі консервативні інструкції, розпорядження і накази, намагання органів управління освітою все зарегламентувати, карати за будь-які відхилення. Щоб подолати всі ці бар'єри педагог нерідко повинен не тільки виносити, осмислити, обґрунтувати інноваційну ідею, а й виявити неабияку мужність у процесі її реалізації.

Психологічні бар'єри виникають за необхідності вийти за межі звичних способів розв'язання професійного завдання, надати перевагу іншій точці зору. Вони постають як внутрішні перепони (небажання, боязливість, невпевненість, тривожність), що заважають суб'єкту виконувати певну дію.

Причини супротиву людей до змін: невластивий перебіг інформації, комунікаційні бар'єри, відсутність загального критерію системи цінностей, відсутність усвідомлення наявності проблеми, почуття загрози, невпевненість, занижене почуття власної цінності, недостатня довіра до ініціаторів змін, натиск на швидке впровадження змін.

Перемоги супротив можна через: роз'яснення і спілкування; залучення до участі і заохочення; підтримка осіб, які сприймають зміни; обговорення і погодження; включення противників змін у різні сфери діяльності; явний або прихований примус [1].

Способи впровадження змін [1]:

1. Політико-адміністративні стратегії (використання влади, примус).
Мета – слухняність.
2. Емпірично-раціональні стратегії (логічні аргументи, переконування).
Мета – злагода.
3. Нормативно-перевиховні стратегії (підтримка людей з новими цінностями і нормами). Мета – приєднання.

Зміни відбудуться у навчальному закладі, який *вимушений* їх впровадити, *хоче* їх впровадити, *уміє* їх впровадити.

Етапи впровадження ефективних змін [1]:

1. Спільний аналіз проблем.
 2. Розвиток бачення.
 3. Підтримка спільного підходу до нового бачення і шляхів його реалізації.
 4. Заохочення до діяльності без вказівок.
 5. Використання формалізованих методів діяльності та структур.
 6. Контроль реалізації стратегії і пристосування до змін, що проявляються.
- Висновки.

1. У галузі освіти відбуваються процеси модернізації, трансформації, комплексності, що сприяють створенню нової філософії освіти, зміни кута бачення педагогічних проблем, як у національному контексті, так і в міжнародному вимірі.

2. Націленість на виокремлення та формування ключових компетентностей є перспективним напрямком у науці й практиці навчання. Перехід до компетентнісного підходу – це є вимоги сьогодення.
3. Перехід до компетентнісного навчання не почнеться в один, «призначений міністерством» день, до цього слід «дорости».
4. Для просування до визначеної мети ми маємо змінити не лише методи викладання, а й внутрішню установку.
5. Основні ресурси повинні бути спрямовані на підготовку кадрів, підвищення престижу професії вчителя.
6. Одним з найважливіших стратегічних завдань є забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів.
7. На особливу увагу заслуговують питання інноваційної діяльності, творчого пошуку навчальних закладів, які готові до впровадження змін.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у розробці психологічної програми по роботі з зовнішнім і внутрішнім супротивом (опором) та її апробації на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Список використаних джерел:

1. Вітюк В. В. Готовність педагогів до змін в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» / В. В. Вітюк. – Педагогічний пошук. – № 2 (94), 2017. – С. 3-6.
2. Гельбак А. А. Компетентнісний підхід у системі підвищення кваліфікації керівників закладів освіти / А. А. Гельбак. – Керівник нової української школи: світоглядно-професійні орієнтири: зб. наук. праць / В. П. Андрущенко, В. П. Бех, О. В. Алейнікова та ін.; МОН України, НАПН України, Асоціація керівників шкіл України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017 – С. 32-35.
3. Гельбак А. А. Перехідні періоди у функціонуванні системи суспільства і розвитку особистості / А. А. Гельбак. – Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Київ, 2014. – Том. 11. – Вип. 13. – С. 140-148.
4. Лушин П. В. Принципы выживания в условиях системного кризиса / П. В. Лушин // Проблемы современной психологии : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 4. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – С. 181-193.
5. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

6. Уроки з підприємницьким тлом : Навчальні матеріали / за заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. – Варшава : Сова, 2014. – 398 с.

Transliteration of References:

1. Vitiuk V. V. Hotovnist pedahohiv do zmin v umovakh realizatsii Kontseptsii «Nova ukrainska shkola» / V. V. Vitiuk. – Pedahohichniy poshuk. – № 2 (94), 2017. – S. 3-6.
2. Helbak A. A. Kompetentnisnyi pidkhid u systemi pidvyshchennia kvalifikatsii kerivnykiv zakladiv osvity / A. A. Helbak. – Kerivnyk novoi ukrainskoi shkoly: svitohliadno-profesiini oriientyry: zb. nauk. prats / V. P. Andrushchenko, V. P. Bekh, O. V Aleinikova ta in.; MON Ukrainy, NAPN Ukrainy, Asotsiatsiia kerivnykiv shkil Ukrainy, Nats. ped un-t im. M. P. Drahomanova. – Kyiv : Vydvo NPU im. M. P. Drahomanova, 2017 – S. 32-35.
3. Helbak A. A. Perekhidni periody u funktsionuvanni systemy suspilstva i rozvytku osobystosti / A. A. Helbak. – Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka: Psykholohiia osobystosti. Psykholohichna dopomoha osobystosti. – Kyiv, 2014. – Tom. 11. – Vyp. 13. – S. 140-148.
4. Lushyn P. V. Pryntsypy vyzhyvanyia v uslovyakh systemnoho kryzysa / P. V. Lushyn // Problemy suchasnoi psykholohii : Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy / Za red. S. D. Maksymenka, L. A. Onufriievoi. – Vyp. 4. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2009. – S. 181-193.
5. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
6. Uroky z pidpriiemnytskym tlom : Navchalni materialy / za zah. red. E. Bobinskoi, R. Shyiana, M. Tovkalo. – Varshava : Sova, 2014. – 398 s.

Educational transformations in the context of the implementation of the concept of «new Ukrainian school»: the psychological aspect.

**GELBAK Angela, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Communal Enterprise «Vasyl Sukhomlynsky Kirovohrad Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education», Kropivnitsky, Ukraine
E-mail: angela223@ukr.net**

ЛЯКІШЕВА А.В.,

доктор педагогічних наук, професор

СОНЯК Н.Л.,

здобувач кафедри педагогіки,

факультет педагогічної освіти та

соціальної роботи,

Східноєвропейський національний

університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

ТЕКСТ ЯК ДИДАКТИЧНЕ ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Статтю присвячено проблемі формування комунікативно-мовленнєвої компетентності молодших школярів у процесі роботи з текстом. Уточнено трактування поняття «текст», розглянуто класифікації текстів за різними критеріями та основні функції тексту як дидактичної одиниці. Текст розглядається авторами і як мовотворчий твір, і як продукт і основна одиниця мовлення, і як абстрактна одиниця найвищого рівня. З'ясовано, що осмислення тексту та його продукування відбувається у процесі комунікації. Схарактеризовано певні комунікативні уміння учнів початкової школи. Передбачено, що у процесі роботи над готовим (авторським) текстом і методичною організацією навчання учнів створенню власного тексту необхідно формувати у молодших школярів низку важливих комунікативних умінь, як складової комунікативно-мовленнєвої компетентності учня. Запропоновано систему текстової діяльності у комунікативному та когнітивному аспектах, яка дозволяє створювати тексти, сприймати, інтерпретувати, розуміти їх.

Ключові слова: текст, дидактична одиниця, класифікація текстів, комунікативні уміння, текстова діяльність, комунікативно-мовленнєва компетентність.

Статья посвящена проблеме формирования коммуникативно-речевой компетентности младших школьников в процессе работы с текстом. Уточнено трактовку понятия «текст», рассмотрены классификации текстов по различным критериям

и основные функции текста как дидактической единицы. Текст рассматривается авторами и как речеобразующее произведение, и как продукт и основная единица речи, и как абстрактная единица высшего уровня. Выяснено, что осмысление текста и его продуцирование происходит в процессе коммуникации. Охарактеризованы определенные коммуникативные умения учащихся начальной школы. Предполагается, что в процессе работы над готовым (авторским) текстом и методической организации обучения учащихся созданию собственного текста необходимо формировать у младших школьников ряд важных коммуникативных умений, как составляющей коммуникативно-речевой компетентности ученика. Предложена система текстовой деятельности в коммуникативном и когнитивном аспектах, которая позволяет создавать тексты, воспринимать, интерпретировать, понимать их.

Ключевые слова: текст, дидактическая единица, классификация текстов, коммуникативные умения, текстовая деятельность, коммуникативно-речевая компетентность.

The article is devoted to the problem of formation of communicative-speech competence of junior pupils in the process of working with the text. The interpretation of the notion "text" is specified, the classification of texts according to different criteria and the main functions of the text are considered as a didactic unit. The text is considered by the authors and as a linguistic work, both as a product and a basic unit of speech, and as an abstract unit of the highest level. It is found out that the comprehension of the text and its production occurs in the process of communication. Some communicative skills of elementary school students are described. It is envisaged that in the process of working on the prepared (author's) text and methodical organization of teaching students to create their own text, it is necessary to form a number of important communicative skills among junior pupils as a component of the student's communicative and speech competence. The system of textual activity in the communicative and cognitive aspects is offered, which allows you to create texts, perceive, interpret, understand them.

Key words: text, didactic unit, classification of texts, communicative skills, text activity, communicative-speaking competence.

Постановка наукової проблеми та її значення. Складні процеси, що відбуваються сьогодні в житті суспільства, стосуються всіх сфер його життєдіяльності. Незалежна Україна обрала шлях європейської та світової інтеграції, проголосивши нову парадигму освіти – гуманістично-інноваційну, спроможну конкурувати у світовому просторі; таку, що має за мету виховати молоде покоління, яке зможе зорієнтуватися на сучасному ринку праці, буде здатним робити особистісний вибір, спираючись на міцні знання, уміння й навички; спроможне навчатися впродовж життя.

Початкова школа – це перша освітня ланка, де закладаються основи загальноосвітньої підготовки школярів. Державний стандарт початкової загальної освіти (2017) передбачає поряд з особистісною орієнтацією змісту освіти її діяльнісний характер, а також формування ключових компетентностей школяра, і зокрема комунікативної [5, с.64]. Комунікативно-мовленнєва компетентність розуміється як інтегративна якість особистості, що передбачає єдність набуття комунікативного досвіду через формування мотиваційної основи спілкування; оволодіння компетенціями здійснювати мовну діяльність у процесі роботи з текстом у всіх її видах: слухання, говоріння, читання, письмо, розуміння чужої і створення власної програми мовної поведінки, адекватної цілям, ситуації спілкування, з урахуванням адресату і стилю мови; активізацію творчого продукування текстів.

Рівень тексту визнаний найвищим «ярусом» мовної системи, відповідно, – є найвагомішим фактором педагогічного впливу та інформаційною площиною. Його можна розглядати як предмет учіння (те, чого потрібно навчити) і як засіб учіння (те, яким способом навчати). Отже, текст може бути або повідомленням; або формулюванням задачі; зображенням – виконувати функцію допоміжної ілюстрації; або слугувати самостійною моделлю змісту навчання. Текст дозволяє виявити ситуацію, яка зумовила використання певних умовних засобів; оцінити доречність і доцільність їх застосування відповідно до завдання і обставин; усвідомити значення понять, що вивчаються, простежити взаємодію явищ, котрі розглядаються [23, с.10].

Проблема формування у школярів уміння працювати з текстом на уроках була предметом вивчення С.Бондаренко, Г.Гранік, Л.Концевої, Н.Чепельової та ін. Дослідження, проведені у 80-90-х роках показали, що елементарними прийомами роботи з текстом володіє досить незначна кількість учнів. Глибину досліджуваної проблеми допомагають зрозуміти роботи Т.Байбари, М.Богдановича, М.Вашуленка, І.Гудзика, О.Савченка, Н.Скрипченка та ін.

Аналіз досліджень засвідчує певні здобутки у теоретичному узагальненні та практичному вирішенні окресленої проблеми.

Передусім звертаємо увагу на те, що, на думку багатьох учених (М.Бахтін [2], І.Гальперін [9], Л.Лосева [14], О.Москальська [16] та ін., саме

текст є тією базою, що об'єднує елементи мови, де всі мовні одиниці набувають природних функцій. До того ж суттєвим є те, що в тексті як дидактичній одиниці зливаються в одне ціле два основні напрями у вивченні рідної мови: сама система мови, яку в певному обсязі необхідно засвоїти молодшим школярам, і норми, правила використання засвоєного мовного матеріалу при побудові мовного висловлювання в усній і письмовій формі. Відтак, цілком логічним є запитання: коли ж текст може функціонувати як дидактична одиниця, на базі якої органічно зливається вивчення мовних явищ, формування комунікативних умінь, відтворення, за образом висловом Н. Светловської, «прихованих за словом звуків, фарб, форм, кольору... колізій, конфліктів та інших життєвих обставин, зафіксованих нашими мудрими предками у вигляді зверненої до нас образної, художньої мови» [22, с. 12].

Зауважимо, вперше проблему дослідження законів взаємодії людей за допомогою категорій мови, найважливішими серед яких є текст, студійовано у наукових розвідках М. Гайдеггера, Г.-Г. Гадамера. Зокрема, німецький учений, герменевт М. Гайдеггер вирішує проблеми мови у контексті розуміння, природу якого можна частково осягнути, розглянувши діалектику інтерпретації текстів, комунікацію «людина – текст» [4, с. 136].

Мета статті: дослідити текст як дидактичне джерело формування комунікативно-мовленнєвої компетентності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Логіка дослідження потребує, насамперед, внести уточнення у трактування поняття «текст». Слово «текст» було запозичене у 18 ст. із німецької мови, де *text* від латинського *textus* – «словесна єдність», тканина, сплетення, з'єднання, побудова. У довідкових виданнях, зокрема у Сучасному словнику іншомовних слів, Новому тлумачному словнику української мови термін «текст» потрактовано у різних значеннях, а саме: 1) відтворена на письмі або надрукована авторська праця (висловлювання, документи, пам'ятки тощо); 2) слова до музичного твору; 3) основна частина друкарського набору – без виносок, малюнків і т.ін.; 4) друкарський шрифт; 5) літературний чи інший твір або його уривок для читання, аналізу тощо; 6) у семіотиці та лінгвістиці – послідовність знаків, що становить єдине ціле і є предметом дослідження [19, с. 663], [20, с. 514].

Відзначимо, дефініції поняття «текст» належать до одного з дискусійних питань, що неоднозначно розглядається лінгвістами (Д. Баранник, І. Гальперін, А. Коваль, О. Пономарів, О. Селіванова та ін.), психологами (Л. Виготський, І. Зимня, Т. Ладигенська, О. Лурія, І. Синиця та ін.) та лінгводидактами (О. Біляев, О. Горошкіна, В. Мельничайко, М. Пентиліук, М. Стельмахович та ін.). Так, у лінгвістиці згідно відомої схеми комунікативного акту, запропонованої К. Шенноном та пізніше модифікованої Р. Якобсоном, текст роз-

глядається як повідомлення (код), тобто процес і результат, породжений мовленням.

Проілюструємо різні наукові позиції щодо дефініції категорії «текст», а саме: писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлювань, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими, формально-граматичними зв'язками, а в загально-композиційному, дискантному плані спільною тематичною і сюжетною заданістю [24, с.627]; повідомлення, яке складається з кількох (чи багатьох) речень, характеризується змістовою й структурною завершеністю і певним ставленням автора до змісту висловлювання [10, с. 303]; складне комунікативне явище, динамічна, упорядкована послідовність комунікативних мовленнєвих та немовленнєвих засобів (знаків чи образів), що має певний зміст, об'єднана сумарним змістом і доступна відповідно варіативному розумінню [25, с. 235]; результат спілкування (інтерації і трансакції) як його структурно-мовна складова і одночасно кінцева реалізація; структура, в яку втілюється «живий» дискурс після свого завершення [3, с. 340]; висловлювання, що належить до найвищого рівня в ієрархії мовних елементів і, крім цього, є одночасно основною одиницею мовлення [6, с. 42].

Конструктивною в руслі дослідження є думка Ф. Бацевича: різноманітність підходів до тлумачення тексту зумовлена багатьма причинами, передусім, важливістю цього поняття для людини, його складністю, а також багатовіковою традицією вивчення його в різних сферах знань. Текст як явище мовної та позамовної дійсності – складний феномен, який виконує різноманітні функції: бере участь у комунікації, допомагає зберігати і передавати інформацію у просторі й часі, фіксує психічне життя індивідів, є продуктом конкретної історичної епохи, формою існування культури, віддзеркаленням певних соціокультурних традицій тощо [3, с. 146].

У науковій літературі існують класифікації текстів за психолінгвістичними, соціологічними, власне комунікативними, функційно-граматичними критеріями.

Як слушно відзначає О. Уланович, виявлення суті психолінгвістичного підходу до вивчення тексту передбачає опрацювання тих рис, що відрізняють цей підхід від лінгвістичного. По-перше, основною рисою психолінгвістики, що відрізняє її від лінгвістики, є врахування *фактору контексту* – ситуації (фрагмента дійсності з відповідними соціальними умовами), в якій має місце вироблення чи/або сприйняття мовленнєвого витвору. По-друге, психолінгвістика акцентує *фактор мовної (мовленнєвої) особистості* – рефлексію особистості продуцента/реципієнта під час породження і сприйняття мовлення. Текст розглядається як психологічне явище, акт рефлексії особистості продуцента / реципієнта (мовленнєвої особистості, а не просто «іде-

ального» носія мови), що відбивається через певний соціокультурно-мовленнєвий контекст. Це своєрідний спосіб відображення дійсності у свідомості мовленнєвої особистості за допомогою елементів системи мови [25, с. 131].

Більшість науковців виокремлюють два напрями, де за першим напрямом текст розглядається як вищий ступінь, вищий рівень у системі мовних одиниць. Інший напрям досліджує текст як виключно мовне явище, як продукт мовленнєвої діяльності. Такі різні вихідні позиції знайшли своє відображення і у визначеннях означеного поняття. Так, І.Гальперін трактує текст як твір мовнотворчого процесу, що володіє завершеністю, об'єктивованою у вигляді письмового документа, літературно оброблений у відповідності з типом цього документа твір, який складається з назви (заголовок) та низки особливих одиниць, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, що мають певну цілеспрямованість і прагматичну настанову» [9, с. 18]

Як бачимо, текст розглядається і як мовотворчий твір, і як продукт і основна одиниця мовлення, і як абстрактна одиниця найвищого рівня. Безсумнівним фактом є те, що осмислення тексту та його продукування відбувається у процесі комунікації. Значення всіх одиниць мови реалізується в тексті, що створює умови для існування, вияву значень цих одиниць. Тільки у тексті всі засоби мови стають комунікативно значущими, комунікативно зумовленими, об'єднаними в певну систему, в якій кожен із них найбільш повно виявляє свої сутнісні ознаки.

Отже, узагальнюючи вищевикладене можна зробити висновок, що попри окремі розбіжності у визначеннях, у них є багато спільного:

- текст розглядається як мовотворчий твір, як продукт мовлення, як комунікативна одиниця;
- текст служить для досягнення цілей повідомлення;
- текст реалізується в письмовій і в усній формі;
- текст – це завершений твір;
- текст вирізняється інформативністю, цілісністю, тематичною єдністю, має власну структуру, певну побудову, засоби «зв'язності» його частин... Продукування і осмислення тексту відбувається у процесі комунікації.

Комунікативний підхід виявляється у специфічній формі спілкування автора через текст. Відтак, поряд зі сприйняттям і засвоєнням фактичної текстової інформації в учня виникає інший смисл, який впливає на формування особистості читача [21].

Щоб залучити дитину до текстової діяльності, потрібно формувати в неї спеціальні читацькі уміння, розвивати літературні здібності, які визначають рівень літературного розвитку для спілкування з мистецтвом слова. «Це,

насамперед, спостережливість, творчу уяву, чуття поетичного слова, здатність сприймати звукові, словесні образи, емоційно реагувати на художнє слово, співпереживати, творити, мислити словесно-художніми образами» [18].

У процесі роботи над готовим (авторським) текстом і методичною організацією навчання учнів створенню власного тексту необхідно формувати у молодших школярів низку важливих комунікативних умінь, одним із основних з яких, за слушним твердженням М. Львова, є вміння визначати тему [15].

Тема – це те, про що говориться в тексті, тобто його інформативний бік. Іншим не менш важливим комунікативним умінням є вміння розкривати головну (основну) думку тексту. Наступним комунікативним умінням є вміння підбирати заголовок (назву) до тексту.

Заголовок – це свого роду змістовно-концептуальна інформація, в якій може бути закладена як тема тексту, так і його основна думка. Вартісним, на нашу думку, є й таке вміння, як складання плану з метою послідовного викладу думок і їх правильного композиційного оформлення. На цьому етапі роботи вводяться поняття «мікротема» і «структурні частини тексту». До комунікативних умінь у процесі роботи над текстом чи створенні тексту належать розуміння сутності функційно-сміслових типів тексту – *розповідь*, *опис*, *міркування* та вміння розрізняти їх.

Схарактеризуємо окреслені комунікативні вміння.

У *розповіді* викладається послідовність подій, динамічне представлення світу. Вочевидь, основна функція розповіді – інформативна – повідомити, розповісти. У процесі розповіді динамізм реалізується найчастіше через використання дієслів у всіх його часових формах.

В *описі* перераховуються, описуються предмети, явища в статичі. Основна функція – дати уявлення, схарактеризувати об'єкт з позиції властивих йому ознак, що досягається шляхом використання дієслівних форм, іменників, прикметників, прислівників.

У процесі *міркування* передається хід розвитку думки у причинно-наслідкових зв'язках. При цьому провідна функція розмірковування – довести чи спростувати ту чи іншу думку (тезу) та зробити висновок. Для міркування як різновиду тексту характерні риторичні запитання та складнопідрядні речення. Загалом текст створюється для розвитку думки. У процесі роботи над формуванням уміння розвивати думку у власному тексті необхідно звертати увагу молодших школярів на те, що кожне наступне речення спирається на попереднє, «просуваючи» думку від відомого («даного» – тема) до невідомого («нового» – рема). Відтак, у результаті темо-рематичної послідовності, тобто такого поєднання висловлювань, де кожне з наступних містить якусь інформацію, що вже була в попередньому висловлюванні [1, с. 276].

Зрозуміти текст, осмислити його – це не просто засвоїти його зміст, а

головне з'ясувати для себе чому, з якою метою він створений, для чого автор створив його. Відтак, можна стверджувати, що будь-який текст володіє модальністю [від латин. *modus* – спосіб] – «граматична категорія, що виражає відношення змісту висловлювання до об'єктивної дійсності; істотна ознака речення; може бути виражена за допомогою інтонації, морфологічних, лексико-граматичних та інших засобів» [18, с. 441], тобто в ньому визначається ставлення того, хто промовляє, до дійсності. Модальність, як стверджує Л.Виготський, «властива мові в дії, тобто мовленню, що є сутністю комунікативного процесу» [8, с. 113].

До названих характеристик тексту можна приєднати і низку лінгводидактичних критеріїв: доступність, цікавість, пізнавальність, наявність у ньому мовних одиниць, що вивчаються. Уважаємо за необхідність внести деякі уточнення щодо трактування понять «доступність», «цікавість», «пізнавальність». Так, слово «доступний» у Новому словнику української мови характеризується як: 1) який підходить багатьом, усім, відкритий, досяжний, загальноприступний; 2) легкий для розуміння, дохідливий; 3) до якого або по якому можна пройти; 4) який може легко викликати до себе довір'я; 5) до якого легко доступити, уважний до інших [20, с.599]. Відтак, поняття «доступність» у контексті дослідження розуміється нами як легкість для розуміння, дохідливість. Поняття «цікавість» у цьому ж довідковому виданні розглядається як «бажання, намагання дізнатися про щось в усіх подробицях; увага до чого-, чого-небудь; допитливість» [20, с.736]. «Пізнавальність» трактується як можливість пізнань, тобто пізнання; набуття знань, досягнення закономірностей об'єктивного світу; у множині сукупність знань у певній галузі [17, с.444]

Таким чином, на основі аналізу лінгводидактичної літератури нами були визначені основні характеристики поняття «текст», його провідні ознаки (наявність заголовку, інформативність, завершеність, тематична єдність, композиція, стилістична єдність). Ми погоджуємося з твердженням М. Іпполітової, що «текст – це основна одиниця мови і мовлення, оскільки завдяки тексту можна відтворити завершене висловлювання, передати комунікативні наміри людини, яка бере участь у мовному спілкуванні. Крім того, ... текст володіє власною внутрішньою структурою, власними категоріями, що дозволяє визнати його модельованою, відтворюваною одиницею мови» [11, с. 23].

У контексті дослідження звертаємо увагу на те, що тексти створюються і сприймаються у процесі спілкування людей, у процесі діяльності, мовної діяльності, тобто за допомогою текстів здійснюється мовна комунікація. Сприйняття і продукування текстів належить до видів мовленнєвої діяльності – текстової діяльності, що є засобом здійснення інтелектуальної і практичної

діяльності людини й існує лише тому, що «обслуговує» соціальні потреби людини. Під текстовою діяльністю розуміється система дій на основі певних знань і умінь, які дозволяють створювати тексти, сприймати, інтерпретувати, розуміти їх.

Крізь призму викладеного цілком правомірно стверджувати, що вміння працювати з різними текстами, створювати тексти стає невід'ємною частиною педагогічної роботи, позаяк навчання молодших школярів цілеспрямованій, адекватній умовам комунікації текстовій діяльності має велике соціальне значення, сприяючи розвитку комунікативно-мовленнєвих, комунікативно-пізнавальних можливостей учнів.

Наголосимо, у реальних процесах мовленнєво-мислительної діяльності текст є одночасно продуктом і інструментом комунікації, де виокремлюються два аспекти: комунікативний і когнітивний. Когнітивний аспект – це зміст тексту, комунікативний – мовно-мовленнєвий вираз [12, с.62].

Зауважимо, комунікативний аспект роботи над текстом полягає в тому, щоб зберегти на уроці природну ситуацію спілкування читача з твором, створити умови для його безпосереднього контакту (діалогу) з автором через текст. Головне для молодших школярів – розуміння тексту, яке є результатом смислового сприйняття засобів його мовного вираження, тобто умовою успішності комунікації, за Г.Колшанським, є пізнавальна – когнітивна діяльність читача щодо освоєння змісту тексту. А текст, на думку науковця, – це одиниця комунікації, «структурована й організована за певними правилами, що несе когнітивну інформацію, психологічне і соціальне навантаження спілкування [13, с. 60]

Отже, узагальнюючи вищевикладене цілком правомірно стверджувати, що у процесі мовлення текст виконує роль основної дидактичної одиниці, джерела формування комунікативно-мовленнєвої компетентності: в ньому виявляється текстотворча функція мовних одиниць – здатність брати участь у створенні тексту, пов'язувати всі його частини й окремі речення з урахуванням комунікативної спрямованості того, хто говорить (пише), загального задуму тексту. На змістовому рівні – це здатність мовних одиниць передати різні відтінки смислу змісту тексту при його створенні; на структурному рівні – це участь мовних одиниць в організації певної композиції тексту відповідно до комунікативних намірів автора.

Комунікативно-мовленнєва компетентність розуміється нами як здатність молодшого школяра здійснювати навчальну діяльність у процесі роботи з текстом у всіх її видах: слухання, говоріння, читання, письмо, розуміння чужої і створення власної програми мовної поведінки, адекватної цілям, ситуації спілкування з урахуванням адресату і стилю мови.

Список використаних джерел:

1. Абелева И.Ю. Речь о речи. Коммуникативная система человека. Москва, 2004. 304 с.
2. Бахтин М.М. Проблемы речевых жанров. Литературно-критические статьи. Москва, 1986. С. 428 – 472.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики :підручник. Київ, 2004. 344 с.
4. Бацевич Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень: Підручник. Київ, 2004. 342 с.
5. Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В.О. та ін. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. Київ, 2014. 346 с.
6. Вашуленко М. С. Рідна мова як засіб навчання, виховання й розвитку школярів. Мовознавство: Тези та повідомлення 3 Міжнародного конгресу українців (Харків, 26 - 29 серпня 1996). Харків, 1996. С. 39-42.
7. Выготский Л.С. Мысль и слово. Общая психолнгвистика: хрестоматия. учебн. пособие. Москва, 2004. 320 с. Выготский Л.С. Мышление и речь. Психологические исследования / Л.С.Выготский. – М.: Лабиринт, 1996. – 416 с., с.113].
8. Выготский Л.С. Мышление и речь. Психологические исследования. Москва, 1996. 416 с.
9. Гальперин И.Р. Методы обучения и умственное развитие ребенка. Москва, 1985. 40 с.
10. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ, 1985. С. 303.
11. Ипполитова Н. А. Текст в системе обучения русскому языку в школе; учебное пособие . Москва, 1998. 176 с.
12. Кулибина Н. В. Художественный текст в лингводидактическом осмыслении. Москва, 2000. 301 с.
13. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка. Москва, 1984. 175 с.
14. Лосева Л.М. Как строится текст: пособие для учителей. Москва, 1980. 96 с.
15. Львов М.Р. Речь младших школьников и пути ее развития. Москва, 1995. 176 с.
16. Москальская О. И. Грамматика текста. Москва, 1981. 183 с.
17. Ожегов С.И.Словарь русского языка. 19-е изд., испр. Москва, 1997. 750с.
18. Науменко В.О., Рибалко Н.О. Алгоритм підготовки вчителя початкових класів до уроку читання. URL:<http://www.psych.kiev.ua> (дата звернення: 04.02.2018).
19. Нечволод Л.І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків, 2007. 768с.
20. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. Київ: Аконіт,

2008. Т.3 862с.

21. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах. URL:<https://www.studfiles.net/preview/2227325> (дата звернення: 04.02.2018).
22. Светловская Н.Н. Методика внеклассного чтения. Москва, 1991. 208 с.
23. Соняк Н.Л. Формування у молодших школярів навичок роботи з текстовою інформацією. Початкова школа. 2007. № 7. С. 9-13.
24. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Українська енциклопедія, 2004. 820 с.
25. Уланович О.С. Психолінгвістика: учеб. Пособие. Минск, 2010. 240 с.

Transliteration of References:

1. Abeleva Y.Iu. Rech o rechy. Kommunikatyvnaia systema cheloveka. Moskva, 2004. 304 s.
2. Bakhtyn M.M. Problemy rechevykh zhanrov. Lyteraturno-krytycheskye staty. Moskva, 1986. S. 428 – 472.
3. Batsevykh F. S. Osnovy komunikativnoi linhvistyky :pidruchnyk. Kyiv, 2004. 344 s.
4. Batsevykh F. S. Filosofii movy: Istoriia linhvofilosofskykh uchen: Pidruchnyk. Kyiv, 2004. 342 s.
5. Bibik N. M., Vashulenko M. S., Martynenko V.O. ta in. Formuvannia predmetnykh kompetentnostei v uchniv pochatkovoi shkoly: monohrafiia. Kyiv, 2014. 346 s.
6. Vashulenko M. S. Ridna mova yak zasib navchannia, vykhovannia y rozvytku shkoliariv. Movoznavstvo: Tezy ta povidomlennia 3 Mizhnarodnoho konhresu ukrainistiv (Kharkiv, 26 - 29 serpnia 1996). Kharkiv, 1996. S. 39-42.
7. Vyhotskyi L.S. Mysl y slovo. Obshchaia psykholinhvystyka: khrestomatiya. uchebn. posobyie. Moskva, 2004. 320 s. Vyhotskyi L.S. Myshleniye y rech. Psykholohycheskye yssledovaniya / L.S.Vyhotskyi. – M.: Labyrynt, 1996. – 416 s., s.113].
8. Vyhotskyi L.S. Myshleniye y rech. Psykholohycheskye yssledovaniya. Moskva, 1996. 416 s.
9. Halperyn Y.R. Metody obucheniya y umstvennoe razvytiye rebenka. Moskva, 1985. 40 s.
10. Hanych D. I., Oliinyk I. S. Slovnyk linhvistychnykh terminiv. Kyiv, 1985. S. 303.
11. Yppolytova N. A. Tekst v systeme obucheniya russkomu yazyku v shkole; uchebnoe posobyie . Moskva, 1998. 176 s.
12. Kulybyna N. V. Khudozhestvennyi tekst v lnhvodydaktycheskom osmyslenyy. Moskva, 2000. 301 s.
13. Kolshanskyi H. V. Kommunikatyvnaia funktsiya y struktura yazyka. Moskva, 1984. 175 s.
14. Loseva L.M. Kak stroysia tekst: posobyie dlia uchyteliei. Moskva, 1980. 96 s.

15. Lvov M.R. Rech mladshykh shkolnykov y puty ee razvytiya. Moskva, 1995. 176 s.
16. Moskalaia O. Y. Hrammatyka teksta. Moskva, 1981. 183 s.
17. Ozhegov S.Y. Slovar russkogo yazyka. 19-e yzd., yspr. Moskva, 1997. 750s.
18. Naumenko V.O., Rybalko N.O. Alhorytm pidhotovy vchytelia pochatkovykh klasiv do uroku chytannia. URL:<http://www.psyh.kiev.ua> (data zvernennia: 04.02.2018).
19. Nechvolod L.I. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv. Kharkiv, 2007. 768s.
20. Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: u 3 t. Kyiv: Akonit, 2008. T.3 862s.
21. Savchenko O.Ia. Metodyka chytannia u pochatkovykh klasakh. URL:<https://www.studfiles.net/preview/2227325> (data zvernennia: 04.02.2018).
22. Svetlovskaia N.N. Metodyka vneklassnoho chtennia. Moskva, 1991. 208 s.
23. Soniak N.L. Formuvannia u molodshykh shkoliariv navychok roboty z tekstovoiu informatsiieiu. Pochatkova shkola. 2007. № 7. S. 9-13.
24. Ukrainska mova. Entsyklopediia. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia, 2004. 820 s.
25. Ulanovych O.S. Psykholynhvystyka: ucheb. Posobye. Mynsk, 2010. 240 s.

Text as a didactic source of communicative-speech competence of junior pupils.

LYAKISHEVA Anna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Pedagogical Education and Social Work, Lesia Ukrainka Eastern European National University, Lutsk city, Ukraine
E-mail: Lyakisheva.Anna@eenu.edu.ua

SONYAAK Natalia, Student, Faculty of Pedagogical Education and Social Work, Lesia Ukrainka Eastern European National University, Lutsk city, Ukraine
E-mail: n_soniak@meta.ua

МЕЛЬНИК Н.І.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра дошкільної освіти,
Педагогічний інститут,
Київський університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

ЛІДЕРСТВО ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК БАЗОВІ НАВИЧКИ 21-ГО СТОЛІТТЯ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті актуалізовано категорії лідерства та відповідальності, як важливих навичок 21-го століття у структурі професійної компетентності педагогів дошкільної освіти. Визначено, що на сучасному етапі означенні навички розуміються з позиції гуманістичного та особистісно-орієнтованого підходу. Автором виокремлено якості лідерства та відповідальності у запропонованих сучасними вітчизняними та європейськими науковцями моделях та структурі професійної компетентності, окремий акцент зроблено на розумінні досліджуваних феноменів у контексті сучасного динамічного суспільства. Встановлено, що особливостями лідерства та відповідальності сучасного педагога дошкільної освіти є їх інтегрованість у соціальну взаємодію, при якому лідерство виступає як служіння задля спільного успіху, а відповідальність як категорія, що забезпечує об'єктивну саморефлексію лідерства та стає педагогічну спрямованість особистості.

Ключові слова: лідерство, відповідальність, структура професійної компетентності, педагог и дошкільної освіти.

В статье актуализирован категории лидерства и ответственности, как важных навыков 21-го века в структуре профессиональной компетентности педагогов дошкольного образования. Определено, что на современном этапе определении навыки понимаются с позиции гуманистического и личностно-ориентированного подхода. Автором выделены качества лидерства и ответственности в предложенных современными отечественными и европейскими учеными моделях и структуре профессиональной компетентности,

отдельный акцент сделан на понимании исследуемых феноменов в контексте современного динамичного общества. Установлено, что особенностями лидерства и ответственности современного педагога дошкольного образования является их интегрированность в социальное взаимодействие, при котором лидерство выступает как служение ради общего успеха, а ответственность как категория, обеспечивает объективную саморефлексии лидерства и постоянную педагогическую направленность личности.

Ключевые слова: лидерство, ответственность, структура профессиональной компетентности, педагог и дошкольного образования.

The categories of leadership and responsibility as important skills of the 21st century in the structure of preschool teacher professional competence are actualized in the issue. It is determined that at the present stage, the definition of leadership and responsibility skills are understood from the point of a humanistic and personality-oriented approach. The author identifies the quality of leadership and responsibility in models and structures of professional competence offered by contemporary national and European scientists, with a special emphasis is paid for the understanding studied phenomena in the context of a modern and dynamic society. It is distinguished, that the peculiarities of leadership and responsibility of the modern teacher of preschool education are connected with their integration nature into the social interaction, in which leadership serves as a mean of surviving for the general success, and responsibility as a category, that provides objective self-reflection of leadership and constant individual pedagogical orientation.

Key words: leadership, responsibility, structure of professional competence, teacher and preschool education.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку сучасного українського громадянського суспільства, які проявляються розширенням соціальної комунікації, розвитком як соціальної, так і економічної конкретності, в умовах інтеграції держави у європейське та міжнародне співтовариство вимагають від освітньої галузі перегляду підходів та стандартів у професійній педагогічній підготовці. Траєкторія змін вбачається, насамперед у трансформації вітчизняної системи педагогічної підготовки до європейських стандартів вищої освіти, і в цьому контексті увага провідних вчених, дослідників та управлінців акцен-

тується не лише на формуванні ключових професійних компетентностей педагогів, але й про формування навичок 21-го століття. Окремі аспекти розв'язання проблеми переорієнтації педагогічної освіти та основні стратегічні віхи визначені у **Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року** [13], Державній національній програмі "Освіта" ("Україна. XXI століття") [4] та Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності [6].

У документах Європейської комісії неодноразово підкреслюється важливість формування навичок 21-го століття у педагогічних кадрів, як таких, які постійно підлягають зміні та трансформації відповідно до вимог сучасного динамічного суспільства. Так, у Комюніке Європейської комісії «Переосмислення освіти: інвестиції в навички для кращих соціально-економічних результатів» від 2012 року [14] зазначено, що сформованість базових навичок вчителя є запорукою якісної їх передачі його вихованцям, з урахуванням цього перед будь-якою європейською країною постає необхідність якісного забезпечення формування навичок 21-го століття у майбутніх кадрів всіх ланок освіти. В у звітному документі Організації економічного співробітництва та розвитку «Education at a Glance» зазначено, що безперервна педагогічна освіта, виступаючи як засобом професійного вдосконалення, так і якості послуг в освітній сфері має базуватися на особистісній мотивації та прагненні педагога до розвитку [16, с. 68]. В документі наголошується, що механізмом, який активізує це прагнення є сформованість таких якостей у педагога як професійна відповідальність та лідерство. Відтак, предметом нашої уваги серед пріоритетних і важливих навичок 21-го століття виокремлюємо лідерство та відповідальність, як навичок, які потребують окремого акценту та потрактування їх у контексті педагогічної освіти.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Важливість приділення уваги питанню лідерства та розвитку лідерського потенціалу у сучасних педагогічних кадрів, на сьогодні є очевидним явищем, оскільки сформованість навички дозволяє ефективно здійснювати управління в освіті, розподіляти лідерські функції на кожного із членів педагогічного колективу у рівній мірі та створює умови для «здорової конкуренції». За визначенням, запропонованим А. Кузьмінським та В. Омелянко, в педагогічному аспекті **лідер** (від англ *leader* – той, який веде, керує) – це член колективу, який у важливих ситуаціях здатний помітно впливати на поведінку членів колективу, виявляти ініціативу в діях, брати на себе відповідальність за діяльність колективу [7, с. 305]. Тож, урахуванням цього, важливо зазначити, що лідерство, як якість сучасного педагога не можливе без врахування та формування відповідальності. Означене аргументується і в документі Європейської комісії щодо навичок 21-го століття, в якому означені якості об'єднано в один блок «Життєві та

кар'єрні навички» [10, с. 11]. Зазначимо, що різні аспекти питання лідерства у контексті проблеми педагогічного професіоналізму було розкрито в наукових роботах А. Бойко, В. Євдокимова, І. Зязюна, Л. Кондрашової, В. Лозової, О. Мороза, В. Пасинок, І. Прокопенка, Г. Троцько, Ю. Турчанінової та ін. У запропонованих Ю. Алфьоровою, Ю. Кожуховою, Є. Косовським, Л. Подимовою професіограмах вчителя лідерство виступало, як один із вагомих компонентів професійної майстерності педагога. Лідерство розглядалось у в контексті аналізу професійної спрямованості та формуванні педагогічного мислення у працях В. Буряка, М. Кашапова, Л. Кондрашової та ін.

Дослідження філософів Н. Головка, Р. Косолопової, В. Кременя, Є. Мануйлової та психологів О. Кононко, О. Лазорко, Г. Ложкіної, М. Савчина, Н. Скорбіліної, Л. Татомир, Д. Фельдштейна присвячені аналізу та вияву феномену відповідальності особистості. Питанням соціальної відповідальності майбутніх педагогів присвячені праці К. Абульханова-Славської, Г. Балла, О. Бондаревської, І. Беха, Г. Васяновича, М. Савчина, М. Сметанського та ін. У контексті нашого дослідження на увагу заслуговують наукові праці Н. Стаднік, присвячені ефективним формам формування відповідальності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах вищої педагогічної освіти [12]. Здійснений аналіз засвідчує актуальність окресленої теми та необхідність визначення значення таких навичок 21-го століття, як лідерство та відповідальність у майбутніх педагогів. Водночас дискусійним залишається питання коректного розуміння означених категорій та їх конкретизації у контексті, автентичного європейському досвіду, застосування вітчизняними практиками дошкільної освіти, розуміння функції лідерства та відповідальності у структурі професійної компетентності педагогів дошкільної освіти, що становить **мету** даної **статті**.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження проблеми лідерства у структурі професійної компетентності особливо важливим є дослідження контенту професійної компетентності дошкільних педагогів із використанням зробленого загальнонаукового аналізу означеного феномену. Цілком розділяємо думку Н. М. Болюбаш про те, що у сучасній педагогічній літературі існує багато різних авторських позицій із приводу структури професійної компетентності педагога. Але, перш за все, процес підготовки сучасного фахівця має визначатися стратегічними напрямками розвитку світової освіти. Після підписання Болонської декларації з'явилися нові інструменти й ініціативи, що сприяють реалізації цілей формування загального європейського простору вищої освіти. Функціонують ефективні програми та проекти для вироблення загального розуміння змісту кваліфікацій у термінах компетенцій та формування переліку ключових освітніх компетенцій [3]. Професійна компетентність фахівця складається з декількох основних видів, що визначають-

ся комплексом ключових компетенцій, кількість та характер, які визначається завданнями, які має вирішувати фахівець у своїй професійній діяльності та які дозволяють бути успішними на конкретній посаді [3, с.91].

Щодо державних документів у яких йдеться про структуру професійної компетентності педагога, то перша за все необхідно звернутись до Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів». Відповідно до документу складовими компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників є професійна, інформаційна, комунікативна та правова компетентності. Відповідно до документа лідерство реалізується у професійній та комунікаційній складових [11]. У тому ж положенні вказано, що у кваліфікаційній характеристиці посади педагогічного, науково-педагогічного працівника відображені його компетентності. Під компетентністю розуміється якість дій працівника, що забезпечують адекватне та ефективне вирішення професійно важливих предметних завдань, що мають проблемний характер, а також готовність нести відповідальність за свої дії [11].

У структурі професійної компетентності педагога І. Д. Бех, визначає такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, змістовний, діяльнісний, особистісний і дослідницько-рефлексивний. Відповідно до досліджень вченого лідерство та відповідальність знаходяться у площині мотиваційно-ціннісного, особистісного та діяльнісного компонентів. За твердженням науковця формування означених якостей не можливе без ціннісних орієнтацій [1]. Лідерство закладено у педагогічній спрямованості особистості за твердженням і академіка І. Зязюна, який, аналізуючи структуру педагогічної майстерності, визначив такі її складові, як: професійні знання; педагогічна спрямованість особистості вчителя на систему цінностей, набутих у процесі життєдіяльності людини; здібності до педагогічної діяльності (комунікативні, перцептивні, динамічні, емоційні, креативні, оптимістичне прогнозування); педагогічна техніка, необхідна для виконання професійних функцій, а саме: уміння володіти собою, керувати своїм емоційним станом, уміння співпрацювати, володіння технікою мовлення тощо [5].

Важливим для дослідження є розуміння «професійної компетентності педагога» за визначенням Г. Бельської, за твердженням дослідниці професійна компетентність педагога як особистісна можливість учителя, дозволяє йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу, а «професійну компетентність вихователя» автор трактує як: «...інтегроване поняття, яке включає: світоглядні позиції особистості, як базисну основу розвитку всіх компонентів професіоналізму, глибоку обізнаність і практичні уміння в обраній галузі діяльності, розвинені професійно-значущі яко-

сті» [2, с. 21].

У структурованому вигляді професійна компетентність педагога може бути зображена як триступінчата піраміда, фундамент якої складають професійні знання, на їхній основі формуються уміння та навички, а індивідуалізація та інтерпретація їх особистістю стає базисом професійної діяльності [2, с. 26]. У структурі професійної компетентності фахівців дошкільних навчальних закладів Г. В. Беленька виокремила: професійні знання, на їх основі формуються уміння та навички; індивідуалізація та інтерпретація знань стає базисом розвитку професійних здібностей особистості; формування світогляду, яке є умовою становлення професійної компетентності [2, с. 36]. Цілком погоджуємось із твердженням дослідниці, що в сучасних умовах розвитку соціуму окреслення професійних вимог та обов'язків до вихователя повинно відбуватися з прагматичного підходу, тобто через призму професійної компетентності педагога-дошкільника, яка передбачає не лише когнітивний компонент, але культуру професійного мислення, свідомості й самосвідомості [2, с. 22].

Серед аналізу особливостей структури професійної компетентності європейських науковців, на увагу заслуговує дослідження К. Далі (C. Dalli), яким виокремлено три ключових аспекти розуміння поняття «педагогічного професіоналізму», до структурними компонентами якого є компетентності: (1) визначений, сформований педагогічний стиль (педагогічна стратегія, педагогіка турботи або догляду, мудрої педагогічної дії); (2) професійні знання та практика, яка передбачає кваліфікацію та професійний розвиток, знання змісту навчання та рефлексію досвіду; (3) співробітництво, що передбачає управлінські навички, співпрацю з батьками та робота у центрах педагогізації суспільства [15].

Група англійських вчених розробила структуру «виміру» професійних компетентностей. Так за систематичним вивченням особливостей впровадження компетентнісного підходу та розуміння феномену компетентності в освітньому просторі Великої Британії Соня Шерідан (Sonja Sheridan), Піа Вільямс (Pia Williams), Анет Сандберг (Anette Sandberg), Тьюла Вураєн (Tuula Vuorinen) виокремили: 1) вимір компетентності «знаю що» – вимір компетентності у формі знання аспектів та мотивів які забезпечують педагогів вмінням інтерпретувати, описувати та здійснювати рефлексію тощо; 2) вимір компетентності «знаю як», до структури якої належать лідерські компетенції, організаторські компетенції, компетенція «одночасної дії» передбачає формування навичок, вміння здійснювати та виконувати – це своєрідна ніша компетенцій, які проявляються в процесі безпосередньої професійної діяльності, практики і теоретичних знань, які якісно переросли у розуміння ефективних способів досягнення освітніх цілей курикулуму, розв'язання різноманітних життєвих ситуацій та проблем з якими педагог стикається у повсякденному

житті; 3) Вимір «трансактивних компетентностей» – вимір компетентності у якій поєднані комунікативна, соціальна та дидактична компетенції, а також та відповідальність, як якість [9, с.220].

Підсумовуючи, зазначимо, що сучасному педагогові дошкільної освіти важливо усвідомити, що різниця між лідерами XX і XXI сторіччя досить суттєва. У минулому столітті лідером була людина сили, яка зосереджувала усю владу на собі. Лідерство було лінійним з верху до низу. Лідером ставав такий собі автократ, здатний підпорядковувати людей, та зосереджений на особистих досягненнях. Саме через це перша теорія лідерства була «great man theory» («теорія великої людини»), коли досліджувалися особисті риси характеру та поведінки людини, які відокремлювали його від інших і робили лідером. Протягом XX сторіччя ситуація потроху змінювалася. Портрет лідера змінювався кожну декаду. Зараз ми спостерігаємо зовсім інше розуміння та практику лідерства. Як я вже згадував, тепер лідерство втілюється не у окремій людині, а у процесі стосунків між людьми. Саме через це на перший план виходять такі характеристики, як емоційний інтелект, служіння, співробітництво, — все те, що можна окреслити поняттям «soft skills» («навички роботи з людьми» або «соціальні навички») [8].

Висновки. Отже, особливості лідерства та відповідальності як базових навичок 21-го століття для сучасного педагога дошкільної освіти лежать у площині особистісно-орієнтованого та гуманістичного підходів, коли лідерство розуміється як якість спрямована на суспільну користь, а відповідальність пов'язана, насамперед з розумінням функціонального аспекту педагогічної професії.

Здійснений аналіз, нажаль, не забезпечує цілісне уявлення про особливості формування лідерства та відповідальності, як навичок 21-го століття для повноцінної реалізації стратегії забезпечення якості вищої педагогічної освіти відповідно до європейських стандартів. Фундаментального аналізу та вивчення потребує процесуальна сторона представленої в даній статті проблеми, а саме розробка змісту, форм та методів формування лідерства та відповідальності в умовах формальної, неформальної та альтернативної моделі здобуття педагогічної освіти в Україні, що становить перспективу подальших розвідок актуалізованої проблеми.

Список використаних джерел:

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті / І. Д. Бех // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис [№ 3], [дод. 1] / Ін-т вищ. освіти АПН України. — [Київ], 2009. — Темат. вип. : Педагогіка вищої школи: методо-

- логія, теорія, технології. – С. 21–24.
2. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія / Г.В.Беленька. – К.: Світич, 2006. – 304с.
 3. Болюбаш Н.М. Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх економістів / Н. М. Болюбаш // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Вип. 99. Т. 112. Педагогіка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2009. – С. 88-95.
 4. Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття) // Освіта. – 1993. – №44-45-46. – С.2
 5. Зязюн І.А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти {Електронний ресурс} / І.А.Зязюн. – Режим доступу: eprints.zu.edu.ua/853/1/05ziasno.pdf
 6. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Шлях освіти, 2001.
 7. Кузьмінський А. І. Педагогіка у запитаннях і відповідях : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2006. – 311 с.
 8. Лідерство XXI століття: від «теорії великої людини» до процесу стосунків між людьми. – Електронний ресурс: режим доступу: <https://r500.ua/liderstvo-xxi-stolittya-vid-teoriyi-velikoyi-lyudini-do-protsesu-stosunkiv-mizh-lyudmi/> - дата звернення: 03.02.2018
 9. Мельник Н. І. Професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи: теорія і практика: монографія / Н. І. Мельник. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. – 392 с.
 10. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. – Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: "К.І.С.", 2004. –112 с.
 11. Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів {Електронний ресурс}. – Наказ МОН № 665 від 01.06.13 року. – Освітній портал Освіта.ua. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/37302/> – Назва з екрану. – Дата звернення до посилання 10.08.201
 12. Стаднік Н. Формування відповідальності майбутніх педагогів дошкільної освіти у позааудиторній діяльності / Н. Стаднік // «Young Scientist» • No 3.2 (43.2) • March, 2017. – С. 45-48.
 13. Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» // Гірська школа Українських Карпат. - 2013. - № 8-9. - С. 11. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuc_2013_8-9_6.
 14. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and social Committee and Committee of the Regions: Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic

- outcomes. Electronic resource. - Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52012DC0669>. - date of retrieving 03. 02. 2018
15. Dalli C. Pedagogy, knowledge and collaboration: Towards a ground-up perspective on professionalism. - / C. Dali // European early childhood education research journal 16. - № 2. - P. 175-185
 16. OECD (2012), Education at a Glance 2012: Highlights, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/eag_highlights-2012-en.

Transliteration of References:

1. Bech, I. D. Competency Approach in Modern Education / I. D. Bech // Higher Education of Ukraine: Theoret. and sciences method. magazine [No. 3], [add. 1] / Institute of higher education Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. - [Kyiv], 2009. - Theme. vip : Pedagogy of Higher School: Methodology, Theory, Technology. - P. 21-24.
2. Belenka G.V. Mentor of preschool children: becoming a specialist in a learning environment: monograph / GV Belenka. - K.: Svichich, 2006. - 304s.
3. Boliubash N. M. Theoretical foundations for the formation of professional competence of future economists / N. M. Bolyubash // Scientific works: Scientific and methodical journal. - Whip 99. T. 112. Pedagogics. - Mykolaiv: View of the BSU them. P. Mohyli, 2009. - P. 88-95.
4. State national program «Education» (Ukraine XXI century) // Education. -1993. -No44-45-46-C.2
5. Zyazyun I. A. Philosophy of Pedagogical Quality in the Continuing Education System [Electronic resource] / I.A.Zyazyun. - Mode of access: eprints.zu.edu.ua/853/1/05ziasno.pdf
6. The concept of civic education of the individual in the conditions of development of the Ukrainian statehood // Path of education, 2001.
7. Kuzminsky AI Pedagogy in questions and answers: teach. manual / A.I Kuzminskii, V. L. Omelyanenko. - K.: Knowledge, 2006. - 311 p.
8. Leadership of the XXI century: from «the theory of a great man» to the process of relations between people. - Electronic resource: access mode: <https://r500.ua/liderstvo-xxi-stolittya-vid-teoriyi-velikoyi-lyudini-do-protsesu-stosunkiv-mizh-lyudmi/> - application date: 03/02/2018
9. Melnyk N.I. Professional training of preschool teachers in Western European countries: theory and practice: monograph / N. I. Melnyk. - Uman: FOP Zhovtyy O. O., 2016. - 392 pp.
10. Ovcharuk O. V. Development of the competence approach: strategic guidelines of the international community. - Competency Approach in Modern Education: World Experience and Ukrainian Perspectives: Educational Policy Library / Under the Comm. Ed. O. V. Ovcharuk. - K.: «K.I.S.»,

2004. -112 p.
11. On approval of qualification characteristics of professions (positions) of pedagogical and scientific-pedagogical workers of educational institutions {Electronic resource}. - Order of Ministry of Education and Science № 665 dated 01.06.13. - Educational portal Освіта.ua. - Access mode: <http://osvita.ua/legislation/other/37302/> - Title from the screen. - Date of reference to the link on 08/10/2012
 12. Stadnik N. Formation of the responsibility of future teachers of preschool education in non-auditing activity / N. Stadnik // «Young Scientist» • No 3.2 (43.2) • March, 2017 - С. 45-48.
 13. Decree of the President of Ukraine dated June 25, 2013 № 344/2013 «On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021» // Mountain School of the Ukrainian Carpathians. - 2013. - No. 8-9. - P. 11. - Mode of access: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2013_8-9_6.
 14. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Reforming Education: Investing in skills for better socioeconomic outcomes. Electronic resource - Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52012DC0669>. - date of retrieving 03. 02. 2018
 15. Dalli C. Pedagogy, knowledge and cooperation: Towards a ground-up perspective on professionalism. - / C. Dali // European Early Childhood Education Research Journal 16. - No. 2. - P. 175-185
 16. OECD (2012), Education at a Glance 2012: Highlights, OECD Publishing.http://dx.doi.org/10.1787/eag_highlights-2012-en

Leadership and responsibility as the 21-century basic skills in the structure of preschool teacher professional competence.

**MELNYK N.I., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Department of Preschool Education, Pedagogical Institute, Boris Grinchenko
University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
E-mail: n.melnyk@kubg.edu.ua**

ОСТРЯНСЬКА О.А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
лабораторії дошкільної освіти і
виховання, Інститут проблем
виховання НАПН України,
м. Київ, Україна

ЦЕХМИСТРО О.І.,

головний спеціаліст відділу загальної
середньої, дошкільної та спеціальної
освіти Управління освіти виконавчого
комітету Полтавської міської ради
(УО ВК ПМР),
м. Полтава, Україна

КОЗЛОВА І.В.,

завідувач міським методичним
кабінетом УО ВК ПМР,
м. Полтава, Україна

СОЦІАЛІЗАЦІЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У СИСТЕМІ ГРОМАДЯНСЬКОГО І НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено передовий педагогічний досвід творчої співпраці педагогів Інституту проблем виховання НАПН України з вихователями експериментальних майданчиків із упровадження актуальної проблеми соціалізації дітей старшого дошкільного віку засобами інтеграції технологій театральної, музейної педагогіки, використання мапи України. Презентовано результати творчого доробку науковців і практиків щодо створення елементів навчально-методичного комплексу для формування соціально-комунікативних умінь у старших дошкільників. На основі аналізу результатів експериментальної роботи підтверджено, що новизна та змістовність науково-методичних заходів ІПВ НАПН України на експериментальних майданчиках є простором для інноваційного розвитку педагогічних колективів із теми «Формування соціально-комунікативних умінь у старших дошкільників у процесі

театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі».

Ключові слова: соціалізація, заклад дошкільної освіти, соціально-комунікативні вміння, дитина старшого дошкільного віку, науково-методичний супровід, мапа України, передовий педагогічний досвід, формування.

В статье освещен передовой педагогический опыт творческого сотрудничества педагогов Института проблем воспитания НАПН Украины с воспитателями экспериментальных площадок по внедрению актуальной проблемы социализации детей старшего дошкольного возраста средствами интеграции технологий театральной, музейной педагогики, использования карты Украины. Презентованы результаты творческих наработок теоретиков и практиков по созданию элементов учебно-методического комплекса для формирования социально-коммуникативных умений у старших дошкольников. На основе анализа результатов экспериментальной работы подтверждено, что новизна и содержательность научно-методических мероприятий ИПВ НАПН Украины на экспериментальных площадках – пространство для инновационного развития педагогических коллективов по теме «Формирование социально-коммуникативных умений у старших дошкольников в процессе театрализованной деятельности в дошкольном образовательном учреждении».

Ключевые слова: социализация, дошкольное образовательное учреждение, социально-коммуникативные умения, ребёнок старшего дошкольного возраста, научно-методическое сопровождение, карта Украины, передовой педагогический опыт, формирование.

The article described the advanced pedagogical experience of creative cooperation of teachers of Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine with educators of experimental grounds of implementation of the actual problem of socialization of older preschool age children. Presented results of the creative work of scientists and practitioners about creating as an element of the teaching-methodical complex for the formation of social and communicative abilities of older preschoolers. On the basis of the analysis of the results of experimental work confirmed that novelty and content of scientific and methodical

measures IEP NAPS of Ukraine on experimental grounds is the space for innovative development of pedagogical collectives by theme «Formation of social and communicative abilities of older preschoolers in the process of theatrical activity in preschool educational institution» and the socialization of preschool children in the system of civil, national, patriotic education in preschool educational establishment.

Key words: *an educator, preschool educational establishment, social and communicative abilities, preschoolers, scientific and methodological support, map of Ukraine, professional activity, forming.*

Постановка проблеми. Проблема формування соціально-комунікативних умінь у кожного вихованця закладу дошкільної освіти завжди знаходиться на вістрі актуальності, адже морально-духовний розвиток особистості з раннього віку залежить від інтенсивності та якості спілкування в системі міжособистісної взаємодії дитини з іншими людьми. Тонкощі, багатство і глибинність світу спілкування дошкільники відкривають для себе поступово, оволодіваючи соціально-комунікативними знаннями, вміннями й навичками та досягаючи для себе цінність міжособистісної взаємодії. Академік Бех І.Д. наголошує, що *міжособистісне спілкування є соціальним джерелом формування особистості, яке проявляється лише у взаєминах з оточуючими людьми*. Людська поведінка генерується в процесі спілкування з іншими індивідами. У міжособистісному спілкуванні як взаємодії завжди розгортається процес взаєморозуміння, встановлюються певні взаємовідносини його учасників [1, с. 186].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначальними для нашого дослідження є наукові результати, отримані вітчизняними фахівцями: І.Д. Бех, О.В. Сухомлинська (щодо соціального виховання і духовного розвитку особистості); А.М. Богуш, Р.С. Буре, Н.В. Гавриш, О.Л. Кононко, В.У. Кузьменко, С.Є. Кулачківська, Г.О. Люблінська, Т.О. Піроженко (щодо всебічного розвитку особистості дошкільника).

Мета статті – презентувати передовий досвід співтворчості науковців Інституту проблем виховання НАПН України з педагогами експериментальних закладів із вирішення проблеми формування у старших дошкільників соціально-комунікативних умінь шляхом інтеграції технологій театральної, музейної педагогіки із методикою використання мапи України.

Виклад матеріалу дослідження. Багаторічне співробітництво фахівців Інституту проблем виховання НАПН України з педагогами експериментальних майданчиків та закладів-об'єктів впровадження, зокрема, Управлінням освіти виконавчого комітету Полтавської міської ради та Міським методичним кабін-

нетом, дозволяє здійснювати плідний науково-методичний супровід вихователів ЗДО і НВК м. Полтави й інших регіонів України з розробки й упровадження науково-дослідної підтеми *«Формування соціально-комунікативних умінь у старших дошкільників у процесі театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі»* (науковий керівник – доц. О.А. Остряньска), яка є складовою науково-дослідної теми лабораторії дошкільної освіти і виховання *«Теорія і практика соціалізації старших дошкільників в умовах дошкільного навчального закладу»*.

Слід відзначити високий професіоналізм і відданість педагогічній справі фахівців Управління освіти виконавчого комітету Полтавської міської ради (начальник – О.А. Марталішвілі, головний спеціаліст – О.І. Цехмистро) та міського методичного кабінету (завідувач – І.В. Козлова, методисти – О.О. Васильєва, О.Н. Шептун), які постійно приділяють увагу важливій проблемі соціалізації дошкільнят у процесі громадянського та національно-патріотичного виховання, що є важливим підґрунтям для формування соціально активних і соціально відповідальних громадян-патріотів України через різні види діяльності, зокрема, художньо-естетичну. Це питання обговорюється на нарадах керівників закладів, робота педагогічних колективів прослідковується під час проведення тематичних перевірок та здійснення атестаційної експертизи закладів, оглядів-конкурсів, наприклад, підготовки закладів до початку навчального року (наявність та оснащення основних компонентів розвивального предметного середовища: національно-патріотичних куточків, дидактичного матеріалу).

Міський методичний кабінет планомірно забезпечує ефективну системну роботу закладів дошкільної освіти з комплексної проблеми соціалізації дітей у процесі громадянського та національно-патріотичного виховання. Так, педагоги ЗДО отримують методичну допомогу шляхом активної участі в акмеологічно орієнтованих методичних заходах, а саме: семінарах, круглих столах, днях педагогічної майстерності, тематичних консультаціях. Важливим є те, що напрацьований, систематизований і узагальнений досвід експериментальної роботи з питань соціалізації дітей, зокрема, в процесі громадянського та національно-патріотичного виховання, активно впроваджується в практику роботи закладів дошкільної освіти Полтавщини, Київщини, Обухівщини, Рівненщини, Луганщини та презентується на Всеукраїнському та Міжнародному рівнях освітньо-наукового простору: 1) у ході участі педагогів експериментальних закладів у Всеукраїнській науково-практичній конференції *«Теоретико-методологічні засади та світоглядні орієнтири національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді»* (27 жовтня 2016 р., м. Київ); 2) на щорічній доповіді співробітників лабораторії дошкільної освіти і виховання ІПВ НАПН України на серпневій веб-конференції *«Учені НАПН*

України – українським учителям» (2016-2017 рр., м. Київ, Президія НАПН України); 3) на Всеукраїнській науково-методичній конференції МОН України *«Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку: теорія і практика»* (31 травня 2016 р., м. Київ, МОН України); 4) на Міжнародній Міждисциплінарній Асамблеї *«Посттравматичний стрес: дорослі, діти та родини в ситуації війни»* (8-10 грудня 2017 р., м. Київ) та ін. Крім того, вагомим досягненням співтворчості наукових співробітників лабораторії дошкільної освіти і виховання ІПВ НАПН України з педагогами експериментальних майданчиків Полтавщини є напрацьований науково-практичний досвід соціалізації дітей старшого дошкільного віку, який представлено ІПВ НАПН України, лабораторією дошкільної освіти і виховання спільно з Управлінням освіти виконавчого комітету Полтавської міської ради і Міським методичним кабінетом на потужному Регіональному науково-практичному семінарі *«Система національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку: пріоритети і засоби у контексті історичних викликів сучасності»* (25-26 лютого 2016 р., м. Полтава) у рамках виконання комплексу заходів Національної Академії педагогічних наук України щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та відповідних заходів, затверджених МОН України (Наказ МОН України №641 від 16.06.2015 р.). Насичена програма семінару передбачала проведення пленарного засідання, презентаційних студій педагогів-практиків та кількох лінійок майстер-класів, на яких представники науково-педагогічної спільноти з цікавістю ознайомилися з передовим педагогічним досвідом із проблеми соціалізації дошкільників у процесі громадянського та національно-патріотичного виховання в сучасних закладах дошкільної освіти та навчально-виховних комплексах м. Полтави. Учасниками пленарного засідання та презентаційних студій науково-практичного семінару здійснено активне обговорення сутності, принципів і засобів ефективного побудови процесу соціалізації в системі громадянського і національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку шляхом осучаснення змісту, форм і методів роботи з дітьми на засадах тісної співпраці науковців, фахівців управління освіти, методистів міського методичного кабінету, педагогів ЗДО із батьками дошкільників та громадськістю. *Здобутками науково-практичного семінару* стали презентації: 1) електронної PDF-версії методичного посібника *«Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку: творчий досвід педагогів Полтавщини»*; 2) національно-патріотичних куточків та виставок дитячих робіт у ЗДО; 3) результатів квест-марафону для педагогів ЗДО *«Труднощі організації національно-патріотичного виховання дошкільників»*, *«Громадянське виховання в ЗДО: реалії і перспективи»*, *«Труднощі формування соціально-комунікативних умінь у дошкільнят»*; 4) арт-буків із національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку; 5) результатів квест-ма-

рафону для батьків «Національно-патріотичне виховання дошкільнят очима батьків», «Соціально-комунікативні вміння дошкільника: пильний батьківський контроль чи суб'єкт-суб'єктна взаємодія?»; 6) діяльності педагогічних воркшопів (workshop) «Громадянське та національно-патріотичне виховання у ЗДО: соціалізуємо дошкільника»; 7) результатів он-лайн голосування для педагогів ЗДО «Моя країна - Україна»; 8) трьох лінійок майстер-класів із проблеми соціалізації в процесі громадянського та національно-патріотичного виховання дітей «Україну – любимо, Україну – знаємо, Україну, рідну неньку, ми оберігаємо!» із учасниками науково-практичного семінару (*перша лінійка майстер-класів* присвячена особливостям створення і методиці використання арт-буків із метою формування соціально-комунікативних умінь у процесі національно-патріотичного виховання дошкільників; *друга лінійка* розкриває сутність роботи вихователів із реалізації соціально значущих колективних проєктів національно-патріотичного спрямування для дітей та їх батьків зі створення міні-музєїв ляльки-мотанки та літер-українців; *третьою лінійкою майстер-класів* висвітлює особливості використання вихователями сучасних освітніх технологій соціалізації в системі громадянського і національно-патріотичного виховання дошкільників).

Учасники семінару збагатили скарбницю власного досвіду формування соціально-комунікативних умінь дошкільників у театралізованій діяльності цінними педагогічними ідеями в процесі перегляду *цікавих творчих здобутків педагогічних і дитячих колективів* Полтавського ЗДО № 2 «Віночок» у формі театралізованої вистави «Українські національні традиції у проведенні свята Стрітіння» та Полтавського ЗДО № 40 «Ромашка» у формі музично-хореографічної композиції «Ми – маленькі українці».

Надзвичайно важливим є те, що в ході підготовки та проведення науково-практичного семінару його організаторами *забезпечено системність у роботі й тісний зв'язок теорії і практики*, про що свідчить залучення до цільової аудиторії семінару широкого кола науковців, працівників управління освіти і методичних кабінетів, керівників ЗДО, НВК і СНВК, вихователів, музичних керівників, батьків вихованців, їх спрямування на реалізацію актуальних проблем соціалізації в системі громадянського і національно-патріотичного виховання дошкільників у сучасному освітньому просторі та забезпечення наступності й перспективності цього процесу. У ході підведення підсумків та ухвалення резолюції науково-практичного семінару учасники дійшли висновку про доцільність упровадження передового педагогічного досвіду освітян Полтавщини в інших регіонах нашої країни. *Соціально значущим здобутком* трирічної науково-дослідної роботи (2016-2018 рр.) є цінні спільні науково-практичні доробки – науково-методичний посібник «Виховуємо громадянина-патріота України з дошкільного віку: творчий досвід педагогів

Полтавщини» та парціальні програми: програма з громадянського і національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Ми – гідні громадяни Батьківщини, святе ім'я якої – рідна Україна», програма з формування у дошкільників основ здорового способу життя «Здорове дитинство», програма з гендерної соціалізації «Дівчатка і хлоп'ята – майбутні мами й тата!», що виступають вагомим показником такого індикатора розвитку НАПН України, як «упровадження результатів наукових досліджень та експериментальних розробок - наукові, навчальні, науково-методичні і методичні праці, опубліковані спільно з педагогічними працівниками вітчизняних і зарубіжних навчальних закладів» (Стратегія розвитку НАПН України на 2016–2022 роки).

Таким чином, науково-методичний супровід експериментальної роботи з проблеми соціалізації дошкільників у форматі науково-практичних семінарів і конференцій сприяв реалізації творчого потенціалу педагогів-практиків, мотивував до активізації науково-дослідної роботи над вирішенням актуальної проблеми формування соціально-комунікативних умінь дошкільників; дозволив порівняти вагомість науково-педагогічних здобутків і набути досвіду презентації персональних і колективних доробків; підвищив імідж-рейтинг закладів-учасників і педагогів; зміцнив авторитет і забезпечив суспільне визнання результатів НДР. Результати цієї плідної співпраці з фотосупроводом презентовано широкому колу представників освітньо-наукового простору і стейкхолдерам (зокрема, громадськості, ЗМІ) на сайтах Національної академії педагогічних наук України (<http://naps.gov.ua/ua/press/releases/906/>) та Інституту проблем виховання НАПН України (<http://ipv.org.ua/novyny/nauk-prakt-seminar-u-poltawi.html>).

Слід наголосити, що Управління освіти виконавчого комітету Полтавської міської ради та міський методичний кабінет упродовж 2016-2018 рр. сприяли проведенню ефективної експериментальної роботи з проблеми формування у старших дошкільників соціально-комунікативних умінь, що здійснювалася на експериментальних майданчиках Інституту проблем виховання НАПН України в багатьох закладах дошкільної освіти м. Полтави: ЗДО № 2 «Віночок», № 7 «Теремок», № 37 «Білосніжка», № 80 «Червона гвоздика», № 82 «Оленка», № 83 «Дзвіночок», СНВК № 3 «Червона калинонька». Висвітлено реалізовані в практику роботи експериментальних майданчиків ІПВ НАПН України ідеї вирішення проблеми соціалізації старших дошкільників у системі громадянського і національно-патріотичного виховання, зокрема, процесу формування соціально-комунікативних умінь у ході вивчення народних промислів нашої Батьківщини шляхом інтеграції технологій театральної, музейної педагогіки, використання мапи України. Так, вихователі Полтавських ЗДО № 60 «Червона шапочка» (керівник - А.І. Цокур, вихователь-методист – О.Г. Мамай), ЗДО № 40 «Ромашка» (керівник - Н.В. Крупник, вихователь-ме-

тодист - О.В. Жовнір), ЗДО № 47 «Золота рибка» (керівник – С.В. Лучініна, вихователь-методист – А.О. Голодова) майстерно втілюють у педагогічний процес глибоку концептуальну ідею про працю як важливий засіб ранньої соціалізації дитини у процесі громадянського й національно-патріотичного виховання. Це передбачає ознайомлення дошкільників із народними трудовими традиціями України, виховання шанобливості до людини-трудівника, пошани до процесу і результатів праці (дбайливе ставлення до виробів), працьовитості, формування переконань, що все необхідне для життя і щастя людей створюється наполегливою працею (як радісним, почесним процесом), бажання працювати, приносити радість і користь людям. Із метою *формування в дошкільників соціально-комунікативних умінь* у процесі вивчення народного декоративно-прикладного мистецтва педагоги організовують *активну діяльність дітей із мапою України, з коректурними таблицями, творчу роботу в міні-музеях у педагогічно доцільному поєднанні з театралізованою діяльністю*. Це істотно розширює *духовно-моральний простір соціалізації вихованців*, адже у сучасних дітей складається уявлення про багатюще мистецтво України, кожен регіон якої - своєрідний культурно-мистецький центр. Дошкільнята засвоювали знання про традиції і трудові звичаї народу, більш детально ознайомлювалися з видами й особливостями народних ремесел та художніх промислів різних регіонів України (народними ремеслами (гончарство, вишивання, витинання, бондарство, різьблення, карбування, випалювання, теслярство, бортництво, обробка шкіри); художніми промислами (художня обробка дерева, розпис, ткацтво й килимарство, вишивка, кераміка, обробка металу, обробка шкіри, писанкарство, лозоплетіння, бісероплетіння)). Діти також із цікавістю ознайомлювалися з процесом виготовлення виробів майстрами-умільцями, здійснювали емоційно-естетичне сприйняття різних видів народних ремесел, виявляли емоційно-ціннісне ставлення до праці, в різних ситуаціях вправлялися в застосуванні соціально-комунікативних умінь. Використання таких оригінальних форм роботи, як «Віртуальні подорожі мапою України із українськими ляльками Хортишком і Хортусею», «Діалоги з майстрами-умільцями», «Розкажи цікаво про важливу справу», «Вчимося у народних майстрів», «Літопис Полтавщини кличе нас: «Скарбів історії торкнутись час!»», «У майстра хочу запитати, як професію вивчати», «Прислухаймося до діалогу експонатів міні-музею», театралізовані морально-етичні ігри-мініатюри «Театр у міні-музеї: про що запитає і розповідь експонат», «Із рідинної скрині – секрети майстрині», рольові ігри «Віртуальне відвідування художнього салону», «Вчимося бути екскурсоводами», «Сімейна екскурсія до музею народних промислів», - викликало в дітей зацікавлення трудовими процесами, способами виготовлення речей, мотивацію до ознайомлення з різними професіями й активне застосування вихованцями соціально-кому-

нікативних умінь у ситуаціях спілкування із однолітками, із дорослими за зразком, у подібних і в нових ситуаціях, у ході організованих вихователями зустрічей (колективних бесід, віртуальних подорожей музейним простором) із народними майстрами-умільцями своєї справи. Успішній соціалізації старших дошкільників сприяла підготовка й проведення разом із батьками таких театралізованих свят і розваг: «Рушники матуся вишивала - щастя й долю для родини дарувала», «Батьківська хата – місце святе! Не забуваймо, діти, про те», «Попрацюємо з весни – ярмаркуєм восени!», «Веселі вечорниці у батьківській світлиці», «Скарби з бабусиної скрині говорять про красу майстрині», «На толоку всі прийдемо, всюди лад ми наведемо», «Чарівне веретенце розповість, який в садочок завітає майстер-гість», «Моя працююча родина – це щастя для України», «Великоднє свято на добрі звичаї багате», «Мій оберіг – моя сім'я, щасливі всі – щасливий я!», фестивалю народних ремесел «Ремесла один одного дивують, а людям щастя й злагоду дарують».

Оскільки у старших дошкільників вже сформоване первинне уявлення про карту (мапу) України, вони розуміють, що на ній відображено області, в одній із яких живуть і вони разом зі своєю родиною, що є Схід і Захід, Південь і Північ, що в Україні 24 області, ці знання і можливість забезпечення візуаль-

Рис. 1. Оформлення мапи України педагогами ЗДО № 60 («Україна очима художників», «Український розпис», «Килими моєї Батьківщини»)

ного сприймання теоретичного матеріалу педагоги використовують з метою соціалізації в ході закріплення й узагальнення уявлень про народні промисли й різні види *декоративно-прикладного мистецтва*: вишивку, килимарство, ткацтво, плетіння, різьбярство (рис. 1).

Спочатку використовуються мапи майданчика дитячого садочка, потім - міста, області, країни. Мапи постійно знаходяться у національно-патріотичних куточках груп та можуть бути застосовані в будь-якому виді дитячої діяльності. Мапа для виконання завдань художньо-естетичного спрямування може бути універсальною. Для цього досить звичайну мапу країни чи міста доповнити прозорими кишенями.

Залучаючи дітей до активної роботи з мапою України, де візуально у вигляді символів позначено центри народних промислів, вихователі формують у них уявлення, що кожен регіон нашої Батьківщини, кожне місто чи містечко, зокрема Полтава, має багату культурну спадщину, що свідчить про високу духовну культуру українського народу, яку потрібно вивчати, зберігати й примножувати. Знайомство з творами декоративно-прикладного мистецтва починається з *опішнянської кераміки*: дітям на мапі Полтавської області демонструється де саме знаходиться містечко Опішнє. Розглядаючи роботи митців-гончарів, педагоги вчать дітей визначати особливості Опішнянського розпису глиняних виробів, а потім порівнювати його з Косівським, Петриківським, Яворівським розписами, центри яких на мапі України теж позначаються відповідними символами. Із метою соціалізації вихованців використовуються наступні *завдання*:

1) *«Спільне - відмінне»*: коли всі осередки декоративного розпису після ознайомлення з ними за допомогою символів, займуть свої місця на мапі України - розглянути їх та зробити висновок про спільне чи відмінне у використанні елементів розпису, кольорів у різних регіонах України; розповісти про це дітям групи, вихователю, батькам.

2) *«Плутанина»*: запропонувати дітям «повернути» символи того чи іншого декоративного розпису на мапу України в місце його виникнення; пояснити іншим свої міркування, задати запитання, дати переконливу відповідь на запитання інших дітей.

3) *«Склади візерунок»*: для закріплення знань дітей про особливості візерунків певного розпису їм пропонується заповнити площинні зображення посуду, іграшок або елементів декору за допомогою малювання чи аплікації, відповідно до того, якому виду розпису ці візерунки притаманні, та «повернути» їх на мапу України до місця виникнення; пояснити іншим свої міркування, довести й відстояти свою думку.

4) *«Розкажи та покажи»*: розповідаючи «екскурсійній групі туристів» про експонати міні-музею декоративно-прикладного мистецтва, маленьким екс-

курсоводам необхідно знайти на мапі України місце походження того чи іншого експонату.

Ознайомлюючи дошкільників із *ткацтвом*, педагоги звертають їх увагу на те, що центром цього ремесла в Полтавській області є Решетилівка (показують її на мапі Полтавської області), а особливістю решетилівського стилю є квітковий орнамент. Потім, розглядаючи мапу України, діти мандрують на захід нашої Батьківщини і дізнаються, що майстри-килимари цих регіонів для своїх виробів використовували геометричний орнамент. Гра «Звідки килим» проводилася для узагальнення знань дітей про особливості орнаментів, кольори та центри виготовлення українських килимів. При ознайомленні з мистецтвом оздоблення одягу – *вишивкою*, Полтавська *вишивка* «білим по білому» порівнюється з Київською, на якій у вигадливих красивих візерунках поєднано геометричний та рослинний орнамент, а на Поліссі та Волині вишивку виконують зазвичай червоними нитками з чітким геометричним орнаментом.

Знайомлячи дошкільників із природним довкіллям, педагоги вчать їх розуміти особливості природних зон нашої Батьківщини, осягати багатство рослинного світу. Активізують ці знання, розповідаючи дітям про *лозоплетіння* (плетіння з рогозу, сухого листя кукурудзи, лози) і звертаючи увагу на те, що такий вид декоративно-прикладного мистецтва притаманний лише тим регіонам України, де багато річок та озер, де вирощували пшеницю, жито, кукурудзу (Київська, Полтавська, Чернігівська, Подільська, Волинська губернія, Галичина). У Карпатах і на Поліссі вироби плели з коріння сосни, гілок ліщини, лубу. Плетіння з рослин не відразу стало витвором мистецтва, спочатку воно застосовувалось для задоволення побутових потреб селян: при спорудженні тинів і повіток, при виготовленні знарядь для рибальства, транспортних засобів. Із лубу або lika плели кошелі для збирання у лісі ягід і грибів; для перенесення порівняно легких вантажів у руках або через плече – плели «солом'яники». Із лози виплітали кошики, що використовувалися при збиранні картоплі та інших овочів. Безліч виробів побутового й виробничого призначення плели із золотої житньої соломи. Особливо поширені були солом'яні брилі. На Поліссі було відоме також плетіння з lika взуття – личаків. У багатьох місцевостях Гуцульщини народні майстри лозоплетіння виготовляли меблі – столи різної форми, крісла, шафи, книжкові стелажі, ліжка. У процесі розповіді вихователь усі названі центри народного декоративно-прикладного мистецтва позначає відповідними символами (значками, малюнками) на мапі України. Цікава робота по ознайомленню з мапою виконується на заняттях та в ході самостійної художньо-естетичної діяльності дітей, роботи в осередках.

Ще одним видом народного декоративно-прикладного мистецтва, з

яким знайомлять дітей, є *писанкарство*. На Великодні свята всі залюбки розписують писанки. Вихователі звертають увагу дошкільнят на те, що в кожному регіоні нашої Батьківщини у розписі писанок є свій стиль. Якщо зібрати писанки на одній мапі, то можна побачити, що всі вони мають багато спільних елементів у візерунках, адже це витвори одного народу, однієї великої родини – українців.

Вихователі використовують мапу України і для ознайомлення дітей із жанрами класичного й сучасного вітчизняного *образотворчого мистецтва*. Наприклад, пропонується завдання підібрати та «розмалювати» мапу вже знайомими дітям творами живопису. За допомогою натюрмортів К. Білокур, С. Чорної, сюжетних картин Т. Яблонської, пейзажів О. Шовкуненка, С. Шишка, А. Куїнджі, П. Суходольського, І. Айвазовського та інших, позначити Карпатські гори, Азовське та Чорне море, Дніпро та інші чарівні й неповторні в своїй красі місця рідної Батьківщини. «Розмалювати» можна і мапу Полтави, знайомлячи дітей із творчістю В. Кривого, який відобразив і найвідоміші, і маловідомі привабливі куточки рідного міста.

Отже, в процесі експериментальної роботи з проблеми соціалізації дошкільників при ознайомленні з народним декоративно-прикладним мистецтвом простір нашої Батьківщини, який діти досягають через мапи Полтавщини та України поступово стає знайомим, близьким для кожної дитини, бо наповнюється особистісним значущим для вихованців смислом, інформативними картинками-позначеннями, за якими дошкільнята можуть проводити «тематичні екскурсії», закріплюючи й удосконалюючи рівень володіння соціально-комунікативними вміннями у ситуаціях за зразком, у подібних і нових ситуаціях. Значимим є те, що до даного виду діяльності активно долучаються батьки, які надають істотну допомогу по створенню й подальшому наповненню цінними експонатами *міні музеїв декоративно-прикладного мистецтва у ЗДО*: кераміки, народної іграшки, вишивки, плетіння та ін. Діти із задоволенням відшуковують на мапі з якого регіону України завітав той чи інший експонат, розпитують цікаві відомості про нього у членів родини, педагогів, ровесників. Вихователь, здійснюючи індивідуальну чи групову роботу, пропонує старшим дошкільникам підготувати розповідь про експонати музею для ознайомлення з ними дітей своєї групи, вихованців інших груп, батьків. Така цілеспрямована робота розвиває спостережливість, пізнавальну й соціальну активність, мовлення дошкільнят, виховує художній смак, а головне – вчить бути справжніми громадянами-патріотами, які знають, розуміють, цінують, бережуть і примножують багатовікові надбання культурної спадщини свого народу.

Висновки. Таким чином, упровадження в практику роботи закладів дошкільної освіти інтегрованих технологій театральної й музейної педагогіки, використання мапи України дозволило педагогам забезпечити успішне фор-

мування у дітей соціально-комунікативних умінь в системі громадянського і національно-патріотичного виховання при ознайомленні з особливостями народного декоративно-прикладного мистецтва різних регіонів України, а також у контексті наступності з початковою школою закласти основи морально-духовної життєво компетентної особистості дошкільника, який зможе в подальшому успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин-патріот, сім'янин, професіонал.

Перспективи подальших досліджень. Подальших ґрунтовних досліджень потребує проблема забезпечення розвивального освітнього середовища у закладах дошкільної освіти, кожен компонент якого сприятиме ефективній соціалізації вихованців.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посіб. / Іван Дмитрович Бех. – К. : Академвидав, 2009. – 248 с.

Transliteration of References:

1. Bekh, I.D. (2009). *Psykholohichni dzherela vykhovnoi maisternosti* [Psychological Sources of Educational Skill]. Kyiv: Akademvydav.

The socialization of preschool children in the system of civil, national, patriotic education in preschool educational establishment.

OSTRYANSKAYA O.A., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Senior Researcher, Laboratory of Preschool Education and Upbringing, Institute for Education Problems of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: elena.ostryanskaya@ukr.net

CHEHMISTRO O.I., Chief Specialist of the Department of General Secondary, Preschool and Special Education of the Education Department of the Executive Committee of the Poltava City Council (Uo VK PMR), Poltava, Ukraine

KOZLOVA I.V., Head of the city methodical office of the Ministry of Internal Affairs of the PMR, Poltava, Ukraine

СОЛДАТЕНКО О.І.,

кандидат педагогічних наук, старший
викладач, кафедра мистецьких
дисциплін, Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка,
м. Чернігів, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИВАЮЧОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ РАНЬОГО МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ШКОЛАХ СУДЗУКИ С.

У статті розглянуто необхідність застосування технології розвиваючого навчання для музичного виховання в Україні, особливо з раннього дитинства. Проаналізовано досвід японських педагогів, які працювали у цьому напрямі у школах Судзуки С. Висвітлені ключові моменти його педагогічної концепції та дидактичні принципи і дидактичні основи музичного виховання у цих школах. Указано на їхні специфічні особливості: проблемний виклад навчального матеріалу, донотне навчання, використання методу «Виховання талантів», організація колективно-виконавської діяльності, всебічне залучення батьків. Автор звертає увагу на професійну підготовку викладачів для роботи у школах Судзуки С. Акцентується увага на тому, що в усьому світі вибудована мережа шкіл за цією системою. У статті пропонується використовувати досвід роботи цих шкіл при викладанні у вищих педагогічних закладах.
Ключові слова: концепції, модернізація освіти, освітні заклади, японські педагоги, ціннісна орієнтація.

В статье рассмотрена необходимость применения технологии развивающего обучения для музыкального воспитания в Украине, особенно с раннего детства. Проанализирован опыт японских педагогов, работавших в этом направлении в школах Судзуки С. Освещены ключевые моменты его педагогической концепции, дидактические принципы и дидактические основы музыкального воспитания в этих школах. Указано на их специфические особенности: проблемное изложение учебного материала, донотное обучение, использование метода «Воспитание талантов», организация коллективно-

исполнительской деятельности, всестороннее привлечение родителей. Автор обращает внимание на профессиональную подготовку преподавателей для работы в школах Судзуки С. Акцентируется внимание на том, что во всем мире выстроена сеть школ по этой системе. В статье предлагается использовать опыт работы этих школ при преподавании в высших педагогических заведениях.

Ключевые слова: концепции, модернизация образования, образовательные учреждения, японские педагоги, ценностная ориентация.

The article argued the need for proven technologies of developing training for music education in Ukraine, especially in early childhood. As the title implies the article describes the experience of Japanese teachers who have worked in this field in schools Suzuki S. Highlights the key points of his pedagogical concept based on the idea of early preschool period sensitivity to emotional and sensory development. Didactic principles of developmental education Suzuki S. simple and clear: people are a product of their environment; All children grow and their outcome depends on how their growth; each child can be taught; Music teaches sensuality, discipline and perseverance; emotive education gives the best results; children learn the enthusiasm, their successes need support, and performance incentives; the sooner the better - not only music, but also all the training; repeat experience is essential; teachers and parents (adult environment) must be very high musical level and continue personal growth, passing his child; education system should include illustrations for a child - what, when and how. Indicated on their specific features teaching the basics of music education in these schools. It is spoken in detail problematic presentation of educational material, training without music, using the method of «Talent Education» collective organization performing activities, full parental involvement. The author draws attention to the training of teachers to work in schools Suzuki S. It draws our attention to the main role of the teacher in schools Suzuki S is to create an environment for self-development of children's personality. Conclusions are drawn about using the Japanese experience using technology for early learning developing music education in schools Suzuki S. teaching such subjects as: «Technologies musical learning and of education», «Educational Innovation in higher education», «Modern technologies musical of education», «Method of musical and theoretical training» in the

preparation of future teachers of music in Ukraine to further their professional activities.

Key words: *concept, modernization of education, educational institutions, Japanese teachers, value orientation.*

Постановка проблеми.

В Україні в даний час не в повному обсязі використовуються потенційні можливості концепції розвиваючого навчання. У деяких школах недостатня увага приділяється систематичній і цілеспрямованій роботі з музично-творчого розвитку дітей; на уроках не здійснюється в повній мірі реалізація принципу проблемності, тому діти часто пасивні та інертні; віддається перевага усталеним формам роботи, які не ведуть до прояву самостійності і творчої активності учнів. Модернізація освіти в нашій країні актуалізувала проблему застосування технології розвиваючого навчання для музичного виховання, особливо з раннього дитинства і зумовила потребу у науково-теоретичному аналізі доробок японських педагогів, що працювали у цій галузі, зокрема, у практичних дослідженнях цього питання у школах Судзуки С. Більш як п'ятдесятирічний досвід роботи цих шкіл у 49 країнах світу сприяв би реалізації ідей раннього розвитку у практиці музичного виховання в Україні та міг би стати в нагоді особливо у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Аналітичний огляд наукової та спеціальної музичної літератури показав, що питання технології розвиваючого навчання активно розробляли: Виготський Л. [7], Занков Л. [6], Давидов В., Ельконін Д., Калмикова З., Кабанова Є., Цукерман Г., Якиманська І., Селевко Г. та ін. Теза про необхідність раннього початку розвитку дитини зустрічається в працях психологів (Запорожець О., Костюк Г., Леонтьєв О., Рубінштейн С., Теплов Б.), зарубіжних педагогів (Фребель Ф., Монтессорі М., Френе С.), дослідників розвитку дітей раннього віку (Рагозіна В., Щелованова М., Аксаріна Н., Островської І., Кістяковської М., Ладигіна Н., Ейгеса Н.). Метод Судзуки С. [9], згадується вітчизняними і зарубіжними вченими у зв'язку з навчанням гри на скрипці (Сташевська І. [8], Інн В.); питаннями гуманістичних поглядів на виховання Судзуки С. (Дубровіна О.) та інноваційних педагогічних технологій (Завалко К., Дичківська І. [5]); розвитком музичних здібностей дітей дошкільного і молодшого шкільного віку за методом «Виховання талантів» (Кушнірик Н., Трофімченко І.); морально-естетичним розвитком дітей старшого дошкільного і шкільного віку (Лазарева С., Чечина С., Казначеева О., Нечаєва О., Осеннева М.); особливостями освіти і раннього музичного розвитку в Японії (Біла І. [2; 3], Корчинська Н., Тарабасова Л., Білецька С. [4], Нурутдінова А.,

Гарбар С. та Андрєєв Ю. [1]).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми.

Проте, аспект застосування технології розвиваючого навчання для раннього музичного виховання у школах Судзуки С. не виокремлювався і ґрунтовно не вивчався, що й обумовило мету написання статті.

Формулювання цілей статті: Висвітлити та проаналізувати досвід шкіл Судзуки С. щодо застосування технології розвиваючого навчання для раннього музичного виховання учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У наш час в Україні швидкими темпами йде технологізація освітнього процесу, у зв'язку з чим, передові ідеї навчання і виховання постають у вигляді освітніх технологій. Однією із загальноновизнаних у світі є технологія розвиваючого навчання – той інструмент, який може не тільки розкрити генія в кожній дитині, а й надати превентивний вплив в подібних випадках. В Україні технологія розвиваючого навчання ґрунтується на педагогічних концепціях: Виготського Л. [6], Занкова Л. [7], Давидова В., Ельконіна Д., Калмикової З., Кабанової Є., Цукермана Г., Якиманської І., Селевко Г. та ін., які розглядають дитину як самостійний суб'єкт процесу навчання, що взаємодіє з навколишнім світом і в основі яких лежать різні аспекти розвитку учня та певні мотиваційні компоненти. Вони акцентували увагу на самовдосконаленні, пізнавальному інтересі, індивідуальному досвіді особистості, творчих потребах школярів. Технологія розвиваючого навчання в нашій країні спрямована на розвиток музичного сприйняття, мислення, пам'яті, уяви учнів. Вона реалізується в школах на уроках музики шляхом виконання дітьми різноманітних навчальних завдань з постійним підвищенням рівня їхньої складності, де вони самостійно або за допомогою викладача осмислюють музичний матеріал, запам'ятовують і творчо його перероблюють. В основі методики розвиваючого навчання лежать інтерактивні методи навчання, а саме: проблемні, роботи в командах, асоціацій та метод моделювання художньо-творчого процесу.

Ідеї розвиваючого навчання набули широкого поширення як серед вчителів в нашій країні, так і в усьому світі.

Сучасна Японія – це країна з економікою високих технологій. Освіта там – це культ, підтримуваний родиною, суспільством і державою. Навчання музиці починається в досить ранньому віці, у дитячих садочках і школах Судзуки С., які застосовують технології розвиваючого навчання для раннього музичного виховання. Японська педагогічна концепція ґрунтується на ідеї чутливості раннього дошкільного періоду для емоційного та чуттєвого розвитку дитини.

Дидактичні принципи розвиваючого навчання Судзуки С. прості й зрозумілі: людина є продуктом свого оточення; всі діти ростуть, результат зале-

жить від того, як їх ростять; кожну дитину можна навчити; музика вчить чуттєвості, дисципліні та наполегливості; емоційно забарвлене навчання дає найкращі результати; діти вчать на ентузіазмі, їхні успіхи потребують підтримки, а виступи заохочення; чим раніше, тим краще – не тільки музика, а й все навчання; повторення досвіду має важливе значення; вчителі та батьки (доросле оточення) повинні самі бути на високому музичному рівні і продовжувати особистісний ріст, передаючи його дитині; система навчання повинна включати ілюстрації для дитини – що, коли і як.

Дидактичними основами технології розвиваючого навчання для раннього музичного виховання у школах Судзукі С. є мета, зміст та методичні особливості.

Мета навчання – розвиток музичних здібностей учнів, набуття ними елементарних знань про музику і оволодіння практичними навичками і вміннями, що допоможуть дітям орієнтуватися в музичній творчості, на певному рівні виконувати твори національних та зарубіжних композиторів.

У японській освітній системі існує поняття «виховання», але не використовується сам термін. Замість нього вживається «ціннісна орієнтація». Саме тому навчання малят у школах Судзукі С. має на меті не цілеспрямоване виховання музиканта, а їх ціннісне орієнтування: підготовка дитини до групової життєдіяльності, активної комунікації з іншими при збереженні власної індивідуальності; гармонійний розвиток учнів; виховання законослухняної особистості; стимулювання творчого інтересу до музики, гри на інструменті.

У змісті навчання переважає система наукових понять, заснована на загальних способах навчальних дій.

Судзукі С. вважав, що ранній розвиток музичних здібностей поступово стає системою цілісного розвитку особистості, а музика – провідним її засобом.

З двох років дитину в Японії вчать гри на скрипці, для чого компанія «Судзукі» виготовляє маленькі скрипки на 1/32 повного розміру. Сам японський педагог був скрипалем, тому спочатку програма навчання була розроблена саме для цього інструменту. З часом були написані програми для гітари, фортепіано, альту, флейти, віолончелі. Обмеження за інструментами пов'язано з наявністю (чи відсутністю) якісних інструментів дитячих розмірів. Для кожного інструменту доктор Судзукі С. підібрав репертуар, за допомогою якого можна обережно і послідовно розвивати музикальність дитини. Для шкіл Судзукі С. існують спеціальні збірники творів для кожного інструменту, в які включені п'єси композиторів різних країн. Однак обов'язковість репертуару викликана не стільки переконанням, що пропоновані твори є єдиними достойними для вивчення, скільки принципом колективності виконання. Школи Судзукі С. проводять зльоти, концерти, літні табори, де 10, 50, 100, 1000 маленьких дітей з різних країн виконують разом один твір. Це можливо

тільки завдяки єдиному репертуару цих шкіл в усьому світі.

Починати навчання музиці по методу Судзукі С. в Америці рекомендують з 2-3 років, в Європі – з 3-4 років. Зазвичай перший рік діти відвідують групу загальної музичної підготовки. Там вони вчаться співати мелодії музичних творів, які будуть вивчені пізніше на уроках за спеціальністю, освоюють різні традиційні «дитячі» інструменти (бубен, барабан, ксилофон). Діти знайомляться з різними музичними інструментами, щоб наприкінці року зробити свідомий вибір спеціальності. Всі ці уроки проводяться за активної участі батьків. Багато шкіл перші 2-3 місяці проводять курси інструменту для батьків так, щоб ті змогли в майбутньому допомагати дитині у заняттях вдома. У середньому, школа Судзукі С. складається з 7-8 класів і навчання закінчується до 12-14 років (залежить від інструменту). Наприкінці діти здають іспит перед міжнародною комісією, після чого вручається Диплом Судзукі С. Потім для отримання професійної освіти діти, як правило, поступають у традиційні навчальні заклади (музичні школи, училища, консерваторії і т.ін.).

Методичними особливостями технології розвиваючого навчання для раннього музичного виховання у школах Судзукі С. є: проблемний виклад навчального матеріалу, використання методу «Виховання талантів» Судзукі С., організація колективно-виконавської діяльності, всебічне залучення батьків.

«Вся справа тільки у методиці навчання та у вихованні. Люди нагадують мені невмілих дачників, які похмуро хитають головою, дивлячись на загублені посіви, і говорять, що вся справа у поганому насінні. Вони не розуміють, що з насінням усе в порядку, а вся біда у неправильних методах їх вирощування», – неодноразово підкреслював Судзукі С. [9, с.188].

За методом Судзукі С., разом з педагогом музиці дітей спочатку вчать батьки. Вони зобов'язані: намагатися бути присутнім на всіх уроках дитини;

вивчати твори, що виконуються дитиною, або намагатися розібратися у всьому матеріалі, який вона проходить; якщо зовсім далекі від музики, взяти кілька приватних уроків по інструменту, на якому вчиться грати дитина; читати книги з музики, ходити на концерти. На батьках лежить все домашнє розучування твору. При організації домашніх занять батькам треба: намагатися зацікавити малюка заняттями; пам'ятати, що щоденні заняття повинні складатися з декількох міні-уроків по 3-5 хвилин; щиро хвалити дитину навіть за незначні успіхи і намагатися не дратуватися, якщо щось не виходить.

Хотілося б звернути увагу на специфіку використання технології розвиваючого навчання для раннього музичного виховання у школах Судзукі С. Це стосується таких питань:

По-перше, кого навчають?

У школи Судзукі С. приймають малят без будь-якої попередньої перевірки задатків. У традиційних українських школах зазвичай тестують дітей, щоб

зрозуміти наскільки вони музикальні і чи здатні займатись музикою. Але гасло японського педагога: «Будь-яка дитина може проявляти надзвичайні здібності, якщо застосувати правильну методику навчання... так як немає ніякого вродженого музичного таланту, він не передається у спадок, а розвивається у ході освіти і виховання» [9, с.180]. На його думку, кожен малюк унікальний, а музичні здібності є у кожної людини, і в кожній дитині їх можна розкрити і розвинути при навчанні грі на музичному інструменті, треба тільки зробити інструмент, потрібний їй за розміром. Також у школах Судзукі С. діють програми по роботі із дітьми з обмеженими можливостями здоров'я і тими, які залишились без піклування батьків. Музика для них стає сенсом життя. Вона лікує їх і фізично – за допомогою вправ на інструменті, і духовно – вселяючи в їхні душі промінчик світла.

По-друге, хто навчає?

У школах Судзукі С. працюють тільки педагоги з університетською освітою, які вирішують низку завдань, пов'язаних з конкретним віком учнів. Так, у вихованні дворічних дітей домінує підхід – через маніпулятивну діяльність до розвитку інтелекту, а тому вони активно залучаються до різних видів музичного мистецтва. З трирічного віку формується почуття єдності та комунікації з іншими через колективну музичну діяльність і хоровий спів.

Головна роль педагога в школах Судзукі С. полягає у створенні середовища для саморозвитку дитячої особистості. Значна увага приділяється розвитку пам'яті, функції сприймання (візуального, слухового, тактильного), комплексним видам художньої діяльності дітей. Водночас перед педагогічним колективом ставляться такі завдання: надання учням допомоги у розвитку музичних здібностей; прищеплення повсякденних необхідних звичок для здорового, безпечного та щасливого життя; створення умов для набуття дітьми досвіду музикування в колективі; формування у вихованців навичок самостійної діяльності; формування зачатків внутрішньої самодисципліни.

У багатьох країнах світу є спеціальні навчальні заклади при Асоціаціях Судзукі, що готують викладачів для роботи за цим методом. Набір слухачів проходить за конкурсом. Туди набирають вчителів, які люблять працювати з дітьми і легко знаходять з ними спільну мову, так як їх підтримка і ставлення до дітей відіграють важливу роль у цій методиці. Вимоги до майбутнього педагога школи Судзукі С. наступні: любов до дітей; робота не тільки заради грошей, а й заради музики і дітей; диплом на рівні музичного училища чи консерваторії; досвід роботи з дітьми та знання іноземних мов. Всі претенденти проходять прослуховування, де перевіряється їх виконавський рівень так, як одна з вимог до вчителів у школах Судзукі С. полягає у тому, щоб вони самі були хорошими виконавцями, оскільки маленькі діти на уроках більше слухають гру вчителя, ніж те, що він говорить. Імітацію Судзукі С. розглядав не як

обмеження, а як поглиблення внутрішнього досвіду дитини: «Я ціную індивідуальність кожної дитини, але коли вона наслідує кращих виконавців, її чутливість зростає до рівня сприйняття великих музикантів» [9, с.38]. Повний курс навчання для педагогів триває 5 років. В кінці кожного року проводиться іспит з присвоєнням рівня. Тобто педагог, що склав іспит за перший рік має перший рівень, за другий – другий і т.д. Тільки починаючи з третього рівня педагог має право відкрити свою школу Судзукі. На сьогоднішній день є більш ніж 8000 підготовлених учителів по всьому світу і понад 250 000 дітей, що навчаються за методом Судзукі С.

У даний час в усьому світі вибудована мережа шкіл за системою Судзукі С. Цей метод поширений в 49 країнах і регіонах. Наприклад, по методу Судзукі в Детройті (США) діє з 1991 р. «Suzuki Royal Oak Institute of Music» – некомерційна музична школа, яка налічує більше 170 учнів різного віку, від 3 до 18 років і пропонує особливу технологію розвиваючого навчання гри на скрипці, альті, віолончелі та класичній гітарі. Кожен з учнів займається за програмою індивідуального навчання зі спеціального інструменту, а також в групах з музичної теорії, камерного ансамблю та оркестрової практики. Діти регулярно виступають у престижних концертах міста і штату та гастролюють по всьому світу.

Висновки

Аналіз досвіду застосування технології розвиваючого навчання для раннього музичного виховання у школах Судзукі С. дозволяє зробити висновок про те, що вона спрямована на розвиток всієї цілісної сукупності якостей особистості і високого темпу психічного розвитку учнів. Водночас велику роль відіграє творчий підхід учителя до роботи з дітьми, гуманістична форма виховання: дитину ні до чого не змушують, а створюють розвиваюче педагогічне середовище для саморозвитку її особистості. Реалізація технології розвивального навчання можлива за такої організації навчального процесу, коли зміст, методи і засоби навчання знаходяться у взаємозв'язку і взаємозумовленості.

Перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку.

Проведення подальших наукових розвідок у площині навчання дітей для розвитку їх музичних здібностей за методикою Судзукі С. для створення відповідної моделі. В основу наукового пошуку має бути покладено експериментальне впровадження досвіду застосування технології розвиваючого навчання для раннього музичного виховання шкіл Судзукі С. у вищих педагогічних закладах освіти під час викладання таких дисциплін, як: «Технології музичного навчання і виховання», «Сучасні технології музичного виховання», «Освітня інноватика у вищій школі», «Методика музично-теоретичної підготовки». Розроблення діагностичного інструментарію для оцінки ефективності запрова-

дженої моделі та методики Судзукі С. в системі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні.

Список використаних джерел:

1. Андреев В. В. Система освіти в Японії. Національний інститут освіти. 1995. №2. С. 34–36.
2. Біла І.М. Гуманістичні тенденції освіти Японії. Дошкільне виховання. 2011. №6. С. 11–16.
3. Біла І. М. Освітньо-виховні стратегії Японії. Обдарована дитина. 2011. №10. С. 51–58.
4. Білецька С. В. Педагогіка дитиноцентризму в суспільному вихованні США і Японії. Шлях освіти. 2007. №2. С. 19–25.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
6. Занков Л. В. Избранные педагогические труды. Москва: Дом педагогики, 1999. 608 с.
7. Мещеряков Б. Г. Взгляды Л.С. Выготского на науку о детском развитии. Культурно-историческая психология. 2008. №3. С. 103–112.
8. Сташевська І. О. Особливості музичного виховання початківців скрипалів за методикою Судзукі. Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. 2003. №4. С. 183–190.
9. Судзукі С. Возвращение с любовью: Классический подход к воспитанию талантов. Москва: ООО «Попурри», 2005. 192 с.

Transliteration of References:

1. Andreyev V. V. (1995) Sistema osviti v Yaponiyi [Education system in Japan]. National Institute of Education, no. 2, pp. 34–36.
2. Bila I.M. (2011) Gumanistichni tendenciyi osviti Yaponiyi [Humanistic trends in the education of Japan]. Preschool education, no.6, pp. 11–16.
3. Bila I. M. (2011) Osvitno-vihovni strategiyi Yaponiyi [Educational and educational strategies of Japan]. A gifted child, no.10, pp. 51–58.
4. Bilecka S. V. (2007) Pedagogika dinocentrizmu v suspilnomu vihovanni SShA i Yaponiyi [Pedagogy of child-centeredness in the public education of the USA and Japan] Education path, no.2, pp. 19–25.
5. Dichkivska I. M. (2004) Innovacijni pedagogichni tehnologiyi [Innovative pedagogical technologies]. Kiev: Akademvidav. (in Ukrainian)
6. Zankov L. V. (1999) Izbrannye pedagogicheskie trudy [Selected pedagogical works]. Moscow: House of Pedagogy. (in Russian)
7. Mesheryakov B. G. (2008) Vzglyady L.S. Vygotskogo na nauku o detskom razvitii. [The views of L.S. Vygotsky on the science of child development].

- Cultural-historical psychology, no.3, pp. 103–112.
8. Stashevska I. O. (2003) Osoblivosti muzichnogo viovannya pochatkivciv skripaliv za metodikoyu Sudzuki [Features of musical education of novice violinists by Suzuki technique]. Herald of Taras Shevchenko Lugansk State Pedagogical University, no.4, pp. 183–190.
 9. Sudzuki S. (2005) Vrashennye s lyubovyu: Klassicheskij podhod k vospitaniyu talantov [Expensive with Love: A Classical Approach to Teaching Talents]. Moscow: POPURRY LLC. (in Russian)

Using technology for early learning developing music education in schools Suzuki S..

**SOLDATENKO O. I., Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer,
Department of Arts, National Taras Shevchenko University Chernihiv Collegium,
Chernihiv, Ukraine
E-mail: dj_sol@mail.ru**

ЧЕЧКО Т.М.,

аспірант, кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка; методист дошкільного навчального закладу «Центр розвитку дитини «Я+сім'я» м. Києва; викладач Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

АНАЛІЗ ПОТРЕБ БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ, У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДТРИМЦІ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті здійснено аналіз потреб батьків, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах дошкільних навчальних закладів. Розкрито основні її поняття: «потреби», «оцінка потреб», «соціально-педагогічна підтримка», «аналіз потреб». Досліджено позиції науковців щодо класифікації потреб батьків. Наведено результати констатувального експерименту у контексті дослідницького питання. На підставі отриманих результатів запропоновано авторське визначення поняття «соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах».

Ключові слова: діти з особливостями психофізичного розвитку, потреби батьків, соціально-педагогічна підтримка, оцінка потреб, складні життєві обставини, аналіз потреб, глибинне інтерв'ю.

В статье проведен анализ потребностей родителей, воспитывающих детей с особенностями психофизического развития в условиях дошкольных учебных заведений. Раскрыты основные ее понятия: «потребности», «оценка потребностей», «социально-педагогическая поддержка», «анализ потребностей». Исследованы позиции ученых касательно

классификации потребностей родителей. Приведены результаты констатирующего эксперимента в контексте исследовательского вопроса. На основании полученных результатов предложено авторское определение понятия «социально-педагогическая поддержка родителей детей с особенностями психофизического развития».

Ключевые слова: дети с особенностями психофизического развития, потребности родителей, социально-педагогическая поддержка, оценка потребностей, сложные жизненные обстоятельства, анализ потребностей, глубинное интервью.

Abstract: the article analyzes the needs of parents who bring up children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational establishments. The basic concepts are defined in it: «needs», «needs assessment», «social and pedagogical support», «needs analysis». The positions of scientists concerning the classification of the needs of parents are researched. The results of the confirmatory experiment in the context of the research are presented. Based on the results obtained, an author's definition of the concept of «social-pedagogical support of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions» is proposed.

Key words: children with peculiarities of psychophysical development, needs of parents, social-pedagogical support, difficult life circumstances, needs assessment, needs analysis, in-depth interview.

Постановка проблеми. Сучасний етап оновлення та розвитку освіти в Україні характеризується пошуком дієвих форм і методів соціально-педагогічної підтримки батьків, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом визначення, перш за все, їхніх потреб.

Батьки дітей з особливостями психофізичного розвитку – це категорія батьків, які, на відміну від сімей зі здоровими дітьми, мають специфічні потреби, проблеми і сподівання, що більшою мірою визначаються нозологією. Особливої уваги потребують батьки дошкільнят, оскільки саме дошкільний вік має різні кризи, а для молодих батьків – це період розвитку батьківства, засвоєння батьківських ролей, установок тощо. В цей період батьки потребують особливої допомоги і підтримки.

Аналіз актуальних досліджень. За останні роки підготовлено ряд наукових праць, у яких розкриваються різні аспекти соціально-педагогічної діяльності з сім'єю, серед яких: Я. Юрків (соціально-педагогічний патронаж

сімей з розумово відсталими дітьми), Т. Соловйова (соціально-педагогічні засади роботи з батьками дітей з особливими потребами), Л. Буніна (формування у молодих сімей навичок усвідомленого батьківства засобами соціально-педагогічної підтримки в Північній Ірландії), І. Пеша (соціальне становлення дітей в дитячих будинках сімейного типу), Н. Шевченко (соціально-педагогічні засади формування усвідомленого ставлення батьків до прав дитини), І. Трубавіна (теоретико-методичні основи соціально-педагогічної роботи з сім'єю). Зокрема, знаходимо дисертаційні дослідження, автори яких розкривають роль потреб дитини та батьків в соціальному становленні сім'ї: Ж. Петрочко (теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах), Н. Грабовенко (соціально-педагогічна робота з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, в умовах реабілітаційного центру), В. Безлюдна (система соціальної роботи з сім'єю в США).

Отже, **метою даної статті** є дослідження та аналіз потреб батьків, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку, у соціально-педагогічній підтримці в умовах дошкільного навчального закладу.

Методами дослідження стали: методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння), абстрагування, глибинне інтерв'ю, аналіз і синтез, індукція і дедукція.

Виклад основного матеріалу.

В «Енциклопедії для фахівців соціальної сфери» знаходимо, що діти з особливостями психофізичного розвитку – особи, віком до 18 років, у яких спостерігаються різні порушення центральної нервової системи, функціонування окремих або декількох аналізаторів чи органів [1, с. 167].

Дошкільний вік, на думку науковця Т. Поніманської [9], забезпечує загальний розвиток, який слугує фундаментом для набуття спеціальних знань і навичок з різних видів діяльності. І провідна роль у розвитку дитини належить її сім'ї, батькам.

Відомо, що сім'я – це мала соціальна група, заснована на офіційному чи громадському шлюбі або кровному спорідненні, члени якої об'єднані сумісним проживанням і веденням домашнього господарства, виконанням сімейних функцій, емоційними зв'язками та взаємними юридичними і моральними зобов'язаннями по відношенню одне до одного, родинними традиціями [1, с. 454]. Саме сім'я виступає початковим джерелом отримання дитиною соціального досвіду, є інститутом первинної соціалізації особистості.

У Постанові Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 р. № 896 про «Порядок виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супро-

воду таких сімей (осіб)» [10] зазначено, що сім'ї, у яких батьки або особи, що їх замінюють, виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку належать до категорії тих, що перебувають у складних життєвих обставинах. У цьому ж нормативному документі вказано, що виявлення, надання соціальних послуг та соціальний супровід сімей (осіб), які перебувають у СЖО, здійснюються центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, фахівці якої проводять оцінку потреб сім'ї у наданні соціальних послуг.

Згідно законів України «Про соціальні послуги» [2] та «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» [3] особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, держава надає соціальну підтримку, що передбачає певні види допомоги. З метою визначення, яких саме послуг та видів допомоги потребує конкретна родина, проводять оцінку потреб дитини та сім'ї.

Так, науковець у галузі корекційної освіти С. Конопляста [4] визначає потреби як стан організму особистості, соціальної групи, суспільства в цілому, який залежить від об'єктивних умов їх існування і розвитку. При цьому зауважує, що потреби класифікують за походженням як природні (біологічні) та культурні; за предметом – матеріальні і духовні. І виховання потреб, властивих високодуховній людині, є одним із основних завдань формування особистості в сучасних умовах.

Дослідниця І. Зверева з іншими науковцями [7] визначають потреби як стан, який стимулює організм до забезпечення його розвитку й функціонування; необхідності в чомусь важливому для підтримки життєдіяльності людини; стимул активності, діяльності, яка спрямована на досягнення тих або інших цілей.

Зокрема, нам імпонує визначення поняття, що подане в енциклопедії для фахівців соціальної сфери, де потреби – це стани особистості, через які здійснюється регуляція поведінки, визначається напрям думок, почуттів і вольових зусиль людини; вони формуються і задовольняються у конкретному соціальному середовищі, набуваючи форми й змісту, обумовлених цим середовищем [1, с. 68].

Окрім того, цікаві погляди науковців щодо видів потреб батьків дітей з різними нозологіями.

Зокрема, дослідниця Л. Котлова [11] виокремлює серед восьми стадій життєвого циклу сім'ї таку як «сім'я з дітьми-дошкільнятами», де вік старшої дитини від 2,5 до 6 років. Основними потребами членів сім'ї у даному випадку будуть: потреба в адаптації до нових можливостей і схильностей дітей-дошкільників, потреба батьків у відпочинку з-за постійної втоми та відсутності особистого простору, потреба у допомозі щодо сприяння влаштування дітей до навчальних дошкільних закладів.

Науковець В. Загвязинський [8] пропонує наступну класифікацію

основних потреб сімей, як от:

- невисока затребуваність психологічної підтримки (незвичність подібного роду допомоги для нашого суспільства, несформованістю відповідної потреби, боязню батьків втручання в особисте життя сім'ї);
- низька правова самостійність сім'ї (батьки не поінформовані про пільги, на які вони можуть розраховувати, про зміни в законодавстві);
- низький рівень інформованості таких сімей (щодо діяльності реабілітаційних, освітніх установ для дітей-інвалідів, а також про роботу соціальних служб);
- скрутне матеріальне становище (як правило, дохід сім'ї складається із зарплатні батька та соціальної пенсії дитини, мама доглядає дитину, або має тільки випадкові заробітки; надомні форми праці наразі розвинені недостатньо тощо).

Дослідник Л. Мардахаєв наголошує, що такі сім'ї практично не в змозі власними зусиллями забезпечити своїй дитині повноцінну освіту, культурний і соціальний розвиток, допомогти в соціальній адаптації і реабілітації. Батьки потребують залучення фахівців для надання їм допомоги в забезпеченні необхідного догляду, розвитку, виховання і навчання, стабілізації та підтримки нормального клімату в родині [6].

Отже, з окресленого вище випливає, що батьки даної категорії мають свої певні проблеми, труднощі та потреби, які визначаються фахівцями центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді шляхом проведення оцінки потреб. У результаті чого сім'ю можуть віднести до категорії, яка перебуває у складних життєвих обставинах.

Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [3] визначає оцінку потреб як процес збору, узагальнення та аналізу соціальними працівниками інформації щодо стану та життєвих обставин об'єкта соціальних послуг з метою визначення видів та обсягів послуг, їх впливу на процес подолання складних життєвих обставин.

Науковці І. Зверева, З. Кияниця, В. Кузьмінський та Ж. Петрочко [12] наголошують, що оцінку потреб можна розглядати як:

- інструмент захисту дитини;
- інструмент для надання якісних послуг дитині та її сім'ї;
- складову і першооснову ведення випадку;
- процес збору, узагальнення та аналізу інформації щодо клієнта.

Тобто, оцінка потреб дитини і сім'ї – це дії зі збору, обробки, систематизації, аналізу, узагальнення та порівняння даних розвитку дитини, батьківського потенціалу щодо задоволення її потреб, стану соціального середовища сім'ї з певними стандартами з метою визначення оптимальної страте-

гії втручання та необхідних послуг дитині та сім'ї для подолання складних життєвих обставин. При цьому потреби клієнта є предметом оцінки, а сам клієнт — її об'єктом.

За результатами оцінки потреб складається індивідуальний план роботи з клієнтом – документ, що відображає стратегію, логіку, зміст та процедуру надання послуг з метою подолання складних життєвих обставин [12].

При такій ситуації важливо зауважити, що не всі сім'ї, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку, потрапляють у категорію складних життєвих обставин за результатами оцінки потреб. Окрім того, ці батьки мають багато інших специфічних потреб, які потрібно аналізувати додатково за допомогою допоміжного спеціально розробленого інструментарію. І якщо мова йде про батьків дитини дошкільника, – то здійснювати даний аналіз потреб, вважаємо, можуть фахівці дошкільних навчальних закладів. Надалі, на підставі результатів аналізу потреб, – планувати соціально-педагогічну підтримку.

Так, соціально-педагогічна підтримка – це надання допомоги особистості у процесі соціалізації з метою розкриття та розвитку її можливостей. Така підтримка здійснюється у процесі освітньо-виховної, а також соціально-педагогічної діяльності, під якою розуміється різнобічний вплив на особистість [1, с. 161].

Як вже зазначалося, батьки, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку, мають ряд специфічних потреб. Водночас, нами не було виявлено бланків аналізу потреб саме таких сімей та батьків. Тому цей факт було враховано під час проведення нашого експериментального дослідження, на якому ми зупинимось.

Метою нашого констатувального експерименту став аналіз потреб батьків, що виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку, у соціально-педагогічній підтримці в умовах дошкільного навчального закладу.

В рамках окреслого ми поставили перед собою такі завдання як: визначити основні потреби та проблеми батьків у догляді і вихованні дитини; з'ясувати включеність дитини в освітній процес (які освітні послуги отримує); дослідити, які види допомоги та від кого отримують батьки в дошкільних закладах; окреслити шляхи покращення підтримки батьків та роботи з ними.

Вибірка обмежувалася батьками, чиї діти відвідують дошкільні навчальні заклади, та складала 107 осіб, з яких: 59 мами – з повних сімей, 31 – з багатопокілнних та 17 осіб – з неповних родин. Географія дослідження охоплювала три міста України (м. Київ, м. Полтава, м. Кропивницький), де експериментальними майданчиками стали сім дошкільних навчальних

закладів (далі – ДНЗ) різних типів.

Для досягнення мети та реалізації завдань нами було підготовлено 5 інтерв'юерів з числа фахівців, які не працювали у ДНЗ, що забезпечило їхню неупередженість, та проведено серію глибинних інтерв'ю з батьками, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Глибинне інтерв'ю – це неструктуроване, пряме, особисте інтерв'ю, яке проводить висококваліфікований інтерв'юер з одним респондентом із метою отримання детальних відповідей на поставлені запитання і визначення основних переконань респондента щодо обговорюваної проблеми [5].

Програма проведення глибинного інтерв'ю складалася з наступних етапів: етап знайомства, основний зміст (ключові питання), етап підведення підсумків та аналіз результатів.

Для узагальнення результатів аналізу потреб нами розроблено «Форму аналізу потреб та адаптації програми соціально-педагогічної підтримки», яка включає наступні блоки: загальну інформацію про батьків; відомості про основні труднощі/проблеми; відомості про види підтримки, які отримують батьки; висновок аналізу потреб батьків. В цю форму фахівець закладу вносить отримані результати.

Шляхом проведення глибинного інтерв'ю з батьками у вищезазначених дошкільних установах, нами отримано та проаналізовано результати даної процедури. Розглянемо основні з них.

Зазначимо, що після отримання від батьків загальної інформації про сім'ю, ми намагалися з'ясувати, чого їм не вистачає у догляді та вихованні дітей. Розглянемо відповіді.

Перш за все, батькам не вистачає вільного часу (42 %), вони відчують матеріальні труднощі (14 %), є потреба в спеціальних навичках щодо побудови спілкування з дитиною (11 %), а також відсутня узгодженість у вихованні між членами сім'ї (11 %).

На запитання «Як зазвичай виглядають Ваші вихідні дні? Що Ви робите в ці дні?» отримано відповіді, що більшість батьків ведуть домашнє господарство (77 %); 42 % з усіх опитаних – відвідують ігрові дитячі центри; 33 % – відпочивають вдома у зв'язку з фінансовими труднощами та відсутністю інформації про заклади, які б вони могли відвідати зі своїми дітьми.

Одним із завдань нашого дослідження було з'ясування проблем, з якими стикаються батьки, що виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку у суспільстві (рис. 1).

Як бачимо, респонденти окреслили цілу низку не вирішених для них питань. Так, перше місце посідає проблема взаємодії з оточуючими та несприйняття їхніх дітей здоровим соціумом (27 %). На другому місці – матеріальні труднощі (17 %), оскільки навчання і реабілітація дітей з різни-

Рис. 1. Відповіді респондентів на питання «3 якими проблемами стикаються батьки, що виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку у суспільстві?» (у %)

ми нозологіями потребує значних грошових витрат. Окрім того, батьки підняли питання відсутності кваліфікованих фахівців та інформації про медичні, психолого-педагогічні центри (9 %), відсутності толерантності з боку здорових однолітків до їхніх дітей (10 %). А 8 % опитаних мають потребу в інформації про пільги та освітні заклади для дітей з особливостями психофізичного розвитку. Наведемо деякі відповіді в ході інтерв'ю: «...суспільство не адаптоване. Нашу дитину повинні приймати у садочок біля дому, щоб час, який витрачається на дорогу до закладу – віддавати на виховання і навчання дитини. А нас не приймають, ми – не такі, як всі...»; «...турбує мала кількість реабілітаційних центрів, куди дуже складно потрапити, там великі черги, а «особливим» дітям бажано проходити реабілітацію мінімум 2 рази на рік»; «...серед проблем у нас такі як: психологічне перенавантаження батьків через необхідність постійного «особливого» підходу до дитини; випадки непорозуміння з боку третіх осіб («не виховує дитину», відверті грубощі); постійний пошук спеціалістів (медиків, педагогів), що дійсно могли б надати ефективну і кваліфіковану допомогу».

Важливим запитанням для нас у контексті дослідницького пошуку стало наступне: «Які питання щодо виховання дитини, що Вас турбують, залишаються невирішеними для вас, батьків, в умовах ДНЗ?». Узагальнивши, отримали відповіді:

- невідішуканими залишаються питання подальшої освіти дітей;
- недостатня кількість спеціальних логопедичних та психологічних занять;
- відсутність у закладах асистента вихователя (вільні вакансії);
- не налагоджена взаємодія між фахівцями та батьками в умовах дошкільної установи;
- низька мотивація у вихователів до роботи з дітьми з нозологіями в рамках інклюзивної групи.

Отже, окрім потреби в системній роботі з батьками, постає питання підготовки педагогічного колективу як от: надання фахівцям інформаційної допомоги щодо особливостей розвитку цих дітей, форм і методів роботи з ними, специфіки побудови стосунків між здоровими та дітьми з особливостями розвитку.

Ми намагалися також з'ясувати, що покращили б респонденти у роботі з батьками в їхньому закладі. Результати подано у діаграмі (рис. 2.), серед яких виокремимо основні як от:

- організувати психологічну роботу для дітей та батьків у вигляді спільних занять (16 %);
- посилити інформаційно-просвітницьку роботу серед батьків з

Рис. 2. Відповіді респондентів на питання «Якщо б Ви були керівником ДНЗ, що покращили б у роботі з батьками, які виховують дітей з особливостями розвитку?» (у %)

питань особливостей розвитку, навчання, виховання, поведінки дітей відповідно до нозології (12 %);

- систематично надавати психологічну підтримку батькам, які часто перебувають в стані зневіреності та розгубленості (11 %);
- контролювати кількість дітей в групі, оскільки дитина з особливостями психофізичного розвитку потребує більшої уваги педагога та індивідуального підходу, а супроводжуючий або асистент вихователя як правило, відсутній (9 %);
- налагодити скоординованість дій між педагогами і батьками задля єдності вимог у навчанні дітей (7 %);
- підготовка педагогів закладу до роботи з дітьми з нозологіями (5 %).

У контексті цього, наведемо деякі з відповідей батьків, зокрема: «... більше просвітницької роботи з батьками, щоб останні бачили і приймали проблему дитини, а не перекладали її тільки на фахівців, очікували чуда...», «..батькам не вистачає інформації: де можна отримати консультацію спеціаліста щодо корегування поведінки дитини, додаткової освіти з урахуванням особливостей розвитку», «..батьки просто непоінформовані..». Зустрічалися і такі відповіді як: «..що ви маєте на увазі «з особливостями розвитку? Моя дитина цілком здорова», що також є для інформативними. Адже в такій ситуації постає проблема несприйняття батьками своєї «особливої» дитини, можливо, нерозуміння самого діагнозу та прогнозів її розвитку і навчання. І подолання цього явища має стати одним з першочергових завдань роботи з батками.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, підсумовуючи матеріал, можемо зробити наступні висновки:

За результатами оцінки потреб, що проводять фахівці центрів соціальних служб сім'ї, дітей та молоді, можна визначити, чи перебуває сім'я в складних життєвих обставинах. Проте, якщо родина і не підпадає під цю категорію, вона може мати свої турботи, проблеми і потребувати комплексної підтримки. Як правило, поза увагою фахівців залишаються батьки дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах, які мають свої специфічні потреби і проблеми, які потрібно вирішувати і задовольняти.

В рамках проведеного дослідження, нами з'ясовано, що основними потребами та проблемами батьків щодо догляду і виховання дитини є: нестача інформації з різних аспектів виховання і навчання дітей з особливостями розвитку; матеріальні труднощі родин; несприйняття таких дітей соціумом та непорозуміння з батьками здорових дітей; недостатня кількість кваліфікованих фахівців; відсутність інформації про освітні установи, реабілітаційні та психолого-педагогічні центри, соціальні пільги, методики робо-

ти. Респонденти підняли також питання відсутності комплексної підтримки батьків в умовах ДНЗ (частіше надається тільки психологічна підтримка), взаємозв'язку між фахівцями і батьками, нестачі кадрового забезпечення для здійснення такої роботи.

Таким чином, підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільному навчальному закладі має розпочинатися з аналізу їхніх потреб, який, вважаємо, виступає однією з організаційно-методичних умов соціально-педагогічної підтримки.

На підставі отриманих результатів ми розглядаємо *соціально-педагогічну підтримку батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах* як комплекс заходів фахівців міждисциплінарної команди дошкільного навчального закладу, спрямованих на розвиток виховного потенціалу батьків задля забезпечення ними умов щодо адаптації та розвитку особистості дитини з особливостями психофізичного розвитку в середовищі дошкільного навчального закладу, її соціалізації та соціальної інтеграції.

Подальших наукових розвідок заслуговує питання розробки організаційно-методичних умов соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах дошкільних навчальних закладів.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звереві. – К. – Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с.
2. Закон України «Про соціальні послуги від 19.06.2003 р. № 966-IV» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21.06.2001 № 2558-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
4. Конопляста С. Ю. Логопсихологія : навч. посіб. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак ; за ред. М. К. Шеремет. – К. : Знання, 2010. – 293 с.
5. Ларіна Я. С. Поведінка споживача: навч. посібник / Я. С. Ларіна, А. В. Рябчик. – К.: Академія, 2014. – 224 с.
6. Мардахаев Л. В. Социальная педагогика : учебник / Мардахаев Л. В. – М. : Гардарики, 2005. – 269 с.
7. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики : навч. посіб. / І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський, Ж. В. Петрочко. – К. : Кожній дитині, 2010. – 224 с.
8. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / Пальчевський С.

- С. – К. : Кондор, 2005. – 560 с.
9. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. / Поніманська Т. І. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.
 10. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)» від 21.11.2013 № 896 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-2013-%D0%BF>
 11. Социальная педагогика : учебник для бакалавров / под ред. В. И. Загвязинского, О. А. Селивановой. – М. : Издательство Юрайт, 2012. – 405 с.
 12. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навч.-метод. посіб. / А. Й. Капська, І. В. Пеша, О. Ю. Міхеєва, М. Г. Соляник. – К. : Слово, 2015. – 323 с.

Transliteration of References:

1. Zvereva I.D. Encyclopedia for professionals in the social sphere [Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery]. Kyiv, 2012, 536 p.
2. Law of Ukraine «On Social Services of 19.06.2003 № 966-IV» [Zakon Ukrainy «Pro sotsialni posluhy vid 19.06.2003 r. № 966-IV»]. Kyiv, 2003. [Electronic resource].
3. The Law of Ukraine «On Social Work with Children and Youth» [Zakon Ukrainy «Pro sotsialnu robotu z ditmy ta molodduu»]. Kyiv, 2001. [Electronic resource].
4. Konoplyasta S. Yu. Logopsychology: Tutorial [Lohopsykhohiia : navch. posib.]. Kyiv, 2010, 293 p.
5. Larina Ya. S. Consumer Behavior: Tutorial [Povedinka spozhyvacha]. Kyiv, 2014, 224 p.
6. Mardahayev L. V. Social pedagogy: a textbook [Mardahayev L. V. Sotsialnaya pedagogika: uchebnyk]. Moscow, 2005, 269 p.
7. Assessment of the needs of the child and his family: from theory to practice: Tutorial [Otsinka potreb dytyny ta yii sim'i: vid teorii do praktyky : navch. posib.]. Kyiv, 2010, 224 p.
8. Palchevsky S. S. Social pedagogy: Tutorial [Palchevskiy S. S. Sotsialna pedahohika : navch. posib.]. Kyiv, 2005, 560 p.
9. Ponimanska T. I. Preschool Pedagogy: Tutorial [Ponimanska T. I. Doshkilna pedahohika : navch. posib.]. Kyiv, 2006, 456 p.
10. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Procedure for the identification of families (persons) in difficult living conditions, providing them with social services and providing social support to such families (persons)» [Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Poriadok vyjavlennia

simei (osib), yaki perebuvauiut u skladnykh zhyttievykh obstavynakh, nadannia yim sotsialnykh posluh ta zdiisnennia sotsialnoho suprovodu takykh simei (osib)»]. Kyiv, 2013. [Electronic resource].

11. Zagvyazinsky V.I. Social Pedagogy: A Textbook for Bachelors [Sotsialnaya pedagogika : uchebnik dlya bakalavrov]. Moscow, 2012, 405 p.
12. Technologies of social and pedagogical work with families: Tutorial [Tekhnolohii sotsialno-pedahohichnoi roboty z sim'iamy : navch.-metod. posib.]. Kyiv, 2015, 323 p.

Analysis of the needs of parents who bring up children with peculiarities of psychophysical development in social-pedagogical support in preschool educational establishments.

**CHECHKO T.M., Graduate Student of the Department of Social Pedagogy and Social Work of the Institute of Human Rights of the Boris Grinchenko University of Kyiv; a methodologist of the preschool educational establishment «Child Development Centre» I + Family» of Kyiv; Teacher at the University College of the Boris Grinchenko University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
E-mail: che_tanya@ukr.net**

ЧУБРЕЙ О.С.,

кандидат історичних наук, доцент,
Чернівецький національний
університет ім. Ю. Федьковича,
м. Чернівці, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

У статті проаналізовано сучасний стан дослідженості проблеми підготовки майбутніх вчителів географії в педагогічній теорії. Розкрито окремі аспекти впровадження компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх вчителів географії, охарактеризовано фахові компетентності. Аналізуються доробки вчених, в яких висвітлено особливості організації навчально-польової практики, використання інноваційних педагогічних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів географії.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вчителі географії, форми, методи, зміст, підходи.

В данной статье проанализировано современное состояние исследования проблемы подготовки будущих учителей географии в условиях трансформации образования. Раскрыты отдельные аспекты компетентного подхода к профессиональной подготовке будущих учителей географии, дана характеристика их профессиональной компетентности. Анализируются научные работы ученых, в которых отражены особенности организации учебно-полевой практики, использование инновационных педагогических технологий в процессе профессиональной подготовки будущих учителей географии.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие учителя географии, формы, методы, содержание, подходы.

In this article the current state of research of the problem of preparation of future geography teachers in pedagogical theory is analyzed. The aspects of the competency-based approach to the preparation of future geography teachers and their professional competence in the works of well-known scientists are revealed. The

results of the studies are analyzed in aspects: features of professional practice as a means of forming the professional competence of the future geography teacher, innovative pedagogical technologies as a means of forming the methodological competence of future geography teachers, the competence of the future teacher with the use of educational and game technologies in the process of studying geography, peculiarities of the professional training of the future geography teacher in the conditions of computerization and informatization of education, the formation of regional tourism knowledge and ecological culture among future geography teachers and the main issues of geographical, cartographic, environmental and information culture are characterized. In the course of the study we determined that the problem of preparing future geography teachers to the professional activities in the context of education transformations has not yet become the subject of special research, which enables our further research in this direction.

Key words: professional preparation, future geography teachers, forms, methods, content, approaches.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси еволюції суспільства, складна економічна ситуація, вихід на міжнародний ринок праці, широке запозичення зарубіжного досвіду у різних сферах життєдіяльності особистості та децентралізація влади стали передумовою для трансформації системи освіти України відповідно до загальноєвропейських та світових норм і стандартів. Така трансформація є довготривалим процесом, який може не завершитись в найближчі 30-40 років і потребуватиме фахівців з усіх напрямів професійно-педагогічної підготовки, у тому числі й майбутніх вчителів географії. Такий фахівець повинен сприяти насамперед формуванню та розвитку наукового світогляду учнів, їх цілісного бачення світу з позицій географічної науки та розвитку їх предметної та ключових компетентностей. З огляду на це, підготовка майбутніх вчителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти є актуально-перспективним завданням теорії та методики професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів географії розглядається в працях М. Баранського, О. Берлянда, Г. Денисика, Т. Комісарової, В. Кудирко, П. Масляка, В. Обозного, О. Санкової, В. Саюк, А. Сиротинки, О. Скуратовича, Л. Зеленської, П. Масляка О. Тімець, О. Топчієва, П. Шищенка та ін. Вчені розглядають різні принципи побудови навчальних програм, вивчають співвідношен-

ня наукового знання і навчального предмета, розробляють параметри і критерії оцінки ефективності професійної підготовки майбутніх вчителів географії.

Проте, в сучасних умовах проблема підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти не отримало належної уваги, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою дослідження – визначити теоретичні засади та окреслити перспективи професійної підготовки майбутніх вчителів географії в сучасній педагогічній теорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових праць засвідчив, що в сучасній педагогічній науці все більше уваги приділяється ідеї компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх вчителів географії.

Так, в дисертаційному дослідженні О. Тімець вивчено проблему формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії [8]. Зокрема, автором зазначено, що до аналізу проблеми формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії концептуальні засади дослідження поєднують різні підходи, основними серед яких є: компетентнісний, аксіологічний, системний, особистісний, діяльнісний. Виявлено, що саме розвиток географічної культури – обов'язкова умова для реалізації компетентнісного підходу в формуванні фахової компетентності майбутнього вчителя географії. Підсумовано, що фахова компетентність майбутнього вчителя географії передбачає саморозвиток особистості, який є результатом активної навчальної діяльності, спрямованої на засвоєння змісту освіти, і залежить від індивідуальних особливостей. Серед перспективних напрямів досліджень науковець виділяє: необхідність вивчення закономірностей формування фахової компетентності майбутніх учителів географії за кордоном, визначення умов, що забезпечать конкурентноспроможність фахівців та потенційні можливості інтегрованого підходу до професійної підготовки вчителів в умовах неперервної освіти [8].

Г. Гордашевська у своїй публікації [3] як засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя географії пропонує розглядати навчально-польову практику. При цьому автор зазначає, що навчально-польові практики забезпечують реалізацію творчих ідей студентів-географів, практичне виконання науково-дослідної та пошукової роботи. Крім того, вони сприяють розвитку комплексу практичних умінь і навичок роботи у природному середовищі, що знадобиться у подальшій професійній діяльності [3, с. 222].

У своїх дослідженнях К. Борисенко [2] пропонує використовувати картографо-топографічний підхід з використанням наочності для формування топографічної компетентності майбутнього вчителя географії в умовах класичного ВНЗ. Це сприяє розвитку критичного аналізу, формує власну думку

щодо подальшого розмірковування над усвідомленням висновків, передбачає прогнозування результатів, пошуку варіантів розв'язання проблеми тощо. Визначено, що більшість географічних знань прив'язані саме до картографічної основи, бо картографічний матеріал є основою наочності майбутнього вчителя географії [2, с. 63].

Окрему увагу у сучасних дослідженнях приділено інноваційним педагогічним технологіям як засобу формування методичної компетентності майбутніх вчителів географії. Так, в дослідженні Л. Покась [5] виявлено, що для формування методичної компетентності студентів засобами педагогічних технологій на заняттях методичних дисциплін для студентів-географів необхідно створити оптимальні дидактичні умови: педагогічно-організаційні (вивчення навчальних програми з шкільної географії, змісту педагогічних технологій, можливостей для покращення навчання географії), психолого-педагогічні (вивчення вікових психологічних особливостей учнів, розроблення індивідуальних та групових завдань різної складності, широке використання у вивченні навчального матеріалу когнітивного підходу: подолання дискомфорту (напруженості, стресу, відчуття страху, тривожності); створення емоційно-позитивної атмосфери на уроці, методичні (аналіз навчальних програм, визначення теми для впровадження інновацій, складання плану-конспекту уроку, розроблення методичного супроводу) [5, с.68].

Формуванню компетентностей майбутнього вчителя за допомогою навчально-ігрових технологій в процесі вивчення географії, присвячена праця Л. Запорожець [4]. Науковцем визначено взаємопов'язані компоненти професійної компетентності майбутнього вчителя у використанні навчально-ігрових технологій: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-оцінювальний, кожен з яких у своєму складі має спеціальні компетенції: мотиваційно-ціннісний компонент – мотиваційну, ціннісно-змістову й рефлексивну компетенції; когнітивний компонент – предметну, картознавчу й технологічну; діяльнісно-оцінювальний – процесуальну, інформаційно-дослідницьку й діагностичну [4, с. 54].

В публікації Б. Чернова [9] значна увага приділяється особистості майбутнього вчителя географії яка формується в умовах інтеграції освіти і науки. Зазначається, що вплив інтеграційних процесів освіти і науки на навчальний процес в університеті владно заявив про себе в умовах глобалізації і надшвидкого розвитку суспільства, коли знання потребують безперервного оновлення та творчо працюючих вчителів. Автор наголошує, що творча особистість майбутнього вчителя географії формується в умовах навчання на трьох рівнях методології: власне методологічному (філософському), загальнонауковому і конкретно-науковому (методичному) із застосуванням методів навчання за характером самостійної пізнавальної діяльності майбутніх учителів

географії із формуванням у них дослідницьких умінь і навичок [9, с. 122-124].

Вагомим чинником, що впливає на професійну підготовку майбутнього вчителя географії є інформатизація та комп'ютеризація освіти. Даний аспект висвітлено в праці Ю. Чикіна [10]. Автором підкреслено значення вдосконалення навчального процесу під час використання комп'ютерно-інформаційних технологій у підготовці майбутнього вчителя географії. Ним визначено, що компонентами готовності майбутнього вчителя до здійснення інформаційно-професійної діяльності є: мотиваційний (система мотивів, що спонукає студента до пошуку, переробки, використання інформації), когнітивний (система знань про джерела інформації, способи її обробки, перетворення), операційно-процесуальний (ступінь володіння навичками щодо використання різних джерел інформації та способів і технологій її обробки, перетворення), емоційно-вольовий (задоволення від результатів цього виду діяльності, здатність до створення власних інформаційних продуктів). Як відмічає науковець, основними вимогами до професійної підготовки вчителя географії є розуміння майбутніми вчителями дидактичних, психолого-педагогічних і методичних основ застосування інформаційних технологій у навчанні та освіті; високий рівень комп'ютерної, інформаційної та інформатичної компетентності в галузі використання сучасних засобів навчання; знання сучасних прийомів та методів використання засобів комп'ютерно-інформаційних технологій під час проведення різних видів навчальних занять; наявність уявлення про можливості практичної реалізації особистісно орієнтованого навчання в умовах використання інформаційних технологій; формування професійної культури, професійного потенціалу, дидактичних, комунікативних, мовленнєвих, організаторських здібностей; формування загальнокультурного рівня, соціальної активності; здатність застосовувати найкращі методики та технології навчання, постійно самовдосконалюватися [10, с. 142].

Варто зазначити, що у сучасних умовах неабиякого значення набувають різноманітні культурні аспекти професійної підготовки майбутніх вчителів географії. Так, науковцями вивчено особливості формування у майбутніх педагогів-географів географічної, картографічної, екологічної та інформаційної культури.

Зокрема, в дослідженні Г. Попович розглянуто краєзнавчо-туристичний аспект як важливий компонент формування фахової компетентності [6]. В ході підготовки майбутніх учителів географії автор запропонувала виділяти такі етапи формування краєзнавчо-туристичних понять як мотивація навчальної діяльності студентів, виявлення рівня їх початкових знань та умінь; виявлення загальних суттєвих рис; організація розумової діяльності та чуттєвого сприйняття предметів і явищ, які вивчаються; узагальнення отриманих знань студентами шляхом виділення ключових понять до теми; введення сформо-

ваного поняття в загальну систему географічних (краєзнавчих знань); практичне застосування отриманих знань під час практичних занять та проведення польових досліджень; вирішення самостійних та творчих завдань; опора на дане поняття при засвоєнні нових; виявлення рівня засвоєння поняття шляхом зворотного зв'язку між викладачем та студентами [6, с. 15].

Формування екологічної культури в майбутніх учителів географії стало предметом досліджень А. Розсохи [7]. Автором зазначено, що підготовку студентів до формування екологічної культури школярів засобами краєзнавства необхідно розглядати як процес оволодіння студентами системою педагогічних знань, умінь, формування на їх основі системи професійних переконань і установок майбутніх вчителів. Підготовка майбутнього вчителя географії до формування екологічної культури школярів засобами краєзнавства є досить актуальною, оскільки реалізація ідей гуманізму в сучасній науці (в тому числі і географічній) реалізується в зв'язку з її екологізацією, яка розглядається як процес проникнення екологічних ідей, принципів, підходів в традиційну систему освіти [7, с. 140].

Основні питання географічної, картографічної, екологічної та інформаційної культури розкриті в дослідженні Ю. Бабій [1]. Зокрема автором зазначено, що географічна культура сучасного студента складається з декількох елементів, що становлять: наукове сприйняття навколишнього світу; аналітичне мислення, що пов'язане з умінням визначати причинно-наслідкові зв'язки; просторова уява; роль людини і людства в розвитку світової цивілізації. Також ним визначено, що формування географічної культури – це спосіб гармонізації відносин між суспільством і природою, спрямований на збереження нашої планети, на свідому соціально-економічну діяльність суспільства, на розуміння буття трьох самоцінних начал: природи, людини, суспільства [1, с.15].

Висновки. Таким чином, проведений аналіз науково-педагогічних досліджень дозволив визначити, що в сучасній педагогічній теорії велику увагу приділено впровадженню компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх вчителів географії. Значна увага формуванню фахових компетентностей майбутніх педагогів-географів приділяється в працях К. Борисенко, Г. Гордашевської, О. Тімець. Важливого значення набуває професійна підготовка майбутніх вчителів географії засобами інноваційних педагогічних технологій. Зокрема Л. Покась проаналізовано та визначено методичні компетентності майбутнього вчителя географії для впровадження у педагогічну діяльність за допомогою інноваційних технологій навчання. Л. Запорожець запропонувала структурну характеристику компетентності майбутнього вчителя у використанні навчально-ігрових технологій, розкрила компетенції необхідні для ефективної підготовки майбутнього вчителя до використання

навчально-ігрових технологій у процесі вивчення географії. Крім цього, предметом наукових досліджень стають різні аспекти культурологічної підготовки майбутніх вчителів географії: краєзнавчо-туристичний (Г. Попович), екологічний (А. Розсоха), інформаційний та картографічний (Ю. Бабій).

В ході дослідження нами також визначено, що проблема підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти ще не стала предметом спеціальних досліджень, що уможлиблює наші подальші наукові розвідки в цьому напрямі.

Перспективи подальших досліджень полягають у здійсненні ретроспективного аналізу професійної підготовки майбутніх вчителів географії у вищих навчальних закладах України.

Список використаних джерел:

1. Бабій Ю. Культурологічний підхід до підготовки майбутнього вчителя географії / Ю. Бабій // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 5(1). – С. 13-18.
2. Борисенко К. Б. Формування топографічної компетентності, як умови професійної підготовки майбутніх вчителів географії / К. Б. Борисенко // Наукові записки кафедри педагогіки. – 2014. – Вип. 37. – С. 62-72.
3. Гордашевська Г. І. Навчально-польова практика як засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя географії / Г. І. Гордашевська // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2013. – Вип. 13. – С. 220-225.
4. Запорожець Л. Структурна характеристика компетентності майбутнього вчителя у використанні навчально-ігрових технологій в процесі вивчення географії / Л. Запорожець // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2015. – Вип. 11(1). – С. 52-59.
5. Покась Л. Інноваційна педагогічна технологія як засіб формування методичної компетентності для роботи майбутнього вчителя географії / Л. Покась, О. Браславська // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2015. – Вип. 11(1). – С. 66-73.
6. Попович Г. Л. Методика формування краєзнавчо-туристичних знань у майбутніх учителів географії : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Галина Леонідівна Попович; Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ, 2015. – 20 с.
7. Розсоха А. П. Формування екологічної культури у майбутніх учителів географії / А. П. Розсоха // Молодий вчений. – 2016. – №9 (36). – С. 138-142.
8. Тімець О. В. Теорія і практика формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки: автореф.

- дис ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Оксана Володимирівна Тімець . – Черкаси, 2011 . – 40 с.
9. Чернов Б. Творча особистість майбутнього вчителя географії формується в умовах інтеграції освіти і науки / Б. Чернов // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. – 2016. – Вип. 24. – С. 121-125.
 10. Чикіна Ю. Ю. Професійна підготовка майбутнього вчителя географії в умовах комп'ютеризації та інформатизації освіти / Ю. Ю. Чикіна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 22(9). – С. 139-148.

Transliteration of References:

1. Babiy Yu. Kul'turolohichnyy pidkhdid do pidhotovky maybutn'oho vchytelya heohrafiyi / Yu. Babiy // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya. – 2012. – # 5(1). – S. 13-18.
2. Borysenko K. B. Formuvannya topohrafichnoyi kompetentnosti, yak umovy profesiynoyi pidhotovky maybutnikh vchytelivheohrafiyi / K. B. Borysenko // Naukovi zapysky kafedry pedahohiky. – 2014. – Vyp. 37. – S. 62-72.
3. Hordashevs'ka H. I. Navchal'no-pol'ova praktyka yak zasib formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutn'oho vchytelya heohrafiyi / H. I. Hordashevs'ka // Pedahohichna osvita: teoriya i praktyka. – 2013. – Vyp. 13. – S. 220-225.
4. Zaporozhets' L. Strukturna kharakterystyka kompetentnosti maybutn'oho vchytelya u vykorystanni navchal'no-ihrovykh tekhnolohiy v protsesi vyvchennya heohrafiyi / L. Zaporozhets' // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya. – 2015. – Vyp. 11(1). – S. 52-59.
5. Pokas' L. Innovatsiyna pedahohichna tekhnolohiya yak zasib formuvannya metodychnoyi kompetentnosti dlya roboty maybutn'oho vchytelya heohrafiyi / L. Pokas', O. Braslavs'ka // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya. – 2015. – Vyp. 11(1). – S. 66-73.
6. Popovych H. L. Metodyka formuvannya krayeznavcho-turystychnykh znan' u maybutnikh uchyteliv heohrafiyi : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / Halyna Leonidivna Popovych; In-t pedahohiky NAPN Ukrainy. – Kyiv, 2015. – 20 .
7. Rozsokha A. P. Formuvannya ekolohichnoyi kul'tury u maybutnikh uchyteliv heohrafiyi / A. P. Rozsokha // Molodyy vchenyy. – 2016. – #9 (36). – С. 138-142.
8. Timets' O. V. Teoriya i praktyka formuvannya fakhovoyi kompetentnosti maybutn'oho vchytelya heohrafiyi u protsesi profesiynoyi pidhotovky : avtoref. dys ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / Oksana Volodymyrivna Timets' . – Cherkasy, 2011 . – 40 s.
9. Chernov B. Tvorcha osobystist' maybutn'oho vchytelya heohrafiyi formuyet'sya

v umovakh intehratsiyi osvity i nauky / B. Chernov // Problemy bezperervnoyi heohrafichnoyi osvity i kartohrafiyi. – 2016. – Vyp. 24. – S. 121-125.

10. Chykina Yu. Yu. Profesiyna pidhotovka maybutn'oho vchytelya heohrafiyi v umovakh komp'yuteryzatsiyi ta informatyzatsiyi osvity / Yu. Yu. Chykina // Visnyk Luhans'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky. – 2012. – # 22(9). – S. 139-148.

Current state and perspectives of professional preparation of future geography teachers.

CHUBREY O. S., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Chernivtsi National University by Y. Fedkovich, Chernivtsi, Ukraine
E-mail: zarivnal@ukr.net

ШИЛОВА Н.І.,

кандидат психологічних наук, старший
викладач, кафедра психології,
Чорноморський національний
університет ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ЦІЛЬОВОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА У ПРОЦЕСІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У данній статті обгрунтована актуальність і практична значущість психологічного дослідження, яке присвячене формуванню цільової спрямованості підлітків, на основі виконання обов'язків обраної посади у групі на матеріалі спортивного туризму. Дана стаття розкриває характерні риси цільової спрямованості, у силу яких вона займає важливе місце у житті людини. Цільова спрямованість визначається насамперед постановкою ясної цілі; при цьому мається на увазі не тільки усвідомлення того, чого варто досягти, але й уміння передбачати способи досягнення мети. Проведено аналіз вітчизняної й закордонної літератури, який дає можливість виділити характерні риси цільової спрямованості, у силу яких вона займає важливе місце у житті людини.

Ключові слова: спрямованість, особистість, цільова спрямованість, мета, мотив, установка, завдання.

В данной статье обоснована актуальность и практическая значимость психологического исследования, которое посвящено формированию целевой направленности подростков, на основе выполнения обязанностей выбранной должности в группе на материале спортивного туризма. Данная статья раскрывает характерные черты целевой направленности, в силу которых она занимает важное место в жизни человека. Целевая направленность определяется прежде всего постановкой ясной цели; при этом имеется в виду не только осознание того, чего следует достичь, но и умение предвидеть способы достижения цели. Проведен анализ отечественной и зарубежной литературы, который дает возможность выделить характерные черты целевой направленности, в силу которых

она занимает важное место в жизни человека.

Ключевые слова: направленность, личность, целевая направленность, цель, мотив, установка, задачи.

This article describes the urgency and practical importance of psychological research, which is devoted to the formation of adolescents' targeting on the basis of the duties of the selected positions in the group on the material of sports tourism. This article reveals the features of goal orientation, because of which it holds an important place in human life. Goal orientation is determined primarily by the formulation of clear goals; thus refers not only awareness of what it takes to achieve, but the ability to provide a means to an end. An analysis of domestic and foreign literature, which makes it possible to identify the characteristics of the target orientation, because of which it holds an important place in human life.

Key words: orientation, personality, goal orientation, objective, motive, setup tasks.

Проблема розвитку цільової спрямованості особистості підлітків розглядалася в контексті досліджень особистісного потенціалу як детермінанти становлення особистості (К. О. Абульханова-Славська, Г. О. Балл, В. В. Рибалка, К. Роджерс, О. П. Саннікова, А. В. Фурман), концепції про позиції особистості: егоцентричну, раціональну та альтруїстичну (Я. В. Васильєв [1]), теорії психологічної готовності до діяльності (М. І. Томчук [4]), життєвих домагань особистості (Г. І. Везенкова [2]), теорії поетапного формування розумових дій та понять П. Я. Гальперіна [3].

Особлива роль у розвитку цільової спрямованості особистості підлітка належить туристичній діяльності. Заняття зі спортивного туризму містять розвиток усіх чотирьох компонентів цільової спрямованості особистості: системи цінностей, активності у досягненні поставленої цілі, когнітивних здібностей та емоційної стійкості.

Основою організації та проведення туристичних занять є введення підлітків у систему похідних норм і цінностей групи. Ця умова є невід'ємною складовою корекції цільової спрямованості особистості, адже вона сприяє розвитку альтруїстичної позиції. Перед початком першого туристичного походу проводиться вступний інструктаж, що стосується як техніки безпеки, так і деяких неписаних туристських правил, традицій, форм поведінки, які є основним чинником розвитку колективізму та інших моральних якостей зрілої особистості.

Для проведення психологічної корекції нами було використано наступні туристські правила: річ, покладена в рюкзак, на час походу перестає бути

абсолютною приватною власністю; схвалювалося спільне користування майном і вміння ділитися необхідними речами з товаришами; у поході все ділилося нарівно; засуджувалися індивідуальні домашні пайки; рюкзаки дівчат повинні були бути на порядок легше ніж у хлопців; основний вантаж суспільного спорядження брала на себе чоловіча частина групи; схвалювалося надання допомоги дівчатам у полегшенні їх рюкзаків при подоланні важких ділянок шляху, а також моральна підтримка; надавалась допомога молодшим членам туристської групи; здійснювався благоустрій і підтримка чистоти всіх відвідуваних природних і культурних об'єктів; знищувалося чуже сміття розчищались туристські стоянки, парки, джерела, береги ріки; заохочувалась гарна й правильна мова; заборонялося вступати в конфлікти з місцевими жителями, відповідати брутальністю на брутальність, поводитися зухвало.

Дотримання підлітками вищезазначених правил мало особливе значення в плані розвитку у них ціннісного компоненту цільової спрямованості, а саме розвитку таких критеріїв як ставлення до себе та до оточуючих. Спочатку правила викликають ворожість зі сторони підлітків, але потім вони стануть традицією, яку підлітки будуть підтримувати. Головна умова – дорослий (керівник гуртка) повинен сам послідовно відтворювати ці правила у власній поведінці й особистим прикладом спонукати до цього підлітків.

Особливу роль у психологічній корекції цільової спрямованості особистості підлітків відіграють виникаючі під час багатоденних походів ситуації підвищеної фізичної, моральної, емоційної напруги. Н. Шипко [5] зазначає, що труднощі під час походів зміцнюють характер людини, вони розвивають не лише витривалість, але і волю, як основного чинника успішності людини в житті. Перешкоди, які долає підліток на своєму шляху (лісові завали, річкові броди, драговини й болота, гірські перевали), несприятливі погодні умови (сильний дощ, сніг, ураганний вітер), багатокілометрові маршрути, відсутність звичних комфортних умов існування, постійний фізичний навантаження і праця сприяють активному розвитку конативного та емоційного компонентів цільової спрямованості підлітків. Розвиток визначених компонентів допомагає підліткам долати перешкоди на шляху до поставленої мети, а тому не боятися ставити перед собою складні, віддалені цілі, реалізація яких вимагає концентрації значних зусиль та витримки.

Основним фактором корекції цільової спрямованості підлітків є організація праці із задоволення вітальних потреб у багатоденних походах, що передбачає розгалужене, гнучке самоврядування дітей. Система змінних посад – це система самоврядування, що діє під час підготовки й проведення турпоходу. Вона має характер сюжетно-рольової гри, тому не викликає опору зі сторони підлітків, а навпаки обов'язки у групі виконуються із задоволен-

ням та інтересом. Практика введення системи змінних посад поширена серед багатьох туристських груп, оскільки значно полегшує їх роботу на маршруті і є гарним засобом розвитку відповідальності та самостійності, які є невід'ємними рисами для розвитку конативного компоненту цільової спрямованості підлітків.

Гнучкість самоврядування досягається шляхом обов'язкової періодичної зміни посад (ролей) у різних туристично-краєзнавчих циклах. Перш за все самоврядування, яке дозволяє здійснювати роботу по задоволенню вітальних потреб, потребує організації праці за постійними посадами. Для розширення самостійності підлітків, забезпечення зайнятості усіх членів туристичної групи, кожен отримує конкретну адміністративно-господарську роль. Таке самоврядування дозволяє підліткам випробувати себе в різних сферах діяльності, задовольнити потреби в самоствердженні, у дорослості, у самостійності. Посади (ролі), які використовувалися під час корекційної роботи були наступні: штурман, відповідальний за технічний опис маршруту, чергові, фотограф, відповідальний за краєзнавче завдання, ремонтник, медик, відповідальний за харчування у поході.

Під час виконання ролей у підлітків закладається основа для особистісної рефлексії, яка визначається технологією створення певної духовної цінності кожної посади. Тоді підліток набуває певних дійових засобів не лише для реалізації зобов'язань перед групою, а і для духовного самовиховання як відповідного саморозвитку.

І. Д. Бех визначає особистісну рефлексію новоутворенням підліткового віку і розглядає її в контексті чотирьох типів. Він стверджує, що саме по собі позитивне емоційне переживання свідомо засвоєного духовно-морального припису не закріплюється стабільно в особистісній структурі підлітка й не стає для нього особистісно значущим. Він може діяти певним чином і орієнтуватися на засвоєний припис, однак ця дія не містить самовизначеності. У підлітка не зберігається прагнення до постійної духовної самореалізації. Він мусить пережити цей духовний припис, пов'язати його з уявленням про себе, зі становленням змісту Я-образу, тоді прагнення до діяльної активності зберігатиметься. Такий зв'язок забезпечується за допомогою механізму особистісної рефлексії [19].

Провідну позицію займав принцип спільної діяльності і спілкування, адже він є рушійною силою розвитку підлітків, засобом навчання та виховання, провідною діяльністю підліткового віку. Особливості провідної діяльності були враховані під час планування і проведення туристичних занять. На основі вище викладених положень було розроблено модель, яка відображає етапи розвитку цільової спрямованості особистості підлітка за набором параметрів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Етапи розвитку цільової спрямованості в структурі особистості підлітка за набором параметрів

Параметри	Етапи розвитку цільової спрямованості			
Саморозвиток особистості	Самовизначення	Самоактуалізація	Самореалізація	Саморефлексія
Цілі	Ситуативні	Близькі	Середні	Дальні
Позиції	Егоцентрична	Раціональна	Альтруїстична	Раціо-гуманістична
Компоненти	Емоційний	Когнітивний	Конативний	Ціннісний
Критерії	Особистісне прийняття цілей, емоційне ставлення до людей	Інтереси у навчальній діяльності	Самостійність, наполегливість, організованість	Ставлення до себе, до оточуючих, до життя

У побудові психологічної корекції цільової спрямованості особистості підлітків ми спиралися на інтегративний підхід, який ґрунтується на синтезі психологічних методів і прийомів, об'єднаних туристичною діяльністю. Система роботи з розвитку цільової спрямованості містила роботу з батьками і тренерами, практичним психологом, спрямовану на оптимізацію соціального середовища шляхом забезпечення умов для розвитку вікових новоутворень, індивідуальних особливостей підлітків. Робота з батьками складалася з індивідуальних і групових консультацій.

Було організовано круглий стіл на базі Миколаївського обласного центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді для тренерів і батьків з метою інтеграції зусиль зі створення умов для повноцінного розвитку підлітків. Під час проведення консультацій відбувалось ознайомлення тренерів зі спортивного туризму із методом розробки робочих карток, запропонованих П. Я. Гальперінім [47].

Обговорення проблеми розвитку цільової спрямованості підлітків із практичним психологом закладу сприяло збагаченню теоретичних знань і практичних навичок усіх учасників діалогу. Було визначено напрями роботи з даного питання з урахуванням засобів туристичної діяльності, ознайомлення з психолого-педагогічною літературою з окресленої проблеми, вироблено стратегію роботи з підлітками, які мали низький та середній рівень цільової спрямованості.

Таким чином, відповідно до заявленої моделі, кінцевою метою є підвищення рівня цільової спрямованості підлітків шляхом розвитку раціональної та альтруїстичної позицій особистості, тобто корекція моральних якостей,

вольових зусиль та мотивації до навчання шляхом активізації внутрішніх психологічних ресурсів особистості засобами туристичної діяльності.

На основі вищезазначеної моделі розвитку цільової спрямованості підлітків було розроблено розвивальну програму «Цільова спрямованість у юних туристів».

Основна мета програми – розвиток цільової спрямованості особистості підлітка засобами туристичної діяльності.

Програма розрахована на 144 год. на кожен рік і реалізувалася трьома блоками: виконання дій робочих карток, складених керівником гуртка (розвиток емоційного, когнітивного, конативного та ціннісного компонентів цільової спрямованості підлітків); виконання дій робочих карток, складених власноруч (розвиток раціональної позиції цільової спрямованості підлітків); внесення змін до схем ООД по наданню допомоги товаришеві у виконанні поставленого завдання (розвиток альтруїстичної позиції цільової спрямованості підлітків).

У психологічній корекції цільової спрямованості особистості підлітків взяло участь 40 учнів сьомих класів загальноосвітніх шкіл міста Миколаєва. За результатами діагностичної частини констатувального дослідження були сформовані експериментальна та контрольна групи. У першу групу увійшли 20 підлітків які є гуртківцями Миколаївського обласного центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді та навчаються у ЗОШ № 48. В контрольну групу увійшли 20 підлітків, учнів 7 класів ЗОШ № 48. Для участі в психологічній корекції цільової спрямованості були обрані учні 7 класів ЗОШ № 48, оскільки саме результати учнів даної школи показали найнижчі результати рівня розвитку цільової спрямованості.

Психологічна корекція цільової спрямованості особистості підлітків на основі теорії поетапного формування розумових дій та понять П. Я. Гальперіна [47] проходила для двох позицій – раціональної та альтруїстичної. Раціональна позиція за своєю сутністю є основою для альтруїстичної. Її основним завданням було засвоєння навичок шляхом виконання дій зі схем ООД та в подальшому вироблення уміння самостійно будувати кроки для досягнення поставленої мети. Дана позиція давала можливість підліткам навчитись досягати поставлені цілі раціональним шляхом та у найкоротші строки.

На початку корекційної роботи (під час першого року експерименту) нами були розроблені робочі картки, які таку назву отримали у концепції П. Я. Гальперіна [47]. Дані картки містили у собі інформацію поступового виконання дій для реалізації поставлених завдань керівника гуртка, виконання обов'язків різних посад у групі: штурман, завгосп зі спорядження, медик, ремонтник, завгосп з харчування, відповідальний за краєзнавче завдання. Кінцевим результатом вважалося успішне виконання поставлених керівником

цілей перед групою та кожним його членом окремо. На другому році занять туристичною діяльністю перед підлітками ставилось завдання самостійного складання схем відповідно до поставлених завдань та пройденого матеріалу, а також виконання дій згідно цих робочих карток. На третьому році занять у туристичному гуртку підліткам необхідно було не лише самостійно будувати схеми ООД, але й додавати в ці схеми пункти по взаємодопомозі.

Заняття за розвивальною програмою «Цільова спрямованість у юних туристів» протягом 2012-2015 навчальних років показали якісні та кількісні зміни у структурних компонентах цільової спрямованості особистості підлітка.

Зріз, за допомогою методики дослідження цільової спрямованості особистості Я. В. Васильєва [29], визначив динаміку змін у кількісних характеристиках сфер та позиціях цільової спрямованості особистості.

За значенням цілей підлітки експериментальної групи розташували позиції наступним чином. Після першого року – раціональна, егоцентрична, альтруїстична. Після другого року значення альтруїстичної позиції підвищилось ще на 3,4 пункти і посіло друге місце, тим самим посунувши егоцентричну позицію на третє місце. Результати третього року показали, що альтруїстична позиція у порівнянні з раціональною та егоцентричною оцінюється підлітками найвище і займає перше місце у списку цілей. Отже, позиції особистості розташувалися наступним чином: альтруїстична, раціональна, егоцентрична.

Значення парного критерію (t) відносно альтруїстичної, раціональної та егоцентричної позицій цільової спрямованості особистості підлітків на початку експерименту та після проведення його формувальної частини відображено у таблиці 3.5.

Від'ємний знак t-критерію Ст'юдента вказує на те, що дана складова за значенням вище у результатах констатувального експерименту. Як свідчить

Таблиця 3.5

Значення t-критерію Ст'юдента, що отримані при визначенні достовірності відмінностей між складовими позицій цільової спрямованості особистості підлітка

Позиції особистості	Заг. кількість цілей	Значення цілей	Час здійснення цілей	Реалізація цілей	Залегність цілей від мене	Емоційне ставлення	Вольове зусилля
Альтруїстична	5,112	4,035	3,857	3,914	4,173	4,006	5,281
Раціональна	2,236	3,485	2,879	4,103	4,698	3,172	4,846
Егоцентрична	-4, 186	-3,281	2,974	3,172	3,804	3,164	4,807

аналіз табл. 3.5, встановлені значимі відмінності між усіма складовими трьох позицій цільової спрямованості підлітків до та після експерименту, що підтверджує ефективність проведеної роботи з підлітками експериментальної групи.

Підлітки контрольної групи відзначились тенденцією зниження кількості цілей альтруїстичної позиції за рахунок збільшення раціональної та егоцентричної.

Результативність реалізації корекційної моделі та апробація психологічного супроводу відображена у показниках структурних компонентів цільової спрямованості підлітків: емоційного – зниження агресивності до оточуючих та прийняття цілей; когнітивного – поліпшення шкільної успішності, поліпшення поведінки в класі, розвиток навчальної мотивації; конативного – збільшення рівня самостійності, організованості, наполегливості; ціннісного – розвиток позитивного ставлення до себе та прийняття власних недоліків та невдач інших людей, поява бажання допомогти, розвиток оптимізму. Достовірне зростання позицій цільової спрямованості експериментальної групи від переважання егоцентричної (на початку експерименту) до альтруїстичної (в кінці експерименту) підтверджують можливість і необхідність забезпечення психологічної допомоги підліткам у процесі їх індивідуального розвитку, свідчать про можливість включення розробленої програми в позашкільну діяльність загальноосвітньої школи

Список використаних джерел:

1. Васильев Я. В. Футурреальная психология личности: Монография. / Я. В. Васильев. – Николаев: Илион, 2007. – 519 с.
2. Везенкова Г. І. Особистісна зрілість як детермінанта життєвих домагань майбутніх учителів / Г. І. Везенкова // Наука і освіта. – 2009. – № 9. – С. 79–83.
3. Гальперин П. Я. Основные результаты исследований по проблеме «Формирование умственных действий и понятий» / П. Я. Гальперин. – М.: МГУ, 1965. – 149 с.
4. Томчук М. І. Деструктивний вплив інформаційних засобів на емоційно-почуттєву сферу особистості у дошкільному – юнацькому віці / М. І. Томчук, С. М. Томчук // Наука і освіта. – 2014. – №9. – С. 85–88.
5. Шипко Н. Виховний простір дитячо-юнацького туризму / Н. Шипко // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2008. – №4. – С. 3–5.

Transliteration of References:

1. Vasilev Ya. V. Futurrealnaya psihologiya lichnosti: Monografiya. / Ya. V. Vasilev. – Nikolaev: Ilion, 2007. – 519 s.
2. Vezenkova G. I. Osobistlna zrlilst yak determlnanta zhittEvih domagan maybutnlh uchitellv / G. I.Vezenkova // Nauka I osvlt. – 2009. – № 9. – S. 79–83.
3. Galperin P. Ya. Osnovnyie rezultaty i issledovaniy po probleme «Formirovanie umstvennyih deystviy i ponyatiy» / P. Ya. Galperin. – M.: MGU, 1965. – 149 s.
4. Tomchuk M. I. Destrukty`vny`j vply`v informacijny`yi zasobiv na emocijno-pochuttyevu sferu osoby`stosti u doshkil`nomu – yunacz`komu vici / M. I. Tomchuk, S. M. Tomchuk // Nauka i osvita. – 2014. – № 9. – S. 85–88.
5. Shipko N. Vihovniy prostlr dityacho-yunatskogo turizmu / N. Shipko // KraEznastvo. Geograflya. Turizm. – 2008. – №4. – S. 3–5.

Correction's psychological features of the full directivity of the subject's personality in the process of tourism activity.

SHYLOVA Nina, Candidate of Psychological Sciences, Senior Lecturer, Chair of Psychology, Chornomorsky National University by Petro Mogyla, Mykolaiv, Ukraine
E-mail: Ninokshilova21@gmail.com

ЗМІСТ

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ: СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА ІННОВАЦІЙНІСТЬ 7

АНДРІЯНОВА Г.І., СКОРА Н.А., Основні підходи до підвищення якості
викладання іноземної мови майбутнім фахівцям у технічному вищому
навчальному закладі 8

БОЙЧУК О.Г., Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх медичних
працівників в умовах упровадження медичної реформи в Україні 18

ВЕРНИГОРА О.Л., Педагогічні умови формування лінгвокраїнознавчої
компетентності майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах . 31

ВОВК М.П., Мовнокомунікативна компетентність як показник управлінської
культури майбутнього офіцера 39

OLENA HRYSHYNA, The main issues of the interactive english language
competence formation of the engineering postgraduate students. 48

ЗІНУКОВА Н.В., Методична система формування фахової компетентності усного
перекладача: цілі, підходи та принципи навчання здобувачів другого рівня вищої освіти .. 57

КОШАРНА Н.В., Змістовий компонент педагогічної підготовки вчителів у Швеції 66

**ЛАГОДНЮК О.А., КОРБУТЯК В.І., КОСТЮКОВА Т.А.,
ХОМЕНЧУК О.А., КУХАР М.Ф.,** Використання механізму запобігання
плагіату випускних кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти в
національному університеті водного господарства та природокористування 77

MOSPAN N., Quality assurance management system in higher education in the EU 88

ПІДГОРНИЙ А.В., НАЗАРОВА Т.М., Удосконалення та оптимізація
стандартів хімічних знань в технічних університетах як фактор забезпечення
сучасного рівня природничо-наукової підготовки інженерів 98

СЕЛЬСЬКИЙ П.Р., Обґрунтування об'єктивності семестрового тестового іспиту
для оцінювання знань із патоморфології 108

СНОПКОВА Е.И., Методологическая культура педагога: теоретические и
эмпирические результаты исследования 119

ТРОЯН О.І., МАРУЩЕНКО М.О., Сучасні принципи підготовки лікарів-
нейрохірургів в умовах запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні . 132

ФОМЕНКО Т.М., Формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв у
процесі використання рольових і ділових ігор 141

ЧОРНА О.В., Технології забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах Німеччини	150

СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ЕКОНОМІЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ, ЄВРОПІ ТА СВІТІ 164

ГОЛУБНИК Т.С., СЕМЕНІВ М.Р., СЕМЕНІВ В.В., Розробка маркетингової стратегії популяризації освітніх програм засобами реклами	165
ЗАДОРОЖНА-КНЯГНИЦЬКА Л., Форми і методи деонтологічної підготовки менеджерів освіти в умовах магістратури	178
ТОВКАНЕЦЬ О.С., Методи і прийоми реалізації управлінської дії в освітньому менеджменті	190

НОВІТНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЇ. 201

БАБАК В.І., Теоретичний аналіз інноваційних методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ	202
ВЕРЕІТІНА І.А., ПОПЕЛЬ О.В., ДОБРОВОЛЬСЬКА Н.Л., Моделювання керованого інтерактивного освітнього середовища до вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти	212
ВИСОЧАН Л.М., Використання методу проектів на уроках природознавства	222
ВОРОНОВА Н.С., Змістова сутність навчального матеріалу в культурологічній освіті	229
HAVRYLENKO K.M., Conditions of distance learning in teaching technical specialists	240
ГОНТАРЕНКО І.С., Дидактичний потенціал інтернет-ресурсів у формуванні проектної компетентності майбутніх учителів	251
ГРИЦАК Н.Р., Інноваційні підходи до вивчення зарубіжної літератури у вищій школі.	261
ГУЛЯК О.Б., Самостійна робота студентів при вивченні іноземних мов як елемент їхньої майбутньої професійної самореалізації	271
ЗАРІВНА О.Т., Мережеве середовище як форма англомовного спілкування студентів	280
ЗЕЛЕНСЬКА О.П., Значення анотування іншомовної наукової літератури у процесі підготовки студентів нелінгвістичної магістратури та аспірантів	290

КОНАКОВА О.В., УСАЧОВА О.В., СІЛІНА Є.А., ПАХОЛЬЧУК Т.М., ДРАЛОВА О.А., Організація аудиторної самостійної роботи для студентів шостого курсу медичного факультету з дитячих інфекційних хвороб	299
КОТКОВЕЦЬ А.Л., Ефективні засоби контролю у навчанні англомовного діалогічного мовлення майбутніх інженерів.	307
КУХТЯК О.Я., Змістове наповнення електронного навчально-методичного комплексу для віртуального середовища	314
МЕЛЬКО Л.Ф., Роль практико-орієнтованого курсу «Вступ до фаху» у підготовці майбутніх фахівців з туризму	324
МОРОЗОВА М.М., Використання технології модульного навчання студентів ВНЗ гуманітарних спеціальностей у процесі формування їх економічної компетентності.	333
ОСТРЯНСЬКА О.А., ЦЕХМИСТРО О.І., КОЗЛОВА І.В., Використання технології лепбукінгу в процесі соціалізації старших дошкільників у закладі дошкільної освіти	343
САПРЫГИНА Н.В., КИРИЧЕНКО О.Н., Мастер-класс по пониманию текста с языковой экспрессией	354
САХНЕВИЧ І.А., Застосування проектної діяльності на заняттях з іноземної (англійської) мови професійного спрямування як один з ефективних методів підвищення мотивації студентів ВТНЗ у процесі навчання	366
СІНЕЛЬНИКОВА Н.О., МІЩЕНКО О.О., Використання мультфільмів у процесі розвитку критичного мислення учнів першого класу.	377
ТУРЧИНА Т., МЕДВЕДОВСЬКА Д., Використання мобільних додатків під час вивчення іноземних мов	387
УРБАНОВИЧ А.М., СУСЛИК Г.І., Теоретичні аспекти інтерактивних методів навчання – витоки педагогічної майстерності у сучасній освіті	396
ХАРЖЕВСЬКА О.М., Активізація навчання іноземної мови із врахуванням принципів когнітивної психології	409
ХИМАЙ Н.І., Використання інтернет-ресурсів при навчанні іноземної мови	420
ХОЛМАКОВА Ю.В., Використання ігротехнологій у творчих вnz як сучасного педагогічного засобу з метою підвищення мотивації студентів до навчання	431
ШАЙНЕР А.І., Англомовна підготовка як невід’ємна складова неперервної освіти	440
SHALOVA N.S., E-books for learning english at technical university	449
ЯБЛОКОВ С.В., Новітні світові технології навчання іноземним мовам – web-quest	458
ЯСТРЕМСЬКА С.О., Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх магістрів сестринської справи у вищих медичних навчальних закладах засобами дистанційного навчання	473

ПОСЛІДОВНІСТЬ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАНДАРТ 482

ГЕЛЬБАК А.М. , Освітні трансформації в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»: психологічний аспект	483
ЛЯКІШЕВА А.В., СОНЯК Н.Л. , Текст як дидактичне джерело формування комунікативно-мовленнєвої компетентності молодших школярів	492
МЕЛЬНИК Н.І. , Лідерство та відповідальність як базові навички 21-го століття у структурі професійної компетентності педагога дошкільної освіти	504
ОСТРЯНСЬКА О.А., ЦЕХМИСТРО О.І., КОЗЛОВА І.В. , Соціалізація старших дошкільників у системі громадянського і національно-патріотичного виховання в закладах дошкільної освіти	514
СОЛДАТЕНКО О.І. , Застосування технології розвиваючого навчання для раннього музичного виховання у школах Судзукі С.	527
ЧЕЧКО Т.М. , Аналіз потреб батьків, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку, у соціально-педагогічній підтримці в умовах дошкільного навчального закладу	537
ЧУБРЕЙ О.С. , Сучасний стан та перспективи професійної підготовки майбутніх вчителів географії	550
ШИЛОВА Н.І. , Психологічні особливості корекції цільової спрямованості особистості підлітка у процесі туристичної діяльності	559

CONTENT

MANAGEMENT FOR THE QUALITY OF EDUCATION: EXPERIENCE AND INNOVATIONS 7

ANDRIYANOVA G.I., SKORA N.A. , Main approaches to increase quality of teaching foreign language by future factors in technical higher educational institution	8
BOICHUK L. , Modern requirements for professional preparation of future medical workers in conditions of implementation of medical reform in Ukraine	18
VERNYGORA OLENA , Pedagogical conditions for development of future literature teachers' linguistic and local history competence in higher educational institutions	31
VOVK MYROSLAVA , Language communicative competence as indicator of the managerial culture of the future officer	39
HRYSHYNA OLENA , The main issues of the interactive English language competence formation of the engineering postgraduate students	48
ZINUKOVA NATALIYA , Methodical system of formation of professional competence of everyone transfers: aims, approaches and principles of training of builders of the second level of higher education	57
KOSHARNA NATALIA , The content component of teacher training in Sweden	66
LAGODNYUK O.A., KORBUTIAK V.I., KOSTYUKOVA T.A., KHOMENCHUK O.A., KUKHAR M.F. , Use of the mechanism for prevention of plagiat of relevant qualification works of higher education builders in NUVGP	77
MOSPAN NATALIA , Quality assurance management system in higher education in the EU	88
PIDGORNYY A.V., NAZAROVA T.M. , Improvement and optimization of chemical knowledge standards in technical universities as a factor of providing the modern level of natural and scientific training of engineers	98
SELSKYY PETRO , The substantiation of semestr test exam objectivity for knowledge assessment of pathomorfology	108
SNOPKOVA ELENA , Methodological culture of the teacher: theoretical and empirical results of the research	119
TROIAN OLEXANDR, MARUSHCHENKO MYROSLAVA , Modern principles for preparing nursery medicines in the conditions for the application of European standards of higher education in Ukraine	132

FOMENKO TETIANA , Forming future agrarians' sociocultural competence in the process of using role play and business games	141

CHORNA OLHA , Technologies for quality assurance of education at the higher education institutions in Germany	150

MODERN EDUCATIONAL MANAGEMENT: ECONOMIC, ORGANIZATIONAL AND PSYCHOLOGICAL MEANS IMPLEMENTATION IN UKRAINE, EUROPE AND THE WORLD	164

GOLUBNYK T.S., SEMENIV M.R., SEMENIV V.V. , Development of a marketing strategy for the popularization of educational programs by means of advertising . . .	165

ZADOROZHNA-KNYAGNITSKA LENINA , Forms and methods of deontological preparation of education managers in the master's degree program	178

TOVKANETS OKSANA , Methods and techniques for the implementation of management activities in educational management	190

MODERN MEANS OF TRAINING AND EDUCATION: PROBLEMS OF IMPLEMENTATION AND STANDARDIZATION	201

BABAK VASYL , Theoretical analysis of innovational methodological approaches to professional training of future officers of paratrooper-assault troops.	202

VEREITINA I., POPEL O., DOBROVOLSKAYA N. , Simulation of controlled interactive educational environment to foreign language learning in higher education	212

VYSOCHAN LM. , Using the methods of the project on the natural history lesson	222

VORONOVA NADEZHDA , Content of educational material in cultural education	229

HAVRYLENKO K.M. , Conditions of distance learning in teaching technical specialists	240

GONTARENKO I.S. , The didactic potential of internet-resources in formation of the project competency of future teachers.	251

HRYTSAK NATALIA , Innovative approaches in teaching and learning of world literature in higher school.	261

HULIAK OKSANA , Independent work of students in the study of foreign languages as the element of their future professional fulfillment	271

ZARIVNA OKSANA , Network environment as a form of teaching English communication	280

ZELENSKA OLENA , The importance of abstracting the scientific literature in a foreign language in the process of training the students taking the non-linguistic Master's Course and post-graduates.	290
KONAKOVA O.V., USACHEVA O.V., SILINA E.A., PAKHOLCHUK T.N., DRALOVA O.A. , Organization of auditorium independent work for students of the sixth year of the medical faculty for pediatric infectious diseases.	299
KOTKOVETS A.L. , The effective assessment tools in teaching english dialogue speech to future engineers	307
KUHTYAK ALEXANDRA , Content fulfillment of the electronic educational and methodological complex for the virtual environment	314
MELKO LIUDMYLA , The role of practice-oriented course "Introduce to the profession" in preparation of future faculties from tourism.	324
MOROZOVA M. M. , The use of unit-structured technology in teaching students of the humanities in the process of formation of their economic competence.	333
OSTRYANSKAYA O.A., CHEHMISTRO O.I., KOZLOVA I.V. , Application of the lepbook technological in the process of socialization of preschoolers children in preschool educational establishment.	343
SAPRYGINA N.V., KYRYCHENKO O.N. , Master class on taking account of language express	354
SAKHNEVYCH I. , Application of project activity for exemptions from foreign language professional direction as one of the effective methods of improving motivation of students of higher technical universities in the teaching process	366
SINELNIKOVA N.O., MISCHENKO O.O. , The use of cartoons in the development of critical thinking students of the first class	377
TURCHYNA TAMARA, MEDVEDOVSKA DARYA , Use of mobile applications for learning foreign languages	387
URBANOVYCH A.M., SUSLYK G.I. , Theoretical aspects of interactive methods of education - curriculums of pedagogical mastery in modern education	396
KHARZHEVSKA OLHA , Activating the foreign language teaching taking into account the principles of cognitive psychology	409
KHYMAI NATALIYA , Using of Internet resources in foreign language teaching	420
KHOLMAKOVA YULIIA , Use of role-play techniques in Universities if Culture and Art as modern pedagogic method to increase the motivation of students.	431
SHAYNER ANN , English training as an integral part of lifelong learning	440
SHALOVA N.S. , E-books for learning English at technical university.	449
YABLOKOV SERHII , Modern world's technologies for teaching foreign languages – Web-quest.	458

YASTREMSKA SVITLANA , Pedagogical conditions of professional training for future masters of sciences in nursing in higher medical educational institutions using the sources of distance education	473

THE SEQUENCE OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATION AS A EUROPEAN STANDARD 482

GELBAK ANGELA , Educational transformations in the context of the implementation of the concept of "New Ukrainian school": the psychological aspect.	483

LYAKISHEVA ANNA, SONYAAK NATALIA , Text as a didactic source of communicative-speech competence of junior pupils	492

MELNYK N.I. , Leadership and responsibility as the 21-century basic skills in the structure of preschool teacher professional competence	504

OSTRYANSKAYA O.A., CHEHMISTRO O.I., KOZLOVA I.V. , The socialization of preschool children in the system of civil, national, patriotic education in preschool educational establishment	514

SOLDATENKO O.I. , Using technology for early learning developing music education in schools Suzuki S.	527

CHECHKO T.M. , Analysis of the needs of parents who bring up children with peculiarities of psychophysical development in social-pedagogical support in preschool educational establishments	537

CHUBREY O.S. , Current state and perspectives of professional preparation of future geography teachers	550

SHYLOVA NINA , Correction's psychological features of the full directivity of the subject's personality in the process of tourism activity	559

УДК 37.013-053.5(082)
ББК 74.200я43
Т 43

ISSN 2308-3778

Рекомендовано Вченою радою
Інституту проблем виховання НАПН України. Протокол № 9 від 30 жовтня 2017 року.

Видання здійснено за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
“Консалтинг і Тренінг” та Східно-Європейського Інституту Психології (Україна – Франція)

Редакційна колегія випуску:

Кремель В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Ляшенко О.І., Коцур В.П.,
Вашуленко М.С., Бех І.Д., Петрович Ж.В.

Відповідальний редактор випуску:

Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць - Тематичний випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – Вип. 21. – Кн. 3. – Том IV (78). – К.: Гнозис, 2017. – 578 с.

Theoretical and methodical problems of education of children and pupils: sciences works - Thematic issue “Higher Education of Ukraine in the Context of Integration into the European Educational Space”. - Vol. 21. - Ch. 3. - Volume IV (78). - K.: Gnosis, 2017. - 578 p.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 20691-10491.

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України Наказом МОН України від 12.05.2015 № 528.

Збірник включено до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus International, Google Scholar, ERIH PLUS.

У тематичному випуску розміщені наукові статті фахівців з питань вищої освіти, присвячені актуальній проблемі входження України до європейського освітнього простору. Перспективи євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти, вимоги Болонського процесу та питання готовності України відповідати цим вимогам, моніторинг якості освіти, стандарти європейського освітнього простору та завдання, що стоять перед вищою освітою України сьогодні - ось далеко не повний спектр проблем та питань, до висвітлення та спроби розв'язання яких звертаються автори випуску. У центрі уваги також питання управління якістю освіти, перспективи запровадження механізмів сучасного освітнього менеджменту, а також - умови й напрями оптимізації та розвитку вищої освіти України в сучасних умовах. Для фахівців-освітян, науковців, дослідників психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

ISBN 978-966-2760-80-4
ISSN 2308-3778

© Інститут проблем виховання НАПН України, 2017 р.
© Східно-Європейський Інститут Психології, 2017 р.
© Міжнародна Експертна Агенція “Консалтинг і Тренінг”, 2017 р.
© Видавництво “Гнозис”, 2017 р.

